Kadir Gecesi

İTHÂF-I VEFÂ

İsmine ve mezarına ulaşabildiğim en eski dedem Ahmet
Efendi'nin (v. 1204h./1789m.) beş oğlundan ikincisi,
Dedemin dedesinin babası,
Kocababam -nâmınca- "ÇİL" FEYZİ EFENDİ'nin (v.1800?)
ve ismini bilmediğim muhtereme eşi (Kocaanam) NİNEM'in,
Bartın ili, Ulus ilçesi, Kumluca nahiyesi,
Uluköy mezarlığında medfun bulunan ruh-u azîzlerine..
Kadir Gecesi'nin yüzü suyu hürmetine ve bu kitabı okuyanların
duaları vesilesiyle kabirlerinde rahatlık, ahirette de mutluluk dilerim...

Zamanın Kutsal Dilimleri (II)
KANDİL GECELERİMİZ (4)

83 Yıl 4 Aylık Bir Ömre Bedel

Kadir Gecesi

Musa HÛB

KADİR GECESİ

Copyright © Işık Akademi Yayınları, 2007
Bu eserin tüm yayın hakları Işık Ltd. Şti.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Ltd. Şti.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Ali BUDAK

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU
Necmi TOPAL

ISBN
978-975-6079-67-6

Yayın Numarası
61

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Eylül 2007

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Işık Akademi Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.akademiyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Dördüncü Bölüm

KADR KELİMESİ, KADİR GECESİ'NİN İSİMLERİ VE ANA HUSUSİYETLERİ

Beşinci Bölüm

KADİR GECESİ'NİN KIYMET VE FAZİLETİ

Altıncı Bölüm

KADİR GECESİ'NİN GİZLİLİĞİ ve HİKMETLERİ

Yedinci Bölüm

KADİR GECESİNİN VAKTİNİ TESPİT YOLLARI VE ALÂMETLERİ

Sekizinci Bölüm

KADİR GECESİ OLMASI MUHTEMEL GECELER

Dokuzuncu Bölüm

KADİR GECESİ'NİN DEĞİŞKENLİĞİ VE GERÇEK MAHİYETİ

Onuncu Bölüm

KADİR GECESİ'NİN İDRÂKİ

On Birinci Bölüm
KADİR GECESİ'NİN İHYÂ VE İKÂMESİ

TAKDİM

Merhum Necip Fazıl Kısakürek, hakiki mü'mini, iyice sıkıştırılmış/yoğunlaştırılmış bir şeker kalıbına benzeterek «Mümin sıkıştırılmış şeker gibidir, deryayı tatlandıracak güce sahiptir" derdi. Evet, iyi inanmış ve inancını tavırlarına, davranışlarına da yansıtabilmiş bir insan, çevresi için rahmettir; o, bir ölçüde etrafındaki herkesi ve her şeyi tatlandırır. O öyle bir şeker kalıbı gibidir ki, onu tuz yoğunluğu yüksek bir denize de atsanız, o koca denizi bile şerbet yapabilecek kadar tat ihtiva eder.

Kadir Gecesi de tıpkı bayram günleri gibi, çeşitli hayır ve hasenatı bağrında taşıyan sıkıştırılmış bir zaman dilimidir. Nitekim, bayram da, kısalığına rağmen haftaların, hatta ayların varidâtını, hayrını, bereketini ve neşesini bağrında saklayan bir zaman dilimidir. Bayramda Cenâb-ı Hakk'ın öyle ekstradan teveccühleri ve sürpriz ihsanları vardır ki, onlara bay-ram olmayan on günde, belki bir ayda, belki on ayda, belki birkaç senede ulaşılamaz. Yapılan bütün hayır ve hasenât ancak Cenâb-ı Hakk'ın teveccühüyle değer kazanır; bayram işte öyle bir ilahî teveccühün en önemli vesilelerindendir; adeta bir ömrü tatlandıracak kadar engin ilahî lütuflara mazhar olma vaktidir.

Kadir Gecesi de, gereğine uygun idrak ve ihya edenlere bin ayda yapılan hayır ve hasenatı bir gecede kazandırır, yani bin ay bir geceye sıkıştırılmıştır. Daha çok tasavvuf ehlinin "ve Bediüzzaman gibi ehl-i tahkîk bir âlimin" dile getirdiği ‹bast-ı zaman› prensibi de bu konuya ışık tutmaktadır (Nursi, Lem'alar, s.585-586). Zira buna göre birkaç dakikalık kısa bir zaman çok seneleri kapsamaktadır. Mesela Efendimizin Miracı ancak bu prensiple açıklanabilir. Miracın birkaç saatlik müddeti, binlerce sene hükmünde vüs'ati, ihatası ve uzunluğu vardır. Çünkü Efendimiz, Miraç

yolunda beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası ise şu dünyanın binlerce senesini içerir.

"Her geceyi Kadir, her kişiyi Hızır bil" vecizesi kısa ama pek şümullü bir sözdür. Evet, Hızır (aleyhisselâm) insanlar arasında gizlidir. Kim olduğu bilinmez. Fakat siz herkese saygılı olur, her muhtaca yardım eder, herkesin elinden tutar, bütün insanlara sinenizi açarsanız bir gün ehl-i imandan bir Hızır'a rastlarsınız ve sizin de gönül bahçeniz yeşerir.

Evet, Allah'a (celle celâluhû) yürekten bir bağlılık yoksa zor buluruz Kadir'i, Hızır'ı, İcabet Saatini ve İsm-i A'zam'ı. Bunlar, ancak gönlümüzde sıdk ve sadâkati yakaladığımız; ardına düştüğümüz şeyi, önce kendi gönlümüzde arayıp bulduğumuz zaman sır perdelerini açar bize. İçimizde hazırcılık mülâhazası varsa; «Hemen bulayım, hemen diyeyim, hemen elde edeyim» duygusuna bağlı isek daha çok bekleriz.

Ucuzcuların bir şey elde etmeleri kolay olmadığı gibi Kadir Gecesi'nden tam istifade etmeleri de zordur. Onlar, bütün bir sene beklesinler; sadece ramazan-ı şerifin yirmi yedinci gecesini ihya etsinler ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın Kadir Gecesi'ni lâyık-ı vechiyle değerlendiren insanlara lütfettiği eltâf-ı ilâhiyeye mazhar olsunlar, bu kolay değil… Onun için İmam Azam, Kadir Gecesinin sadece senenin belli gecelerinde değil, senenin her gecesinde aranması gerektiğini belirtmiştir. Yani siz üç yüz altmış küsur geceyi kemâl-i hassasiyetle ihya ederseniz, Allah da o samimî yüreğinize iltifatlarda bulunur.

Müslümanlar farzları, Allah tarafından emredilen ve ister istemez yerine getirilmesi gereken bir borç gibi telakki ettiklerinden, azametine, önemine ve asıl erdirici olmasına rağmen, getirdiği sevap ve sağladığı Allah'a yakınlığı bazı devirlerde yeterince pek düşünmemişler, denilebilir. Bu farzları eksiksiz, daha büyük bir iştiyak ve huşu ile yerine getirmek ve kâr hanesini zenginleştirmek üzere, hayatlarında farzlara ek olarak nafile ibadetlere yer vermişlerdir.

Farzların sınırı belli olduğundan ötürü, oraya bir ekleme vs. mümkün değildir. Ama nafile ibadetlerin çokları için sınır konmamıştır. Nitekim nafile kelimesi, gerekli olan farz-vacip üzerine yapılan ziyade anlamına gelmektedir. Öyle ise vakti ve durumu müsait olup ibadetle şahlanmak isteyen, bid'at sınırlarına girmemek şartıyla, istediği kadar nafile ibadetle meşgul olabilir. Kadir Gecesinde de nafile türünden çeşitli ibadetlerle meş-

gul olmaya mani bir sebep bulunmadığı gibi, öneminden ötürü ibadete zımnen ciddi bir teşvik de bulunmaktadır.

Elinizdeki eser, bir kaç noktasına kalem ucuyla değindiğimiz Kadir Gecesi hakkında muttali olduğumuz en kapsamlı çalışmadır. Muhtevasını bir cümle ile özetlemek gerekirse, bu konuda akla gelebilecek hemen her bilgiye veya kaynağına ulaştırıcı özelliktedir denilebilir. Bu çalışmasından ötürü yazarı Musa Hûb beyi tebrik ederim. İnşaallah bu kapsamlı eser, sadece akademisyenler veya araştırmacılar için değil, genel manada okuyucular için de gayet istifadeli olur kanaatindeyim. Sözü daha fazla uzatmaksızın sizleri kitapla baş başa bırakıyorum.

Prof. Dr. Abdülhakim YÜCE
100. Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tasavvuf Anabilim Dalı
23 Temmuz 2007 / Van

Birinci Bölüm

Dinî, Edebî ve İctimâî Yönleriyle KADİR GECESİ ve MAHİYETİ

KADİR GECESİ VE MAHİYETİ

Son semâvî kitab-ı mukaddes olan Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği kutsal gecedir. Kadir Gecesi; Kur'ân-ı Kerîm, Levh-i Mahfuz'dan dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e "inzâl" edildi (toptan indirildi); oradan da yeryüzüne ilk defa "tenzîl" edilmeye (âyet âyet indirilmeye) başlandı. Cebrail vasıtasıyla indirilen ilk vahiyle birlikte de peygamberlik vazifesi Hazreti Muhammed'e -sallallahü aleyhi ve sellem- tebliğ ve tevdi' edilmiş oldu. Kur'ân'ın Kadir Gecesi'nde indirildiğini haber veren 97. sûrenin adı da Kadir sûresidir.[1] 5 âyetten oluşan Kadir sûresi, baştan sona o geceki hadiselerden ve onun faziletlerinden bahseder, Kadir Gecesi'nin bin aydan daha hayırlı olduğu belirtir. Hakkında kendi ismiyle müstakil sûre indirilen tek gece, Kur'ân'da açıkça ismi konularak zikredilen yegâne gece, Kadir Gecesi'dir. Diğer kutsal gecelerden farklı olarak sadece onun âyetlerde ismen zikredilmesi, bu istisnâî/hususî mazhariyet, onun diğerleri üzerindeki kadr ü kıymetini göstermektedir.

En meşhur ve mevsuk olan hadis-i şeriflere göre, vahyedilen ilk âyetler, Alak sûresinin "İkra! Oku!" emriyle başlayan ilk beş âyet-i kerimesidir ki meâl-i münîfi şöyledir: "Oku! Yaratan Rabbinin adıyla. O ki insanı yapışkan bir hücreden yarattı. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir ki kalemle yazmayı öğretti ve insana bilmediklerini de o öğretti."[2] Başka bazı hadislere göre ise, ilk vahyolan âyetler Müddessir sûresinin ilk âyetleridir.[3] Vahyin ilk inişi Hicret'ten 13 yıl evvel olmuştur ve ortada iki tane 7'li ve

---

1 Hz. Ebû Bekir'in cem ettirdiği elimizdeki Kur'ân'a göre 97. sırada olan Kadir sûresi, Hz. Osman'ın Mushaf'ında kronolojik sıralamaya göre 25. sıradadır.

2 Alak 96/1-5

3 Bkz. Buhari, Bed'ü'l-Vahy, Bed' ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir, Tefsir, Alak, Edeh 118; Müslim, İman 257 (Yahya İbnu Ebi Kesir, Hz. Cabir (radıyallahu anh)'den rivayetle).

pazartesili tarih vardır. Birincisi: 17 Ramazan H.Ö.13 pazartesidir ki 22 Aralık 609 tarihine tekabül etmektedir. İkincisi ise 27 Ramazan H.Ö.13 pazartesidir ki 01 Ocak 610'a denk gelmektedir.[4] Bu iki tarihten birisi Kur'ân'ın Levh-i Mahfuz'dan Beytü'l-İzzet'e toptan indiriliş "inzâl vakti", diğer tarih de ilk vahyin Rasulullah'a indirilmeye başladığı "ilk tenzîl zamanı" olabileceği gibi; umumî iki kabûlü te'lifle, hem inzâl, hem de ilk tenzîl aynı tek gece, 610 yılı Kadir Gecesi vuku bulmuştur denilebilir.

Her yıl aylar ve günler arasında yer değiştirdiği için, Kadir Gecesi'nin tam vakti ise kesin olarak bildirilmemiştir. Değişme periyodu da gizli bırakılmıştır. Fakat ekserî âlimler, hadis-i şeriflerin delâletinden hareketle Kadir Gecesi'nin çoğunlukla Ramazan ayında, Ramazan'ın da 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerinden birisinde, ekseriyetle de 27. gecesi olduğunu kabul etmişlerdir. Hemen bütün İslâm âlemi de bu geceyi bir "kutlama vakti" olarak benimsemiştir. Bazı âlimler de yıllık yerinin sâbit olduğunu, fakat muayyen vaktinin bildirilmediğini söylerler. Detaylı bilgiler ileride zikredilecektir.

Kadir Gecesi'nin asıl mâhiyetinin hülâsâsı şudur: Kadir Gecesi, Kader gecesidir. Allahu Teâlâ, bu gece mü'min kullarına rahmet ve mağfiretini takdir eder.[5] Gelecek bir seneye kadar cereyan edecek olan her türlü emirler ve hadiseler ezelî kaza ve takdir-i ilâhiyle, ilgili muvazzaf meleklere bu gece bildirilir.[6]

Bunun üzerine kaderî bir toplantı gerçekleşir. Kadir Gecesi'nin asıl mahiyeti, hikmet, hüküm ve takdir için kaderî toplantı gecesi oluşudur. Bu gece, Allah'ın mele-i a'lâ denilen mukarrabîn melekleri ve ruhaniler göklerötesinde büyük bir toplantı yaparlar. Gök semasında bir ruhaniyet oluşur ve yeryüzündeki insanları etkiler. Kâinatın kaderî sırları açılır. Fertlerin, milletlerin, devletlerin, sistemlerin ve dahi kalplerin kaderleri belirlenir. Her hikmetli iş birbirinden ayrılır, karara bağlanır ve yazılır. Böylelikle kader kitabından bir çeşit istinsah yapılmış olur.

Melekler ve Ruh (Cebrâil) gökler ötesindeki toplantı sonrası, aldıkları emirleri tenfiz üzere yeryüzüne inerler. Beraberlerinde "rahmet, bereket,

---

4 Mânidardır, M. Hamidullah Hoca, Milâdî Güneş Takvimine göre 01 Ocak 610'u "Perşembe" olarak göstermiştir. Bkz. Prof. Muhammed Hamidullah, The İslâmic Calender and its Historical Background, "al-İlm", Universty of Durban-Westeville, Cemaziyelevvel 1406/Ocak 1986, VI, 10-25 (Bkz. Çev. Dr. Kasım Şulul, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, Cilt: 9, 2000)

5 İbn-i Hayyan, Tefsir-i Kebir, c.8, s.496, Kahire, 1328; Ayrıca İmam-ı Kastalani, İrşadü's-Sari li Şerh-i Sahih-i'l-Buhari, c.3, s.429, Kahire, 1308.

6 Buhari, Tecrîdi Sarih Tercemesi, VI, 312.

mübarekiyet, hayır, uğur, şan, şeref, mevkii, değer, itibar, haysiyet, ve kıymet cevherleri" ile inen melekler, kemmiyet kesreti ve keyfiyet serveti sebebiyle yeryüzünde bir sıkışma meydana getirirler. Uğradıkları her mü'mine selam verirler, silm, saygı ve selamet dilerler ve onların dualarına âmin derler. Bu gece tanyerinin ağarmasına (imsak vaktine) kadar yeryüzü her türlü şerden uzaklaştırılır ve tam manasıyla bir selam, selamet ve esenlik yurdu olur.

İşte gecelerin sultanı olan Kadir Gecesi'nde, ilahî kitapların en mükemmeli olan Kur'ân, peygamberlerin en üstünü vasıtasıyla en hayırlı ümmete gönderilmeye başlandı. Kur'ân'ın indirilişi topyekûn insanlık için de kâinatta cereyan eden en önemli hadise oldu.[7]

Bu hadiselerin vuku bulduğu Kadir Gecesi, bin aydan (83 yıl, 4 aydan) daha hayırlı kılınmıştır. Bin aydan kıymetli kılınan Kadir Gecesi yapılan ibadetler de, içerisinde Kadir Gecesi bulunmayan bin ayda yapılan ibadetlerden daha faziletli kılınmıştır. Bir haseneye otuz bin kat sevap verilir.

Kadir Gecesi'nin kadrini bilmek için önce ne olduğunu bilmek gerektir. Kadir Gecesi, mübarek gecelerin en üstünüdür ve "gecelerin seyyidi/efendisi/padişâhı" olarak namlanmıştır. Kadir Gecesi Kur'ân gecesidir, Bedir gecesidir, Mele-i A'lâ'nın toplantı gecesidir, semâvî Ruhaniyetin oluştuğu ve arzîleri etkilediği gecedir. İslâm'ın ruhî hayatı denilen tasavvufî ifadesiyle: Kadir Gecesi, fenâ-yı Zat'a mazhariyetin zevkedildiği gecedir. Kadir Gecesi Hz. Muhammed ve ümmetine mahsus kılınmış, diğer peygamber ve ümmetlerine nasip edilmemiş hususi bir gecedir. Bu yüzden, Müslümanların yıllık üçüncü bayramıdır denilmiştir.

Leyâl-i Mübâreke-i Hamse "Beş mübarek gece" (yani dinî kandiller) içerisinde doğrudan Kur'ân-ı Kerîm'de hâiz olduğu sûre ile haklı ve hakikatli bir mevkiye sahip olan Kadir Gecesi, Müslümanların gönül dünyalarında da, hatta en zayıf imanlısına kadar, gayet derin bir etkiye sahiptir. Din ü diyaneti terk etmiş talihsizlerin bile ruhlarının çok derinliklerinde Kadir Gecesi hep varlık sırrını içten içe devam ettirmiştir.[8] İbn-i Receb

---

7 Aynî, Umdetü'l-Kari c.5, s.359.

8 Nitekim Kadir Gecesi'nin tesirini kalbinin çok derinliklerinden söküp atamamışlardan birisi kendisini komünist olarak tanımlayan Nazım Hikmet'tir. "Hayatı boyunca komünist ideoloji peşinde koşturarak Sovyetlerin emrinde bir ajan olarak çalışan tanınmış komünist Türk şairi Nazım Hikmet Ran (1902/1963), ömrünün son yıllarına doğru arkadaşı Mustafa Mehmed'e, pişmanlıklarını ve arayışlarını ifade eder. Mustafa Mehmed, Nazım'la Romanya'daki beraberlikleri sırasında ibret verici bir hâtırasını şöyle anlatır: "1960'lardan önceydi. Nazım Hikmet, Romanya Devleti'nin davetlisi olarak Bükreş'e gelmişti, isteği üzerine Bilimler Akademisi'nden beni buldular. Nazım Hikmet'in

el-Hanbelî'nin belirttiği gibi; Ramazan ayının, günahlara keffaret olmasının ve bağışlanmanın sebepleri temelde üç tanedir ki, birisi Ramazan orucu, diğeri gecelerini kıyamla geçirmek ve üçüncüsü de Kadir Gecesi'ni ihya etmektir.[9] Kadir Gecesi doğanlara Kadir, Kadriye, Kudret yahut Abdülkadir ismi konulması halk arasında meşhur olmuştur.

Kadir Gecesi'nin diğer geceler arasında daha birçok farklılığı, fâikiyeti, efdaliyeti ve hususiyeti vardır. Çünkü en özel gecedir. Hani öyle hususi vakitler olur ki, her zamanki işlerin değeri birden bine çıkar, sıradan şeyler sıra-üstü olur. O vakitlerde mesai yapanlara normal günlerin birkaç katı fazla ücret verilir. Bazen ticarette vurgun olur, bir koyup bin kazanılır. Kimi zaman hükûmetler, genel af ilan eder, devlet başkanları suçluları bağışlar. Krallar tahta çıktıkları veya zafer elde ettikleri günlerde halka bahşiş olarak cülûs dağıtırlar. Yine bazı mühim hadiselerin yıldönümlerinde özel ikramiyeler verilir... İşte Kadir Gecesi mezkur manaların hepsinden öte zengin manalar ve üstün misyonlarla yüklü dinî/kutsî bir gecedir ki: Sultanlar Sultanı, o gecelerin sultanında kerem-i lütfundan kullarını iğnâ eder, günahkârları affeder, dilekleri kabul eder. Hiçbir şefîkin şefkatiyle kıyas edilmeyecek şekilde aşkın şefkat ve merhametini gösterir. Cenab-ı Allah insanlardan ne kadar büyükse, o gece lutfettikleri de, insanların verdiği/verebileceği şeylerin hepsinden o kadar büyüktür, o denli yücedir. Şefîk O'dur, Kerîm O'dur, Rahîm O'dur, Cevvâd O'dur, Vehhâb O'dur, Rezzâk O'dur, Afüvv O'dur. Kadir Gecesi, Allah'ın Muhammed ümmetine olan sevgisinin feyezân hâlinde coşmasıdır; coşup da genel af ilan etmesidir ve yeryüzünü melekleriyle şenlendirerek bayram yerine döndürmesidir.

---

kaldığı otele gittim. Açık olan radyosundan Türkiye'yi dinliyordu. Sohbet sırasında saatine bakarak bana 'Bu gece Kadir Gecesi' dedi ve benden kendisini Türklerin bir araya geldikleri camiye götürmemi istedi. Ben o gecenin Kadir Gecesi olduğunun bile farkında değildim. Bir an tereddüt ettim ama Nazım'ın ricası Romanya'da bir emirdi. Rus eşi Vera, ben ve Nazım taksiyle caminin bulunduğu semte yöneldik. Arabayı rica ve minnetle caminin bulunduğu parka sokabildik. Biz camiye girdiğimizde Türkler mevlid okuyorlardı. Nazım mevlidi dinlerken coştu ve cemaate hitaben bir konuşma yaptı. Konuşmasında: 'Ben komünistim ama sizin burada bir araya gelmeniz beni çok duygulandırdı' dedi. O sıralarda kalp yetmezliğinden muzdarip olduğundan ben heyecanlanmasından dolayı bayağı endişelendim. Gerçekten de endişelerim yerindeydi. Konuşmasından sonra kendisini kriz yokladı. Eşi Vera ile ben Nazım'ı dışarıdaki banklardan birinin üzerine yatırdık. Vera yanında bulundurduğu ilaçlardan verdi ve daha sonra koluna girerek güç bela taksiye bindirdik. Ben Nazım'ın Romanya'da camiye gittiğini şimdiye kadar herkesten saklı tuttum, işte ilk kez anlatıyorum..." [Bkz. İbrahim Refik, Geçmişten Geleceğe Işıklar, s.44]

9 İbn Receb, Letâifü'l-Mearif, s.372-373, 378

Nasıl ki Cennet'in en alt derecesinde bulunan birisi bile, dünyanın en zenginlerinden milyon kat daha zengindir; tek başına bütün dünya ehlini misafir edebilecek, yedirip içirebilecek, giydirip yatırabilecek servete sahiptir ve eline bir imkân geçse, bu cömertliğini ortaya koymak ister. Öyle de Cennet'in Mâliki Cenâb-ı Hak, her gün yeryüzünde bütün mahlukatını yediriyor, içiriyor, giydiriyor, barındırıyor, kullarını birer hususi misafir olarak ağırlıyor; kerem ve ihsanını fiilen gösteriyor. Kadir Gecesi, bu cömertliğin zirve yaptığı özel ziyaret zamanları olmaktadır. Bu bakımdan Kadir Gecesi, nurlu, feyizli, bereketli bir gecedir. Ondan gönüllerimize yayılan ışık, Kur'ân'ın ışığıdır. Merhum Seyyit Kutub'un ifadesiyle: "Bu ışık, yüce Allah'ın Kuran'ındaki ışığıdır. Bütün Kadir Gecesi boyu yeryüzü ile yücelerin yücesi arasında mekik dokuyan meleklerin ve Cebrail'in ışıklarıdır. Varlık âlemine ve varlık aleminde gezinen ruhlara yayılan esenlik merheminin ışıklarıdır, nurudur."[10]

A. KADİR GECESİ'NİN EBEDÎ HATIRASI İLE RUHEN HAYAT BULMA İDEALİ

Kadir Gecesi, varlık âlemindeki en büyük hadise gerçekleşmiştir. 20. asrın yetiştirdiği seçkin müfessir ve dava adamlarından şehit Seyyit Kutup merhum, Kadir Gecesi'nin ebedî hatırası ile ruhen hayat bulma ve bir toplumu ihya etmenin, ferdî ve ictimâî dirilişimizi harekete geçirici muharrik ve güç kaynaklarından olduğunu ifade ettiği o enfes yorumunda der ki: "Kadir" sözcüğü takdir (planlama) ve tedbir (idare etme) anlamına gelebilir. Değer ve makam anlamında da olabilir. Her iki anlam da o büyük kâinat hadisesiyle, yani vahiy ve peygamberlik olayı ile uyuşur. Şu varlık âleminde olan olayların arasında o hadiseden daha önemli ve büyük hadise yoktur. Yine kulların hayatlarında yüce Allah'ın takdirini (planlamasını) ve tedbirini (iradesini) bundan daha iyi gösteren bir başka olay daha yoktur. Bu gece bin aydan daha hayırlıdır. Buradaki rakam, olayın değerini sayılarla sınırlama amacı taşımaz, bir tahdîd için değildir. Bu sadece çokluğu ifade etmek içindir. Bu gece, insanların hayatındaki binlerce aydan daha hayırlıdır. Nice binlerce ay ve binlerce sene geçip gitmiştir de, insanların hayatlarında bu mübarek ve mukaddes

10 Seyyit Kutub, Fizilali'l-Kur'ân, Kadr sûresi tefsiri.

gecenin yaptığı kutsî etkilerin ve sağladığı değişimlerin bir nebzesini bile bırakamamıştır.

Kadir Gecesi'nin büyüklüğünü/hakikatini insan idraki anlayamaz. Bu gece muazzam bir gecedir, çünkü bu gecenin hakikatini anlamak, beşer idrakinin çok üstündedir. "Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen nereden bileceksin?" Âvâmdan insanların zihinlerinde bu gece ile ilgili olarak yaygın hâle gelen birçok efsaneye sarılma ihtiyacı duymadan belirtelim ki: Bu gece, yüce Allah'ın şu Kur'ân'ı indirmeye başlamak için onu seçmesi açısından büyük bir gecedir. Bu gece, varlık âlemine nur feyezânı çağlamakta, mahlukata ışık yağmurları yağmakta, insan vicdanında ve beşer hayatında Allah'ın ruhundan coşan selamet ırmakları akmaktadır, işte bunun için büyük bir gecedir. Yine bu gece, Kur'ân'ın inanç sistemini ve yeryüzüne ve vicdanlara yaydığı (dâhilî) terbiyeyi ihtiva etmesi bakımından büyük bir gecedir. Bu akidenin içerdiği düşünce ve inançlar, edep ve hükümler hem yeryüzünde hem de insanların iç dünyasında huzûru yayar. Meleklerin ve bilhassa Cebrail'in, Rabbilerinin izniyle inmeleri ve beraberlerinde bu Kur'ân olarak gözyüzü ile yeryüzüne yayılmaları.. böyle bir âlem-şümul ihtifâli (kâinat çapındaki toplantıyı/şenliği), Kadir sûresinin birkaç kelimesi akılları durdurucu bir ifadeyle tasvir etmektedir. (İşte bunun için büyük bir gecedir!)

Bugün biz, (asırlarca) birbiri ardı sıra uzayıp gelen nesillerin ardından o mübarek ve mutlu geceye (çağlar gerisinden uzaktan uzağa) bir göz attığımızda.. o gece bütün yeryüzünün şâhit olduğu, akıllara durgunluk veren muhteşem ihtifâli hayalimizde canlandırdığımızda.. ve o gecede olan olayların hakikatini (içyüzünü) derinden derine düşündüğümüzde, sonra o olayların aşama aşama zamanın, yeryüzünün, kalplerin ve akılların düşünceleri üstüne bıraktığı etkileri ve izleri kavramaya çalıştığımızda.. gerçekten büyük bir olayla karşı karşıya olduğumuzu görür ve Kur'ân-ı Kerîm'in bu geceyle ilgili işaretindeki esrârın bir yanını idrak ederiz. "Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen nereden bileceksin?.."

İnsanlık bilgisizliğinden ve kötü talihinden dolayı, Kadir Gecesi'nin kadrini bilmemektedir, o hâdisenin gerçek manasını ve büyüklüğünü dikkatinden kaçırmaktadır, ihmal etmektedir. İnsanlık onu yitirdiği günden beri de Allah'ın nimetlerinin en üstün ve en güzelini yitirmiştir. Gerçek mutluluk ve emniyeti, kaybetmiştir. Vicdan huzurunu, evinin selametini ve toplumun saadetini yitirmiştir. Hâlbuki bunları ona İslâm vermişti.

Beşeriyetin madde alanında sağlamış olduğu ilerlemeler, medeniyette ve yapılaşmada almış olduğu yol, yitirmiş olduğu bu değerleri telafi edememiş, yitiklerinin yerini dolduramamıştır. İnsanlık bunca ilerleyip gelişmesine, üretim patlamasına ve hayat standardını yükseltmiş olmasına rağmen hâlâ bedbahttır, hâlâ umutsuzdur.

Mutsuzdur, çünkü bir kere insanlığın ruhunda parlayan o güzelim ışık sönmüştür; çünkü kendisini mele-i a'lâya uçuran, kanat açıp pervaz ettiren pırıl pırıl sevinci yok olup gitmiştir. Kalplere ve ruhlara dolan esenliği, o feyiz veren selameti kaybetmiştir. Kaybedilen ruh sevincinin, göğün ışığının ve yücelere kanat çırpmanın yerine geçebilecek hiçbir şey bulamamıştır. Ruhunun semaya doğru kanat çırpmasını, gökyüzünün nuruyla nurlanmasını ve mele-i a'lâya urûçla tenezzüh etmesini sağlayacak hiçbir şey elde edememiştir.

Biz –mü'minler- bu (Kadir Gecesi) hatırasını hiçbir zaman unutmamakla emrolunmuşuz, ihmal etmemekle mükellefiz. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- bu hatırayı ruhlarımızda canlandırmak ve ruhlarımızın ebediyyen asıl kaynağına bağlı kalmasını sağlamak ve kâinatta meydana gelen kâinat çapındaki o olayla daima ilişkilendirebilmek için bize gayet rahat ve kolay bir yol çizmiştir. Bu çizme işini ise, her yıl bu mübarek geceyi kutlayarak ve Ramazan'ın son on gecesinde (i'tikafa girmekle) onu bekleyip araştırarak ibadetle geçirmeye bizleri teşvik etmek sûretiyle gerçekleştirmiştir.

Kadir Gecesi hâtırası ile ihyâsı birleştirilerek değerlendirilmelidir. Peygamberimiz: "Kim, Kadir Gecesi'ni imanla ve ecrini Allah'tan umarak ihya ederse, onun geçmiş günahları bağışanır."[11] buyurmuşlardır.

[11] Buhari, Kadr 1, Terâvih 1, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn, 173, 174, 175; Ebu Dâvud, Salât 318; Tirmizî, Savm 83; Nesâî, Siyam 39; Muvatta, Salât fi Ramazan 2; Ahmed b. Hanbel, 2/241, 347, 408, 423, 473, 503; Beyhaki, Sünenü'l-Kübrâ, 4/306; Humeydî, Müsned, 950, 1007; es-Sââtî, Bedâii'l-Minen, 734; el-Beğavî, Şerhu's-Sünne, 379; İbn-i Hacer, Fethu'l-Bâri, 4/115, 255; el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, H.No: 24054; Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, 6/283.
Buharî, Ramazan kıyamı ile, Kadir gecesi kıyamı üzerine ondan merfu rivâyet kaydeder. Hadisi ayrıca Beyhaki de Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Bkz. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582. Bu mealde iki ayrı rivayet de Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edilmiştir ki, birisini Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Merduyeh tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571; diğer rivayeti ise İmam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle İmam Ahmed b. Hanbel (5/318) hasen bir isnadla tahriç etmiştir. Hadis, Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de (2/90, 106) geçmektedir. Aynı hadis için ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542; Kurtubî, Tefsir, 8/465.

İslâm hiçbir zaman dış görünüşçü ve şekilci bir din değildir. Zaten bunun içindir ki Resulallah, bu gecenin kutlanmasında "iman etmeyi ve sevabını Allah'tan beklemeyi" şart olarak ileri sürmüştür. Bunun nedeni, yapılan kutlamanın "iman etmek sûretiyle" bu gecenin kapsadığı büyük anlamları canlandırması ve sadece Allah'ı gözeterek, O'na samimiyetle bağlı kalarak ve "sevabını Allah'tan bekleyerek" gerçekleşmesi içindir. İşte insanın kalbine ancak böyle bir kutlama, böyle bir ihya etme sayesinde Kur'ân'ın indiği mana ile bağlı birtakım gerçekler dolabilir, (doğabilir).

Kadir Gecesi ibadetlerle, vicdanlardaki hakikatler canlanır. Kur'ân terbiyesinin metodu, ibadetle vicdanlardaki iman hakikatlerini birbirine bağlamaktadır. İbadeti, bu hakikatlerin canlandırılması için, açıklanıp canlı bir şekilde tesbiti için bir vasıta kılar; onun sadece düşünce sınırları içinde tutulup bırakılmasına müsaade etmez. Bu metodun, vicdanlarda ve fiiliyat âleminde söz konusu hakikatlerin dirilmesi için en uygun metod, en elverişli sistem olduğu ortadadır, bu kesindir. Şüphesiz ki bu hakikatleri, ibadete dayalı olmaksızın ibadet yolunun dışında düşünmek mümkün değildir; sadece teorik olarak kavramak onları var edemez ve fert ve toplum hayatında bu hakikatler itici bir hareket meydana getiremez, müessir bir güç olarak mevki tutamaz. Kadir Gecesi'ni hâtıralarıyla yâd edip, iman ederek ve sevabını umarak ihya etmek, (yani hâtırâ ve ihyâ, bu ikisini birbirine bağlamak), İslâm'ın sağlam terbiye metodunun önemli bir yanını teşkil eder."[12] İsmi ve soyismiyle müsemma merhum Seyyid Kutub'un ruhu şâd olsun...

B. KADİR GECESİ'NİN KUTSİYET VE MÜBAREKİYETİNİN DİNÎ TEMELLERİ

Kur'ân'da adına bir sûre bulunan tek kutsal gece ve ismi açıkça zikredilen tek kandil gecesidir. Kur'ân'da zikredilen tek kamerî ay Ramazan ayı, tek gece de ondaki Kadir Gecesi'dir. Kur'ân-ı Kerîm'de Kadir Gecesi, 97. "Kadr Suresi" ile, 44. Duhan sûresinin 3-6. âyetleri ve 89. Fecr sûresinin[13] 1-4. âyetleri ile taraf-ı ilahîden bildirilmiştir, fazileti ve mahiyeti

12 Seyyit Kutub, Fizilali'l-Kur'ân, Kadr sûresi tefsiri.

13 Bu Fecir sûresi mekkîdir. Ebû hayyan Bahir'de mekkî olması cumhur kavli olup Âliy ibni Talhanın medenî dediğini de kaydeylemiştir. Zikredilen âyetlerin Ramazan'ın son on günü ve kadir Gecesi hakkında olması ve Mekke'de indiriliş bulunmaları, Kadr sûresinin de Mekke'de nazil olma ihtimaline kuvvet kazandırmaktadır denebilir.

haber verilmiştir. Kadir Gecesi, bunlar içinde üç âyette ismen (97/1-3), beş âyette sıfaten (97/4-5; 44/3-5), iki âyette işareten (89/1, 4), üç âyette de zımnen ve mefhumen (89/2-3; 2/185) zikredilmiştir ki kutsiyetinin temeli de bu âyetlerdir. Buhari ve Müslim başta olmak üzere bütün, evet bütün hadis kitapları ile de Kadir Gecesi'nin fazileti sütun sütun yükseltilmiş, duvar duvar örülmüştür, örgülenmiştir.

Kur'ân'da "Kadr sûresi" vahyin başlangıcından ve bu gecenin büyük kudsiyet, fazilet ve bereketinden, bu gece kâinatı kaplayan ilahî esenlikten açıkça haber vermektedir. Kadir sûresi, İbn-i Abbas ve bazı ulemaya göre Medine'de nazil olmuştur. Vâkıdî de: "Medine'de indirilmiş ilk sûredir." demiştir. Katâde ve kimi ulemaya göre ise Mekke'de nâzil olmuştur.[14] Yekûnu 5 âyettir. Sure, ismini ilk âyette geçen "leyletü'l-kadr"den almıştır. Tefsir usûlü kitaplarının ifadesiyle, sûrenin ilk üç âyeti mantûken nassî delaletle,[15] 4-5. âyetleri de mantûken zâhirî delaletle[16] Kadir Gecesi'ni bildirmektedir.

Sûre-i Kadr'in bir meâl-i âlîsi şöyledir:

"1. Biz o Kur'ân'ı Kadir Gecesi'nde indirdik. 2. Bilir misin nedir Kadir Gecesi? 3. Bin aydan daha hayırlıdır Kadir Gecesi. 4. O gece Rabbilerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de inerler. 5. Artık o gece bir esenliktir gider.. tâ tanyeri ağarıncaya kadar."[17]

Duhân sûresinde ise bu gecede indirilen Kur'ân'a yemin edilmektedir, Kadir Gecesi'nin mübarek bir gece olduğu "mantûken zâhirî delalet"le bildirilmektedir: "1. Hâ, Mîm. 2. Açık olan ve gerçeği açıklayan bu Kitab'a yemin ederim ki; 3. Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. 4. O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir."

---

14 İbn-i Atiyye, el-Muharrerü'l-Veciz, 15/518

15 **Mantuk**: Konuşma esnasında, cümleden anlaşılan manadır; yani mantukun delaleti, konuşulan harflerin maddesinden, lafızlarından oluşur. Lafızların manalara delalet çeşitlerini içine alan mantukun beş kısmı vardır: 1. Nass, 2. Zâhir, 3. Müevvel, 4. İktiza, 5. İşaret. Nass: Kendi başına ifade ettiği mana açık olan, başkasına ihtimali bulunmayan sözdür. Bkz. Mennâ Halil el-Kattân, Ulûmu-'l-Kur'ân, s.352-355.

16 **Zahîrî delalet**: Eğer cümle, tercih edilen başka bir mana ifade ederse, zâhir olur. Zahir, konuşma mahallindeki delaletinde nass ile ortak olmakla beraber; nassın, başkasına ihtimali olmayan bir mana ifade etmesi, zahirin ise tercih edilen başka bir mana ifadesi etmesi bakımından birbirinden farklıdır. Bkz. Menna' Kattan, Ulum'ul-Kur'ân, s.353.

17 Kadir, 97/1-5

Fecr sûresinde ise mantuken zâhirî delaletle (44/1, 4) iki âyet, mantuken işarî delaletle[18] de iki âyet (44/2-3) Kadir Gecesi'nden bahsetmekte ve üzerine yemin edilmektedir: 1. (Kadir Gecesi'nin) Fecr(in)e, 2. O (Ramazan'ın son) on gece(si)ne, 3. Çifte ve teke, (yani tek ve çift gecelerine) 4. Akıp giden (yani o tek ve çiftli geceler içerisinde vakti her yıl değişmekte olan gizli Kadir) gece(si)'ne yemin olsun ki: Kıyamet gelecektir."[19], "Yemin olsun, andolsun fecre, on geceye, çifte ve teke, akıp giden geceye" şeklindeki kasemler, zâhir kasemdir. Çünkü "kasem edilen şey, kendisinde açıkça belirtilmiş"tir.[20] Bu yemin, bazı müfessirlere göre Kadir Gecesi'nin ehemmiyetini, azametini, şan ü şerefini gösterir; eğer bu kadar mukaddes olmasa idi üzerine yemin edilmezdi.

Bakara sûresinde de, Allah'tan bir hidayet, furkan ve beyyinât olan Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiğini bildiren: "Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı bâtıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi."[21] âyet-i kerimede zımnen ve mefhumen[22] Kadir Gecesi'nin fazileti dercedilmiştir.

Görüldüğü üzere: Kadir Gecesi, doğrudan dinin aslı olan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri ile mevcudiyeti, fazileti ve hususiyetleri sübut bulmuş olan «en kıymetli gece» dir.

Sünnette en büyük yeri olan ve hakkında en çok hadis-i şerif bulunan gecedir. Evet, Hz. Peygamber, yılın bütün mübarek gün ve geceleri içerisinde en çok Kadir Gecesi üzerinde durmuş, onun hakkında konuşmuş ve en büyük gayreti de o geceyi kıyâm ile idrak edebilmek için ortaya koymuştur; koca bir Ramazan ayını hep o bir geceyi idrak ile ihya edebilmek için arayış halinde geçirmiştir ve tavsiye etmiştir. Hayat-ı seniyyelerinde Kadir Gecesi'nden başka bir gece böyle bir arayışa mazhar olmamıştır. Bunlar, yeri geldikçe ileride kaynaklarıyla zikredilecektir.

---

18 **İşârî delalet**, lafzın içerdiği mana zenginliği içerisinden birine işaret etmek sûretiyle göstermesidir. Bkz. el-Kattân, Ulûmu'l-Kur'ân, s.352-355

19 Fecr 89/1-4

20 el-Kattân, Ulûmu'l-Kur'ân, s.409.

21 Bakara, 2/185.

22 **Zımnen** demek, pek çok manadan birisi olarak bu manayı da içermektedir demektir. Mefhûm, konuşma sırasında lafzın delalet ettiği manadır. İki kısımdır: Muvafakat mefhumu, Muhalefet mehhumu. Muvafakat mefhumu: Hükmü, mantuka uygun olan mefhumdur. Bkz. el-Kattân, Ulûmu'l-Kur'ân, s.355

C. EDEBİYAT VE SOSYAL HAYATTA KADİR GECESİ

"Kadir Gecesi'nin Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde ifadesini bulan önemi, bu gecede yapılan ibadet ve duaların kabul edileceğine, bu geceyi ihya edenlerin günahlarının bağışlanacağına dair Hz. Peygamber'in açıklamaları, Müslüman toplumlarda ve özellikle Osmanlılar'da Kadir Gecesi'nin diğer kandillere göre daha büyük ilgi görmesine, bu arada sosyal hayata yansımasına, örf ve âdetlerin zenginleşmesine vesile olmuştur. Divan edebiyatında Kadir Gecesi kasidelerin dua kısımlarıyla ramazâniyye, bayramiyye, rubâî ve tuyuğlarda, yeni edebiyatta ise müstakil dinî manzumeler yanında ramazan ve kandillerle ilgili şiirlerle bu gece indirilmeye başlandığından Kur'an'dan bahseden şiirlerde işlenmiştir.

Kadir Gecesi'nin divan şiirinde "leyle-i Kadr, şeb-i Kadr, şâm-ı Kadr" gibi terkiplerde gerçek ve mecaz anlamlarıyla ve cinas, tevriye, îhâm, îhâm-ı tenâsüb gibi edebî sanatlarla zengin bir kullanım alanı vardır. Gökten rahmet ve bereketin sabaha kadar yağdığını anlatmak için "nûr-ı Kadr, nûr-ı şeb-i Kadr"; sevgilinin yerini ifade için "sarây-ı Kadr, kûşe-i Kadr"; sevgiliye kavuşma için "Kadr-i visal, Kadr-i vasl" gibi terkipler kullanılmıştır. Kadir Gecesi'nin lütuf ve ihsan gecesi olduğu Şeyhü'l-İslâm Yahya'nın "Gün gibi tulü etti bu şeb necm-i hidâyet / lyd etti şeb-i Kadr'e erip ehl-i velayet" beytiyle, Nâilî-i Kadîm'in "Eylemez secde-i eşcâr-ı şeb-i Kadr'i nigâh / Cilve-i kâmet-i kaddinden olanlar agâh" beytinde ifade edilmiştir. Enderunlu Vâsıf bu gecenin bütün insanlara mağfiret getireceğini, "Bil kadrini zîrâ ki bu şehrin şeb-i Kadr'i / Bî-şek sebeb-i mağfiret-i âlemiyandır" beytiyle anlatır. Böylece "kıymet" anlamındaki kadr kelimesiyle geceyi belirten Kadir'in aynı kökten gelişi çeşitli kelime oyunlarına yol açmıştır.

Divan şiirinde çok değerli olan geceler de mecazen "kadr" kelimesiyle anlatılır: "Yârân u mey ü bade buluştuk bu gece / el-minnetü lillâh bu şeb Kadr oldu" beytiyle Ahmed Paşa'nın, "Kadr derdim sohbetine her gece olsaydı Kadr / lyd derdim devletine olmasa pâyân-ı ıyd" mısraları bu anlayışı aksettirir. Sevgilinin yüzü, saçı ve gerdanı Allah'ın leyle-i Kadr'de indirdiği veya değer verdiği kullarına seyrettirdiği nur gibidir. Bu sebeple sevgilinin, yüzünü gösterdiği gece ne kadar karanlık olsa Kadir Gecesi aydınlığında ve değerindedir: "Nûr-i hüsnün berk urur zülfün dününde der gören / Bir mübarek ayda Kadr olmuş şeb-i yeldâyı gör" (Ahmed

Paşa). Şairler memduhlarına dua ederken gecelerinin Kadir, günlerinin bayram gibi olmasını dilerler: “Dördüncüsü hakîkat ere eksik bakmaya / Bayram ola gündüzü Kadr ola gecesi” (Yûnus Emre); “Gündüzü iyd u gecesi Kadr ola dem-be-dem / Bâri’ katında her dileği ola müstecâb” (Necâtî Bey).

Batı tesiri altında gelişen Yeni Türk Edebiyatı devresinde de Kadir Gecesiyle ilgili şiirler kaleme alınmıştır. İsmail Safâ’nın “Kitâbullah” adlı şiiri Kur’an-Kadir Gecesi alâkasını ele alan bir örnektir: “Sayende azaldı zulümât-ı beşeriyyet / Benzer mi fürûğun sönük envârına Bedr’in / Caiz sana dense güneşi leyle-i Kadr’in / Ey nûr-ı hidâyet.” Rıza Tevfik’in Cünye’de 1351 (1933) yılının Kadir Gecesi’nde yazdığı “Kasîde-i Kadriyye”. şairin gurbette geçirdiği bu gecede Fâtih Camii merkezli bir İstanbul hasretini, “Sahîhan gördüğüm bir lem’a-i âyât-ı rahmetmiş / Mübarek leyletü’l-Kadr’in ulüvv-i izz ü sânından / Güzel İstanbul’un hatırda hâlâ yâdı kalmıştı” mısralarıyla başlayarak anlatır. Cumhuriyet dönemi şairlerinden Arif Nihat Asya, Halit Fahri Ozansoy, Cemal Oğuz Öcal, Enver Tuncalp’ın da Kadir ve kandil geceleriyle ilgili şiirleri vardır. Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Siyah ve Karanlık” şiirinde olduğu gibi bu devirde birçok şairin ramazanla ilgili şiirlerinde Kadir Gecesi motif olarak işlenmiştir.

Ramazan mânileri içinde Kadir Gecesi hakkında kaleme alınmış olanlar, daha ziyade bu gecenin dinî özelliklerini ortaya koyar: “Olundu âleme müjde / Getirir âlemi vecde / Ağaçlar ediyor secde / Mübarek Kadir Gecesi / Cümle âlem mesrur olur / Hep günahlar mağfur olur / Cümle yer gök pür-nûr olur / Mübarek Kadir Gecesi”. “Kadir Gecesi’nde doğmak”, “Annesi onu Kadir Gecesi doğurmuş” gibi deyimlerle Kadir Gecesi’nde doğan çocuklara Kadir ve Kadriye adlarının konulması da Türk halk kültüründe bu geceye verilen önemi gösterir.

Kadir Gecesi özel ibadet ve duaları, bunlarla ilgili donanımları, teşrifat ve merasimleriyle Osmanlı toplum hayatında zengin bir gelenek oluşturmuştur. Ramazanla başlayan hatimlerin Kadir Gecesi’nden önce tamamlanması ve o gece duasının yapılmasına dikkat edilmiş, değişik camilerde hafızlar ve duahanlar tarafından sanatkârane ifadelerle duada bulunma âdet haline gelmiştir. Büyük camilerde bu duaların sabah namazına kadar devam ettiği bilinmektedir. Bunun yanında cami ve tekkelerde vaaz ve irşadda bulunulur, bunlara halktan başka ulemâ, meşâyih ve devlet ileri gelenleri de katılırdı (Selânikî, II, 600). Bu vaazların başında “tasliye”

adıyla Arapça okunacak mukaddime ile sonunda yapılacak Türkçe dualar da geceye has uygulamalar olarak zikredilebilir (örnekler için bk. M. Fevzi, s. 12-13,46-47).

Kadir Gecesi'nden nasibini almak isteyenlerin yatsı namazını cemaatle kılmalarının yeterli olduğuna dair rivayetler, padişahların bu gece yatsı ve teravih namazlarıyla Osmanlı kroniklerinde "Kadir namazı" adıyla anılan tesbih namazını selâtin camilerinden birinde halkla beraber kılmalarına vesile olmuştur. Bu durum Osmanlı teşrifatında, padişah ve saray halkıyla devlet erkânının iftardan sonra Kadir kutlamalarının yapılacağı camiye giderken geçeceği güzergâhta "kadir alayı" adıyla bir merasim yürüyüşü düzenlenmesine de sebep olmuştur. Bundan dolayı alayın geçeceği güzergâhtaki yollar önceden tamir edilir, fenerler, çarkıfelekler, kandiller ve meşalelerle donatılarak aydınlatılır, binalar elden geçirilip boyanırdı. Güzergâhın uygun yerlerinde halkın alayı rahatça seyretmesi için oturma yerleri yapılır, bilhassa harem arabalarıyla seyre gelecek olanlar ve diplomatlar için özel alanlar ayrılırdı. Kadir Gecesi'ni ihya merasimleri fetihten itibaren önceleri Ayasofya'da, daha sonraları ise padişahın arzusuna göre belirlenen bir selâtin camisinde düzenlenirdi. XVI. yüzyıldan bu yana gerçekleştirildiği anlaşılan bu kutlamalar hakkında bilhassa XIX ve XX. yüzyıl kaynaklarında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre hünkâr imamı ve müezzinleri de törenlerin yapıldığı camilerde halkın karşısına çıkarlar, bu ise şehirde ayrı bir heyecana sebep olurdu. Büyük kalabalıkların katılımıyla gerçekleşen bu merasimler, güzel sesli imamların her rek'atı farklı bir makamda kıldırdıkları teravih ve Kadir namazları, müezzinlerin cumhur müezzinliği tarzıyla ve rek'at aralarında okudukları "elveda" nakaratlı ramazan ve Kadir Gecesi ilâhileriyle bir mûsiki ziyafetine dönüşürdü.

Yaz mevsimine rastlayan ramazanlarda padişah ve devlet erkânı sahilsaraylarda kaldıkları için önce deniz yoluyla Topkapı Sarayı'na gelinir, burada iftar edildikten sonra başta Ayasofya olmak üzere Sultan Ahmed, Beyazıt, Fâtih, Süleymaniye, Eyüp Sultan gibi camilere gidilirdi. Tayyarzâde Atâ Bey, Tarih'inde bizzat şahit olduğu bu alaylar ve Kadir Gecesi'nin Ayasofya Camii'nde ihyası hakkında bilgi vermektedir (I. 220-221). Osmanlı teşrifatındaki bayram alayı ve cuma selâmlığı törenlerine benzeyen bu merasim yürüyüşü gece yapıldığından deniz yolculuğu kısmı donanma, kara yolculuğu kısmı ise fener alayı mahiyetini taşırdı. Hızır İlyas Çelebi de 1228/1813 yılı Kadir Gecesi'nde Ayasofya Camii'ne

gidiş-dönüş dolayısıyla yapılan merasimde gördüklerini anlatır (Târih-i Enderun, s.61). XIX. yüzyılda artık Beşiktaş, Dolmabahçe gibi sahil saraylarda oturan padişahlar bölgede bulunan Kılıç Ali Paşa, Nusretiye, Dolmabahçe, Sinan Paşa ve Yıldız camilerine gittiklerinden alay da bu saraylarla camiler arasındaki güzergâhta düzenlenirdi. Balıkhane Nâzırı Ali Rızâ Bey, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz devirlerinde Nusretiye Camii'ndeki alaylar (bk. Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı, s. 233), Halit Ziya Uşaklıgil ise saltanat kayıkları ile denizden yapılan ve Tophane Camii'nde ifa edilen merasimler (Saray ve Ötesi, s. 227) hakkında bilgi vermektedir. Emin Nihad Bey'in Müsâmeretnâme'sinde, "Atiyye Hanım yahut İhsan Hanım ile Uşşakının Sergüzeşti" adını taşıyan üçüncü hikâyede, 1265 (1849) yılında Topkapı Sarayı ile Beyazıt Camii arasında yapılan kadir alayı sırasındaki törenler canlı bir şekilde tasvir edilmiştir (s. 163-170).

Kadir Gecesi kutlamalarında Ayasofya Camii etrafında âdeta özel bir folklor ve gelenek oluşmuştur. Fâtih Sultan Mehmed zamanından başlayarak müzeye çevrilişine kadar beş asra yakın bir süre Ayasofya Camii'nde düzenlenen Kadir Gecesi kutlamaları, İslâm dünyasında hiçbir camiye nasip olmayan bir ihtişamla yapılagelmiştır. Evliya Çelebi, 1045 senesi Ramazanının (Mart 1636) Kadir Gecesi'nde Ayasofya müezzin mahfelinde Kur'an okurken güzel sesini duyan IV. Murad'ın iltifatına mazhar olarak Enderun'a alınmasını, Kadir Gecesi'ni Ayasofya'da ihya etmesinin bereketi olarak izah etmektedir. Ayasofya'nın Kadir Gecesi bakımından önemli bir özelliği de İstanbul'daki sefirlerden başlayarak pek çok yabancının buradaki kutlamaları caminin üst katında takip edebilmesine imkân verilmesidir. Uygulamanın ne zaman başladığı tesbit edilemese de Paul Herigaut adlı bir Fransız'ın kaleme aldığı ve Ahmed İhsan Bey'in Rus Ateşi adıyla Türkçe'ye çevirdiği işgal yılları İstanbul'unu anlatan bir romanda (İstanbul 1926, s. 54-60) bunun uzun uzadıya anlatılması konunun yabancılara ne kadar ilginç geldiğini göstermektedir.

Minarelere Kadir Gecesi'ne has mahyalar çekilmesi, tek minareli camilere "kaftan giydirme" denilen uygulama (Ali Rıza Bey, s. 195; Ünver, s.11), Osmanlı ülkesinin Ortadoğu ve Mısır gibi bölgelerinde minarelerde kandil yakılarak bayrak çekilmesi, camilerin iç mekânlarının bu gece daha özenle aydınlatılması, İstanbul'a ait bir özellik olarak mihrap üstünde iç mahya kurulması da [a.g.e., a.y.] bu geceye ait uygulamalar arasındadır. Şinâsi'nin, Sultan Abdülmecid'in Kadir Gecesi'nde Tophane'yi ziyaret etmesi dolayısıy-

la Nusretiye Camii minarelerine mahya olarak çekilmesi için yazdığı, "Ferr ü şevketle bu şeb azm ederek şâh-ı cihan / Oldu tophanesine bedr-sıfat nûr-efşan // Leyle-i Kadr'i kadar kadr bulup her gecesi / Eyleye her günü mahiyyet-i lyde rüçhan" beyitleri, son devirlerde Kadir geceleri padişahın gideceği camide kurulan mahyaların mahiyeti hakkında fikir verdiği gibi bu tarz dualara örnek olması bakımından da önemlidir. Süheyl Ünver de Osmanlılar'ın son döneminde Süleymaniye mahyacısının, Kadir Gecesi'nde minareler arasında köprü üzerinde hareket eden araba ve altında balıklar resmederek hareketli mahya kurmasını anlatır (a.g.e., s. 10).[23]

D. KADİR GECESİYLE ALÂKALI BAZI ESERLER/RİSALELER

Kadir Gecesi hakkında birçok risale yazılmıştır. Bunlar arasında bazıları şunlardır:

Bedreddin el-Karâfî (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3582; TSMK, III. Ahmed, nr. 545);

Ali el-Kârî (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 366ö; Hacı Mahmud, nr. 329);

---

23 TDV İslâm Ansiklopedisi, "Kadir Gecesi" md., c.24, İst., 2001. Mustafa Uzun'un kaleme aldığı bu bölümün bibliyoğrafyası şöyle: Ahmed Paşa, Ahmed Paşa Divanı (nşr. Ali Nihad Tarlan), İst. 1966, s. 97; Necati Bey. Necati Beg DİvaniṄnşr. Ali Nihad Tarlanı, İst. 1963, s. 26, 30; İbn Kemâl, Oîuân (haz. Mustafa Demirel). İst. 1996, s. 26;Selânikî. Târih Ûpşirli). I, 107; 11, 600; Enderunlu Osman Vâsıf Bey ve Dîvânı (haz. Rahşan Gürel), İst., ts. (Kitabevi), s. 270; Hızır İlyas. Târîh-i Enderun, İst. 1276, s. 61; Şinâsi, Müntehâbât-ı Eş'âr, İst. 1287, s. 36;Tayyarzâde Atâ Bey, Târih, İst. 1291, I, 220-221; Mehmed Fevzi Efendi, Mevhibetü'l-Vehhâb, İst. 1274, s. 12-13, 46-47, 62-67; Emin Nihad, Müsameretname: Gece Hikâyeleri (nşr M. İsmet Uzun), İst., ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), s. 163-170; Ali Rıza Bey, Eski Zamanlarda İst. Hayatı (nşr. Ali Şükrü Çoruk), İst. 2001, s. 195, 227, 233-234; P. Herigaut, Rus Ateşi (trc. Ahmet ihsan], İst. 1926, s. 54-60; Fazıl Hüsnü Dağlarca, Çocuk ve Allah, İst. 1940; A. Süheyl Ünver, Mahya Hakkında Araştırmalar, İst. 1940, s. 10, 11; Rıza Tevfik, Serâb-ı Ömrüm,İst. 1949, s.180-186;Cemal Oğuz Öcal, Ramazan Dilekleri, İst. 1960, s. 28; Fevziye Abdullah Tansel, Tanzimat Devri Edebiyatı 'nda Dinî Şiirler, Ankara 1962, s. 66; Halit Ziya Uşaklıgil. Saray ve Ötesi, İst. 1965, s. 227; Arif Nihat Asya, Dualar ve Âminler, İst. 1967; Harun Tolasa, Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası, Ankara 1973, s.462; Âmil Çelebioğlu, Ramazannâme, İst., ts., s. 229-231; İsmail Coşar, Kadir Gecesi ve Kandillerimiz, Ankara 1976, s. 24, 26; Mustafa Tatçı, Yunus Emre Diuanı (inceleme, Ankara 1990, 1, 198-199; Ahmed Talât Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar (haz. Cemâl Kurnaz], Ankara 1992, 5. 230-231; Vildan Serdaroğlu Şişman, Zâtî'nin Gazeliyatına Göre XVI. Yüzyılda Sosyal Hayat (doktora tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 200-201; Mustafa Uzun, "Edebiyatımızda Ramazan ve Ramazaniyyelere Umûmî Bir Bakış", Enst., Ul/11, İst. 1979, s.7, 10; Pakalın, 11, 131-132; "Ayasofya", İst. A, 111, 1461-1463, 1470, 1475.

Ahmed b. Ali el-Bûnî (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 2083);

Süleyman b. İbrahim el-Alevî (İÜ Ktp., AY, nr. 3280);

Muhammed Abdürraûf el-Münâvî (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 239);

Aziz Mahmud Hüdâ-yî'nin(Gazi Hüsrev Bey Ktp., Karagöz Bey, nr. 3571);

İbnü'l-lrâki, Leyle-tü'l-Kadr: Ma'nâhâ ve Vaktehâ ve'd-Du'â' fıhâ, Kahire 1407/1987;

Manastırlı İsmail Hakkı, Şerhu's-sâdır fî Fezâili Leyleti'l-Kadr, İstanbul 1325;

Veliyyuddin el-Hafız ez-Zeynu'l-Irakî, *Kitabu Şerhi's-Sadr fi Zikri Leyleti'l-Kadr*

Ispartalı Zeynelabidin, Türkçe Mev'ızalarım: Leyle-i Celile-i Kadir, İzmir 1928;

Faruk Hamâde, Leyletü'l-Kadr fi'l-Kitâb ve's-Sünne ve hayâti Selefi's-Sâlihîn, Beyrut 1416/1995.

İkinci Bölüm

KADİR GECESİ VE KADİR SÛRESİ

KADİR GECESİ VE KADİR SÛRESİ

A. KADİR GECESİ, ÜMMET-İ MUHAMMED'E NE ZAMAN LUTFEDİLDİ?

Kur'ân, ümmete Kadir Gecesi lutfedilmiştir. Fakat Kadir Gecesi, ümmete Kur'ân'ın indiği gece lutfedilmemiştir. Kadir Gecesi'nin uhrevî hazineleri, ilk vahiyden yıllar sonra mü'minlere açılmıştır, bildirilmiştir. 610 yılında Kur'ân'ın indirilmeye başlandığı ilk vahiy gecesi Kadir Gecesi olmuş olsa da, bu büyük gizli lutfun ümmet için âşikâre kılınıp yürürlüğe konması, Kadir sûresinin indirilmesi ile olmuştur. Dolayısı ile mezkur sorunun cevabını şu şekilde vermek mümkün: Kadr sûresi ne zaman indirildi ise, işte Kadir Gecesi de o tarihte ümmete lutfedilmiştir. Çünkü Kadir Gecesi'nin bin aydan hayırlı olduğu gerçeği –ki Hz. Rasul'e ve ümmetine çok büyük özel bir armağandır[1]– ancak bu Kadr sûresinin indirilmesiyle birlikte anlaşılmıştır, öğrenilmiştir.

Sahabe ilk defa Kadir Gecesi'nden, sûre-i Kadr'in inişiyle haberdar olduğuna göre, hicretin ikinci yılında ilk defa bir aylık orucun farz kılındığı Ramazan ayında gerçekleşen Bedir Savaşı'nda henüz Kadir Gecesi diye bir şey biliniyor muydu, bilemiyoruz? Bilindiğini gösterir sahih bir bilgiye rastlamış değiliz. Peki Ashab efendilerimiz, ilk defa Kadir Gecesi'nden ne zaman haberdar oldular, muttali kılındılar? Kadir sûresinin inzal tarihi bilinmediği gibi, Mekke'de mi, Medine'de mi indiği dahi kesin olarak bilinememektedir. Bu konuda üç yaklaşım ile karşı karşıyayız:

1. Kadir sûresi ve dolayısı ile Kadir Gecesi, -ekser ulemaya göre- Mekke'de ihsan edilmiştir. İtkân'da: "Bu hususta iki kavil vardır, ekseriy-

---

1 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/519.

yet Mekkî olmasıdır." demiştir. Buna dâir daha ba'zı rivayet de gelecektir. Aynî buna Ebu'l-Abbas'ın "Bilâ hılâf Mekkîdir." dediğini de ilâve ediyor. Râzî'de ve Nisaburî'de Mekkî'dir diye geçmektedir.

İbn Merdûyeh, İbn Abbas'ın "İnnâ enzelnâhü fî leyleti'l-kadr sûresi Mekke'de indi." dediğini kaydetmiştir. İbn Merdûyeh, benzer bir rivayeti Hz. Aişe'den de naklen tahriç etmiştir.[2] Bu arada belirtmekte fayda var: Kadir sûresi, Ebû Zer rivayeti üzere «İnnâ enzelnâhü» sûresi diye de tesmiye olunmuştur. İlm-i Tefsir'de Prof. Dr. Suat Yıldırım da meâlinde Mekkî'dir demiştir.

2. Kadir sûresi ve dolayısı ile Kadir Gecesi, -birçok ulemaya göre- Medine'de ihsan edilmiştir. Ebû Hayyan: "Ekser kavlinde Medenîdir, Maamafih Mâverdî aksini hikâye etmiş, Vâhidî de Medîne'de nâzil olan ilk sûre olduğunu zikr eylemiştir." diyor.[3]

Kadr sûresinin Medenî olduğuna kail olan kimilerine göre; Kadr sûresi, Bedir Harbi günü (17 Ramazan) sabah namazından sonra inzal oldu. Bilindiği gibi; inzâl (indirme) demek, âlem-i gaybdan şühuda çıkarma demektir. O sabah bir ömre bedel bir gecenin esrar hazineleri ümmete âşikâr kılındı.

Kadir sûresinin nüzul sebebi veya Kadir Gecesi'nin lutfediliş sebepleri ile alâkalı hadis-i şeriflerin karakteristik yapılarını bir değerlendirmeye aldığımızda, genel olarak Medine dönemi hadislerine ve hadiselerine daha yakın durduğu göze çarpacaktır.

Hz. Hasan'ın "Peygamber Efendimiz (sağken rüyasında), Benî Ümeyye'yi (tek tek halife olup) kendi (mübarek) minberi üzerine çıkmış gördü ve bu ona ağır geldi." hadisinden yola çıkarak, bazı müfessirler, Hz. Peygamber'in minberi Medine'de konulmuş olduğu için bundan sûrenin Medenî olduğuna delil getirileceğini de söylemişlerdir.[4] Beri taraftan, Ümeyyeoğullarının Mekke döneminde değil, Medine döneminde iken İslâm'la şereflenmiş olmaları da Kadir sûresinin Medenî olduğuna delalet etmektedir. Mekke döneminde o rüyayı görmüş olsaydı, herhalde Süfyan'nın neslinin istikbalde iman edeceği ve öyle ki ümmetin riyasetini dahi deruhte edecekleri gibi bir mana anlaşılırdı ki, bu ise o dönem itibariyle bir müjde olurdu, yüz ekşitecek, Rasulullah'ı rahatsız edecek bir rüya olmazdı.

---

2 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/567
3 Yazır, Hak Dini, 9/334
4 Yazır, Hak Dini, 9/342

Yine mesela; onlardan birinde, Rasul-i Ekrem bin yıl Allah yolunda gündüzleri kılıç kuşanıp cihat eden ve geceleri de sabaha kadar ibadetle geçiren bir İsrailli mü'mini nazara veriyor. Bu, tam Medine dönemi sahabesinden Allah ve Rasulü'nün istediği mü'minlik profilidir. Bu, Yahudilerin ciddi yoğunlukta yaşadıkları Medine ve çevresinde cereyan eden hadiselere ve bu hadiseler etrafında şeref-sudûr olan hadislere daha çok benzemektedir. Üstelik Mekke döneminde cihada (Allah yolunda savaşa) izin verilmediği için, o dönemde böyle bir hadiseyi anlatıp da sahabeyi ona imrendirmek, onların zaten kanayan ve kaynayan ruhlarına ateş dökmek gibi iradelerini ellerinden alıcı bir hitap, bir müdahele ve mualece olurdu. Hem cihada izin vermeyip hem de cihat etmeyi imrendirmek, nebevî irşat ile bağdaşır bir yaklaşım keyfiyeti değildir.

Diğer bir ipucu da şudur: Mekke dönemi daha çok iman ve sabır dönemidir, pişme dönemidir. Amelden çok iman! Medine döneminde ise amelî hayata dair çok hükümler gelmiştir. Sahabe çokça ibadete sevkedilmiştir. Kadir Gecesi'nin gizli bırakılmasındaki espri de zaten bütün bir Ramazan boyunca her gecede onu araştırarak bolca ibadet yapmak değil midir? O halde bu gizliliğin hikmetine en uygun olan Medine dönemidir. Çünkü Ashab'ın gece sabahlara kadar ibadet ettikleri, bol bol oruç tuttukları, evrad ü ezkar çektikleri, dua dua yalvarıp ağladıkları bir dönemdir o.

Bir başka hadise göre de; Allah Rasulü, yine İsrailoğullarından dört peygamberin seksen yıl hiç isyan etmeden Allah'a ibadette bulunduklarını anlatmış, ashab da buna hayran olmuşlardır. Neden? Elbette ki ashabı bir ömür, isyansız ibadete teşvik içindir bu imrendirme. Bu da yine Medine dönemi intibaını işaretlemektedir.

Bir de; Peygamber Efendimiz'in Yahudilerle yüz yüze ilişki içerisine girmesi Medine döneminde olmuştur. Medine Yahudilerinin zamanla gerilemeye doğru giderken, ellerinden kaçırdıkları peygamberlik ve ona bağlı olarak riyaset açığı, onlarda mezarlıkları ön plana çıkarmış, tarihlerindeki faziletli zatları tekrar tekrar yücelterek onların arkasına sığınma, onlara tutunma ihtiyacı duymuşlardır. Tarihteki Yahudi mü'minleri ile hal-i hazırdaki mü'minler arasındaki bir nevi fazilet mücadelesi –muhtemelen- böylece kıvılcım almış olabilir. Kadir sûresinin nüzul sebepleriyle alâkalı hadisler hâkim olan böyle bir mukayese ve müsabaka keyfiyetidir. Allahü a'lem.

Hem ilk Kadir Gecesi'nin tartışmalı olmasında, Mekke dönemi ile aralarında uzun bir zamanın geçmiş olması gibi bir vakıayı zihne getirmektedir ki, buna göre Medine dönemi daha ön plana çıkmaktadır.

3. Kadir sûresinin iniş zamanı da, tıpkı Kadir Gecesi'nin kesin vaktinin gizliliği ve gizemliliği gibi ihtilafın ortasında meçhul bırakılmıştır.

Keşşaf, Beyzâvî ve Ebussuûd ve daha başkaları ise Kadir Gecesi'nin nüzul tarihi ile alâkalı olarak "muhtelefün fîha" diye kaydetmişlerdir; yani bu mesele ihtilaflıdır demişler ve bir tercihe gitmemişlerdir.[5]

B. KADİR SÛRESİNİN FAZİLETİ

"Kadir sûresi, bütün mevcudatın sevinçle kaydettiği o görülen, bilinen ve hürmetle anılan, yeryüzü ile mele-i a'lânın mutlak manada birleştiği geceden söz etmektedir. Bu, Kur'ân'ın Hz. Muhammed Mustafa'nın kalbine inmeye başladığı geceden.. yeryüzünün büyüklükte ve yücelikte mislini görmediği, bütün beşer hayatında yaptığı tesir bakımından eşine rastlanmayan o muazzam hadisenin cereyan ettiği geceden bahsetmektedir."[6] der Seyyit Kutub.

Kadir sûresi, Kur'ân'ın dörtte birine denktir: Kadir sûresinin mana ve muhteva bağlamında faziletinin nihayeti yoktur. Bu sûrenin okunması mevzuunda da Allah Rasulü ve sahabeden şeref-südur olmuş birtakım hadisler ve sözler mevcuttur ki, bunlardan üç tanesini bir misal sadedinde kaydetmiş olalım:

Enes'ten, şöyle demiştir: "Kim 'İnnê enzelnêhü fî leyleti'lkadr' (suresin)i okursa, (bu,) Kur'ân'ın dörtte birine denk tutulur. Kim 'İzê zülzilet' (suresin)i okursa, (bu okuduğu,) Kur'ân'ın yarısına muadil olur. Kim 'Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn' (suresin)i okursa, (bu,) Kur'ân'ın dörtte birine eşit sayılır. Ve kim de 'Kul hüve'llahü ehad' (suresin)i okursa, (bu okuduğu,) Kur'ân'ın üçte birine müsavi olur."[7]

Ali b. Ebi Talib'den, şöyle demiştir: "Sizden birinizin bir ihtiyacı olursa, onu elde etme adına perşembe günü (sabah) erken davransın!" Çünkü Allah Rasulü: "Allah'ım, ümmetime perşembe gününün sabah erken saatlerini bereketli eyle!" diye dua etmiştir. Evinden dışarı çıktığı zaman da Âl-i İmran sûresinin sonunu (yâ eyyühellezîne âmenu'sbirû ve sâbirû ve râbitû ve't-tekullahe leallekum tüflihûn", "innâ enzelnâhü fî leyleti'l-kadr"

---

5 Yazır, Hak Dini, 9/334

6 Kutub, Fizilali'l-Kur'ân, Kadir sûresi tefsirinin girişi.

7 Hadisi, Muhammed b. Nasr tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/584

ve ümmü'l-kitâb'ı (fatiha sûresini) okusun. Zira bu âyetlerde dünya ve ahiret ihtiyaçlarının karşılanması (sırrı) vardır."[8]

Seyyit Muhammet Hakkı Efendi (v. 1285m.) şöyle der: "Bilmiş ol ki: İnnâ enzelnâhü sûresi, fakirler için zenginliktir, zayıflar için izzet ve şereftir; belayı, hastalığı daha çok defedicidir. Azabdan kurtarıp güven sağlayıcıdır. Dünya ve ahiret mihnetinden kurtarıcıdır. Okuyucusu sıhhat üzere olur, afiyet bulur. Üzerine ruhaniler iner, kendisine hemen cevap verilir. İmam Temîmî de aynı hususları belirtmiştir. Kadr sûresinin özelliklerinden biri de şudur: Bu sûreyi okumaya devam eden kimseye yüce makamlardaki ruhaniler hazır olurlar. Bunu arzuladığın zaman kalbin bütün himmetiyle bu sûreyi okumaya devam et, niyetini halis kıl.

Arif olan bazı ilim adamları kendi dostlarından birine demişler ki: "Sana ism-i azam'ı öğretelim mi?" O da: "Evet." demiş. "O halde, Elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn, Kul hüvallâhü ehad sûrelerini, âyete'l-kürsî'yi ve bir de innâ enzelnâhu fî leyleti'l-kadr sûresini oku, sonra kıbleye yönelerek arzu ettiğin şekilde dua et. Allah şüphesiz ki senin duanı kabul buyurur." demişlerdir."[9]

Nitekim bazı zevat-ı kiram da: "Cenab-ı Hak Kadir sûresini yüz defa okuyan kimsenin kalbine İsm-i Azamını sokar. O kul dilediği kadar dua eder ve hacetleri karşılanır."[10] diyerek, birtakım metafizik tespitlerde bulunmuşlardır.

"Şeyh Ebû Hasen Şâzelî (r.a.) diyor ki: "Sözünde doğru olmanı arzu ediyorsan, İnnâ enzelnâhü fî leyleti'l-Kadr sûresini okumak sûretiyle bu hususta kendine yardımcı ol!"[11]

Bazı hasâis, havâs ve esrâr kitaplarında sıhhati su götürür birçok rivayet yapılmıştır. "Hadis" kaydı ile nakledilen bu sözleri de, eğer lafza takılı kalınmaksızın bir hisse kapma meramına bağlı olarak yorumlanır ise faydalı olabilir düşüncesiyle ve Bediüzzaman'ın veya İmam Şâtıbî'nin en cüz'î ve uzak meseleleri bile küllî bir kâideye bağlayarak "makul ve makbul" manaya çekilebilmesi şartıyla, bazılarını kaydetmiş olalım:

"Kim Kadir Gecesi farzlarından bir farzda (kemâl-i ihlasla) İnnâ

---

8 Hadisi, Emâlî kitabında Zeccâcî tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583-584
9 Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.601.
10 Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.599.
11 el-Yâfiî'nin ed-Dürrü'n-Nazım'ında geçmektedir. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.601.

enzelnâ sûresini okursa, bir çağırıcı şöyle seslenir: Ey Allah'ın kulu! Geçmiş günahların bağışlandı! Sen artık bu amelini yenile!.."[12]

"Her kim Kadir sûresini bir kere (tam manasıyla ihlasla) okursa, Allah onu şehitler ve salihlerden yazar. Her kim onu üç kere okursa, Allah onu peygamberler topluluğu içinde haşreder."[13]

"Sizinle İblis arasında, Ye'cüc-Me'cüc seddi gibi bir seddin Allah tarafından konulmasını arzu ediyorsanız, sabah ve akşam namazlarından sonra üçer defa (ihlasla) "İnnâ enzelnâ sûresi"ni yerinizden henüz kalkmadan okuyunuz ve sonra şöyle dua ediniz: Ya Allah!.. Ey Kudret Sahibi!.. Benim üzüntü ve kederimi gider."[14]

"Kim Kadir Gecesi 'İnnâ enzelnâ" sûresini (halis bir kalple) okursa, Allah ona bu sûrenin her bir âyetine karşılık (orijinal haliyle) İncil'i okuyan kimsenin sevabını verir."[15]

"İnnâ enzelnâhü fî leyleti'l-kadr sûresini okuyan kimsenin sesi okurken kelimelerin çıkmasıyla cereyan ettikçe, sanki kılıcını sıyırmış da Allah yolunda savaşıyormuş gibi (sevap kazanılır). Bu sûreyi gizli okuyan kimse Allah yolunda kana boyanmış gibi olur. Bu sûreyi on defa okuyan kimsenin bin tane (küçük) günahı bağışlanır. Sefere çıktığında okuyan kimse salimen evine dönme imkânını bulmuş olur. Dağa çıkarken okuyan kimseyle şeytanlar arasına bu sûre girmiş olur. Yani şeytanlar ona zarar veremez. Hayvanına binince bu sûreyi okuyan kimse selamet içinde ve bağışlanmış olarak hayvanından iner. Bu sûreyi yazıp içen kimse hayat suyunu içmiş olur. Bu sûreyi büyük bir kaba yazdıktan sonra elbisesini o kaba daldıran kimse ebediyen zina etmez. Bu sûreyi yazıp namazgâhına su ile serpen kimsenin o yerde kıldığı namaz kabul olunur. Yine bu sûreyi yazıp suyunu bir hastanın ya da delinin üzerine okursa Allah'ın izniyle iyileşir. Kim de çocuğunun alnından tutup bu sûreyi üzerine okursa, çocuğunda arzu ettiği hususları görmeyi Allah ona nasip eder."[16]

Kadir sûresiyle alâkalı kimi esrâr kitaplarında da bazı zevattan doğru veya yanlış birtakım tecrübî veya zannî ya da vehmî bilgiler nakledilmiştir ki, bunlara daima kayd-ı ihtiyatla yaklaştığımızı da belirtmekte yarar var.

---

12 el-Yafiî'nin ed-Dürrü'n-Nazîm'inde geçmektedir. Bkz. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.600.

13 es-Semerkandî, Bahru'l-Ulûm, c.6, s.523

14 el-Yâfiî'nin, Dürrü'n-Nazım'ında geçmektedir. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.599-600.

15 Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.600. Hz. Ali'den nakledilmiştir.

16 Tefsir-i Hanefî'de geçmektedir. Bkz. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.600-601.

Fakat bazı ilim adamlarımızın: "Kim Kadir sûresini Cuma gecesi bin defa okursa, Peygamber Efendimiz'i rüyasında görmeden ölmez."[17] meyanındaki sözlerini ise, niyet-i hâlise, muhabbet-i sâfiye ve lutf-i ilahiyeye bağlı olarak hüsnüzanla karşılamakta ve bilhassa irşat, ibret ve hikmet mesajları itibariyle kabul etmekte herhangi bir beis olmasa gerektir.

Bu kitap –bir yönüyle- baştan sona gecesiyle beraber, Kadir sûresinin faziletinden de bahsettiği için kısa kesiyoruz.

C. KADİR SÛRESİNİN 14 ASIRLIK İLK DERİ NÜSHASI

Kadir sûresinin asr-ı saadette ilk vahyolunduğu zaman üzerine yazıldığı deri nüshası hâlen mevcuttur. Bilvesile burada böyle bir tarihî hazineyi, bîhemtâ antikayı haber vermeden de geçemeyeceğiz, şöyle ki: Kadr sûresinin ilk defa nazil olduğu zaman, Rasul-i Ekrem'in vahiy kâtipleri tarafından yazılan ilk deri nüshası, 14 asır ötelerden aşarak günümüze kadar ulaşmıştır ve halen İstanbul Topkapı Sarayı'nda "Mukaddes Emanetler" bölümünde muhafaza edilmektedir. Bu nüsha, kararmış bir deri üzerine beş satır halindedir. Söz konusu nüsha Topkapı Sarayı'nda şu kayıtla bulunmaktadır: (T.S.M. Env. No: 21/674).[18] Kadir sûresinin ilk nüshası ve Kadir Gecesi'nin ilk müjdeci mektubu olan bu tarihî eser, şükürler olsun ki elimizde el-ân mevcut bulunmaktadır.

D. KADİR SÛRESİNİN ALÂK SÛRESİYLE MÜNASEBET VE ALÂKA CİHETLERİ

Kur'ân'ın indirildiği Kadir Gecesi'nden bahseden Kadir suresi ile, Kur'ân'dan inen ilk vahiyleri içeren Alak sûresi arasında "İlm-ü Münâse-

---

17 Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.599, 607. "Meşâyıhtan bazısı demiştir ki: Her kim Kadir, Kâfirûn ve İhlas sûrelerini temiz bir su üzerine on defa okuduktan sonra onu yeni elbisesinin üzerine serpecek olursa, o elbise üzerinde bulunduğu müddetçe mübarek bir hayat geçirir."; "Kim de sevdiği kimsenin alnına el koyup İnnâ enzelnâhü sûresini okursa, şüphesiz ki Allah ona sevdiği şeyi gösterir. Kim de bu sûreyi abdest aldıktan sonra okursa, ayağa kalkınca günahsız olarak kalkmış olur. Anasından doğduğu gündeki gibi temiz olur. (Yani küçük günahları bağışlanır.)"; "Kim bu Kadir sûresini tertemiz bir su üzerine 36 defa okuduktan sonra onu yeni elbisesinin üzerine dökecek olursa, o elbise onun üzerinde durduğu müddetçe Cenab-ı Hak tarafından o geniş bir rızık içinde bulunur." (Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.601-602).

18 Hilmi Aydın, Hırka-i Saadet ve Mukaddes Emanetler, s.88.

bâtü Âyy ve's-Suver" açısından ve peşi peşine gelmiş olmaları nokta-i nazarından çok güzel nükteler, hikmetler ve incelikler bulunmaktadır.

97. Kadr sûresinden önce 96. sûre olarak Alak sûresi gelir ki, "İkra! Oku! Emri" ile başlayan ilk beş âyet, aynı zamanda ilk indirilen vahiylerdir. Surenin son (19.) âyeti "Rabbine secde et, O'na yaklaş!" emri ile bitiyor. Peşi sıra da Kadir sûresi başlıyor: "Muhakkak biz indirdik onu (Kur'ânı)." Kur'ân'ın indirilişinden bahseden bir sûre ve öncesinde o Kur'ân'dan indirilen ilk âyetler! İkisi arasında ise her ikisini takdir ve kaza buyuran Hz. Zat'a secde ile yakınlaşma bağlacı. Harikulâde bir irtibat, bir iltisak, bir alâka, bir tetabuk, tevafuk ve münasebet...

İlk beş âyeti, aynı zamanda ilk indirilen vahiy olan Alak sûresinin başlangıcında ilahî buyruk "Oku! Seni yaratan Rabbi'nin adı ile oku!" emrini vermiştir ve üç defa "Oku!" demiştir. Bu emir, "Ne okuyayım? Nerede okuyayım? Okuyup da napayım?" şeklindeki üç soruyu da beraberinde getirmiştir. Surenin bitişinde: "Rabbine secde et, O'na yaklaş." denilmek sûretiyle, okumanın nerede'si "secde" ile, "niçin"i ise Allah'a yakınlaşma ile cevaplanmış. Ne'si ise bir sonraki sûre olan Kadir sûresinin ilk âyetinde açıklanıyor: "Muhakkak biz indirdik onu, (Kur'ânı)." Yani "Sana indirdiğimiz bu Kur'ân'ı bol secdeli namazlarında okumak sûretiyle bize yaklaş, yakınlaş!" Üç defa oku emri, üç soru ve üç defa Kadir Gecesi'nin zikri. Mutabakat ve muvafakat pek latif.

Kadir sûresinin ilk âyetinde der ki: "Muhakkak biz indirdik onu". Yani (sana indirdiğimiz ilk sûre Alak sûresinin ilk ve son âyetlerinde dediğimiz üzere "Oku!), oku da ancak bize secde ve ibadet et. Çünkü yüce şanımızla biz indirdik onu, o okunan Kur'ân'ı... "Hû (onu) zamirinin mercii konusunda tefsircilerin çoğunluğu Kur'ân'a râcidir demişlerdir. Buhârî'de zikredilmiş olan da "hû" Kur'ân'dan kinayedir...[19] Kur'ân: Kur'ân'ın tümüne de bir kısmına da söylenmesi doğru olduğu için "o Kur'ân" mefhumuna girer. Alûsî'nin naklettiği üzere Hattâbî zamiri Allah Teâlâ'nın "oku" sözüne işaret olduğunu ve ondan dolayı bu sûrenin ondan sonraya konulduğunu söylemiştir. Kâdî Ebû Bekir İbnü'l-Arabî de bunu beğenmiş: "Bu gerçekten güzeldir." demiştir."[20]

---

19 Buhari, Tefsiru Sureti 97 (Kadir).

20 Yazır, Hak Dini, 9/335-336

E. KADİR GECESİ İNDİRİLEN ŞEY NE İDİ?

"**Muhakkak ki biz onu Kadir Gecesi indirdik.**" âyetindeki **Onu'dan kasıt nedir?** "Kadir Gecesi indirilen şey ne idi?" sorusuna beş şekilde tefsirî meal ile cevap verilmiştir:

1. "Biz, Cebrail'i Kadir Gecesi indirdik." Tabii Cebrail'in inmesi demek, vahyin, yani Kur'ân'ın kendisiyle inmesi demektir.

2. "Biz, bu sûreyi (Kadir sûresini), Kadir Gecesi ve fazileti hakkında indirdik." Kadir sûresi, Kur'ân'dan olduğu hasebiyle, buradaki "onu" zamiri tefhîmen ve tahsînen Kur'ân'a ait olmuş olur." Kimi ulema da bu âyeti böyle anlamışlardır.[21]

3. "Biz, bu Zikr'i (Kur'ân'ı), Kadir Gecesi'nde, yani Kadir Gecesi'nin fazileti ve şerefinin beyanı hususunda indirdik..." şeklinde âyetin takdîrî bir manası da bulunduğunu Râzî kaydetmiştir.[22]

4. "Biz o (sef'i) Kadir Gecesi'nde indirdik." Sef' ise, (derisini vs.) yakmak, kavurmak ya da alnından, perçeminden şiddetle tutup çekmek manalarına gelmektedir. Elmalılı Hazretleri yukarıdaki üç ihtimali zikrettikten sonra bir dördüncüsü olarak der ki: "Sûrenin Medenî olması rivayetine göre acizâne anlayışıma daha yakın görünen bir ihtimal vardır ki, o da bu zamirin sûresinin sonundaki "Eğer bundan vazgeçmezse, onu perçeminden yakalarız."[23] âyetindeki "sef'" kelimesine râci olarak o vaadin Bedir harbinde yerine getirilmesine işaret olmasıdır. Bu şekilde Ebû Cehil'in o yalancı, cani kafasının kesilip cehenneme doğru sürüklendiği Bedir başarısının nüzûlüne işaret olarak "Eğer Allah'a ve (hak ile batılın) ayrıldığı gün, iki topluluğun karşılaştığı (Bedir) günü kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz."[24] âyetinin mânâsında olmuş olur. "Yevm" (gün), geceyi de içine aldığı için, bundan Bedir vakası Kadir Gecesi'nin sabahında olduğu ve bu yüksek vaadin yerine getirilmesi yevme'l-fürkân (hak ile batılın ayrıldığı gün) olan o günün gecesinden başladığı da anlaşılır. "Ramazan ayı ki insanlara yol gösterici, hidayeti, doğruyu ve yanlışı birbirinden ayırd edip açıklayıcı olarak Kur'an o ayda indirilmiştir."[25] âyeti de bu mânâ ile tefsir olunabilir. Çünkü Bedir vakası da Ramazan ayının on yedinci günü olmuştur.

Alûsî'nin kaydettiği üzere Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17. gecesi olduğu,

---

21 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/519
22 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/280
23 Alâk, 96/15
24 Enfal, 8/41
25 Bakara, 2/185

çünkü Bedir vak'asının onun sabahında vuku bulduğu Hasen'den de rivayet edilmiştir. Şu kadar ki bu ancak sûrenin Medine'de indiği rivayetine göre sahih olabilir ve çoğunluğun tercihine göre Kadir Gecesi'nin Ramazan'da olmasına zıt olmaz. Fakat bir hayli hadislerin delaletine göre, Ramazan'ın son on gününde aranması ve en çok yirmi yedinci gece olması hakkındaki rivayetlere uygun olmaz. Mekkî olması rivayetine de uymaz. Medenî olmasını tercih edenlerin asıl yönü de bu olması gerektir. Bununla beraber, cuma gününde duanın kabul edildiği saatin gizlendiği gibi Kadir Gecesi'nin de bütün sene içinde gizlenmiş olduğu, bilhassa Ramazan'da ve özellikle son on gününde teklerde veya çiftlerde, özellikle 27'sinde olması da en galip ihtimal bulunduğu hakkındaki en sağlam rivayet düşünülünce Kadir Gecesi Bedir gecesinden ibaret demek değil, fakat Bedir gecesi Kadir gecelerinden biri idi. O sene Kadir, Ramazanın 17'sine rastlamıştı diye anlamak daha doğru olur. Şu halde bütün görüşlere ihtilafsız şâmil olacak şekilde en kesin ve ittifak edilmiş olan mânâ, zamirin tüm veya kısmî mutlak Kur'ân'a döndürülmesidir. "İkra!" veya Bedir de bu mânâ dahilinde birer yakın ihtimâldirler."[26]

5. "Biz Kur'ân'ı Kadir Gecesi (ilk âyetlerini vahyetmek sûretiyle) indirmeye başladık." İmam Şa'bî'nin de kavli olan bu mana, aynı zamanda Cumhur-u ulemanın dahi kavli olmaktadır.[27] Allâme M. Hamdi Yazır der ki: "Oku". Kur'ân'ın ilk inen âyeti olduğundan dolayı, onun inişi Kur'ân'ın indirilmeye başlaması demek olacağı için zamirin ona gönderilmesi de hakikatte çoğunluğun görüşüne aykırı olmaz. Ancak zamirin mercii önceki sûrede geçmiş olması itibarıyla "o Kur'ân'ı" demek gibi lafız itibarıyla da sarih (açık) olmuş olur. Ve inzali, inzale başlamakla yorumlamaya ihtiyaç kalmaz. Çünkü Kur'ân'a râcidir, diyenlerin bir kısmı, Şâbî'den rivayet edildiği üzere indirilmeye başlanmakla tefsir etmişler ve demişlerdir ki, bütün Kur'ân'ın tamamı bir gecede değil, 23 senede peyderpey nazil olduğu bilindiğinden "Ramazan ayı ki, onda Kur'ân indirildi."[28] âyetinde olduğu gibi burada da maksadın, 23 sene devam eden indirilişin başlangıcı olması gerekir. Onun için zamirin ilk nazil olan "oku" emrine nisbeti aynı mânâyı daha çok açıklık ile ifade etmiş olmakla beraber indirilişi, ilk indiriliş ile yoruma ihtiyaç bırakmayan güzel bir mânâ olur. Ve sûrenin Mekkî ve Medenî olması rivayetlerinin ikisine de uygun düşer."[29]

---

26 Yazır, Hak Dini, 9/336-337
27 İbn-i Atiyye, el-Muharrerü'l-Veciz, 13/262, 15/519.
28 Bakara 2/185
29 Yazır, Hak Dini, 9/336

Üçüncü Bölüm

KADİR GECESİ VE KUR'ÂN-I KERİM

KADİR GECESİ VE KUR'ÂN-I KERİM

A. KUR'ÂN'IN İNDİĞİ GECE VE O GECEYİ BARINDIRAN RAMAZAN AYI, BİR BAYRAM-I İLAHÎDİR

Kadir Gecesi ve Ramazan ayı, Müslümanların yıllık üçüncü bayramları sayılır.[1] Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nden okuyalım: "Ramazan-ı Şerifte sevab-ı a'mâl, bire bindir. Kur'ân-ı Hakîmin, nass-ı hadisle, herbir harfinin on sevabı var; on hasene sayılır, on meyve-i Cennet getirir. Ramazan-ı Şerifte herbir harfin on değil, bin; ve Âyetü'l-Kürsî gibi âyetlerin herbir harfi binler; ve Ramazan-ı Şerifin Cumalarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadirde otuz bin hasene sayılır. Evet, herbir harfi otuz bin bâki meyveler veren Kur'ân-ı Hakîm, öyle bir nuranî şecere-i tûbâ hükmüne geçiyor ki, milyonlarla o bâki meyveleri Ramazan-ı Şerifte mü'minlere kazandırır. İşte, gel, bu kudsî, ebedî, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki, bu hurufâtın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasârette olduğunu anla.

İşte, Ramazan-ı Şerif adeta bir âhiret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hasılat için gayet münbit bir zemindir. Ve neşvünemâ-i a'mâl için, bahardaki mâ-i Nisandır. Saltanat-ı rububiyet-i İlâhiyeye karşı ubudiyet-i beşeriyenin resmigeçit yapmasına en parlak, kudsî bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan, yemek içmek gibi nefsin gafletle hayvanî hâcâtına ve mâlâyâni ve hevâperestâne müştehiyâta girmemek için, oruçla mükellef olmuş. Güya muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine veyahut âhiret ticaretine girdiği için, dünyevî hâcâtını muvakkaten bırakmakla, uhrevî bir adam ve tecessüden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek, savmı ile Samediyete bir nevi aynadarlık etmektir.

---

1 Nursi, Şualar, On Birinci Şua - s.987

Evet, Ramazan-ı Şerif, bu fâni dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta, bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır. Evet, birtek Ramazan, seksen sene bir ömür semerâtını kazandırabilir. Leyle-i Kadir ise, nass-ı Kur'ân ile, bin aydan daha hayırlı olduğu, bu sırra bir hüccet-i kàtıadır.

Evet, nasıl ki bir padişah, müddet-i saltanatında, belki her senede, ya cülûs-u hümâyun namıyla veyahut başka bir şâşaalı cilve-i saltanatına mazhar bazı günleri bayram yapar. Raiyetini, o günde umumî kanunlar dairesinde değil, belki hususî ihsânâtına ve perdesiz huzuruna ve has iltifatına ve fevkalâde icraatına ve doğrudan doğruya lâyık ve sadık milletini has teveccühüne mazhar eder. Öyle de, Ezel ve Ebed Sultanı olan on sekiz bin âlemin Padişah-ı Zülcelâli, o on sekiz bin âleme bakan, teveccüh eden ferman-ı âlişânı olan Kur'ân-ı Hakîmi, Ramazan-ı Şerifte inzal eylemiş. Elbette o Ramazan, mahsus bir bayram-ı İlâhî ve bir meşher-i Rabbânî ve bir meclis-i ruhanî hükmüne geçmek, mukteza-yı hikmettir.

Madem Ramazan o bayramdır. Elbette bir derece süflî ve hayvanî meşâgilden insanları çekmek için, oruca emredilecek. Ve o orucun ekmeli ise, mide gibi bütün duyguları, gözü, kulağı, kalbi, hayali, fikri gibi cihazat-ı insaniyeye dahi bir nevi oruç tutturmaktır. Yani, muharremattan, mâlâyâniyattan çekmek ve her birisine mahsus ubudiyete sevk etmektir. Meselâ, dilini yalandan, gıybetten ve galiz tabirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak; ve o lisanı, tilâvet-i Kur'ân ve zikir ve tesbih ve salâvat ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek; meselâ gözünü nâmahreme bakmaktan ve kulağını fena şeyleri işitmekten men edip, gözünü ibrete ve kulağını hak söz ve Kur'ân dinlemeye sarf etmek gibi, sair cihazâta da bir nevi oruç tutturmaktır. Zaten mide en büyük bir fabrika olduğu için, oruçla ona tatil-i eşgal ettirilse, başka küçük tezgâhlar kolayca ona ittibâ ettirilebilir."[2]

B. KUR'ÂN-I KERÎM KADİR GECESİ İNDİRİLMİŞTİR, NEDEN BAŞKA BİR GECE DEĞİL DE KADİR GECESİ ?

"**Kur'ân'ın gece indirilişindeki hikmet nedir?**" diye bir sual sorulursa, cevabımız şu olur (diyor İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri): "Kerametlerin çoğu, lütuf ve bağışların inişi, semalara yolculuk geceleri olur. Gece

2 Nursi, Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup - s.540-541

Cennet'tendir. Çünkü istirahat vaktidir. Gündüz ise, Cehennem'dendir, zira kazanç temini ve yorgunluk ondadır. Gecenin ibadeti gündüzünkinden daha efdaldir. Çünkü insan kalbi geceleyin daha toplu olur. Zaten ibadette gözetilen kalp huzurudur."[3]

Kur'ân, Kadir Gecesi indirilmiştir, çünkü her ikisi (Kur'ân da, Kadir de) bulunduğu varlık âleminin birer taçlarıdırlar. "Ben Dehr'im" buyuran Cenab-ı Allah'ın, kelam sıfatının âzâmî tecelligâhı olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ı, en büyük fazileti bahşettiği zaman dilimi olan Kadir Gecesi'nde inzal buyurmuş olması, iki zirveyi buluşturduğu gayet derecede hikmetli bir takdiri ve harikûlade bir te'lifidir, tevkîfidir. Mâverâsında pek çok esrarengiz hadiselerin vuku bulduğu, bin geceden hayırlı Kadir Gecesi'nin tercihi, asgarî bin hikmeti ihtiva eden ezelî bir kaza-i ilahîden ibarettir.

C. KUR'ÂN'IN KADİR GECESİ İNDİRİLMİŞ OLMASININ 12 MANASI/TEFSİR VECHİ

Kadir sûresinin ilk âyetinde: "Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi *inzâl* ettik." buyurulmuştur. Bakara sûresinde de "Ramazan Ayı ki insanlara yol gösterici, hidayeti, doğruyu ve yanlışı birbirinden ayırdedip açıklayıcı olarak Kur'ân o ayda *inzâl* edilmiştir." (2/185) buyuruluyor. İnzâl, bir şeyin "bütün"üyle âlem-i gaybdan âlem-i şühûda çıkarılması demektir. Tenzîl ise, o şeyin bazı parçalar halinde şühûda çıkarılması manasına gelir. İnzâl, toptan indirme manasınadır. Kur'ân ise, 23 senelik bir zaman sürecinde tenzil edildiği (parça parça indirildiği) halde, Ramazan'da yahut Kadir Gecesi'nde inzâl ettik (toptan indirdik) denilmesinin manası nedir?

Kur'ân ve Kadir Gecesi ilişkisi mevzuunda onbir tefsir vechinin var olduğu görülüyor. Yani Kur'ân'ın Kadir Gecesi indirilmiş olması onbir manaya gelmiştir, şu onbir şekilde anlaşılmıştır:

1. Kur'ân-ı Kerîm'in hem indirilmesinin kararlaştırıldığı ve hem de indirildiği mübarek bir vakittir Kadir Gecesi. Ebu'l-Ala Mevdûdî: "Bu kitabın, indirilmesinin kararlaştırıldığı ve indirildiği vakit çok mübarektir."[4] demek sûretiyle bunu açıkca belirtmiştir.

2. Kur'ân-ı Kerîm, Beraat gecesi dünya semasına inzal edildi (toptan

---

3 Kadir 97/1. Bkz. Bursevî, Ruhu'l-Beyan, Kadir sûresi tefsiri.

4 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Duhan sûresi 1-3. âyetler tefsiri.

indirildi), Kadir Gecesi gelince ise oradan ilk vahiy alınarak yeryüzündeki Hz. Muhammed'e tenzil edilmeye (parça parça indilmeye) başlandı. Şöyle ki: "Biz Onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. O öyle bir gecedir ki, her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile o zaman yazılıp belirlenir."[5] Bâzı müfessirler, bu âyette belirtilen mübarek gecenin Berâat gecesi olduğunu söylemiş olsalar da, İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre bu mübarek gece Kadir Gecesi'dir. Çünkü diğer âyetlerde Kur'ân'ın Ramazan ayında[6] ve Kadir Gecesi'nde[7] indiği açıkça bildirilmektedir.

3. "Kur'ân, Kadir Gecesi'nde (Kader kitabından alınarak M.H.) toptan Beytü'l-Ma'mûr'a indirildi, inzâl edildi; ve oradan da Cebrail (asr-ı saadetteki hadiselere göre) peyderpey âyetleri aldı, tenzîl etti." Bazı âlimler böyle demişlerdir.[8] Burada ilk vahyin Kadir Gecesi indirilmiş olmadığı da anlatılmış olmaktadır. En azından bu nokta karanlık bırakılmıştır.

4. Kur'ân-ı Kerîm, bir Ramazan ayı Kadir Gecesi'nde Levh-i Mahfuz'dan alınmış, dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e bir bütün halinde inzal edilmiştir; (ilk vahiy ise o gece indirilmeyip) sonraki 23 senelik zaman zarfında peyderpey âyet âyet Rasulullah'a vahiy yoluyla indirilmiştir.[9]

5. Kadir Gecesi, Kur'ân'dan ilk âyetlerin indirilmeye başlandığı gecedir. Kur'ân'dan ilk vahiy, yani Alak sûresinin veya Müddessir sûresinin ilk beş âyeti Rasulullah'a Cebrail tarafından vahyedilmiştir. 23 yıllık vahiy sürecinin ilk başladığı o kutsal zaman dilimidir. İmam Şa'bî'nin ve Cumhur-u ulemanın görüşüdür.

6. Kadir Gecesi Kur'ân toptan dünya semasına indirildi, yine aynı o gece ilk vahiy de Rasulullah'a indirilmeye başlandı ve müteakib 23 senede bölüm bölüm vahyedilerek altı bin altı yüz altmış küsur âyeti bir mushaf halinde tamamlanmış oldu.

7. Kadir Gecesi'nde bütün Kur'ân, vahiy taşıyan meleklere intikal ettirilmiş ve ondan sonra, şartlara göre zaman zaman olmak üzere 23 senede, bu âyet ve sûreleri Cebrail, Allah'ın emriyle Rasulullah'a getirmiştir. Bu görüş İbn Abbas'a aittir.[10]

---

5 Duhân, 44/3-6
6 Bakara, 2/185
7 Kadr, 97/1
8 İbn-i Atiyye, el-Muharrerü'l-Veciz, 13/262
9 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8539
10 Mevdudi, Tefhumu'l-Kur'ân, Kadir sûresinin tefsiri. (İbn Cerir, İbn Münzir, İbn Ebi Hatim, Hakim, İbn Merduye, Beyhakî'den); Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.125

8. Yine İbn-i Abbas ve bazı âlimler: "Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi indirdik." âyet-i kerimesini, Allah Teala: "Ben, Cebrail'i bu kıymetli sûre ve Kur'ân'la, Kadir Gecesi'nde Sefere ve Ketebe adındaki meleklerime indirdim." buyurmuştur, şeklinde tefsir etmişlerdir. Daha sonra yine Cebrail tarafından 23 senenin diğer ay, gün ve gecelerinde olaylar ve hükümlerin gerektirdiği şekilde peyderpey ve zaman zaman Rasulullah'a indirilmiştir."[11]

9. "Allah Teala Kur'ân-ı Kerîm'i Kadir Gecesi Levh u Mahfuz'dan (Ümmü'l-Kitab'dan[12]) dünya semasındaki Sefere ve Ketebe'ye (yazıcı meleklere) indirdi. Allah'ın izni ile Cebrail (aleyhisselâm), o senenin Kadir Gecesi'nden gelecek senenin Ramazan'ındaki Kadir Gecesi'ne kadar bir senenin tümünde Hz. Muhammed'e Kur'ân'dan indireceği miktarı, Kadir Gecesi'nde Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirirdi. Böylece her Kadir Gecesi'nde bir yıllık âyet-i kerimeler dünya semasına toptan indirile indirile neticede Kur'ân'ın hepsi, Ramazan ayının Kadir Gecesi'nde dünya göğüne indirilmiştir." Bu görüşün sahibi ise Abdülkadir Geylanî Hazretleridir.[13]

10. "Kur'ân, Kadir Gecesi'nde toplu olarak Rasulullah'ın kalbine indirilmiş, Cebrail de sırası geldikçe Rasulullah'ın kalbinde toplu halde bulunan âyetleri, Allah'ın izni ve iradesiyle bölüm bölüm kendisine Arapça lafızlarla okumuştur."[14]

11. "Kadir Gecesi'nde Rasulullah'ın kalbine toptan ve mana olarak inirilen Kur'ân'ı, Peygamber, Allah'ın izni ve iradesi altında kendi ana dili ile lafza çevirip okumuştur. Buna göre Kur'ân, Cebrail vasıtasıyla indirilmemiştir."[15]

12. **Kadir Gecesi Kur'ân'la birlikte hadis-i Kutsîler ve sünnet-i Seniyye de indirildi.** İsmail Hakkı Bursevî der ki: "Allah'ın kelamı iki çeşittir. Bunlar; Kur'ân ve hadis-i kutsîlerdir. Cebrâil, Kur'ân'ı indirdiği gibi, sünneti de indirdi. Cebrail sünneti mana olarak getirdiği için onun mana olarak rivayeti caizdir. Kur'ân'ın mana olarak okunması ise, caiz değildir. Çünkü Cebrail onu lafzıyla indirmiştir. Bundaki sır, lafzı ile ibadet ve Kur'ân'la Müslüman olmayanları âciz bırakmaktır. Çünkü hiç kimse onun içerdiği lafzî icazı ve manasındaki sırları içeren benzeri bir kitap getiremez.

---

[11] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.300-301 (Çvr: A. F. Meyan)
[12] Mevdudi, Tefhimü'l-Kur'ân, Duhan sûresinin ilk âyetlerinin tefsiri.
[13] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.300 (Çvr: A. F. Meyan)
[14] Duman, Beyânü'l-Hak, c.1, s.163.
[15] Duman, Beyânü'l-Hak, c.1, s.163.

Öyleyse başka bir şeyin lafzı ve manası Kur'ân'ın lafzı ve manasının yerini tutabilir mi? Şüphesiz hayır. Levh-i Mahfuz, bu kitabın kalbidir. Onun için Hz. Rasul'ün kalbine inmiştir."[16]

Ne var ki Kur'ân'ın toptan Rasulullah'ın kalbine indirilmiş olması şeklindeki yoruma karşı denilmiştir ki: "O gece Alak sûresinin ilk beş âyeti indirilmiştir. Çünkü Cenab-ı Allah'ın ifadesiyle Kur'ân 'ağır bir söz'dür[17] ve ilk beş âyeti bile Rasulullah'ı, maddeten ve manen sarsmıştır. İndirildiği takdirde dağların bile tahammül edemeyip paramparça olacağı[18] Kelamullah'ın, toptan indirilmesine bir insanın tahammülü mümkün değildir. Öyle anlaşılıyor ki inzâl, Kur'ân'ın Cebrail vâsıtasıyla Hz. Peygamber'e her pasajın birkaç dakikalık vahiy sürecindeki indiriliş keyfiyetidir;[19] tenzîl ise, geçtiği yere göre, farklı anlamlara gelmekle birlikte vahyin, yaklaşık 23 yıla yayılması ve âyetlerin tertîl ile, dura dura okunması için pasajlar halinde bölüm bölüm indirilmesi olabilir."[20]

D. KUR'ÂN'IN LEVH-İ MAHFUZ'DAKİ YERİNE MUTTALİ OLUNABİLİR Mİ?

Son kelamullah olan Kur'ân-ı Kerîm, kendisinden önceki semavî kitaplar ve sahifeler gibi kader defteri olan Levh-i Mahfuz'da mahiyeti bizce meçhul şekilde mevcut bulunuyor idi. Soru şu: "Hakikati müşahede eden her veli Kur'ân'ı bütünüyle görebilir mi? Cevab: Levh-i Mahfuz'da Kur'ân'ın bir yeri vardır. Çünkü Kur'ân Kadir Gecesi'ne kadar Levh-i Mahfuz'daydı. Ona ancak nazarı oraya ulaşanlar muttali olabiliyordu. Esasen Levh-i Mahfuz'u, hakikati müşahede edebilen ve nazarı oraya ulaşan her veli, Kur'ân'ı orada bütünüyle görüp mütalaa edebilir."[21]

Şeyh Abdülaziz Debbağ Hazretleri, mana âleminde toplanan evliya divanından bahisle der ki: "Divana gelen velilerin hepsi Levh-i Mahfuz'a bakmaya güç yetiremez. Onlardan bir kısmı bakmaya güç yetirir, bir kısmı da sadece kalp gözüyle oraya yönelir, fakat orada nelerin bulunduğunu bil-

16 Bursevî, Ruhu'l-Beyan, Kadir sûresi tefsiri.
17 Müzemmil, 73/5
18 Haşr, 59/21.
19 Bilgi için bkz. Kıyame, 75/16-19; Abese, 80/13-16.
20 Bkz. Furkan, 25/30. Duman, Beyânü'l-Hak, c.1, s.163.
21 http://arsiv.zaman.com.tr/2001/12/11/haberler/h2.htm

mez. Bir kısmı da oraya hiç yönelmez, çünkü kendisinin buna ehil olmadığını bilir. Bu hilale benzer; insanların ona bakışı ve tespiti birbirinden çok farklıdır."[22]

E. KUR'ÂN, 23 YILDA AYET AYET İNDİRİLDİĞİ HALDE, SANKİ BİR ANDA İNMİŞ GİBİ "BİZ ONU KADR GECESİ İNDİRDİK" DENİLMESİNİN MANASI NEDİR?

ABDULLAH B. ABBAS'IN GÖRÜŞLERİ:

"Biz o (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi'nde inzal ettik." âyetindeki 'inzâl'in mânâsı hakkında Abdullah b. Abbas'ın tefsirine dair değişik vecihler nakledilmiştir ki, İbn-i Cerir Taberi'ninki[23] başta olmak üzere bazı tefsir ve hadis kitaplarında söz konusu rivayetler nakledilmiştir. Bunları altı madde halinde toparlayabiliriz:

1.) İkrime'den, İbn-i Abbas: "Kur'ân hepsi birden olarak Ramazan'da, Kadir Gecesi'nde dünya semasına indi. Sonra Allah yerde bir şey yapmak istedikçe ondan indirdi, ta ki topladı." demiştir.[24] Bir rivayette "Allah ondan bir şey vahyetmek istedikçe, vahyetti." şeklindedir.

İbn-i Abbas: "Allah Kur'ânı, Kadir Gecesi'nde toptan dünya semasına indirdi ve sonra onu 23 sene zarfında âyet âyet Hz. Muhammed'e vahyetti."[25] demiştir.

İbn Abbas –daha açık bir rivayette- demiştir ki: "Kur'ân-ı Kerîm, Kadir Gecesi'nde tek bir defada bir bütün halinde Levh-i Mahfuz'dan, dünya göğündeki Beytü'l-İzzet'e indirildi. Sonra teker teker vak'alara göre 23 senede Rasulullah'a vahyedildi. Buna Allah'ın şu iki kelamı şahitlik eder: "Biz onu Kadir Gecesi indirdik."[26] ve "Biz onu mübarek bir gecede indirdik."[27]

---

22 Debbağ, el-İbrîz, c.2, s.72

23 Tefsir-i Taberi, 15/258-259.

24 Hakim, Müstedrek, 2/222, 530; Beyhaki, Sünenü'l-Kübra, 4/306. Hadisi Taberi, İbnü'l-Müsenna, Abdü'l-A'la, Davud, İkrime ve ondan da İbn-i Abbas senediyle tahriç etmiştir. Diğer rivayet senedinde ise Abdü'l-A'la yerinde Abdülvehb vardır. Bkz. Tefsir-i Taberi, 15/258.

25 İbn-i Atiyye, el-Muharrerü'l-Veciz, 15/518-519

26 Kadir, 97/1

27 Duhan, 44/3. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.315; Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/567 (İbnü'd-Darîs, İbn Cerir, İbnü'l-Münzir, İbnü Ebi Hatim, Hakîm'den –ki sahihtir demiştir-, İbnü Merduyeh ve Beyhakî (Delâil) rivayet etmiştir.) Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8538.

2.) Hakîm b. Cübeyr'den, İbn-i Abbas: "Kur'ân bir gecede yüksek semadan, dünya semasına tamamı olarak tek bir seferde indi. Sonraki senelerde parça parça ayrıldı." dedi ve müteakiben şu "Yıldızların mevkilerine yemin ederim."[28] âyetini okuyarak "(Kur'ân) ayrı ayrı, parça parça nazil oldu" dedi."[29]

Atıyye b. Esved, İbn Abbas'a "Kur'ân hangi ayda indirildi?" diye sordu. İbn Abbas onun bu sorusuna: "Kur'ân Ramazan ayının Kadir Gecesi'nde toptan olarak Levh-i Mahfuzdan indi, dünya semasında Beytü'l-İzzet'e konuldu. Daha sonraları Cebrail, Kur'ân'ı, parça parça Rasul-i Ekrem'e getirdi; yani nücum nücum 23 senede tamamladı. Bu anlatılan manaya da şu âyet-i kerime işaret eder: "Nücûmun (Kur'ân âyetlerinin) yerlerine yemin ederim ki..."[30]

3.) Said b. Cübeyr'den, İbn-i Abbas: "Kur'ân, tamamı birden olarak Kadir Gecesi'nde dünya semasına indi de yıldızların mevkiinde oldu, Allah onu Resulüne bir kısmı, bir kısmının ardınca indiriyordu." deyip sonra: "İnkâr edenler: 'Kur'ân ona bir defada indirilmeli değil miydi?' dediler. Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırmak için onu böyle (parça parça indirdik) ve onu ağır ağır okuduk."[31]

4.) İbn-i Abbas: "Kur'ân, tamamı bir defada Kadir Gecesi'nde dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e indirildi ve oradan da Cibril, kulların sözlerinin ve amellerinin cevabıyla Hz. Muhammed'e indirmeye başladı."[32]

"Biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik." âyeti hakkında İbn-i Abbas: "Kur'ân, Kadir Gecesi'nde, Rabbü'l-İzzet'in katındaki Zikir'den (Kader defterinden) toptan olarak dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e konuldu ve Cebrail de kulların kelamına ve amellerine cevap sadedinde onu Hz. Muhammed'e indirmeye başladı (indiriyordu)."[33]

Aynî'nin "Buharî Şerhi"nde ifadesine göre, Kur'ân tamamı olarak Kadir Gecesi'nde Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirildi de Beyt-i İzzet'e kondu, Cebrail onu sefere (kâtip melekler)ye yazdırdı, sonra da

---

28 Vâkıa, 56/75

29 Hakim, Müstedrek, 2/222

30 Vakıa, 56-75. Bkz. Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.102-103.

31 Hakim, Müstedrek, 2/222 (Furkan, 25/223)

32 Hakim, Müstedrek, 2/223. Hadisi ayrıca İbnü'd-Dureys, İbnü Cerir, İbnü'l-Münzir, Delâil'inde Beyhaki ve daha başkaları tahriç etmişlerdir. Bkz. Sıddık Hasan Han, Fethü'l-Beyan, 10/406

33 İbnü'd-Dureys, İbnü Cerir, İbnü'l-Münzir, İbnü Ebi Hatim, Hakim (ki sahihtir demiştir), İbn-ü Merduyeh, Delâil'inde Beyhaki, İbn-i Abbas'tan tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/567

Cebrail onu Peygamber'e parça parça indiriyordu. Başı ile sonu arası 23 sene oldu.[34]

5.) "Kadir Gecesi'nde bütün Kur'ân, vahiy taşıyan meleklere intikal ettirilmiş ve ondan sonra, şartlara göre zaman zaman olmak üzere 23 senede, bu âyet ve sûreleri Cebrail, Allah'ın emriyle Rasulullah'a getirmiştir." Bu görüş İbn Abbas'a aittir.[35]

6.) Yine İbn-i Abbas ve bazı âlimler: "Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi indirdik." âyet-i kerimesini, Allah Teala: "Ben, Cebrail'i bu kıymetli sûre ve Kur'ân'la, Kadir Gecesi'nde Sefere ve Ketebe adındaki meleklerime indirdim." buyurmuştur, şeklinde tefsir etmişlerdir. Daha sonra yine Cebrail tarafından 23 senenin diğer ay, gün ve gecelerinde olaylar ve hükümlerin gerektirdiği şekilde peyderpey ve zaman zaman Rasulullah'a indirilmiştir."[36]

Cenâb-ı Hak niçin "Biz onu gökyüzüne (yer semasına) indirdik..." dememiştir? Râzi, burada akıllara gelebilecek böyle bir soruya şöyle cevap verir: "Esasen böyle bir soru sorulamaz. Çünkü böyle bir ifade yeryüzüne indirilme vehmini doğurur. Zira biz, Kur'ân'ın gökyüzüne (en yakın semaya) indirilişinin yeryüzüne indirilişi gibi olduğunu söylüyoruz. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın bir işe başlayıp da, sonra onu tamamlamaması düşünülemez. Diğer bir ifadeyle Kur'ân, başladığı bir işi tamamlamamak üzere indirilmiş değildir, olamaz. Ve bu ifade, yabancı birisinin, bir şehrin öbür yakasına geldiğinde "Falanca geldi." denilmesi gibi bir ifadedir. Ya da bundan maksat, Kur'ân'ın yaklaştırıldığının ve en yakın semaya indirildiğinin haber verilmesidir ki, böylelikle bunu işiten mü'minlerin onun nüzulüne aşk ü şevk duyup iştiyaka gelmeleri temin edilmiştir denilebilir. Bu tıpkı, annesine yahut babasına ait bir haber ve açıklamanın geldiğini duyan bir evladın, onu görüp okuyarak anlamayı şiddetle arzulaması gibidir. Nitekim şair de: "Yurtlar ve beldeler birbirine yaklaştıklarında, bir gün, içinde bulunduğum o iştiyak ve özlem halimi terk edeceğim..." demiştir. Bu böyledir, zira sema, bizimle melekler arasında ortaklaşa kullanılan bir sahadır, alandır. Melekler için sema bir mesken, bizim için ise bir tavan ve ziynettir. Nitekim Cenab-ı Hak da "Biz semayı, korunmuş bir tavan yap-

---

34 Yazır, Hak Dini, 9/337-339

35 Mevdudi, Tefhumu'l-Kur'ân, Kadir sûresinin tefsiri. (İbn Cerir, İbn Münzir, İbn Ebi Hatim, Hakim, İbn Merduye, Beyhakî); Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.125

36 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.300-301 (Çvr: A. F. Meyan)

tık."[37] buyurmuştur. O halde Kur'ân'ı oraya, dünya semasına indirmek, yeryüzüne indirmek gibidir."[38]

İbn-i Abbas'tan yukarıdaki bütün rivayetlerinden anlaşılan ilk ve açık mana: Kur'ân Kadir Gecesi dünya semasına inmiştir. Fakat ilk vahyin de Rasulullah'a aynı o Kadir Gecesi veya bir yıl sonraki Kadir Gecesi indirilip indirilmediği kapalı kalmıştır.

İMAM ŞA'BÎ'NİN GÖRÜŞLERİ:

Kadir sûresinin ilk âyetindeki 'inzâl'in manası hakkında İbnü Cerir'de Şâbî'den de iki rivayet vardır:

1- "Bize ulaştı ki, Kur'ân toptan olarak dünya semasına indi."

2- "Kur'ân'ın ilki (ilk vahiy) Kadir Gecesi'nde indi."[39] Onun için tefsirler de başlıca bu iki vecih üzere yürümüşlerdir. Birincisinde zamir Kur'ân'ın tamamına râci ve inzal (indirme), bilindiği üzere bir defada indirmek mânâsında; ikincisinde ise indirmenin başlangıcı mânâsına olmuş oluyor. Zamirin "oku" emrine gönderilmesi de bu ikinci mânâyı daha açık ve hiç yorumsuz olarak ifade etmiş oluyor. Üçüncü olarak arzettiğimiz üzere sef' kelimesine gönderilerek Bedir'e işaret olması da, Medenî olması rivayetine göre, en yakın ve en uygun bir mânâ görünüyor. Kur'ân'a nisbet olunan inzalin mânâsı, Bakara suresinin başında da geçtiği üzere gayb âleminden şehadet âlemine izhar etmek (görünür kılmak) demek olduğu için, Kur'ân'da gelecekle ilgili olarak bildirilen bir vaad ve tehdidin yerine getirilmesi, haber verilen bir hadisenin fiile çıkarılması mânâsında da doğrudur."[40]

"Davud b. Ebi Hind şöyle dedi: "İmam Şa'bî'ye sordum: Ramazan ayında, Rasul-i Ekrem Efendimiz'e geldiği bildirilen Kur'ân, senenin sair günlerinde de gelmiş midir?" Cevaben dediler ki: Evet gelmiştir, ancak, Cebrail her Ramazan ayında getirdiği Kur'ân'ı Rasulullah'a karşılıklı olurdu. Daha çok, Rasulullah okur, Cebrail de dinlerdi. Bu meyanda, Allah Teala'nın kalmasını dilediği âyetler sağlam olarak kalırdı. Silinmesini istediği de silinip giderdi. Yani Rasulullah'a unutturulurdu."[41]

---

37 Enbiya, 21/32.

38 Râzî, Mefatihü'l-Ğayb, 23/280

39 Tefsir-i Taberi, 15/258; İbn-i Atiyye, el-Muharrerü'l-Veciz, 15/519.

40 Yazır, Hak Dini, 9/337-339

41 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.103-104

"Ramazan ayıdır ki Kur'ân o ayda indirilmiştir."[42], "Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik.", "Biz onu Kadir Gecesi indirdik." Bu üç âyet-i kerimeye rağmen, şu âyet Kur'ân'ın Ramazan ayından başka aylarda dahi gelmiş olduğunu göstermektedir: "Biz, Kur'ân'ı parça parça gönderdik. Tâ ki onu insanlara peyderpey okuyasın diye."[43] Kaldı ki yüzlerce hadis-i şerif de asr-ı saadette senenin hemen bütün aylarına dağılmış vaziyette gerçekleşen vahiy hadiselerini haber vermiştir. Demek ki Kadir Gecesi, Kur'ân'dan ilk vahyin Rasulullah'a tebliğ edildiği gecedir. İlk defa Kur'ân Ramazan ayında, Kadir Gecesi indirilmeye başlanmıştır.

Geçtiği üzere, bu geceyi Kur'ân'ın inzal edilmesinin başlangıcı kabul eden görüş, İmam Şa'bî'nin kavlidir.[44] Diğer bir kavil de İbn Abbas'tan nakledildiği gibidir.[45] Her iki kavle göre de anlam, Kur'ân'ın Rasulullah'a bu gece inmeye başladığına delalet eder. Aynı gece Alak sûresinin ilk beş âyeti nazil olmuştur. İslâmî davetin gereği sırasında zaman zaman nazil olan âyet ve sûrelerin Allah'ın Rasulullah'a indirdiği anda düzenlenmediği açık bir gerçektir. Tam tersine, kâinatın yaratılışı ve ona ait olan her şey ezelde tasarlanmıştır, hazırdır. Allah'ın yeryüzünde insan yaratması, ona peygamberler göndermesi, kitaplar vermesi ve sonunda Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) göndererek O'na da Kur'ân indirmesinin bütün planı önceden hazırlanmıştı. Kadir Gecesi'nde ise bu planın son kısmı uygulanmaya başlandı. Bütün Kur'ân'ın vahiy taşıyan meleklere indirilmesi ise hiç garip değildir."[46]

Bakara sûresinde "Ramazan ayı ki insanlara yol gösterici, hidayeti, doğruyu ve yanlışı birbirinden ayırt edip açıklayıcı olarak Kur'ân o ayda indirilmiştir."[47] buyruluyor. Bundan da anlaşılıyor ki, Allah'ın meleğinin Rasulullah'a Hira'da ilk defa vahiy getirdiği gece, Ramazan ayının bir gecesiydi ve bu geceye âyette mübarek gece denmiştir: "Biz onu mübarek bir gecede indirdik."[48] Bu mübarek gecenin adı ise Kadir Gecesi'dir: "Biz Kur'ân'ı Kadir Gecesi inzal ettik."

Hâsıl: Kur'ân'ın Levh-i Mahfuz'dan dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e

---

42 Bakara 2/185
43 İsra, 17/106
44 İbnü Atiyye, el-Muharreru'l-Veciz, 15/519
45 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, kadir sûresinin tefsiri. (İbn Cerir et-Taberi'den)
46 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, kadir sûresinin tefsiri.
47 Bakara 2/185
48 Duhan, 44/3

toptan indirilişi (inzâli) bir Kadir Gecesi olmuştur. Beytü'l-İzzet'teki Kur'ân'dan ilk vahiy de yine Kadir Gecesi Rasulullah'a indirilmiştir (tenzîl) ve bu 23 sene devam etmiştir. Dolayısı ile iki iniş/indiriliş olan "inzâl" ve "ilk tenzîl": a.) İlk vahiy yılı olan 610 Ramazan'ında aynı Kadir Gecesi gerçekleşmiştir. b.) Ya da her ikisi de aynı yıl, Ramazan ayında birisi 17'si, diğeri de 27'si olmak üzere iki gece halinde vuku bulmuştur. c.) Yahut da 610 yılı öncesi bir yılda Ramazan ayında inzâl oldu, fakat tenzîl 610 yılında gerçekleşti. Bu yaklaşımın b ve c şıklarından iki Kadir Gecesi telakkisi ortaya çıkmaktadır.

F. ALLAH BİR TANE OLDUĞU HALDE, "KUR'ÂN'I BİZ İNDİRDİK." DENİLMESİNİN HİKMETİ NEDİR?

"Cenab-ı Mevla: "Biz indirdik o Kur'ân'ı Kadir Gecesi'nde." buyuruyor. Niçin "Biz" diyor da, "Onu ben indirdim, yahut indirttim." demiyor? İlahî kelamın sahibi Allah bir tane, o vahyin taşıyıcısı melek Cebrail de bir tane olduğu halde, bu çokluk manasını çağrıştırma ihtimali olan "Biz" ifadesinin kullanılmış olmasının sırr-ı hikmeti ne olabilir? Kısaca şöyle denilebilir:

Genel anlamda belirtecek olursak; Kur'ân'da Allah'ın "Biz" ifadesinin, onun rububiyetiyle konuştuğu yerlerde, izzet, azamet ve celaliyle hitap ettiği durumlarda kullandığı bir üslub olarak karşımıza çıktığı görülüyor. Demek ki İlahî Kelam'ın Mütekellim-i Ezel ve Ebed tarafından, en büyük meleği Cebrail vasıtasıyla, varlığın ille-i gâyesi ve sebeb-i hilkati Hz. Muhammed Mustafa'ya vahyedilmeye başlanması hadisesi, Allah ile kulu arasında hususî hadise değil, belki bütün kâinatları ve içindekileri ilgilendiren umumî bir hadise-i müthişe olduğundan dolayı, Celal burcunda tecelli eden bir Cemâlî tecellidir ki, Rabb ünvanının eşyaya yeni bir şekil vermesi, düzen getirmesi ve halife-i rûy-i zemin olan insanoğluna bu kulluk rehberinin teslim edilmesi hakikati, olabildiğine ululuk, yücelik, yükseklik ve egemenliğin bütün bir ihtişam, heybet ve azamat elbisesiyle tezahür ve tecelli ettiği bir hakikat olduğu için "Kur'ân'ı Biz indirdik" buyrulmuştur.

Diğer açıdan ise: Buradaki "Biz" ifadesi, ef'âl âlemi (fiiller dünyası) içindeki kesret/çokluk durumu ile alâkalı taraf-ı ilahîden seçilmiş bir küllî hitaptır. Sebepler âlemi de denilen bu âlemde her bir şeyin vücudu bir

şart-ı âdî olarak bir başka şeyin mevcudiyetine bağlı kılınmıştır. Allah Müsebbibü'l-Esbâb'dır, sebepleri belli hikmetlerle yaratır ve kullanır. Arş'tan, Levh-i Mahfuz'dan Kur'ân'ın indirilmesi hadisesinde de, sırf Arş'ın Rahmân'ı sıfatıyla seçkin meleklerini teşrifen istihdam etmiştir ve o müvekkel ve muvazzaf meleklerini de büyük bir ordu halinde semalara ve dünyaya indirmiş, vahye karışmaması için cinlerin dünya semasından kulak hırsızlığını kesmiş ve "Biz o Kur'ân'ı Kadir Gecesi'nde indirdik." demiştir. Bu "Biz" ifadesinde, Kadir Gecesi'ndeki mukarrabînin ilahî gözetim altında toplantı yapmaları, ilahî buyruları istinsah etmeleri ve uygulamak için yeryüzüne inmeleri gibi bir olaylar kümesini de içine alacak şekilde kuşatıcı bir mana da sezilmektedir.

Fahruddin Razi der ki: "Bilmiş ol ki, Cenab-ı Hakk'ın "İnnâ / Biz..." ifadesi ile bazen tazim manası kastedilmektedir. Bu gibi ifadeleri çoğul anlamına almak imkânsızdır. Çünkü deliller, Yaratan'ın tek bir olduğuna dealet etmektedir. Bir de, ilahlarda çokluk olsaydı, her birinin rütbesi, ilah olmakta aşağı olurdu. Çünkü bunlardan her biri, mükemmel olmayı elde etmiş olsaydı, o zaman yine her biri, birbirinden müstağni olurdu. Bunların her birini birbirinden müstağni oluşları, diğeri hakkında bir noksanlık olmuş olurdu. Böylece, hepsi de noksan olmuş olurdu. Yok bunlardan her biri, kemal noktasına ulaşamamışlarsa, zaten noksan demektir. Böylece biz, "Biz" ifadesinin cem'e değil, tazim manasına alınması gereğini anlamış oluruz."[49]

G. KADİR SÛRESİNİN İNDİRİLİŞ SEBEBİ VE KADİR GECESİ'NİN LUTFEDİLİŞ NEDENİ

Kadir Gecesi, Allah Teâlâ'nın sırf Hz. Muhammed ve ümmetine has bir lütfudur. Bu tafdil (üstün gösterme) gayesiyle en az 1000 sayısının ölçü olarak gösterilmesi tahsis için değil, çoğaltmak içindir. Böyle iken bir seneden veya bin asırdan denilmeyip de "bin ay" deyip özellikle ay ile ifade olunmasının sebebine gelince, bu hususta birkaç rivayet vardır:

1- İbnü Münzir'in, İbnü Ebi Hâtim'in ve Beyhakî'nin Mücahid'den rivayet ettikleri vechile; Hz. Peygamber İsrailoğulları'ndan bir erin Allah yolunda bin ay silah giyinmiş olduğunu anlatmıştı. Müslümanlar buna şaştılar ve amelleri kendilerine pek küçük göründü. Allah Teâlâ da bu

---

49 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/280

sûreyi inzal buyurdu. "Bununla şu mana anlatılmak isteniyordu: Bu Kadir Gecesi; o kimsenin, silahını hiç bırakmadan Allah yolunda savaştığı bin aydan daha hayırlıdır."[50] O kişinin Şemsun, yahut Âbid Şem'un isminde bir İsrâilî olduğu söylenmiştir.[51] İbn Cerir'in Mücâhid'den rivayeti de şöyledir: "İsrailoğulları içinde bir adam vardı (bir rivayette Yuşa b. Nun[52]), geceleri sabaha kadar ibadetle geçirir, gündüzleri de akşama kadar düşmanlara karşı cihat ederdi. Bunu tam bin ay böylece yaptı. Müslümanlar (Sahabe Efendilerimiz) o kişinin haline çok şaşırdılar (hayran oldular). Bunun üzerine Allah Teala "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır" diye indirdi. Bu gecenin ibadetle geçirilmesi, bu adamın bin aylık amelinden daha hayırlıdır."[53]

2- İbnü Ebi Hâtim'in Ali b. Urve'den rivayetine göre: Rasulullah bir gün İsrailoğulları'ndan 4 kişinin 80 sene Allah'a ibadet edip, göz açıp kapayacak kadar bir zaman günah işlemediklerini anlatmış, Eyyûb'ü, Zekeriyya'yı, Hazkiyl (Hazkiyâl) b. Acûz'u, Yuşâ b. Nûn'u anmıştı. Ashab-ı kiram da buna hayret etmişlerdi. Derhal Cebrail gelip "Ey Muhammed, ümmetin o birkaç (4) kişinin 80 sene ibadetine hayran oldular ve bir an bile Allah'a isyan etmemiş olmalarından hayrete düştüler. Hâlbuki Allah Teâlâ sana ondan daha hayırlısını (83 yıl, 4 aydan bile kıymetli olan Kadir Gecesi'ni) indirmiştir." diye "İnnâ enzelnâhü" sûresini okudu da, "İşte bu, senin ve ümmetinin hayran kaldığı zatlardan/şeylerden daha hayırlıdır." dedi. Bunun üzerine Rasulullah da çok sevindi, onunla beraber insanlar da çok sevindiler.[54]

---

50 Beyhaki, Sünen, 4/306; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568; Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, 6/313; Gunyetü't-Tâlibîn, s.128 (Yahya b. Nüceyh'in anlattığına göre). Aynı olay küçük lafız farklılığıyla şöyle de nakledilmiştir: Abdullah b. Abbas (radıyallahu anh)'ın rivayet ettiğine göre: "Bir gün Allah Rasulü'nün yanında Gâzî Şemun'dan bahsedildi. O zat bin ay boyunca omzunda silahını bırakmadan cihatta bulunmuştu. Allah Rasulü, o güzel ameli beğenip, ümmeti için onun gibi bir ameli lutfetmesini Allah'tan diledi. Şöyle niyazda bulundu: "Allah'ım! Ümmetimin ömrü kısa, amelleri de azdır. Benim ümmetim için de Gâzî Şemun'a nasip ettiğin sevabı dilerim." Bu dua üzerine yüce Allah ümmet-i Muhammed'e Kadir Gecesi'ni ikram eyledi. Öyle bir Kadir Gecesi ki, bin ayda yapılan ibadetten daha hayırlı bir gecedir." Abdullah b. Eyyub, Mübarek Günlerin Gecelerin Fazileti, s.91.

51 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.128

52 "Bu kişinin Yuşa b. Nun olduğu da söylenmiştir. Ravdatü'l-Ulemâ sahibi böyle zikretmiştir." Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.350. 7. Dipnot.

53 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568. İlk rivayeti İbn Ebi Hatim, Ebû Zur'a tarikiyle Mücahid'den; İkincisini Taberî, Abd İbn Humeyd tariki ile Mücahid'den nakletmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8539-8540

54 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568, 569; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.127-128; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8540; Yazır, Hak Dini, 9/341

3- İmam Mâlik'in ve Beyhaki'nin naklettiğine göre: "Rasulullah'a ümmetlerin ömürleri gösterilmişti. (Yahut onlardan Allah'ın dilediği kadarını görmüştü.) Resulullah kendi ümmet fertlerinin ömürlerini azımsayarak (kısa sayarak) başkalarının uzun ömürde yaptıkları amellere yetişememelerinden endişe etmişti. "Başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmetim kısa ömrü içinde yapabilsin!" diye Allah'a niyazda bulundu. Bunun üzerine Allah Teâlâ da ona Kadir Gecesi'ni ihsan etti ve onu diğer ümmetlerin bin ayından daha hayırlı kıldı."[55] Bu rivayetlere göre bin ayın tahsisi seksen küsur senenin bu ümmet içinde bir insan için çoğunluk itibariyle uzun bir ömür olmasına işaret demek olur.

4- Hatîb, Tarih'inde, İbn-i Abbas'tan naklen: Rasulullah rüyasında Ümeyyeoğullarını minberi üzerinde gördü. Bu onu tasalandırdı (kırdı, üzdü). Bunun üzerine Allah ona: "Muhakkak ki bu mülk, onlara da isabet eder" diye vahyetti ve "Muhakkak ki biz onu Kadir Gecesi indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sana kim öğretti? Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyeti nazil oldu. Yine Hatîb, benzer bir hadisi Said b. Müseyyeb'ten nakletmiştir: Rasulullah şöyle demiştir: "(Rüyamda) Beni Ümeyye'nin benim minberime çıktıklarını gördüm. Bu bana ağır geldi ve bunun üzerine Allah Teala "Biz onu sana Kadir Gecesi indirdik" âyetlerini inzal buyurdu."[56]

Tirmizî, İbnü Cerir, Hâkim, Taberânî, İbnü Merdûye ve "Delâil"de Beyhakî, Kasım b. Fadl Haddânî tarîkıyla Yusuf b. Sa'd (bazılarında Yusuf b. Mâzin, İbnü Cerir'de İsa b. Mâzin)'den Hz. Hasan b. Ali'ye isnad edilen bir hadis rivayet etmiştir: Yusuf b. Sa'd demiş ki: Hz. Hasan b. Ali, Hz. Muaviye'ye biat ettikten sonra bir adam kalktı (yanına geldi) ve ona "Müminlerin yüzlerini kararttın.", yahut "Ey müminlerin yüzlerini karartan adam!" diyerek (öfkesini) dile getirdi. (İbnü Cerir'in lafzında: İsa b. Mâzin dedi ki: Hasan b. Ali'ye: "Ey müminlerin yüzlerini karartan, kalktın da şu adama, yani Muaviye b. Ebi Süfyan'a biat ettin?" dedim). Bunun üzerine Hz. Hasan şöyle dedi: "Allah sana rahmetle muamele etsin, beni azarlama! Çünkü Peygamber hazretleri (sağken rüyasında), Benî Ümeyye'yi (tek tek halife olup) kendi (mübarek) minberi üzerine birer birer çıkmış gördü. (Bir rivayette, onları minberi üzerine maymunların

---

55 Muvatta, İtikaf, 15, 6. Beyhaki'nin de tahriç ettiği bu hadisi, Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebû Bekr ez-Zühri, Mâlik'ten rivayet etmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

56 Hatib, Tarihu Bağdadî, 9/44; Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569

sıçrayışı gibi sıçradıklarını gördü de, bu manzara ona çok ağır geldi.[57]) hoşuna gitmedi. Bunun üzerine şu âyetler nazil oldu: "Muhakkak biz sana Kevser'i verdik."[58] "Biz onu sana Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin (o büyük fazilet ve şerefini) sana bildiren nedir? Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır (Bu gece senden sonra Benî Ümeyye'nin saltanat süreceği) bin aydan hayırlıdır." Bu hadisin ravilerinden Kasım İbnu'l-Fadl (merhum der ki: "Benî Ümeyye'nin iktidar müddetlerini ay olarak saydık, tam bin aydı, ne fazla ne eksik."[59]

Söz konusu âyetlerde bir nevi teselli manası da gizlidir ki, Rasul-i Ekrem'e şöyle sesleniyordu: "Ey Muhammed! Biz sana Kevser'i lutfettik. Biz sana Kadir Gecesi'ni verdik. Bu ikisi, yani Cennetteki Kevser nehri, ve o Kadir Gecesi, Ümeyyeoğullarının melik olacağı bin aydan daha hayırlıdır." Buna göre "Bin aydan hayırlıdır" âyeti, Emevî devletinin müddetine ve aynı zamanda onun da bir hayır olduğuna işaret etmiş ve gaibden haber veren bir mucizeyi de içine almış oluyor. (Fakat) bazılarının zannetmek istedikleri gibi (bu hadis), Emeviler'in mutlaka kötülüğüne değil. Onlara hayır isbat etmiş olması itibarıyla lehlerinde demek olan bu hadisin sıhhati tesbit edilebilmiş olsaydı, "bin ay"ın mânâsını ve tahsis edilmesinin sebebini tefsir için en açık bir delil olurdu... "[60]

---

57 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/285

58 Kevser, 108/1

59 Tirmizi, Tefsiru sûreti (Kadr) 97/1; İbn-i Cerir, Taberânî, İbn-i Merdûyeh ve Delâil'inde Beyhakî'den naklen Bkz.Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569. Elmalılı, bu hadisi kaydettikten sonra uzun bir hesaplama ve açıklama getirmiştir. Bkz. Yazır, Hak Dini, 9/342-345.

60 Yazır, Hak Dini, 9/342-343. Tirmizi "Bu hadis gariptir." demiştir. Bu hadisi rivayet eden Kasım b. Fadl güvenilir (sika) bir ravidir. Yahya el-Kattan ve İbn Mehdi, onu sika ravi saymışlardır. Yine Tirmizi der ki: "Kasım b. Fadl'ın kendisinden rivayet ettiği üstadı Yusuf b. Sa'd –Yusuf b. Mazin de denir- meçhul bir kişidir. Bu bu hadisi ancak bu lafızla biliyoruz." Bu hadisi Hâkim de Müstedrek'inde Kasım b. Fadl kanalıyla Yusuf b. Mazin'den nakleder. Tirmizi'nin "Yusuf meçhul bir kişidir" sözü üzerinde durulması gerekir. Çünkü Yusuf b Mazin'den, aralarında Hammad b. Seleme, Halid el-Hazzâ ve Yunus b. Ubeyd'in de bulunduğu bir topluluk hadis rivayet etmiştir. Yahya b. Maîn de Yusuf b. Mazin'in meşhur bir kişi olduğunu söyler. Yine ondan nakledilen bir rivayette o, Yusuf b. Mazin'in sika olduğunu söylemiştir. İbn-i Cerir de bu hadisi Kasım b. Fadl kanalıyla İsa b. Mazin'den nakleder. Sonra da der ki: Bu, hadiste ızdırap bulunmasını icap ettirir. Allah en iyisini bilendir. Kaldı ki bu hadis, her türlü takdir bakımından da gerçekten münker bir hadistir. Bizim şeyhimiz Hafız Ebu'l-Haccac el-Mizzî "Bu hadis münker bir hadistir." demiştir…
Bu hadisin zayıf olduğuna delalet eden bir diğer husus da Ümeyyeoğulları devletini kötülemek için söylenmiş olduğu ifadesidir. Eğer bu âyetle bahsedilen konu zikredilmiş olsaydı, Kadir Gecesi'nin üstünlüğünün onların iktidar zamanlarının kötülüğüne delalet temesi yerine iyiliğine delalet etmesi gerekirdi. Çünkü Kadr gecesi, gerçekten değerli bir gecedir ve bu sûre de Kadir Gecesi'ni övmek için indirilmiştir. Öyleyse kötü sayılan Ümeyyeoğullarının iktidar zamanı, bu sûreyle nasıl övülebilir.

Ne var ki Râzî'de ise şöyle geçmektedir: "Kâdî'nin dediği gibi: "Bu bin ayın, Ümeyyeoğullarının idaresi günleri manasına alınması akıldan uzak değildir..." Çünkü Cenab-ı Hak, bu gecenin faziletini, kınanmış bin ayı zikretmekle anlatmaz. Halbuki Emeviler'in zamanları, dünya saadeti itibarıyla büyük günlerdir. Onun için Allah Teâlâ'nın şöyle demiş olması imkânsız olmaz: "Ben sana bir gece verdim ki, dinî saadet itibarıyla o gece Emevi günlerinin dünyevî saadetinden çok daha hayırlı ve daha faziletlidir."[61] Gerçekte Emeviler'in günlerinin Rasulullah'a hoş gelmeyecek, gücüne gidecek kötülükleri, şer yönleri de bulunmakla beraber büyük fetihleri ve İslâm'ın o sırada geçirmekte olduğu fikir ayrılığı ve ihtilâl buhranlarının önüne geçerek birliği iadesi gibi dinî, dünyevî hayır ve saadet yönlerinin de çok olduğu inkâr edilemez. Bin ay hakkında bizim arz ettiğimiz düşünceye göre ise şer yönleri çıkarılıp atılarak öyle hayrı içine alan aylarla bildirilmiş olduğu cihetle anılan yerme ve itirazın varid de olmayacağı anlaşılır. Hakikatte Kadir Gecesi, gerek meşhur olduğu üzere Kur'ân'ın ilk nazil olduğu peygamberlik gecesi olarak düşünülsün, gerekse Bedir gecesi olsun, iki takdirde de onun nice nice asırlara, devletlere hâkim olan hayır

Çünkü nakledilen hadisten bunun kötülendiği anlaşılıyor... Sonra söz konusu edilen bin ayla Emevi devletinin kastedildiği nasıl anlaşılabilir? Çünkü sûre Mekke'de nazil olmuştur. Âyetin ne lafzı, ne de manası Emevi devletinin bin ay süreceğini göstermesine rağmen, âyet bu şekilde nasıl yorumlanabilir? Kaldı ki minber hicretten bir süre sonra Medine'de yapılmıştır. Bütün bunlar hadisin zayıf ve münker olduğuna dalalet eder. Allah en iyisini bilendir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8538-8539.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ise bizim ana metne aldığımız sözünün devamında der ki: "Fakat (mezkur hadisin) sıhhati tesbit edilememiş, ancak zayıf mı, yoksa münker mi olduğunda ihtilaf edilmiştir. Tirmizî der ki: Bu, bir garib hadistir, biz bunu ancak bu şekil ile tanıyoruz. Ve Kasım b. Fadl tarikiyle, Yusuf b. Sa'd'den: "Bir de Kasım b. Fadl'dan, Yusuf b. Mâzin'den denilmiş. Kasım b. Fadl Haddânî sikadır. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî onu doğrulamışlardır, onun sika olduğunu söylemişlerdir. Fakat Yusuf b. Sa'd bilinmeyen (meçhul) bir adamdır. Biz ise bu hadisi bu lafız ile ancak bu yönden tanıyoruz." Bunun özeti "Dürrü Mensûr"da da zikredildiği üzere zayıf demektir. Suyûtî "İtkan"da der ki: "Bu hadis ile sûrenin Medenî olduğuna delil olunuyorsa da Müzenî bu hadise münker demiştir." Bununla beraber Alûsî'nin naklettiği üzere Hatîb, İbnü Abbas'tan da ve aynı şekilde İbnü Müzeyyeb'den de şu lafiz ile tahric eylemiş: Allah'ın Nebisi (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: "Bana rüyada Ümeyyeoğulları gösterildi, minberime çıkıyorlardı, bu bana ağır geldi bunun üzerine, indirildi." ve Celâleddin Suyûtî "Dürrü Mensûr"da bunu da zikrettikten sonra: "Şu halde Müzenî'nin, o hadis münkerdir, görüşünde bence tereddüt vardır" diye inkârdan yüz çevirerek zayıflık ile yetinmek istemiştir. İbnü Cerir de "Elfi şehr"nin tefsirinde gerek İsrailoğulları âbidi ve gerek bu Emeviyye hadisi rivayetini de zikrettikten sonra bu görüşler içinde tenzilin (indirmenin) zâhirine en yaraşan görüş, Kadir Gecesi'nde amel, Kadir Gecesi bulunmayan bin ay amelden daha hayırlıdır, diyenlerin görüşüdür. Diğer görüşler birtakım batıl mânâların davalarıdır ki, onlara ne haberden, ne akıldan, ne de tenzilde mevcut bir delalet yoktur, diye karar vermiştir. Böyle karar vermek ise rivayet ettiği o haberleri red ve inkâr demek olduğu cihetle, bu da Müzenî'ye iştirak etmiş demektir." Yazır, Hak Dini, 9/342-343.

61 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/285

ve hareketi Emevi devletinin en hayırlı günler ve aylarından daha hayırlıdır. Onların bu hayırlı günleri de bin ay kadar olacaktır, denilmekte açık bir mânâ ve mucize bulunduğunu inkârın mânâsı yoktur. Sonra bunu birtakım kimselerin sandığı üzere Emeviler'in sırf aleyhine kabul etmek doğru olmayacağı gibi, her yönden lehlerine kabul etmek de doğru olmayacaktır. Bununla beraber hadisin rivayetinden sıhhati ispat edilemeyip naklî kıymeti sonuçta Tirmizî'nin dediği gibi zayıf olmaktan kurtarılamadığı cihetle tefsiri yalnız buna dayandırmak da doğru olamaz. Onun için en güzel mânâ bu rivayetlere ihtimal ile beraber, İbnü Cerir'in dediği gibi mutlak olarak Kadir Gecesi'nde amel, Kadir Gecesi bulunmayan bin ay amelden daha hayırlıdır, diye anlamaktır ki, bu da onun hayırlılığı sayısız olduğunu açıklamakla Peygamber ve ümmetine özel bir müjdedir."[62]

H. KADİR GECESİ KUR'ÂN'IN İNDİRİLİŞ KEYFİYETİ NASIL OLMUŞTUR?

Kadir Gecesi, Kur'ân'dan ilk vahiy ile birlikte nübüvvet sırrının (yani peygamberlik misyonunun) da indirildiği gecedir. Kadir Gecesi, Kur'ân Beytü'l-İzzet'e toptan indirildiği gibi yine o gece Kur'ân'dan ilk âyetler Rasulullah'a vahyedildi ve kendisi peygamberlikle vazifelendirildi. "Tarihçi İbn İshak'ın rivayetine göre, Alak sûresinin giriş kısmı olan ilk vahiy, Ramazan ayında Rasulallah Hira Nur dağında ibadet ederken inmeye başlamıştır."[63] O gece Kadir Gecesi idi ve ilk ilahî kelam o gece kalbine emanet edilmiş, yüklenmişti. Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlere Allah'tan vahiy getiren büyük melek Hz. Cebrail'in ilk defa Rasul-i Ekrem'e Hira mağarasında iken teşrif etmiş ve "İkra! İkra! İkra!" diyerek, "Oku!" emirleriyle Kur'ân'ı, ilk âyetleri vahyetmiştir. Şöyle ki:

Hz. Aişe'den: Rasulullah'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp, tahannüste bulunuyordu. -Tahannüs ibadette bulunma demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice'ye dönüyor, yine

62 Yazır, Hak Dini, 9/345
63 Seyyit Kutub, Fizilali'l-Kur'ân, Kadr sûresi tefsiri.

aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip: "Oku!" dedi. Efendimiz: "Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Efendimiz hadisenin gerisini şöyle anlatıyor: "Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar: "Oku!" dedi. Ben tekrar: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve: "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti, insana bilmediğini öğretti." (Alak 1-5) dedi." Rasulullah bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve: "Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hz. Hatice'ye başından geçenleri anlattı ve; "Nefsim hususunda korktum!" dedi. Hz. Hatice de: "Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen rüsva etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırırsın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi. Sonra Hz. Hatice, Efendimiz'i alıp Varaka İbnu Nevfel İbnu Esed İbnu Abdi'l-Uzza İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âma olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine: "Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!" dedi. Varaka, Efendimiz'e: "Ey kardeşim oğlu! Neler de görüyorsun?" diye sordu. Efendimiz gördüklerini anlattı. Varaka da O'na: "Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!" dedi. Rasulullah: "Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka: "Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, ona husumet edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!" dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de fetrete girdi (kesildi)."[64]

---

64 Buhari, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252; Tirmizi, Menakıb 13.

Yahya İbnu Ebi Kesir'den: Ebû Seleme İbnu Abdirrahman'a Kur'ân'dan ilk inen âyetin ne olduğunu sordum. "Ya eyyühe'l-Müddessir (suresi)dir!" dedi. Ben; "İyi ama, başkaları ilk inenin İkra' bismi Rabbikellezi halak (suresidir) diyorlar" dedim. Bunun üzerine Ebû Seleme: "Ben bu hususta Hz. Cabir'e sormuştum. O bana; "Sana, Rasulullah'ın söylediğinden başka bir şey söylemeyeceğim, Efendimiz: "Bir ay kadar Hira mağarasına mücavir oldum (itikafa girdim). Mücaveretimi (itikafımı) tamamlayınca, dağdan indim. Derken bana bir seslenen oldu. Sağıma baktım, hiçbir şey görmedim. Soluma baktım, yine bir şey görmedim. Arkama baktım bir şey görmedim. Derken başımı kaldırdım, bir şey gördüm, ama (bakmaya) dayanamadım. Hemen Hatice'nin yanına geldim: "Beni örtün!" dedim. Derken şu âyetler nazil oldu. (Mealen): "Ey örtüsüne bürünen! Kalk! (insanları ahiretle) korkut! Rabbini büyükle, elbiseni temizle. Pislikten kaçın.." (Müddessir, 74/1-5). Bu vahiy namaz farz kılınmadan önceydi."[65]

I. KADİR GECESİ, KUR'ÂN'IN İNDİRİLDİĞİ GECEDEN BAĞIMSIZ BİR GECE MİDİR?

Kadir Gecesi, Kur'ân'ın indirilmeye başlandığı ilk vahiy gecesi olmaktan bağımsız bir gecedir; sadece Kur'ân'ın indirilişine mazhar olmakla fazileti sınırlı bir gece değildir; o, Kur'ân'ın inzâlinden önce de var idi, sonrasında da kıyamete kadar var olmaya devam edecektir. Evet! Kadir Gecesi Kur'ân-ı Kerim'in indirildigi gece olduğuna göre o bir kez olmuş geçmiştir diye bir düşünce akla gelebilir. Ancak Kadr sûresinde, "o gece melekler iner de iner..." denmesi, "inmiştir" denmemesi onun her sene-i devriyesinde tekerrür ettiğini gösterir bir işarettir. Beri taraftan bu inişin ve dahi daha pek çok perde arkası harikuladeliklerin her Kadir Gecesi yeniden yeniden vuku bulduğunu bildiren onlarca hadis-i şerifin mevcudiyeti aksine bütün ihtimalleri kökünden kesip atmaktadır. Öyleyse bunu; "Kur'ân-ı Kerim indiği için o gece Kadir Gecesi oldu." şeklinde değil de, "Kur'ân-ı Kerim'in inmesi Kadir Gecesi'nde gerçekleşti." şeklinde anlamalıdır. "Kur'ân, Kadir Gecesi indirilmiştir." ifadesi ise bizim meramımızı aksettirmeye daha elverişlidir. "Kadir Gecesi, Kur'ân'ın indirildiği gecedir" Bu elbette ki doğru bir ifadedir. Kadir

65 Buhari, Bed'ü'l-Vahy, Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir, Tefsir, Alak, Edeh 118; Müslim, İman 257

Gecesi'ni, Kur'ân'ın indirilmesi ile tarif belki en isabetli ve hakikatli bir ifadedir. Fakat bu ifadede "Kur'ân indirilmemiş olsaydı, ortada Kadir Gecesi diye bir şey olmazdı." manası da vardır. Hâlbuki Kadir Gecesi ve Kur'ân, ikisi ayrı ayrı faziletin sahibidirler; bir araya gelmekle ufkuna vâsıl olunamaz bir yüceliğe ermişlerdir.

"Kur'ân ne zaman indirilmeye başlandı?" sorusunun isabetli cevabı, en fazla ancak o indirildiği seneki Kadir Gecesi'nin net tarihini tespit ettirir; yoksa sonraki senelerde, yani her yıl içinde tekrar eden ve vakti yıldan yıla sürekli değişen Kadir Gecesi'ni kesin tespit mümkün değildir. Eğer "Kadir Gecesi = Kur'ân'ın indirildiği gece" olmuş olsaydı, Peygamberimiz böyle inansaydı ve başka bir hususiyeti de bulunmasaydı, bu muhteşem hadisenin ilk vuku bulduğu geceyi, başta Peygamber Efendimiz olmak üzere, Hz. Hatice Validemiz, Hz. Ebû Bekir Efendimiz, kısacası ilk İslâm'a giren Sahabe-i Kiram'ın muhakkak bilmeleri gerekirdi. Hafızaları gökyüzünün masmavi enginlikleri gibi dupduru, bemberrak o hafıza dâhilerinin, o ensâb bilginlerinin, o on binlerce beyitlik şiirleri belleklerinde tutan harika insanların, o on binlerce hadis-i şerifi kelime kelime rivayet edebilen şahane zevat-ı kiramın sözkonusu ilk vahiy tarihini muhakkak bilmeleri gerekirdi, bilirlerdi de. Ne var ki Kur'ân'ın indirildiği geceyi bilmekle beraber, sürekli değişkenlik arzeden esas Kadir Gecesi'ni ancak rüya-yı sadıka, ilham-ı ilahî, hadsiyat veya alâmâtını müşahede usulleriyle tespit yoluna gidiyor oldukları ortadadır. Efendimiz'in bile "Rüyada bana gösterilmişti, fakat tam o sırada ehlimden biri beni uyardı." demesi de pek manidardır. Yahut "Kadir Gecesi'ni söylemek için buraya aranıza çıkmıştım, fakat falan ile filanın kavgası sebebiyle bana unutturuldu."[66] demesi de çok enteresandır. İşini esrarlı ama muhakkak hikmetli yapan Zat-ı Hakîm'in takdiri bu, tamamiyle hayır tercihi bu.

Kadir Gecesi'nin vaktiyle alâkalı umum rivayetler içerisinde Cumhur-u ulema 27. geceyi Kadir Gecesi olarak tercih eder iken, ilginçtir, M.610'da Kur'ân'ın indirildiği Kadir Gecesi olarak «en meşhur olan ise Ramazan'ın 17'sidir»[67], böyle geçmektedir. Tabii Ramazan'ın pek çok gecesi bu meyanda ifade edilir iken, ilk vahyin Ramazan'ın kaçıncı gecesi indirildiği mevzuunda İslâm uleması ekseriyetle, Ramazan'ın 15., 16., 17. 24. veya

---

66 Buhari, Fazlü Leyleti'l-Kadr, 4; Müslim, Sıyam, 217; Dârimî, Savm, 56
67 Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, 1/191

27. geceleri olduğunu bildirmişlerdir. En meşhuru ise 17'sinde olduğudur.[68] Eğer Kadir Gecesi, Kur'ân'ın indirildiği geceden ibaret olsaydı ve sabit bulunsaydı, Kadir Gecesi olarak icma sayılabilecek bir çoğunlukla Ramazan'ın 27'si değil de, 17'si tercih edilirdi. Fakat bilakis bu durum, Kadir Gecesi'nin, sabit ve bizim için 3-5 ihtimalden birisi de olsa, Rasulullah ve ashabı için malum olan ilk vahiy gecesinden ibaret olmadığını fiilen göstermiş olmaktadır.

Fahruddin Razi'nin tefsirinde şöyle bir değerlendirme vardır: «Kadir Gecesi hâlâ devam etmekte midir? Bu soruya Halil şöyle cevap vermiştir: «Bu gecenin faziletini, Kur'ân'ın kendisinde nazil oluşuna bağlayanlar, bu gecenin sona erdiğini ve onun, bir kereye mahsus olduğunu söylerler. Ama ulemanın ekserisi, bu gecenin halen devam ettiği kanaatindedirler.»[69]

Eğer Kadir Gecesi'nin asıl ve tek fazileti, o gece Kur'ân'ın indirilmiş olması hadisesi olsaydı, bu durumda, o indiriliş 610 yılında bir kereliğine gerçekleşmiş, olup bitmişti ve sonraki yüzyıllara sadece o işin bir hatırası ve nostaljisi olmak üzere hatırlamak kalmış olacaktı. Halbuki bu durum, daha Allah Rasulü hayatta iken hem kendisi hem de ashabıyla birlikte Kadir Gecesi'ni araştırma cehdine, dahi son 10 günde itikafa girme gayretine münafi olurdu. Rasulullah'ın kavlî ve fiilî sünneti, Kadir Gecesi'nin kıyamete kadar bâki olduğuna, aksine ihtimal vermeyecek şekilde hüccet teşkil edecek mahiyettedir. Buradan çıkarılan bir sonuç da, Kadir Gecesi'nin Kur'ân'ın indirildiği geceden ibaret olmadığı gerçeğidir. Eğer öyle olsaydı, Rasul-i Ekrem'in ve Mekke'de iman eden ilk ashabının hepsinin külliyen ilk vahyin geldiği geceyi unutmaları mümkün değildir. Demek ki Kadir Gecesi, İmam Azam Ebû Hanife'nin de dediği gibi, «vakti sabit bir gece değil, değişken bir gecedir.»[70]

J. KADİR GECESİ TARİHTE Mİ KALMIŞTIR, YOKSA HALEN MEVCUT MUDUR?

Kadir Gecesi, olup bitmiş bir gece değildir; kıyamete kadar var olmaya devam edecektir. "Ebû Hanife ve bir topluluğun "Kadir Gecesi

[68] Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, 1/191
[69] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/283
[70] Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, c.1, s. 216; İmam-ı Kadıhan, el-Feteva, c.1, s.190.

(göğe) kaldırılmıştır." şeklinde bir fikri olduğu rivayet olunmuştur [ki bu rivayetin doğruluğu güvenilir değildir; kaldı ki Ebû Hanife'nin mevsuk kanaati, Kadir'in Ramazan ayının bütün geceleri arasında her yıl değişkenlik arzederek devam ettiği şeklindedir.[71]] Fakat bu kavil reddedilmiştir. Çünkü kaldırılmış olan (Kadir Gecesi değil), belki Kadir Gecesi'nin tayinidir, (yani vaktinin "kesin" bilgisidir)."[72]

İbn-i Receb şöyle der: "Bazıları, Kadir Gecesi'nin göğe kaldırılmış olduğunu, artık böyle bir gecenin bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Ne var ki Ebû Zerr'in rivayet ettiği hadis-i şerif böyle bir iddiayı çürütmüştür, kökünden iptal etmiştir."[73] Söz konusu hadis şudur:

Mersed İbn Abdullah demiştir ki: "Ben Ebû Zerr'e; Kadr gecesini Rasulullah'a nasıl sordun? diye bir sual yöneltttim de, o şöyle anlattı: "İnsanlar arasında Rasulullah'a en çok sual soran ben idim. (Bir gün) dedim ki: Ey Allah'ın Rasulü! Bana Kadir Gecesi'nden haber ver, o, Ramazan ayında mıdır, yoksa başka bir ayda mıdır? Rasulullah buyurdular ki: Hayır (başka aylarda değil), o bilakis Ramazan ayındadır. Ben dedim ki: Peygamberler yaşadıkça onlarla beraber bulunan, kendisinde onlara vahyin indiği,[74] onlar göç edince (kutsiyeti göğe) kaldırılır mı, yoksa kıyamete kadar bâki midir? Buyurdular ki: Kıyamete kadar bakidir. Ben: "Kadir hangi Ramazan'dadır?" deyince: "Onu ilk ve son 10 günde arayın." buyurdu. Daha sonra Rasulullah söze daldı ve bazı şeyler konuştu. Ben, onun daldığı bir anı yakalayıp dedim ki: O (Kadir Gecesi) hangi yirmidedir? Rasulullah: "Onu son on günde ara ve bundan öte bana bir şey sorma!" dedi. Sonra Rasulullah yine konuşmaya daldı. Ben yine onun daldığı bir anı gözetledim ve dedim ki: "Ya Rasulallah! Kadir Gecesi'nin hangi 10 günde olduğunu haber vermezsen, senin üzerine olan hakkıma yemin ederim." dedim. Bu sözüm karşısında Rasulullah öyle kızdı öyle kızdı ki, kendisini tanıdığımdan bu yana hiç böyle kızmamıştı. (Fakat yine de cevap verdi) ve dedi ki: "Eğer Allah Teala isterse sizi ona muttali kılar.[75] Onu son 7 günde

71 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, c.1, s. 216; İmam-ı Kadıhan, el-Feteva, c.1, s.190.

72 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/522.

73 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357

74 "Kendisinde onlara vahyin indiği" ibaresi Muhammed b. Nasr'ın kaydında mevcuttur. Bkz. Dürrü'l-Mensûr, 8/572

75 Bu "Eğer Allah Teala isterse sizi ona muttali kılar" cümlesi, Muhammed b. Nasr'ın kaydında mevcuttur. Bkz. Dürrü'l-Mensûr, 8/572

arayın ve gayri daha bana başka soru sorma!"[76] Bir başka rivayette Allah Rasulü, Ebû Zer'e: "Ben sizi bana bu konuda soru sormayı yasaklamamış mıydım? Eğer Allah Teala size Kadir Gecesi'ni haber vermeme izin verseydi, muhakkak ben de haber verirdim. Ben Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son 7 gününde olduğundan da (yüzde yüz) emin değilim." demiştir.[77] Demek ki; Kadir Gecesi kıyamete kadar devam edecektir.

Çünkü Kadir Gecesi, sadece Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği bir gece değildir, bütün fazileti o inişe ma'kes olmakla sınırlı değildir. Şu hadis-i şerifin beyanı ile, geçmişteki hemen bütün peygamberlere de vahiy yine Kadir Gecesi indirilmiştir gibi bir mana akla geliyor. Buradan hareketle ortaya çıkan neticelerden birisi muhtemelen şudur ki: Kadir Gecesi'nin kutsiyetinin başlangıç tarihi, Kur'ân'ın ilk defa onda indirilişi değil, belki ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem Nebi'ye de yeryüzünde vahyin ilk defa Kadir Gecesi indirilmiş olması ile başlamaktadır; "gaybın son habercisi" Hz. Muhammed Mustafa'ya Kur'ân'ın ilk defa indirilmeye başlanması ile de taçlanmıştır. Böylece Kadir Gecesi'nin diğer bütün gecelere fark atan kutsiyeti, sâir kutsal kitaplardan daha mükemmel vahiy olan Kur'ân'la taçlandırılmıştır. Bu, Kadir Gecesi ile vahiy arasındaki ilişki itibariyle böyledir. Peygamberlik müessesesinin nihayet bulması ile de bu sırlı tevafuk dünyevî cihetiyle son bulmuştur. Fakat o geceye ait ledünnî hadiseler cereyan etmeye devam etmektedir.

İbn-i Kesir'de, mezkur iddia sahiplerinin Şia grubu olduğu belirtilir ve şöyle denilir: "Ebû Zer'den nakledilen hadis, bazı Şia taifesinin iddia ettikleri gibi, Kadir Gecesi bütünüyle kaldırılmış olmayıp kıyamete kadar baki olduğunu göstermektedir. Şia'nın naklettiği hadiste Rasulullah 'Kadir Gecesi kaldırılmıştır, belki de bu sizin için daha hayırlı olur.' der. Gerçekten maksad, onun vaktinin kesin bilgisinin kaldırılmasıdır."[78]

Said b. Müseyyeb'e "Kadir Gecesi olup bitmiş bir gece midir, yoksa her sene olan bir gece midir?" diye sorulmuştu da, "Bilakis o, Ümmet-i Muhammed'e, onlardan iki kişi kalmayıncaya kadar (lutfedilmiş) bir gecedir."[79] buyurdu.

---

76 Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Nesai nakletmişlerdir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir. Aynı hadis ufak lafız farklılıklarıyla şu kitaplarda da vardır: İbn-i Hibban, 5/274; Hakim, Müstedrek, 1/437. Hadisi, Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572-573.

77 Bu cümleler, yukarıdaki hadisin İbn-i Hibban ve Hâkim'deki tahriçlerinde mevcuttur. BKz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.354

78 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

79 Bu rivayeti, Muhammed b. Nasr kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

Muaviye'nin mevlası (kölesi) Abdullah b. Mekânis anlatmıştır: Ebû Hureyre'ye dedim ki: "(Bazıları) Kadir Gecesi kaldırıldı zannediyorlar." Dedi ki: "Kim bunu derse yalan söylemiştir." Dedim ki: "Onu her Ramazan'da istikbal edeyim mi, (karşılayayım mı)?" "Evet" dedi. Dedim ki: "(Bazıları) Cuma gecesi, bir Müslüman'ın duasına muhakkak icabet edilen vaktin de kaldırıldığını sanıyorlar." "Kim bunu demişse, yalan söylemiş." dedi. Ben: "Her cuma gününde onu karşılayayım mı?" diye sordum. "Evet" cevabını verdi.[80]

Abdullah b. Ömer'e "Kadir Gecesi her Ramazan'da (halen) var mıdır?" diye soruldu. (İbnü Merdûyeh'in kaydında "Ramazan ayında mıdır o?" şeklindedir). Şöyle cevap verdi: "Evet. Allah'ın şu âyetlerine kulak vermez misiniz: "Biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik." "Ramazan ayı ki Kur'ân onda indirilmiştir."[81]

Yine İbn-i Ömer demiştir ki, Rasulullah'a Kadir Gecesi soruldu ve ben de işitiyordum (kulaklarımla duydum), şu cevabı verdi: "Kadir Gecesi her Ramazan ayındadır."[82]

Evet, "Kadir Gecesi Kur'ân-ı Kerim'in indirildigi gece olduğuna göre o bir kez olmuş geçmiştir diye akla gelebilir. Ancak Kadr sûresinde, "o gece melekler iner de iner..." denmesi, "inmiştir" denmemesi onun her sene tekerrür ettiğini gösterir. Öyleyse bunu; Kur'ân'ı Kerim indiği için o gece Kadir Gecesi oldu, şeklinde değil de, Kur'ân'i Kerim'in inmesi Kadir Gecesi'ne rastladı şeklinde anlamalıdır."[83]

Abdurrahman b. Nâsır b. Es-Sa'dî tefsirini "Kadir Gecesi, her sene kıyamete kadar bâkidir." görüşü ile hükme bağlamıştır.[84] İmam Beğavî de: "Bazıları Kadir Gecesi'nin Rasulullah zamanında kaldırıldığını söyleseler de, sahabe-i kiramın hepsi ve ulemâ, onun kıyamete kadar bâki olduğu üzerinde hemfikirdirler."[85] demiştir.

Hâsıl-ı kelam: Kadir Gecesi'yle alâkalı hadis-i şerifler ve selef âsârı apaçık göstermektedir ki, Kadir Gecesi'nin her senede bir mevcudiyeti

---

80 Hadisi, Abd İbn-i Humeyd kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

81 Bakara 2/185. Hadisi, Abd İbn-i Humeyd, İbnü Cerir ve İbnü Merdûyeh kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

82 Hadisi, Ebû Davud ve Taberânî kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

83 http://www.İslâmisohbet.gen.tr/tr/bilgi/İslâmisohbet/bilgiler/Fikih/Alim_Islam_Fikhi/K2.htm

84 es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahman fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, bkz. Kadir sûresinin tefsiri.

85 Beğavî, Meâlimü't-Tenzîl, bkz.Kadir sûresinin tefsiri.

kıyamete kadar berdevam olacaktır. Hem Kadir Gecesi'nin ümmete özel ihsan olabilmesi için, o ümmetin yeryüzündeki varlık tarihi boyunca devam etmesi, edecek olması gerekir.

K. KADİR GECESİ, GEÇMİŞ MİLLETLERDE VAR MIYDI, YOKSA ÜMMET'E HAS BİR GECE MİDİR?

Kadir Gecesi, geçmiş milletler zamanında da var idi, fakat fazilet kapıları onlara açılmamıştı. Çünkü haddizatında var olagelen Kadir Gecesi'nin insanoğluna bakan ciheti itibariyle bin aydan hayırlı oluş keyfiyetini kazanması onda Kur'ân'ın indirilmesi ile yürürlüğe girmiştir, tatbikata konmuştur. **Kadir Gecesi, iki cihan faziletleri, hususiyetleri ve vâridâtı ile sadece Kur'ân cemaatine/ümmetine özel kılınmış bir gecedir**. İslâm âlimleri, Kadir Gecesi'nin geçmiş milletlerde bulunup bulunmadığı, ya da yalnız bu ümmete has bir gece olup olmadığı mevzuunda iki farklı görüşe ayrılmışlardır. Ne var ki Cumhur-u ulema, ittifakla icma halinde "Kadir Gecesi'nin ümmet-i Muhammed'e özel bir gece olduğuna kâildirler." Şöyle ki:

İmam Mâlik ve Beyhaki'nin naklettiğine göre: Rasulullah'a ümmetlerin ömürleri gösterilmişti. (Yahut onlardan Allah'ın dilediği kadarını görmüştü.) Kendi ümmet fertlerinin ömürlerini azımsayarak (kısa sayarak) başkalarının uzun ömürde yaptıkları amellere yetişememelerinden endişe etmişti. "Başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmetim kısa ömrü içinde yapabilsin!" diye Allah'a niyazda bulundu. Bunun üzerine Allah Teâlâ da ona Kadir Gecesi'ni ihsan etti ve onu diğer ümmetlerin bin ayından daha hayırlı kıldı.[86]

Bu hadisi müteakip İbn-i Kesir der ki: "Bu ifade, Kadir Gecesi'nin bu ümmete tahsis edilmesini gerektirmektedir. Şafii imamlarından el-Udde isimli eserin müellifi, ulemanın cumhurundan da bu rivayeti nakleder. Ancak en iyisini Allah bilir. Hattâbî de, bunun üzerinde icma olduğunu bildirmiştir. Ancak hadisin delalet ettiği gerçek o ki bizim ümmetimizde olduğu gibi, diğer ümmetlerde de Kadir Gecesi bulunmaktadır.[87] Yine yukarıda zikredilen, Ebû Zerr'in Allah Rasulü'ne Kadir Gecesi'ni sordu-

86 Muvatta, İtikaf, 15, 6. Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebû Bekr ez-Zührî, Mâlik'ten rivayet etmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

87 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542-8543.

ğu hadisi zikrettikten sonra İbn-i Kesir, "Bu hadis de bizim zikrettiğimiz (önceki ümmetlerde de Kadir Gecesi'nin var olduğu şeklindeki) görüşe delalet etmektedir." demiştir.[88]

İbn-i Kesir, yakaladığı delalet cihetlerini açıkça yazmamıştır ki o delaletin kat'iyeti üzerinde küllî bir değerlendirilme yapılabilsin de nihâî neticeye gidilsin. Hâlbuki söz konusu iki hadisin açık delaleti, Kadir'in ümmete has kılınmış olduğu şeklindedir. Kadir Gecesi'ni Hz. Âdem ile başlatmak ya da Hz. Muhammed ile başlatmak. Esasen eldeki rivayetler istikrâ metodu ile külliyyen bir değerlendirilmeye tâbi tutulduğunda, bu iki yaklaşımın hakikatte iç içe olduğu sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Meseleyi biraz daha açacak olursak:

Kadir Gecesinin, tek fazileti, Kur'ân'ın indirildiği gece olması değildir, bunda şüphe yok. Ebû Zer'den gelen "Kadir Gecesi kıyamete kadar devam eder."[89] hadisi bunun delillerinden biridir.

Kadir Gecesi, Hz. Âdem'den, belki daha da önceden beri var idi; fakat, o gecenin kutsiyetine Ümmet-i Muhammed mazhar kılındı. Burada akla gelen soru şudur: Eğer Kadir Gecesi Hz. Adem'den başlayarak son Peygamber Hz. Muhammed'e kadar, bütün bir tarih boyunca içinde vahyin indirildiği kutsal bir gece idiyse şayet, diğer bazı hadislerin beyanına göre, Kadir Gecesi'nin Hz. Muhammed'e ve ümmetine mahsus kılınmış olmasını nasıl anlayacağız? Bu soruya uzunca cevaplar verilebilir. Fakat kısaca şöylece izahı kifayet edecektir:

Kadir Gecesi önceki peygamberler döneminde de kutsal bir gece olmakla beraber, bu kutsiyetin "bin aydan hayırlı oluş sırrı" ne onlara, ne de ümmetlerine bağışlanmış bir armağan idi. Kadir Gecesi'nin kutsiyetinin mevcudiyeti başkadır, o kutsiyetin min tarafillah bir ümmete "en mükemmel şekliyle" lutfedilmesi başka bir meseledir. Binaenaleyh elimizdeki sahih kaynaklarda geçmiş ümmetlere yönelik böyle bir ihsandan bahsedilmemiş olması, aksine söz konusu hadislerde Kadir Gecesi'nin ümmet-i Muhammed'e tahsis edilmiş olduğunun açıkça haber verilmiş olması, yukarıda varid olan soruyu temelinden iptal ile halletmektedir.

Suyûtî'nin naklettiği "Hz. İsa aleyhisselam o gece göğe kaldırıldı

---

88 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542-8543.

89 Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Nesai nakletmişlerdir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir. Aynı hadis ufak lafız farklılıklarıyla şu kitaplarda da vardır: İbn-i Hibban, 5/274; Hakim, Müstedrek, 1/437. Hadisi, .Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572-573

ve İsrailoğulları'nın tevbesi o gece kabul edildi."[90] hadis-i şerifi ise İsrailoğulları'nın Kadir Gecesi'ni bildikleri gibi bir manayı açığa çıkarmıyor, belki tevbelerinin haddizatında mevcut olan Kadir Gecesi'ne tevafuk etmiş olduğunu akla getiriyor.

Kadir Gecesi, Hz. Muhammed'e ve ümmetine özel bir gecedir. Rasul-i Ekrem: "Allah Teala, Kadir Gecesi'ni bu ümmete hediye etmiş, ümmetimden önce hiçbir ümmete vermemiştir."[91] Said b. Müseyyeb de "Kadir Gecesi bilakis Ümmet-i Muhammed'e, son iki kişi kalmayıncaya kadar (lutfedilmiş) bir gecedir."[92] demiştir.

Allah Teala'nın Hz. Rasulullah'a ihsan eylediği beş geceden birisi de Kadir Gecesidir. Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylanî Hazretleri der ki: *"Cenab-ı Mevla, Rasul-i Ekrem Efendimiz'e beş gece ihsan eylemiştir. 1. Mucize ve Kudret Gecesi: Ay'ın ikiye ayrıldığı gecedir. Kur'ân bunu haber vermiştir: "Kıyamet yaklaştı, Ay ikiye yarıldı."*[93] Hz. Musa, denizi asasıyla ikiye yardı. Peygamber Efendimiz ise Ay'ı parmak işareti ile. Bu O'nun en büyük mucizelerindendir. 2. Davet ve Kabul Gecesi. Rasulullah'ın cin taifesini İslâm'a davet etmesi ve onların da kabul etmesi zamanıdır: "Hani Biz bir vakit cinlerden birtakımını Kur'ân dinlemeleri için sana göndermiştik."[94] âyeti o vakti bildirir. 3. Hüküm ve Kaza Gecesi. Beraat gecesidir ki Allah Teala o gece hakkında "Biz o (Kur'ân)nı (Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına) mübarek bir gecede indirdik. O gece her hikmetli iş ayırt edilir."[95] 4. Varıp Yaklaşma Gecesi: Mi'raç gecesidir. Kur'ân'da "Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren O zatın şanı ne yücedir!"[96] 5. Selam ve Saygı Gecesi: Kadir Gecesi'dir. Allah Teala "Biz o (Kur'ân'ı yeryüzüne sana) Kadir Gecesi indir(meye başla)dık."[97] âyetiyle başlayan Kadir sûresiyle onu anlatmıştır."[98]

---

90 Hadis, Suyûtî'nin Dürrü'l-Mensûr'unda geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.594

91 Enes b. Malik'ten rivayet edilen bu hadis, Deylemî'de geçmektedir. Bkz. Suyûtî, Câmiu's-Sagîr, 2/269; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570.

92 Bu rivayeti, Muhammed b. Nasr kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

93 Kamer, 54/1

94 Ahkaf, 46/29

95 Duhan, 44/2-3

96 İsra, 17/1

97 Kadr, 97/1-5

98 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.141-143.

Kadir Gecesi, Hz. Peygamber'in ve Sahabe'sinin duasına bir cevab-ı ilahîdir. "Şeref, mevki, azamet ve kıymet" gecesi demek olan Kadir Gecesi'ne, insanlık tarihinde hiçbir peygamber ve ümmeti mazhar olamamıştır. O en üstün gece, en üstün peygamber ve ümmetine ayrılmıştı çünkü. Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa'ya ve onun Hammâdûn olan âlî şanlı ümmet-i merhûmesine. Demek Peygamberler Peygamberi'nin ve diğer bütün peygamberlere de şahitlik yapacak olan Ümmet-i Muhammed'in iç taleplerine, gönülden geçirişlerine, dilek, temenni ve hayranlıklarına mukabil, lisan-ı hallerinden tezahür eden o cemaat duasına karşılık Erhamürrahimîn'den görülmemiş bir rahmet, Ahsenü'l-Vehhâbîn'den bilinmeyen bir bağış olarak Kadir Gecesi lutf ü ihsan edilmiştir.

Kadir Gecesi, Efendimiz'in ümmetine olan aşkın sevgisi sebebiyle yaptığı bir duanın kabul edilmiş halidir. Şöyle ki: Fahr-i Kâinat Efendimiz'e kendisinden önceki insanların ömürlerinin müddeti veya bu ömürlerden Allah'ın dilediği kadarı gösterildi. Bunun üzerine 'Başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmetim kısa ömrü içinde yapabilmiş olsun.' diye dua etti. Allah da Ona (içinde bu gece bulunmayan) bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'ni ihsan etti."[99] Bir başka rivayette ise; Rasulullah'ın ve sahabenin, dört peygamberin seksen yıl boyunca hiç günah işlemeden yaşamış olmalarına duydukları hayranlık sebebiyle seksen yıl dört ay değerindeki Kadir Gecesi'nin lutfedildiği görülmektedir.[100]

Peygamber Efendimiz: "Geçmiş zamanda Şem'ûn[101] adlı bir pey-

---

99 Muvatta, Îtikaf, 6

100 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568, 569; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.127-128; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8540; Yazır, Hak Dini, 9/341

101 Hz. İsâ ile Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) arasında İsrâiloğulları'na gönderilmiş bir nebi olan Şem'ûn/Şemsûn aleyhisselâm, İncil ehlindendi. Hz. İsâ'ya indirilen, henüz bozulmamış İncil-i şerife göre amel ederdi. Kavmiyse putlara tapardı. Şem'ûn aleyhisselâm, Allahü teâlâyı inkâr eden ve putlara tapan sapık kavimle cihâd (savaş) edip, onları imâna çağırdı. Çok güçlü ve cesûr bir zât olan Şem'ûn aleyhisselâmı düşmanları türlü hilelerle şehit etmek istediler. Hangi bağla bağladılarsa, o bağı kırıp kurtuldu.

Yaşadığı şehrin hükümdarı, Şem'un (aleyhisselâm)'u yakalatıp, köşkünün önünde asılmasını emretti. Bunun üzerine Şem'ûn, Allahü teâlâ yalvarıp; Yâ Rabbi! Dünyâda yaşamayı, kâfirlerle senin yolunda cihâd etmek için isterim. Eğer bu isteğim kalpten ve samimiyse beni kurtar." diyerek duâ etti. O anda bir melek gelip bağı çözdü. Şem'ûn kurtulunca, kendisine eziyet eden hükümdarı, adamlarını ve kendi hanımını cezâlandırdı. İnsanları hak yola dâvete devâm etti. Ona inanmayanlarla tek başına cihâd (harp) etti. Çok ganimet elde etti. Cihâd ederken susadığı zaman Allahü teâlâ

gamber vardı. Allahü Teâlâ'nın rızâsı için bin ay devamlı cihâd edip silahını omuzundan hiç çıkarmadı." buyurdu. Ashâb-ı kirâm; "Keşke bizim ömrümüz de uzun olsaydı da, biz de din uğrunda Allah için cihâd etseydik." dediler. Bunun üzerine Kadr sûresi nâzil olup; "Size verilen Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır (Bu gecenin sevâbı, bin ay cihâd etmenin sevâbından çoktur.)" buyruldu.

L. KADİR GECESİ'NİN İNSANLIK ÖNCESİ TARİHÇESİ

İki müelliften, Kadir Gecesi'nin insanlık tarihinden de eskilere uzandığını okuyoruz. "Mezâhir-i Hak gibi bazı kitaplarda yazdığına göre; "Melekler Kadir Gecesi'nde yaratıldı. Hz. Adem'in yaratıldığı maddeler bu gece bir araya getirilmeye başlandı. Cennet'teki ağaçlar da bu gece dikildi."[102]

Yine "Kadir Gecesi'nin sebebi" başlığı altında talebesi, Şeyh Abdülaziz Debbağ'dan, hiçbir kitapta rastlanılmayacak esrarlı bilgiler aktarmıştır. Demiştir ki: "Şeyhim bize, Kadir Gecesi'nin sebebini anlatarak buyurdu ki: 'Henüz nur yaratılmadan önce, bu âlem güneş maddesinde karanlıkta idi. Melekler ise bu âlem için bir yer, bir gök yapıyorlar ve onlarda mağaralar, vadiler ve dağlar oluşturuyorlardı. Cenab-ı Hak güneşteki nuru yaratıp (ışık ve enerji) âlemi onunla aydınlatınca yerdeki ve gökteki melekler varlık âleminin yıkılmasından korkarak çalkalanıp seslerini yükselttiler. Büyük bir olayın meydana geleceğini sandılar. Bu yüzden, gökteki melekler yere inip hep birlikte bu ışıktan gölgeye kaçtılar. Gündüz bölümünden gece bölümüne geçtiler.

Çünkü onlar ışığı bilmiyor, ama gölgeyi biliyorlardı. Hepsi de korkuyor, ürperiyor, toplanıp Allah'a yöneliyor, Allah'ın hoşnutluğunu diliyor ve ona sığınıyorlardı. Tâ ki kendilerine gazap etmeye. Çünkü onların zannına göre, Allah bu âlemi dürüp eski hâline çevirmeyi murat etmişti. Bu bakımdan korkuya kapılmış ve ona yönelip niyaz etmişlerdi. Çok geçmeden,

---

onun için taştan gâyet lezzetli bir su akıtırdı. Bu su o içip kanıncaya kadar akardı. Kendisine büyük bir güç ve kuvvet verilmişti...

Bazı kitaplarda geçen bu bilgi, Hz. İsa ile Hz. Muhammed a.s.m arasında hiçbir peygamber gelmediği şeklindeki yaygın kanaate uymuyor olsa da, Şem'ûn'un dışında Cercîs aleyhisselam gibi daha başka peygamberlerin de bu arada geldiği kaydedilmiştir.

102 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.594

güneş onların bulunduğu yeri aydınlatınca, bu kez gölgeye doğru kaçıştılar. Böylece güneşten gölgeye, yani gündüzden geceye, geceden gündüze yer değiştirip kaça kaça yeryüzünün her tarafını dolaşıp gördüler ve ilk bulundukları yere gelip durdular. Zannettikleri gibi bir olay meydana gelmediğini görünce, kendilerini güven içinde hissettiler ve yeryüzündeki ve gökyüzündeki merkezlerine döndüler. Sonra yılda bir gece bir araya gelmeye başladılar. İşte Kadir Gecesi'nin sebebi budur.'

Bunun üzerine dedim ki: Efendim bu (anlattıklarınız, bu durum) Kadir Gecesi'nin, Âdem yaratılmadan önce mevcut olduğunu göstermektedir. Hadis-i şerifte ise bu gecenin ümmet-i Muhammed'e has bir gece olduğu belirtilmektedir. Buna ne buyurursunuz?'

Cevap verdi: 'Bu şerefli ümmete has kılınan Kadir Gecesi'ndeki sevap ve mükâfattır. Bu geceye nail olmak, başarı sağlamak, Peygamber Efendimiz'in bereketi sayesindedir. Geçmiş ümmetlere gelince, bu geceye muvaffak kılınmamışlar, nasıl ki cuma günündeki saate nail olamamışlarsa. Çünkü cuma günündeki saat de Âdem peygamber yaratıldığında mevcut idi, fakat hiçbir ümmet ona muvaffak kılınmadı, ancak bu şerefli ümmete bu kapı açıldı. Çünkü cuma saati Yahudilere sunuldu, onlar cumartesiyi seçtiler. Hristiyanlara sunuldu, onlar da pazar gününü seçtiler. Cenab-ı Hak, bizi kendi minnet ve keremiyle bugüne ve içindeki saate muvaffak eyledi. Allah daha iyisini bilir."[103]

M. HER KADİR GECESİ'NDE KUR'ÂN-I KERÎM HÂLÂ İNMEYE DEVAM ETMEKTEDİR.

Kadir Gecesi'nin bir tarihî, bir de dâimî ciheti ve cihetlere ait farklı hususiyet ve faziletleri vardır. Kadir Gecesi'nin tarihî cihetindeki en büyük fazileti; Kur'ân'ın onda inmesidir, inmeye başlamasıdır. Vakıa geçmiş peygamberlere de o gecede birtakım vahiyler gönderilmiş olabilir. Bedir Savaşı da o yılki Kadir Gecesi'nin gündüzü'ne tevafuk etmiştir. Yine Sihribat günü de öyledir. Tarihin sayfalarında daha nice büyük hadiseler vardır ki Kadir Gecesi'ne rastlamıştır. İlk vahyin indiriliş tarihi ve keyfiyetine dair bilgiler esasen hep tarihî sayfalara aittir. Kadir Gecesi'nin dâimi cihetinde ise, her yıl o gecede meleğ-i a'lâda muhteşem bir toplantı yapıl-

103 Debbağ, el-İbriz, c.2, s.65-66

ması vardır. O gece gelecek seneye kadarki bir yıllık kaderî yazgılar, yazıcı meleklere nüsha ettirilir ve o işleri takiple vazifeli meleklerin ellerine teslim edilir. O gece melekler ve Ruh yeryüzüne bölük bölük inerler. O gece tan-yeri ağarıncaya kadar tam bir selam ve selamet vardır.

Mazi, hâl ve istikbâl. Kadir Gecesi bu üçüne de hâkimdir ve olmalıdır. Tarihin tozlu, dumanlı ve silik sayfaları içerisinde iç çeke çeke hayalen dolaşıp durmak değildir mesele. Nostaljinin elbette ki bir yeri var. Fakat nostalji hastalığına yakalanmış kolikler için ne hâl vardır, ne de istikbal. Gönüllerini tarihe gömmüş nostaljikler için Kadir Gecesi'nin hatıralarından bir Kur'ân davası çıkmaz, zâhir ameller, müşahhas fiiller ve inkılâb meydana getirici hareketler zuhur etmez. Kadir sûresinin tefsirinde Merhum Seyyit Kutub'un o sihirli beyanlarına dercettiği hakikat çekirdeklerinden bir irşad te'lifinde üzerine basa basa vurguladığı bir gerçek vardır, o gerçeğin bir yorumu vardır ve o yorumun bir vücûdu vardır. Bilmana der ki: İnsanlık Kadir Gecesi'nin kadrini bilememektedir, ya cehaletinden, ya talihsizliğinden. Kadir Gecesi'nin tarihî muazzam bir hatırası vardır. Bu ulu hatırayı ruhlarımızda yitirdiğimizden bu yana ferdî, ailevî ve içtimâî saadet ve selameti de kaybettik. Halbuki o hatırayı unutmamakla mükellef tutulmuştuk. Mü'mine düşen, Kadir Gecesi hâtırası ile ihyâsını birleştirerek değerlendirebilmektir. İhyâ, yani kıyam etmek sûretiyle diriliş...

Kur'ân, her Kadir Gecesi'nde ve her tilavet vaktinde insanoğluna feyiz ve ilham yoluyla inmeye devam etmektedir: Nâçizâne şöyle bir ince hakikati, o hakikatin inceliği ölçüsünde ifadeye muktedir olamasam da, işaret kabilinden de olsa mırıldanmadan geçemeyeceğim: Kadir Gecesi'nin faziletlerini ikiye ayırdık ve tarihî en büyük fazileti olarak, Kur'ân'ın o gece indirilmiş olduğunu zikrettik. Sonra da dâimî fazileti olarak da o gece kaderî bir nediy-yi a'lâ meclisinin kurulduğunu ve orada bir yıllık takdirat-ı ilahiyenin icracı meleklere teslim edildiğini belirttik, naklettik. Ne var ki Kur'ân'ı tarihe ve tarihselliğe hapsetmek isteyen sû-i niyetli müsteşriklerin (oryantalistlerin) ve hem doğu, hem de batıdaki onların avanelerinin buradan da kendilerine bir yol hayali vehmetmemeleri için şöyle bir ince hakikati de işaretlemekte fayda var:

Evet, Kur'ân her şeyiyle olduğu gibi inişiyle de çağlarüstüdür, evrenseldir, kıyamete kadar bâkidir. İlk defa 610 yılı Kadir Gecesi'nde inen ve Peygamberler Peygamberi'nin kalbine vahyedilmeye başlanan Kur'ân'ın 23 yıl sonra bir mushaf halinde âyetlerinin lafızlarının tamamlanmasını

müteakip, "nüzûl" veya "inzâl" keyfiyet değiştirmiştir. Ne var ki o kelam-ı ilahînin lafızlarına dercedilmiş sonsuz manalar, asr-ı saadetten bu yana her yıl Kadir Gecesi'nde yine bir şekilde inmeye devam etmiştir, etmektedir veya en azından bir yılda indirilecek olan Kur'ânî anlam boyutları ve nükte katmanları bu gecede takdir ve tayin edilmektedir. Bir yıllık kaderin icraatına "başlama emri"nin verildiği Kadir Gecesi'nde aynı zamanda Kur'ân'ın o yılda lazım olacak olan mana buudlarından bazıları da, ona layık olan peygamber vârisi âlimlerin gönüllerine ilhamen, yahut sünûhât kabîlinden indirilmeye devam etmektedir. Dolayısıyla bu şekilde Kadir Gecesi'nin tarihî ciheti de hâlî olarak dâimî kılınmıştır denilebilir.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, "Bu kitabın vahyolunup parça parça indirilmesi, azîz ve hakîm Allah tarafındandır."[104] âyet-i kerimesinin tefsirini yapar iken, "tenzîlü'l-kitâb" ibaresinin yorumunda şöyle demektedir: "Tenzîlü'l-kitâb" cümlesinin sarîh bir mânâsı; Asr-ı Saadette vahiy sûretiyle Kitab-ı Mübînin (Arş-ı Azam'dan) nüzûlü olduğu gibi, mânâ-yı işârîsiyle de, her asırda o Kitab-ı Mübînin mertebe-i arşiyesinden ve mucize-i mâneviyesinden feyiz ve ilham tarîkiyle onun gizli hakikatleri ve hakikatlerinin burhanları iniyor, nüzul ediyor diyerek, şu asırda bir şakirdini ve bir lem'asını cenah-ı himayetine ve daire-i harîmine bir hususî iltifat ile alıyor."[105]

Tekrar edecek olursak: Kur'ân-ı Kerîm, asr-ı saadette Arş-ı Azam'dan vahiy yoluyla inzal edildiği gibi, sonraki her bir asırda da Kur'ân'ın mertebe-i arşiyesinden ve mu'cize-i maneviyesinden feyiz ve ilham yoluyla onun gizli hakikatleri ve hakikatlerinin delilleri inmiştir, inmektedir ve kıyamete kadar da inmeye devam edecektir. Birinci iniş, nasıl ki Hz. Peygamber'in kalb-i pâkine olmuş idi, sonraki inişler de peygamber vârisi ulemânın kalb-i selîmlerine olmuştur, olmaktadır ve olacaktır. Bu iniş ise kendilerine –hadisteki ifadeleriyle- muhdesûn yahut mülhemûn denilen her asırdaki ilham ehli erbâb-ı ilim, ve bilhassa müceddidlerin sâlim kalplerine olmuştur.

Bu bağlamda bazı eserler ilham yolu ile yazdırılmıştır. Mesela: "Celcelûtiye, Mesnevî-i Şerîf, Fütûhu'l-Gayb ve emsâli nâdide eserler, doğrudan doğruya Zât-ı Pâk-i Risaletin (a.s.m.) mânevî ilham ve telkinatı olan âsâr-ı bergüzîdedirler. Bu âsâr-ı kudsîyeye o zevât-ı âlîşan ancak tercüman hükmündedirler. Bu zevât-ı mukaddesenin, o âsâr-ı bergüzîdenin

---

[104] Zümer, 39/1

[105] Nursi, Şuâlar / Birinci Şuâ - s.842

tanziminde ve tarz-ı beyanında bir hisseleri vardır; yani bu zevât-ı kudsiye, o mânânın mazharı, mir'âtı ve ma'kesi hükmündedirler."[106] Yine doğrudan doğruya Kur'ân'ın feyzinden mülhem,[107] Hazret-i Kur'ân'ın füyuzatına vâris, nur-u mahz-ı Kur'ân olan Risale-i Nur Külliyâtı[108] da bir kısmı itibariyle Kur'ân'ın doğrudan ilhamlarıdır[109], ekseriyetle ise Kur'ân'ın feyz ü medediyle kalbe gelen Kur'ânî sünûhât, füyûzât ve istihrâcâttır[110]; kısaca müellifinin kalb-i münevverine ilham ve ilkâ-i küllî ile ifade olunmuş bulunan[111] ilhâmî bir tefsirdir[112], Kur'ân semasından ve âyetlerin yıldızlarından gelen bir ders-i Kur'ânîdir."[113]

Yine mesela, Bediüzzaman Hazretleri, pek çok yerde "Leyle-i Kadirde ihtar edilen bir mesele-i mühime" başlığı altında "Leyle-i Kadirde kalbe gelen pek geniş ve uzun bir hakikate, pek kısaca bir işaret edeceğiz. Şöyle ki…"[114] diyerek, kendisine yapılan ilahi bir ihtarı ve ilhamı haber vermektedir.

Kur'ân, her tilaveti esnasında mü'minin kalbine ihtiyacı olan mana parçalarını ilham-vâri bir keyfiyette tenzîl eylemektedir. Evet: Kur'ân-ı Kerîm'in cihan-şümûl mesajları, ihtiyaç içinde kıvranan beşeriyetin ebedî saadetini temin istikametinde verese-i enbiya olan ulemânın nefs-i emmâreden selamet bulmuş gönüllerine ilhamât, sünûhât, tülûât, füyûzât ve istihracât yolları ile asr-ı saadetten bu yana inmeye devam etmiştir ve kıyamet gününe kadar da bu esrarlı nüzûl berdevam olacaktır. Kur'ân'ın hâmili ruhlar başta olmak üzere, belki de hemen her mü'minin ledünniyâtına –sadece Kadir gecelerinde değil, bilakis- âyât-ı semâviyeyi tilavet eylediği ekser dakikalarda derecesine göre o küllî nüzûl keyfiyetinden kendisine düşen

106 Nursi, Şuâlar / On Beşinci Şuâ - s.1147

107 Nursi, Şuâlar / Birinci Şuâ - s.842

108 Nursi, Şuâlar / On Beşinci Şuâ - s.1147

109 Nursi, Şuâlar / Birinci Şuâ - s.839; Sirâcü'n-Nûr - s.2302; Tarihçe-i Hayat - Kastamonu Hayatı - s.2179, - Hariç Memleketler - s.2239; Konferans - s.2254.

110 Nursi, Şuâlar / Birinci Şuâ - s.843

111 Nursi, Tarihçe-i Hayat - Kastamonu Hayatı - s.2179

112 Nursi, Risale-i Nur Külliyatı: Sikke-i Tasdik-i Gaybî - s.2065; Tarihçe-i Hayat - Barla Hayatı - s.2144; Barla Lâhikası - Mektup No: 211 - s.1515, 1412, 1461; Mesnevî-i Nuriye - Katre - s.1307, s.1310; Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1061, 1080; Şuâlar / Birinci Şuâ - s.837, 839, 842

113 Nursi, Barla Lâhikası - Takdim - s.1412

114 Nursi, Sözler / On Üçüncü Söz - s.60; Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1098; Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 190 -s.1786; Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 89 -s.1867, Mektup No: 89 -s.1868, Mektup No: 50 -s.1831; Tarihçe-i Hayat - Emirdağ Hayatı - s.2192; İman ve Küfür Muvazeneleri - s.2245; Gençlik Rehberi, s.2251.

ilham damlası, feyiz râyihâsı, fikir pırıltısı, hikmet ve irşat sızıntısı mahiyet-i meçhul biçimde burcu burcu yayılacak, dehrin bol çıkmazlı hâdiseleri içerisinde dosdoğru yolun istikametini gösteren yön işaretleri olacaktır...

Malumdur ki: Kadir Gecesi'nin tek fazileti kendisinde Kur'ân'ın indirilmesi olmuş olsaydı, o faziletin Kur'ân sonrası kesilmesi gerekirdi; ya da en fazla o faziletin ancak onun hatırasına yüklenmiş olması ile devam etmesi mümkün olabilirdi. Dolayısıyla kesilmeyen o fazilet ve hayriyet, öncelikli olarak Kur'ân'ın iniş yıldönümlerinin anılarında meknûzdur, meknûndur; sonra derecesine göre sair mübarek vakitlerde tilavet-i Kur'ân esnalarında. Kur'ân elfâzının, altıbin altıyüz altmış küsur âyeti ile tenzîl edile edile inzâlinin tamamlanmış olması 23 yılda asr-ı saadette sonlandığına göre, nüzul keyfiyetinin bin aydan ziyade hayriyeti hâiz olarak ümmet hakkında câri olabilmesi ancak o elfâzın sonsuz mana katmanlarının asırların ihtiyaçlarına göre manen vazifeli ulemâ-i dinin kalb-i selimlerine feyiz ve ilham yoluyla indirilmesi ile mümkün olabilecektir ve olmuştur. Beri taraftan saadet asrı boyunca âyetlerin 23 yıl süren iniş vetiresi de belki de senenin ekseri gün veya gecelerine tevafuk etmiş olabileceği gerçeğinden hareketle, bilhassa hadis-i şeriflerde hakkında fazilet ve mübarekiyet isnadı bulunan zaman dilimlerinin de o nüzûl keyfiyetinden derecelerine göre tefeyyüz ve tenevvür etmiş olabilecekleri sonucuna ulaşılır ki, bütün bir seneyi Kadir bilenler ve o bilgisine göre de Kur'ân'la içli dışlı yaşayanlar, onu gece gündüz tilavet edenler, âyetleriyle bol bol ibadet edenler, manalarını hayatlarına hayat düsturu yapanlar için böyle bir itikat ve amel, elbette ki bütün bir yıla yayılmış bulunan mezkur feyiz ve nurdan azami derecede nasiplenmek ile neticelenecektir, bunda şüphe yoktur.

Bu neden böyledir? Çünkü: İmam Şâtıbî'nin Muvafakât'ında delilleriyle ispat ve izah ettiği üzere, Allah Teala, Hz. Muhammed'e fazilet ve meziyet bağlamında her ne lütf u ihsan eylemiş ise, asliyete göre zılliyet, külliyete nisbetle cüz'iyet ölçüsünde ümmetini de ondan nasiplendirmiştir. Kadir Gecesi ve vâridatına mazhar kılınan Allah Rasulü gibi, Mü'minler de o gecedeki hususiyetlere tebaiyet sırrınca nâil kılınmışlardır. Bu nâiliyetin zirvesini ise tabii ki Peygamber varisleri âlimler tutmaktadırlar ve derecesine göre diğer iman sahipleri gelmektedir. Demek ki kıyamete kadar Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, feyz ü bereket deryalarıyla olduğu kadar, gönüllere doğan ilham esintileri, sünûhât reyhanları, tülûât cilveleri, işârât pırlantaları, hikmet katreleri, marifet incileri, irşat kandilleri, nükte notları

ve latîfe dersleriyle her Kadir Gecesi'nde bir yıllık olarak toptan dünya semasına inmeye, oradan da senenin içindeki hadiselere bağlı olarak istihkakı veya ihtiyacı olan ehl-i imana nüzûl etmeye devam edecektir. Hâsılı:

Kur'ân vahyi kesilmiştir, fakat ilhamı devam etmektedir. Kur'ân, insanlığa hakikatlerini ilham edip durmaktadır.

Dördüncü Bölüm

KADR KELİMESİ, KADİR GECESİ'NİN İSİMLERİ VE ANA HUSUSİYETLERİ

KADR KELİMESİ, KADİR GECESİ'NİN İSİMLERİ VE ANA HUSUSİYETLERİ

LEYLE-İ CELÎL-İ KADR
Ey kadr-i pür-şerâfet ey leyletü'l-mu'allâ
Müstağrak-ı füyûzun oldukça böyle dünyâ
Yer yer levâmi'inden Tûr-ı münevver olsa
Lâyık değil mi dünyâ ey masdar-ı tecellâ
Hak sende eylemişdir feyzü'l-füyûzun izhâr
Ta'zîm-i 'izz ü şânın olmuş seza vü uhrâ
Etdikçe gafk-ı envâr 'âlemleri hulûlün
Kadr-i celîlin olsun dâim senin mu'allâ[1]

Fahruddin er-Râzî der ki: "el-Kadr, Kadera–Yakdiru–Kadren ifadelerinin masdarıdır. Bununla Allah Teala'nın onaylayıp yürürlüğe koyduğu, yani yerine getirdiği şeyler kastedilmektedir. Çünkü Cenab-ı Hak: "Muhakkak ki biz her şeyi belli bir takdir ile yarattık..."[2] buyurmaktadır. Kader ile Kadr aynı anlamdadır. Ancak ne var ki üstün ile olanı ise isim, sükûn ile olanı masdardır. Vâhidî şöyle der: "Arapça'da el-Kadru, takdir anlamınadır. Takdir ise bir şeyi ne fazla ne eksik olmaksızın, bir başka şeyin dengi kılmak ve onun misli yapmaktır."[3]

Kadir Gecesi, İslâm bilginleri tarafından temelde üç isimle, o isimlere bağlı şekilde üç ana hususiyetiyle yorumlanmıştır. "Kadir, fiilinin masdarı olarak esası, güç yetirmek demek olup, 1. kader, hüküm, takdir ve haya, 2. şeref, kudret ve azamet, 3. tazyik ve darlık mânâlarına gelir.

1 "Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün" aruz vezni ile yazılmıştır.
2 Kamer 54/49; 25, 2; 87, 1-3
3 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/281

Kadir Gecesi'nde bu üç mânânın üçü de vardır. Bu sûrede "Kadir Gecesi" ünvanının üç defa zikredilmiş olması da buna bir işarettir."[4] Fakat bununla beraber söz konusu üç haslete daha başka birkaç hususiyet de ilave etmek mümkündür, şöyle ki:

Bu gece, Kadr sûresinde "Kadir Gecesi" ifadesinden başka "selam gecesi" (97/5), Duhan sûresinde "mübarek gece" (44/4),[5] Fecr sûresinde de üzerine "yemin edilen bir gece" (fecrine de, kendisine de yemin edilen, akıp giden gece, yani vakti her yıl değişken olan gizli Kadir Gecesi -M.H.-) şekillerinde geçmektedir (89/1-4). "Kadir Gecesi denilmesinde tefsirciler bu mânâlardan her birine göre birkaç vecih beyan etmişlerdir:"[6] Dolayısı ile pek çok özelliklerinin yanı sıra Kadir Gecesi'nin toplamda altı ana ünvanı ve altı hususiyeti olmuş olmaktadır:

1. Kadir Gecesi, kader gecesidir, kaderî toplantı gecesidir; hikmet, hüküm ve takdir gecesidir.

2. Kadir Gecesi, şan, şeref, mevkii, değer, itibar, haysiyet, kıymet ve azamet gecesidir.

3. Kadir Gecesi, (meleklerin yeryüzüne doluşması sebebiyle) tazyik, sıkışma ve darlık gecesidir.

4. Kadir Gecesi, rahmet gecesidir.

5. Kadir Gecesi, mübarek; bereketli, hayırlı, uğurlu ve kutlu bir gecedir.

6. Kadir Gecesi, silm, selam, saygı ve selamet gecesidir.

7. Kadir Gecesi, üzerine yemin edilen bir gecedir.

Bu altı üst ünvanların ve hususiyetlerin altında ise, daha pek çok özellikler ve faziletler nümâyândır ki münasip mevkiilerde üzerinde durulacaktır. Şimdi mezkur altı ana ünvanı madde-be-madde zikredip açılımına geçelim:

1. KADER GECESİ: KADERÎ TOPLANTI GECESİ

Kadir Gecesi, kader gecesidir, kaderî toplantı gecesidir; hikmet, hüküm ve takdir gecesidir. "Kadir Gecesi, ismini nereden alır?" sorusuna verdiği cevabında M. F. Gülen Hocaefendi, iki mana üzerinde durur, ki bunlardan

4 Yazır, Hak Dini, 9/340
5 Bkz. Yazır, Hak Dini, 9/183-186
6 Yazır, Hak Dini, 9/339-340

birincisi "kader", diğeri ise "kadirşinaslık, kadir-kıymet bilme"dir. Der ki: "(1.) Bu gecede kaderin bir çeşit istinsahı yapıldığı anlaşılıyor. Yani İmam-ı Mübîn'den, Kitâb-ı Mübîn'e istinsahı. Nazarı oraya ulaşanlar, kaderin bu kısmına da muttali olabilirler. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mi'raç'ta seslerini duyduğu kalemler de bunlar olsa gerek. (2.) Mes'elenin diğer bir yüzü de, Kadir Gecesi "kadr"den gelir. Yani o gece bir kadirşinaslık rûh ve ma'nâsı nümayandır. Öyle ise o gecenin kadrini bilin ki, kadriniz bilinsin."[7]

Kadir, bazı müfessirlere göre "takdir" anlamındadır. "Kadr'in manası, zamanların takdîri demektir. Hüküm Berât gecesinde, takdîri Kadr gecesinde olur."[8] İsmâil Hakkı Bursevî'nin tespitiyle: "Bundan maksat, takdirin meleklere gösterilmesidir. Yoksa takdirin kendisi ezelîdir. Takdir ise bir şeyi gereğine göre özel bir şekil ve özel bir miktar üzere yapmaktır."[9] Razi der ki: "Bu gece, işlerin ve hükümlerin takdir edildiği gecedir. Atâ, İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah Teala, gelecek yılın bu gecesine kadar, bu yıl içinde yağmur, rızık, diriltme, öldürme vs. gibi olabilecek şeyleri, bu gece takdir eder. Ki bunun bir benzeri de, Cenab-ı Hakk'ın "Her hikmetli iş, nezdimizde bir emir ile o zaman birbirinden ayrılır..." âyetidir.[10] Bil ki, Allah'ın takdiri, bu gecede oluyor, meydana geliyor değildir. Çünkü Cenab-ı Hak, olabilecek her şeyi; ta gökleri ve yeri yaratmadan önce, ezelde takdir etmiştir. Tam aksine bu ifadeyle, "Bunları Levh-i Mahfuz'a yazmaları sebebiyle, takdir edilen bütün bu işlerin o gecede meleklere açıklanması, tebliğ edilmesi" kastedilmiştir. Ki bu görüş, bütün ulemanın tercih ettiği görüştür."[11] Hüseyin b. Fadl'a denildi ki: "Allah, yeri ve gökleri yaratmazdan evvel mekâdîri takdir etmedi mi?" "Evet" dedi. "Peki o halde Kadir Gecesi'nin manası nedir?" diye sorulunca: "Mekâdîrin (eşya ve hadisleri belirleyen takdir, miktar ve ölçüleri) mevâkîte (gerçekleşme zamanına ve şartlarına) sevkedilmesidir ve mukadder kazânın tenfîzidir (uygulanmasıdır)." cevabını verdi.[12]

İmam Sehl b. Abdullah, "Allahu Teala, bu gece mü'min kullarına rahmet ve mağfiretini takdir eder."[13] demiştir. Gavs-ı Azam'ın ifadesiyle:

---

7 Gülen, Fasıldan Fasıla, 2/323

8 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

9 Bursevî, Ruhu'l-Beyân, bkz. Kadir sûresi tefsiri.

10 Duhan, 44/4

11 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/281

12 Beğavî, Meâlimü't-Tenzîl, Kadir sûresi tefsiri.

13 İbn-i Hayyan, Tefsir-i Kebir, c.8, s.496; Ayrıca İmam-ı Kastalani, İrşadü's-Sari li Şerh-i Sahihi'l-Buhari, c.3, s.429.

"Allah Teala o seneden tâ gelecek seneye kadar olacak tüm işleri o gece takdir eder."[14] İbn-i Abbas, Katade ve İmam-ı Ebu'l-Hattab el-Basri'ye göre; bu gecede, gelecek seneye kadar cereyan edecek (eceller, rızıklar gibi) her türlü önemli hadiseler hakkındaki Allahu Teala'nın ezeli kaza ve takdiri, ilgili meleklere tebliğ olunur.[15] Bu ilahî takdir sebebiyle geceye Kadr Gecesi denilmiştir. Mevdûdî'nin de belirttiği gibi; bu gece, Allah'ın, takdirlerini uygulamak için meleklere emir verdiği gecedir. Bunu "O gece katımızdan her hikmetli emir sadır edilir." âyeti de ayrıca te'yit etmektedir.[16] Takdîr-i İlahî'de hükmolunmuş işlerin, yahut birçok işlere hükmeden muhkem emirlerin ayırt edildiği gece anlamına gelir. Takdîrden maksad, ezelî hükmün açığa çıkmasıdır. Hikmetli işler karara bağlanır.[17] Allah, ezelde takdir ettiği kaderi uygulamak için meleklere emir verdiği bu gece, melekler emirleri uygulamak üzere yer yüzüne inerler; bazı melekler ise teşrif için inerler.

İmam-ı Geylânî: "Bazı âlimler Kadir Gecesi'ni "hüküm gecesi" olarak açıklamışlardır." der ve "Daha açık manası ise şu cümlelerle anlatılabilir: "azamet ve hikmet gecesi" ifadesini kullanır.[18] Hilal b. Yesaf demiştir ki: "Ramazan ayında verilecek hükmü bekleyin!" denilirdi."[19] Mücahid, Kadir Gecesi'nin "Hüküm gecesi" olduğunu söylemiştir[20] ki Duhan Sûresi'nde "Biz O'nu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz uyarıcıyız. (O gecede) Her hikmetli emir onda ayırt edilir."[21] buyurulduğu üzere her hikmetli emrin, yani ilâhî takdirde hükmedilmiş işlerin, yahut birçok işlere hükmeden büyük muhkem emirlerin fark edildiği, ayırt olunduğu mübarek gece demektir. Zira pek çok tefsircinin görüşüne göre o mübarek gece, Kadir Gecesi'dir. Şaban'ın yarı gecesi olan Beraat Gecesi diyenlere göre de orada söz geçmişti (Duhan, 44/3-4 âyetine bkz.) Bu mânâ ile çokları Kadir Gecesi demek, takdir gecesi demek olduğunu söylemişlerdir. Fakat

---

14 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.125

15 İbn-i Hayyan, Tefsir-i Kebir, c.8, s.496; Ayrıca İmam-ı Kastalani, İrşadü's-Sari li Şerh-i Sahihi'l-Buhari, c.3, s.429; İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/520; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541

16 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, bkz. Duhan 44/5'in tefsiri.

17 Dihlevî, Huccetullah, 2/156

18 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.125-126

19 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400 (İbn-i Cerir'den naklen).

20 Tefsir-i Taberi, 15/259; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569 [Mücahid'den, İbnü Cerir'in ve Musannaf'inde İbnü Ebî Şeybe'nin tahriçleri]. Ayrıca Mücahid'den bir başka rivayet vardır, bkz. 8/567-568. [Abdürrezzak, Firyâbî, Abd İbn-i Humeyd, İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, İbnü'l-Münzir, İbnü Ebî Hâtim, Beyhakî (Şuabu'l-İman)'dan naklen].

21 Duhan, 44/3-4

varlıkların işlerinin ve hükümlerinin takdirlerini ve vakitlerini tayin mânâsına asıl takdir ezelî olduğu için burada kastedilen o hüküm ve takdirin açıklama ve yerine getirilmesi ile hüküm ve kaza olması lazım gelir. Âyette (ayırt edilir) buyurulması da buna delalet eder. Kader ve kaza biri diğerinin mânâsına da kullanıldığı için bazıları kaza, bazıları da hüküm diye ifade etmişlerdir. Bunu bir sene zarfındaki eceller ve rızıklar gibi işlerin kazası diye kayıtlayarak tarif etmek bazı rivayete dayanarak yayılmış ise de "Her hikmetli emir"den açıkça anlaşılan yalnız bir sene ile kayıtlanmış değil, birçok senelere, asırlara ve devirlere ilgisi olan mühim ve büyük işlerdir. Mesela Kur'ân'ın nüzulü senelerce devam etmesi takdir edilmiş, hükümleri kıyamete kadar eserlere ve senelere hâkim; peygamberlik, aynı şekilde Bedir, bütün İslâm fetihlerinin başlangıcı olan bir zafer. Kadir Gecesi'nin asıl kıymeti de böyle feyzi içeren hikmetli emirlerin yerine getirildiği hüküm ve kaza gecesi olmasındadır."[22]

Takdir edebilmek için kudrete ihtiyaç vardır ki Allah Kâdir'dir ve Kadîr'dir. Kadir Gecesi de, bu iki ismin azamî tecelligâhı olduğu bir gecedir. Kadir Gecesi'nde hikmetten çok kudret tecelli eder ve meleklerle temasa geçilebilir. "Ayrıca Kadir; değer, kıymet ve ölçü mânâlarına da gelir. Bu kelimenin kudretle de münasebeti vardır. Allah, nasıl ahirette hikmetinden daha çok kudretiyle muamele eder; öyle de Kadir Gecesi'nde de hikmetten daha çok kudret hakimdir."[23]

Kadir Gecesi, evrenin kaderî sırlarının açıldığı gecedir, "kader ve hüküm" manasına gelen Kadir Gecesi, Onk. Dr. Haluk Nurbaki'nin ifadesiyle.[24]

Kadir Gecesi, fertlerin, milletlerin, devletlerin, dahi sistemlerin ve kalplerin kaderleri belirlenir. Müfessir Seyyit Kutup, ekseri yorumlarındaki canlılık ve müessirlik ile yine silahlanmış hakikat oklarını yine tam hedefe isabet ettirmektedir: "O gecede her şey birbirinden hikmetlice ayrılmıştır (hikmet uyarınca açıklanmıştır, yazılmıştır). Esaslar, ölçüler ve prensipler o gece vaz' edilmiştir. O gece kişilerin kaderlerinden başka, daha büyük kaderler, milletlerin, devletlerin ve halkların kaderleri hatta daha da büyüğü ve daha çoğu gerçeklerin, sistemlerin ve kalplerin kaderleri belirlenmiştir."

---

22 Hak Dini, 9/339-340

23 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/12-14

24 Onk. Dr. Haluk Nurbaki, Namaz Sûreleri ve Yorumu'ndan.

Kadir Gecesi'nin Kader'le derin ilişkisi vardır. "Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile yarattık."[25] buyuran Mukaddir-i Hakîm, zamanı yaratırken ve zaman şeriti üzerine hadiseleri ve varlıkları yerleştirirken gayet hikmetle, nizamla, intizamla ve belli maksatlarla böyle bir tertip ve tanzimi takdir ve kaza buyurmuştur. Kadir Gecesi'nin kaderle olan yakın ilişkisi ve derin bağlantısı, üzerinde tarih boyunca nice harikulade hadiselerin cereyanını akla getirmektedir. Bunların en başında gelenlerden birisi ise, bu gece bir yıllık takdiratın emr-i ilahi ile meleklere tebliğ edilmesidir. Kader defteri olan İmam-ı Mübin'in âlem-i şehadet sayfaları üzerindeki bir nevi nüshası olan Kitab-ı Mübin'e bakması bir başka gerçektir. Göklerin sesi olan vahyin tarihi boyunca bu Kadir gecelerinde peygamberlere indirilmeye başlanmış olması da bir başka önemli olaydır.

Kadir Gecesi'nde kaderin bir çeşit istinsahı da yapılmaktadır. "Yani İmam-ı Mübin'den, Kitâb-ı Mübîn'e istinsahı. Nazarı oraya ulaşanlar, kaderin bu kısmına da muttali olabilirler. Efendimiz'in mi'racta seslerini duyduğu kalemler de bunlar olsa gerek..." diyor F. Gülen Hocaefendi.[26]

Kadir Gecesi'nin asıl mahiyeti, hüküm ve takdir için kaderî toplantı gecesi oluşudur. Bu gece, Allah'ın mele-i a'lâ denilen mukarrabîn melekler ve ruhaniler ile göklerötesinde yaptığı büyük toplantı gecesidir. Kur'ân'ın indirilmiş olması, o gecenin büyük bir faziletidir. Daha açıkçası zaten ındallah bin aydan daha faziletli olan bu hüküm ve takdir (kadir) gecesi, yine takdir-i ilahi ile ilk vahyin o gece indirilmeye başlanması veya Kur'ân'ın toptan o gece dünya semasına indirilmesi sebebiyle ikinci bir fazilete erişmiş, değerler üstü değere ulaşmıştır. Mutlak manada tabii ki Kur'ân, Kadir Gecesi'nden daha faziletlidir, kıyas kabul etmez. Kur'ân'ın o gece indirilmesiyle hakikatte o gece gerçek kadr ü kıymet buldu ve Kadir Gecesi ünvanına layık kılındı kimbilir. Asıl ve mutlak mahiyeti itibariyle ise Kadir Gecesi, içinde kaderî toplantının gerçekleşmesi sebebiyle bin aydan hayırlı bir gece olarak önceki ümmetler zamanında da var idi; fakat insanlık tarihi boyunca herkesten gizli tutuldu, ümmet-i Muhammed için hususi olarak saklandı.

İşte tam bu noktada Şah Veliyyullah Dihlevî Hazretleri gibi bazı müceddid âlimler, bir senede iki Kadir Gecesi'nin bulunduğundan bahsetmektedirler.

---

25 Kamer 54/49; 25,2; 87,1-3
26 Gülen, Fasıldan Fasıla, 2/323.

Kadir Gecesi, her hikmetli iş birbirinden ayrılır, karara bağlanır ve yazılır. Kadir sûresindeki «Bi izni rabbihim min külli emr» âyetindeki "her emir"den kasıt, Duhan sûresi 5. âyetteki "emr-i hakim" (hikmete dayanan iş) tir. "Fîhâ yüfragu küllü emrin hakîm." "Emrin hakîm" şu iki mânaya gelir: 1. Hikmetli, hiçbir yanlışı olmayan iş. 2. Kesinleşmiş, önlenmesi mümkün olmayan iş." Bu cümle, ya isti'nafiyedir (yeni bağımsız cümledir) veya gece kelimesinin sıfatıdır. İlk ihtimale göre "mutlak olarak gecede"; ikinciye göre de, «o gecede» demek olur. Ebu's-Suud Efendi der ki: "Bu vasıf onun Kadir Gecesi olduğuna delalet eder. "Yüfragu"nun mânâsı da şu demek olur: Gelecek seneye kadar kulların rızıkları, ecelleri ve diğer durumları yazılır, ayrıntılı bir şekilde belirlenir. Bir de denilmiştir ki: Bunun Levh'ten yazılmasına Beraat Gecesi başlanır Kadir Gecesi bitirilir. Rızıklar nüshası Mikail'e; savaşlar, zelzeleler yer çökmeleri, yıldırımlar nüshası Cebrail'e; ameller nüshası dünya semasının sahibi İsrafil'e -ki büyük bir melektir-, musibetler nüshası da ölüm meleğine (Azrâil'e) verilir."[27]

Kadir Gecesi takdir gecesidir. İbn-i Abbas'tan nakledildiğine göre; İbn-i Abbas: "O gecede her türlü hikmetli iş birbirinden ayrılır, onaylanır, takdir edilir." mealindeki âyet hakkında, "Her sene rızık, ölüm, hayat, yağmur.. hatta hacılara kadar, kim hacca gidecek bütün bunların hepsi Ümmü'l-Kitâb'dan[28] (Levh-i Mahfuz / Kader Defteri) Kadir Gecesi'nde yazılır." şeklinde tefsir yapmıştır.[29]

Abdullah b. Ömer: "O gecede her hikmetli iş tefrik edilir." âyeti hakkında "Bir seneden diğer seneye kadar cereyan edecek bütün işler (takdir edilir), ancak saadet veya şekavet (kulların said mi, şaki mi olacağı meselesi) hariç. Çünkü bu bilgiler Allah'ın tebeddül ve teğayyür etmeyen kitabındadır." demiştir.[30]

Atâ el-Horasânî, İkrime'nin "O gecede her hikmetli iş tefrik edilir." âyeti hakkında "Kadir Gecesi her muhkem emir onaylanır, kaza edilir." dediğini nakletmiştir.[31]

Mücahid (radıyallahu anh)'e: "Hâ-Mîm. Kitâb-ı mübîne andolsun ki biz

---

27 Ebu's-Suud, 8/58; Yazır, Hak Dini, 7-68-70

28 Ra'd, 13/39.

29 Bunu, Muhammed b. Nasr, İbnü'l-Münzir ve İbnü Ebî Hatim tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/399

30 Bunu, İbn-i Ebi Hatim'in kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/399

31 Bunu, İbn-i Ebi Hatim'in kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/399

onu mübarek bir gecede indirdik... O gecede her hikmetli iş birbirinden tefrik olunur." âyetleri sorulunca, şöyle cevap verdi: "Kadir Gecesi'nde seneden seneye olacak her şey birbirinden tefrik olunur (ayrılır, onaylanır, uygulanmaya geçilir), hayat ve ölüm hariç. O gecede bütünüyle maişetler ve musibetler tefrik olunur, (takdir edilir)."[32]

Rabîa b. Gülsüm şöyle anlatmıştır: Hasan'ın (el-Basrî?) yanında idim. Bir adam ona: "Ya ebâ Said! Kadir Gecesi her Ramazan ayında var mıdır?" diye sordu. Hasan: "Evet, kendisinden başka ilah olmayan o Allah'a yemin olsun ki o her Ramazan'da mevcuttur. O Kadir Gecesi öyle bir gecedir ki "o gecede her hikmetli iş birbirinden tefrik olunur", Allah Teala diğer Kadir Gecesi'ne kadar olacak olan her eceli, emeli (-bir rivayette- yaratışı) ve rızkı kaza buyurur, onaylar."[33]

Abdülhumeyd b. Salim, Ğafera'nın mevlâsı Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Denilmiştir ki: Ölüm meleğine teslim edilmek üzere, bir Kadir Gecesi'nden diğerine kadar öleceklerin listesi nüsha edilir. Bu sebepledir ki Allah Teala "Biz onu mübarek bir gecede indirdik. O gecede her hikmetli iş tefrik olunur." buyurmuştur. Bakarsın ki adam bir kadınla evlenmiş ve yatağını hazırlamış (eşini bekliyor) veya bir fidan dikmiş (meyvesini bekliyor), fakat ismi ölecekler listesinde."[34] Bir şiirde denildiği gibi:

فكم من فتى يسمى ويصبح آمنا ... وقد نسجت اكفانه وهو لا يدرى
وكم من شيوخ ترتجى طول عمرهم ... وقد رهقت اجسادهم ظلمة القبر
وكم من عروس زينوها لزوجها ... وقد قبضت ارواحهم ليلة القدر

Dünyaya veda et, çünkü sen bilmiyorsun;
Gecenin karanlığı çöktüğünde, sabaha kadar yaşayacak mısın?
Emniyet içinde akşam sabah eden nice gençler vardır;
Oysa kefenleri dokunmuş da haberleri yoktur!
Uzun ömür yaşayacağı umulan nice ihtiyarlar vardır;
Halbuki kabir karanlığı cesetlerini çoktan sarmıştır.
Kocası için süslenilip hazırlanmakta olan nice gelinler vardır ki;
Kadir gecesi kocalarının ruhları çoktan kabzedilmiştir;
(Adı o sene vefat edecekler listesine geçirilmiştir.)[35]

---

32 Bunu, Said b. Mansur, Abd İbn-i Humeyd, İbn-i Cerir ve İbnü'l-Münzir kaydetmiştir. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/397-398

33 Tefsir-i Taberi, 15/259, 13/107. Bunu Abd İbn-i Humeyd ve Muhammed b. Nasr de kaydetmişlerdir. BKz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

34 Tefsir-i Taberi, 13/108; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

35 Bursevî, Ruhu'l-Beyân (Tefsîru Hakkî), 17/367, bkz. Kadir sûresi tefsiri.

İkrime şöyle demiştir: "Beytullah'ı haccetmek isteyenlere Kadir Gecesi izin verilir, isimleri ve babalarının isimleri yazılır. Bu gece ismi yazılan hiçbir kimseye gadredilmez, vefasızlık edilmez." İkrime, sonra "O gecede her hikmetli iş tefrik olunur" âyetini okudu ve "Onlar arasında ne bir kişi ilave olunur, ne de onlardan bir kişi azaltılır." dedi.[36]

Hacca gitmek isteyenler, Kadir Gecesi dua etmeyi kaçırmamalıdırlar. Ne kadar fakir olunursa olunsun, eğer bu geceyi yakalayıp hac için dua edilir ise, Allah bir şekilde esbabını yaratır ve hiç beklenmedik bir sürpriz ile kulunu hacca müyesser kılabilir. Kadir Gecesi'nde hikmetine gâlib gelen kudretiyle tecelli buyuran o Ganiy-yi Mutlak'ın sonsuz hazineleri, kullarını mutlu kılmak için âdeta bir dua kadar bahane beklemektedir.

Said b. Cübeyr şöyle demiştir: "Hacılara Kadir Gecesi izin verilir; isimleri babalarının isimleriyle birlikte (Ali oğlu Veli şeklinde) yazılır; onlardan hiçbir kimseye gadredilmez; onlara ne bir kişi ilave edilir, ne de onlardan bir kişi çıkarılır."[37]

Abdullah ibn Abbas da demiştir ki: "Kişi insanlar arasında yürür, oysaki (ismi o seneki) ölüler içindedir. (Said yine dedi ki:) Daha sonra İbn Abbas: "Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Biz uyarıcılarız. O gecede her hikmetli iş kesinleşir, hükme bağlanır, onaylanır." âyetini okudu ve şöyle dedi: "Bir seneden diğer seneye ölüm, hayat, rızık gibi bir yıllık dünya işleri, o gecede birbirinden ayrılır, karara bağlanır."[38]

Ebû Mâlik: "O gece her hikmetli iş tefrik olunur." âyeti hakkında "Diğer seneye kadarki bir senelik ameli tefrik olunur" demiştir.[39]

Yine Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr, İbn-i Cerir ve Beyhakî'nin yazdıklarına göre: Ebû Abdurrahman es-Selmâ "O gece her hikmetli iş tefrik olunur." âyeti hakkında "Kadir Gecesi'nde, diğer seneye kadar olacak bir senelik işler tedbir olunur." demiştir.[40]

---

36 Bunu, İbn-i Ebî Şeybe, Muhammed b. Nasr ve İbnü'l-Münzir, (Muhammed b. Sûka tariki ile) kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/397-398

37 Tefsir-i Taberi, 15/259.

38 İbn Cerîr et-Taberî "Kendisi, Muhammed b. Muammer (Ma'mer), Ebû Hişam, Abdülvahid, Osman b. Hakim, Said b. Cübeyr" senet zinciri ile kaydetmiştir. Bkz. Tefsir-i Taberî, 13/109. İbn-i Abbas'ın bu sözünü, Abd İbn-i Humeyd, İbnü'l-Münzir, İbn-i Ebi Hatim, Hakim(ki sahihtir demiştir) ve Şuabu'l-İman'ında Beyhaki de kaydetmişlerdir. BKz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

39 Bunu Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr, İbn-i Cerir, İbnü'l-Münzir ve Beyhaki kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

40 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

Abdürrezzak, Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr, İbn-i Cerir ve Beyhaki'nin kaydettiklerine göre Katâde, "O gece her hikmetli iş tefrik olunur." âyeti hakkında "O gece bir seneden diğer seneye işler tefrik olunur." demiştir. Başka bir rivayette ise bir lafız farkıyla "O gece, bir seneden diğer seneye olacak olanlar kaza buyrulur." demiştir.[41]

Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr ve Beyhaki'nin yazdıklarına göre Ebû Nadra mezkur âyet hakkında: "Kadir Gecesi'nde, her senenin işleri tefrik olunur; o seneki hayırlar, şerler, rızıklar, eceller, belalalar, rehâlar (bolluk, nimet, saadet, genişlik), maişetler..."[42]

Kadir Gecesi, peygamberlerin ruhları ve mele-i a'lânın sakinleri mukarreb melekler bir araya gelerek bir divan teşkil ederler ve heyet başkanı da Hz. Rasul-i Rusulillah'tır. Talebesi anlatıyor: "Şeyhim (Abdülaziz Debbağ Hazretlerin)e sordum: "Efendim", dedim, "Salihler Divanı'na Hz. İbrahim, Hz. Musa ve benzeri peygamberler de hazır olurlar mı? Hepsine salat ü selam olsun." Cevap verdi: "Yılda sadece bir gece bu divana katılırlar." "O gece hangi gecedir?" diye sorduğumda buyurdu ki: "Kadir Gecesi! Bu gece bütün nebiler, resuller meleğ-i a'lâdaki mukarreb melekler ve başkaları divana katılırlar. Tabii hepsinin önünde, varlık aleminin efendisi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve onun tertemiz zevceleri, sahabe-i kiramın ileri gelenleri bulunuyor. "[43]

A. Kadir Gecesi ile Berâet Gecesi Arasındaki İlişki

Bazı müfessirler "Biz Onu (Kur'ân'ı) kutlu bir gecede indirdik. Çünkü biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. O öyle bir gecedir ki, her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile o zaman yazılıp belirlenir."[44] âyetinde belirtilen gecenin Berâat gecesi olduğunu söylemişlerdir. İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre ise bu gece Kadir Gecesi'dir. Çünkü diğer âyetlerde Kur'ân'ın Ramazan ayında[45] ve Kadir Gecesi'nde[46] indiği açıkça bildirilmektedir. Bu takdirde Kur'ân'ın tamamının Beraat Gecesi Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indiği, Kadir Gecesi'nde de görevli kâtipler tarafından istinsah

41 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400-401
42 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/401
43 Debbağ, el-İbriz, c.2, s.64
44 Duhân, 44/3-6
45 Bakara, 2/185
46 Kadr, 97/1

edilip âyetlerin Cebrail tarafından Efendimiz'e peyderpey indirilmeye başlandığı şeklinde bir yorum ortaya çıkmaktadır ki bazı müfessirler bu görüşü benimsemişlerdir.[47]

Bazı âlimlere göre; Berâat gecesi, emirlerin Levh-i Mahfuz'dan istinsahına başlanır, kâtip melekler bu geceden, gelecek seneye müsaadif aynı geceye kadar olacak olan vak'aları yazar ve bu işler, Kadir Gecesi bitirilir. Rızıklarla alâkalı defter Mikail'e; harpler, zelzeleler, saikalar, çöküntülerle ilgili defter Cebrail'e; amellerle alâkalı defter, dünya göğünün sahibi ve büyük melek olan İsrafil'e; musibetlere ait nüsha da Azrail'e teslim olunur.[48] Rasûlulllah: "Allah Teala tüm şeyleri Berâat Gecesi'nde takdir eder. Kadir Gecesi gelince de bu şeyleri sahiplerine teslim eder." buyurmuştur. Berâat Gecesi'nde eceller ve rızıklar; Kadir Gecesi'nde ise hayır, bereket ve selamet ile alâkalı işler takdir edilir. Kadir Gecesi'nde, sayesinde dinin güç-kuvvet bulduğu şeylerin takdir edildiği; Berâat gecesinde ise, o yıl ölecek olanların isimlerinin kaydedilip ölüm meleğine teslim edildiği de söylenmiştir.[49]

Şah Veliyyullah Dihlevî de der ki: "Ramazan ayı, büyük bir ihtimalle (Duhan sûresinde haber verilen) her hikmetli işin karar bağlandığı mübarek bir geceyi (Kadir Gecesi'ni) içinde bulunduruyor. Bu durumda misal ve melekut âlemine ait nurların parıldaması ve yeryüzüne yayılması; bunların zıddı olan zulmetlerin de dağıtılması hiç kuşkusuz söz konusu olacaktır… Peygamber Efendimiz: "Kim (faziletine) inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesi'ni ihya ederse, geçmiş günahları affolunur." buyurmuştur.[50] Çünkü tâatin, ruhaniyetin yayılması, misal âleminin hükümranlığının ortalığı kaplaması anında meydana gelmesi, başka zamanlarda olmadık biçimde nefsin üzerinde derin etki yapar."[51]

---

47 Yazır, Hak Dini, 5/4293-4295

48 İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, 3/287

49 Razi, 23/293

50 Buhari, Kadr 1, Terâvih 1, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn, 173, 174, 175; Ebû Dâvud, Salât 318; Tirmizî, Savm 83; Nesâî, Siyam 39; Muvatta, Salât fi Ramazan 2; Ahmed b. Hanbel. Buharî, Ramazan kıyamı ile, Kadir Gecesi kıyamı üzerine ondan merfu rivâyet kaydeder. Hadisi ayrıca Beyhaki de Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bkz. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582. Bu mealde iki ayrı rivayet de Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edilmiştir ki, birisini Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Merduyeh tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571; diğer rivayeti ise İmam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle İmam Ahmed b. Hanbel (5/318) hasen bir isnadla tahriç etmiştir. Hadis, Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de geçmektedir. Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

51 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/156.

B. Mübarek Gecenin Perde Arkasından Bir Haber

Mübarek Gecede Mele-i A'lânın büyük toplantısı gerçekleşir. On sekizinci yüzyılın müceddidi olarak bilinen Şah Veliyyullah Dihlevî, meşhur Huccetullahi'l-Bâliğa'sında şöyle bir tespitte bulunur: "Pek çok şer'î nasstan (istikrâ yollu) şu nihâî sonuç ortaya çıkmaktadır: Allah Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki, bunlar meleklerin üstünleri ve yüce huzura yakın olanlardır (mukarrabin). Bunlar kendisini düzelten, nefsini olgunlaştıran ve bütün insanların hayrına çalışan kişilere hep dua etmekte olan (ehl-i kemâl) kimselerdir. Onların bu duaları, üzerlerine bereketlerin inmesine sebep olur. Bunlar diğer taraftan Allah'a isyan edenlere, fitne ve fesat çıkaranlara lanet ederler ve bu lanetleri, o kişilerin içinde hasret ve nedametin doğmasına sebep olur. Yine onların lanetleri yüzünden "mele-i sâfil"in (yeryüzü sakinlerinin)[52] kalplerine o kötü insanlara buğzetmeleri, onlara gerek dünyada yaşarken ve gerekse ölürken kötü davranmaları ilham olunur. Mukarrabinden olan bu varlıklar, Allah Teâlâ ile kullar arasında aracılık yaparlar, insanların kalbine hayırlı olan şeyleri ilham ederler; yani onların iç dünyalarında hayırlı şeylere dair düşüncelerin doğmasına, bir çeşit yolla sebep olurlar. Bunların Allah'ın dilediği keyfiyette ve dilediği yerde toplantıları olur. Bu toplantılarına itibarla onlara "Refik-i A'lâ", "Nediy-yi A'lâ"[53] ve "Mele-i A'la" isimleri verilir. Seçkin insanların ruhları bunların arasına girer ve onlara katılır. Nitekim Allah Teala buna işaret olmak üzere şöyle buyurmuştur: "Ey Huzur ve sükuna kavuşmuş olan Ruh! Hoşnut etmiş ve hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön. Seçkin kullarımın arasına katıl ve Cennetime gir!"[54] Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Cafer b. Ebi Talib'i cennette meleklerle birlikte iki kanatla uçan bir melek (gibi) gördüm."[55] [İşte vefatı sonrası görünen bu tablo, onun mele-i a'lanın sakinleri arasına katıldığını göstermektedir. M.H.] Nitekim kararlar burada sonuca bağlanır, (mele-i a'ladan çıkar) ve "O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir (Her hikmetli buyruk o gecede ayrılır)."[56] âyetinde sözü edilen şeyler belirlenir ve kesinlik kazanır. Şer'î

---

52 Metinde geçen "el-Meleu's-sâfil" kelimesinden maksat yeryüzünü tedvirle görevli melekler ile onlara katılanlardır.

53 Rasulullah bir duasında: "Allahım! Beni Nediy-yi A'la'ya dahil kıl!" Yani: Beni meleklerden Mele-i A'la zümresi ile beraber kıl" buyurmuştur. Bkz. İbn Kesir, en-Nihaye, 5/36

54 Fecr, 89/27-30

55 Tirmizi, Menakıb, 29

56 Duhan, 44/4

hükümler bir türlü burada kararlaştırılır."[57] Pek çok tasavvuf kitabında apaçık zikredildiği ve birçok mutasavvıfın menkıbelerinde kesretle görüldüğü üzere, mânâ âleminde Peygamber Efendimiz'in riyasetinde, dört halife başta olmak üzere asırların başındaki müceddidlerden, müçtehit imamlardan ve aktablardan müteşekkil bir meclis kurulmaktadır ki, mesela Üstad Bediüzzaman Hazretleri kendisi bizzat böyle bir âli meclise iştirak ettiğini eserlerinde bildirmiştir.[58] Bu toplantı, ya yukarıda bahsedilen Mele-i A'lâ meclisinin yeryüzü izdüşümüdür, ya da ondan farklı bir keyfiyette daha hususi bir esrar-ı ricâl-i gaybdır, bilemiyoruz. Ehl-i keşf ve keramet ulema ve ârifânın ilm ü marifetlerine tevkil ediyor, "Allahü a'lem" diyoruz.

Mübarek gecede gök semasında bir ruhaniyet oluşur ve insanları etkiler. Dihlevî, bir yıllık her türlü hikmetli işlerin yazılıp çizilerek hükme bağlandığı Mübarek Gece'de yapılan esrarlı toplantının şehadet âlemindeki görüntüsü sayılabilecek esrarengiz bir tezahür hakkında detaylı malumatlar da vermiştir. Perde arkasından haber diyebileceğimiz şekilde, Kur'ândaki ifadesiyle Leyle-i Mübâreke'de melekut âleminde bir ruhaniyetin meydana geldiğini ve o ruhaniyetten, o özel vaktin gereği olarak o anda yeryüzünün en zeki insanına birtakım ilhamların inmeye başladığını ve zekaca onu takip eden diğer insanlara onun vasıtasıyla bu ilhamların ulaştırıldığını dile getirerek demiştir ki: "Herhangi bir astroloji âlimi, yıldızlar belli bir görünümde oldukları zaman onların kuvvelerinden oluşan ve Felek'in bir yerinde temessül eden bir ruhaniyetin meydana geleceğini bilir. Bu ruhaniyeti, felekiyyat hükümlerini nakleden Ay yeryüzüne naklettiği zaman, (insanların) düşünceleri o ruhaniyet doğrultusunda değişir. Aynı şekilde arif-i billah da bilir ki, şeriat dilinde "leyle-i mübareke" diye isimlendirilen ve içerisinde her hikmetli işin ayrılıp karara bağlandığı özel bir vakit geldiğinde, melekut âleminde insan türünün özelliklerinden oluşan bir ruhaniyet meydana gelir. O özel vaktin gereği olarak oradan, o anda yeryüzünün en zeki insanına ilhamlar (vahiy) inmeye başlar, sonra zekaca onu takip eden diğer insanlara onun vasıtasıyla bu ilhamlar ulaştırılır, daha sonra da bütün insanlar o ilhamların kabulü ve güzel bulunması doğrultusunda yönlendirilir. O ilhamları destekleyenler te'yide mazhar olurlar, karşı tavır alanlar rezil ve rüsvay edilirler. Yeryüzü meleklerine, onlara itaat edenlere iyi davranmaları, karşı çıkanlara da kötü davranmaları ilham edilir. Sonra onlardan (insanlar-

---

57 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 1/49-50.

58 Nursi, *Sünuhat - s.2048*

dan) Mele-i A'la ve Hazîratü'l-Kuds'e bir renk ağar da bunun sonucunda orada (itaat edenlere) rıza ya da (karşı çıkanlara) gazap meydana gelir."[59]

Bu gece misâl ve mekekût âlemine ait nurlar yeryüzüne akseder, her tarafa yayılır ve karanlıklar da dağılırlar.[60]

Hamdi Yazır da der ki: "Kadir Gecesi büyük büyük mukadderatın tayin ve yerine getirilmesi maksadıyla her emirden görevli meleklerin ve ruhun peyderpey inmesiyle, yeryüzünde büyük bir tazyik (baskı) meydana getiren fevkalâde büyük bir ruhâniyete erişmiş ve sabah oluncaya kadar böyle hayır ve selamet olan büyük bir gecedir."[61]

Kadir Gecesi melekler göklerdeki toplantı sonrası, aldıkları emirleri tenfiz üzere yeryüzüne inerler. Nitekim bu iniş keyfiyeti ileride ilgili rivayetleriyle detaylıca açıklanacaktır.

Seyyit Kutup o enfes yorumunda der ki: "Bu gecenin adı "Kadir Gecesi'dir. "Kadir" sözcüğü planlama ve idare etme anlamına gelebilir. Değer ve makam anlamına da olabilir. Her iki anlam da kâinat çapındaki bu büyük olayla, Kur'an, vahiy ve peygamberlik olayı ile uyuşur. Şu varlık âleminde olan olayların arasında bundan daha büyüğü ve daha önemlisi yoktur. Yine bunun gibi kulların hayatlarında yüce Allah'ın planlamasını ve iradesini bundan daha iyi gösteren bir başka olay daha yoktur."[62]

2. ŞEREF, HÜRMET, KIYMET VE AZAMET GECESİ

Kadir Gecesi; şan, şeref, mevki, değer, itibar, haysiyet, kıymet ve azamet gecesidir. Bu, onun "bin aydan daha hayırlı bir gece" oluşunun ifadesidir. "İbni Abbas: "Kadir Gecesi'ni "Ta'zim gecesi", Şaban'ın ortasındaki geceyi "Berâet gecesi" ve iki bayram gecelerini de "Câize gecesi" olarak isimlendirirdi."[63]

İmam Zuhrî diyor ki; "Kadir'in manası azamet ve şereftir." Yani o, çok azametli, şerefli ve ulu bir gecedir. Arapların "Falancanın filanca nezdinde kadri (kıymeti, şerefi ve itibarı) vardır." ifadesine varıp dayanır. Kadir sûresinin "Bin aydan hayırlıdır."[64] âyeti de bu manayı teyid eder.[65] Kadir, bizim

59 Dihlevi, Huccetullâh'il-Bâliğa, 1/77
60 Dihlevî, Huccetullahi'l-Bâliğa, 2/156
61 Yazır, Hak Dini, 9/346-348
62 Seyyit Kutub, Fizilali'l-Kur'ân, Kadr sûresi tefsiri.
63 Bkz. İzz b. İbn-i Abdisselam, Tefsir-i İbn-i Abdisselam, bkz. Kadir sûresi tefsiri.
64 Kadir, 97/3
65 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/520; Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Kadr sûresi tefsiri.

de kadir ve haysiyet tabir ettiğimiz üzere şeref ve azamet mânâsına olmasıdır ki, azamet ve şeref gecesi demek olur.[66] Bu şeref ve değer, hem o geceyi ihya edene ve hem de o gece işlenen amele müteveccihtir. Yani hem "Kim o gecede tâatte bulunursa, kıymet ve şerefi yüce olur." demektir, hem de "O gecede yapılan tâatlerin kadr ü kıymetleri daha yüksek olur." demektir."[67] "Buna göre kim o gecede ibadet ve tâatte bulunursa, kadr ve şeref sahibi olur.

Nitekim Ebû Bekir el-Verrâk demiştir ki: "Bu gece Kadir Gecesi diye isimlendirildi, çünkü bu gecede kadr sahibi bir kitap, kadir sahibi bir meleğin lisanı üzere kadir sahibi bir ümmete indirilmiştir. İhtimal ki Allah Teala'nın, bu sûrede Kadir kelimesini üç defa zikretmiş olmasının sebebi budur (üç kadir sahibi bir araya geldiği için; Kur'ân, Cebrail ve Ümmet-i Muhammed)."[68] İsmail Hakkı Bursevî de Kadir gecesi "inzâl"i Rasulullah'ı büyüklemekle tefsir etmiştir: "Kur'an'ın peyderpey (parça parça) indirilişi, Hz. Peygamber'i tazime işarettir. Bu, hediye eden kişiyi tazim için hediyelerin (tıpkı sultanlara yapıldığı gibi) hizmetçiler eliyle bölüm bölüm verilişi gibidir."

"Bu gecenin Kadir Gecesi olarak isimlendirilmesinin sebebi, o geceyi ihya eden kişiye daha önce hiç sahip olmadığı bir büyük kadr ü kıymet kazandırması ve onu Allah katında büyüklüğe sıçratmasıdır." Yine denilmiştir ki: "Kadir Gecesi olarak adlandırılmasının nedeni, çünkü bu gecede yapılan amelin büyük bir kadri vardır da o yüzden."[69]

Abdülkadir Geylânî, Kadir Gecesi'ni "büyük bir gece" olarak vasıflandırmış, kadir isminin o geceye tazim maksadıyla kadrini yükseltmek için verildiğini belirtmiştir ve "O gecenin kadri ve kıymeti çok üstündür." demiştir.[70]

Fahruddin Razi de, "Biz onu Kadir Gecesi indirdik." âyetindeki "İnnâ / Biz..." ifadesi ile Cenab-ı Hakk'ın tazimde bulunduğunu, «Kur'ân'ı» demeyip de, «Onu» demekle yetinerek, «Kur'ân'ın indirildiği vakti» tazim ettiğini söylemektedir.[71]

Allâme M. Hamdi Yazır ise şöyle bir tefsir serdetmiştir: Kadir sûresinin ilk âyetinde der ki: "İnnâ enzelnâhü fî leyleti'l-kadr. Muhakkak biz

---

66 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/520; Yazır, Hak Dini, 9/340
67 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/281
68 Bursevî, Ruhu'l-Beyân (Tefsîru Hakkî), 17/367, Bkz. Kadir sûresi tefsiri.
69 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/521
70 Geylanî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.125
71 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/280

indirdik onu Kadir Gecesi'nde." Yani "(sana indirdiğimiz ilk sûre Alak sûresinin ilk ve son âyetlerinde dediğimiz üzere "Oku!), oku da ancak bize secde ve ibadet et. Çünkü yüce şanımızla biz indirdik onu, o okunan Kur'ân'ı. İlahî kudretin her kuvvetin üstünde ve her kemali içine almış olduğuna uyarmak için "azamet nûnu"yla "innâ enzelnâhü" (Biz indirdik onu) buyurulması, indirenin büyüklüğünü ifade ederken, indirilenin şanını yüceltmeyi de ifade eder. İndirilenin ismi açıklanmayarak "hu" (o) zamiriyle işaret olunması da onun açıklanmasına lüzum olmayacak şekilde zihinlerde bilinmiş olduğuna işaret olması itibariyle şanının yüksekliğine ikinci bir uyarı; sonra Kadir Gecesi'nde indirildiğini beyan ile Kadir Gecesi'nin kadir ve faziletinin anlatılması da yine onun kıymet ve şerefini açıklamaktadır. İnnâ'nın aslı innenâdır. İnne, hükmü tahkik ile kuvvetlendirir."[72] Yine Yazır Hazretleri şöyle demiştir:

"Fî leyleti'l-Kadr: Kadir Gecesi'nde, yani Kadir Gecesi indirdik, yahut Kadir Gecesi hakkında indirdik. Çünkü bazıları zamiri bu sûre mânâsına Kur'ân'a döndürerek bu sûreyi Kadir Gecesi hakkında, yani Kadir Gecesi'nin şeref ve faziletini açıklamak için indirdik meâlinde tefsir etmişlerdir ki, muzafın hazfine veya "fî" harf-i cerrini sebepliğe yormuşlardır demek olur. Gerçi bundan sonraki âyetler Kadir Gecesi'nin hayır ve faziletini beyan etmek için sevkedildiği için bu sûrede bu mânâ da yok değildir. Fakat bu âyeti buna yormak eksiktir. Zira doğrudan doğruya zarflık mümkün iken sebepliğe veya muzafın hazfine gitmek zahirin tersi olduğu gibi, sûrenin asıl sevki doğrudan doğruya gecenin kadrinden önce onda indirilmiş olan indirilenin, yani zamirin merciinin kadr ve şerefini açıklamak için olması gerekirdi. Yoksa o Kur'ân'ın Kadir Gecesi'nde indirildiği söylenmeden doğrudan doğruya Kadir Gecesi'nin faziletini açıklamaya geçildiği şekilde Kadir Gecesi'nin en büyük feyzinden sukut edilmiş olacağı gibi sûrenin kendinden öncesiyle olan ilgisi gözetilmemiş, tertipte buraya konulmasının hikmetine işaret edilmemiş olur. Önceki mânâda ise sûrenin zevki yukarda kırâeti emredilen Kur'ân'ın kadrini beyan için olup, gecenin fazileti onun içinde bundan sonraki âyetlerin mâsîka lehi (kendisi için sevkedileni) olduğundan gerek öncesine, gerek sonrasına ilgisi tamdır. Onun için rivayet bakımından da, dirâyet bakımından da güvenilen taraf birincisidir."[73]

Kadir Gecesi'nin sahip olduğu şeref, kıymet ve azamete vurgu yapan

---

72 Yazır, Hak Dini, 9/335
73 Yazır, Hak Dini, 9/337-339

Allah Rasulü: "Kadir Gecesi'ne hürmet ediniz. Allah Teala'nın katında büyük yeri vardır. Bu sebepledir ki Kadir Gecesi'ne hürmet ve ta'zim eden, Allah Teala'yı ta'zim etmiş olur. Allah Teala'yı ta'zim edeni ise, Allah Teala Cennet'e sokar."[74] buyurmuşlardır. Diğer bir zaman da: "Kadir Gecesi'ni bulanın kıymetini Allah Teala kıyamette artırır."[75] demişlerdir. Kıymetli gece, idrak edenini de kıymetlendiriyor demek ki. "Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn. Mekanın şerefi orada oturanın şerefinden gelir." kavlince, zamanın şerefi de öyle, onu idrak edenin salâhatine ve değerlendirmesine göre şeref kazanıyor.

Kadir Gecesi'nin gündüzü de, şerefli, değerli, faziletli ve kadri yücedir. Efendimiz'in ihbârıyla, gündüzleri de geceleri gibi mübarek olan dört geceden birisidir.[76] İbn-i Abbas, İmam Şa'bî, Âmir, Manzur b. Zâdân, Hasan b. Hurr'un da bu meyanda kavilleri mevcuttur.[77] Bursevî, Mevdûdî ve Hamdi Yazır gibi müfessirler de bu vechi tercih etmişlerdir. Bu husus üzerinde müstakil bir başlık halinde durulduğu için detayları oraya havale ederek geçiyoruz.

3. TAZYİK VE DARLIK GECESİ

Kadir Gecesi, (meleklerin yeryüzüne doluşması sebebiyle) tazyik, sıkışma, zorlama ve darlık gecesidir. Kadir, "Tazyik" anlamına da gelir. Buna göre Kadir Gecesi "Tazyik Gecesi" demek de olur. Zira âyet ve hadislerin haber verdiği üzere; Kadir Gecesi inen meleklerin çokluğu sebebiyle yeryüzü dar gelir, bir sıkışma hadisesi yaşanır. İslâm âlimlerine göre tazyikten maksat: "Sonunda büyük hayırların gerçekleşeceği değerli işlerin ortaya çıkmasıdır. Hatırlanacağı üzere Kur'ân'ın, Efendimiz Hazretleri'ne ilk vahyi Cebrail'in onu tazyiki ile, sarılıp sıkması, sıkıştırması ile başlamıştı."[78]

"Kadir Gecesi inen meleklere yeryüzü dar gelir denilmiştir. Bu bize şunu ifade eder ki büyük, şerefli olayların ortaya çıkmasının sonundaki hayır ve selâmetin yüceliği oranında büyük bir şiddet ve tazyik ile ilgilidir. Nitekim Kur'ân'ın inişi de meleğin şiddetli baskını ile başlamıştı. Şu halde

---

74 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

75 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

76 Kenzu'l-Ummal", No: 352l4, 12/322. Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.69. Hadisi Deylemî de tahriç etmiştir. Bkz. Abdullah İbn-i Eyyub, Mübarek Günlerin-Gecelerin Fazileti, s.66.

77 Bu nakilleri, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582; İmam Nevevî, el-Ezkâr, s.163; Yazır, Hak Dini, 9/347; Algül, Mübarek Gün ve Geceler, s.25

78 Yazır, Hak Dini, 9/340

Kadir Gecesi'nde bu (kader, azamet ve tazyik şeklinde) üç mânânın üçü de var demektir. Bu sûrede "Kadir Gecesi" ünvanının üç defa zikredilmiş olması da buna bir işarettir."[79]

Kadir Gecesi, tazyik (sıkıştırma, zorlama) gecesi demektir. Kadir Gecesi'ndeki tazyik iki anlama gelir:

1. Bu gece inen meleklere yeryüzü dar gelir. Râzî der ki: "Kadir Gecesi, darlık gecesidir; çünkü, o gece yeryüzü inen melekleri istîâb edememekte ve dar gelmektedir."[80]

2. Cebrail ilk vahyi getirdiğinde Hira mağarasında Rasul-i Ekrem'i üç defa kolları arasına alıp sıkmış, sonra Alak sûresinin ilk beş âyetini bildirmiştir.[81] İşte bu iki sebepten dolayı Kadir Gecesi'ne "Tazyik Gecesi" denilmiştir.

İlk vahyin gelişini ve sözkonusu tazyik hadisesini Hz. Aişe'nin rivayet ettiği uzun hadis-i şeriften bir kere daha hatırlayalım:

"Rasulullah'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp, tahannüsde bulunuyordu. -Tahannüs ibadette bulunma demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice'ye dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip: "Oku!" dedi. Rasulullah: "Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Efendimiz hadisenin gerisini şöyle anlatıyor: "Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar: "Oku!" dedi. Ben tekrar: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve: "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti, insana bilmediğini öğretti." (Alak, 1-5) dedi." Rasulullah bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve: "Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı..."[82]

---

79 Yazır, Hak Dini, 9/340

80 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/281

81 Yazır, Hak Dini, 9/340

82 Buhari, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252; Tirmizi, Menakıb 13

Melekler göklerdeki toplantı sonrası, aldıkları emirleri tenfiz üzere yeryüzüne inerler. "Meleklerin inişi, gün batışından başlayıp tanyeri ağarıncaya kadar devam eder."[83] Yukarıda Kadir Gecesi'nin "Kader gecesi" olduğunu ve o gece göklerötesinde büyük bir toplantının icra edildiğini intikal ettirmiş idik. İşte o toplantı sonrası alınan kararları, verilen emirleri ve yazdırılan kaderî nüshaları ellerine alarak melekler yeryüzüne bölük bölük inmeye başlarlar.

"Tenezzelü'l-melâiketü ve'r-rûhu fîhâ bi izni rabbihim. Melekler ve Ruh o gece inerler, Rabbilerinin izniyle." Âyette "Rab" tekil, muzafun ileyh olan "hüm" zamiri çoğuldur. Dilimizde "Rablerinin" diye tercemesinde "rab" çoğulmuş gibi bir benzeyiş meydana geliyor. Yanlış anlaşılmasın, maksat kendilerinin Rabbi olan Allah Teâlâ'nın izniyle inerler demektir. "Biz ancak Rabbimizin emriyle ineriz."[84] buyurulduğu üzere meleklerin inişi Allah'ın emriyle olduğu bilinirken bunu açıklamanın faydası bu işin özellikle önem ve büyüklüğüne tembihtir.

"Min külli emrin." Her emirden. Bu, öncesiyle de, sonrasıyla da ilgili olabilir. Birincisine göre ecliyye olarak, yani "o gece yerine getirilmesi takdir edilmiş olan her emir için (melekler ve ruh inerler)." demektir, deniliyor. Bununla beraber izinle ilgili olması daha yakındır. "Hep hayırla ilgili veya din ve dünya ile ilgili yerine getirilecek her emirden izniyle" demek olur ki, bu şekilde izni açıklamanın asıl hikmetinin bu genelleme olduğu da anlaşılır. Zira bu gece ilerisi için hâkim, her türlü mukadderatın tayin edildiği ve birbirinden ayrıldığı gece olduğundan diğer vakitlerde olduğu gibi yalnızca özel bir emirle ilgili izinle değil, her emirden izin ile inerler. "De ki: Ruh Rabbimin emrindendir."[85] âyeti gereğince, Ruh Rabbânî emirden olduğu cihetle burada ruhun en büyük Ruh, meleklerin inişi de o en büyük ruhun emrinde nüzul olduğunu mânen bir beyan gibi de olur. «Melekleri, kullarından dilediğine, emrinden ruh ile indirir.»[86] âyetinin mefhumu olması da düşünülebilir. Ruh'un, Cibril ile tefsiri bu mânâların hepsinde geçerlidir."[87]

Kadir Gecesi'nde melekler bölük bölük yeryüzüne inerler: "Kadir Gecesi, semavî tâkların kurulduğu, sultanların gelip geçtiği ve meleklerin kutladığı gecedir. Bu gecede melekler ceste ceste inerler. Kadir sûresin-

83 Geylanî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.128
84 Meryem, 19/64
85 İsra, 17/85
86 Nahl, 16/2
87 Yazır, Hak Dini, 9/346

de bu iniş anlatılırken, zorluk ifade eden bir fiil sigası (kip) kullanılır: "Tenezzelü" yani o kadar çok melek, o kadar ciddi bir arzu ile iner ki, hep birlikte bir turnikeden geçiyorlarmış gibi bir sıkışıklık ve zorluk yaşanır. Ve bu iniş şafak atıncaya kadar devam eder."[88]

Kadir Gecesi, arza inen meleklerin çokluğundan yeryüzü daralır, sıkışıklık yaşanır. Bu daralma/tazyik, esasen her Kadir Gecesi yeryüzünde yaşanır. Şöyle ki: "Kadir Gecesi, semavî tâkların kurulduğu, sultanların gelip geçtiği ve meleklerin kutladığı gecedir. Bu gecede melekler ceste ceste (yeryüzüne) inerler. Kadir sûresinde bu iniş anlatılırken, zorluk ifade eden bir fiil sigası (kip) kullanılır: "Tenezzelü" yani o kadar çok melek, o kadar ciddi bir arzu ile iner ki, hep birlikte bir turnikeden geçiyorlarmış gibi bir sıkışıklık ve zorluk yaşanır. Ve bu iniş şafak atıncaya kadar devam eder."[89]

Kadir sûresinde: "O gece melek ve ruh, herbir iş için, Rabbi'lerinin izniyle inerler de inerler..." (97/4). Bu âyet-i kerimenin haber verdiği sözkonusu esrarengiz inişi, hadis-i şerifler haber vermekte, detaylarıyla onu nazarlarımıza arz etmektedir:

Ebû Hüreyre'den: Peygamber Efendimiz Kadir Gecesi hakkında şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi, 27. veya 29. gecedir. O gece yeryüzündeki meleklerin sayısı çakılların sayısından, (küçük taşcıklarının) sayısından daha çok olur."[90]

İmam Halil b. Ahmed "Bu gecede yeryüzüne o kadar çok melek iner ki, adeta yeryüzü meleklere daralır." demiştir.[91]

Kadir Gecesi yeryüzüne inen melekler ve perde arkasında cereyan eden hadiselere dair hadisler:

Katade, Enes'ten -radıyallahü anh- naklen Rasulullah Efendimiz'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "(…) Kadir Gecesi geldiği zaman, Cebrail, meleklerden oluşan büyük bir kafile ile yeryüzüne iner. Ayakta durup namaz kılan her kula; oturup Allah'ını zikreden her kula uğrarlar. Onun için Allah'tan rahmet ve bağışlanma talebinde bulunurlar..."[92]

---

88 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/12-14

89 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/12-14

90 Tayalisi, Ahmed b. Hanbel (2/519) ve İbnü Merduyeh, Ebû Hureyre'den rivayetle bu hadisi tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579; Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.368. Bu hadisin isnadında İmam Ahmed b. Hanbel münferid kalmıştır, ancak isnadında bir eksiklik yoktur. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541-8542, 8546,

91 Bedrüddin Aynî, Umde, c.5, s.359.

92 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.117-119

Bir başka rivayet ise şöyledir. Yine Enes'ten: Rasulullah şöyle bildirmişlerdir: "Kadir Gecesi geldiği vakit, Cebrail, meleklerden bir topluluk içinde yeryüzüne iner ve Allah'ı ayakta veya oturarak zikreden her kula dua ederler. (Ramazan) bayramı günü geldiği zaman ise Allah Teala meleklere karşı o kullar ile iftihar eder. [Çünkü onlar, insanoğlu ilk yaratıldığında onu kusurlu görmüşlerdi.] Cenab-ı Mevla: "Ey meleklerim! İşini tastamam yapan bir işçinin mükâfatı nedir?" diye sorar. Onlar da: "Ey Rabbimiz! Onun mükâfatı ecrinin (ücretinin) kendisine verilmesidir." derler. Allah Teala yine: "Ey meleklerim! Bay-bayan kullarım, üzerlerine farz kıldığım vazifeleri yerine getirdiler ve sonra yüksek sesle bana dua ederek (dua dua haykırarak bayram namazı kılacakları yere) dışarı çıktılar. İzzetime, celalime, keremime, ulviyetime ve mekanımın yüksekliğine yemin olsun ki, ben de onlara mutlaka icabet edeceğim (taleplerini yerine getireceğim)." (Ve yine Allah Teala) şöyle der: "Haydi dönün şimdi (evlerinize)! Hepinizi bağışladım ve sizin seyyiatınızı hasenata tebdil eyledim." Neticede o kullar, (bayram namazı kıldıkları yerden) bağışlanmışlar olarak (evlerine) geri dönerler."[93]

Rivayet edilen uzun bir hadis-i şerifte şöyle anlatılmıştır: "(…) Kadir Gecesi geldiği zaman, Allah Teala Cebrail'e şu emri verir: "Yeryüzüne in!" Ramazan ayının son günü oldukta; Allah Teala o gün, Ramazan ayının ilk gününden o güne gelinceye dek, ne kadar kimseyi Cehennemden azad etmiş ise, o kadar kimseyi Cehennemden azad eder. Bunun üzerine Cebrail, elinde yeşil sancak, meleklerden büyük bir kafile ile yeryüzüne iner. Elindeki yeşil sancağı Kabe'nin damına diker. Cebrail'in altı yüz kanadı vardır. (Bu kanatlardan iki tanesi vardır ki) bunları ancak Kadir Gecesi açar. Bunları açtığı zaman, doğuyu batıyı aşar. Daha sonra, Cebrail meleklere şu emri verir: "Muhammed ümmetinin arasına girin!" Ve melekler, Ümmet-i Muhammed'in aralarına girerler. Girdikleri zaman, her ayakta durana, namaz kılana, Allah'ın zikrini edene selam verir el sıkışırlar. Bu arada, dua edenlerin dualarına dahi "Amin!" derler. Taâ tanyeri ağarıncaya kadar bu durum böylece devam edip gider. Tanyeri ağardıktan sonra Cebrail meleklere "Ey Allah dostları, yolculuk var!" diye seslenir. Bunun üzerine yeryüzüne inen melekler şöyle derler: "Ey Cibril, Allah Teala, Muhammed ümmetinin ihtiyaçları için neler eyledi?" Onların bu sorularına karşılık Cebrail: "Allah Teala onlara rahmet nazarı ile baktı, kendilerini affetti; ancak şu dört

---

93 Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583. Hadis Mişkât'ta da geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâil-ü A'mâl, s.598

zümre hariç." Rasul-i Ekrem'e bu dört zümrenin kimler olduğu sorulduğu zaman şöyle buyurdu: "O dört zümre şunlardır: 1. Devamlı şarap (alkollü içki) içen, 2. Ana-babasına asi olan, 3. Akrabalara gidişi-gelişi kesen; akrabalık bağlarını koparan, 4. Bid'at ehli olup İslâm cemaatını ve ümmetini terk edip ayrılan kişi...."[94]

"Kadir Gecesiyle ilgili garip bir rivayet ve tuhaf bir haber zikredilir. Şöyle ki: İmam Ebû Muhammed İbn-i Ebi Hatim, bu (Kadir Gecesi'yle alâkalı) âyetin tefsirinde; "Bana babam... Ka'bü'l-Ahbar'ın şöyle dediğini nakletti.' der: "Sidretü'l-Münteha, Cennet'in altındaki yedinci göğün sınırındadır. Bu dünya göğü ile ahiret göğünün hizasında olup yüceliği (zirvesi) Cennet'tedir. Dalları ve kolları ise Kürsi'nin altındadır. Sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'tan başka kimsenin bilmeyeceği kadar çok melekler vardır o Sidre'de. Onlar aziz ve celil olan Allah'a ibadet ederler. Onun dallarından bir arpa tanesi kadar olan her bir yerde bir melek vardır. Cebrail'in makamı ise onun ortasındadır. Allah Teala, Sidretü'l-Münteha'da oturan meleklerle beraber Cebrail'e her Kadir Gecesi yeryüzüne inmelerini emreder. Orada bulunan **her bir meleğe, mü'minlere karşı şefkat ve merhamet duygusu verilmiştir.** Kadir Gecesi, güneş battığı sırada, melekler Cebrail ile beraber yeryüzüne inerler. Yeryüzünde her bölgede mutlaka ya secdeye kapanmış veya kıyamda duran bir melek vardır. Mü'min erkek ve kadınlara dua ederler. Ancak kilise, havra, mecusi veya putperest tapınakları, pislik attığınız yerler, içinde sarhoşun bulunduğu evler, içinde sarhoş edici maddelerin bulunduğu binalar, dikili putların veya asılı çanların bulunduğu evler, küçük abdestin yapıldığı yerler, ya da evin pisliğinin biriktirildiği mekânlar bunun dışındadır. Melekler o gece sabaha kadar erkek ve kadın mü'minlere dua ederler. Cebrail o gece her mü'min ile musafaha eder. Musafaha etmesinin işareti ise kişinin derisinin ürpermesi, kalbinin uyanık olması ve iki gözünün yaşarmasıdır. İşte bu, Cebrail'in musafahalarındandır.

Ka'b der ki: "Kadir Gecesi kim üç kez 'Lâ ilâhe illallah' der ise... Birincisinde Allah onu affeder. İkincisinde Cehennem'den kurtarır. Üçüncüsünde de Cennet'e girdirir." Biz; Ka'bü'l-Ahbar'a: "Ey Ebû İshak! Doğru mu söylersin?" dedik de, Ka'b dedi ki: "Kadir Gecesi doğrulardan başka kim

---

94 Beyhaki, İbn-i Hibbân ve Tergîbü't-Tehhîb'de geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâil-ü A'mâl, s.616; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.112-114; İbn-i Receb, Letâifü'l-Mearif, s.370.

Lâilâhe illallah der ki!.. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki: Muhakkak Kadir Gecesi, kafire ve münafığa çok ağır gelir. Sanki o, omzunda bir dağ varmış gibi olur. Melekler tanyeri ağarıncaya kadar böylece kalırlar. (Gökyüzüne geri) ilk çıkan Cebrail olur ve o, güneşin yüce ufukta belirdiği zamanda çıkar, iki kanadını (güneşin önüne) gerer. Onun yeşil iki kanadı vardır. O saatten başka bir vakitte bu kanatlarını açmaz. Sonra da melekleri teker teker çağırır. Böylece hepsi yukarı çıkarlar Meleklerin nuru ve Cebrail'in iki kanadının nuru birleşir. Böylece güneşin ışınları görülmez olur. O gün güneş sürekli kararsız haldedir. O gün Cebrail ve bareberindeki meleklerin hepsi, mü'min erkeklere ve mü'mine kadınlara ve Ramazan'da rıza-i ilahi için oruç tutanlara istiğfar edip mağfiret dilerler, rahmetle dua ederler ve yaşarsa gelecek Ramazan'da da rıza-i ilahi için oruç tutmaya kendini hazırlayanlara da dua ederler. Bunları yapabilmek için güneş ile dünya seması (birinci gök) arasında dururlar. O gün akşam olunca da dünya göğüne girerler ve orada halkalar halinde otururlar. Derken yanlarına, dünya göğündeki melekler de gelir ve onların etrafında toplanır, dünyadaki erkeklerle kadınları teker teker sorarlar ve "Falanca ne yaptı, onu bu yıl nasıl buldunuz?" diye konuşurlar. Sidre melekleri de: "Biz falancayı yılın ilk gecesinde âbid (çok ibadet eder) bulmuştuk ve yıl boyu da ibadet ettiğini görmüştük. Fakat bu yıl ise onu bid'atçı olarak bulduk. Filanca ise geçen yıl bid'atçı idi, bu yıl âbid olmuş." derler. Bunun üzerine gök melekleri birinciye dua etmeyi, mağfiret dilemeyi bırakır, gerçekten mazereti olan ikinci için dualar edip mağfiret dilemeye başlarlar.

Yine Sidre melekleri: "Falancayı ve filancayı Allah'ı zikrederken gördük. Şu kimseyi rükuda, diğerini secdede, bir başkasını da Allah'ın kitabını okurken gördük. O gün ve o gece, onlar işte böyleydiler." derler. (Ka'bü'l-Ahbar anlatmaya devam eder:) Sidre melekleri, daha sonra ikinci göğe çıkarlar ve tâ Sidre'ye varıncaya değin, her bir gökte bir gün ve bir gece kalırlar ve birinci gökte yaptıklarını yaparlar. Derken Sidretü'l-Müntehâ'daki yerlerine ulaşırlar. Sidre onlara der ki: "Ey benim sâkinlerim! İnsanlardan bana da söz edin ve onların isimlerini de sayın. Çünkü benim de sizin üzerinizde hakkım var. Ve ben Allah'ı sevenleri severim." Ka'bü'l-Ahbar, sözüne şöyle devam eder: Melekler, Sidretü'l-Münteha'ya da bütün kulları tek tek sayarlar ve babalarının adlarıyla kadın ve erkekleri bildirirler. Sonra da bu haberler Cennet'e ulaşır. Bu sefer Cennet, Sidre'ye gelip der ki: "Senin sâkinlerin olan meleklerin sana

verdikleri haberi bana da anlat." Sidretü'l-Münteha da haberleri Cennet'e bildirir. Ka'bü'l-Ahbar: "Cennet; Allah'ın rahmeti falanca erkeğin, filanca kadının üzerine olsun. Allah'ım, onları çabucak bana ulaştır." diye dua eder. Sidre ve melekleri "amin, amin!" derler.

Cibril, onlardan önce (Sidre'deki) yerine ulaşır; Allah ona ilham eder de der ki: "Falancayı secde ederken buldum, onu bağışla!" Allah da o kişiyi bağışlar. Cebrail, bu bağışlama hadisesini Arş'ı taşıyan bütün meleklere duyurur. Onlar da "Allah'ın rahmeti, falanca erkeğin ve filanca kadının üstüne olsun; mağfireti de falanın üzerine olsun!" derler. Cebrail der ki: "Rabbim, geçen yıl sünnet ve ibadet üzere gördüğüm falan kulunu bu yıl yeni bir şey uydurmuş (bid'at çıkarmış) ve kendisine emredilenden geri dönmüş olarak buldum." Allah Teala buyurur ki: "Ey Cebrail! Eğer secde ederse, ölmezden üç saat önce ben onu bağışlarım." Cebrail ise: "İlahî! Hamd sanadır. Sen yaratıklarının hepsinden daha çok merhamet sahibisin. Sen kullarına karşı, kullarının kendilerinden daha çok merhamet sahibisin." Ka'bü'l-Ahbar der ki: Bunun üzerine Arş ve çevresindeki perdeler, gökler ve içinde bulunanlar "Rabbim olan Allah'a hamdolsun, Rahim olan Allah'a hamdolsun." diyerek inlerler. Ka'b nakleder ki: Kim Ramazan ayını oruçlu geçirir de kendi nefsine Ramazan'dan sonra Allah'a isyan etmeyeceğine dair söz verirse, sorgusuz-sualsiz olarak Cennet'e girer."[95]

Hz. Ali'den, dedi ki: "Hz. Ömer'i ben Ramazan ayında kıyama teşvik ettim." "Bu nasıl oldu ey Mü'minlerin Emiri!" denildi. Şöyle açıkladı: "Hz. Ömer'e, yedinci kat semada bulunan Hazîra'yı haber verdim ki ona Hazîratü'l-Kuds de denilir ve içinde melekler vardır ve onlara Ruh denilir." Bir başka lafızda ise, "Onlara Rûhâniyyûn denilir." şeklinde gelmiştir. "Kadir Gecesi olduğu zaman, o melekler (ruhaniler) Rabbilerinden dünyaya inmek için izin isterler ve kendilerine izin verilir. Bunun üzerine o melekler, içinde namaz kılınan her mescide uğrarlar, yolda karşılarına çıkan her kişiye dua ederler ve neticede o kişilere onlardan bereket isabet eder." Hz. Ömer, Hz. Ali'ye: "Ey Hasan'ın babası! O halde insanları (gece) namaza teşvik edelim ki onlara da bereket isabet etsin." dedi. Bunun üzerine insanlara geceyi kıyamla geçirmeleri emrolundu."[96]

Oruçluya iftar yaptırana melekler her gece rahmet duası yapar, Kadir

95 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551; Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289-290. Razi'deki rivayet, Sidre ve melekleri "amin amin" derler cümlesiyle biter. Kaldı ki bu cümle İbn-i Kesir'in kaydında yoktur.

96 Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582

Gecesi de Cebrail onunla musafaha yapar. Allah Rasulü bir hadislerinde buyurdular ki: "Kim Ramazan ayında helal kazancından bir oruçluya iftar ettirirse, Ramazan gecelerinde melekler ona rahmet duası yaparlar. Kadir Gecesi'nde de Cebrail onunla musafaha yapar. Cebrail kiminle musafaha yaparsa, (onun alameti şudur ki), o yufka yürekli ve gözü yaşlı olur."[97]

A. Meleklerin Tazyikine Farklı, Modern Bir Yaklaşım

"Bu gecede, "Kadir ânı" denilen öyle bir an vardır ki, o anda mevcut ışınımı kullanabilen, değerlendirebilen kişi, melekî boyutla iletişim kurar ve melekî boyuttan kendi öz'ündeki Hakk'a yönelip, kendi öz'ündeki Hakk'ı bulur!.. Özü olan Hak ile o andaki perdeler ortadan kalkar!" "Kadir ânı"nın değeri şu sebepledir ki; Meleklerin oluşturduğu yüksek ışınımın meydana getirdiği "sıkma" sonucunda uyanıkların beyin çalışma hızında bir artış oluyor; artan beyin gücünün neticesinde de, kişinin Hakk'ı kendi özünde bulması söz konusu olabiliyor.. ve hatta o anda, kendisinde o talebi ortaya koyanın, Hak olduğunun farkına bile varabiliyor!. Bakın ne diyor Hadis-i Kudsî'de: "Bir kulum, yararlı ibadetlerle bana yaklaşır; öyle ki, ben o kulumu severim. O'nun görür gözü, işitir kulağı, söyler dili, tutar eli, yürür ayağı olurum." Yani, onun gözünde gören, dilinde söyleyen, Ben'im!...

"Kadir" kelimesinin mânâsını ve bu kelimenin işaretini anlamaya çalışırken, Hazreti Rasûl'e "oku" hükmünün de melekî "sıkma" ile birlikte geldiğini hatırlayalım... İşte, o genel "sıkma" hâli olan zaman, kişinin o anı, "Kadir" hâlidir!. Bu "sıkma" sürecinden herkes kendi istidat ve kâbiliyetine göre yararlanır. Kimi de "sıkma"nın sonucunda, kendisiyle Hakk'ın aynı Tek olduğu; kendi izâfi, birimsel varlığının var olmadığını idrak etmesi neticesinde, varlığındaki varlığın Hakk olduğunu hisseder, yaşar!. O'nu yaşayan Hakk'ın kendisidir!. Hakk'ın isteğine, iradesine, emrine de hiçbir varlık karşı koyamaz!. Bu, "Kadir" hâline en yakın hâl, "Mi'râc" hâlidir. "Mi'râc, kişinin Rabbine vâsıl olduğu andır." "Namaz, mü'minin Mi'râcıdır." deniyor. Namaz, niçin mü'minin mi'râcıdır? Namaz, ayakta dururken okunan sûreyle, âyetle başlar, secde ile tamamlanır. Secde için Hazreti Rasûlullah diyor ki: "Secde, kulun Allah'a en yakın olduğu hâl'-dir." O anda Allah ile kulu arasındaki perde kalkar!. Ve secdede edilen duayı Cenâb-ı Hak geri çevirmez!

---

97 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.569.

Secde nedir? Secde, kişinin, kendi varlığının, benliğinin var olmayıp gerçekte var olan Tek varlığın Allah olduğunu idrak etmesi, hissetmesi hâli'dir. Secdenin mânâsı: Nasıl normal bir insan, ayakta dururken tüm varlığı ile varsa, buna karşın secdede de tam bir "yok olmak" hâli var!. Vücudu ortadan kalkıyor, kapanıyor... İşte fizikman yok olma gibi... Secdenin "sırrî" mânâsı da, kişinin kendi varlığının var olmadığını, idrak etmesidir. Ne anlıyorsun o anda?... Secdedesin ve secde hâlinde iken bu hâlinle sen diyorsun ki; "Ey Rabbim! Var olan gerçek varlık sen imişsin, meğer ben yokmuşum!" Tabii bunu diyebilmek için, Allah'ın "Ahadiyet"ini, "Vahîdiyet"ini, "Vahdet" ve "Vahdâniyet"ini anlamış olmak lazım. Yani kısacası, Allah'ın Tek'liğini kavramış olmak lazım!

Bahsettiğim konular, "İhlâs Sûresi'nin mânâsının bize açılması, onu hissetmemizden sonra yaşanacak bir olay! İşte, secdeye vardığın anda, "Varlığımda var olan mutlak gerçek varlık Sen'sin" idrakı içinde, kendi varlığın yok oluyor!. Ve o anda Sen'den meydana gelen dua, Allah'ın isteği olarak ortaya çıkıyor! Allah'ın "ol" dediği de olur elbette!.. Secde edenin alnı, Allah'tan gayrına değmez! İşte, bu "secde hâli"ne en yakın bir hâl "Kadir" hâlidir! Secde hâli, hakiki mânâsı ile, herkeste kolay kolay oluşmaz! Çok uzun çalışmalara bağlı. Yani, kişinin varlığındaki birtakım şeylerden, hattâ tüm varlığından arınmasına bağlı, secdenin tam tahakkuk edebilmesi!.. Her namaz kılan "secde" edemez!.. Bu, kişinin özel gayretine ve çalışmasına bağlıdır.

Fakat, «Kadir» süreci, öyle bir an ki, herkese ortak olarak sunulan bir an! O anda uyanık olup o anı değerlendirebilen bir kişi, uzun uzun arınmalardan geçmese bile, o anın getirdiği yüksek potansiyelle, beyninde çok yüksek bir güce erişebilir! Nasıl, normal bir zamanda ve mekânda belli bir güce sahipken; Hacc'a gittiğimizde, Kâbe'nin altındaki o yüksek Nur kaynağından, enerji kaynağından gelen radyasyon beynimizi çok güçlü çalıştırıyor... Aynen bunun gibi, «Kadir» anında da gelen o çok yüksek ışınım, «melekî güç», beyinlerde oluşturduğu «Tazyik» ile takdirinde olanlarda hakikatın ortaya çıkması özelliğini sağlıyor. Ve «Kadir» anında edilen dua da «müstecaptır!..» deniliyor... «O anda, Allah'la kulu arasında perde yoktur!.» deniliyor."

Kadir gecesi meleklerle irtibata geçmenin nasıl olabileceğine dair yuka-

rıda zikredilen -bir ölçüde- modern yaklaşım ve kısmen pozitivist sayılabilecek bu yorum, meseleyi "ışınım", "enerji" ve "radyasyon"a indirgemesi itibariyle subjektiftir. Bizim klasik İslam geleneğine göre bu inkişaf kalp ve ruhun inkişafıyla izah edilmektedir. Kadir Gecesi'nde hikmetten çok kudret tecelli eder; ve o hikmetli kudret sayesinde meleklerle temasa geçilebilir. Hikmeti ise kulun ibadette ihlas derinliğine ulaşması ve ihsan ufkunu tutmasıdır.

Bu bağlamda M. Gülen Hocaefendi şöyle der: "(Kadir) kelime(si)nin kudretle de münasebeti vardır. Allah, nasıl ahirette hikmetinden daha çok kudretiyle muamele eder; öyle de Kadir Gecesi'nde de hikmetten daha çok kudret hakimdir. O gecenin kadrini bilenlere İlâhî varidat dolu dolu gelir; hem de ahirette müminlere mükâfat verilmesi ölçüsünde gelir. Bunları elde etmek için, Kadr'in kıymetini bilmek, semâvî vericilerden yağan vâridâtı alabilmek için Kadir Gecesi'ni bir alıcı gibi kullanabilmeye bağlıdır. Bu gecede, insan melekî yanının inkişafıyla, meleklerle şu veya bu şekilde temasa da geçebilir."[98]

Şah Veliyyullah Dihlevî'nin şu sözleri bu noktada irşad edici ve yol gösterici mahiyette son hükmü vermektedir: "İnsan zaman olur Kadir Gecesi'ni idrak etmeyi ve meleklerle temas kurmayı arzular. Bu amacına ulaşabilmesi için ise mutlaka itikafa girmesi gerekir."[99] İtikaf halinde bu temasın tahakkuku ise kalbin ve ruhun derece-i hayatına çıkarak, kalp gözünün açılması ve şehadet perdesinin aralanarak mâverâya nazar edebilmesi suretiyle gerçekleşeceği müsellemdir.

B. Yeryüzü Meleklerin Hepsini Almayacağına (!) Göre, Melekler Nereye İnerler?

Razi demiştir ki: "(Kadir sûresindeki ilgili) âyetteki ifadenin zahiri, bütün meleklerin indiği manasına gelir. Ama melekler, yeryüzünün alamayacağı kadar çoktur. İşte bu yüzden, âlimler çeşitli izahlar getirmişlerdir:

1. Görüş: Bazıları, bütün meleklerin en yakın semaya, birinci göğe indiğini söylemişlerdir. Fakat eğer "Bu görüşe/izaha göre de, problem çözülmemektedir, aynen kalmaktadır. Çünkü birinci gök de, her bir

98 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/12-14

99 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 1/279

seccade serilebilecek kadar yerde bir melek olacak şekilde zaten doludur. Binaenaleyh "Bu tek gök, bütün o melekleri nasıl içine alabilir?" denirse, biz de deriz ki: "Kur'ân-ı Kerîm'in genel ifadesi ile haber-i vahidin aleyhine hükmedilebilir. Nasıl böyle hükmedilmesin ki!? Çünkü haber-i vahidde, meleklerin kafileler halinde indikleri rivayet edilmiştir. Dolayısıyla oraya bir kafile inerken, diğer bölük oradan ayrılmaktadır. Bu tıpkı hacıların, onca çokluklarına rağmen, hepsinin de Mescid-i Haram'a girebilmeleri gibidir. Fakat hacıların da bir kısmı girerken, bir kısmı çıkar. İşte bu sebepten ötürü bu iş, Kadir Gecesi'nin fecrinin doğuşuna kadar sürmektedir. Bu yüzdendir ki defalarca inişi (çeşitli melekler kafilesinin iniş-çıkışlarını) ifade eden 'tenezzül' fiili kullanılmıştır.

2. Görüş: Ekseri âlimlerin tercihine göre, melekler yeryüzüne inmişlerdir. En uygun görüş de budur. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın bundan maksadı insanları o geceyi ihya etmeye teşvik etmesidir. Bir de pek çok hadis, meleklerin diğer günlerde bile, zikirlerin yapıldığı, dinî konuların müzakere edildiği, dinî meselelerin mütalâasının yapıldığı toplantılara indiklerini göstermektedir. Binaenaleyh bunca şanından ve kadr ü kıymetinden ötürü, bu iniş Kadir Gecesi'nde haydi haydi olacaktır ve olmaktadır. Bir de mutlak olarak zikredilen bir 'iniş', ancak gökten yere iniş manasına gelir."[100]

Hâsılı: Melekler mahiyetleri itibariyle bu fizik âlemin şartları içerisinde bir tazyikten ziyade, kendi bulundukları boyuttaki metafizik tazyikin bu fizik âleme bir yansıması, bir aksi, bir eseri şeklinde anlamak meseleyi çözecektir, kanaatindeyiz. "Çünkü ruhların durumu, cisimlerin durumu gibi değildir; meleklerin nurdan yaratılan latif cisimleri vardır."[101]

C. Kadir Gecesi, Melekler Yeryüzüne Niçin İnerler?

Meleklerin birinci dünya semasına değil, yeryüzüne indiğini benimseyen cumhur-u ulema, bu inişin sebepleri ve hikmetleri bağlamında çok değişik izahlar yapmışlardır. Bu inişe birtakım maksatlar ve gayeler tespit etmişlerdir ki, bunların başlıcalarını maddeler halinde şöylece derleyebiliriz:

1. Melekler, her bir iş için; her biri ayrı bir işle vazifeli olarak yeryüzüne inerler. "Âyette geçen "min külli emrin / her bir iş için" ifadesi, "Melekler ve ruh o gece, her bir iş için inerler." demektir. Bu da "Onlardan

---

100 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/288
101 Bursevî, Ruhu'l-Beyân, bkz. Kadir sûresi tefsiri.

her biri bir başka iş için inerler." demektir... "Meleklerin her biri bir işle meşguldürler. Kimisi rüku, kimisi secde, kimileri de dua ile meşguldürler. Tefekkür, ta'lim ve vahiyleri ulaştırma ile ilgili söz de böyledir. Bazıları da Müslümanlara selam vermek için inmişlerdir."[102] İnişin esas sebebi, bir yıllık mukadderatın tenfiz, takib ve tatbik edilmesi emr-i ilahîsidir.

2. Melekler, bir yıllık hayır ve şer işler için, ibadet olarak yeryüzüne inerler. Ekseri âlimlerin görüşüne göre âyetin manası: "Allah Teala'nın o yılda takdir ettiği her hayırlı ve şer için inerler." şeklindedir. Bunda onların inişlerinin bir ibadet oluşuna bir işaret de vardır. Buna göre melekler âdeta: "Biz yeryüzüne kendiliğimizden inmeyiz. Fakat kendisinde mükelleflerin iyiliği ve hayrı söz konusu olan her iş için ineriz." demektedirler. Cenab-ı Hak, âyetteki "emr/iş" kelimesini, dünya ve ahiret iyiliklerini içine alsın ve kendisinden o meleklerin, mükelleflerin dini ve dünyası ile ilgili hayrın bulunduğu şeyler için indiklerini beyan etmek, umumi olarak mutlak manada zikretmiştir. Buna göre sanki birisi, o meleğe «Nereden geliyorsun?» demiş de, melek "Seni ilgilendirmez. Bu lüzumsuzluk nereden? Fakat sen 'Hangi iş için geldin?' diye sor. Çünkü sana düşen budur!" cevabını vermiştir."[103]

3. Meleklerin bazıları, Kadir Gecesi'nin faziletini yerinde idrak etmek üzere yeryüzüne inmişlerdir.[104]

4. Melekler, insanoğlunun ibadetini, Allah'a taatteki ciddiyet ve gayretini görmek için yeryüzüne inerler.[105]

5. Melekler, insanlara olan sevgilerinden dolayı onlarla karşılaşmak için inerler. "Melekler, 'Biz ancak Rabbimizin emriyle inebiliriz.'[106] demişlerdir. Dolayısıyla bu ifade, onların, bu 'iniş' ile zaten emrolunmuş olduklarını göstermektedir. Fakat Kadir sûresindeki 'Rabbilerinin izniyle inerler.' ifadesi ise, meleklerin Cenab-ı Hak'tan önce izin istediklerine ve bunun üzerine kendilerine izin verildiğine delalet eder ki, işte bu, insanlara karşı son derece bir sevgilerinin bulunduğunu gösterir. Çünkü onlar, biz insanlara arzu duymuş ve bizimle kaynaşmayı istemişlerdir ve bunun için de Allah'tan izin çıkmasını beklemişlerdir.

---

[102] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/292
[103] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/292-293
[104] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/292
[105] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/288
[106] Meryem, 19/64.

İmdi eğer, '(Melekler), 'Biz saf safız' (derler).'[107] âyeti, 'melekler iner de iner' âyetine ters düşer, denilir ise, biz de deriz ki: Biz bu iki durumu, farklı zamanlarda meydana gelmiş durumlar olarak görüyoruz. (Dolayısıyla da ortada herhangi bir çelişki ve tutarsızlık yoktur.)" [108]

"Âyetteki "Rabbilerinin izniyle" kaydının, o meleklerin bizi görmeye ve arzulu olduklarına delalet ediyor evet. Eğer onlar bizim bunca günahımız olduğunu bilmelerine rağmen daha nasıl bizi görmeyi arzuluyorlar? denilir ise, biz de deriz ki: Melekler günahlarımızı ayrıntılı biçimde bilmiyorlar. Rivayet olunduğuna göre: Melekler, Levh-i Mahfuz'u gözden geçirirler ve orada mükelleflerin tâatlerini tafsilatlı bir şekilde görürler. Günahları görmeye sıra gelince, araya bir perde çekilir ve böylece onlar günahları görmezler. Bu durumda da "Güzel şeyleri ortaya koyan, çirkin şeyleri ise saklayan Zat'ı tesbih ve tenzih ederiz." derler."[109]

6. Melekler, Cennetliklere selam vermek ve onları ziyaret etmek üzere yeryüzüne inerler. "Allah Teala, ahirette meleklerin, Cennetliklerin yanına her kapıdan girip 'selam size' diyeceklerini vaadetmiştir. (O ahirette olacaktır. Fakat) işte bu (Kadir) sûre(sin)de bahsedilen de dünyada olan hadisedir. Şimdi ey insan sen, bana ibadetle meşgul olursan, melekler sana iner, selam vermek ve ziyaret etmek için yanına girerler. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir. 'Melekler, bize selam vermek ve şefaatçi olmak için inerler. Kendisine meleklerin selamı isabet eden kişilerin günahları bağışlanır."[110]

Melekler, her bir insan için yeryüzüne inerler. "Bazı âlimler, "min külli emrin" ifadesini "min külli imriin" şeklinde okumuşlardır. Bu, "Her insan için..." demektir. Rivayet olunduğuna göre, melekler karşılaştıkları her mü'min ve mü'mineye selam verirler."[111]

İbn-i Cerir Taberî, İbn-i Abbas'tan nakleder ki: O, bu âyeti "min külli imriin" şeklinde okurmuş, yani "Her kişiden, tanyeri ağarıncaya kadar bir selamettir."[112]

7. Melekler, kendi tâatlerinin daha çok mükafaat celbetmesi için yeryüzüne inerler. "Allah Teala, bu gecenin faziletini, yeryüzünde taatte bulunmaya bağlamıştır. Binaenaleyh melekler, taatlerinin daha çok müka-

---

107 Saffat, 37/165.
108 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289
109 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/291
110 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289
111 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/293
112 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541

faatı celbetmesi için yeryüzüne iniyorlar. Bu tıpkı, bir kimsenin daha çok mükafat elde etmek için Mekke'ye gitmesine, orada ibadetler yapmasına benzer. Bütün bunlar, insanı taate teşvik eden husulardır."[113]

8. Melekler, maneviyat büyüklerinin huzurundaki tâat ve hayırların daha mükemmel ve noksanlıklardan uzak olduğunun anlaşılması için yeryüzüne inerler. "İnsanın, âlim ve zahid gibi büyük kimselerin yanında yaptığı taat ve hayırları, kendi başına iken yaptığı taat ve hayırlardan daha güzeldir. Şimdi Allah Teala, mükellefin o âlim, âbid ve zahid kimseler yanında yaptığı taatlerin daha mükemmel ve noksanlıklardan daha uzak olduğunu anlaması için, mukarreb meleklerini indirir."[114]

9. Kadir Gecesi, bütün melekler değil, sadece Sidre Melekleri, mü'minlere merhamet-şefkat ve onları zikir için yeryüzüne inerler. "Bazı kimseler de bu sûrede geçen melekler kelimesini, bazı melek gruplarına tahsis etmişlerdir. Nitekim Ka'bü'l-Ahbar'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Sidretü'l-Münteha, Cennet'in komşusu olan yedinci göğün sınırındadır. Bu dünya göğü ile ahiret göğünün hizasında olup kökü Cennet'te, dalları ise Kürsi'nin altındadır. Sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'tan başka kimsenin bilmeyeceği kadar çok melekler vardır o Sidre'de. Onlar daima aziz ve celil olan Allah'a ibadetle meşguldürler. Cebrail'in makamı ise onun ortasındadır. Sidre'de bulunan her bir meleğe, mü'minlere karşı şefkat-merhamet duygusu ve anma arzusu verilmiştir. Bu sebepledir ki Kadir Gecesi, güneş battığı sırada, Sidre melekleri Cebrail ile beraber yeryüzüne inerler. Bu iniş sebebiyledir ki o gece yeryüzünün her bir bölgesinde mutlaka ya secdeye kapanmış veya kıyamda duran bir melek vardır ki bunlar mü'min erkek ve kadınlara dua etmekle meşgul olurlar. Cebrail o gece istisnasız her mü'min ile musafaha eder. Musafaha etmesinin işareti ise, onun musafaha ettiği kişinin tüylerinin ürpermesi, kalbinin rikkate gelmesi ve iki gözünün yaşla dolmasıdır. İşte bu haller, Cebrail'in o kimseyle musafahasından kaynaklanmaktadır…"[115]

10. Kadir Gecesi melekler, yeryüzüne Allah'tan bir nevi özür dilemek üzere inerler. Yine Razi şöyle bir tespitte daha bulunmuştur ki, gayet güzeldir: "Bil ki: Meleklerin bakışı ruhlaradır; beşerin bakışları da geçici bedenleredir. Melekler, (insanoğlunun) ruhunu şehvet ve gazab gibi kötü sıfatların bulunduğu bir yer olarak gördükleri için (ey insan) seni kabul-

---

113 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289
114 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289
115 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551.

lenememiş ve Allah Teala'ya 'Yeryüzünde kan dökecek, fesat çıkaracak bir varlık mı kılıyorsun?' demişlerdi. (Böyle demelerine çok da şaşırmamak lazım, çünki düşün ki) anne baban da, sen bir meni ve alaka iken, tâ ilk başta şeklinin çirkinliğini görünce, seni kabullenememişlerdi ve aksine tiksintilerini ortaya koymuşlardı; o meniyi ve alakayı kazurat saymışlar, elbiselerini ondan temizlemek için yıkamışlardı.. öyle ki, düşünmek ve (sana) hamileliği önlemek için nice çaba sarfetmişlerdi. Fakat ne zaman ki Allah Teala sana güzel bir şekil verip anne-baban o güzel şekli görünce, seni bağırlarına basmış ve seni çok sevmişlerdir. İşte aynen bunun gibi, senin ruhundaki güzel şekli, yani mariftetullahı ve Allah'a taati görünce melekler seni severler ve ta baştan (yaratılışta) söyledikleri o malum sözden dolayı özür beyan etmek için (Kadir gecelerinde) tâ sana kadar gelirler. İşte, (Kadir sûresindeki) "O (gece) melekler inerler de inerler." âyetleriyle bu mana kastedilmiştir. Binaenaleyh onlar sana gelip ruhunu, beden gecesinin karanlıklarında ve maddi kuvvelerin karanlıklarında görünce, işte bu noktada yine o malum sözlerinden özür dileyerek, "iman edenler için istiğfar ederler."[116]

11. Melekler, izzet ü ikram sûretiyle yapılan tâatleri yerinde görmek için ve Cebrail de iftar verenlerle musafaha etmek üzere yeryüzüne inerler. "Meleklerin yerzüne inmelerinde bazı fayda ve hikmetler vardır ki, bunların hepsinin neticesi, o meleklerin yeryüzünde, gökler aleminde görmedikleri çeşitli taatleri görmüş olmalarına varıp dayanır: Zenginler evlerinden çeşitli yemekler götürür ve fakirlere ziyafet verirler. Fakirler de zenginlerin yemeklerini yer, Allah'a ibadet ederler. İşte bu, gökler âleminde bulunmayan bir tâat şeklidir."[117]

Allah Rasulü bir hadislerinde buyurdular ki: "Kim Ramazan ayında helal kazancından bir oruçluya iftar ettirirse, Ramazan gecelerinde melekler ona rahmet duası yaparlar. Kadir Gecesi'nde de Cebrail (aleyhisselâm) onunla musafaha yapar. Cebrail kiminle musafaha yaparsa, (onun alameti şudur ki), o yufka yürekli ve gözü yaşlı olur."[118]

12. Melekler, günahkârların iniltilerini dinlemek kastıyla yeryüzüne inerler. "Melekler, yeryüzünde âsî ve günahkâr kişilerin inlemelerini (yalvarış ve yakarışlarını) duyarlar, (duymak için inerler). Bu da göklerde bulunmayan bir tâât çeşididir. Allah Teala bir hadis-i kutside şöyle buyur-

---

[116] Mü'min,40/ 7. Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/288
[117] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/291
[118] Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.569.

muştur: "Le enînü'l-müznibîne ehabbü ileyye min zahli'l-müsebbihîn. Günahkarların yalvarış-yakarışları (inlemeleri) bana, tesbih edenlerin âvâzından daha sevimli gelir." Melekler de "Gelin, yeryüzüne gidelim, Rabbimize tesbihlerimizin sesinden daha sevimli gelen bir sesi duyalım!" derler. Bu ses nasıl daha sevimli ve güzel olmasın?! Çünkü tesbih edenlerin çıkartığı ses, itaat edenlerin o mükemmel halini göstermektedir. Günahkârların iniltileri ise göklerin ve yerin Rabbisinin gaffar oluşunu ortaya koymaktadır. İşte birinci mesele budur."[119]

13. Kadir Gecesi meleklerin yeryüzüne inişi, Muhammed aleyhisselam aşkındandır. Onk. Dr. Haluk Nurbaki, Kadir Gecesi meleklerin yeryüzüne inişi ile Hz. Rasulullah arasında çok esrarengiz bir münasebete dikkatleri çekerek, sebeb-i hikmeti sırr-ı Muhammedî'ye bağlamıştır. Demiştir ki: "Melekler ve ruh kesiksiz ve devamlı inerler." (97/4) Henüz Adem'in bedeni yaratılmadığı devirlerde, meleklerde, arza inmek ve onu ziyaret etmek hevesi vardı. Sık sık arza inerlerdi. Bu duygu, meleklerin Efendimiz'e karşı ezelde duydukları iştiyaktan doğmaktadır. İnsanların yeryüzüne gelmesinden sonra meleklere genelde bu ziyaretler yasaklandı. Kadir Gecesi Kur'ân'ın inzâli sebebiyle yılda bir gün ruhlarla birlikte melekler arza inerek, Hz. Muhammed sofrasında bu ilâhi ziyafete katılırlar (Kadir Gecesi şenliği).

"O gece melek ve ruh her emirden izinle inerler." demektir (97/5). Adem'e secde emri gibi; İlahi emirle inerler demektir. Zira ilâhi tecelli, kalb-i Muhammedî'ye inince, secde emri doğar ve böylece ruh ve melekler, bin gecelik bu intikali bir gecede yaparak büyük bir ilahi tecelli sergiler. Burada önemli bir nokta ruhun intikalidir. Gerçi bazı yorumcular, "ruh" dan muradın Cebrâil olduğunu savunmuşlardır. Ancak Cebrâil de bir melektir. Ve melek kavramı içindedir. Bazı âyetlerde tek başına ruh geçince Cebrâil'in kasdedildiği olmuştur. Ancak "Melek ve Ruh" kavramında elbette Cebrâil olarak ayrı tanım söz konusu değildir. Ruhların arza intikali ancak bir ilahi emirle mümkündür. Emr âleminden izin çıkmadan ruh arza intikal edemez. Bu intikal de sırr-ı Muhammedî hikmeti içindedir. Velilerin ruhları, şehidlerin ruhları Efendimize hizmet için arza emr-i ilâhi ile intikal edebilir. Bu genel kuralın dışında, ölenlerin ruhu emr âlemine intikal eder. Ve arza dönemezler."

---

[119] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/291

D. Kadir Gecesi Yeryüzüne İnen "Ruh"tan Maksat Nedir?

İslâm uleması Kadir Gecesi beraberinde meleklerin de indiği Ruh'un ne olduğu hususunda birtakım görüşler ileri sürmüşlerdir ki, Râzi bunları maddeler halinde şöylece sıralamıştır:

1. Ruh, çok büyük bir melektir. Eğer o, gökleri ve yeri yutmak istese, tek lokmada yutardı. [Bazıları da Nebe' sûresinde geçtiği gibi, Ruh'un bir tür melek olduğunu söylemişlerdir."[120] Dahhâk, İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ruh, bir melektir. İnsan sûretinde olup mahlukatın en büyüğüdür. Bu, o ruhtur ki, Allah Teala onun hakkında "Sana ruhtan sorarlar?"[121] buyurmuştur. Bu öyle bir melektir ki, bütün meleklerle beraber, kıyamet günü, tek başına bir saf olarak durur." Mukâtil'in de şöyle dediği kaydedilmiştir: "Ruh bir melektir. Yüzü insan sûretinde olup vücudu dahi melek sûretindedir. Arş'ın yanında yaratılmışların en büyüğü olarak bir saf şeklinde durur. Melekler dahi ona karşı ayrı bir saf olarak dururlar. "O gün ruh ve melekler saf saf ayakta duracaklardır."[122] âyet- kerimesi bu manayı gösterir."[123]]

2. Ruh, melaikeden bir tâifedir ki diğer melekler bile onları ancak Kadir Gecesi'nde görebilirler; tıpkı bizim, kendilerini sadece bayram günleri görüp ziyaret ettiğimiz zahid kimseler gibi.

3. Ruh, Allah'ın mahlukatından bir tür varlıktır ki yerler, içerler, giyinirler. Fakat ne melektirler, ne de insan. Belki de bunlar, cennetliklerin hizmetkârları olabilirler.

4. Ruh, Hz. İsa da olabilir. "Ruh" kelimesiyle, kendisine Rûhullah denildiği için, Hz. İsa kastedilmiş olabilir. Dolayısıyla o da, bu gecede, ümmet-i Muhammed'i tanımak ve gözetlemek için meleklerle birlikte yeryüzüne iner. [Bir hadis-i şerifte "Hz. İsa aleyhisselam o gece göğe kaldırıldı ve İsrailoğulları'nın tevbesi o gece kabul edildi." buyrulmuştur."[124] Hz. İsa Kadir Gecesi göğe kaldırıldığı gibi, Kadir gecelerinde inmektedir. M.H.]

5. Ruh, Kur'ân'dır. Nitekim Hak Teala, "İşte böylece sana da emrimizden (katımızdan) bir rûh vahyettik."[125] buyurmuştur.

---

[120] Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541
[121] İsra, 17/85
[122] Nebe, 78/38
[123] Geylânî, Gunyetü't-Talibin, s.129
[124] Hadis, Suyûtî'nin Dürrü'l-Mensûr'unda geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.594
[125] Şura, 42/52.

6. Ruh, rahmet-i ilahiyyedir. Nitekim "Allah'ın ravhından ümit kesmeyin!"[126] âyeti, işte bu manadan ötürü "min rûhillah" şeklinde, yani "Allah'ın ruhundan/rahmetinden ümit kesmeyin." şeklinde merfu olarak da okunmuştur. Buna göre Hak Teala sanki, "Melekler iner, onların peşinden rahmetim de iner, böylece inananlar o gecede hem dünya hem de ahiret saadetini birlikte bulurlar." demek istemiştir.

7. Ruh, meleklerin en kıymetlileridir.

8. "Ruh, hafaza ve kiramen kâtibîn melekleridir." Ebû Nüceyh böyle demiştir. Sağdakiler kişinin yerine getirdiği farzları ve ibadetleri kaydederler; soldakiler de kişinin kötü şeyleri bırakışını, yapmayışını kaydederler. ["Ruh'un, hafaza meleklerinin bir sınıfı olduğu da söylenmiştir."[127]]

9. Ruh, Cebrail'dir.[128] Bütün ihtimaller içerisinde en doğru görüş de budur. Onun bu şekilde, diğer meleklerden ayrı olarak bâhusus zikredilişi ile, son derece şerefli oluşundan ötürüdür. Binaenaleyh Hak Teala, "Bir kefede bütün melekler, diğer bir kefede ise Ruh (Cebrail) var!" demek istemiştir."[129] Bazı âlimlerin hadislerden hareketle dediklerine göre, inenler Sidretü'l-Müntehâ melekleridir. Cebrail'in makamı da onların ortasındadır[130] ve Kadir Gecesi hep beraber yeryüzüne inmektedirler. Ruh'tan maksadın Cebrail olması takdirinde, bu ifade hâssın âmma atfı kabilinden olur, denilmiştir.[131] "Söyle onlara: "İman edenlere tam bir sebat vermek ve Allah'a teslimiyet gösterecek Müslümanlara bir hidâyet ve müjde olmak üzere Kur'ân'ı, Rabbin tarafından gerçek olarak getiren, Ruhu'l-kudüstür."[132] âyet-i kerimesinin delaletiyle, insanlık tarihi boyunca bütün vahiyleri peygamberlere getiren, Kur'ân'ı da ilk Kadir Gecesi'nde Hz. Muhammed'e indirmeye başlayan vahiy meleği Ruhu'l-Kudüs Cebrail, elbette ki o bütün kitapların kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in indirilişinin sene-i devriyeleri olan Kadir Gecelerinde yeryüzüne inenlerin başında bulunacaktır.

10. Ruh, Hazîratü'l-Kuds melekleridir. Her ne kadar yukarıdaki ihtimaller içerisinde Razi gibi pek çok müfessir, Ruh'u Cibril ile tefsiri daha sahih kabul etmişler ise de, Hz. Ali'den gelen şu rivayete göre, Ruh, yedinci kat

---

[126] Yusuf, 12/87
[127] İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/524
[128] İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/524
[129] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/290-291
[130] Bursevî, Ruhu'l-Beyân, bkz. Kadir sûresi tefsiri.
[131] Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541
[132] Nahl, 16/102

semasınki Haziratü'l-Kuds melekleridir ve kendilerine Ruhâniyyûn da denilir. Hz. Ali şöyle demiştir: "Hz. Ömer'i ben Ramazan ayında kıyama teşvik ettim." "Bu nasıl oldu ey Mü'minlerin Emiri!" denildi. Dedi ki: "Hz. Ömer'e, yedinci kat semada bulunan Hazîra'yı haber verdim ki o Hazîratü'l-Kuds diye isimlendirilir ve içinde melekler vardır. O meleklere (hepsine birden bir unvan olarak) Ruh denilir." Bir başka lafızda ise, "Onlara Ruhaniyyûn denilir" şeklinde gelmiştir. Kadir Gecesi olduğu zaman, o melekler (ruhaniler) Rabbilerinden dünyaya inmek için izin isterler ve kendilerine izin verilir. Bunun üzerine o melekler, içinde namaz kılınan her mescide uğrarlar, yolda karşılarına çıkan her kişiye dua ederler ve neticede o kişilere onlardan bereket isabet eder." Hz. Ömer, Hz. Ali'ye: "Ey Hasan'ın babası! O halde insanları (gece) namaza teşvik edelim ki onlara da bereket isabet etsin." dedi. Bunun üzerine insanlara geceyi kıyamla geçirmeleri emrolundu."[133]

İşte yoğun inişleriyle yeryüzüne darlık getiren Ruh ve melekler, beraberlerinde büyük bir rahmet ve bereket getirirler.

4. RAHMET GECESİ

Kadir Gecesi, otuz bin gecelik bir rahmet deryasına sahiptir. Melekler ve Ruh, Kadir Gecesi'nin kadrini bilenler için büyük bir rahmet ve bereketle beraber gelirler. Kadir kıymet bilmeyenler bile bir şekilde o gecenin feyz ü nimetlerinden nasiplenirler. Kadir Gecesi'nin rahmet gecesi olması, bin ayın içerdiği gecelerde bulunan rahmetin toplamından daha çok olan bir rahmet-i uzmâ ile dolup taştığı bir hakikat-i halin ta kendisidir. Fahruddin Razi, o gece meleklerin çokluğundan mütevellit yeryüzünde darlık yaşanması gerçeğinden hareketle harika bir çıkarıma gider ve der ki:

«Cemaat ne kadar kalabalık olursa, oraya rahmetin inişi de o nisbette çok olur. İşte bu yüzden, en büyük kalabalık Arafat'ta vakfede bulunur. Şüphesiz Allah'ın rahmetinin oraya inişi de, o nisbette çok olur. Aynen bunun gibi, Kadir Gecesi'nde de mukarreb meleklerin bir araya gelip büyük bir cemaat oluşturmaları söz konusudur. Binaenaheyh o gecede Allah'ın rahmetinin inişi de o nisbette çok olmuştur (ve olmaktadır).»[134]

Yine Razi, Kadir Gecesi inen Ruh'a verilen manalardan birisinin "ilahî rahmet" olduğunu kaydetmiştir: Kadir Gecesi melekler ile birlikte indiği

[133] Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582. İbn-i Kesir bu hadisi "garib bir haber" olarak nitelemiştir. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541.

[134] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/290

haber verilen "Ruh'tan, rahmet-i ilahiyye kastedilmiştir. "Allah'ın ravhından ümit kesmeyin!" âyeti, işte bu manadan ötürü "min ruhillah" Allah'ın ruhundan, yani rahmetinden ümit kesmeyin şeklinde okunmuştur. Buna göre Hak Teala sanki, "Melekler iner, onların peşinden rahmetim de iner, böylece inananlar o gecede hem dünya hem de ahiret saadetini birlikte bulurlar." demek istemiştir."[135]

Bütün Ramazan boyu melekler, değişik hayır sahiplerine "rahmet duası" ederler ve bu Kadir Gecesi'nde en büyük bir mükâfat olarak Cebrail ile musafahayla taçlanır: Allah Rasulü bir hadislerinde buyurdular ki: "Kim Ramazan ayında helal kazancından bir oruçluya iftar ettirirse, Ramazan gecelerinde melekler ona rahmet duası yaparlar. Kadir Gecesi'nde de Cebrail onunla musafaha yapar. Cebrail kiminle musafaha yaparsa, (onun alâmeti şudur ki), o kişi yufka yürekli ve gözü yaşlı olur."[136]

İbn-i Kesir: "Bu gecenin bereketi çok olduğundan dolayı, o gecede melekler yeryüzüne inerler de inerler. Melekler inerken beraberlerinde rahmet ve bereket de iner. Nitekim Kur'ân okunduğu zaman, melekler yeryüzüne inerler, vitir halkasını çepçevre kuşatırlar ve samimiyetle ilim talep eden kimseye saygı için kanatlarını sererler."[137]

Kadir Gecesi, rahmet gecesidir. Duhan sûresinde: "Biz onu kutlu bir gecede indirdik. O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir. Rabbinden bir rahmet olarak, hep elçiler göndermekteyiz..." buyrulmuştur.[138] "Rahmeten bin Rabbik" ifadesi, hem Kur'ân'ın, hem indirildiği gecenin, hem de kendisine indirilen zatın birer rahmet eseri olduklarını ifade eder, edebilecek bir mevkide bulunmaktadır. Rahmeten li'l-âlemîn Efendimiz'e indirilen Kur'ân da bir rahmettir, o gecenin kendisi de muhteşem bir rahmet gecesidir.

Seyyit Kutub'a kulak verelim: "Bu, katımızdan verilen bir emirdir. Çünkü biz elçi göndericiyiz." Bunlar, kıyamet gününe kadar yüce Allah'ın, insanlara yönelik rahmetinin belirtileridir. "Bu Rabbinden bir rahmettir." Yüce Allah'ın insanlara yönelik rahmeti en çok Kur'ân-ı Kerîm'in bu kolay anlaşılır üslubuyla indirilişinde belirginleşiyor. Bu kolay anlaşılır üslubuyla Kur'ân insan kalbine çok çabuk yapışıyor. Kalbin tepkisi de damarlarındaki kan dolaşımı gibi gerçekleşiyor. Beşeri varlık

---

135 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/291
136 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.569.
137 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541
138 Duhan, 44/3-6

onurlu bir insana, insan topluluğu, güzel bir düşe dönüşüyor. Şu kadarı var ki bu düş gözle görülen bir realitedir... "Bu Rabbinden bir rahmettir." Kur'ân'ın bu mübarek gecede getirdiği inanç sistemi Rabbinden insanlara yönelik bir rahmettir."

Beyhakî, Ebu'l-Cevzâ'nın "O gece her hikmetli iş tefrik olunur." âyeti hakkında şöyle dediğini kaydetmiştir: "O Kadir Gecesidir ki seneden seneye büyük divan getirilir ve Allah dileği kimseleri (rahmetiyle) affeder; görmüyor musun ki (Duhan sûresindeki o âyet öncesinde Allah "Biz o Kur'ân'ı mübarek bir gecede indirdik..." demiş, daha sonra da) "Rabbinden bir rahmet olarak" buyurmuştur.[139]

Hicrî birinci asırda yaşamış bulunan Ömer b. Abdülaziz (v.101/720), Basra valisi Haccac b. Erat (yahut Adiy b. Erat)'a yazdığı bir mektupta şöyle demektedir: "Sana sünnetten dört geceyi tavsiye ediyorum. Bu dört geceye dikkat edeceksin: Allah Teala, o gecelerde rahmetini bolca yağdırır, ki o geceler: Receb ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortanca gecesi (Beraat gecesi), Ramazan'ın 27. (Kadir) gecesi ve Fıtr (Ramazan) Bayramı gecesidir."[140]

Kadir Gecesi'ni telmihle ilk âyetlerinde Kur'an'ın mübarek bir gecede indirilmiş olduğunu haber veren Duhan Suresi hakkında, Ebû Hureyre'den, Allah Rasulü şöyle buyurmuştur: "Kim, Hâ-Mîm (Duhan sûresin)i Cuma gecesi okur ise, mağfiret edilmiş olarak sabaha ulaşır."[141] Bu da, Kadir Gecesi'nin bereket ve mübarekiyetinden bahseden ilgili âyetlerin rahmet ve mağfiret boyutuna dair bir hazine olmaktadır.

Sehl b. Abdullah, Allah'ın bu gece mü'minlere rahmet ve mağfiret takdir ettiğini söylemiştir.[142]

Ka'bü'l-Ahbar da: "…Allah Teala, Sidretü'l-Münteha'da oturan meleklerle beraber Cebrail'e her Kadir Gecesi yeryüzüne inmelerini emreder. Orada bulunan her bir meleğe, mü'minlere karşı şefkat ve merhamet duygusu verilmiştir…"[143] demiştir.

---

139 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

140 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.29; İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.263. İbn Receb'in kaydında, Kadir Gecesi yerinde Kurban Bayramı gecesi yazmaktadır. Yine İbn Receb "Bu bilginin Ömer b. Abdülazize, ait olup olmadığı mevzuu fîhinazardır." demiştir.

141 Hadisi, Tirmizî, Muhammed b. Nasr, İbnü Merdûyeh ve Beyhakî kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/397

142 İbn-i Hayyan, Tefsir-i Kebir, c.8, s.496, Kahire, 1328; Ayrıca İmam-ı Kastalani, İrşadü's-Sari li Şerh-i Sahih-i'l-Buhari, c.3, s.429, Kahire, 1308

143 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551; Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289-290.

Kadir Gecesi kâfirlere bile rahmet "hidayet nasibi" olarak iner. Vesile-i Hidayet aleyhi ecmelü't-tahiyyât Efendimiz Hazretleri bir hadis-i şeriflerinde: "Kadr gecesi Allah Teala'nın kullarına o kadar rahmeti yağar ki, kafirlere bile nasib ulaşır. O sene içinde İslâm'la şereflenenler, o rahmetin bereketi ile şereflenirler."[144] buyurmuşlardır. Kadir Gecesi inen rahmet, kâfirlerde oluyor hidayet... Bu meyanda bir başka rivayet ise şöyledir:

قال عليه الصلاة والسلام : إن الله تعالى ينزل في كل ليلة قدر رحمة واحدة تصيب جميع المؤمنين من شرق الأرض إلى غربها ويبقى منها بقية، فيقول جبرائيل عليه السلام :يا رب بلغت رحمتك جميع المؤمنين وبقيت فضلة. فيقول سبحانه وتعالى اصرفها إلى المواليد الذين ولدوا هذه الليلة، فيصرف جبرائيل تلك الرحمة إلى مواليد الإسلام والكفار وصارت تلك الرحمة إلى مواليد الكفار خاصة،وهي تجرهم إلى دار السلام فيموتون بها مؤمنين .

Aleyhisselâtü Vesselâm'ın anlattığına göre: "Allah Teala her Kadir Gecesi bir rahmet indirir, bu rahmet yeryüzünün doğusundan batısına bütün mü'minlere isabet eder ve geriye bir miktar bâkiye kalır. Cebrâil (a.s.) der ki: "Ya Rabbi, rahmetin bütün mü'minlere ulaştı ve geriye fazlası kaldı." Sübhânehu ve Teâlâ şöyle buyurur: "Onu da bu gece doğan çocuklara sarfedin." Bu emir üzerine Cebrâil bu rahmeti İslâm ve küffâr diyarında doğan bütün çocuklara dağıtır. Bu rahmet, küffar diyarında doğan çocuklara hususi (bir rahmet) olur; o rahmet, onları İslâm ülkesine çeker ve neticede (o rahmetin vesilesiyle) orada mü'minler olarak vefat ederler."[145]

5. MÜBAREK (BEREKETLİ, HAYIRLI, UĞURLU VE KUTLU) GECE

Kadir Gecesi; mübarek, bereketli, hayırlı, uğurlu ve kutlu bir gecedir. Kadir sûresinde "kadr" kelimesinin üç defa bulunması ile tevafuk halindeki üç ana manasından hareketle tespit edilen 'takdir, değer ve tazyik' manalarına ilave olarak bir de Duhan sûresinde Kur'ân'ın indirildiği gece olarak Kadir Gecesi, "mübarek gece" sıfatıyla nitelenmiştir. "Hayırlı

[144] Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

[145] Mevsuk hadis kitaplarında bulunmayan, daha ziyade "Zübdetü'l-Vâizîn" gibi "vaaz, sohbet ve nasihat" kitaplarında geçen bu rivayeti, bir önceki rivayetle paralellik arzetmesi ve mana itibariyle İslâm'ın ruhuna muvafakatı bakımından zikretmekte beis görmedik.

ve bereketli kılınmış" manalarına gelen "mübarek" kelimesi, aynı zamanda Allah'ın Rahmaniyetinin de bir tecellisi olmaktadır. Bu bakımdan, Kadir Gecesi'nde ilâhî rahmetin feyezan ettiği de müşahede edilmektedir. Abdülkadir Geylânî Hazretleri: "Kadir Gecesi mübarek ve uğurlu bir gecedir. Zira onun mübarek bir gece olduğu "Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik"[146] âyet-i kerimesinde bildirilmiştir." der.

"İşte bu da sana indirdiğimiz Zikr-i Mübarek'tir (kutlu bir mesajdır)."[147] âyet-i mu'ciz-nümâsının ifadesiyle; Kur'ân, "zikr-i mübarek"tir. Elbette ki indirildiği zaman dilimi de mübarek"tir". Ya "idi", ya da "olmuştu". Burada iki durum var: Demek ki Kadir Gecesi hadd-i zatında mübarek bir gece idi ki, Hakîm-i Mutlak hikmetiyle Kur'ân'ı o mübarek gecede indirdi. Bu inzâl keyfiyetiyle daha bir bereketli ve kutsiyetli hale geldi, fâikiyete ulaştı demektir. Diğer taraftan bu gece, Kur'ân'ın kendisinde indirilmiş olması ile sıradanlıktan kurtulup mübareklik ufkuna yükselmiş, bereketli hale gelmiş bir gecedir. Dolayısıyla mübarekliğinin kaynağında Kur'ân'ın inzâli ile şereflenmesi yatmaktadır ki bu en açık manadır.

Kimi hadis kitapları Katâde'nin "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyeti hakkında "İçinde Kadir Gecesi olmayan bin aydan daha hayırlıdır." dediğini, "Melekler ve Ruh o gecede her bir emir ile Rabbilerinin izniyle (yeryüzüne) inerler." âyeti hakkında da "Bir seneden diğer seneye kadar olacak şeyler hakkında hükme varılır." dediğini, "Selam..." hakkında da "O selamdan kasıt, bütünüyle bereket ve hayır." demektir. "Fecir doğana kadar..." ifadesi de "fecrin doğuş zamanına kadar demektir" dediğini nakletmişlerdir.[148]

Mücahid, "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyeti hakkında şöyle demiştir: "İçinde Kadir Gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlıdır, bin ayın amelinden, orucundan ve kıyamından."[149]

Hasan (Basrî) şöyle demiştir: "Ben hiçbir güne veya geceye ait özel bir fazilet bilmiyorum; Kadir Gecesi hariç. Çünkü o, bin aydan daha hayırlıdır."[150]

---

146 http://forum.amrkhaled.net/old/showpost.php?p=1927183&postcount=517
Duhan, 44/3-4

147 Enbiya, 21/50

148 Bunu Abdürrezzak, Abd İbn-i Humeyd, İbn Cerir, Muhammed b. Nasr ve İbnü'l-Münzir kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

149 Hadisi, Abdürrezzak, İbnü'l-Münzir, Muhammed b. Nasr ve İbnü Ebî Hatim de kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569

150 Hadisi, İbnü Ebî Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569

Abdülkadir Geylani, Ruh ile birlikte inen melekler "her türlü hayrı ve iyiliği beraberlerinde getirirler."[151] demiştir. Evet, Kadir Gecesi Ruh ve melekler inerler iken, âdeta kanatlarında yahut arkalarında yeryüzüne bir bereket ve bir mübarekiyet de getirirler.

Kadir Gecesi Hazîratü'l-Kuds yeryüzüne iner, etrafa bereket saçar. Hz. Ali b. Ebi Talib'den, dedi ki: "Hz. Ömer'i ben Ramazan ayında kıyama teşvik ettim." "Bu nasıl oldu ey Mü'minlerin Emiri!" denildi. Şöyle açıkladı: "Hz. Ömer'e, yedinci kat semada bulunan Hazîra'yı haber verdim ki ona Hazîratü'l-Kuds de denilir ve içinde melekler vardır ve onlara Ruh denilir." Bir başka lafızda ise, "Onlara Ruhaniyyûn" denilir şeklinde gelmiştir. Kadir Gecesi olduğu zaman, o melekler (ruhaniler) Rabbilerinden dünyaya inmek için izin isterler ve kendilerine izin verilir. Bunun üzerine o melekler, içinde namaz kılınan her mescide uğrarlar, yolda karşılarına çıkan her kişiye dua ederler ve neticede o kişilere onlardan bereket isabet eder." Hz. Ömer, Hz. Ali'ye: "Ey Hasan'ın babası! O halde insanları (gece) namaza teşvik edelim ki onlara da bereket isabet etsin." dedi. Bunun üzerine insanlara geceyi kıyamla geçirmeleri emrolundu."[152]

Mevdudi der ki: "Bu kitabın "Çok hayırlı ve bereketli" bir gecede nazil olduğu beyan olunmuştur. Yani, kendilerine yapılan bu iyilikten habersiz olan kimi akılsızlar, bu kitabı bir musibet olarak değerlendirmekte ve ondan kaçmaya çalışmaktadırlar. Oysa, gaflete dalmış insanlar için bir uyarı niteliğinde olan bu kitabın, indirilmesinin kararlaştırıldığı ve indirildiği vakit çok mübarektir... "Emrin hakîm" ifadesi iki anlama gelir. 1. "Bu emir hikmete dayanır ve onda hiçbir yanlışlığın olması mümkün değildir." 2. "Bu kesin bir emirdir ve onun vuku bulmasını hiç kimse değiştiremez." Duhan sûresinde geçen bu emr-i hakim ifadesi, Kadir Suresi'nde şu şekilde açıklanmıştır: "Melekler ve Ruh, o gece Rablerinin izniyle her iş için iner." Bu ifadeden bu gecenin, Allah'ın her fert, kavim ve ülkenin kaderini tayin ettiği, meleklere kendi takdirini ilettiği ve böylece onların aldıkları emirleri uygulamaya başladıkları bir gece olduğu anlaşılmaktadır.»[153]

Duhan suresindeki "Mübarek Gece" Berâet Gecesi değil, Kadir Gecesi'dir. "Mübarek bir gece" ifadesiyle, bazı müfessirler Kur'ân'ın nüzu-

---

[151] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.130

[152] Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582. İbn-i Kesir bu hadisi "garib bir haber" olarak nitelemiştir. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541.

[153] "Kadı Ebubekir İbnu'l-Arabi: "Şaban ayının yarısı ile şaban ayının fazileti hakkındaki hadislerin itibara şayan olmadıklarını belirtir." Bkz. Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Duhan sûresi, 1-3. âyetin tefsiri.

lünün "başladığı gece"nin kastedildiği görüşündedirler. Bazıları ise bu gece ile, Kur'ân'ın Ümmü'l-Kitab'dan alınarak vahiy taşıyıcısı meleklere tümüyle devredildiği gecenin kastedildiği görüşündedirler. Doğrusunu ise Allah bilir. Duhan sûresinde "Biz o Kitab'ı mübarek bir gecede indirdik." âyet-i kerimesinde bahsedilen mübarek gece Kadir Gecesi'dir. Çünkü Kur'ân Kadir Gecesi indirilmiştir. İbn-i Merdûyeh'in İbn-i Abbas'tan tahriç ettiğine göre, İbn Abbas "Biz onu mübarek bir gecede indirdik." âyeti hakkında, "Kur'ân, Kadir Gecesi'nde indirilmiştir. Sonra insanların (sorularına ve sorunlarına) cevap sadedinde Cibril tarafından Hz. Rasulullah'a parça parça indirilmiştir." demiştir. Abdürrezzak ve Abd ibn-i Humeyd'in Katâde'den naklettiklerine göre de yine bu "mübarek gece" Kadir Gecesi'dir. Said b. Mansur, İbrahim en-Nehaî'nin "Biz onu mübarek bir gecede indirdik" âyeti hakkında "Kur'ân cümleten (toptan) Cibril'e indirildi. Daha sonra Cibril, Nebiyye geliyordu." dediğini nakletmiştir. Yine Said b. Mansur, Said b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini aktarmıştır: "Kur'ân, sema-i ulyâdan semâ-i dünyâya toptan Kadir Gecesi'nde indirildi; sonra ise seneler içerisinde fasıl fasıl nâzil oldu.[154] İbn-i Cerir yine Katâde'nin "Biz onu mübarek gecede indirdik." âyetindeki geceden kastın Kadir Gecesi olduğunu söylediğini kaydetmiştir.[155]

«Bazı müfessirler, bilhassa İkrime, bu gecenin, Şaban ayının yarısına tekabül eden gece olduğu görüşündedir. Nitekim bazı rivayetlerde, nasiplerin takdir edileceği gece olarak Şaban ayı gösterilmektedir. Ancak İbni Abbas, İbn Ömer, Mücahid, Katade, Hasan Basri, Said b. Cübeyr, İbn Zeyd, Ebû Malik, Dahhak ve daha birçok müfessirler, bu gecenin Ramazan ayının Kadir Gecesi olduğu görüşünde ittifak halindedirler. Çünkü, Kur'ân'ın bizzat kendisi bu hususu böyle izah etmektedir. Dolayısıyla, Kur'ân'ın haberine rağmen, başka haberlere dayanmaya gerek yoktur. İbn Kesir, "Osman b. Muhammed'in İmam Zühri'den, Şaban ayında kader ve kısmetler hakkında karar verilir." şeklindeki rivayetinin mürsel olduğunu ve bu gibi rivayetlerin açık nass karşısında delil olamayacağını' söylüyor.»[156] Merhum Seyyit Kutup da: "Kur'ân-ı Kerîm'in indiği mübarek gece -en doğrusunu Allah bilir- Kur'ân'ın inmeye başladığı gecedir. Bu da bir Ramazan gecesidir.

---

[154] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/397-398

[155] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/400

[156] Kadı Ebubekir İbnu'l-Arabi; "şaban ayının yarısı ile şaban ayının fazileti hakkındaki hadislerin itibara şayan olmadıklarını belirtir." Bkz. Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Duhan sûresi, 3. âyetin tefsiri.

Nitekim yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Ramazan ayı ki, o ayda Kur'an indirildi."[157] Fakat Kur'ân'ın tümü söz konusu gecede inmiş değildir. Hepsi Ramazan ayında da inmemiştir." demiştir.

Kur'ân'ın indirildiği mübarek Kadir Gecesi'nin diriltici mesajları. Seyyit Kutub'un her zamanki o doğrudan hayatın içine nüfuz eden, Kur'ân'ı hayata hayat yapan yorumları içerisinde diriliş nefhalarına gönül menfezlerimizi ardına kadar açalım. "Bu mübarek gece Kur'ân'ın yeryüzüne ulaşmasının başlangıcıdır. Bu gece, kutlu buluşmanın gerçekleşmesi için seçilmiş bir zamandır. Gerçekten de insanların üzerine gök kapılarının açıldığı, bu ilahi sistemin insanlık hayatına yerleşmeye başladığı... Bu Kur'ân'da kolay ve anlaşılır tercümesi bulunan uçsuz bucaksız evrene egemen olan ve fıtratın zorlanmaksızın algılayıp olumlu tepki gösterdiği yasalar sistemi ile insanların iletişim kurduğu gece mübarektir. İlahi sistemin esas alınarak, fıtratın kuralları ve olumlu tepkileri temeline dayalı, insanın içinde yaşadığı evrenle uyuşan insana yaraşır bir dünyanın kurulmasını öngören Kur'ân'ın indiği gece gerçekten mübarektir. İnsanın bu dünyada zorlamasız, bocalamasız, onurlu ve temiz bir hayat yaşayarak her an gökyüzü ile iletişim halinde olmasını sağlayan Kur'ân'ın dünyamıza inmeye başladığı gece mübarektir, kutludur.

Bu Kur'ân'ın ilk kez üzerlerine indiği insanlar gökyüzünün gölgesinde, direkt Allah'la iletişim halinde oldukları eşi bulunmaz bir dönemde yaşadılar. Yüce Allah en başta onlara kendi iç âlemlerini haber veriyor, her şeyden önce gözlerinin üzerlerinde olduğu düşüncesini uyandırıyor. Attıkları her adımda, vicdanlarında depreşen her duyguda bu dolaysız kontrolü ve gözetimi göz önünde bulundurmalarını sağlıyordu. Bir durum karşısında en başta ona sığınırlardı. Çünkü onun kendilerine cevap verecek kadar yakın olduğunu biliyorlardı.

O kuşak geçti gitti; ama Kur'ân onlardan sonra insan kalbinin görüp iletişim kuracağı bir kitap olarak kaldı. Bir kalp, kendini bu Kur'ân'a verdiği zaman sihirin yapamayacağı olağanüstü değişikliklere uğrar. Kimi zaman efsanelerdeki gibi duygularını akıllara durgunluk verecek şekilde değiştirir.

Onlardan sonra bu Kur'ân her ortamda ve her çağda örnek bir insanlık hayatının kurulmasına elverişli, eksiksiz ve açık bir hayat sistemi olarak kalmıştır. İnsanoğlu kendi ortamı ve kendi zamanında belirgin özelliklere

---

[157] Bakara, 2/185

sahip bu ilahi sistemin çerçevesinde, bütün özelliklerini koruyarak insanca bir hayat sürdürür. Bu durum sadece ilahi hayat sisteminin belirgin özelliğidir. Zaten ilahi gücün eseri olan her şeyin ortak özelliğidir bu.

İnsanlar kendi ihtiyaçlarına cevap veren, hayatlarının bir dönemine ve bu dönemin özel şartlarına uyan eserler yapabilirler. Fakat yüce Allah'ın yaptığı bir şey süreklilik ve eksiksizlik, kesintisiz ve elverişlilik, her zaman ve her şartın ihtiyacına cevap verebilme özelliğini taşır. Yüce Allah'ın eseri olan her şey, özün değişmezliği ile dış görünüşün değişkenliği özelliklerini akıllara durgunluk veren bir ahenkle önünde barındırır.

İşte yüce Allah bu Kur'ân'ı sözünü ettiğimiz bu mübarek gecede indirmiştir. Öncelikle insanları uyarmak ve sakındırmak için: "Biz insanları uyarmaktayız." Çünkü yüce Allah insanın gafil olduğunu, çok çabuk unuttuğunu, bu yüzden uyarılmaya, sakındırılmaya ihtiyacının olduğunu bilir."

Kur'ân'ın inmesiyle bereketlenen bu gece, Allah'ın indirdiği vahiyle bir ayırt edicilik, iyi ile kötüyü belirleyicilik niteliğini kazanmıştır:

Seyyit Kutup, Duhan sûresindeki "Her hikmetli iş o mübarek gecede ayırt edilir." âyetini tefsirinde der ki: "Bu gecede inen Kur'ân aracılığı ile her emir ayırt edilmiş, her mesele çözüme bağlanmış, kalıcı hak ile yüzeysel bâtıl belirlenmiş, sınırlar çizilmiş, insanlığın bu geceden itibaren kıyamet gününe kadar sürecek yolculuğundaki güzergâhı belirleyen tüm yol işaretleri dikilmiştir. İnsanların dünyasında hayatın dayanmak zorunda olduğu hiçbir temel açıklanmadan, belirlenmeden bırakılmamıştır. Genel ve kalıcı evrensel yasalar sisteminde olduğu gibi her şey ortaya konmuştur.

Hiç kuşkusuz bütün bunlar yüce Allah'ın iradesine, buyruğuna, peygamberleri insanları uyarmak ve insanlar arasında başgösteren görüş ve inanç ayrılıklarını çözüme bağlamak maksadı ile göndermeye ilişkin isteğine uygun olarak gerçekleşmiştir:

"Bu, katımızdan verilen bir emirdir. Çünkü biz elçi göndericiyiz." Bunlar, kıyamet gününe kadar yüce Allah'ın, insanlara yönelik rahmetinin belirtileridir.

"Bu Rabbinden bir rahmettir. Allah işitendir, bilendir." Yüce Allah'ın insanlara yönelik rahmeti en çok Kur'ân-ı Kerîm'in bu kolay anlaşılır üslubuyla indirilişinde belirginleşiyor. Bu kolay anlaşılır üslubuyla Kur'ân insan kalbine çok çabuk yapışıyor. Kalbin tepkisi de damarlarındaki kan dolaşımı gibi gerçekleşiyor. Beşeri varlık onurlu bir insana, insan topluluğu, güzel bir

düşe dönüşüyor. Şu kadarı var ki bu düş gözle görülen bir realitedir.

Kur'ân'ın getirdiği bu inanç sistemi -eksiksizliği ile, ahenkliği ile- özü itibari ile güzeldir. Sevilen, aşık olunan, kalbin tutku ile bağlandığı bir güzelliktir bu. Bu inanç sistemi sadece eksiksizliği ile, özenle hazırlanmışlığı ile, insanlık için iyilik ve hayır kaynağı oluşu ile belirginleşmiyor. Kur'ân'ın getirdiği bu inanç sisteminin sahip olduğu bu özellikler yücele yücele, mesela kemal/eksiksizlik özelliği sempatik ve hoş bir güzellik/cemal düzeyine ulaşıyor. Güzelliğin bu erişilmez düzeyinde parçalar en ince ayrıntısına kadar ele alınıyor. Sonra kendi içinde ahenkli bir bütün haline getiriliyor. Ve hep birlikte büyük temele bağlanıyor.

"Bu Rabbinden bir rahmettir." Kur'ân'ın bu mübarek gecede getirdiği inanç sistemi Rabbinden insanlara yönelik bir rahmettir. "Allah işitendir, bilendir". Her şeyi işitir ve her şeyi bilir. Her şeyi indirirse onu insanların sözlerine ve yaptıklarına ilişkin bilgisine göre indirir. Onları düzeltmeye elverişli kanunları, yasaları, iyiliğe yöneltici direktifleri bu bilgisi uyarınca gönderir."

Bir ömre bedeldir Kadir Gecesi'nin bereketi. Kadir Gecesi'nin bereketi ve fezeyanı, bir geceye bir ömürlük sevap bahşedilmesinde apaçık görülmektedir. Bu bereket, bir vesile-i Peygamberî iledir. Şöyle ki: Hz. Peygamber'e ümmetinin ömrü gösterilmiş. Rasûlullah, önceki ümmetlerin ömrüne nispetle kısa olduğu için, amelde onların uzun ömürde işlediklerine yetişemezler diye bu ömrü kısa bulmuş. Bunun üzerine Cenab-ı Hak bin aydan hayırlı olan Kadir Gecesi'ni vermiştir.[158]

Fahr-i Kainat Efendimiz'e kendisinden önceki insanların ömürlerinin müddeti veya bu ömürlerden Allah'ın dilediği kadarı gösterilmişti. Bunun üzerine 'Başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmetim kısa ömrü içinde yapabilmiş olsun.' diye dua etti. Allah da Ona (içinde bu gece bulunmayan) bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'ni ihsan etti."[159]

6. SELAM, SAYGI VE SELAMET GECESİ

Kadir Gecesi, silm, selam, saygı ve selamet gecesidir. İmam Şa'bi ve Mansur, âyetteki "selam"a "et-tahiyye" manası vermişlerdir ki buna göre:

158 Muvatta, İ'tikaf 15, (1, 321).
159 Muvatta, İtikaf, 6

"O gece fecre kadar melekler, mü'minlere selam verirler." demek olmuş olur.[160] Said b. Mansur der ki: Bize Hüseyn... Şa'bî'den nakletti ki, o, bu âyete şöyle mana vermiştir: Melekler, Kadir Gecesi güneş doğuncaya kadar mesciddekilere selam getirirler."[161]

"Ancak her emrin hayır ve şerre de şâmil olması ihtimaline karşı, "Kadr"e mazhar olacaklar hakkında şer ihtimalini defetmek için buyuruluyor ki, bir selâm, yani sırf selamettir. Yahut Allah tarafından bir selamdır. Melekler, müminlere selam verir dururlar, «min külli emrin» buna bağlı olduğuna göre, her emirden, korkulu her şeyden selâmettir. Yahut selamet müjdesi, selamet tebliği olan bir selamdır. «Hiye» O gece, «Hattâ metla-i'l-fecr» Ta fecrin doğuşuna veya doğuş zamanına kadar. Daha Türkçesi «tanyeri ağarıncaya, sabah oluncaya kadar». Bu mânâya göre «selâm», mukaddem (önce gelmiş) haber, «hiye» muahhar (sona getirilmiş) mübtedadır. Bu takdirde «selâm» kelimesinde vakıf edilmemesi (durulmaması) lâzım gelir. Fakat bundan başka İbn-i Abbas'tan rivayet edilmiş olarak «selâm» üzerinde vakıf yapmak da caiz görülmüştür ki bu şekilde "selam", mahzuf mübtedânın haberi olarak "Bu, her bir emirden selamdır" meâlinde bir cümle, «hiye hattâ metlai'l-fecr»de, mübteda ve haber olarak ayrı bir cümle olmuş olur. Masdarın mâmûlünü önce getirmek caiz olmadığı hakkındaki Nahiv kaidesi ile olan itiraza, zarfların bundan istisnasıyla cevap verilmiş olduğu da meşhurdur. Bununla beraber, bize öyle geliyor ki, burada selam, «kâlû selâmen kâle kelâm» sözündeki selam gibi haberi hazfedilmiş mübteda yahut «min külli emrin» mukaddem haber olarak melâikeden veya doğrudan doğruya Allah tarafından selam olması üzere cümle-i mutarıza olması tartışmaya hiç yer bırakmaz ve her hangisi olursa olsun asıl maksat Kadir Gecesi'nin içine alabileceği bir baskı anlayışından veya emrin umumundan dolayı Peygamber ve ümmetine bir şer ve zarar ihtimalini uzaklaştırmakla sırf hayır ve selameti anlatma ve müjdelemedir. Yahbî gibi bazıları «selâm»de vakfı caiz görmemişler ve demişlerdir ki: Bu şekilde «hiye hattâ metlai'l-fecr» beyanının bir faydası olmaz. Çünkü her gecenin sabaha kadar olduğu malumdur. Fakat bunda da o fevkalâde olan hayır ve selametin bazı saatlere tahsis edilmiş olmayıp sabaha kadar devam ettiği, haberin faydasının gereği kabilinden olarak, işaret edilme faydası bulunacağı inkâr olunamaz. İşte Kadir Gecesi büyük büyük mukadderatın

---

160 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/524
161 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541.

tayin ve yerine getirilmesi maksadıyla her emirden görevli meleklerin ve ruhun peyderpey inmesiyle, yeryüzünde büyük bir tazyik (baskı) meydana getiren fevkalâde büyük bir ruhâniyete erişmiş ve sabah oluncaya kadar böyle hayır ve selamet olan büyük bir gecedir. Böyle bir gecenin sabahı ise sırf hayır ve selamet olacağı öncelikle sabit olur. Yani burada hayır ve selamet mânâsına göre "hatta" gayesinde ters anlamı (mefhum-ı muhalif) yoktur. Hatta gece mefhumuna göre iskat-ı maverâ (dışındakileri düşürme) ifade ederse de asıl sözün sevkedildiği hayır ve selamet anlamına göre iskat (düşürmek) için değil, hükmü uzatmak içindir. Çünkü "Ağardığı zaman sabaha andolsun."[162] ve «Kuşluk vaktine andolsun.»[163] kasemlerinden de anlaşıldığı üzere fecrin doğuşu ve sabahın ağarması ve duhâ (kuşluk vakti)nın yayılması âdet olarak bir işaret delilidir. Nitekim Râzî'nin nakli üzere bu gecenin gündüzünü takip etmesini istemesi meselesinde İmam Şa'bî demiştir ki: Evet gündüzü de gecesi gibidir."[164]

A. Selam Kelimesinin Manaları ve Yorumları

"O (Kadir Gecesi) fecrin doğuşuna kadar selamdır." âyetindeki "selam" kelimesine verilen manalar ve getirilen yorumları Allâme Râzî'den şöylece ihtisar etmiş olalım:

1. Selam; meleklerin, itaatkâr müminlere çokça selam ve dua etmeleri demektir. Fecre kadar bölük bölük inişin manası, selamın çokça verilmesini temin içindir.

2. Selam; huzur, sükûn, esenlik ve serinlik manalarına gelir. Bu gece selam gecesidir. Binâenaleyh selamın hafife alınmaması gerekir. Zira o pişmiş buzağı (ikramı) hadisesinde, yedi meleğin Hz. İbrahim'e selam vermiş olmaları sebebiyle, onun huzur ve sürûru, dünya kullarının huzur ve sürurundan daha fazla olmuştur. Daha doğrusu, melekler ona selam verince, Nemrud'un ateşi, İbrahim (aleyhisselâm) için bir serinlik ve esenlik oluvermiştir. Şimdi bu meleklerin bize verdikleri selamın bereketi ile Cehennem de bize bir serinlik ve esenlik olamaz mı? Fakat İbrahim Nebi'nin meleklere ziyafeti, kızartılmış buzağı idi. Öyleyse melekler bizden de (Allah aşkıyla) böylesine kızarmış, yanmış bir kalb istemektedirler. Hatta burada şöyle bir

---

162 Müddessir, 74/34

163 Duhâ, 93/1

164 Yazır, Hak Dini, 9/346-348

incelik daha vardır: Bu da, âyetin ümmet-i Muhammed'in faziletini ortaya koyuyor olmasıdır. Çünkü o kıssada melekler, Hz. İbrahim'e inmişler; bu âyette ise, meleklerin, Hz. Muhammed'in ümmetine indikleri belirtilmiştir.

3. Selam; kötülüklerden, şerlerden ve âfetlerden salim olmak mânâsına tam selamet, menfaat ve hayır demektir ki, şeytanın saldırısından selamet mânâsı da buna dahildir. Âlimler, meleklerin ve ruhun Kadir Gecesi'nde, bütün iyi şeyleri ve mutluluk veren şeyleri indirip o gecede hiçbir zararlı şeyi indirmediklerini söylemektedirler. Binâenaleyh o gecede inen her şey, sırf bir selamdır; yani mahza selamet, fayda ve hayırdır.

4. Selam; korkulu rüzgârlardan, yıldırımlardan ve bunlara benzer ezalardan salim bir gece oluşunu ifade eder ki, bu, Ebû Müslim'in görüşüdür.

5. Selam; "O gece, şeytanın kötülük yapamadığı bir selamet gecesidir." demektir.

6. Selam; farklılıktan selamet demektir. Bölümlerinin her birinde ibadet etmek bin aydan hayırlı olmakta farklılıktan salim olmasıdır. Yani bu gecenin tâ başından sabaha kadar bütün zaman parçaları, bütün kareleri, kesitleri, cüz'leri hep aynı fazilet, meziyet ve hususiyetlere sahiptir, farlılık yoktur. Normal olarak sâir gecelerde farzlar için gecenin ilk üçte birisi, nafileler için gece yarısı; dualar için de son üçte biri (seher vakti) müstehaptır. Kadir Gecesi'nde ise farz, nafile ve dualar bütün gece boyunca her bir dakikada yapılabilir, aynı makbuliyeti hâizdir.

7. "Selam'ün hiye" ifadesi, "Cennettir bu!" manasınadır. Çünkü Cennet'in bir ismi de "selam yurdu"dur, yani selametten kalıba dökülmüş demektir.

8. Okurken "selâm" kelimesinin sonunda da vakfedilebilir (durulabilir) ki buna göre selam; bir önceki âyetle ilgili olur ve "fecir doğuncaya (sabaha) kadar sürer" şeklinde olur."[165]

Kadir Gecesi, silm ü selam, selamet ü teslimiyet gecesidir. "Fecrin tulûuna kadar bir selamdır" ibaresindeki "selam" kelimesidir. Selâm-ı ilâhi: İlâhi bir ilgi, bir cereyandır:

a) Zahir, yani gündüz başlayınca çokluk yansır ki; gayb âleminin sırrı perde arakasına çekilir.

b) İslâm Güneşi 27 Ramazan'da doğmuştur. Bu, tüm insanlığa büyük

165 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/293-294; Yazır, Hak Dini, 9/346-348

rahmet ve selamdır. Bu gece yalnız arzda değil, ruhların ve meleklerin intikali dolayısıyla tüm evrenedir. Tüm evrende bir bayram, ilahi bir şenliktir

c) Her ferdin ruhunun, kalbine tazyik ederek ilâhi hikmeti sezdiği gecedir. Gönülde imân ışığı yanana kadar sürer.

d) Kur'ân, gönüllere ilâhi selâmın, Allah cereyanının sırrını yansıtan bir hikmettir. Onun ihtişarı, gaybın açılıp, gerçeklerin Allah emri ile dünyaya sergilenmesini temsil eder.

e) İşte böylece Allah, Kadir Gecesi dolayısıyla, Kur'ân'ın intişarının ve Efendimiz'in sırrının ilmen bilinemeyeceğini bildirdikten sonra, o sırdan ehline perde perde gerçekleri açıklamıştır.

Allah'ın es-Selam ism-i şerifinin selamet tecellisi gecenin bütününde hâkim olur. Kadir Gecesi, akşam güneşin batışıyla başlar ve sabah fecrin doğuş vaktine kadar devam eder. Kadir Gecesi'nde semanın kilitli kapıları açılır, taş atma hadisesi durdurulur; bu sebeple şeytanlar da hazır fırsatı değerlendirerek gayb haberleri alabilmek için kulak hırsızlığı yapmak maksadıyla sema göğüne yükselirler. Şeytanların aşırılarından boşalan yeryüzünde şeytanlıklar azalır, tam bir selam, selamet, emniyet, huzur hakimiyeti söz konusu olur. Geri kalan şeytanlar da kötülük yapmaya ve eziyet etmeye güç yetiremez hale gelirler. Söz konusu bu hadiseleri şu üç hadis-i şerif bizlere haber vermiştir:

İbnü'l-Münzir'in tahriç ettiğine göre, Dahhâk "O gece melekler ve ruh inerler." âyeti hakkında "Ruh'tan kasıt Cibril'dir." demiştir. "Her işten selam vardır." âyeti hakkında ise: "O gece sabaha kadar hiçbir yıldızın göktaşı olarak atılmasına izin verilmez."[166] der. Bu ifadeden "Kadir Gecesi, semadan bazi cin veya ruhanilere kulak hırsızlığı noktasında kapıların aralık bırakıldığı" gibi bir mana da sezinlenebiliyor. Nitekim şu hadis bunu te'yid eder mahiyettedir:

Muhammed b. Nasr, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir ki: İbn-i Abbas, (Kadir sûresindeki) "selam" kelimesi hakkında şu tefsiri yapmıştır: O (Kadir) gecesi, cinlerin isyankârları, ifritleri ve şeytanlar, (göğe doğru) yükselirler. O gecede bütün sema kapıları açılır. Allah Teala, o gecede her tevbe edenin tevbesini kabul eder. Bu sebepledir ki Allah Teala: "O (kadir) gece(si), fecrin doğuşuna kadar tam bir selam vardır." buyurmuştur. Bu (selam iklimi), güneşin batmasından, fecrin doğmasına kadar devam eder."[167]

---

[166] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570
[167] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569-570

Said b. Mansur, Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr, İbnü'l-Münzir, İbnü Ebi Hatim ve Şuabü'l-İman'ında Beyhaki'nin kaydettiğine göre: Mücahid, (Kadr sûresindeki) "selâmün hiye... O gece fecrin doğuşuna kadar selam vardır" âyeti hakkında: "O gece selamet gecesidir, selamet bulmuş bir gecedir. Şeytan, o gecede hiçbir kötü amel işlemeye güç yetiremez ve hiçbir eziyet yapamaz." şeklinde açıklama getirmiştir.[168]

Melekler, Kadir Gecesi'nde her mü'mine uğrarlar ve "Selam sana ey mü'min!" derler. Said b. Mansur ve İbnü'l-Münzir'in kaydettiklerine göre, Mansur b. Zâzân "melekler (o gece) inerler" âyeti hakkında: "Güneşin batması anından fecrin doğuşuna kadar melekler her mü'mine uğrarlar ve "selam sana ey mü'min" derler." buyurur.[169]

İbnü'l-Münzir, Hasan (Basrî')nin "selam" manası hakkında şöyle dediğini tahriç etmiştir: "Kadir Gecesi olduğu zaman, akşam namazından fecrin doğuşuna kadar melekler kanatlarını Allah'tan selamla ve rahmetle çırparlar.[170]

Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylanî Hazretleri, "Cenab-ı Mevla, Rasul-i Ekrem Efendimiz'e beş özel gece ihsan eylemiştir... 5. Selam ve Saygı Gecesi: Kadir Gecesi'dir."[171] demiştir.

Peygamber Efendimiz'in haber verdiğine göre: "Kadir Gecesi Ruh ismindeki bir melek, diğer meleklerle beraber yeryüzüne iner. Ayakta ve otururken Allah Teala'yı anan bütün Müslümanlara selam verir."[172]

Bir diğer hadiste: "Kadr gecesinde Sidretü'l-Müntehâdaki melekler, Cebrail'le beraber inerler. Ellerinde sancaklar bulunur. Sancaklardan birini benim mezarımın üstüne dikerler. Birini Beytü'l-Mukaddes'e, birini Mescid-i Haram'a, birini de Tûr-i Sînâ'ya dikerler. Yeryüzünde dolaşırlar. Erkek ve kadın her Müslüman'ın başucunda selam verirler. Ancak içki içenler, domuz eti yiyenler bu selama muhatap olamazlar."[173]

Haberlerde Rasulullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kadir Gecesi dört livâ (sancak) indirilir: Livâü'l-Hamd, Livâü'r-Rahmet, Livâü'l-Mağfiret

---

168 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570. Mücahid'in bu sözünü, Said b. Mansur, İsa b. Yunus'dan nakletmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541.

169 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

170 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

171 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.141-143.

172 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

173 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

ve Livâü'l-Kerâmet. Her liva ile birlikte yetmiş bin melek vardır ve her bir livanın üzerinde "Lâ ilâhe illallahü Muhammedün Rasulullah" yazılı bulunmaktadır. Kim Kadir Gecesi üç defa "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasulullah" derse, birinci deyişi ile onu bağışlar; diğeriyle Cehennem'den kurtarır ve öbürüyle de Cennet'e sokar. Hamd sancağı yer ile gök arasına. Mağfiret sancağı Nebî aleyhisselam'ın kabri üzerine, Rahmet sancağı Kâbe'nin üzerine ve Kerâmet sancağı da Beyt-i Makdis'in kubbe taşının üzerine asılır. Bu gece o meleklerden her biri Müslümanların kapılarına yetmiş kez gelir ve onlara selam ederler."

Mezkur iki rivayetin daha uzunca hali ise –bazı farklarla- İbni Abbas'tan nakledilmiştir:

"Kadir Gecesi olduğu zaman, Allah Teala Cebrail'e yere inmesi için emir verir. Cebrail yere indiği zaman, Sidre-i Münteha melekleri onunla beraber inerler. Onların sayısı, yetmiş bin melektir. Bunların ellerinde nurdan sancaklar vardır. Hepsi yere indikten sonra, Cebrail kendi sancağını, diğer melekler de kendi sancaklarını şu dört yere dikerler: 1. Kabe-i Muazzama, 2. Rasul-i Ekrem'in mübarek kabri, 3. Kudüs'teki Mescid-i Aksa, 4. Tur-u Sina'daki mescit. Sancaklarını diktikten sonra, Cebrail diğer meleklere "Çevreye dağılın!" emrini verir. Dağılırlar. Mü'min erkeğin ve mü'min kadının bulunduğu her eve, hücreye, odaya, gemiye girerler. Ancak bir evde, köpek, domuz, şarap (alkollü içki), haram yoldan cünüb olan, heykel var ise, oraya girmezler.[174] Bunun dışındaki yerlerde tesbih, takdis, tehlil okurlar; Muhammed ümmetinin bağışlanmasını dilerler. Tâ tanyeri ağarıncaya kadar böyle devam ederler. Sonra semaya dönerler.

Semaya yükseldikleri zaman, dünya semasında duran melekler onları karşılar ve sorarlar: "Nereden dönüyorsunuz?" Şu cevabı verirler: "Biz dünyada idik, çünkü bu gece Muhammed ümmetinin Kadir Gecesi'dir." Dünya semasında duran melekler tekrar sorarlar: "Allah Teala onlara ve ihtiyaç duydukları şeylere karşı ne hüküm verdi?" Cebrail şu cevabı verir: "Allah Teala onların yararlı kimselerini bağışladı; yaramaz kimselerine şefaatçi kıldı." Bu haberi duyan dünya seması melekleri sevinerek tesbih,

174 Geylanî'den bu hadisi nakleden Galiyetü'l-Mevâliz kitabından söz konusu hadisi kitabına alan Kandehlevî şöyle demiştir: "Nice Müslümanların evlerinde hayali bir süs uğruna resimler asılmakta, böylece Allah'ın bu kadar büyük nimetinden kendilerini kendi elleriyle mahrum etmektedirler. Aslında resim asan bir-iki kişi olmaktadır. Fakat o eve rahmet meleklerinin girmesine mâni olup kendileriyle birlikte bütün evi de (halkını) mahrum etmektedirler." Fezâilü'l-A'mâl, s.599.

takdis okuyup Âlemlerin Rabbini sena ederler. Allah Teala'nın bu ümmete ihsan eylediği mağfiret ve rıza dolayısıyla zatına şükrederler.

Daha sonra yerden dönen melekleri, dünya semasının melekleri, ikinci semaya uğurlarlar. Bunlara diğer semanın melekleri de katılır. Yedinci semaya vardıkları zaman, Cebrail beraberindeki meleklere "Dönünüz!" der. Bunun üzerine her semanın meleği kendi semasına döner. Sidre-i Münteha melekleri dahi, kendi yerlerine dönerler. Sidre-i Münteha'ya inmeyip duran melekler, dönüp gelenlere sorarlar: "Nereden böyle? Neredeydiniz?" Onların bu sorusuna karşılık, dünya semasındaki meleklere verdikleri cevabı verirler. Bu haberi duyan oradaki melekler, seslerini yükselterek takdis ve tesbih okumaya başlarlar. Onların bu sesini önce Me'va cenneti; sonra Naîm cenneti duyar; sonra Adn, daha sonra da Firdevs cenneti duyar.

Arş-ı Rahman dahi o sesi duyunca, kendi tesbih, tehlil, sena sesini yükseltir. Âlemlerin Rabbini övüp senaya başlar. Sebebi; Muhammed ümmetine lutfedilen ihsandır. Zat-ı Akdes, durumu en iyi bildiği halde, Arş'a sorar: 'Ey Arşım, sesini neden yükselttin?' Arş şöyle demeye başlar: 'Allah'ım, bana ulaştığına göre; dün gece, Muhammed ümmetinin yararlılarını bağışlamış ve yaramazlarına da şefaatçı kılmışsın.' Allah Teala şöyle buyurur: 'Doğru söylersin Arş'ım. Muhammed ümmeti için katımda öyle ikramlar vardır ki; onları bir göz görmemiş, ne olduğunu kulak duymamış, şekli dahi hiçbir kalbe düşmemiştir."[175]

Geylani Hazretleri "anlatıldı ki" diyerek şunları kaydetmiştir: "Cebrail, semadan indiği zaman; insanlardan hiç kimseyi ayırt etmeksizin hepsine selam verir ve el sıkışır. Bunun alâmeti ise insan cildinin ürpermesi, kalbinin yumuşaması ve gözlerinin yaşarmasıdır. Üstte anlatılan manadan olarak yine denilmiştir ki: "Rasul-i Ekrem Efendimiz, ümmetinin durumunu düşünerek üzüntü duydu. Bunun üzerine Allah Teala Rasulullah'a şöyle vahyetti: "Ya Muhammed! Mahzun olma, üzülme. Ben ümmetine peygamberlerin derecelerini (zıllıyet planında) vermeden, onları dünyadan çıkarmam. Şöyle ki Peygamberlere melekler, ruh, risalet, vahiy ve ikram gelir. Ümmetine dahi Kadir Gecesi melekler gelir; benden selam ve rahmet götürürler."[176]

Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin, Kadir Gecesi'nde Cebrail ve meleklerin iniş keyfiyeti ve yeryüzünde selam manasının matıyyeleri olma-

---

175 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.143-145

176 Geylânî, Üç Aylar ve Faziletleri, (Gunye'den), s.145-146

ları hadisesi çok güzel bir üslubla anlatmış ve neticede okuyucuyu muhasebe ve murakabeye çekmiş olduğu beyanlarını hep birlikte okuyalım: "Allah Teala "O gece, melekler ve Ruh inerler."[177] buyurmuştur. Buradaki Ruh'tan maksat Cebrail'dir. Kendisiyle birlikte yetmiş bin melek bulunur. Cebrail onların başında kumandandır. Yeryüzüne indikleri zaman, Cebrail oturanlara selam verir. Diğer melekler dahi uyuyanlara selam verirler. Yüce sübhan Allah dahi, ayakta durup namaz kılanlara selam verir. Yüce sübhan Allah'ın Cennet ehli olan mü'min kullarına selam vereceği "Selâmün kavlen min Rabbi'r-Rahîm. Rahim olan Rab'den selam sözü vardır."[178] mealine gelen âyet-i kerime ile nasıl caiz görülmüş ise, dünyadaki iyi kullarına da Kadir Gecesi selam vermesi öylece caiz görülmüştür. Zira o kullara ezelde iyilik, inayet, saadet yazılmıştır. Bunlar halktan geçmişlerdir, yüce Yaratıcı ile beka bulup hak ile yetinmişlerdir.

Kadir Gecesi, yer parçalarından hemen her yerde bir melek ya ayakta, ya secdede kadın ve erkek mü'minler için dua ederler. Ancak şu yerlere melekler girmezler: kilise, nasara tapınağı, mecusilerin mabedleri, puthaneler, pislik doldurulan mekanlar.

Bütün gece melekler, durmadan kadın-erkek mü'minlere dua ederler. Cebrail'e gelince, o da selam vermedik, el sıkışmadık hiçbir Müslüman bırakmaz. Rastladığı her birine şöyle der: 'Eğer taatte isen; selam sana, iyilik sana, taatin makbul olsun. Eğer masiyet işinde isen; selam sana, Allah seni bağışlasın. Eğer uykuda isen; selam sana, Allah'ın rızası üzerine olsun. Eğer kabirde isen; selam sana, rahatlık sana, hoşluk sana olsun.'

Bütün bu manalar, "Min külli emrin selam. Hemen her işten selam"[179] âyet-i kerimesinde dercedilmiştir, bildirilmiştir.

Denildiğine göre; melekler taat ehli olanlara selam verirler, masiyette olanlara selam vermezler. Bilhassa şu kimselere selam vermezler: 1. Allah'ın kullarına zulmedenlere. 2. Haram yiyenlere. 3. Akrabalık bağlarını koparanlara. 4. Koğuculuk yapanlara, yani kötülük için söz gezdirenlere. 5. Yetim malı yiyenlere. Bu anlatılan zümreden hiçbirine melekler selam vermezler. Acaba bu musibetten daha büyük bir musibet ne olabilir ki? Evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu dahi cehennemden azat olan bu

---

[177] Kadir, 97/4
[178] Yasin, 36/58
[179] Kadir, 97/4

ayda asilerin ve iyilerin Rabbi tarafından gelen meleklerin selamından sana bir nasip olmaz, bu ne musibettir?!. Böyle bir şeye uğrarsan bilesin ki, bu: Rahman Allah'a uzak kalışındandır. Şeytana uyup azgınlar arasına karışmandandır. Cehhennem ehli kılığına girmendendir. Cennet ehli yolundan ayrılıp onlardan uzaklaşmandandır. Zarar da ihsan da elinde olan Zât-ı A'lâ'ya tâatten ayrı kalmandır."[180]

Melekler, esmâ terkiplerinin izin verdiği ölçüde yeryüzüne inebilirler. "Fîhâ bi izn-i Rabbihim min külli emrin selâm." âyeti hakkında bazıları şöyle bir yorum dile getirmişlerdir: "Her işle alâkalı selam manası ile inerler melekler ve Ruh yeryüzüne, Rabbilerinin izniyle. Bir ifadeyle; "Esmâ terkiplerinin izni kadarıyla... Ve bu iniş, sabaha kadar devam eder. Her işle alâkalı selam manası demek, esmâ-i hüsnadan es-Selâm isminin Allah'ın sâir isimleri içinde tecelli eden cilveleri demek olabilir. Tahiyye, selamet, emniyet, sıhhat, arızalardan arınmışlık, sağlamlık, esenlik gibi anlamlar içeren selam o gece meleklerin varlığa intikal ettirdikleri bir lutf-u ilahîdir. Bunu melekler tarafından bir temenni ve dilek olarak da alanlar, algılayanlar olmuştur ve demişlerdir ki: "(Bu,) Selâm" isminin mânâsının kişide açığa çıkmasını temennîdir.. "Selâmün aleyküm" demek de karşındakine bu dilekte bulunmaktır.. Yani, âyetteki işaret; "Özündeki hakikatı idrak edip o hakikatle tahakkuk edebilmesini temennîdir."

"O gece âfet halinde gelen bir hastalık pek az olur, kehanet ise hiç olmaz. O gece melekler, yeryüzündekilere selam verirler. Melekler, yerdekilerin hemen her birine "selam, selam" der geçerler." [181]

Meleklerle gelen selam iklimi, şafağın sökün etmesine kadar devam eder. "Hiye hattâ matlaı'l-fecr: Matla', tûlû' manasınadır. "Bu selam işi, fecir doğuncaya kadar sürer." şeklindedir. Bu kelimeyi matlı' şeklinde okuyanlara göre ism-i zaman, yani doğuş vakti olur. Kelimenin ism-i mekânı da aynı şekilde gelir. Bu izahı da Zeccâc yapmıştır. Ama Ebû Ubeyde, Ferrâ ve diğerleri, kelime masdar mîm'i olduğu için, lâm'ı fethalı okumayı tercih etmişlerdir ve şöyle demişlerdir: "Lâm kesreli okunursa, kelime tıpkı 'meşrık' (doğu) gibi bir isim olur. Halbuki âyette bunun isim olarak anılmasının manası yoktur. Aksine Zeccâc'ın ileri sürdüğü gibi, bu, doğuş vaktinin ismi (yani ism-i zaman) manasına alınırsa doğru olur." Ebû Ali

[180] Geylânî, Üç Aylar ve Faziletleri (Gunye'den), s.157-158
[181] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.130

ise der ki: "Kelimeyi, lâm'ın kesresiyle, masdar manasına almak da mümkündür. Çünkü 'mef'ıl' kalıbındaki masdarların, ayne'l-fiilinin kesresiyle gelmeleri gerekir. Bu tıpkı, Arapların "alâhü'l-mekbiru ve'l-meucizu" (ihtiyarlık ve âcizlik ona hâkim oldu) demeleri ve "yes'elûneke ani'l-mahîz" (sana mahizden, yani hayızdan sorarlar." [182] âyeti gibidir. Aynen bunun gibi matlı' kelimesi de, kesreli okununca, bu kaidenin şazzı (istisnası olarak) gelmiş olur. Allah en iyi bilendir. Salat ü selam Hz. Muhammed'e, âline ve ashâbına olsun! (amin.)"[183]

7. KADİR GECESİ, YEMİNLİ GECEDİR

Kadir Gecesi, üzerine Allah Teala'nın yemin ettiği bir gecedir, denilebilir. Fecr sûresinin ilk dört âyet-i kerimesinde bahsedilen on gece, tekli ve çifli olanlar ve akıp giden gece ve dahi fecr vakti mevzuunda yapılan değişik yaklaşımlar ve yorumlardan bir tanesine göre bunlar; Ramazan'ın son 10 gecesi, bunların tekli ve çiftli olanları ve dahi tekliler arasındaki Kadir Gecesi olabilir. Kur'ân diyor ki: "1– Fecre, 2– O on geceye, 3– Çifte ve teke, 4– Akıp giden geceye yemin olsun ki bunlarda akıl sahibi için birer yemin (değeri) vardır." Eğer bu âyetler, Kadir Gecesi ile alâkalı âyetler ve hadisler perspektifinden bakılarak yorumlanırsa, gayet münasip muvafakat ve mutabakatların var olduğu görülecektir, şöyle ki: Allâme M. Hamdi Yazır'ın tefsirinden takip edelim:

1. "Ve'l-fecr": "Andolsun fecre". Bu sûrenin başında yemin edilerek bazı şeylere dikkat çekilmiştir. Bunlar âlemdeki değişimleri gösteren ve insanı karanlıktan aydınlığa, kederden sevince götüren ve böylece kendilerinden önce onları var eden yüce yaratıcının Rabliğini duyurup hissettiren zaman olaylarıdır. Bunların belirli ve belirsiz olmalarına, başlarında bulunan "lâm"lardaki ahid veya cins veya istiğrak ihtimalleri itibarıyla kapsam derecelerine ve bunların ne olduğunu belirleme ve yorumlarına dair tefsircilerin birçok söz ve rivayeti vardır.

Fecr, bilindiği gibi gece karanlığının çatladığı sabahın ilk beyazıdır ki, dilimizde "şafak atması, tan sökmesi" şeklinde ifade edilir. [Takvimdeki ifadesiyle imsak vakti.] Bunun dikey olarak önceden görünen şekline "yalancı fecir", yatay olarak görünene de "gerçek fecir" denir. Yalancı fecirle dinen

[182] Bakara, 2/222
[183] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/294-295

namaz ve oruç hükümlerinin bir ilgisi yoktur. Bu hususlarda gerçek fecre itibar edilir. Buna göre fecir, cihanın karanlıktan aydınlığa geçmek üzere gülümsediği en neşeli, mutlu bir anıdır. Bu itibarla başındaki "lâm"ı cins olarak alıp "Aydınlanmaya başladığı zaman sabaha andolsun."[184] âyetinde olduğu gibi fecir cinsine yemin, kuşkusuz ki mânâlıdır. Birçoklarının görüşü de budur. Bununla beraber, bazı sabahların daha çok özellikleri bulunduğunda da kuşku yoktur. Bu itibar ile de başındaki lâmı ahd mânâsına alarak cuma ve bayram gibi mübarek günlerden birinin fecri olarak düşünülebilir.

2. "Ve leyâlin aşr": Ve on geceye yemin olsun. Çünkü herhangi bir kayıt koymadan "on" denilince Zilhicce'nin on günü, yani birinden bayram günü olan onuncu gününe kadar on gün akla geldiğinden "on gece" bu on gece demek olur. Bununla beraber Ramazan'ın son on günü ve Muharrem'in Aşure (onuncu) gününe kadar on'u da sayılı on'lardandır. Bunlar hakkında da rivayet vardır. Gerçi burada ahdi gösteren "lâm" getirilmeyip belirsiz olarak denilmesi, belirli bir "on" kastedilmeyip bunların her birine ve belki de her ayın koyu mehtabından önce gelen ilk on gecesine ihtimalini hissettirebilirse de "Mutlak bir söz şüpheye düşürücü bir mânâ ifade ettiği zaman, ifade ettiği mânâlardan en mükemmeli ne ise ona yorumlanır." kuralına göre, bunun "lâm"sız kullanılarak en çok bilinen "Zilhicce'nin on günü" şeklinde yorumlanması ilk akla gelen mânâ olduğu gibi, sonundaki tenvinin de sadece belirsizlik için değil bir ululama mânâsı ifade ederek bu gecelerin özel şerefine daha ziyade dikkat çekme mânâsı taşıdığı da açıklanmıştır. Bir de denilebilir ki bu kelimenin belirsiz olarak kullanılması, belli bir senenin Zilhicce'sinin on günü kastedilmeyerek belli olmayan bir on'a işaret olmak içindir. Başka bir "on" olma ihtimali akla gelse dahi her halde maksat, sonunda fecir gibi neşe ve sevinç bulunan bir on gece olmalıdır. Onuncu sabahı Kurban Bayramı olan Zilhicce'nin on gecesi olması da buna daha uygun, ayrıca Kadir Gecesi'ni kapsamış olması ihtimali ve sonunda Ramazan Bayramı gelmesi itibarıyla Ramazan'ın son on gecesi olması da uygundur. Bu şekilde "on gece" dünya ömrü derecesinde olarak sûrenin sonuna bir "beraat-i istihlâl" mânâsında da olmuş olur.

Bu on gecenin fazileti hakkında hadisler de vardır. Bunlar arasında Ahmed ve Buhârî'nin İbnü Abbas'tan merfu olarak rivayet ettikleri şu hadisi sayabiliriz: Rasulullah buyurdu ki: "Günlerden hiçbiri yoktur ki

---

[184] Tekvir, 81/18

onlarda yapılan bir iş "on gün"de yapılan işten daha faziletli ve yüce Allah'a daha sevgili olsun. Ashab: "Ey Allah'ın Rasulü! Allah yolunda cihad da mı değil?" dediler. "Allah yolunda cihad da değil. Ancak malıyla ve canıyla Allah yolunda cihad edip de onlardan bir şey ile dönmeyen hariç." Bununla beraber İbnü Münzir ile İbnü Ebi Hatim İbnü Abbas'tan Ramazan'ın son on gecesi olduğunu da rivayet etmişlerdir. Dahhak'tan da böyle rivayet olunmuştur. Hatta bazıları bunun müttefikun aleyh olduğu görüşünü benimsemiş ve Hz. Aişe'den gelen ve sıhhati üzerinde ittifak edilen bir hadisi delil göstererek bu sonuca varmışlardır. Hz. Aişe demiştir ki: "On, yani Ramazan'ın son 10'u gelince Resulullah kuşağını sıkar, gecesini ihya eder, ailesini de uyarırdı." Fakat bu hadisin burada rivayet edilen "on"u açıklamak için değil, özellikle Kadir Gecesi'nin faziletini araştırmadan söz edilirken söylenmiş olması, ayrıca peygamberin sözünü değil de fiilini hikâye etmiş olması nedeniyle tefsir açısından Cabir hadisinin tercihi gerekir. Bununla beraber, görülüyor ki âyette de rivayetlerde de ihtimal eksik değildir. "On gece"nin Kurban Bayramı'ndan önceki on gece olması daha kuvvetli olmakla beraber, ikisini de, hatta Muharrem'in on gecesini de ifade etmesi mümkün ve doğru olabilir. Hangisi olursa olsun, yeminden anlaşılan asıl mânâ, dünya değişimlerinin hükmünü anlatmak üzere, neticesinde bir başarı ve neşe ile rahatlama ve dolayısıyla bir bayrama erme durumu ortaya çıkan geçici, sıkıntılı ibadet ve gayret saatlerinin kıymetine ve bunları gaflet ve isyan ile geçirenlerin sonsuz olarak uğrayacakları zarara dikkatleri çekmektir. Nitekim sûrenin içinde anlatılan konular da bu mânâyı açıklayacaktır."[185]

Hâsıl-ı Kelam: Fahruddin Râzî de Mefâhitü'l-Ğayb isimli tefsirinde "10 gece"nin hangi ayın 10 gecesi olduğunu yorumlar iken, Zilhicce'nin veya Muharrem'in 10 gecesine vecihlerinin akabinde bir de şu tefsir vechini zikreder, der ki: "Bu (10 geceden maksat), Ramazan ayının son on günüdür. Allah Teala, şerefinden ötürü bu günlere yemin etmiştir. Bir de bu günler içerisinde Kadir Gecesi de vardır. Çünkü "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son 10 günü içinde arayın." diye hadis varis olmuştur..."[186] Binâenaleyh: Bu üzerine yemine edilen "10 gece" Ramazan'ın 10 gecesi olarak yorumlandığı takdirde, üzerine yemin edilen o tekli ve çiftlilerin yine o 10 gecenin tek ve çift geceleri/günleri, "kayıp giden gece"nin bizzat Kadir Gecesi, "fecr"in de Kadir Gecesi'nin fecri şeklinde anlaşılması gayet yerinde olacaktır.

---

185 Yazır, Hak Dini, 9/183-186
186 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/115.

Beri taraftan Allâme Yazır'ın nihâî değerlendirme noktasındaki mezkur sözleri de, gerçekten meseleyi özünden deşifre edici mahiyettedir, gayet vecizdir: "Yeminden anlaşılan asıl mânâ, dünya değişimlerinin hükmünü anlatmak üzere, neticesinde bir başarı ve neşe ile rahatlama ve dolayısıyla bir bayrama erme durumu ortaya çıkan geçici, sıkıntılı ibadet ve gayret saatlerinin kıymetine ve bunları gaflet ve isyan ile geçirenlerin sonsuz olarak uğrayacakları zarara dikkatleri çekmektir." Bu manaya ise tabii ki evveliyetle en uygun düşen vakitler, Ramazan'ın son on gecesi ve bunlar içerisinde fecrine kadarki o selam tecellileriyle tebellur eden ve zaman ırmağında akıp giden Kadir Gecesi'dir.

"Mutlak zikir kemâline masruftur." Yani: "Mutlak bir söz şüpheye düşürücü bir mânâ ifade ettiği zaman, ifade ettiği mânâlardan en mükemmeli ne ise ona yorulur, ona yorumlanır." Buna göre Fecr sûresinde üzerine yemin edilen ve mutlak bırakılan fecr, o en faziletli "Kadir Gecesi'nin fecri", O "(tam vakti kestirilemeden) gelip-geçen gece" Kadir Gecesi'nin kendisi ve o 10 gece de "Ramazan'ın son 10 gecesi" şeklinde yorumlanırsa, söz konusu kaide açısından isabetli bir değerlendirmede bulunulmuş olur. Kur'an'ın mana ıtlâkı böyle bir mana çıkarımına müsaittir, ilgili lafızlar da elverişlidir.

Hem müfessirler tarafından, "ve'l-fecr" denilerek üzerine yemin edilen fecr, ya bütün fecirlerin bir ünvanı olarak ya da bazı mübarek gecelerden bazılarının fecri olarak tefsir edilmiştir ki, her iki açıdan da bu yeminde öncelikli olarak hak sahibi olan fecr, "selâmün hiye hattâ matlaı'l-fecr" âyetinde bildirildiği gibi, fecrinin doğuşuna kadar selam ve selametin hükümferma olduğu, Kadr sûresinde bin aydan daha hayırlıdır şeklinde fazileti haber verilen Kadir Gecesi'nin fecri olması da münasiptir, belki daha muvafıktır. Çünkü bütün gecelerin ünvanını kendisinde taşımaya en layık olan gece, elbetteki bütün geceler içindeki en faziletli gece olan Kadir Gecesi olabilir.

Beşinci Bölüm

KADİR GECESİ'NİN KIYMET VE FAZİLETİ

KADİR GECESİ'NİN FAZİLETİ VE HUSÛSİYETLERİ

A. KADİR GECESİ, SENENİN EN FAZİLETLİ GECESİDİR

Leyle-i İsrâ mı efdaldir, Leyle-i Kadr mi efdaldir? "Leyle-i İsrâ mı yoksa leyle-i Kadr mi daha efdaldir?" su'âline cevaben Şeyh Ebû 'Osman b. Nakkaş Hazretleri şöyle izahat getirir: "Leyle-i İsrâ ve'l-Mi'rac, Fahr-i 'âlem Efendimiz Hazretleri hakkında efdaldir. Leyle-i Kadr ise ümmeti hakkında efdaldir. Zîrâ, Kadir Gecesi'nde ümmet-i Muhammed'in 'ibâdeti sâ'ir ümmetlerin seksen yıllık ibâdetinden hayırlıdır. Bu, nass ile sabittir...

Cenâb-ı Allah mekân ve cihetten münezzeh olup Habîb-i Edib'ini semâvata çıkarması mücerred Habîb-i ekremini teşrif ve ta'zîm ile bazı 'acâ'ib mülk ve melekûtunu seyr ettirmek içindir. 'Âşık-ı sâdık-ı Resûlu'llâh İmâm-ı Bûsîrî *Kasîde-i Bür* 'e'sinde buyurur ki:

Serayte min haremi leylen ilâ haremi
Kemâ sera'l-bedru fi dâcin mine'z-zulemi

Serâ-yı müte'emmil ve müstedil için delîl-i ekber ve âyet-i kübrâ olan zât-ı celîlü'ş-şân gecede harem-i Mekke'den Mescid-i Aksâ'ya seyr eyledin. Bedrin zulmetten olan karanlıkta seyr eylediği gibi, ya'nî yâ Resûla'llâh! Bu da'vet-i Hakk'ın ve sa'âdet-i 'uzmanın mazharısın. Bu tevkîr ve teşrif sana mahsûs oldu. Enbiyâdan birine müyesser olmadı demekle medâyih murâd eder."[1]

Üstad Bediüzzaman Hazretlerine göre: "Leyle-i Miraç, ikinci bir Leyle-i Kadir hükmündedir."[2]

Berâat Gecesi, Kadir Gecesi kutsiyetindedir. Üstad Bediüzzaman:

---

1 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.458
2 Nursi, Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1081; Nursi, Tarihçe-i Hayat, -Afyon Hayatı- s.2200.

"Leyle-i Berat, bütün senede bir kudsî çekirdek hükmünde ve mukadderat-ı beşeriyenin programı nev'inden olması cihetiyle, Leyle-i Kadr'in kudsiyetindedir. Herbir hasenenin (sevabı) Leyle-i Kadir'de otuz bin olduğu gibi, bu Leyle-i Beratta herbir amel-i salihin ve herbir harf-i Kur'ân'ın sevabı yirmi bine çıkar. Sair vakitte on ise, şuhûr-u selâsede yüze ve bine çıkar."[3] diyerek, Kadir Gecesi'ni zirvede, Beraeti de onun bir merdiven altında ifade etmiştir.

Kadir Gecesi mi, yoksa Cuma gecesi mi daha değerlidir? Vakti meçhul ve değişken Kadir gecesi'nin her sene mutlaka bir Cuma gecesine tevafuk ettiğine kâil olanlara gore ise, Kadir gecesi mi, Cuma gecesi mi daha kıymetlidir şeklindeki mukayesenin bir anlamı yoktur. Fakat Kadir'in, haftanın sair günlerine de tevafuk ettiğine kâil olanlar açısından ise, mecburî bir mukayese doğmaktadır.

Hususi bir açıdan yorumlayanlara göre, Rasulullah'ın şahsı için Mi'raç Gecesi, Kadir Gecesi'nden daha kıymetli olmuştur; fakat bu ona mahsus bir keyfiyettir. Çünkü Mi'raç'ta, yedikat göklere götürülmüş, Sidretü'l-Müntehâ'ya varmış ve oradan da Kâb-ı Kavseyn denilen imkan-vücut arası son sınıra ulaşmıştır; Cemalullah'ı müşahede etmiştir. Esasen genel ve umumi açıdan yorumlandığında, yani Hz. Muhammed'in ilk vahiyle birlikte peygamber kılındığı gece olan Kadir Gecesi'nin, onun için de en faziletli gece olduğu, ümmeti için de en değerli gece bulunduğu aşikârdır. Nitekim Hadis-i şeriflerde buyuruldu ki: "Allahü Teâlâ indinde en kıymetli gece, Kadir Gecesi'dir."[4]

Şurası muhakkak ki: Fazilet noktasında Kadir Gecesi ile Cuma gecesi başı çekmektedir. "Hangisi daha faziletlidir?" sorusunu bazı âlimler Cuma gecesi, bazıları Kadir Gecesi, bazıları da Kur'ân'ın indirildiği ilk Kadir Gecesi olarak cevaplamışlardır. Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin kaleminden konuyu takip edelim:

"Şeyh Ebû Abdillah b. Batta, Şeyh Ebû Hasan Cezerî, Ebû Hafs Ömer Bermekî tarafından tercih edilen kavle göre en faziletlisi Cuma gecesidir.

Ebû Hasan Temîmî'nin tercih ettiği görüş de şöyledir: "Kadir geceleri arasında en faziletlisi, Kur'ân'ın indirildiği gecedir ki, Cuma gecesinden daha faziletlidir. Amma onun benzeri olan Kadir gecelerine bakarak Cuma gecesi daha faziletlidir."

---

3 Nursi, Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1084

4 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

Ulemanın çoğunluğu ise: "Kadir Gecesi, Cuma gecesinden ve daha başka gecelerden daha faziletlidir." görüşündedirler."[5]

İmam Geylânî, cumhur-u ulemanın Kadir Gecesi'ni daha faziletli kabul etmelerini de zikretmekle beraber, kişisel kanaati noktasında tercihini Cuma'dan yana kullanmıştır, demiştir ki:

"Ashabımızdan bazılarının 'En faziletlisi Cuma gecesidir.' demelerinin sebebi, Ebû Ya'lâ'nın rivayet ettiği İbn-i Abbas'a dayanan şu hadis-i şeriftir: 'Allah Teala, Cuma gecesi Müslümanların tümünü bağışlar.' Böyle bir fazilet durumu, Cuma gecesinden başka bir gece için Rasul-i Ekrem'den nakledilmemiştir. Rasulullah Efendimiz bir başka hadislerinde: "Garra gecesi olan Cuma gecesi, Ezher günü olan Cuma günü bana çok çok salavat okuyun..." buyurmuştur.

Garra tâbiri, bir şeyin hayırlısı manasındadır. Cuma gecesi, gününe bağlıdır. Yani gecenin hayırlı oluşu, günün güzelliğinden ileri gelir. Kaldı ki Cuma günü için, çok çok fazilet haberleri gelmiş olup bu gibi fazilet haberleri Kadir Gecesi'nin günü için gelmemiştir. Bu manada gelen bir rivayet, Enes'ten nakledilmiştir: Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Allah katında Cuma gününden daha sevimli, Cuma gününden daha büyük bir gün üzerine güneş doğmamıştır."

Ebû Hureyre Rasulullah Efendimiz'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Güneş, Cuma gününden daha faziletli bir gün üzerine ne doğmuştur, ne de batmıştır. Bütün hayvanat, Cuma günü çağrışırlar (Allah'a dualar ederler); ancak şu insanlar ve cinler müstesna."

Ebû Hureyre'nin Rasulullah'tan naklettiği bir başka hadis-i şerifte ise: "Allah Teala kıyamet günü, bütün günleri olduğu gibi çıkarır; Cuma gününü ise parlak ve aydınlık bir halde ortaya çıkarır. Cuma namazına devam edenler dahi, bir gelin gibi onun nuruna bürünürler. Cuma günü onları alır, kendisini ikram eyleyen Zat'a götürür. Cuma günü onlara aydınlık verir; onlar da Cuma'nın aydınlığında yürür giderler. Onların renkleri kar gibi bembeyazdır. Kokuları dahi misk gibi kokar. Bunlar giderler, kâfûr dağlarına dalarlar. Durakta bekleyen insanlar ve cinler dahi, onlara hayranlık içinde bakarlar. Cennet'e girinceye kadar gözlerini onlarda ayıramazlar."

Cuma gününün efdaliyeti konusunda yukarıda zikrettiklerimizi dinleyenler (okuyanlar): "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır."[6] âyet-i kerimesi

---

5 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.135-136

6 Kadir, 97/3

hakkında ne dersiniz?" diyebilirler. Bu soru için şu cevap verilebilir: İhtimal ki Kadir Gecesi, içinde Cuma günleri olmayan bin aydan daha hayırlıdır.

Kaldı ki Cuma günü, Cennet'te olacaktır. Zira Cuma günleri, Yüce Hakk'ın ziyareti yapılacaktır. Aynı zamanda Cuma günü, dünyada iken kesin olarak bellidir. Kadir Gecesi'ne gelince, varlığı zanna dayalıdır; günü kesin olarak bilinmemektedir.

Gelelim, Kadir Gecesi'nin daha faziletli olduğunu kabul edenlere. Bunların başında Temîmî gelir ki, ondan başka daha pek çok ulema aynı görüştedir. Başlıca delilleri: "Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır." (şeklinde meailini verdiğimiz) âyet-i kerimedir."[7]

İktibas ettiğimiz bu sözlerin sahibi Geylânî Hazretleri, bu beyanından sonra Kadir gecesinin faziletiyle ilgili birkaç hadis zikrederek sözü ortada bağlamıştır ki, efdaliyet nisbeten Cuma üzerinde kalmış gibidir. Geylânî'nin bu izahatı, Cuma'yı takdim eden bazı zevatın görüşlerinin temelsiz olmadığını açıklama ve nisbî fâikiyeti işaretleme bakımından olsa gerektir.

"Kadir Gecesi, içinde Kadir Gecesi olmayan bin aydan daha hayırlıdır." şeklindeki ulemanın icmâsı, buna göre, içinde Cuma gecesi olmayan bin aydan daha hayırlıdır şekline bürünmektedir. Ne var ki, böyle bir kayıtlamanın yapılabilmesi için, esasen Kadir Gecesi'nin bin aydan hayırlı oluşunu bildiren âyetin küllî ve umumî hükmünü iptal veya takyid edecek en az o güçte bir delile ihtiyaç vardır; böyle bir âyet ya da hadis olmadığına göre, söz konusu sınırlama veya istisna kılmanın dinî temeli ve gerekçesi yetersizdir, zayıftır. Üstelik Efendimiz Aleyhisselam:

"**Gecelerin en üstünü Kadir Gecesi'dir**."[8] buyurmuşlardır. Hakkında sûre indirilmiş bulunan tek gece Kadir Gecesi, hakkında efdaliyetine dair açık âyetlerin bulunduğu tek gece de Kadir Gecesi'dir. Binâenaleyh, Kadir Gecesi ile alâkalı hiçbir hadis-i şerif bulunmasa –ki onlarca sahih hadis vardır-, sadece bu âyet, tek başına Kadir Gecesi'nin "sultânü'l-leyâl-i mübâreke / mübarak gecelerin sultanı" olduğunu ispat etmeye kâfidir, tıpkı içinde bulunduğu Ramazan'ın "Ayların Sultanı" olduğu gibi. Dolayısıyla son tahlilde İslâm ulemasının çoğunluğu "Kadir Gecesi, içinde (Cuma değil), Kadir Gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlıdır." demişlerdir.

"**Allahü teâlâ katında en sevgili gece, Kadir Gecesi'dir.**"[9] buyurmakla

7 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.135-137
8 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
9 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

Allah Rasulü, tartışmaya ihtimal bırakmayacak şekilde meseleyi noktalamıştır. Evet, İslâm'da en kutsal ve en faziletli gece Kadir Gecesi'dir. Kadir Gecesi, içerisinde Kadir Gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlıdır. Yoksa içerisinde Cuma, Arafe, Kurban geceleri veya başka geceler olabilir; bu, onun faziletindeki fâikiyeti gölgelemez, düşürmez. Üstad Bediüzzaman'ın bildirdiği gecelere terettüp eden sevabın katmanlarından da aynı zamanda o gecelerin fazilet dereceleri tezahür etmektedir, demiştir ki: "Her hasenenin sevabı başka vakitte on ise, Receb-i şerifte yüzden geçer, Şaban-ı muazzamada üç yüzden ziyade ve Ramazan-ı mübarekte bine çıkar ve Cuma gecelerinde binlere ve leyle-i Kadir'de otuz bine çıkar... Ne kadar zahmet çekilse ayn-ı rahmettir."[10] Hangi gecede sevap daha çok ise, o gece daha faziletlidir. Meselenin özü budur. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"**İbadet için en iyi gece Kadir Gecesi'dir.**"[11] buyrulmuştur. Cuma'nın ibadet için önceletilmesinin sebebi, o geceye nazar-ı ilahinin ve rıza-i ilahînin teveccühüdür. «Bin aydan hayırlıdır.» âyetinden ortaya çıkan da bu (Kadir) gece(si)nin «seyyidü'l-eyyâm / günlerin efendisi» olan cuma ve arefe gecelerinden de daha faziletli olmasıdır. Bununla beraber, bunda da hayli münakaşa edilmiştir. Bu âyet gereğince bunun Mirâc gecesinden de daha faziletli olması gerekir. Fakat yukarılarda da geçtiği üzere Rasulullah hakkında Mirac Gecesi daha faziletli, ümmet hakkında da Kadir Gecesi daha faziletli olduğu söylenmiştir. Fakat Kadir Gecesi, sene içinde dönen gizli bir gece olduğuna göre bu büyük olayların hepsinin birer Kadir Gecesi'ne tesadüf etmiş olması, bütün ihtilafı kaldıracak olan en güzel bir şekil olmuş olur. Bunlar içinde Kur'ân'ın ilk nazil olduğu Kadir Gecesi ise, hepsinden en faziletli olan yegâne Kadir Gecesi olması gerektir ki, her Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi, bunun her sene devretmiş olma şerefiyle gizli olan Kadir Gecesi'ne isabeti en çok düşünülen bir gece olduğu cihetle çoğunluğun görüşü burada toplanmıştır. Bütün bu açıklamadan sonra sûrenin kendisinden sonrasına bağlanmasından çıkacak olan mânâ da şu olur: "O okunması emredilen Kur'ân'ı böyle bir Kadir Gecesi'nde indiren biz büyük şan sahibi olan Rabbin olduğumuz için ancak bize secde et ve yaklaş." Bu mânâda ise Mirac gecesinin daha yüksek oluşunu anlamak mümkün olur. Cenab-ı Allah biz kullarını da Kadir Gecesi'nin hayır ve faziletine eren salih kullar zümresine soksun."[12]

---

10 Nursi, Şualar, *On Dördüncü Şua - s.1079*

11 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

12 Yazır, Hak Dini, 9/349-350

Kadir Gecesi küllî ve umumî anlamda diğer bütün gecelere tafdil edilmiş iken, Allame Yazır'ın "Bu manada ise" kaydının da delaletiyle cüz'î açıdan Mi'raç gecesinin "namaz" noktasında hususî bir faikiyeti söz konusu olabilir. Ne var ki o namazın muhtevasının Kur'ân ile belirlenip korunmasının da yine Kur'ân ile gerçekleşmesi, Kadir Gecesi'ni bu bakımdan da üstün kılar denilebilir.

"Alûsî'nin kaydettiği üzere Sofiyye ıstılahında Kadir Gecesi, Allah yolunu tutanın, sevilen Hakk'a oranla kıymet ve mertebesini tanıyacağı özel bir tecelliye erdiği gecedir ki, o gece hak yolcusunun aynı toplantıya ve marifette yetişkinler makamına ilk girdiği vaktidir. Nitekim İbnü Farıd bu mânâda şu beyti ne güzel söylemiştir: "Eğer o sevgili yaklaşırsa bütün geceler Kadir Gecesi'dir. Nasıl ki bütün kavuşma günleri Cuma günüdür." Şeyhin bu beytinde Cuma gününün Kadir Gecesi'nden daha faziletli olması görüşüne de işaret vardır. "Allah doğru yolu gösterendir, ancak maksûda şâyân O'dur."[13] Ne var ki bu işaret değil, cumhur-u ulemanın icma ve ittifak ettiği Kadir Gecesi'nin en faziletli oluşu gerçeği –haklı olarak- ümmetin de genel kabulü olagelmiştir.

Ulaşabildiğimiz kaynaklar itibariyle, Allah Rasulü, Kadir Gecesi'ni asıl efdal gece olarak esas almakla beraber, Zilhicce'nin ilk on gününün gecelerini de tebeî bağlamda sevab bakımından Kadir Gecesi'ne eşit olarak ifade etmiştir. Ebû Hureyre'den Rasulullah Efendimiz: "(Zilhicce'nin ilk) on (günü)ndeki her bir günün orucu bir yıllık oruca (sevabca) eşittir. Ondaki bir gece kıyamı (ibadetle ihya edilmesi) Kadir Gecesi'nin kıyamına (ihyasına) eşittir." buyurmuştur.[14]

Bir diğer hadiste de: "Amel edilen günler arasında Allah Teala'ya Zilhicce'nin on gününden daha üstün ve daha sevimli geleni yoktur. O günlerden her birinde tutulan oruç, bir yıllık oruca bedeldir ve o günlerde bir gece ibadete kalkmak, Kadir Gecesi kıyam etmeye bedeldir."[15] denilmiştir.

İbn-i Atiyye tefsirinde der ki: "Allah Teala, Kadir Gecesi'ne büyük bir fazilet tahsis etmiş ve onu içinde Kadir Gecesi olmayan bin aydan daha kıymetli kılmıştır. Mücahid ve daha başkaları bu görüştedirler."[16]

Evet; Kadir Gecesi'nin, Muhammed ümmeti için, Arafe ve Cuma da

---

13 Yazır, Hak Dini, 9/350
14 Tirmizi, Savm 52.
15 İbn-i Mace, Sıyam 39.
16 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/519.

dahil, bütün gün ve gecelerden üstün olduğunu hemen ekseri ulema kabul etmiştir. Fakat Kadir Gecesi'nin, bir Cuma gecesi olduğu kanaatinde olanlara göre ise arada hiçbir çelişki bulunmamaktadır; çünkü bütün zirveler böylece buluşmuş olmaktadır.

Kadir Gecesi, gecelerin efendisidir. İmam-ı Geylânî Hazretleri'nin kaydettiğine göre: "Farsların efendisi Selman-ı Farisî'dir. Rumların efendisi, Suheyb-i Rumî'dir. Vadilerin efendisi Beyt-i Makdis'tir. Taşların efendisi Haceru'l-Esved'dir. Su kuyularının efendisi, zemzem kuyusudur. Asaların efendisi, Hz. Musa'nın asasıdır. Balıkların efendisi, Yunus nebiyi yutan (Yunus) balığıdır. Develerin efendisi, Salih peygamberin devesidir. Atların efendisi Burak'tır. Mühürlerin efendisi, Süleyman nebinin mührüdür. Ayların efendisi, Ramazan ayıdır. Günlerin efendisi Cuma günüdür. Gecelerin efendisi Kadir Gecesidir. Kitapların efendisi Kur'ândır. Bakara sûresinin efendisi âyetü'l-kürsidir (255. âyet)."[17]

Kadir geceleri içerisinde en kıymetlisi, 610 yılında Kur'ân'ın indirildiği Kadir Gecesidir. Ebû Hasan Temîmî'nin tercih ettiği görüşe göre: "Kadir geceleri arasında en faziletlisi, Kur'ân'ın indirildiği gecedir ki, Cuma gecesinden daha faziletlidir. Amma onun benzeri olan Kadir gecelerine bakarak Cuma gecesi daha faziletlidir."[18] Demek: En faziletli gece Kadir Gecesi ile Cuma gecesinin birleştiği gecedir, tıpkı Bedir gecesi gibi.

Kadir Gecesi, Ramazan ayının kalbidir. Senenin en faziletli ayı Ramazan-ı şerif olduğu gibi, Ramazan'ın da en kıymetli gecesi Kadir Gecesi'dir. Şii hadis kaynaklarında İmâm Cafer Sâdık'ın (Rasul-i Ekrem'den naklen) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allâh'ın kitâbına göre gökler ve yer yaratıldığından beri Allâh katında ayların sayısı on ikidir. On iki ayın efendisi de Allâh'ın Ay'ıdır (Şehrullâhtır). O ay da Ramazan Ay'ıdır. Ramazan Ay'ının kalbi de Kadîr gecesidir. Kur'ân, Ramazan Ay'ının ilk gecesinde nâzil oldu. Öyle ise, siz de bu ayı Kur'ân okumakla (anlamakla-Kur'ân'a uygun yaşamakla) karşılayınız."[19] İmam Rabbânî de Mektubat'ında buna paralel şöyle der: "Kur'ân, bütün hayırları kendisinde toplar. Ramazan da öyledir (bütün hayırları toplar). Kadir Gecesi ise Ramazan'ın özü ve lübbüdür."

---

17 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.123-124

18 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.135-136

19 El-Kuleynî, Muhammad bin Ya'kûb, Furû-u Kâfî, c. 4, s.65-66, Tahran, 1379; Men lâ yahduruhu'l-fakîh, c.2, s.61.
http://www.caferilik.com/kitaplar/ahkam/aleviilmihali/255-300.htm#_ftn6

Oruç ayı olarak Ramazan'ın tayini, bu ayda bulunan Kadir Gecesi sebebiyle olmuştur. Şah Veliyyullah Dihlevî ibadetlerin ilgili zaman dilimlerinde tayininin hikmet ve esrarına değindiği yerde şöyle demiştir: "Oruç için belli bir ayın belirlenmesi gerekince, bu ayın Ramazan olması taayyün etmiştir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm bu ayda inmiştir, onun üstünlüğü hakkında ümmet-i Muhammed görüş birliği etmiş ve ona dört bir elle yapışmışlardır, büyük bir ihtimalle de Kadir Gecesi bu aydadır."[20]

Hz. Ali, Kadir Gecesi şehit edilmiştir. Hem baba ve hem de anne tarafından Hâşimi soyundan Peygamber Efendimiz'in amcası Ebû Talib'in oğlu, gençlerden ilk iman eden delikanlı, kızı Hz. Fatıma ile evli dâmâdı, torunları Hz. Hasan ile Hüseyin'in babası, Rasulullah'ın ahiret kardeşi, Yemen valisi, kendisinden sonra hilafet makamına geçen ilk Hâşimî, İslâm'ın 4. raşit halifesi, dünyada iken cennetle müjdelenmiş, ilim ve mana kapısı, evliyanın imamı, fıkıhta kudve yedi sahabiden birisi, 586 hadisin râvisi, şecaat ve kahramanlık âbidesi Ebû Türâb künyeli Ali b. Ebi Talib, bir Kadir Gecesi gündüzünde vefat etmiştir. Hz. Ali Hicret'ten 23 yıl önce 21 Mart 598'de Mekke'de dünyaya gelmiş olan Hazreti Ali Efendimiz, hicretin 40. yılında Ramazan ayının 18'inde İbn-i Mülcem tarafıdan hançerlenmiş, muhtemel Kadir gecelerinden biri olan Ramazan'ın 21'inde de (24 Ocak 661 tarihinde) şehit olmuş, 63 yaşında Hakk'a kanatlanmıştır.

B. KADİR – BEDİR - KUDRET İLİŞKİSİ

Bedir Savaşı, bir Kadir Gecesi sabahında gerçekleşmiştir. Miladî 624, Hicretin 2. senesi Kadir Gecesi, (17 Ramazan Cuma) Bedir Savaşı gecesine rastlamıştır. Kadir Gecesi hakkında rivayet edilen hadislerin en sahih olanı, o gecenin Bedir gecesi olduğudur, yani Ramazan'ın 17. gecesidir, en meşhur olan da budur... Sahabe'den Hz. Ali, Abdullah İbn-i Mes'ud, Abdullah b. Zübeyr, Zeyd b. Erkam, Zeyd b. Sâbit, Amr b. Harîs, Ebû Ca'fer, Hârice b. Zeyd ve babası, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişam, Amr b. Huveyris'ten gelen rivayetler, onların bu görüşte olduğunu gösteriyor.[21] Seleften de İmam Şafii, İmam Ebû

[20] Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/156

[21] Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580-581; İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327, 329; Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255.

Yusuf, İmam Muhammed ve Hasan el-Basrî'nin de aynı kanaati paylaştığı nakledilmektedir.[22]

Söz konusu rivayetlere göre; Kadir Gecesi, yevmü'l-furkandır, yevmü'l-teka'l-cem'ândır." Bu ifade Kur'ân'da Bedir Savaşı hakkında da kullanılmıştır: "... Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız, bu hükmü böylece kabul edeceksiniz. Allah her şeye kadirdir."[23] Bu âyetin de içinde bulunduğu Enfal sûresi, Medine döneminde hicrî 2. Yılda vâki olan Bedir gazasından sonra nâzil olmuş olup 75 âyettir.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi "Perde Önü ve Perde Arkası Gerçekler: Kadir, Kudret ve Bedir" başlığı altında kaleme aldığı yazısında Kadir ile Bedir arasındaki bir benzerlikten hareketle şöyle bir yorum ortaya koyar: "Bedir, Mekke ile Medine arasında bir mevkinin adıdır. Belki de ay oradan çok iyi temâşâ edildiği için, bu yer "Bedir" (dolunay) diye anılmıştır. Bu çerçevede, gökteki Bedir ile gökler ötesinden gelen Kadir birbirine benzeyebilir. Kur'ân-ı Kerim'de, meleklerin yeryüzüne indiği açıkça ifade edilir. Onların, Bedir Savaşı'nda Müslümanları teşci' ve kuvve-i maneviyelerini artırmak için, başlarında Cebrail (aleyhisselâm) olduğu halde indikleri de yine Kur'ân-ı Kerim'de sarahaten zikredilmektedir. Melekler, rantabl çalışırlar; daha doğrusu çalıştırılırlar. Bu itibarla da Kadir Gecesi ile onların Bedir Savaşı'nda inmeleri aynı güne rastlamış olabilir.. evet bu hususta kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da, Bedir Savaşı, Kadir'e tevafuk etmiş olabilir.

Kadir Gecesi'nin geceler içinde ayrı bir yeri olduğu gibi; Bedir Savaşı'nın İslâm tarihinde, Bedir Ashabı'nın Sahabe arasında ve Bedir'e iştirak eden meleklerin de bütün melekler arasında husûsî bir yeri vardır. O kadar ki, Efendimiz Mekke'nin fethine hazırlanırken, Hatıb b. Ebi Beltaa, fetih hazırlığını Mekke'de Kureyş'in ileri gelenlerine bildirmeğe teşebbüs eder. Bir kadınla onlara mektup gönderir. Ama Allah, Efendimiz'i bundan haberdar eder. O da gidip mektubu getirmeleri için Hz. Ali, Hz. Zübeyr, Hz. Mikdad'ı gönderir. Derken mektup getirilir. Mektup Hatıb b. Ebi Beltaa'dandır. Hatıb b. Ebi Beltaa'nın yaptığı, normal ölçülere göre nifak sayılır. Bu yüzden, Hz. Ömer, "Ya Rasûlallah, bırak şu münafığın kellesini alayım." der; ama Efendimiz, "Ne biliyorsun? Belki Cenâb-ı Allah, Bedir

---

[22] İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358; İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/522; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544.

[23] Enfal, 8/41

Harbi'ne katılmış bulunanlara savaş günü bakıp 'Siz istediğinizi yapınız, Ben sizi affetmişimdir. Cennet size vacib olmuş, siz de cennete girmeye hak kazanmışsınız.' buyurmuştur." diye cevap verir... İşte İlâhî kıstaslarla Bedir ve Bedir Ashabı budur!"[24]

Başlarında Cebrail olduğu halde meleklerin yeryüzüne inmesi hadisesi, Kadir sûresinde geçmektedir, fakat ilgili âyette genel olarak bu hadisenin her Kadir Gecesi cereyan ettiği, hem o âyetin mutlaklığından, hem de bazı hadis-i şeriflerden anlaşılmaktadır ki, Bedir gecesi Kadir Gecesi olması itibariyle o zamanda da böyle bir iniş gerçekleşmiş olabilir. Meleklerin o savaşa iştiraklerini anlatan âyetlerden birisi ise şudur: "Rabbin meleklere (o Bedir günü) vahyediyordu ki: "Muhakkak Ben sizinle beraberim, haydi siz de müminlere sebat ve cesaret verin. Kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Haydi vurun onların boyunlarına, vurun onların parmaklarına!"[25]

İmam Razi'nin kaydettiğine göre, Kadir Gecesi'nde, sayesinde dinin güç-kuvvet bulduğu şeylerin takdir edildiği; Berâet gecesinde ise, o yıl ölecek olanların isimlerinin kaydedilip ölüm meleğine teslim edildiği de söylenmiştir[26] ki, bu Fethullah Gülen Hocaefendi'nin ortaya koyduğu yorumu destekler mahiyettedir. Buna göre, Kadir Gecesi'nin sabahı Bedir harbinde öleceklerin defterleri önceden ölüm meleğine Beraet gecesi teslim edilmiş, Kadir Gecesi'ndeki kudret sırrı ile, inen meleklerin teşrifiyle Sahabe-i Kiram muzaffer olmuşlardır, isimleri de Ashâb-ı Bedir olarak yazılmıştır denilebilir.

C. KADİR GECESİ BİN AYDAN HAYIRLIDIR'IN 10 MANASI

"Azîzim bin aya değer
Hilâlin bin aya değer
Yıl var ki, bir güne değmez
Leyl var ki bin aya değer!"

Kadir suresinde: "Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır." buyrulmuştur. Bu gerçeği birçok hadislerinde Peygamberimiz de ifade etmişlerdir. Nitekim Şâban ayının son gününde okuduğu bir hutbede sahabilere

24 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/12-14
25 Enfal 8/12.
26 Razi, 23/293

şöyle sesleniyordu: "Ey insanlar! Büyük ve mübarek bir ay yaklaştı, gölgesi başınıza geldi. Bu öyle bir aydır ki, içinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi vardır. Allah o mübarek ayın gündüzlerinde orucu farz, gecelerinde nafile namazları meşru kıldı. Bu ayda küçük büyük bir hayır yapan insan başka aylarda bir farz eda etmiş gibi sevap alır. Bu ayda bir farzı yapmak, başka aylarda yetmiş farz yerine geçer. Bu ay Allah için açlık ve susuzluğun, taat ve ibadetin zorluklarına sabretme ve dayanma ayıdır. Sabrın karşılığı da ancak cennettir. Bu ay yardımlaşma ayıdır, bu ay mü'minlerin rızkını arttıracak aydır. Bu ayda her kim oruçlu bir mü'mine iftar edecek bir şey verirse, yaptığı bu iş günahlarının bağışlanmasına ve Cehennemden kurtulmasına sebep olur. Oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmeden onun kadar sevaba kavuşur."[27]

Hz. Selman-ı Fârisî'nin anlattığına göre: "Rasulullah Efendimiz Şaban ayının son gününde bize bir hutbe irad buyurdu. Bu hutbesinde şöyle konuştu: "Ey insanlar! Ulu ve bereketli bir ayın gölgesi hemen üzerinizde belirdi. Bu ayda bir gece (Kadir Gecesi) vardır ki bin aydan daha hayırlıdır…"[28]

Ebû Hureyre'den, Allah Rasulü bir gün şöyle hitap etmişlerdir: "Ramazan ayı geldi çattı. Mübarek bir aydır o. Bu ayın orucunu Allah size farz kılmıştır. O ayda cennet kapıları açılır ve cehennem kapıları kapanır, şeytanlar zincirlere vurulurlar. Onda bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. O gecenin hayrından mahrum kalan kişi, gerçekten (büyük bir şeyden) mahrum kalmış demektir..."[29]

Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre; mübarek Ramazan ayı gelince Rasulullah: "Size, içinde bin aydan daha hayırlı bir gece olan bir ay gelmiştir. Kim, o gecenin hayrından mahrum kalırsa, o bütün hayırlardan mahrum kalmış demektir. O gecenin hayrından ise ancak gerçekten nasipsiz biri mahrum kalır."[30] buyurmuştur.

---

27 Münzirî, et-Tergib ve't-Terhib, 2/94-95.

28 Bu hadisi İbn-i Huzeyme ve Beyhaki'den kaydeden Kandehlevi der ki: "Muhaddisler, bu hadisin bazı ravileri hakkında söz etmişlerdir. Ancak fazilet bildiren hadislerde bu kadarcık bir zayıflık önemli değil. Ayrıca bu hadiste geçen hususların çoğu diğer hadislerle desteklenmiştir." Fezailü'l-A'mal, s.564; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.294-295 (Berekat Yay.).

29 Ahmed b. Hanbel, İsmail b. İbrahim tariki ile, Nesai de aynı hadisi Eyyub kanalıyla Ebû Hureyre'den nakletmişlerdir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8540-8541

30 Hadis, İbn-i Mâce, Terğîbü't-Terhîb ve Mişkât'ta geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâil-i A'mâl, s.596.

Kur'ân ve Sünnet'te açıkça ifade edilen bu "bin aydan hayırlı oluş"un ne anlama geldiğine dair ilgili rivayetlerden hareketle, aşağıdaki beş ana mana ve dahi değişik ilmî dinamiklerden mülhem olarak bir beş mana daha istinbat edilmiştir. Hz. Muhammed ve Ümmeti hakkında:

1. Kadir Gecesi, bin yıl sabaha kadar namaz kılıp akşama kadar cihad eden İsrailli mü'minin bin yılından daha hayırlıdır.[31]

2. Kadir Gecesi; seksen sene ibadet edip hiç günaha girmemiş bulunan dört İsrail peygamberinin o seksen senesinden (bin ayından) daha hayırlıdır.[32]

3. Kadir Gecesi, geçmiş ümmetlerin uzun ömürlerinin bin ayından daha hayırlıdır.[33]

4. Kadir Gecesi, Ümeyyeoğullarının (Emevîlerin) saltanat sürdüğü bin aydan daha hayırlıdır.[34]

Zikredildiği üzere:

"Peygamber Efendimiz, rüyasında Ümeyyeoğullarının, kendi minberine tırmandıklarını görmüş ve bundan çok müteessir olmuştu. Bu rüyadan sonra Sûre-i Kevser ve Sûre-i Kadir nazil oldu. Emeviler'in zahirî saltanatları ise 83 sene 4 ay; yani bin ay sürdü. Kevser Sûresi'nde Emevi soyunun ebter olduğu; Kadir Sûresi'nde ise Emeviler'in 1000 ay sonra yıkılacakları dile geliyordu. Hadislerin toplandığı yıllarda, siyasi otorite Emeviler'in elinde olmasına rağmen, bu hadisin yazılmasına karşı çıkmadılar. Kendilerinde az da olsa bir hayra nisbet kurdular. İşte Horasanlı Ebâ Muslim, Kur'ân'ın bu mucizesine inanarak Emeviler'i, 30-40 kişilik askeri ile yerle bir etmiştir."

Bazıları da şöyle demişlerdir: "Bin ay, Emevi devletinin ömrüdür; çünkü onlar iktidarda seksen üç sene dört ay kalmışlardır. (Kadir sûresindeki) bu âyet Hz. Peygamber'e teselli olmak üzere inmiştir. Çünkü Allah Teala onu kendisinden sonra gelen meliklerin hayat tarzına vâkıf

---

31 İlgili hadis-i şerifler için bkz. Beyhaki, Sünen, 4/306; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568 (ibn-i Ebi Hatim ve Taberî'den); Tecrîd-Sarîh Tercemesi, 6/313; Gunyetü't-Tâlibîn, s.128; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8539-8540; İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.350. 7. Dipnot.

32 İlgili hadis-i şerifler için bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8540

33 İlgili hadis-i şerifler için bkz. Muvatta, İtikaf, 15, 6. Beyhaki'nin de tahriç ettiği bu hadisi, Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebû Bekr ez-Zührî, Mâlik'ten rivayet etmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

34 İlgili hadis-i şerifler için bkz. Hatib, Tarihu Bağdadî, 9/44; Tirmizi, Tefsiru sûreti (Kadr) 97/1; İbn-i Cerir, Hâkim, Taberânî, İbn-i Merdûyeh ve Delâil'inde Beyhakî'den naklen Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569; Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/285; Yazır, Hak Dini, 9/342-343.

kılmış ve Emevileri görünce üzülmüş. Bunun üzerine bu âyeti indirerek Peygamber'ini hoşnut etmiş."[35]

5. Kadir Gecesi, içinde bu gecenin bulunmadığı bin aydan daha hayırlıdır.

M. Hamdi Yazır, nihâî tahlilinde şöyle der:"... Onun için en güzel mânâ bu rivayetlere ihtimal ile beraber, İbnü Cerir'in dediği gibi mutlak olarak Kadir Gecesi'nde amel, Kadir Gecesi bulunmayan bin ay amelden daha hayırlıdır, diye anlamaktır ki, bu da onun hayırlılığı sayısız olduğunu açıklamakla Peygamber ve ümmetine özel bir müjdedir."[36]

İmam Şâtıbî'nin kaydettiği üzere: "Müfessirler genellikle bunun anlamını şöyle açıklamışlardır: "O gecede yapılan iyi bir amel, bin yıllık amelden daha hayırlı ve efdaldir." Kuşkusuz bu doğru bir sözdür. Rasulullah, bu gecenin ameli hakkında çok fazilet beyan etmiştir."[37]

İbrahim en-Nehaî: "Kadir Gecesi'nde yapılan bir salih amel, bin ayda yapılan amellerden daha hayırlıdır." şeklinde anlamıştır.[38]

Râzî der ki: "Bu, 'Bu gecede yapılan ibadetler, kendisinde bu gecenin bulunmadığı bin aydan daha hayırlıdır.' demektir. Zira kendisinde bu gecenin bulunduğu bin aydan daha hayırlıdır denilmesi muhaldir, olması mümkün değildir. Allah Teala'nın, bu gecede olan lütufları, muhtelif iyilikleri ve rızıkları, alabildiğince arttığı için, bu, bu şekilde ifade edilmiştir."[39]

Abd İbn-i Humeyd, Enes'in şöyle dediğini yazmıştır: "Kadir Gecesi'nde (salih) bir amel, sadaka, namaz, zekat, bin aydan daha faziletlidir, kıymetlidir."[40]

Abd İbn-i Humeyd, Rabî' b. Enes'in "Biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik." âyeti hakkında şöyle dediğini kaydetmiştir: "Allah Teala, Kur'ân'ı

---

35 Metindeki "... Bu mana Kur'ân'dan alınmış değildir. Aksine sayıların mutabakatından hareketle Kur'ân dışından, vakıadan alınmıştır. Lafız bu manayı düşünmeye uzak da değildir. Ancak sûreden bu mananın kastedildiğine dair herhangi bir şer'i delil bulunmamaktadır." [Şatıbi, Muvafakat, 3/391. Bkz. 304. dipnot.] Muvafakat'ın tahkikini yapan zat her ne kadar böyle bir dipnot düşmüş olsa da, söz konusu mananın doğrudan Kur'ân'dan alınmış olmadığının ifade edilmesi çok enteresandır. Çünkü herhalde Kur'ân'da Emevilerin de açıkça belirtilmesi beklenecek şey değildir. Beri taraftan bu sûrenin iniş sebebiyle alâkalı, Ümeyyeoğullarının minberine çıktığı mealindeki hadis-i şerifler Tirmizi'de, Taberî'de, Taberânî'de, Beyhaki'de geçmektedir ki, herhalde bu hadisler şer'î delalete yakın bir zann-ı gâlip hâsıl ediyor olsa gerektir.

36 Yazır, Hak Dini, 9/345

37 Şatıbi, Muvafakat, 3/391.

38 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.350

39 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/285

40 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568

Kadir Gecesi'nde cümleten/toptan (bir bütün halinde hepsini) indirmiştir. "Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır." demek ise, bin aylık amelden daha hayırlıdır demektir."[41]

İbn Cerir, Amr b. Kayd el-Mollâî'nin "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyeti hakkında "O gecede bir amel, bin ayda yapılan amelden daha hayırlıdır." dediğini kaydetmiştir.[42]

«Süfyanü's-Sevri der ki : «Mücahid'in 'Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.' kavli hakkında şöyle dediği bana bildirildi: O gecede amel edip, gündüz oruç tutmak ve gece kıyam etmek, bin aydan daha hayırlıdır.» İbn Cerir de bu rivayeti nakletmiştir. İbn-i Ebi Hatim der ki: "Bize Ebû Zür'a... Mücahid'den nakletti ki: 'Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.' kavli hakkında şöyle demiş: "Bu, içinde Kadir Gecesi bulunmayan aylardan daha hayırlıdır, demektir." Katâde İbn-i Düâme, Şâfii ve başkaları da böyle demişlerdir. Amr b. Kays der ki: "O geceki amel, bin aydaki amelden daha hayırlıdır. Kadir Gecesi'nin; içinde Kadr Gecesi bulunmayan bin aydan daha üstün olduğuna dair olan bu görüş, İbn-i Cerir'in de tercih ettiği görüş olup en doğru görüştür, diğerleri değildir. Nitekim Allah Rasulü şöyle buyurur: "Allah yolunda bir gecelik ribat, ondan başka yerlerdeki bin geceden daha hayırlıdır." Bunu Ahmet b. Hanbel rivayet eder. Keza "Cuma gününü sahih bir niyetle iyi bir şekilde karşılayan kişi hakkında da ona gündüzü oruçlu gecesi ibadetli bin yıllık amel yazılır." beyanı arasında da benzer bir mana kastedilmiştir ve daha bunlara benzer pek çok ifade vardır."[43]

6. Kadir Gecesi'nde amel, içinde Kadir Gecesi olmayan en az bin aydan, ve –kesretten kinâye olarak- daha da çoğundan hayırlıdır.

Allâme M. Hamdi Yazır: "O Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır." (Bu, âyetleri altı sayan Mekkî ve Şâmî'de bir âyettir.) Bin aydan daha hayırlıdır. O gece yapılan amel, ibadet ve mücâhede ile erişilecek olan hayır ve sevap, onsuz (içinde Kadir Gecesi bulunmayan) bin ay amel ile kazanılacak olan hayır ve sevaptan daha çok, daha fazla hayırlıdır. Bir sınır ve miktar ile tayin ve tahdit edilmeyecek kadar çok hayırlıdır. Artık ne kadar daha çok hayırlı olduğunu Allah bilir. Bu sırf Allah Teâlâ'nın Muhammed ve ümmetine bir lütfu ve ihsanıdır. Bu tafdil (üstün gösterme) için en az olarak bin adedinin ölçü olarak gösterilmesi tahsis için değil, çoğaltmak içindir."[44]

41 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/567
42 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/568
43 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8540.
44 Yazır, Hak Dini, 9/340

Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır denilmesi, bin ayın onun hayrının ölçüsünü vermesi için değil, hayrının çok fazla olduğunu göstermek içindir. Çünkü "daha hayırlı" olunca, onun hayrının bin ayla beraber dahasının, yani fazlalığının da olduğu anlaşılır. İşte bu fazlalığın miktarını ancak Allah (celle celalühu) bilir.

Ebu'l-Ala Mevdudi diyor ki: "Âyetin kelimeleri şöyle değildir: "Kadir Gecesi'nde amel etmek bin ayda amel etmekten hayırlıdır." Âyette "Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır." denilmiştir. Buradaki bin aydan murad, 83 sene gibi ifadeler değildir. Araplarda büyük bir sayı anlatılmak istendiğinde "bin" kelimesi kullanılırdı. Bu nedenle âyetin anlamı "bu bir gece içinde o kadar büyük iyilik ve hayır yapılmıştır ki insanlık tarihinde uzun bir zamanda bile bu kadar hayırlı iş yapılmamıştır."[45]

Mevdûdî de tıpkı İmam Mâtürîdî gibi, âyetteki "bin" rakamının genel bir rakam konumunda bulunması ve ism-i tafdîlden sonra gelmesini dikkate alarak bu sayının çokluktan kinaye olabileceğini söylemiştir.[46] Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in başka âyetlerinde de bin ve elli bin yıla tekabül eden "gün" kavramı kullanılmaktadır [Secde, 32/5; Meâric, 70/4].

7. Kadir Gecesi, Ruh ve meleklerin yeryüzüne indiği ve arzda bir darlık yaşandığı gece olması itibariyle, böyle meleklerin inmediği sâir bin ayın gecesinden daha kıymetlidir.

"Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyetinin tefsirinin bitişinde Allâme Yazır: "Şimdi onun hayırlılığı şöyle beyan olunuyor." diyerek müteakib âyetle arasındaki bağlantıyı kurar ve meleklerin ve ruhun o gece yeryüzüne inişini, Kadir Gecesi'nin bin aydan hayırlı oluşunun perde arkası esrarı olarak kabul eder. Hiçbir gecede inmediği kadar, yeryüzünde darlık meydana getirecek sayıda meleğin arza inmiş olması, bu gecenin hayriyetinin hem sebebidir, hem de bir göstergesidir.

Allâme Yazır der ki: 4. Tenezzelü "iner" fiil-i muzarî'dir. Yani bunun manası "İner de iner, peyderpey iner melekler ve ruh onda" demektir. Şihab'ın beyanına göre bu zamirinde iki vecih vardır: Birisi; geceye ait olmasıdır ki, bu şekilde ruh, melaikeye atfedilerek, o gecede melekler ve ruh peyderpey iner demek olur, zahiri de budur. İkincisi; melâikeye ait, vav da hâliye olmasıdır ki, Ruh içlerinde olduğu halde melekler iner

---

45 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, VII/186-188.

46 Mâtürîdî, Te'vîlâtü'l-Kur'ân, Hacı Selimağa Ktp., nr. 40, vr. 89; Mevdûdî, Tefhim, VII/187.

demektir. Tefsircilerin çoğunluğunun görüşüne göre Ruh'tan maksat Cibril'dir. Bazıları da, Ruh büyük bir melektir ki, gökleri ve yeri yutsa ona bir lokma olur, demişlerdir. Burada "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."[47] gibi rahmet mânâsında olduğunu da söylemişlerdir. Ve daha çeşitli görüşler vardır. (Nebe' 78/38, Meâric 70/4 ve İsrâ Sûresi'nde "De ki: "Ruh Rabbimin emrindendir."[48] âyetinde geçen açıklamalara bakılabilir.) Herhalde bundan Ruh'un melâikeden daha özel olduğu anlaşılır. Bazıları bunların dünya semasına indiğini söylemişlerse de açık olan, yere ve kadire mazhar olan kimselere inmeleridir."[49]

Ayrıca bazı eserlerde şu mealde manalara da yer verilmiştir:

8. Kadir Gecesi, gayb âleminden kalbe gelen bir ilm ü hikmet, bir feyz ü bereket ile sair gecelere nisbetle bin aylık –seksen yıl dört aylık uzun bir insan ömrü kadar- manevî terakki birden gerçekleşir.

9. Kadir Gecesi cân ü gönülden Allah'ı bir kere zikretmek veya tefekkürde bulunmak, bin aylık ihlassız ibadetten hayırlıdır. Bursevî Hazretleri'nin ifadesiyle: "Ârifler için Kadir Gecesi, âbidlerin bin ayından daha hayırlıdır."[50]

10. Bin ay, normal melek zaman saatinde (Kadir sûresinin 4. âyetine kıyasla) bir gecedir, bir geceye tekabül eder ve bu gece; Kadir Gecesi, gayb zaman saatinin dünyada işleyiverdiği bir mucize zaman genleşmesidir, manevî bir açılımın gerçekleşmesidir. Kadir'in bin aydan hayırlı (kıymetli) olmasının bir manası da bu olsa gerektir, Allahü a'lem.

D. KADİR GECESİ'NİN BİN AYDAN HAYIRLI OLUŞU HER MÜ'MİN İÇİN GEÇERLİ MİDİR?

Kadir Gecesi, herkes için mi yoksa bazıları için mi?, bin aydan hayırlı bir gecedir? Bu soruyu böyle de sormak mümkün. Bu soruya, yaklaşım keyfiyetine göre hem evet, hem hayır, hem de evet-hayır denilebilir. Kadir Gecesi, fazilet ve vâridatı ile mutlak manada her mü'min için potansiyel

47 Yusuf, 12/87
48 İsra, 17/85
49 Yazır, Hak Dini, 9/345-346
50 Bursevî, Ruhu'l-Beyân, bkz. Kadir sûresi tefsiri.

olarak bin aylık bir hayrı içinde barındırır. Bu bakımdan herkes için «Evet!». Yoksa Kadir Gecesi'ni de her gecesi gibi kıyamsız geçirenler de dâhil olmak üzere bütün Müslümanlar hakkında fiilen böyle bin aylık bir hayriyet niyetsizlik ve amelsizliklerine rağmen ihsan edilecek değildir, bu açıdan ise «Hayır!» Beri taraftan ise Kadir Gecesi, onu gafilâne geçirene olmasa bile, bir şekilde idrak edip kıyâm ile ihyâ edebilen mü'mine bin aylık hayriyetini nasip eder. Bu açıdan da «başı Hayır, sonu Evet»tir. Bu üç kategorinin dışında ve üstünde çıtası yüksek bir yorum vardır ki, ona göre ise «Kadir Gecesi ancak senenin bütün gecelerinin kadrini bilenler için bin aydan hayırlıdır.»

Kadir Gecesi'nden "bütünüyle" mahrum bırakılan bazı kem-talihler vardır. Peygamber Efendimiz'in gayb perdesinin arkasından haber veren beyanları bize bu talihsiz kimseleri bildirmektedir. Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü: "Ramazanda öyle bir gece vardır ki bin aydan daha hayırlıdır. O geceden mahrum bırakılan kimse gerçekten mahrum kalmış demektir." buyurdular.[51]

Kadir Gecesi'nin hayrından mahrum bırakılan kişi, bütün hayırlardan da mahrum bırakılmıştır. Enes b. Malik'ten rivayet olunduğuna göre, şöyle demiştir: "Ramazan ayı girmişti. Rasulullah buyurdular ki: Bu ay işte size geldi çattı. Bu ayda öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Kim o geceden mahrum bırakılır ise bütün hayırlardan (saadetlerden) mahrum bırakılmış demektir. O gecenin hayrından da ancak mahrum olan nasipsiz kalır."[52]

İbn-i Abbas'tan merfu olarak gelen bir rivayette Allah Rasulü şöyle buyurmuştur: "Allah Teala, Kadir Gecesi, ümmet-i Muhammed'den mü'minlere nazar eder ve onları bağışlar, onlara merhamet eder; fakat şu dört zümre hariç: içki mübtelası, anne-babasına isyan eden, akrabalık bağlarını kesen ve kin/düşmanlık güden."[53] Başka bir rivayette 4. olarak "Bid'at ehli olup İslâm cemaatını ve ümmetini terk edip onlardan ayrılan kişi."[54] şeklinde geçmektedir.

Hüseyin Vassaf mezkur rivayeti bir madde farkıyla ve dahi lafız ihtilafıyla şöyle kaydetmiştir: "Bu (kadir) gece(si) dört kimse 'afv buyurulmaz-

---

51 Ahmed b. Hanbel, 2/230; Nesai, Fazlü Şehri Ramazan, 4/129. İsnadı sahihtir. Bu hadisi, el-Bânî, "Sahih-i Süneni'n-Nesâî"sinde zikretmiştir, 2/455.

52 İbn Mace. İsnadı hasen derecededir.

53 İbn-i Receb, Letâifü'l-Mearif, s.370

54 Hadisi, Beyhaki, İbn-i Hibbân ve Tergîbü't-Tehhîb'inde el-Münzirî kaydetmiştir. Ayrıca bkz. Kandehlevî, Fezâil-ü A'mâl, s.616; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.112-114.

mış ki biri evinde müskirat olan, ikincisi evinde sûret bulunan, üçüncüsü ebeveynine 'âsî, dördüncüsü birbirine dargın olan."[55]

Kadir Gecesi'nden her salih amel sahibi mü'minin bir nasibi vardır. Kadir sûresinde verilen bin aylık hayır müjdesi herhangi bir takyit içermemektedir; ancak istisnalarını biz Peygamber Efendimiz'den öğrenmiş bulunuyoruz ki bu rivayetlerden bir kısmı aşağıda zikredilecektir. Bazı ulemaya göre, belli bir mazereti sebebiyle Kadir Gecesi'ni ihya edemeyenler için de Kadir Gecesi'nden bir nasip verilecektir. Lohusalık, hayır, yolculuk ve hatta uyuyakalmışlık gibi mazeretler bile buna engel olmayacaktır. Bir şartla ki, o kişi sâir zamanlarda amelini Allah'ın kabul ettiği bir kimse ola. İbn-i Receb'in kaydettiğine göre: "Cübeyr (radıyallahu anh) anlatmıştır: Dahhâk'a "Lohusa, hayızlı kadınlar, yolcular ve uyuyakalmışların Kadir Gecesi'nden herhangi bir nasipleri var mıdır?" diye sordum. "Evet, dedi, Allah amelini kabul ettiği herkese Kadir Gecesi'nden nasibini verecektir."[56]

Ramazan ayının bütün gecelerini kıyâmla ihyâ edenler, Kadir Gecesi'ne ve bin aylık hayrına erişirler. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın bütünü içerisinde gizli bir gece olduğuna dair hadis-i şeriflere itibarla, böyle bir aylık kesintisiz bir kıyamla, hele bir de bu kıyam i'tikaf sûretiyle olur ise, elbette ki Kadir Gecesi mutlaka idrak edilmiş olunacaktır.

Kadir Gecesi'nin vakti tam olarak bilinemediğinden, Allah'ın sevgili kulları Ramazan'ın her gün ve gecesini Kadir Gecesi olabilir düşüncesiyle geçirmeye çalışmışlardır. Her senede Hilal'in, haftanın farklı günlerinde görünmesine göre başlangıç günü değişkenlik arzeden Ramazan'da Kadir Gecesi haddizatında yıldan yıla değişmektedir. Bunca değişiklikler zemininde pek çok ehlullah gibi Bediüzzaman da Kadir Gecesi'ni bir gün öncesi ve bir gün sonrası ile (daha bir itina göstererek) ihya etmiştir.[57] Hatta Sabri Efendi gibi talebeleri de aynı şekilde iki gece olarak tes'îd etmişlerdir ki Üstad'a yazdığı bir mektupta şöyle der:

"Üstadım efendim! Rahatsızlığınız anında oradaki menba-ı Nurun mücahedeleri, bir saat mesai-i mâneviyelerini hâdim-i Kur'ân hesabına yaptıkları gibi, bu havalide de bu seneye mahsus ifa edilen mesai-i diniye, tahdîs-i nimet zımnında zikre vesile olduğu fakire bu sene leyle-i Kadirden

55 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457
56 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.351
57 Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s.136, 169

bir gün evvel ihtar edildi ki: "Bu sene leyle-i Kadri iki gece yap." Bendeleri de cemaate şöyle söyledim ki: "Üstadım (sellemehullah ve âfâhu) bazı bu gibi mübarek geceleri bazı maksatlara binaen o leyle-i mübarekeyi ihya için bir gece evvel, hattâ mâhut geceden bir gece sonra daha ihyaya sa'y ederlerdi. Biz de o isre ittibâen onun hesabına leyle-i Kadri iki gece yapacağız diye niyet ve karar ettik. Birinci gecede Evrad-ı Bahaiye ve Tesbihat ve Sekîne ve Delâil-i Hayrat ve Cevşenü'l-Kebîr gibi ders ve virdlerimize çalıştık. İkinci gece keza; hem nasihat... Demek, ittibâ cihetiyle Üstadımızın hesabına yüz cemaatle -tekabbellah- çalıştırılmışız. Sonra Isparta, Atabey, İslâmköy, Kuleönü, ve saire gibi mahallelerde de sair vezaiften mâadâ her gün Kur'ân'ın cüzlerini taksim sûretiyle hatm-i Kur'ân, Üstad hesabına bütün Ramazan'da ve Âyetü'l-Kürsî hatimleri kezâ... Şu halde, bu seneye mahsus yapılan ibâdât-ı mâruzaların bir hikmeti varmış ki, bilmediğimiz halde Kastamonulu kardeşlerimiz gibi Üstad hesabına çalıştırılmışız. Fîmâba'd, Rabbim uzun ömürler ihsan etsin, muammer, ebedî şifa ve deva ve inayetler ihsan buyursun. Âmin! Talebeniz Sabri."[58]

Her geceyi Kadir bilenler ancak Kadir Gecesi'ne erebilir. Nass-ı kat'î ile **Kadir Gecesi'nin bin aydan hayırlı oluşu, sadece her geceyi Kadir bilenlere mi mahsustur?** Öyle ise bu tahsisin dinî delilleri nelerdir? Abdullah İbn-i Mesud: "Her kim senenin bütün gecelerini ibadetle ihya ederse, Kadir Gecesi'ne rastlar." demiştir.[59] Bu ifadeye göre, Kadir Gecesi, yılın herhangi bir gecesi olabilir. Dolayısıyla da onu idrak edebilmek için yılın bütün gecelerini ihya etmiş olmak icap ediyor. Nitekim İmam-ı Azam Ebû Hanife Hazretlerinin de: "Kadir Gecesi senenin 365 günü içersindedir."[60] dediği rivayet edilmiştir.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi, bin aydan daha hayırlı oluş mevzuunda şöyle bir yorum ortaya koymuştur: "Bu gecenin, bin aydan hayırlı olmasına gelince bu, kesretten kinayedir ve herkes için de söz konusu değildir, belki her geceyi Kadir bilenler içindir. Evet sanki o, her geceyi ihya etmiş de, bu gecede bardağı taşıran rahmet damlayıvermiş... Derken kul, damla iken deryaya ermiş..."[61]

Kadir'i idrak için bütün geceleri ihya şartını getirenlerin bu sözleri

58 Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî - s.2093
59 Müslim, Müsâfirîn 179. (762).
60 Hüseyin Aslan, İbrahim Demir, Memba, c.3, s.1990-1991
61 Gülen, Fasıldan Fasıla, 2/323.

"kinâî" olabilir, yani Kadir Gecesi'nin kadrini, hakikatte diğer bütün gecelerin kadrini bilenler, diğer geceleri kadir bilenler bilebilirler manasında bir vurgu da olabilir. Kadir Gecesi'ne olan ilgi, sevgi ve bağlılıktan doğacağı ümit edilen salih amelleri, o ilgi, sevgi ve bağlılılığı sair gecelere de yayarak o vakitlerde de salih ameller işletebilme gibi bir niyet ve o niyete bağlı bir irşat durumu söz konusu olabilir. -Allahü a'lem-. Bu ihyanın asgarisi ise akşam ve yatsı namazını kılmak ve sabah namazına kalkma niyetiyle yatmaktır.

Ne var ki mezkur hadiste sadece Allah Resulü değil de, ümmet de istisna kılınmaksızın bütünüyle zikredilmiştir ki, buradan hareketle o geceyi araştıran, bir şekilde bulup idrak eden ve ibadetlerle ihya eden mü'min için de bin aylık bir hayriyet söz konusu olur, manası da çok açık şekilde görülmektedir. "... O gecenin kadrini bilenlere İlâhî varidat dolu dolu gelir; hem de ahirette müminlere mükâfat verilmesi ölçüsünde gelir. Bunları elde etmek için, Kadr'in kıymetini bilmek, semâvî vericilerden yağan vâridâtı alabilmek için Kadir Gecesi'ni bir alıcı gibi kullanabilmeye bağlıdır."[62]

Kadir Gecesi, kadir bilmişlerin gecesidir. Ramazan ayının 27. gecesi elveda hâlet-i ruhiyesiyle yaşanılarak yazılmış bulunan "O, kadir bilmişlerin gecesidir." başlıklı bir makale ise, Kadir Gecesi'ni ve bin yıllık hayrını idrak edebilmeyi kulun kadir şinaslık vasfına, vefakârlık sıfatına bağlamaktadır ve daha farklı bir yaklaşımla, öyle her geceyi kıyamla geçirmekten ziyade, genel anlamda kadirşinas olabilme niteliğini kazanabilmiş olmaya meseleyi şartlı kılmaktadır.

"Bir feyiz, yümün, bereket ayı idi (Ramazan). Bir devlet kuşu gibi o devlet kuşuna başı açık olanların başına kondu ve şimdi gerilimi içinde kalkmaya, uçmaya, uzaklaşmaya hazırlanıyor. Hazreti sadık-ı masdukun dilinde "yazıklar olsun ona ki, Ramazanı idrak etti de Allah'ın mağfiretine mazhar olmadı" mevhumu muhalifini arz edeyim ne mutlu onlara ki, ramazanı idrak ettiler. Allah'ın mağfireti, hediyesi ve behiyesiyle ramazandan ayrılıyorlar. Öyle ayrılın inşallah ramazandan.

Bu sene ramazan halet-i nez'ini yaşıyor. Size hayat üfledi, yirmi altı yirmi yedi gün size hayat üfledi. Solukları bitti ve o tükenme dakikaları içinde, tükenme günleri içinde üflediği hayatı, nefhettiği hayatı teneffüs edip iliklerinize sindirmiş iseniz siz bir sene yaşayacaksınız. Ve öbür tarafa

62 Gülen, Fasıldan Fasıla, 3/13

Allah uzun versin, intikal ettiğiniz zaman seneler yaşayacaksınız. Asırlar yaşayacaksınız.

Zira içinde bir gece var ki, yine sadık-u masdukun ifadesiyle "leyletü'l-kadr" kadri yüce o gece, kadri bilinmesi gerekli olan o gece "hayrun min el fişehr" seksen seneden, seksen küsür seneden daha hayırlıdır. Ha bir ömür yaşamışsınız. Ha ramazan yaşamışsınız. O ramazan içinde kadrini bildiğiniz, takdir ettiğiniz, ona karşı kadirşinas davrandığınız bir leyle-i kadri idrak etmişiniz.

Ve onun sath-ı mahilinde bulunuyoruz. Veya onu arkada bıraktık bayrama doğru gidiyoruz. Zira yine sadık-u masduk -doğru sözlü- bize buyuruyor ki, "onu ramazanın son on gününde arayın" yirmi birinde, yirmi üçünde –eyvah onlar arkada kaldı- yirmi beşinde ve bu akşamda yirmi yedi bağrını açmış, bari bende diyor. Ben bağrımı açtım, siz de kanatlarınızı açın, açın ve uveyk gibi şahlanın.

Bu uçuşla Allah'a ulaşacaksınız, Rasulullah'a ulaşacaksınız. Siz böyle bir sahile çadırlarınızı kurmuş âram ediyorsunuz. Sizi bekleyenler var. Süprizler. İki adım ileride bekleyen süprizler var. Melekler sokakların başında karşınıza çıkacak. Selam size diyecekler. Her türlü mihnet ve meşakkatten, sıkıntı ve darlıktan, küfrün tazyikinden, delaletin boğuculuğundan kurtuluş olsun size emana eresiniz, diyecek. Köşe başlarında size selam çakacaklar.

Bu onların dünyadaki selamları. Bunda mübalağa yok, bunu Kur'ân diyor. "tenezzelü melaiketü ve ruhu fiha biizni rabbihim min külli emrin selam hiye hattâ metla'ıl-fecr" önünüzdeki şafakta yeni bir aydınlık şafakla sökerken karanlık gecesini yaşayan sizlere Allah şafak ihsan eylesin.

Yeni bir şafak sökünceye kadar melekler size selam diyecekler. İyi bir gece yaşamışsanız, -yaşamış olun inşallah- ötede bir adım daha atacaksınız, meleklerin selamıyla karşılaştığınız yamaçların arkasından bir adım daha atacaksınız. Yeni bir ses yeni bir nefes duyacaksınız. Cennet kapıları ardına kadar açılmış "selamun aleykum tıbtüm fedhulûhâ hâlidîn" diyecekler size.

Niçin? Çünkü seksen küsür sene Hz. Muhammed Mustafa'nın ümmetinin ömrü budur. Sekseni geçen azdır. Seksenin sağında solunda altında üstünde dökülenler çoktur. Bir insan yaşasa ancak seksen sene yaşar. Doksan da yaşasa, 10'u-15'i rüşde erme çağıdır; (geriye yine seksen sene veya daha az bir vakit kalır. Doksan yıllık ömre bedel bir Kadir Gecesi'ni

önemsemememek mümkün değildir, araştırıp değerlendirmeme lüksümüz yoktur.)

Demek ki, **hayatında yakalayıp ihya ettiği Kadir gecelerinden bir tanesine zafer tahtını kurmuşsa onda başarılı olmuşsa bir ömrü nuranî yaşamıştır.**

Allah'ın lütfundan beklenir bu. İmam Rabbani diyor ki, "Bir anı seyyale vücud-u enver binler sene vücud-u ebtere mürecceahtır." Bir dakika aydın hayat yaşadınız, bin sene boş ve karanlık yaşamadan bin defa, yüz bin defa daha hayırlıdır.

Siz bir gece yaşıyorsunuz. Güne soluklarınızı kattı iseniz, mızrabınızı inilti ile "Allah'ım senin için vuruyorum." dediyseniz. Ve ikinci defa elinizi kaldırıp mızrapla bamteline dokunmak üzere bu gece hazırlanıyor iseniz, bir seksen sene dağarcıkta hazır sizin için. Bir seksen seneyi yakalarsanız "selamun aleykum tıbtüm fethuluha halidin" sizin için hazır. Hazır olsun, Allah benim için de hazır etsin.

...Ya ona giriş noktasını tutmuş bulunuyoruz veya çıkış noktasını tutmuş bulunuyoruz. Dilerim siz ciddi bir metafizik gerilimle onu yakalayın. Ondan tam istifade edin, onu tam halledin, tam sağın. Sütün damlasını bırakmayın, Kadir Gecesi'nin memelerinde. Emin eme bildiğiniz kadar. Zerresi kalmasın. Öyle doyun ki, bundan sonra kıyamete kadar bir yudum süt almasanız, feyizden, feyz-i aktesten bir yudum süt alamazsanız manevi hayatınızın devamı için yetsin size o. Öyle emin öyle değerlendirin.

Bir vesile ile arz etmiştim. Mümin yapacağı her şeyi veda ediyor gibi yapmalı. Hazreti sadık-u masdukun, Muhammed Mustafa'nın hayatı yaşadığı gibi yaşayın. Ne olur ne olmaz deyin, önümüzde bir gece var. Böyle bir gece ya nasip olur ya da olmaz. İyisi mi nasip olmaz diye hesabımızı ona göre yapalım. Yapalım ve onu öyle değerlendirelim.

Öyle bir Kadir Gecesi değerlendirelim ki, eğer şu ana kadar hayatımızda böyle bir Kadir Gecesi değerlendirmediysek bir kere hayatımızda Kadir Gecesi değerlendirmiş olalım. Bir kere değer olsun.

Kadir zaten takdir demektir. Kadir, Allah'ın sizin hakkınızda yapacağı takdirler, ister kader defteri, kader kitabı olsun, isterse takdir bakışı olsun. Ama takdir bakışları takdir bakışlarıyla karşı karşıya gelir, iç içe girer, mütekabil hale gelirse o zaman istifadeli olur. Yani siz kadirşinas olarak hareket ederseniz, kadri bulmuşluğu çok iyi değerlendirirseniz, kadrin kadrini bilirseniz Allah kadri hakkınızda kadir yapar.

Kadir şinaslığa bağlıdır. Onun için koca imam, ihlas imamı Ebû Hanife der ki "Kadir Gecesi senenin üç yüz altmış beş günü içersindedir." O senenin her gecesini kadir bilenlere bağrını açar, gel ben seni bekliyordum. Nitekim sen de beni bekliyordun. Her gece zulmet eteklerini insanlığın başına saldığı zaman ben ağımı gerip sizi bekliyordum yakalamak için siz de beni bekliyordunuz. Ve şimdi beklemeler iç içe giriyor kadir sizi bekliyor siz de kadri bekliyorsunuz.

[**Beş vakit namazını vaktinde kılan bir mü'min Kadir Gecesi'ni idrak eder.**] O kadir bilmişlerin gecesidir, kadirşinasların gecesidir. Ama öyle düşünüyor, öyle bir zan besliyor. Daha doğrusu öyle bir zan besleme lüzumunu duyuyorum. İnşallah siz hayatınızın her gecesine aydınlık âlemden iki rekat teheccüd namazı, bir vitir namazı hiç olmazsa bir yatsı namazı ve arkasından sabah namazını eda niyeti eklemiş o gecenizi aydınlatmışınızdır. Geceyi ihya etmiş sayılırsınız. İhya ettiğinizden dolayı da Kadir Gecesi'yle inşallah buluşacağınız gecede o muarefe gösterecek, size tanış çıkacaktır. Siz de her geceyi ihya ettiğinizden onu tanıyacaksınız. Tanıyacak ve o geceyle inşallah birleşecek, bütünleşecek ve tam istifade edeceksiniz."[63]

"**Bir kimse bir yıldan bir yıla kadar akşam ve yatsı namazlarını cemâ'atle kılarsa leyle-i Kadrden nasibini alır.**" diyen Said b. Müseyyeb,[64] elli sene kadar yatsı abdesti ile sabah namazını kılmıştır diye rivayet edilmiştir.[65]

Kadir Gecesi'ni idrak edebilmek için, onu senenin bütün gecelerinde en azından bir teheccütle, yahut akşam, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmak sûretiyle takip en itidalli kulluk yoludur. Bir gece kendini harap etme değil, her gece az bir miktar da olsa amele devam etme esastır. Allah Rasulü'nün tavsiyesi de bu istikamettedir:

"Ey insanlar! Gücünüzün yettiğince ibadet yapın. Çünkü siz ibadet etmetten usanmadıkça, Allah sevap yazmaktan usanmaz. Allah'a en hoş

63 Hüseyin Aslan, İbrahim Demir, Memba, c.3, s.1990-1991. Memba isimli eserde "Pırlanta Serisi"nden denilerek verilen bu iktibasın M. Fethullah Gülen'in Külliyat'ından olduğu ifade edilmiştir. "O kadir bilmişlerin gecesidir" başlığı altında zikredilen bu bölümü, biz, elimizdeki basılı olan külliyatta bulamadık. Sohbet veya vaaz kasetlerinden birinden deşifre edilerek minik tasarruflarla yazıldığı anlaşılmaktadır.

64 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457

65 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.596-598

gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır."[66] "Din kolaylıktır. Kimse ibadet yapacağım darken göstereceği aşırı gayretlerle kendisini zorlamasın. Aksi halde din ona galip gelir."[67]

E. KADİR GECESİ'NDE BİN AYLIK MÜJDEYLE BERABER BİN AYLIK TEHDİT DE VARDIR

Kadir Gecesi'nde bin aylık müjde ve bin aylık tehdit vardır, evet. Razi demiştir ki: "Bu âyette hem alabildiğine bir müjde, hem de alabildiğine bir tehdit yatmaktadır. Bunun müjde olmasına gelince; bu, Allah Teala'nın bu hayırlılığın miktarını beyan etmeksizin bu gecenin hayırlı bir gece olduğunu belirtmiş olmasıdır. Ve bu tıpkı Hz. Peygamber; Hz. Ali, Amr b. Abd-i Vedd el-Âmirî'nin karşısına çıktığında "Bu (cengi), ümmetin kıyamete kadar olacak olan amelinden daha üstündür." demesi gibidir. Çünkü Hz. Peygamber, "Bu, ümmetimin ameli gibidir" dememiş, tam aksine ümmetimin amelinden daha üstündür demiştir. Buna göre Hz. Peygamber âdeta: "Bu amelin, tartılmak için kafidir, gerisi ise tartılmasa da olur." demek istemiştir. Bil ki: Kim ki bu geceyi ihya ederse, bu kimse sanki Allah'a seksen küsur yıl ibadet etmiş gibi olur. Bu geceyi her yıl ihya eden kimse de pek çok ömür yaşamış gibi olur. Kim kat'i olarak bu geceyi rastgetirmek için ayın tümünü ihya ederse, bu kimse de âdeta otuz Kadir Gecesi ihya etmiş gibi olur. Rivayet olunduğuna göre, kıyamet gününde, dört yüz yıl Allah'a ibadet eden bir İsrailli ile bu ümmetten kırk yıl Allah'a ibadet etmiş birisi bir araya getirilir. Derken bu ümmetten olan kişinin sevabının daha çok olduğu görülür. Bunun üzerine İsrailli, "Sen Adilsin. Oysa ki ben, onun sevabının daha çok olduğunu görmekteyim." der. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Çünkü sizler, dünyevî cezadan korkuyordunuz da, bu sebepten ibadet ediyordunuz. Halbuki ümmet-i Muhammed'in 'Sen onların içinde bulunduğun müddetçe ben onlara azab edici değilim.'[68] âyetinden dolayı teminatları vardı. Ve bu konuda emin idiler. Ama buna rağmen onlar yine de ibadet ediyorlardı. İşte bu yüzden bunların ibadetleri, daha çok sevabı gerektirmiştir." buyurmuştur.

66 Buhari, İman 32.
67 Buhari, İman, 29
68 Enfal, 8/33

Bu âyetteki tehdide gelince, Allah Teala, büyük günah sahibini Cehenneme girmekle tehdit etmiştir. Yüz Kadir Gecesi ihya etmek bile, bu kimsenin tek bir daneyi eksik tartıp eksik ölçmesi sebebiyle hak etmiş olduğu azaptan onu kurtaramaz. İşte bu yüzden burada günahkârın halinin perişan ve güç olduğuna bir işaret vardır."[69] Evet: "Bu geceye saygı göstermelidir. Saygı göstermek, günâh işlememekle olur."

F- BİR GECELİK AMEL, BİN AYLIK AMELDEN NASIL HAYIRLI OLABİLİR?

Meselenin akl-î-mantıkî açıdan nasılı üzerinde bir miktar durmak gerekiyor: **Bir gecelik amele, bin aydan fazla ecrin verilmesi nasıl mümkün olabilir?** Razi der ki: "Birisi çıkıp da şöyle diyebilir: "Hz. Peygamber'in "Ecrin/mükâfatın, yaptığın işin miktarına göredir." dediği sahihtir.[70] Halbuki bin ay taatte bulunmanın, tek bir gecede taatte bulunmadan daha zor olacağı malumdur. Binaenaleyh bu ikisinin denk olması nasıl düşünülebilir? Bu soruya şu birkaç açıdan cevap verilebilir:

1.) Aynı işin, kendisine eklenen farklı durumlar sebebiyle, iyilik veya kötülük açısından farklı hükümler alması normaldir. Baksana, cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür. Aslında kılınan namaz, her iki durumda da aynıdır. Bir Hristiyan'a zina iftirası atan, tazir ile cezalandırılır iken, bir iffetli Müslüman'a bu iftirayı atana had uygulanır. (80 kırbaç.) Dolayısıyla bu gibi yerlerde şekil aynı olmasına rağmen, hükümler farklı farklı olmuştur. Hatta aynı sözü, Hz. Aişe hakkında söyleseydin bu küfür olurdu. İşte bu yüzden Cenab-ı Hak, "Siz onu basit bir şey mi sanıyorsunuz. Ama o, Allah katında pek büyük bir şeydir."[71] buyurmuştur. Bu böyledir. Çünkü bu, yüksek bir ilim rahlesi olan Hz. Aişe hakkında bir ta'n ü teşnîdir, ileri-geri konuşmadır. Çünkü Hz. Peygamber onun için "Dininizin üçte ikisini şu Hümeyra'dan (Aişe'den) alınız!" buyurmuştur.[72] Yine bu, Bedir'de bulunmuş birisi olan Hz. Safvan hakkında ve mü'minlerin annesi olduğu için Hz. Aişe hakkında bir ta'ndır. Çünkü çocuğun, anası kafir bile olsa, annesine iftira edilmesi

---

[69] Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/286
[70] Buhari, Umre, 8; Müslim, Hac, 127
[71] Nur, 24/15
[72] Acluni, Keşfu'l-Hafa, 1/384

durumunda hak talep etme yetkisi vardır. Daha doğrusu bu gayret, yani kıskançlık bakımından en ileri noktada bulunan Hz. Peygamber'e yönelik bir ta'ndır. Bundan da öteye, Allah'ın hikmetini ta'ndır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın, Hz. Peygamber'i, haşa zaniye bir kadınla evli olarak bırakması caiz olmaz. Sonra bu zina etmiştir diyen kimse, bunun aslında dağlardan daha ağır bir şey olmasına rağmen, basit ve hafif bir şey olduğunu sanmıştır. İşte bütün bu izahlarla bu fiillerin sebepleri ve konumları farklı farklı olduğu için, sevap ve ceza hususlarında neticelerinin de farklı olacağı ortaya çıkar. Dolayısıyla da şekil açısından zahiren az görünen taatin, mükâfat bakımından pek çok taate denk olabilmesi akıldan uzak görülemez.

2.) Hâkim olan Cenab-ı Hakk'ın maksadı, insanları taate ve ibadetlere çekmektir. Böylece O, bazen bir taatin ücretini iki katına çıkarır ve mesela, "Şüphesiz zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Zorlukla beraber bir kolaylık vardır." buyurarak, bir zorluğa iki kolaylık vadetmiştir. Bazen on katına, bazen de yedi yüz katına çıkarır. Bu bazen zamanı açısından, bazen de yeri, yapıldığı yer açısından böyle değerlendirilir. Bütün bunlardan Cenab-ı Hakk'ın asıl maksadı, mükellefi ibadete çekmek ve onu dünyaya dalmaktan geri durdurmaktır. İşte bu yüzden, Beytullah ve Zemzem, diğer yerlere ve sulara üstün kılınmıştır. Ramazan diğer aylardan üstün tutulur. Cuma diğer günlerden faziletli sayılmıştır. Kadir Gecesi de diğer gecelerden efdal kılınmıştır ki, bütün bunların maksadı, biraz önce bahsettiğimiz maksad-ı ilahidir."[73]

3.) Bir gecelik amelin, bir aylık amele tekabül edebilmesinin sırr-ı hikmetine dair Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin şu özlü tespitleri yeteri cevabı vermektedir sanıyorum. Diyor ki: "Öyle zaman olur ki, bir kelime bir orduyu batırır; bir gülle otuz milyonun mahvına sebep olur. Nasıl ki oldu da... Öyle şerait tahtında olur ki, küçük bir hareket insanı âlâ-yı illiyyîne çıkarır. Öyle hal olur ki, küçük bir fiil, insanı esfel-i sâfilîne indirir. Böyle kaziye-i mutlakada veya münteşire-i zamaniyede böyle haller, büyük bir nükte için nazara alınır. Böyle acip fertler ve acip zamanlar ve haller mutlak müphem bırakılır. Meselâ, insanlarda veli, Cumada dakika-i icabe, Ramazan'da Leyle-i Kadir, Esmâü'l-Hüsnada İsm-i Âzam, ömürde ecel meçhul kaldıkça, sair efrad dahi kıymettar kalır..."[74] "Cenâb-ı Hakîm-i

73 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/287
74 Nursi, Sünuhat - s.2043

Mutlak, şu dâr-ı tecrübe ve meydan-ı imtihanda, çok mühim şeyleri, kesretli eşya içinde saklıyor. O saklamakla, çok hikmetler, çok maslahatlar bağlıdır. (Bu sebeple de) mesela Leyle-i Kadri umum Ramazan'da, saat-i icâbe-i duayı Cuma gününde, makbul velîsini insanlar içinde, eceli ömür içinde ve kıyametin vaktini ömr-ü dünya içinde saklamış..."[75]

4.) Yine Üstad Bediüzzaman, bir başka yerde "Kadir gecesinin bin aydan hayırlı oluş" meselesini, bast-ı zaman ve saat-i icâbe kavramlarıyla izah etmektedir. Demektedir ki: "Leyle-i Kadir gibi birtek gece, seksen küsur seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu, nass-ı Kur>ân gösteriyor. Hem bu hakikate işaret eden, ehl-i velâyet ve hakikat beyninde bir düstur-u muhakkak olan «bast-ı zaman» sırrıyla, çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Miraç, bu hakikatin vücudunu ispat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Miracın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs'ati ve ihatası ve uzunluğu vardır. Çünkü, o, Miraç yolunda beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası, şu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem şu hakikate bina edilen beyne'l-evliya kesretle vuku bulmuş olan bast-ı zaman hadiseleridir. Bazı evliya bir dakikada bir günlük işi görmüş, bazıları bir saatte bir sene vazifesini yapmış, bazıları bir dakikada bir hatme-i Kur'âniyeyi okumuş olduklarını rivayet edip ihbar ediyorlar. Böyle ehl-i hak ve sıdk, bilerek kizbe elbette tenezzül etmezler. Hem o derece hadsiz ve kesretli bir tevatürle bast-ı zaman (Haşiye[76]) hakikatini aynen müşahede ettikleri medar-ı şüphe olamaz.

Şu bast-ı zaman, herkesçe musaddak bir nev'i, rüyada görünüyor. Bazan bir dakikada insanın gördüğü rüyayı, geçirdiği ahvâli, konuştuğu sözleri, gördüğü lezzetleri veya çektiği elemleri görmek için, yakaza âleminde bir gün, belki günler lâzımdır.

---

75 Nursi, Sözler / Yirmi Dördüncü Söz - s.148

76 Hâşiye:

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ

Âyetiyle

وَلَبِثُوا فِى كَهْفِهِمْ ثَلاَثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا

Âyeti «tayy-ı zaman»ı gösterdiği gibi,

وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

Âyeti de «bast-ı zaman»ı gösterir.

Elhasıl: İnsan çendan fânidir; fakat beka için halk edilmiş ve bâki bir Zâtın aynası olarak yaratılmış ve bâki meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve bâki bir Zâtın bâki esmâsının cilvelerine ve nakışlarına medar olacak bir suret verilmiştir. Öyleyse, böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saadeti, bütün cihazatı ve istidadatıyla o Bâkî-i Sermedînin daire-i marziyâtında esmâsına yapışıp, ebed yolunda o Bâkîye müteveccih olup gitmektir. Lisanı Yâ Bâkî Ente'l-Bâkî dediği gibi, kalbi, ruhu, aklı, bütün letâifi "Hüve'l-Bâki, Hüve'l-Ezeliyyü'l-Ebediyyü, Hüve's-Sermediyyü, Hüve'd-Dâimü, Hüve'l-Matlûbu, Hüve'l-Mahbûbu, Hüve'l-Maksûdu, Hüve'l-Ma'bûd." demeli."[77]

77 Nursi, Lem'alar / Dördüncü Lem'a - s. 585-586

Altıncı Bölüm

KADİR GECESİ'NİN GİZLİLİĞİ ve HİKMETLERİ

KADİR GECESİ'NİN GİZLİLİĞİ VE HİKMETLERİ

A. KADİR GECESİ'NİN YIL İÇİNDEKİ VAKTİ NE ZAMANDIR?

Kadir Gecesi mutlaka mevcut olmakla beraber, bu gecenin kesin vakti bildirilmemiştir. Evet, eldeki bilgiler ışığında Kadir Gecesi'nin zamanı kat'î olarak tespit edilemez. Zaten Kur'ân buna işaret etmiştir. Kadir sûresinin ikinci âyetinde: "Ve ne bildirdi sana, nedir Kadir Gecesi?" diye sorar. Diğer bir tercüme ile: "Bildin mi nedir Kadir Gecesi?"; yani o Kadir Gecesi öyle büyük bir gecedir ki, sırf senin kendi dirayetine kalsaydı onun mahiyetini, kadrinin derecesini (ve dahi vaktini) bilemezdin. Fakat o ineni biz indirdiğimiz gibi, bunu da biz bildirdik. Bu, şöyle de ifade olunabilir: "Bildin mi hem ne Kadir Gecesi!"[1] "Bu âyet-i kerimede daha açık olarak anlatılmak istenen mana şudur: "Ya Muhammed, Allah Teala sana bildirmemiş olsaydı, Kadir Gecesi'nin azametini, hatta tüm Kur'ân'da olanları bilip anlayamazdın." Elbette bir şey bilemezdi; ama Allah Teala ona her şeyi öğretti. Şayet, Allah bildirmemiş olsaydı, bilemeyecekti. Yoksa hiçbir şekilde onların manalarına muttali olamazdı."[2]

Demek ki Kadir Gecesi, esrarlı bir gecedir; üzerinde gayb âleminin bilinmezlik mührü vardır; bu sebeple de zâhiren akıl yolu ile bulunamaz, bilinemez; ancak bazı belirtilerinden tahmin edilebilir, rûhen, kalben, enfüste sezilebilir, hissedilebilir, duyulabilir. Bizim anlayabileceğimiz seviyeye indirgenmiş olarak anlatımı ise 3-5. âyetlerinde yapılmıştır. Mesela;

1 Yazır, Hak Dini, 9/340
2 Geylânî, Üç Aylar ve Faziletleri (Gunye'den), s.125-126

bin aydan hayırlı oluşunun ifadesi, âlem-i şehâdet ölçülerine münasip bir anlatım biçimidir. Demek ki Kadir Gecesi de taraf-ı ilahîden bildirilmek sûretiyle "zan ölçüsünde malum" hale gelmektedir. Bu da Hz. Peygamber'e vahiy veya rüya-yı sadıka yoluyla olduğu gibi, ümmetine de vahiy yerine ilham-ı ilâhî (keşf ü keramet), rüya-yı sâdıka veya alâmât-ı fârıkasını fark etmek sûretiyle ancak Kadir Gecesi'nin tespit edilebileceğini göstermektedir. Fakat bu üç yolla yapılacak olan tespit de katiyet ifade etmez, en fazla zann-ı gâlib kuvvetindedir. Nitekim Gavs-ı Azam Hazretleri de:

"**Kadir Gecesi'nin varlığı zanna dayalıdır; günü kesin olarak bilinmemektedir**."[3] demiştir. Ne var ki Kadir Gecesi'nin vakti Allah Rasulü'ne bildirilmiş idi. Fakat sonra o seneki vaktinin unutturulduğunu kendisi ifade ediyor. Rasulullah'ın onu biliyor olmuş olması da, "Ve mâ edrâke mâ leyletü'l-kadr" âyetindeki "mâ edrâke" ifadesine daha uygundur. Çünkü, İbn-i Uyeyne'nin dediği gibi: "Kur'ân'da gelen bütün "vemâ edrâke / ne sana (onu) bildirdi?" sorularının cevabını Allah Teala Rasulullah'a bildirmiştir. Fakat "vemâ yüdrîke / ne sana (onu) bildirir?" tarzındaki soruların cevabını ise meçhul bırakmıştır, bilinmemektedir."[4]

B. KUR'ÂN'IN İNDİRİLDİĞİ M. 610 YILI KADİR GECESİNİN VAKTİ BELLİ MİDİR?

Kur'ân'ın indirildiği geceyi tespitle mutlak Kadir Gecesi tespit edilmiş olmaz. Öncelikle bunu belirtmiş olalım. Tabii bu, Kadir Gecesi'nin her yıl yer değiştirdiği kâhir görüşüne göredir. «Kadir Gecesi ne zamandır?» ile «Kur'ân ne zaman indirildi?» Bu iki sorunun cevabı esasen başka başkadır. Birinin cevabı diğerinin cevabı değildir. Çünkü Kur'ân'ın indirildiği gece o seneki Kadir Gecesi'ne tevafuk ettirilmiş idi Allah tarafından. Yoksa Kadir Gecesi'nin şe'ni, ya sene içerisinde, yahut Ramazan'ın bütününde, ya da son 10 gününde sürekli devr-i dâim etmektir. Dolayısıyla "Kur'ân'ın ilk defa indirilmeye başlandığı gece"yi tespit, o tarihteki, o seneki Kadir Gecesi'ni tespittir; yoksa mutlak manada Kadir Gecesi'ni tespit değildir;

---

3 Geylânî, Üç Aylar ve Faziletleri (Gunye'den), s.138

4 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/520. Kur'ân-ı Kerîm'de "vemâ edrâke" kalıbı, 13 yerde geçmektedir: Hakka, 3; Müddessir, 27; Mürselat, 14; İnfitar, 17, 18; Mutaffifîn, 8, 19; Tarık, 2; Beled, 12; Kadr, 2; Kâria, 3, 10; Hümeze, 5. Yine Kur'ân'da "vemâ yüdrîke" ifadesi ise 3 yerde geçmektedir: Ahzab, 63; Şura, 17; Abese, 3.

çünkü kimi İslâm ulemasına göre o, her sene vakti değişkenlik arzeden bir gecedir.

Kur'ân-ı Kerîm, M. 610 yılında Ramazan ayındaki Kadir Gecesi'nde indirilmiştir, indirilmeye başlanmıştır. Âyet ve hadisler bunun şahididir: "O sayılı günler, ramazan ayıdır. O ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi. Artık sizden kim ramazan ayının hilâlini görürse, o gün oruç tutsun. Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar. Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez. Oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden ötürü Allah'ı tazim etmenizi ister. Şükredesiniz diye bu kolaylığı gösterir."[5]

Ubeyd b. Umeyr, vahyin ilk başlaması ve üzerine Kur'ân'ın ilk indirilmesinin Ramazan ayında olduğunu söylemiştir.[6]

İlk vahiy, Ramazan'ın 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25 veya 27. gecelerinden birisinde indirilmiştir. Bu tarihlerle alâkalı muhtelif rivayetler vardır. "Bir rivayete göre; Cebrail'in Hz. Muhammed'e ilk vahyi getirmesi, Ramazan'ın 14'ünde olmuştur."[7] Bazı rivayetlere göre ise 24. gece olmuştur.[8] Miladî 610 yılında ilk vahyin Ramazan'ın kaçıncı gecesi indirildiği mevzuunda İslâm uleması arasında farklı tespitler ve kanaatler vardır. Çoğunluğa ait en meşhur görüş 17 Ramazan Pazartesi olduğudur. İkinci sırada "27 Ramazan Pazartesi" diyenler gelmektedir.

Peygamberimiz kendisine ilk vahyin geldiği günü tabii ki biliyordu ve ashabına da bildirmişti. Biliyordu, fakat o gecenin bin aydan hayırlı olduğunu ilk nübüvvet yıllarında bilmiyordu. Bu bilgiyi, yine Mekke'de –risaletin dördüncü yılında[9]- Kadr sûresi inince öğrenmiş oldu. 610 yılındaki Kadir Gecesi, -en kuvvetli ihtimale göre- mesela Ramazan'ın 17. gecesi imişse şayet, bu ancak şu dünya günleri itibariyledir. Dünyanın da içinde bulunduğu iç içe ve üst üste âlemler açısından ise farklı bir vakte tevafuk etmiştir. İşte mele-i a'lâdaki o Kadir Gecesi'nin yeryüzüne tekabül

---

5 Bakara, 2/185

6 İbn Receb, Letâifü'l-Mearif, s.316

7 İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/519

8 Ahmed b. Hanbel, 4/107; Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât, s.234; Abd ibn-i Humeyd tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/398; Geylânî, Gunyetü't-Talibin, s.104.

9 Duman, Beyanü'l-Hak, c.1, s. 161.

eden izdüşümü her yıl başka başka zaman dilimlerine tetabuk etmektedir. Eğer Kadir Gecesi'nden kasıt, sadece Kur'ân'ın ilk indirilmeye başlandığı tarih olsaydı, Allah Rasulü, bu tarihli geceyi haber verir ve Kadir Gecesi sabitlenirdi. Demek sabit değildi ki, kendisi de hayat-ı seniyyelerinde her Ramazan farklı arayışlarda bulunmuş ve ashabını da bulundurmuştu, onu aramaya teşvik etmişti.

Belki de Allah Rasulü, bazı seneler Kadir Gecesi'ni kasten bildirmemiştir. Şurası da muhakkak ki, hakikat noktasında Kadir Gecesi'nin Hz. Peyamber'den "tamâmen" gizli kaldığı söylenemez. "Biliyordum, size haber vermek için gelmiştim, ama unutturuldu." demesi,[10] yahut "gösterilmişti" buyurması, yine bazı emârelerini haber vermiş olması, Rasulullah'ın onu –o malum seneki gibi istisnalar hariç- her zaman bildiğini anlamamıza yetiyor. Ne var ki fazla açıklanmasına izinli olmadığından, kesinlik ifade etmeyen, teşvik ve ümit veren açıklamalarla yetinmiş olduğu görülüyor. Bazı yıllarda da bilmesine rağmen bildirmemiş olabilir. Bizim bu görüşümüzü daha da pekiştirip ileri götüren bir bilgiyi, talebesinin, Şeyh Abdülaziz Debbağ Hazretleri'ne sorduğu şu soru ve mânidâr cevabında okuyoruz:

"İlim adamlarımızdan bir kısmı, 'Kadir Gecesi'nin hangi geceye rastladığı bilgisi Peygamber Efendimiz'den de kaldırılmıştır.' derken, buna delil olarak Rasulullah Efendimiz'in şu hadislerini göstermişlerdir: "Kadir Gecesi'ni, 29'unda, 27'sinde ve 25'inde arayın!" Eğer hangi gece olduğunu bilmiş olsaydı, herhalde onu belirlerdi?" Bu hususta şeyhime: "Efendim, siz ne buyurursunuz?" dedim.

Cevap verdi: "Sübhanallah! (Sonra hayli kızdı ve devamla dedi ki…) Allah'a hamdolsun ki, Kadir Gecesi geldiğinde, ben ölü olsam, benim şişmiş ayaklarım yukarıya doğru kalkmış bir merkep leşi gibi bulunsa, yine de o vaziyette Kadir Gecesi'ni bilirim. Durum böyle olunca, Kadir Gecesi artık Varlık Âleminin Efendisi'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) gizli kalır mı?"

Bu açıklamadan sonra şeyhim, âyette geçen beş şey üzerine öylesine irfan dolu esrar anlattı ki, onları ancak ârif-i billah olan söyleyebilir. Cenab-ı Hak, o esrar ve irfandan az şeyi bu kitabımızda anlatmamızda bizi başarılı kıldı. Şeyhimiz Kadir Gecesi'ni muhtelif yıllarda belirleyip bize açıkladı. Bir defa Receb ayında henüz o gece gelmeden bize haber

[10] Buhari, Fadlu Leyleti'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyâm, 213

verdi ve herhalde (kesinlikle) o geceyi muhafaza etmemizi emretti. Sonra Kadir Gecesi'nin sabit kalmayıp intikal ettiğini hatırlattı. Bir başka yıl Şaban ayında, onu belirledi. Bir başka yıl da Ramazan ayında olduğunu haber verdi. Bir yıl da tam Fıtır (Ramazan) bayramı gecesinde olduğunu söyledi. Bunun gibi Cuma gününde duaların kabul olunduğu saati de bize belirledi…"[11]

Efendimiz'in "unutturuldu" sözü, diğer bir yaklaşımla şöyle de anlaşılabilir: Allah Teala, yeryüzündeki halife-i zişanı Rasulullah'ın hafızası üzerinde, dinin teşrii mevzuunda tıpkı Levh-i Mahf ve İspat'ı hatırlatıcı biçimde –ihtimal ki- nadiren de olsa bazı tasarruflarda bulunuyordu; bazı zamanlar yazılan şeyler, ya tamamen, ya da kısmen ender-i nadirattan olarak silinebiliyordu –Allahü a'lem-. Yazdığında haber veren Allah Rasulü, sildiğinde "unutturuldu" buyurdu, mazeret beyan edercesine muhataplara "mahrumiyet sebebi kavga"dan uzak durmayı salıklıyordu. Bu mazeret ve bu mahrumiyet, esasen çok büyük bir maslahatı/hayrı doğuruyordu. Çünkü eğer o bin aydan hayırlı gece tam bilinmiş olsaydı, ekseri insan o tek geceyi ihya ile bütün ömürlerini garanti altına almışlar gibi telakki edecekler, yılın ve hatta ömürlerinin geri kalan vakitlerini gafletle geçirebilecekler idi. Geçirebilirlerdi de. Çünkü insanoğlunun bütünü diyebileceğimiz çoğunluğu da bu karakterdedir. İşte bu noktada unutturulma, ümmet için küllî bir hayır olmuştur; ahiret hayatı adına bütün bir Ramazan'ı, bilhassa son on gününü ve dahi koskoca bir ömrü hakkıyla değerlendirme hayrını intaç etmiştir. Minnet O'na, şükran O'na!

C. KADİR GECESİ'Nİ İDRAK ETMEKTEN MAHRUM BIRAKAN EN BÜYÜK GÜNAH

Kadir Gecesi'nin gizli kalmasına sebep olan şey, mü'minler arası kavgadır. Kadir Gecesi'nin kesin vaktinin bilgisini ashabına bildirmek üzere yanlarına çıkan Allah Rasulü, oradaki birkaç kişinin birbirleriyle çekişip durmaları, sözlü kavga etmeleri sebebiyle o kaderdenk bilgiyi unutmuştur, yahut ona unutturulmuştur ve "özel bilgi" göğe kaldırılmıştır.[12] Biz

---

11 Debbağ, el-İbriz, c.1, s.522/523

12 Buhari, Fazlü Leyleti'l-Kadr, 4; Müslim, Sıyam, 217; Dârimî, Savm, 56. Hadisi, ayrıca İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki de tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

bunu, o seneki Kadir Gecesi'nin vakti olarak anlıyoruz, çünkü önceki senelerde Kadir Gecesi'ni bildiği gibi, sonraki seneler de biliyordu ve yer yer de bunu bildiriyordu. Ramazan ayında Kadir Gecesi'ni arayan ümmetin o geceye erebilmesi için en azından Ramazan'da kavgayı kesmeleri şarttır; tartışmadan, müşacereden, münakaşadan, münazaradan uzak durmalıdırlar. Demek ki Allah, kullarının birbirleriye uğraşmasından o kadar çok rahatsız oluyor ki, Peygamberi vasıtasıyla gönderdiği yoldaki bir lütfunu bile son anda kesebiliyor, kesip de göğe geri alabiliyor. Kadir Gecesi'nin vaktini bilmek her ne kadar kesinlik ifade etmese de, samimi niyetle ihya edilen gecelerden birini ona tevafuk ettirmesi Allah'ın o sonsuz rahmet ve merhametine en güzel yakışan bir semahet olur. Yeter ki ego çatışmalarında o göğün lutfu kaybedilmesin, benliğe kurban edilmesin...

M. Zekeriya Kandehlevî bu hadisle alâkalı üç ana husus üzerinde durur ve der ki: "Bu hadiste üzerinde düşünmemizi gerektiren üç konu vardır. En önemli olan birinci konu (iki Müslüman arasındaki) çekişmedir. Çekişme o kadar kötü bir şeydir ki, bunun yüzünden Kadir Gecesi'nin tarihi ebedî olarak kaldırılmıştır. Yalnız bu kadar değil, zaten çekişmek, her zaman bereketlerden mahrum kalmaya sebep olur. Peygamber Efendimiz: "Size namaz, oruç, sadakadan daha üstün bir şey söyleyeyim mi?" buyurdu. Sahabiler: "Evet, buyurun ya Rasulallah!" dediler. "En üstün şey, aranızda birbirinizle güzel geçinmenizdir." buyurdu. Aranızdaki kavga dini kazır (yok eder)." Yani ustura ile baştaki saçlar tamamiyle kazındığı gibi, aranızdaki kavgalar da aynı şekilde dini yok eder. Dünyayı seven, dinden haberi olmayan kimseleri anlatmaya gerek yok. Nice uzun zaman tesbihler çeken ve din davasına kalkışanlar bile her zaman aralarında çekişmektedirler. Önce onlar Peygamberimiz'in bu sözüne iyice dikkat etmeli, sonra gururuna kapılarak barış için baş eğemedikleri dindarlıklarının halini de bir düşünmelidirler. Rasulullah Müslümanların şeref ve haysiyetine dokunmanın en kötü ve en çirkin bir faiz olduğunu söylemiştir. Fakat biz çekişmemizin şiddetinden, ne Müslüman'ın şeref ve haysiyetine aldırış ediyoruz, ne de Allah ve Rasulü'nün sözlerini düşünüyoruz. Bizzat Allah Teala şöyle buyuruyor: "Allah'a ve Resulüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider. Bir de tam mânasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."[13] Bugün

[13] Enfal, 8/46

başkalarının şerefini düşürmek isteyenler yalnız başlarına bir yerde oturup bizzat kendi şereflerine zarar verdiklerini iyice düşünmelidirler. Bir de bu âdi ve çirkin davranışları ile Allah'ın gözünde ne kadar zelil olmaktadırlar. O halde dünyada zillete düşmeleri kesindir. Rasulullah buyuruyor ki: "Kim üç günden fazla Müslüman kardeşiyle dargın durur da o halde iken ölüm gelirse, doğru Cehenneme girecektir." Bir hadiste de şöyle buyruluyor: "Her Pazartesi ve Perşembe günü kulların amelleri Allah'ın huzuruna arz olunur. Allah'ın rahmetiyle müşriklerden başkası (iyi amelleri yüzünden) mağfiret olunurlar. Fakat aralarında kavga eden iki kişi müstesna. Onların bağışlanması hakkında "Onları barışıncaya kadar bırakın!" buyrulur." Bir diğer hadiste ise: "Üç çeşit insanın namazı kabul olmak için onların başlarından bir karış bile yukarı geçmez. Onlarda biri, aralarında çekişen mü'minlerdir..." Bu birkaç hadisi yazmamızın sebebi şudur: Halkın geneli bir tarafa, seçkin kimseler, itibar sahipleri ve dindar kabul edilenlerin meclisleri, toplantıları, törenleri vs. bile bu çirkin hareketlerle doludur. "Şikayetlerimiz ancak Allah'adır!" Fakat bütün bunlardan sonra bilinmelidir ki: Bunların hepsi dünya menfaatiyle ilgili düşmanlık ve çekişmeye dayanmaktadır. Yoksa birinin günah işlemesinden dolayı veya dini korumak uğrunda onunla ilişkiyi kesmek caizdir... Allah Teala görendir, bilendir; kalplerin halini çok iyi tanıyandır. Hangi bozuşmanın din için olduğunu, hangisinin de kendisine itibar kazanmak, başkasının şerefini düşürmek ve kibirlenmek için olduğunu çok iyi bilmektedir. Herkes kendi kin ve buğzunu dine dayandırabilir (ama gerçeği en iyi bilen Allah'tır!)."[14]

Kandehlevî, bu hadisin yorumunda şöyle çok mühim müjdeli bir tespitte daha bulunur ve der ki: "Söz konusu çekişmeden (iki sahabi arasındaki kavgadan) dolayı sadece o seneki Ramazan'da bulunan Kadir Gecesi unutturulmuş ve daha sonra (aşağıda) sayılan hikmet ve faydalardan ötürü de ebedî olarak kesin tarihi kaldırılmış olabilir." [15]

D. KADİR GECESİ GİZLİDİR VE GİZEMLİDİR, NİÇİN?

Kadir Gecesi'nin kesin vakti, pek çok ilahî hikmetlere ve kulların maslahatına binaen yakînen bildirilmemiştir. M. Zekeriya Kandehlevî,

14 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.600-601.

15 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.

yukarıdaki hadisin şerhinin devamında yine der ki: “Bu hadisten anlaşılan ikinci husus, Allah’ın hikmeti karşısında rıza göstermek, Onu kabul etmek ve O’na teslim olmaktır. Çünkü Kadir Gecesi’nin belirlenebilmesinin ortadan kaldırılması hadisesi, görünüşte büyük bir hayrın ortadan kalkmasıdır. Ancak bu, Allah tarafından olduğundan, Rasulullah: ‘Belki de bizim için böylesi daha hayırlı olmuştur.’ buyurmuştur. Rahim ve Kerim olan Allah Teala, kullarına daima merhametlidir. Kul kötü bir amelden dolayı musibete düşer, buna rağmen Allah Teala’ya birazcık yönelir ve aczini itiraf ederse, lutf-u ilahi ona yetişir ve o musibet büyük bir hayra sebep olur. Çünkü, Allah için hiçbir şey zor değildir. Bu yüzdendir ki âlimler, Kadir Gecesi’nin gizli kalması hususunda da birtakım faidelerden bahsetmişlerdir.”[16]

Üstad Bediüzzaman’ın dediği üzere, “Ömürde ecel, Ramazan’da Leyle-i Kadir gibi, esmâda İsm-i Âzam’ın istitarı (gizlenmiş olmasının), mühim hikmeti var(dır).”[17] Kadir Gecesi’nin –bazılarına göre- kıyamete kadarki sabit vaktinin veya –bazılarına göre- değişkenliğine bağlı olarak kesin vaktinin nasıl bilinebileceğine dair bilginin, Allah Rasulü’nün hafızasından kaldırılmış olması, ümmet hakkında tabii ki daha hayırlı olmuştur. Ama nasıl ve niçin? Bu hikmetleri maddeler halinde şöylece sıralayabiliriz:

1. Hikmet:

Abdülkadir Geylanî Hazretleri der ki: “Birisi çıkıp şöyle bir soru sorabilir: “Allah Teala, neden kullarına Kadir Gecesi’ni kesin bir şekilde yakînen bildirmemiştir. Oysa ki Cuma gecesini onlara bildirmiştir.” Bu soruya şöyle bir cevap verilebilir: Tâ ki, o gece yaptıkları amele güvenmeyeler diye. O geceyi bulup hayır işlediler mi, -muhtemelen- diyebilirler ki: ‘Biz, bin aydan hayırlı bir geceyi ihya ettik. Allah bizi bağışladı. Onun katında, bizim için dereceler vardır ve Cennet’ler meydana gelmiştir.’ Dolayısıyla hiçbir amel işlemezler, o gece yaptıklarına güvenirler. Kendilerine ümit ağır basar, neticede helak olurlar. Kadir Gecesi gibi, kullara ömürleri de bildirilmemiştir, tâ ki ömrü uzun olan şöyle bir şey demeye geçmesin: ‘Şehvet isteklerimi yerine getiririm. Dünya lezzetlerine ve nimetlerine dalarım. Ömrümün bitmesine yakın da tevbe eder; Rabbime ibadetle meşgul olurum. Böylelikle tevbekâr, yararlı bir kimse olarak ölürüm.”

---

16 Kandehlevî, Fezâilü’l-A’mâl, s.601-602.

17 Nursi, Barla Lâhikası - Mektup No: 252 - s.1545-1546

İşte bu sebepten ötürü Allah Teala kullara ecellerini gizledi, tâ ki sonuna kadar korkulu ve çekingen olalar. Ölümden korkup iyi ameller işleyeler. Tevbeye ve zararlı amellere devam edeler. Kendilerine ölüm geldiği zaman, hayır üzere bulunalar. Bu arada dünyanın lezzetleri ve istek duydukları şeyleri de, helal yoldan kendilerine gelir. İyi niyetleri ve helalinden alıp yedikleri için, Allah'ın rahmeti ile ahiret azabından da kurtulurlar. Denilmiştir ki: Allah Teala beş şeyi, beş şeyde gizlemiştir: 1. Rızasını tâatlerde gizledi. 2. Gazabını masiyette gizledi. 3. Salât-ı vustâ'yı (orta namazını) beş vakit namaz içinde gizledi. 4. Kadir Gecesi'ni de Ramazan ayında gizledi. 5. İcabet vaktini Cuma gününü içinde gizledi."[18] Kurtubî de şöyle kaydetmiştir: «Cuma gününde icabet saati, ameller içerisinde Allah'ın rızası, günahlar içerisinde gazabı, zaman içerisinde kıyametin kopma vakti, (ömrü nihayetinde) insanın nerede ve ne zaman öleceği, beş vakit namaz içerisinde "Vüstâ" namazı, Allah'ın isimleri içerisinde ism-i azâm'ı, kulları içerisinde evliyasını gizlendiği gibi.. Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğu da (senenin veya Ramazan ayının, yahut son 10 gününün içerisinde) gizlenmiştir.»[19]

Zirr b. Hubeyş diyor ki: Übeyy b. Ka'b'a Kadir Gecesi'ni sordum ve Kardeşin Abdullah b. Mes'ud: «Yıl boyunca ibadet eden (yılın bütün gecelerinde kalkan) kimse Kadir Gecesi'ne isabet eder.» diyor, dedim. Übey b. Ka'b dedi ki: «Allah, Abdullah İbn-i Mes'ud'a rahmet eylesin. O, insanların Kadir Gecesi'ne güvenmemelerini istemiştir. Yoksa Kadir Gecesi'nin, Ramazanda, Ramazanın da son 10 günü içerisinde olduğunu biliyordu…"[20]

İbn-i Kesir de: «Eğer (Kadir Gecesi'nin kesin vakti) belirtilmiş olsaydı, bu takdirde sadece o gecede ibadet edilir ve bundan sonra yavaş davranılırdı.»[21] demiştir.

M. Zekeriya Kandehlevî de benzer yaklaşımda bulunur ve der ki: «Eğer bu gecenin kesin tarihi ilan edilmiş olsaydı, birçok ihmalci kimse diğer gecelerde ibadet etmeyi tamamen bırakırlardı. Halbuki bu durumda belki de bu gece Kadir Gecesidir ihtimaliyle istekli olanlara birçok geceyi ibadetle geçirmek nasip olacaktır.»[22]

---

18 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.140-141

19 Kurtubî, Tefsir, 20/137

20 Müslim, Sıyam, 220. Hadisi ayrıca, Ahmed b. Hanbel, Ebû Davud, Nesai, Tirmizi, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencuyeh, Abd b. Humeyd, İbnü Cerir, İbnü Hibban İbnü Merduyeh ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.

21 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548

22 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.

2. Hikmet:

Fahruddin Râzi de Kadir Gecesi'nin gizli bırakılmasının hikmetlerinden dört tanesini zikretmiş ve kısa açıklamalarda bulunmuştur. Bunlardan birincisi şudur:

«Allah Teala, bazı şeyleri gizli tuttuğu gibi bu bilgiyi de gizli tutmuştur. Çünkü Cenab-ı Hak, herkes tâatlere rağbet etsinler diye, rızasını tâatlerde; günah sayılabilecek bütün şeylerden sakınsınlar diye, gazabını masiyetlerde; herkese saygı duysunlar diye, iyi gözle baksınlar diye, evliyasını insanlar içinde; bütün dualarda alabildiğine çaba sarfetsinler diye, kabul ve icabetini bütün dualarda; bütün ilahî isimlerine saygı duysunlar diye, ism-i a'zamını esmâsı içerisinde; her namaza alabildiğine devam etsinler diye, salât-ı vustâ'yı namazlar içinde; her çeşit tevbeye devam etsinler diye, tevbenin kabülünü ve her mükellef sakınsın diye de ölüm vaktini zaman içinde gizli bıraktığı gibi.. Ramazan'ın tüm gecelerini tazim etsinler diye de, bu Kadir Gecesi'ni ayın bütününde saklı tutmuştur.»[23] Malumdur ki: Bir göz hatırına çok gözler sevilir...

3. Hikmet:

Kadir Gecesi'nin gizli olmasının hikmetlerinden birisi de "itikaf"tır. İtikafın hakiki hikmeti de Kadir Gecesi'dir, onu yakalayabilme niyetidir. Kadir Gecesi'nin kadrini bilmenin kemali, Ramazan'ın son on gününde itikafa girmek şeklinde tezahür eder. Çünkü o geceyi asla ve kat'a kaçırmak niyetinde olmayan samimi ve gayretli bir mü'min, gerekirse iş yerinden yıllık izne çıkma pahasına bile olsa ayrılır, gelir, bir mescidde itikafa kapanır. Şah Veliyyullah Dihlevî'nin şu sözleri bu noktada irşad edici ve yol gösterici mahiyette son hükmü vermektedir: "İnsan zaman olur Kadir Gecesi'ni idrak etmeyi ve meleklerle temas kurmayı arzular. Bu amacına ulaşabilmesi için ise mutlaka itikafa girmesi gerekir."[24] Kadir Gecesi'nin son on günde gizli bulunması, mü'minleri son on günde itikafa girmeye sevkedici bir arzu, bir iştiyak hâsıl etmekte, derinden derine onları itikafla melekleşmeye doğru terğîb ü teşvik etmektedir. Nitekim Âişe'den rivâyet edildiğine göre: Ramazan'ın son on günü girince, Nebiy-yi Ekrem ibâdet konusunda daha da ciddî bir sa'y ü içtihâd arz ederlerdi. Gecesini ihyâ eder,

23 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/281-282. Ayrıca bkz. Zemahşerî, el-Keşşâf, IV, 273, Beyrut.
24 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 1/279

ehl ü âilesini de ibâdet için uyandırırdı, izarını/önlüğünü de bağlardı (yani hanımlarından uzak durur, bütün vaktini ibadetle geçirirdi).[25] "Nebi aleyhisselam, Ramazan'ın son 10'unda Kadir Gecesi talebiyle, (dünyevî) iştiğallerini kesmiş, zihnini/kalbini boşaltmış, Rabbine münacaat, onu zikir ve ona dua için kendisini ayırmış vaziyette i'tikafa çekilirlerdi."[26]

İbn-i Kesir der ki: "Kadir Gecesi'nin mübhem kalması, hikmetin icabıdır ki ibadet peşinde koşanlar bütün ay boyunca çalışsınlar ve son on günde de daha çok çaba sarfetsinler. Bunun için Hazreti Rasulullah, vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikafa girerdi. Daha sonra eşleri de itikafa girmişlerdir."[27]

4. Hikmet:

Kimi katmerli gafil beşer, bir şaşarlık yapıp da bin aydan hayırlı olan bir gecede günah işleme talihsizliği ile bin aylık bir günahı bir gecede işlemesinler diye, Kadir Gecesi ilahî bir hıfz u inayet olarak gizli tutulmuştur. Evet: Mukaddir-i Hakîm Hazretleri, aslında sırf ümmete rahmet olsun diye Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın hangi gecesi olduğunu açıkça bildirmemiştir. Her ne kadar Hz. Rasululullah'a bildirmiş ise de, daha sonra ona da unutturmuştur.[28] Kadir Gecesi'nin zamanının meçhul bırakılması, sadece artı bir fazilete ermek için değildir; belki umumi hayırdan mahrum kalmamak içindir. Nihayet bu gizlilikte gözetilen çok önemli bir lütuf daha var ki o da şudur: Kadir Gecesi'ndeki sevaplar, bu gece açıktan bilinmese de bin aylık sevaba denktir. Ancak açıkça bilinseydi, bu gecenin günahları da bin aylık olurdu. Şu halde bundaki gizlilik birçok açıdan gayet büyük bir nimettir.

Râzî şöyle der: "Cenâb-ı Hak sanki şöyle demek istemiştir: «Ben, sizlerin günahlara karşı ne kadar cür'etkâr olduğunuzu bildiğim için, Kadir Gecesi'ni vakti muayyen ve sabit bir hale getirmiş olsaydım, sizin bu geceye olan güveniniz, sizi, çoğu kez günah işlemeye sevkedebilir, böylece de sizler günah işlemiş olurdunuz. Binaenaleyh sizin bile bile günah işlemeniz, bilmeyerek işlemenizden daha ağırdır. İşte bundan dolayı bu geceyi size saklı tuttum…»

---

25 Buhari, Fazlü Leyleti'l-Kadr, Hadis no: 2024; Müslim, İ'tikaf, Hadis no: 1174.
26 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.348
27 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548
28 Buhari, Fadlu Leyleti'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyâm, 213

Rivayet olunduğuna göre; Hz. Peygamber mescide girdi ve uyuyan bir kimse gördü. Bunun üzerine, “Ya Ali, onu uyandır, abdest alsın!” dedi. Hz. Ali de, onu uyandırdı ve sonra da «Ey Allah’ın Rasulü, sen hayırlar konusunda hep öndesin. O halde onu sen niçin uyandırmadın?» diye sordu. Hz. Peygamber: “Çünkü belki de dediklerimi redderdi. Benim emrime karşı gelseydi küfre girmiş olurdu. Senin dediklerini inkar etmesi, onun sana “Kalkmıyorum” demesi ise küfür olmaz. İşte bu sebeple, diretmesi ve itiraz etmesi halinde, onun suçunu gizli tutasın diye böyle yaptım.” buyurdular. Şimdi, Hz. Peygamber’in rahmeti bu olduğuna göre, Rab Teala’nın rahmetini var sen buna kıyas et. Buna göre Cenab-ı Hak da adeta, “Kadir Gecesi’ni bilip de, onda taat edersen, bin aylık mükâfat elde etmiş olursun. Eğer onda günah işlersen, bin ayın cezasını hak etmiş olursun. (İşte bunun için o geceyi saklı tuttum.) Halbuki cezayı savuşturmak, mükâfatı elde etmekten daha evladır.” demiştir.»[29]

Yukarıdaki hadiseyi zikreden M. Zekeriya Kandehlevi de: «Günah işlemeden duramayan birçok insanlar vardır. Bu gecenin ne zaman olduğu bilinseydi, o bilgilerine rağmen de günah işlemeye kalkışsalardı durumları çok endişe verici olurdu... İşte böyle, Allahü Zülcelal hiç kimsenin bu büyük gecenin tarihini bildiği halde günah işlemeye kalkışmasını istememiştir.» demiştir.[30]

5. Hikmet:

Zemahşerî’nin ve Râzî’nin ifade ettikleri üzere; Kadir Gecesi’nin bildirilmemesi yoluyla esasen, Müslümanların ona bile bile saygısızlık göstermeleri engellenmiş olduğu gibi, ayrıca vaktini kesin bilmek sûretiyle Kadir Gecesi’ni tâzim etmede aşırıya kaçmaları da önlenmiş olmaktadır.[31]

6. Hikmet:

Kadir Gecesi’nin gizli bırakılmasının bir hikmeti, ezel cânibinde insanoğlunun yeryüzü halifesi kılınması hengâmında meleklerin Allah’a istifsârına karşı Cenâb-ı Mevlâ’yı meleklere karşı haklı çıkartan ve iftihar etmesine vesile olan beşerî kulluğun ifa ve ikamesine ilahî bir incelikle

29 Razi, Mefatihü’l-Ğayb, 23/282
30 Kandehlevî, Fezâilü’l-A’mâl, s.602.
31 Zemahşerî, el-Keşşaf, 4/273; Razi, Mefâtihü’l-Ğayb, 28-29.

zemin hazırlamaktır. Fahruddin Razi der ki: «Kul, Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğunu kesinkes bilmediği zaman, içinde bulunduğu gecenin Kadir Gecesi olduğu ümidi ile, Ramazan'ın tüm gecelerinde tâatte bulunmaya sa'y ü gayret gösterir. Böylece de, Cenab-ı Hak bu kullarıyla meleklerine karşı övünür ve «Siz, bu insanoğlunun yeryüzünü ifsat edeceğini ve orada kan akıtacaklarını söylüyordunuz. Ama bilinmeyen bir gece hususundaki şu (kulluk) gayretlerini de görünüz; nasıldır!.. Ya ben o geceyi onlara bildirmiş olsaydım, o zaman gayretleri nasıl olurdu (sizce) ?!.» Tam bu noktada Cenab-ı Mevla'nın meleklere hitaben: «Ben, sizin bilmediğiniz şeyleri de biliyorum.»[32] beyanının sırrı da tecelli etmiş oluyor.»[33]

M. Zekeriya Kandehlevî de benzer noktaya parmak basar ve der ki: "Rivayetlerden anlaşıldığı üzere, Ramazan'da insanların yaptıkları ibadetlerden dolayı Allah Teala meleklere karşı övünür. Çünkü (o ibadet) manzarası, iftiharın tam yeridir. Neden? Zira kullar Kadir Gecesi'nin ne zaman olduğunu bilmedikleri halde, bir ihtimal ve tahmine binaen bu kadar gayret ederler ise, kendilerine şu gece Kadir Gecesidir denilmiş olsaydı kimbilir o zaman gayretleri ne seviyede olurdu?!."[34] "Leyle-i Kadrin fazilet ve 'ulviyyetini takdîr ve tebcil ederek o geceyi 'ibâdet ve tâ'at ile imrâr eden kullarını Cenâb-ı Hak melâ'ikeye göstermek ve evvelce benî-âdem için vâki' olan ifâdelerinin makrûn-ı hakîkat olmadığını, ya'nî zehâblarının yanlış olduğunu izhâr etmek için yeryüzüne inmelerine müsâ-'ade-i İlâhiyyesi şeref-sâdır olur. Onlar da bi-emri'llâhi yeryüzüne iner ve ümmet-i Muhammed'in 'ibâdât ve tâ'atını görerek ümmet-i Muhammed için du'âlar ederler."[35]

7. Hikmet:

Kadir Gecesi, ihsan şuuru, takva titizliği ve ibadet temkini sağlasın diye gizli tutulmuştur. İslâm ulemasının âyet ve hadislerin ruhundan hareketle elde ettikleri genel kanaatine göre; Allahü Teâlâ Hazretleri, sonsuz hikmet ve maslahat gereği bazı kıymetli şeyleri normal emsali içinde gizlemiştir. Bunların gizli bırakılmasından gaye, mü'minleri Allah'a karşı olan kutsi vazifelerinde sürekli bir hassasiyet içinde bulundurmaktır; Müslümanların

32 Bakara, 2/30
33 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/282
34 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.
35 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457

daima uyanık, her an dikkatli ve devamlı Allah'a ibadet ve taat içerisinde olmalarını sağlamaktır. Şu hâlde Allahü teâlânın rızasına kavuşmak için, hiçbir iyiliği küçük görmemelidir! Gazabı günahlar içinde saklı olduğu için, hiçbir günahı küçük görüp işlememeli; orta namazı kaçırmamak için, 5 vakit namazı vaktinde kılmalı; evliyası insanlar arasında gizli olduğu için herkese birer veli imiş gibi muamele etmelidir! Bu sebepledir ki "Her geleni Hızır, her geceyi Kadir bil" denmiştir.

Evet, bu mübarek gecenin, Ramazan ayı içerisinde gizli olmasında nice hikmetler nümayandır. Günler içinde Kadir, insanlar içinde Hızır gizli tutulmuştur; ta ki her geceyi Kadir, her geleni Hızır bilsinler diye. Kadir ve Hızır ile sâir insanlar ve zamanlar da değer bulmuşlardır, insanoğlunun gaflet ve ülfeti, rahat ve rehaveti bu gizlilikteki gizem ile delinmiştir. Tabii gafil gafildir, nerede bulunursa bulunsun, kiminle olursa olsun. Mekke'de yaşayan, aylarca Kâbe'ye uğramayan Müslümanın varlığına tanık olduktan sonra. Medine'de on yıl Rasulullah'ın arkasında namaz kıldığı ve sohbetlerinde bulunduğu halde yine de münafık kalmayı başarabilenler olduktan sonra. Şaşılacak şeyler bile şaşkınlık uyandırmaz oluyor, maalesef.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi: "Ramazan içinde Kadir Gecesi, cuma içinde duâların makbul olduğu vakit gizlidir ve bununla da bütün Ramazan ayının ve bütün cuma gününün değerlendirilmesi hikmeti gözetilmiştir. Bunun gibi, günaha kefaret olacak namaz da gizli tutulmuştur ki, insan her namazında bunu arasın ve namazını bu duygularla eda etsin. Neticede de, namazlarından herhangi birinde kefaret meyvesini devşirmiş olsun."[36] "(Kadir Gecesi'nin) gizli olmasında da ayrı bir sır vardır. Efendimiz onu önce biliyordu, sonra unutturuldu.[37] Ta ki, ihyâ edilsin. Sadece bu geceyi ihyâ eden de belki hissemend olabilir ama, her geceyi Kadir bilip ihyâ edenin nasibdar olacağından şüphe yoktur."[38] demiştir.

8. Hikmet:

Râzî, Allah'ın bu gizli tutuştaki hikmetlerinden birisini şöyle ifade eder: «(Allah Teala adeta) "Mükellef, o geceyi araştırmada iyice gayret göstersin ve böylece de sa'y ü gayretinin karşılığı olarak çokça mükâfat

---

36 Gülen, Fasıldan Fasıla, 1/163.
37 Buhari, Fadlu Leyleti'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyâm, 213
38 Gülen, Fasıldan Fasıla, 2/323

kazansın diye, Ben (hakîm olan Allah), bu Kadir Gecesi'ni gizli tuttum.» demektedir.[1]

İbn-i Kesir şöyle bir yorum getirir: Hadisteki "Belki de bu, sizin için daha hayırlıdır." sözü, Kadir Gecesi'nin belirtilmemiş olması sizin için daha hayırlıdır, demektir. Zira belirtilmeyince onu araştıranlar, her tarafta araştırmaya koyulurlar ve daha çok ibadet ederler."[2]

9. Hikmet:

Kadir Gecesi'nin meçhul tutulmasının hikmetlerinden bir tanesi de, "malum olmuş olsaydı" şeklindeki ihtimalin muhtemel kötü sonuçlarından hareketle yakalanabilir ki, mesela M. Zekeriya Kandehlevi'nin şu tespiti gayet mühimdir, ma'kuldür ve mantıklıdır. Der ki Hazret: "Bir mü'min, Kadir Gecesi'ni kesin olarak bildiği halde, bir sebepten dolayı o gece ibadet yapmayı kaçırmış olsaydı, bu durumda artık ona üzüntüsünden dolayı diğer geceleri uyanık geçirip de ibadet etmek nasip olmazdı (o kayıp psikolojisi ile, ertesi senenin Kadir Gecesi'ne kadar yaşayıp yaşamayacağı meçhul olduğu için, geceyi kıyamla geçirmeye aşk ü şevki, heyecan ve arzusu kalmazdı). Fakat şimdi Kadir Gecesi bilinmediğinden dolayı, en azından herkese Ramazan'ın bir-iki gecesini ibadetle geçirmek kolay gelmektedir."[3]

10. Hikmet:

Kadir Gecesi, halkın nazarında Ramazan'ın ve dahi yılın bütün geceleri kıymetlensin ve önem kazansın diye gizli tutulmuştur. "Allah Teala geceleri, Kadir Gecesi ile süsledi (ziynetlendirdi)."[4] hadis-i şerifi bunun en açık delilidir. Kadir Gecesi, sene içerisinde değişik gecelere tevafuk etmekle onları süslendirdiği gibi, Müslümanlar da bazı geceleri Kadir Gecesi niyetiyle değerlendirirken, o geceleri ziynetlendirmektedirler.

Bediüzzaman Hazretleri: "İşte bir sırr-ı azîm ki hikmet-i İlâhî, hem o nizam-ı ahsen: Bir ferd-i fevkalâde, kendi nev'i içinde setr ile perde çeker, bununla kıymet verdirir, hem de eder müstahsen. İşte sana misali: İnsan

---

1 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/282
2 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548
3 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.
4 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

içinde veli, ömür içinde ecel, olmuş meçhul ve mücmel. Cumada müstetirdir bir saat, kabul olur dua edersen. Ramazan'da münteşir bir leyle-i zû-kadir. Esmâü'l-Hüsnâda muzmer iksir-i İsm-i Âzam. Bu misallerin haşmeti, hem de o sırr-ı hasen, ibhamda izhar eder, ihfâda ispat eder."[5] "İnsanlarda velî, Cumada dakika-i icabe, Ramazan'da Leyle-i Kadir, Esmâ-i Hüsnâda İsm-i Âzam, ömürde ecel meçhul kaldıkça, sair efrad dahi kıymettar kalır, ehemmiyet verilir. Taayyün ettikçe, sairleri rağbetten düşer. Yirmi sene müphem bir ömür, nihayeti muayyen bin seneye müreccahtır. Zira vehim, ebediyete ihtimal verdiğinden müphemde nefsi kandırır. Muayyende ise, yarısı geçtikten sonra, darağacına tedricen takarrüp gibidir." [6] demiştir.

Bu sözü açarsak: Malum, Cenab-ı Hak şu imtihan dünyasında nice mühim şeyleri gizlemiştir. İnsanın ecelini ömrü içinde, makbul veli kullarını insanlar içerisinde ve ism-i azamı esma-i hüsnası içinde gizlemiştir. Aynı şekilde Cuma günü içinde icabet saati, beş vakit namaz içinde salât-ı vustâ, bütün ibadetler içinde rıza-yı ilahî, zaman içinde kıyamet vakti, hayat içinde ölüm zamanı ve Ramazan günleri içinde Kadir Gecesi gizlenmiştir.[7] Bunlar gizli kaldıkça sair efrad dahi kıymettar kalır, ehemmiyet verilir.[8] Üstad Bediüzzaman, bazı şeylerin bazı şeyler içinde gizlenmesinin hikmetinin, o şeyin ait olduğu bütünün diğer fertlerini de kıymetlendirmek olduğunu ve eğer bu gibi özel şeyler açıklanırsa, diğer şeylerin değerden düşeceğini belirtir.[9] "Seksen küsur sene kıymetinde bulunan ve Ramazan-ı şerifin mecmuunda gizlenen"[10] Kadir Gecesi, belki de gizli kalması ile daha bir câzibeli, gizemli ve câzibeli hale gelmiştir.

Hikmetlerinden bir tanesi de, insanların ona güvenip diğer zamanlarda isyana dalmamaları, bir diğeri de yine buna bağlı olarak, Kadir Gecesi'ne tesadüf etme ümidiyle bütün bir Ramazanı ihya etmelerini istemek olabilir. Ebu'l-Alâ Mevdudi der ki: "Galiba Kadir Gecesi'nin faziletlerinden feyz alınabilmesi, insanların bir gecelik ibadetle yetinmeyip daha fazla gecede ibadet etmeleri için Allah Rasulû, Kadir Gecesi'ne belli bir geceyi tayin etmemiştir."[11] İbn-i Atiyye de bazı âlimlerin şöyle dediğini

5 Nursi, Sözler / Lemeât - s.331
6 Nursi, Sünuhat - s.2043; Mektubat / Hakikat Çekirdekleri - s.574
7 Nursi, Sözler, s. 309; Algül, Mübarek Gün ve Geceler, s.21.
8 Nursi, Mektubat, s.476; Hutbe-i Şamiye, s.124; Sünûât-Tulûât-İşârât, s.13
9 Nursi, Sünûhât, s.29
10 Nursi, Kastamonu Lahikası, s.131, 201.
11 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân.

nakletmiştir: "Allah Teala Kadir Gecesi'ni kullardan gizlemiştir, tâ kullar amel işlemede ciddi davransınlar, Kadir Gecesi'nin faziletine dayanıp yatmasınlar ve başka zamanlarda amellerinden kısmasınlar diye…"[12] Kadir Gecesi çok fazîletli bir gece olmakla berâber, kulların gaflete dalmaması ve her ânını ibâdet ve tâatla süslemesi için ne zaman olduğu kesin olarak bildirilmemiştir. Bu da, Kadir Gecesi'ni arayanların, birçok geceleri ihyâ etmesi gerektiğindendir. Evet Ramazan gecelerinde ve hatta senenin sair gecelerinde çok ibadette bulunulmasını temin için, Kadir Gecesi'nin hangi gecede olduğu gizlenmiştir.

11. Hikmet:

M. Zekeriya Kandehlevî, Kadir Gecesi'nin gizli bırakılmasından çok harika bir müjdeyi deşifre etmiştir ve demiştir ki: "Kadir Gecesi'ni araştırma uğrunda kaç gece ibadetle geçirilirse, o gecelerin her birine ayrı ayrı sevap verilir."[13] Bu şu demek oluyor: Kadir Gecesi niyeti ile kaç gece ibadetle ihya edilir ise, o gece miktarında Kadir Gecesi idrak etmiş gibi ayrı ayrı sevap terettüp eder:

"Mü'min, her geceyi, her günü, Cenâb-ı Hakk'ın maiyetine ermiş bir ihsan şuuruyla çok iyi değerlendirmeli. Aslında mübarek günler ve geceler de bu tür insanlar için bir şey ifade eder. Yoksa tembel tembel yatıp sadece birkaç gece kalkıp sadece onları değerlendirmek çok fazla bir şey ifade etmese gerek. Çünkü ne Efendimiz ve Ashab, ne İmam Azam, sadece bir geceye hasredilen ihyayı bir şey saymamışlardır. Kadir Gecesi'nin belli olmamasının hikmeti de bence burada aranmalı."[14]

Hakîm-i Zülcelâl ve Alîm ü Zülkemâl olan Cenab-ı Mevla Hazretleri, sonsuz ilm ü hikmetiyle varlığın ve içindeki eşyanın kaderini yazıp gizlediği gibi, bu kaderdenk gecenin kaderini gizlemiştir ki bunda 11 değil, belki 1111 esmâî ve sıfâtî hikmetler, maslahatlar, cilveler, tecelliler ve nükteler vardır; biz ummandan katre bile olmayan ilmimizle ancak meselenin nev'imize bakan cihetlerinden birkaç tane hikmet pırıltısını insanoğlu olarak kapabilmişisiz ve bu bizi itmi'man ile imana, yakîn ile teslimiyete ikna ediyor. Bizi bizden daha çok seven o esrarengiz ve hikmetnümâ icraatların

---

12 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/523
13 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.
14 Gülen,Fikir atlası (Fasıldan Fasıla 5), s.184, Nil Yay., İst., 2006.

Padişah'ına mahiyet-i asliyelerimizin cevherinden doğan bir şükraniyet hissiyle yöneliyor, ebedî kulluğuna ahd ü peymanımızı yeniliyoruz. Kadir Gecesi'nde kadirnâşinâs olup da «Allah'ı hakkıyla takdir edemediler» ilahî sitem, sitayiş, serzeniş veya tokatını yememek için, kadir-kıymet bilirliğimizin bütün isti'dat ve kabiliyet sınırlarını zorlayarak, kendi benliğimizden kopup bendimizi parçalamak sûretiyle ruhumuzu asıl geldiği yerdeki huzuruna erdirecek bir Kadir Gecesi mi'racı yaşayabilmeyi ol Hakîm ü Rahîm'den tazarru ve niyaz ediyoruz...

Yedinci Bölüm

KADİR GECESİ'NİN VAKTİNİ TESPİT YOLLARI VE ALÂMETLERİ

KADİR GECESİ'NİN VAKTİNİ TESPİT YOLLARI VE ALÂMETLERİ

A. KADİR GECESİ TESBİT VE TAHMİN EDİLEBİLİR Mİ?

Kur'ân Allah'ın kelam-ı kadîmidir. İlk ne zaman indirildi? Kur'ân'ın yine kendi âyetleri haber vermiştir. İlk açıklama, onun "Ramazan ayı"nda indirildiğidir.[1] Gece mi, gündüz mü? İkinci açıklama, "mübarek bir gece" olduğu bilgisiyle gelmiştir.[2] Yine tam belli değil, hangi gece? Üçüncü açıklama "Kadir Gecesi" olduğunu haber vererek son noktayı koymuştur.[3] Bunun ötesindeki tam gece tespitini yaptırabilecek temel ölçüleri ise hadis-i şerifler vermektedirler.

Her ne kadar Kadir Gecesi'ni ilgili bilgi kaynaklarından hareketle kesin olarak tespit imkânı söz konusu değilse de, yine bazı rivayetlerin ışığında «zan» kuvvetinde onu tahmin etmek mümkün olabilir, kapı bu kadarcık da olsa açık bırakılmıştır. Tabii Kadir Gecesi'nin vaktini muayyen ve sâbit kabul eden, bu sebeple de ilgili hadisler içinden kendilerince en sıhhatli olanını seçip haber verdiği geceyi Kadir Gecesi kabul edenler açısından böyle her yıl bir Kadir Gecesi araştırması yapılmasına lüzum yoktur. Bu, Kadir Gecesi'nin her yıl yer değiştirdiğine inanan mü'minler tarafından yapılagelen bir arayış, bir araştırma ve bir gözlemden ibarettir.

Kadir Gecesi'ni tespit için araştırmak müstehaptır, sünnettir. İslâm fıkhına göre; Kadir Gecesi'ni tespit için araştırma yapmak, gözlemde bulunmak ve sorup-soruşturmak müstehap görülmüştür. Fetevây-ı Hindiyye'de

---

1 Bakara, 2/185.
2 Duhan, 44/2.
3 Kadir 97/1. Bkz. Bursevî, Ruhu'l-Beyan, Kadir sûresi tefsiri.

geçtiği üzere: "Kadir Gecesi'ni aramak müstehaptır. Miracü'd-Dirâye'de de böyledir."[4] Nitekim Peygamber Efendimiz, Kadir Gecesi'ni idrak etmek niyeti ile önce Ramazan'ın ilk 10 gününde itikaf etmiş, sonra ikinci 10 gününde ve derken bir meleğin bildirmesi ile son 10 gün içerisinde olduğunu öğrenmiş ve son 10 günde itikaf yapmıştır.[5] Kendisi de onlarca hadisi ile ashabını ve ümmetini Kadir Gecesi'ni araştırmaya teşvik etmiştir.

Allah Rasulü onlarca hadis-i şerifinde "ütlubû, iltemisû, teharrû" gibi ifadelerle "araştırın, arayın, taleb edin, gözetleyin!" emrini vermezdi. Olmayacak işi emretmesi kemal sıfatına layık düşmeyen Allah Rasulü, bu emri ile ancak gerçekleşmesi mümkünü'l-vuku bir fiili insanların önüne koymuştur. Kullarına bulamayacakları bir Kadir Gecesi'ni araştırma emri vermekten Allah ve Rasulü münezzehtir.

Hz. Aişe Validemiz «Kadir Gecesi'ni bilirsem nasıl dua edeyim?» diye sorduğu zaman Allah Rasulü, «Sen onu nasıl tanıyacaksın? Nereden bilebileceksin onun Kadir Gecesi olduğunu ki nasıl dua edeyim diye soruyorsun?» dememiştir. Bilebileceğini peşinen kabul ile, bilakis hemen: "Allahümme inneke afüvvün kerimün tühibbül-afve fa'fü annî.' diye dua et!»[6] cevabını vermiştir. Demek ki Rasul-i Ekrem de, Hz. Aişe de Kadir Gecesi'nin bilinebileceği, bilerek karşılanıp belirli dualarla değerlendirilebileceği gibi bir intibayı gelecek nesillere aksettirmişlerdir.

Nitekim fiilen Kadir Gecesi'ni ümmetinin önünde hepsinden iştiyaklı arayan ve araştıran Allah Rasulü, aynı zamanda sözlü olarak da Kadir Gecesi'nin bulunabileceğini haber verdikten sonra, bulanları da şu kabil hadisler ile müjdelemiştir: "Kadir Gecesi'ni bulanın vücudunu Allah Teala Cehennem ateşinden korur. O gece Allah Tealadan istenilen her şey verilir."[7] "Kadir Gecesi'ni bulanın kıymetini Allah Teala kıyamette artırır."[8]

Kadir Gecesi'ni tespit etmek elbetteki mümkündür ve mümkinü'l-vukû'dur. Eğer mümkün olmasaydı, ne Peygamber Efendimiz ne Sahabe-i Kiram, ne de Selef-i Sâlihîn onu araştırıp bulma derdine düşerler idi. Allah Rasulü de "Kadir Gecesi'ni son onda arayın, son yedide arayın, tekli gece-

---

4 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, c.1, s.216 Beyrut, 1400.

5 Müslim, Sıyam, 215

6 Tirmizi, Deavât, 89; İbn Mâce, Duâ, 5; Ahmed b. Hanbel, 1/419, 438, 6/171, 182, 183, 258; Tecrîd-i Sarih Tercemesi, VI/314. Tirmizi bu hadis sahihtir demiştir. Bu hadisi ayrıca Nesai, Muhammed b. Nasr ve Beyhaki de Hz. Aişe'den kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

7 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

8 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

lerde arayın!" kabilinden onlarca hadis serdetmezlerdi. Hem şu hadise, Kadir Gecesi'ni bulmanın Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu ifade etmek sûretiyle gönüllerdeki aşkı, şevki kamçılamaktadır:

Rıza-i ilahînin peşinde koşan büyük sahabi Hz. Ebu Zer, Kadir gecesinin vaktini devrindeki sahabe-i kirama soruyor soruşturuyordu. Soruyordu, çünkü bazıları o geceyi bir şekilde bilebilirdi, ya da Rasulullah'tan duymuş olabilirlerdi. Bununla da kalmıyor, doğrudan Rasulullah'a soruyordu. "Ramazan'da" cevabını alınca, müteakip sorularla, "Ramazan'ın ilk veya son on gününde" ve "İkinci on gününde" cevabını alıyordu. Kesin bir gece ismi isteyince ise öfkeli bir cevap alıyordu: "Eğer Allah Teala isterse sizi ona muttali kılar. Kadir gecesini Ramazan'ın son yedisinde arayın. Artık bundan öte daha fazla bana soru sormayın!" buyurdular." Demek ki Kadir gecesinin kesin vaktine muttali olabilmek mümkün, ama meşiet-i ilahiyeye bağlı. O ilahî meşiete mazhariyet için de herhalde samimi bir gönül ile istemek ve peşinde olmak icap ediyor.

"Kadir Gecesi'nin vaktini tahmin veya tespit etmek" ifadesi, o geceyi sabit veya değişken telakki edenlere göre farklı manalara gelir. Sabit telakki edenlere göre, eldeki hadislerden en sıhhatlisini, en sika ravilerin rivayetini diğerlerine tercih ederek sabit geceyi bir defaya mahsus olarak bulmak ve bulduktan sonra da bir ömür o geceyi her Ramazan'da kıyam ile geçirmek. Bu bazen iki, üç, beş geceyi birden ihtimal kapsamına alarak da gerçekleşebilir. Kadir Gecesi'ni değişken telakki edenlere gelince, esas "Kadir Gecesi'nin vaktini tespit etmek" bu telakki sahiplerinin her yıl ve bir ömür boyu yapmaya devam edecekleri bir araştırma ve gözlem olacaktır. İster rüya-yı sadıkalarla, ister alametleriyle gözlem yaparak, isterse ehl-i keşf ve keramet birinden sual ederek ve isterse kalbî-vicdânî duyuşlarla sezinleyerek her sene Kadir heyecanını bütün bir aya yayarak yaşamak. İşte burada bizim Kadir Gecesi'ni tahmin ile tespit yolları başlığı altında madde madde sıralayacağımız usüller, daha ziyade Kadir Gecesi'ni değişken telakki edenlere hitabendir. Yoksa sabit telakki edenler, ilmine güvendikleri bir İslâm âliminin, fakihinin veya müçtehidinin arkasında, yahut mezhep imamlarının görüşleri istikametinde sabit bir geceyi Kadir Gecesi olarak bir ömür ibadetlerle ihya eder ve bu ona yeter.

Tek Kadir Gecesi'nde bin aylık ibadet vâridatına nail olabilmek ve daha başka pek çok esmâ ve sıfât tecellilerine mazhar olabilmek için sahabe-i kiramdan başlamak üzere İslâm tarihi boyunca salih kullar başta olmak üzere bütün ümmet-i Muhammed, Kadir Gecesi'ni idrak ile ihya

edebilme için pek çok usüllere başvurmuşlardır. En garanti olan yol, ibadet ehlinin bütün senenin gecelerini Kadir bilerek değerlendirmeleri olmuşsa da, ekseri mü'minler belli bir geceyi Kadir Gecesi olarak tespit edip kıyamla geçirmek için, dinin ruhundan mülhem değişik yollar bulmuşlardır, ehl-i ilim, ehl-i keşif, ehl-i velayet olan zevat-ı kiram da ister genel-geçer, isterse nev-i şahıslarına münhasır olarak bazı metotlar ile bir tayine gitmişlerdir; ki bunlardan bazılarını şöylece başlıklar halinde özetlemek mümkündür:

1. Kadir Gecesi, râsihûn tarafından «hadis-i şerifler»den hareketle tespit edilebilmiştir.

Kadir Gecesi'nin vaktini tespit edebilmek için, ilgili hadis-i şerifleri istikrâ yoluyla, isterse başka ilmî metotlar kullanarak birtakım nihâî hükümlere ulaşmışlar ve «Kadir Gecesi falan gecedir.» şeklinde beyanlar serdetmişlerdir. Nitekim ileride muhtemel Kadir geceleri zikredilir iken, görülecektir ki; sahabe-i kiram başta olmak üzere, selef-i salihîn ve müteahhirîn uleması hadis-i şerifleri esas alarak bazı geceleri, bilhassa 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. geceleri Kadir Gecesidir diye telakki etmişlerdir. Etmişlerdir derken, bazıları bir tanesini, bazıları iki, bazıları üç-beş tanesini birden kabul etmişlerdir. Nitekim ileride «Kadir Gecesi olması muhtemel geceler» otuz madde halinde, ilgili hadisleri ve âsârıyla birlikte zikredilecektir.

Orada görüleceği üzere, ulemanın temel hareket çizgisi daha çok, "hadisleri sıhhat derecelerine göre tasnif ederek, en kuvvetlilerinden başlayıp derecelerine göre bir tertiple itikat, itimat ve tebâiyet sergilemek" şeklinde olmuştur. Mesela: İmam-ı Azam Ebû Hanife, İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf, ittifak halinde: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısında (son 15. gününde)dir. Belirli bir gün tayinine gidilemez. Her ne kadar Allah katındaki nefsü'l-emirde (vakti) belirli bir gece olsa da." görüşündedirler.[9] Pek çok ulema da bu ikinci on beş gün üzerinde yoğunlaşarak o geceyi tespite çalışmışlardır.

2. Kadir Gecesi'ni, İmam Şa'rânî metoduyla «Ramazan'ın giriş gününe göre» bir derece tespiti yapılabilir ki, buna göre Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli sayıya denk gelen Pazar gecesi (cumartesi/pazar) olmaktadır.

Bu metodun detayları ileride "Kadir Gecesi Olması Muhtemel Geceler" bölümünden müstakilen işlenmiştir.

---

9 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328

3. Kadir Gecesi, "nübüvvetin indirildiği pazartesi günü"[10] olduğuna itibarla; her Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli pazartesi gecesi olabilir.

Bu metodun da detayları ileride verilecektir.

4. Kadir Gecesi, "Bedir Savaşı'nın gerçekleştiği cuma gecesi" olduğuna itibarla; Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli cuma gecesi olabilir.

Bu maddenin de detayları ileride ele alınacaktır.

5. Kadir Gecesi, marifet ve fetanet buudlu re'y ile, mesela «rakamların şifresi» ile tespit edilebilir.

Katâde ve Asım tariki ile İkrime'den, o da İbn-i Abbas'tan naklettiğine göre: Hz. Ömer, yine ashab-ı kiramı çağırdı ve onlara Kadir Gecesi'ni sordu. Hepsi Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son 10 gecesinden birinde olduğu hususunda icma ettiler. Ben (İbn Abbas), Hz. Ömer'e: "Ben o gecenin hangi gece olduğunu biliyorum –veya zannediyorum-" dedim. "Hangisi pekiyi?" deyince: "Kadir Gecesi, ya Ramazan'ın son on gününün bitimine 7 gece kaladır (yani 23. gece), ya da o son 10 günün başından 7 gece geçtikten sonraki gecedir (yani 27. gece)."[11] Hz. Ömer: "Bunu nereden bilebiliyorsun?" deyince, ben de şu cevabı verdim: "Allah Teala yedi sema, yedi arz ve (haftalık) yedi gün yarattı. Zaman (Ay) da yedi üzerinde dönmektedir. İnsanı yedi (şey)den yarattı. İnsan yedi (şey) ile beslenmektedir. Yedi (uzvu) üzerine secde etmektedir. Beytullah'ı (Kâbe'yi) tavaf, yedi defadır. (Hacda) yedi taş atılır. (Daha pek çok yedili zikretti.)" Bu sözler üzerine Hz. Ömer: "Muhakkak ki sen (fetanetinle) öyle bir şeyin farkına varmışsın ki, biz onu düşünememişiz."[12]

Görülüyor ki: İbn-i Abbas'ta 7 rakamının özel bir statüsü var, daha doğrusu 7 rakamının reel varlık düzleminde zamanî ve mekanî eşya ve hadiseler arası bağlantıları, onda bu kanaati hâsıl etmiş olabilir. İhtimal ki Ramazan'ın

---

10 Müslim, Hadis no: 1162; Ahmed b. Hanbel, 5/297, 299. (Ebû Katade ra.'den)

11 Suyutî'nin aldığı metinde sadece "son 10 günden 7 kala (yani 23. gece)" ifadesi vardır. Dürrü-'l-Mensûr, 8/576-577.

12 Bu hadisi, Abdürrezzak, İbnü Rahuyeh, Muhammed b. Nasr, Taberani ve Beyhaki, İkrime tariki ile İbn-i Abbas'tan tahriç etmişlerdir. (Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/576-577). Abdürrezzak, Musannef, 4/246. Hadis no: 7679. Abdürrezzak, Ma'mer'den, o Katâde ve Âsım'dan, bu ikisi de İkrime'den, İkrime de İbn-i Abbas'tan bu hadisi nakletmiştir. (Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363). Hadisi rivayet eden Hafız Ebu'l-Kasım et-Taberani der ki: Bize İshak b. İbrahim... Katade ve Asım'dan nakleder ki: onlar İkrime'nin İbni Abbas'tan naklen şöyle dediğini işitmişlerdir: "...." Bu senetle hadisi kaydeden İbn-i Kesir, en sonda şöyle bir ifade kullanır: "Bu hadisin isnadı sağlam ve kuvvetli olmakla beraber, metni gerçekten gariptir. Allah en iyisini bilendir." Bkz. İbn-i Kesir, 15/8545 (Kadir sûresinin tefsiri).

son on günündeki 7 ile alâkalı duyduğu veya öğrendiği hadis-i şeriflere olan itimadı, 7'nin kâinattaki yerine dair bir tefekküre onu sevketmiş ve sonuçta mezkur hakikatlere açılmış olabilir. Allahü a'lem. Bu yaklaşım keyfiyetinden hareketle Kadir Gecesiyle alâkalı hadislerdeki sâir rakamlar da kâinatta külli bir esası bir ucu olabilir, sonsuz bir bağlantılar yumağında düğüm noktası olabilir. Meseleyi meraklısına, daha doğrusu ehl-i tefekkür ve hikmetin tefahhusuna havale ederek yeni bir misale daha geçelim.

Bazı âlimler, Kadir Gecesi'ni matematiksel hesaplama ile Ramazan'ın 27. gecesi olduğunu iki cihetle Kur'ân'dan istinbat etmişlerdir:

a.) Allah Teala, Kadir Gecesi ifadesini, Kadir sûresinde 3 ayrı yerde zikretmiştir. "Kadir Gecesi"nin harfleri 9 tanedir. Söz konusu 3 ile 9 birbiriyle çarpılırsa 27 ortaya çıkar. İbn-i Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Leyletü'l-Kadr tabiri 9 harftir. Bu tabir, bu sûrede 3 defa geçmektedir. Binaenaleyh (çarpma işlemi yapıldığında, 3x9=27) yirmi yedi olmuş olur."[13]

b.) Kadir sûresinde "selâmün hiye" ifadesindeki "hiye" (yani o Kadir Gecesi), sûrenin 27. kelimesidir. Surenin tamamı ise 30 kelimedir ki tam bir ayın günlerine tekabül eder. Nitekim bir hadiste İbn-i Abbas: "Bu Kadir sûresi otuz kelimedir. "Hiye" kelimesi ise 27. kelimeyi teşkil etmektedir." demiştir.[14] (Demek ki Kadir Gecesi, 27. gecedir.)

"Bu tespitleri, İbnü Bekir, Ebû Bekr el-Verrak, en-Nakkâş da İbnü Abbas'tan nakletmişler, zikretmişlerdir."[15] Ne var ki İbnü Atiyye (v.542): "Bu, tefsirin latifelerinden, ince nüktelerindendir, yoksa ilmî metanet ifade etmez." demiştir. İbn-i Receb de: "İşin aslı da, onun dediği gibidir."[16] demiştir. Evet, ilmî kesinlik içermez, fakat kuvvetli bir ihtimali gösteren değerli bir rakamsal tevafuk olduğu aşikârdır.

6. Kadir Gecesi, «rüya-yı sadıka» yolu ile bilinebilir.

Rasulullah'a ve Ashabdan bazılarına rüyalarında Kadir Gecesi'nin gösterildiğine dair pek çok hadis-i şerif bulunmaktadır ki, bu durum, ümmet-i Muhammed için de Kadir Gecesi'ni tespit adına açık bir yol olarak durmaktadır. Bu bağlamda Rasul-i Ekrem bir defasında: "Bana Kadir Gecesi gösterilmişti. O sırada beni ailemden biri uyandırdı; ben de (gördüğümü)

---

13 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284.
14 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284.
15 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/525
16 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366

unuttum. Siz onu son on (gece) içinde arayın!"[17] Diğer rivayette: "... Bunun üzerine o (gecenin vakti hakkındaki bilgi) bana unutturuldu. Artık siz onu (Ramazan'ın) son on gününde arayınız!" demiştir.[18]

İbnu Ömer anlatıyor: Hz. Peygamber'in ashabından bazılarına, rüyalarında, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son 7 gecesinde olduğu gösterildi. Rüyaları kendisine anlatılınca Efendimiz: "Görüyorum ki, rüyanız son 7 (gecesin)de tetâbuk etmektedir (birbirini tutuyor). Öyleyse, Kadir Gecesi'ni aramak isteyen, onu (Ramazan'ın) son 7 (gecesin)de arasın!" buyurdu."[19]

İbn-i Abbas şöyle anlatmıştır: "Bir Ramazan ayında uykuda iken (rüyamda) bir yere geldim ve bana denildi ki: "Bu gece Kadir Gecesi'dir." Bunun üzerine kalktım, yarı uykulu vaziyette Rasulullah'ın çadırının kazığa bağlandığı iplerine tutundum. Rasulullah'a geldim ki namaz kılıyordu. Geceye baktım, bir de ne göreyim, 23. gece!» (İbn-i Abbas demiştir ki:) «Muhakkak ki şeytan, güneşle beraber her gün doğar, yükselir, ancak Kadir Gecesi hariç. Güneş o gece şuasız olarak bembeyaz doğar.»[20]

Cabir b. Abdillah'tan: Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Ben bu gece (rüyamda) Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 günündeki tekli gecelerde olarak gördüm. Kadir Gecesi, hoş, tatlı, parlak bir gecedir, ne soğuktur, ne de sıcaktır. O gece, ay(ın doğuşu) ile birlikte şeytanı dışarı çıkmaz, ta fecrin aydınlığı doğana değin."[21]

Abdullah b. Üneys, Rasulullah'a Kadir Gecesi'ni sormuştu. "Ben onu (rüyamda) görmüştüm, fakat unuttum. Siz onu Ramazan'ın son 10 gününde arayınız." buyurdu. Sonra tekrar aynı soruyu sorunca, şu cevabı verdi: "(Kadir) ânını Ramazan'ın 23. gecesinde araştırın."[22]

---

17 Buhari, Leyletü'l-Kadr 2, 3; Ta'bir 8; Müslim, Sıyam 208; Ebû Davud, Ramazan 2,3.

18 Deylemî, Hadis No: 1789. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş... Ebû Seleme de, Ebû Hüreyre'den (naklen) dedi ki, Rasulullah şöyle buyurmuş: "Rüyamda) Kadir Gecesi'ni gördüm. Sonra ailemden biri beni uyandırdı..."

19 Buhârî, Teheccüd 21, Leyletü'l-Kadr 2; Müslim, Sıyâm 205, (1165); Muvatta, İ'tikâf 14, (1, 321). Hadisi ayrıca Beyhaki de tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573-574

20 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, Taberani, İbnü Merduyeh ve Delâil'inde Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579. Bir kayıt ise şöyledir: Hz. İbn-i Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Ben uyuyordum. Rüyamda birisi bana: "Kalk, bu gece Kadir Gecesi'dir." dedi. Ben hemen kalkıp Rasulullah'ın huzuruna gittim. O namaza başlamıştı. O gece 23. gece idi. Bkz. Kandehlevî, Fezâilü-'l-A'mâl, s.603.

21 Bu hadisi, Tehzib'inde İbn-i Cerir ve İbn-i Merduyeh Cabir b. Abdillah'tan rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

22 Kenzu'l-Ummal, Hadis No: 24045, 24082, 24083. Hadisi, Taberânî de kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî,

Rasulullah da, Ashabı da rüyalarında Kadir Gecesi'ni görerek onu tespit ve değerlendirme yoluna gidiyorlardı; ya doğrudan, ya da alâmetleri gösterilmek sûretiyle dolaylı yoldan Kadir Gecesi'ni öğreniyorlardı.

7. «Kadir Gecesi Duası»nı sürekli her gece yapmaya devam eden kullara Kadir Gecesi gösterilir denilmiştir. Onk. Dr. Haluk Nurbaki'den söz konusu dua hakkında şöyle bir anekdotu buraya kaydetmekte fayda var: «Allâhümme inneke afüvvün tühıbbü'l-afve fa'fu annî." Bu dua dünya yaratılmadan (500) sene evvel Arş'ın üzerine yazılmıştı. Hangi kul Ramazan'ın başında, sonunda veya her gece veya cuma günü veya gecesi bu duayı okuyarak bana dua ederse, Kadir Gecesi ona gösterilir. Kadir Gecesi, Allah Teâlâ 70 bin melek yaratır. Her semada 70 bin melek bulunur. Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'de, Meşrık'da, Mağrib'de 70 bin melek vardır. Her meleğin çeşitli dilleri vardır. Cenab-ı Hakk'ı tesbih ederler. Hâsıl olan sevabı bu mübarek duayı okuyana bağışlarlar. Böylece oradaki bütün perdeler ortadan kalkar. İşte bu esnada Allah'tan (c.c) ne istenirse dileği kabul edilir."

8. Kadir Gecesi, bazı ehlullaha ve evliyaullaha manevî bir «keşif ve bir keramet» olarak gösterilip sezdirilebilir.

Yukarıda bahsedilen alâmeletlerden hareketle Kadir Gecesi'ni gözlem ve akıl yoluyla bir ölçüde tahmin etmek mümkün gözükse de, esas kalbin ve vicdanın o gecenin Kadir olduğunu hissetmesi, latifelerin sezmesi ve gönlün böyle bir inşirahla tatmin olması daha isabetli tespittir.

Bazı eserlerde geçtiğine göre: "Bu gecenin özel alâmetlerini fark etmek, elbette herkes için mümkün değildir. Ancak ilâhi lütuf ve manevi keşifle birşeyler görülüp sezilebilir. Bununla beraber, o gece olağanüstü şeyler görüp ibadetten uzak kalmaktansa, hiçbir şey görmediği halde dua ve ibadet halinde olmak elbette daha iyidir." Evet, her geceyi Kadir bilerek değerlendirenlerin Kadir Gecesi'ni idrak ile ihya etmeleri gayet tabiidir. Bununla beraber ehl-i keşf ve keramet olan veli kullara Kadir Gecesi'nin üzerindeki meçhuliyet perdesi kaldırılabilir, min tarafillah hâs bir ihsanda bulunulabilir.

Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylani'nin ifadeleriyle: "Bu manayı, Allah Teala sözkonusu sınıflardan dilediği kullarına açar; ve bu keşif, onların

---

Dürrü'l-Mensûr, 8/573. Bu hadisi, İmam Malik, İbnü Sa'd, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbnü Zencuyeh, Tahavî ve Beyhakî de Abdullah b. Üneys'ten tahriç etmişlerdir. Üneys Kadir Gecesi'ni sormuştu. Dedi ki: "Ben Rasulullah'tan işittim, "Onu gece(ler)de arayın!" O gece, 23. gecedir." Bkz. Müslim, Hadis No: 1168.

hallerine, kısmetlerine ve aziz ü celil olan Allah'a yakınlık derecelerine göre olur."[23]

"İbnü Hacer Heytemî Tuhfetü'l-Muhtâc'da der ki: Kadir Gecesi'ni görene, saklaması sünnettir. Onun kemâliyle faziletine ancak Allah Teâlâ'nın bildirdiği kimseler nail olur. Kadir Gecesi'ni görmek ne demek olduğu hakkında da âlimler hayli bahisler yapmışlardır. Alûsî'nin açıkladığı üzere açık olan budur ki: Onu görmek demek, ona mahsus olan nurlar ile meleklerin inmesi gibi özelliklere, ilmi ifade eden alametleri görmek yahut öyle bir ilmi ifade eden ve hakikati ancak ehlince bilinen bir keşfe ermektir."[24]

9. Kadir Gecesi «yıldızlar ve diğer bazı şeyler»le tecrübe edilerek kestirilebilir.

Abdetü'bnü Ebî Lübâbe şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, 27. gecedir." Buna delil olarak da, yıldızlarla ve daha bazı şeylerle bunu tecrübe etmiş olmasını getirmiştir.[25]

10. Kadir Gecesi, sair gecelerde gözükmeyen «hârikülâdelikleri» ile bilinebilir.

Birinci Misal: Ebû Musa el-Medînî, Ebu'ş-Şeyh el-Esbehânî tariki ile, Hammad b. Şuayb'ın, o da onlardan bir adamdan şunu nakletmiştir: "Halkla beraberdim. Ramazan'ın son 10 günü olunca, ben de geceyi izlemeye başladım. Onlardan bir adam bana: "Neyi gözlüyorsun?" diye sordu. Ben de "Kadir Gecesi'ni araştırıyorum." dedim. Bana: "Yat uyu, ben zamanı gelince onu sana haber vereceğim." dedi. Nihayet 27. gece olunca o adam geldi, benim elimden tutup beni bir hurma ağacının yanına götürdü. Bir de ne göreyim, hurma ağacı yapraklarını yere koymuş vaziyette. Adam bana dedi ki: "Biz, bu ağacı bütün sene içerisinde hiç şu şekilde görmeyiz, ancak bu (27.) gecede görürüz." dedi.[26]

İkinci Misal: Yine Ebû Musa, isnadlarıyla zikrettiğine göre, kötürüm bir adam vardı, 27. gecede Allah'a dua etti ve o kötürümlüğünden kurtuldu. Yine bir başka yatalak kadın da öyle, 27. gecede dua edince, şifa buldu. Aynı şekilde Basra'da otuz senedir dilsiz (ahraz) bir adam, 27. gecede dua etti ve dili çözüldü, tekrar konuşmaya başladı.[27]

---

[23] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.146-147

[24] Yazır, Hak Dini, 9/348-349.

[25] Abdürrezzak, Musannef, 4/251.

[26] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366

[27] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367

Üçüncü Misal: Vezir Ebû Muzaffer b. Hübeyre eş-Şeybânî (v.560) anlatmıştır: "Ramazan'ın 27. gecesinde –ki o yıl Cuma gecesine tevafuk etmişti- Kâbe'nin Şam tarafında semada açık bir kapı gördüm. İlk anda onu mukaddes hücre-i Nebeviyenin hayali zannettim. Fakat bu durum, fecrin doğuşunu görmek için başımı güneşin doğduğu tarafa çevirdiğim zamana kadar devam etti. Sonra başımı tekrar geri döndürdüğümde o şeyin kaybolmuş olduğunu gördüm. Bu hadise, Ramazan'ın tekli gecelerinden birinde, hem de Cuma gecesi olması itibariyle, Kadir Gecesi olması diğer gecelere nisbetle daha ziyade ümit edilir." İbn-i Receb, bu hadisenin sonunda şu kaydı düşer: "Bilinmelidir ki: Bu ve benzeri alametler, o gecenin kesin Kadir Gecesi olduğunu icap ettirmez."[28]

11. Kadir Gecesi, «enfüsî yollar» ile idrak edilebilir.

Kadir Gecesi'ni ermede tasavvufî yollardan birisi de "enfüste Kadir'e erme" yoludur. "Evvela şunu iyi bilmek lazımdır ki: Bu (Kadir) gece(si) dünya gecelerinden bir gece değildir. Yoksa bin aydan hayırlı olan bu gece sabaha kadar uyumayıp ibadet etmekle o gecenin ihyasını yapıp ömür müddetince elde edeceğimiz ecirden fazla ecir elde edebiliriz. Bu bir zevk-i ilahîdir. Bir sâlik Recep ayında fenâ-yı ef'âlî, Şaban ayında fenâ-yı sıfâtî, Ramazan ayında fenâ-yı Zât'î zevk edebilirse, Cenab-ı Hakk'ın tecelli-yi Zât'ına mazhar olmasıyla Kadir Gecesi'ne erişir.

Rasulullah Efendimiz bir hadislerinde "Receb Allah'ın ayı, Şaban benim ayım, Ramazan da ümmetimin ayıdır."[29] buyurmuşlardır. Recep neden Allah'ın ayıdır? Çünkü bu 18 bin âlem Allah'ın fiilleriyle zuhura gelmiştir. Saffat sûresi 96. âyetinde "Sizleri de, yaptığınız şeyleri de (fiillerinizi de) yaratan Yüce Allah'tır." buyurulmaktadır. Onun için bir salik kendine nispet ettiği fiil ve işleri Cenabı Hakk'a verirse Recep ayını idrak etmiş demektir. Şaban ayı da sıfatları remzetmektedir. Bir kişi sıfatların da mevsûfunun Allah olduğunu (yakînen) bilirse Şaban ayını da idrak etmiş demektir. Fiiller sıfatlardan, sıfatlar da vücuttan tecelli ettiği için, (varlığı kendinden olan hakiki) vücudun Vücudullah olduğunu bilen bir kişi Ramazan ayını da idrak etmiş olacaktır.

---

28 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367

29 Beyhâkî, Fedâilü'l-Evkât; İbn Hacer el-Askalânî, Tebyînu'l-'Aceb; Suyûtî, Tefsîru'l-Kur'ân; Suyutî, Câmiu's-Sağîr, 4/18; Aclûnî, Keşfü'l-Hafa, 2/9, (1/423, 510, 880), Hadis No: 1358; Nüzhetü-'l-Mecâlis; ez-Zebîdî, İthâfü's-Sâdeti'l-Müttekîn, 3/422; el-Fetenî fî Tezkireti'l-Mauuzûat, s.116; eş-Şevkânî, Fevâidü'l-Mecmua, 47, 100, 439; ibn-i Irâkî, Tenzihe'ş-Şerîa, 1/164, 251.

İşte fenâ-yı ef'âl, fenâ-yı sıfât ve fenâ-yı Zât'ı zevk ettikten sonra o kişiye melekler vasıtasıyla bütün vücuttaki kuvvelerine Ruh nazil olacaktır. Kulağa inen ruh kulağı canlandıracak, göze inen ruh gözü masivayı göremez hale getirip Hakk'ı görmeye, dili başka kelam söylemeyip Hakkı konuşmaya başlayacaktır. Bu zuhurat tecelli-yi Zat zevki olarak belirtilmekte ve zevk edilmektedir. Bu tecelliler fecr zamanına kadar devam eder. Fecir kişinin bütün kuvvelerinden tecelli eden Hakkın o vücut ülkesinin aydınlığa çıkması zamanıdır. Artık vahdetteki olan ruh bütün sıfat ve kuvvelerden o sıfat ve kuvveleri aydınlatıncaya kadar bu meleklerin ruh ve selam getirmeleri devam eder. Nasıl güneş doğmadan her taraf aydınlanmaya başlar aynen onun gibi ruhun da bütün kuvvelerinden aydınlığa çıkması anlamına gelmektedir.

İşte Rablarından melekler vasıtasıyla ruh ve selamın bütün sıfat ve kuvvelerimize inmesi o vücut ülkemizi aydınlığa çıkarmış olacaktır. Bu aydınlık ise her sıfattan Cemalullahın görünmesi demektir ki "Hakikat"ten sonra gelen Şeriat-ı sâniye dediğimiz Şeriat-ı Muhammediye budur. İşte Kadir Gecesi'ni dışarıda dünya gecelerinde arasak bulmamız mümkün değildir. Onu enfüsümüzde ararsak Rabbimiz bize onu bulduracaktır. İşte bu Vücut minarelerinde fena-yı ef'âli yaptığımızda gönlümüzde bir ışık parlayıp kandilimizi yakarız. Fena-yı sıfatta yine gönlümüzde bir ışık parlar. Fena-yı Zat sonunda da gönlümüzde bir ışık parlayarak kandillerimizi yakmış oluruz. Tecelli-yi Zât zuhur edince de Kadir Gecesi'nin kandili yanmış olacaktır. Geceler vahdeti remzettiği için Kadir Gecesi'ni de gecelerde aramaktayız. Bir kişi Allah'ın ef'alini, sıfatını, Zatını kendi vücut ülkesinde vahdaniyetiyle birleyebilirse kadere ereceği için Kadir Gecesi'ni kutlamış olur. Bu bir zevk-i ilahî olduğu için Cenabı Hak bütün kardeşlerimize ihsan etsin..."[30]

Görüldüğü üzere yukarıdaki izahatta aynı zamanda mübarek üç ayların kandil gecelerine ulaştırma güzergâhı ve merhaleleri anlatılmaktadır.

12. Kadir Gecesi'ne "zaman-üstü bir ruh"la ulaşılabilir.

Üstad Bediüzzaman bu idrak yolunu şöyle izah eder: "Dün geceki Leyle-i Kadr'e ulaşmak için iki yol var: Biri, bir sene gezip dolaşıp tâ o geceye gelmektir. Bu kurbiyeti kazanmak için bir sene mesafeyi tayyetmek lâzım gelir… İkincisi, zamanla mukayyet olan cism-i maddî gılâfından sıyrılıp tecerrüdle ruhen yükselip, dün geceki Leyle-i Kadr'i öbür gün leyle-i îd ile beraber, bugünkü gibi hazır görmektir. Çünkü ruh zamanla

30 Ahmet Arslan, Tevhid Deryasından Damlalar, s. Bkz. http://www.arifan.8m.com/kadirgec.htm

mukayyet değil. Hissiyat-ı insaniye ruh derecesine çıktığı vakit, o hazır zaman genişlenir; başkalarına nisbeten mazi ve müstakbel olan vakitler, ona nisbeten hazır hükmündedir.

İşte bu temsile göre, dün geceki Leyle-i Kadr'e geçmek için, mertebe-i ruha çıkıp maziyi hazır derecesinde görmektir. Şu sırr-ı gamızın esası, akrebiyet-i İlâhiyenin inkişafıdır. Meselâ, güneş bize yakındır; çünkü ziyası, harareti ve misali aynamızda ve elimizdedir. Fakat biz ondan uzağız. Eğer biz nuraniyet noktasında onun akrebiyetini hissetsek, aynamızdaki misalî olan timsaline münasebetimizi anlasak, o vasıtayla onu tanısak; ziyası, harareti, heyeti ne olduğunu bilsek, onun akrebiyeti bize inkişaf eder ve yakınımızda onu tanıyıp münasebettar oluruz."[31]

13. Kadir Gecesi, «alâmetlerini gözlem» yolu ile bir ölçüde belirlenebilir.

Rasul-i Murtaza Efendimiz'den ve selef ulemasından rivayet olunan onlarca hadis ve âsâr, Kadir Gecesi'nin fizikî ve metafizik hali ile alâkalı gözlem yapmaya elverişli açık ve net alâmetlerden bahsetmektedir. Aşağıda serdedilen alâmet, işaret, emare, belirti ve haller gözlemlenerek Kadir Gecesi zan, yahut zann-ı gâlib ölçüsünde tahmin ile tespit edilebilir.

İbn-i Mes'ud'dan gelen bir rivayette, şöyle demiştir: "17. gecede araştırın, olmazsa 19. gecede araştırın!" demiştir.[32] Bu cümledeki "olmazsa" ifadesi şunu gösteriyor: Demek ki Kadir Gecesi'ni 17. gecede araştırmak ve o gece Kadir Gecesi mi değil mi bunu tespit etmek mümkün. Mümkün ki, "olmazsa" 19. gecede araştırmak tavsiye-i nebeviyesi şeref-sudur olmuş. Peki, bir gecenin Kadir Gecesi olduğu veya olmadığı nasıl anlaşılır? Elbette ki fizikî veya metafizik alâmetleriyle, işaretleriyle...

B. KADİR GECESİ'NİN FİZİKÎ VEYA METAFİZİK ALÂMETLERİ NELERDİR?

Kadir Gecesi'nin kendine özel birtakım alâmetleri, işaretleri ve belirtileri vardır ki, Kadir Gecesi bunlarla zann-ı gâlib hâsıl edecek ölçüde tespit edilebilir, tahmin edilebilir.

1. Kadir Gecesi'nin alâmet-i fârıkası ve âyet-i kübrâsı "selam"dır.

---

31 Nursi, Mektubat / On Üçüncü Mektup - s.368-369

32 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

İslâm müfessirleri, âlimleri ve arifleri, ehl-i keşf ve kerameti, Kadir Gecesi'yle alâkalı Kur'ân'da geçen bu "O gece fecre kadar selam vardır." âyetinden onlarca mana istinbat ve istihraç etmişlerdir. Selam kelimesine temelde iki mana vermişlerdir: 1. Meleklerin tahiyyesi/selamı, 2. Her türlü şerden ve kötülükten selamet/emniyet. Kadir Gecesi'ni tespit etme, az-buçuk belirleme noktasında bu selam kavramının değişik mana versiyonları, tecelli dalgaboyları baz alınmış, ince çıkarımlarda bulunmuşlardır. Bu tespitler kimi zaman bazı hadis-i şerifler ve selef âsârıyla sarahaten te'yit ve ispat edilmiş, bazen de sahibinin ilim ve maneviyat karihasına hüsnüzan ile kabul ve telakki edilmiştir. Naklî, keşfî ve tecrübî deliller, alâmetler ve işaretler çerçevesinde Kadir Gecesi idrak edilmeye çalışılmıştır ve çalışılmaktadır.

2. Kadir Gecesi, şerlerden ve âfetlerden salim olunur, hastalık veya dert ârız olmaz.

Kadir Gecesi fecre kadar "selam" olmasına verilen manalardan birisi de şudur: "Şerlerden ve âfetlerden salim olmak mânâsına tam selamet ve menfaat, hayır olması ki, şeytanın saldırısından selamet mânâsı da bunda dahildir.[33]

Yine Mücahid demiştir ki: "Kadir Gecesi, içinde herhangi bir dert/hastalığın meydana gelmesinden veya şeytanın bir şey yapmasından emin kılınmış bir gecedir.[34] O gece hiç kimseye bir hastalık isabet etmez."[35]

3. Kadir Gecesi, kötü insanların zararlarından da emin olunur.

İbn-i Abbas, İkrime ve Kelbî, Kadr sûresindeki "min külli emrin selam" ifadesindeki "emrin" kelimesini "imrin" şeklinde okumuşlardır ki, bu takdirde mana: "(Kadir Gecesi) fecrin doğuşuna kadar her kötü adamın (kötülüklerinden) selamet bulmuş bir gecedir. Burada "selam" kelimesine "selamet" manası verilmiş olur."[36]

Katade ve İbn-i Zeyd derler ki: "O gece bir selamettir; yani bütünüyle hayırdır ve tanyeri ağarıncaya kadar o gecede hiçbir kötülük yoktur."[37]

4. Kadir Gecesi, sihirbazların sihirleri/büyüleri tesir etmez; kehanette bulunamazlar.

Übey b. Ka'b'dan gelen bir başka sözü ise şöyledir: "Şeytan o gecede

---

33 Yazır, Hak Dini, 9/346-348
34 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.336
35 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/524
36 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/525
37 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542

hiçbir kimseye ne habel (şaşırtma, delirtme), ne dert, ne de fesat yollarından biriyle, hiçbir şey isabet ettirmeye güç yetiremez. O gecede sihirbazın sihri de tesir etmez."[38]

Benzer bir hadiste de: "Kadir Gecesi sabaha kadar şeytan hiç dışarı çıkmaz, kimseye vesvese vermez. O gece sihir yapanın sihiri tesir etmez."[39] denilmiştir.

Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylani Hazretleri: "O gece âfet halinde gelen bir hastalık pek az olur, kehanet ise hiç olmaz."[40] demiştir.

5. Kadir Gecesi, Ay'ın doğuşu ile birlikte şeytanı dışarı çıkamaz.

Cabir b. Abdillah'tan: Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Ben bu gece Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son on günündeki tekli gecelerde olarak gördüm. Kadir Gecesi, hoş, tatlı, parlak bir gecedir, ne soğuktur, ne de sıcaktır. O gece, ay ile birlikte şeytanı dışarı çıkmaz, ta fecrin aydınlığı doğana değin."[41]

İbnü Ebi Asım kendi isnadıyla Câbir b. Abdillah'tan nakleder ki: Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Ben, Kadir Gecesi'ni gördüm ve unuttum. Kadir, Ramazan'ın son on gecesinden birisidir. Engin ve şen bir gecedir. Ne sıcaktır, ne soğuktur. Sanki o, dolunaylı bir gecedir. Fecr aydınlanıncaya kadar o gece şeytan dışarı çıkamaz."[42]

6. Kadir Gecesi'nde melekler yeryüzüne dağılırlar. Şeytanların hükümranlığı ortadan kalkar.

Kadir sûresinde haber verildiği üzere melekler yeryüzüne inerler. Cabir (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü Kadir Gecesi hakkında "O gecenin şeytanı, fecir çıkana kadar ortaya çıkmaz." buyurmuştur.[43]

7. Kadir Gecesi şeytanların azgınları bağlanır, cinnî ifritler kelepçelenir.

Dahhâk, İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu (Kadir) gecesinde şeytanların azgınları bağlanır, cinnî ifritler bukağılanır (kelepçelenir), semanın kapıları bütünüyle açılır ve Allah Teala her tevbe edenin

---

38 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.337

39 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

40 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.130

41 Bu hadisi, Tehzib'inde İbn-i Cerir ve İbn-i Merduyeh Cabir b. Abdillah'tan rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

42 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542

43 Sahih-i İbn-i Hibban, 5/277; Sahih-i İbn-i Huzeyme, 3/331 "Fecr aydınlanana kadar" kaydı ile.

tevbesini kabul eder. Nitekim bu sebepledir ki Allah Teala "O gece fecr doğana kadar selam vardır" buyurmuştur."[44]

Mücahid, (Kadr sûresindeki) "selâmün hiye... O gece fecrin doğuşuna kadar selam vardır." âyeti hakkında: "O gece selamet bulmuş bir gecedir. Şeytan, o gecede hiçbir kötü amel işlemeye güç yetiremez ve hiçbir eziyet yapamaz." şeklinde açıklama getirmiştir.[45]

8. Kadir Gecesi sabahı güneş, şeytanın boynuzları arasından doğmaz, şeytan güneşle birlikte dünyaya çıkamaz.

Esved b. Abdullah (r.a.)'dan: Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan ayının bitmesine) 7 gün kala (yani 23. gecesi) araştırın, yahut gün kala (21. gecesi) araştırın, ya da 11 gün kala (19. gün) Bedir sabahı araştırın! Çünkü güneş, her gün şeytanın iki boynuzu arasından doğar, ancak Kadir Gecesi sabahı hariç. O sabah güneş bembeyaz ve şuasız (ışıksız, mat) olarak tülu' eder."[46]

İbn-i Abbas'tan, şöyle anlatmıştır: "Bir Ramazan ayında uykuda iken bir yere geldim ve bana denildi ki: "Bu gece Kadir Gecesi'dir." Bunun üzerine kalktım, yarı uykulu vaziyette Rasulullah'ın çadırının kazığa bağlandığı iplerine tutundum. Rasulullah'a geldim ki namaz kılıyordu. Geceye baktım, bir de ne göreyim, 23. gece!» (İbnü Abbas demiştir ki:) "Muhakkak ki şeytan, güneşle beraber her gün doğar, yükselir, ancak Kadir Gecesi hariç. Güneş o gece şuasız olarak bembeyaz doğar."[47]

Yine İbn-i Mes'ud'dan, demiştir ki: "Kadir Gecesi'ni (ayın bitimine) 11 gün kala (yani 19. gecede) araştırın, Bedir sabahında, veya 9 kala (yani 21. gecede) yahut 6 kalada (23. gecede) gözetin. Çünkü güneş her gün şeytanın iki boynuzu arasından doğar, ancak Kadir Gecesi (sabahı) hariç. O sabah güneş şuasız olarak doğar."[48]

Ubâde b. Sâmit'ten: Kendisi Kadir Gecesi hakkında sual yöneltmişti de, Allah Rasulü şöyle cevap vermişlerdi: "Kadir Gecesi, Ramazan ayında, son 10 günündedir; tekli gecelerden, 21., 23., 25., 27. veya 29. gecededir;

---

44 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.336-337

45 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569-570 (Said b. Mansur, Abd İbn-i Humeyd, Muhammed b. Nasr, İbnü'l-Münzir, İbnü Ebi Hatim ve Şuabü'l-İman'ında Beyhaki'nin kaydettiği bir rivayettir.

46 İbnü Ebi Şeybe ve İbn-i Cerir tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

47 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, Taberani, İbnü Merduyeh ve Delâil'inde Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579.

48 Hadisi, Muhammed b. Nasr kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

ya da son gecededir. Kim Kadir Gecesi'ni inanarak ve ecrini bekleyerek kıyamla geçirir ise, geçmiş günahları affolunur. Kadir Gecesi'nin emarelerinden bazıları şunlardır: O gece, parlak ve açık bir gecedir; aydınlık, saf/duru, sakin ve durgun/hareketsiz bir gecedir. Ne sıcaktır, ne de soğuktur (mutedildir). O gece (nurların bolluğundan dolayı gökyüzünde) parıldayan, ışık saçan bir ay vardır. O gece sabaha kadar hiçbir yıldızın (şeytanları kovalamak üzere) bir göktaşı olarak atılmasına izin verilmez. Yine Kadir Gecesi'nin alâmetlerinden bir tanesi şudur: O gecenin sabahında güneş, ışınları olmaksızın (yeryüzüne dikey çarparak, yakmaksızın) doğar, sanki ayın on dördü gibi, (yuvarlak Bedir gecesi) dolunayı gibidir. Allah, şeytana o sabah güneşle birlikte (dünyaya) çıkmayı haram kılmıştır (onu her zaman yapabildiği bir işten mahrum bırakmıştır)."[49]

İbn-i Abbas demiştir ki: "Şeytan her gün güneşle birlikte yükselir, ancak Kadir Gecesi (sabahı) hariç. Bu sebepledir ki güneş, ışınları olmaksızın doğar."[50]

9. Kadir Gecesi, sonradan olan hiçbir şey meydana gelmez.

A'meş, Minhâl kanalıyla Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan nakleder ki, o, "O gece tanyeri ağarıncaya kadar selamettir." âyeti hakkında şöyle demiştir: O gecede hiçbir şey sonradan meydana gelmez!"[51] Bundan maksat, sonraki asırların fitne ve fesatlarından hiçbirisi o gecede gözükmez gibi bir manadır, Allahü a'lem.

10. Kadir Gecesi uzayda göktaşları atılmaz, görülmez.

Bunu sebebi, Kadir Gecesi'nde sema kapılarının açılmış olması ve şeytanların taşkınlarının gayb haberleri için kulak hırsızlığı yapmak üzere semaya yükselerek, yeryüzünün şeytanlıklardan hâlî olmasıdır; insanlara zarar veremez hale düşmeleridir. Bu şerlerden selamet atmosferi de yine o geceki Selam tecellisi ile izah edilmiştir.

İbn-i Abbas, (Kadir sûresindeki) "selam" kelimesi hakkında şu tefsiri yapmıştır: O (Kadir) gecesi, cinlerin isyankârları, ifritleri ve şeytanlar, (gayb haberleri alabilmek maksadıyla kulak hırsızlığı için göğe doğru) yükselirler. O gecede bütün sema kapıları açılır. Allah Teala, o gecede her tevbe edenin tevbesini kabul eder. Bu sebepledir ki Allah Teala: "O (Kadir) gece(si), fecrin doğuşuna kadar tam bir selam vardır." buyur-

49 Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Merduyeh riyavet etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571.

50 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.336

51 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542

muştur. Bu (selam iklimi), güneşin batmasından, fecrin doğmasına kadar devam eder."[52]

Dahhâk: "Her işten selam vardır." âyeti hakkında: "O gece sabaha kadar hiçbir yıldızın göktaşı olarak atılmasına izin verilmez."[53] demiştir.

Ubâde b. Sâmit'ten: Rasulullah bize Kadir Gecesi'nden haber verdi ve dedi ki: "...Kadir Gecesi'nin emaresi, onun parlak ve saf bir gece olmasıdır. O gecede ay, dolunay şeklindedir, durgundur; ne sıcaktır, ne soğuktur ve sabaha kadar hiçbir yıldız (şeytanları) kovalamak için (göktaşı olarak) kullanılmaz. Bu gecenin emarelerinden birisi de, ertesi sabah güneşin dosdoğru çıkması ve dolunay halindeki ay gibi, şuaları olmamasıdır. O gecede şeytan gündüzle beraber dışarı çıkamaz."[54]

11. Kadir Gecesi, korkulu rüzgâr, yıldırım ve benzeri âfetler görülmez.

"(O gece) fecrin doğuşuna kadar selam vardır." âyetine yapılan tefsirlerden bir tanesi de budur: Ebû Müslim'in görüşüne göre korkulu rüzgârlardan, yıldırımlardan ve bunlara benzer ezalardan salim olmasıdır.[55]

Kadir Gecesi'nin alâmetleri hakkında hadîs-i şerîfte buyuruldu ki: "O gece ne soğuk, ne sıcak olur. Sabah güneş doğunca, sisli olmaz, tatlı ve hoş bir hava olur. Fırtına olmaz."

Vâsile (radıyallahu anh)'den Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi açık bir gecedir. Sıcak ve soğuk değildir. Onda bulut yoktur, yağmur ve rüzgâr yoktur. O gecede yıldızlar taşlanmaz. O gecenin sabahının alâmeti, güneşin şuasız doğmasıdır."[56]

12. Kadir Gecesi'nde hava bulutsuz, sissiz, berrâk ve güzel olur; ne çok sıcak, ne çok soğuktur, mutedildir; sabahında güneş şuasız olarak, ışınları gözleri tırmalamayacak şekilde soluk ve kızarık doğar, tıpkı mat bir tabak gibi.

Kadir Gecesi'nin alâmeti, o gece fecre (imsak vaktine) kadar devam eden selamdır ki, bu o gecenin her türlü aşırı sıcak, aşırı soğuk, aşırı rüzgâr

---

52 Muhammed b. Nasr ve İbnü Merduyeh tahric etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

53 İbnü'l-Münzir tahric etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/569

54 Bu hadis imam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle rivayet edilmiştir. Hadis, İmam Ahmed b. Hanbel'de (5/318) hasen bir isnadla mevcuttur. Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de geçmektedir. Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

55 Yazır, Hak Dini, 9/346-348

56 Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.368

vs. kötü iklim şartlarından selamette olmasıdır. Hz. İbni Abbas (r. anhümâ-)'dan: Rasulullah: "Kadir Gecesi açık ve mülayim bir gecedir. Soğuk ve sıcak değildir. Sabahında da güneş (ısısı ve ışığı) zayıf (bir vaziyette) ve kızıl (bir görüntü üzere) doğar."[57]

Hz. Hasan'dan, Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi, aydınlık/parlak ve rahat/açık bir gecedir. (Kadir sabahı) Güneşi şuasız olarak doğar."[58]

Ubey İbni Kaab (radıyallahu anh)'den: Rasulullah: "Kadir Gecesi sabahı güneş şuasız olarak doğar. Yükselinceye kadar sanki büyük bir tabak gibidir."[59]

İbn-i Zübeyr ise: "Kadir Gecesi, 17. gecedir, sabîh (parlak, pürüzsüz, sâf) bir gecedir o ve Bedir vak'asının gerçekleştiği, iki ordunun karşılaştığı yevmülfurkan gecesidir." demiştir.[60]

Ebû Akreb el-Esedî'den: İbn-i Mes'ud evimize gelmişti. Şöyle dediğini işittik: "Allah ve Rasulü doğru söyledi." Bunun üzerine ona sordum. Bize şöyle haber verdi: "Kadir Gecesi (Ramazan'ın) son yarısında yedidedir. Şöyle ki, o gün güneş, şuasız olarak bembeyaz vaziyette doğar." Bunun üzerine ben de semaya baktım, bir de ne göreyim, tıpkı bana haber verildiği gibi. Bunun üzerine (sevinçten) tekbir getirdim."[61]

İbn Mes'ud'dan naklen: "Rasul-i Ekrem'e Kadir Gecesi'nden soruldu da şöyle cevap verdiler: "… Onu (tanımanızı sağlayacak) alâmeti ise güneşin o sabah şuasız (ışınsız) olarak doğmasıdır. Kim bütün seneyi (gecelerini ibadetle) kıyam ederek geçirir ise mutlaka Kadir Gecesi'nin üzerine düşer (ona bir şekilde rastlar)."[62]

Zirr İbnu Hubeyş anlatıyor: "Ubey İbnu Ka'b'a dedim ki, "İbnu Mes'ud: 'Bütün sene geceleri kalkan kimse Kadir Gecesi'ne tesadüf edebilir.' diyormuş (ne dersiniz?)." Bana şu cevabı verdi: "Kendisinden başka ilâh olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Kadir Gecesi Ramazan ayındadır. Ve o gece, Rasûlullah'ın bize kalkmamızı emrettiği gecedir, o da yirmi

---

57 Hadisi, Tayalisi, Muhammed b. Nasr ve Beyhaki –ki zayıftır demiştir- tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581; Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.368; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

58 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581.

59 Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.307

60 Aliyyü'l-Kâri', Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeynü'l-Hilm, 1/124.

61 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencüyeh ve Muhammed b. Nasr tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572.

62 İbn Merduyeh tahriç etmiştir. BKz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

yedinci gecedir. Bunun emâresi, o gecenin sabahında güneşin beyaz ve ışınsız olarak doğmasıdır."[63]

Kadir Gecesi'nin sabahında güneş doğduğu zaman, biraz donuk doğar; şuasız bir tepsi gibi çıkar.[64]

Güneşin ışınlarının zayıf ve mat olarak görünmesinin maverasındaki sır ise Kadir Gecesi'nde perde arkası olayları haber veren uzun bir hadisin ilgili kısmında şöylece açığa kavuşmaktadır: Ka'bü'l-Ahbar'ın naklettiğine göre: "...Melekler tanyeri ağarıncaya kadar böylece (yeryüzünde mü'minler arasında dolaşarak ve onlara dualar ederek) kalırlar. (Yeryüzünden) ilk çıkan (ayrılan) Cebrail olur ve o, güneşin yüce ufukta belirdiği zamanda çıkar, iki kanadını gerer. Onun yeşil iki kanadı vardır. O saatten başka bir vakitte bu kanatlarını açmaz. Böylece güneşin ışınları görülmez olur. Sonra bir meleği çağırır ve yukarı çıkarır. Meleklerin nuru ve Cebrail'in iki kanadının nuru birleşir. O gün güneş sürekli kararsız haldedir..."[65]

Kandehlevî diyor ki: "Kadir Gecesi'nin sabahında güneşin ışınsız olarak doğması, birçok hadiste geçmektedir ve her defasında gözükmektedir. Bundan başka diğer alametlerin her zaman (her yıl Kadir Gecesi'nde) bulunması gerekli ve şart değildir."[66]

13. Kadir Gecesi, köpekler havlamaz.

İmam Geylanî der ki: "Kadir Gecesi'nin bilinmesi için şu alamete de dikkat edilmelidir: Denilmiştir ki: Kadir Gecesi köpek uluması duyulmaz."[67]

Bazı âlimler, Kadir Gecesi'nde köpek sesinin duyulmadığını, ertesi günü güneşin şuasız doğduğunu, Kadir Gecesi'nin gündüzünün de fazilette gecesi gibi olduğunu bildirmişlerdir.[68]

Hz. Enes'ten merfu olarak zayıf bir senetle rivayet edildiğine göre: "Kadir Gecesi yıldızlar akmaz, köpekler de havlamaz." [69]

Elbette bu husus, yüzde yüz işleyen küllî bir kaide olmaktan ziyade, yöresel/bölgesel manada hususi bir işaret-i ilâhiye olabilir; ve belki oraya mahsus umumi manada böyle bir izlenim, böyle bir kanaat hasıl olmuş olabilir.

---

63 Müslim, Müsâfirîn 179.

64 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.146-147

65 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551

66 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

67 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.146-147

68 Yazır, Hak Dini, 9/346-348

69 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.337

14. Kadir Gecesi, denizlerin suyu bir an için tatlılaşır.

"Ubeyd b. Ömer (radıyallahü anh) de diyor ki: "Ramazan'ın 27. Gecesi denizde idim. Deniz suyunu tattım; tuzlu değil, tatlı ve leziz idi."[70]

Abdetü'bnü Ebî Lübâbe de der ki: "Kadir Gecesi, 27. gecedir." Buna delil olarak da, bazı şeylerle ve yıldızlarla bunu tecrübe etmiş olmasını getirmiştir.[71] Diğer bir sözünde ise, bu "bazı şeyler"den birinin "tecrübe" olduğu anlaşılmaktadır: "Ramazan ayının 27. gecesi deniz suyunun tadına bakmıştım, bir de ne göreyim (bildiğimiz) tatlı su!" demiştir.[72]

Yine nakledildiğine göre Abde (radıyallahu anh), 27. gece deniz suyunun tadına bakmış ve onun tatlı olduğunu fark etmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel de bu hadiseyi, isnadıyla zikretmiştir.[73]

Eyyub b. Halid'den, şöyle demiştir: "Denizde idim. Ramazan'ın 23. gecesi cünüb oldum ve deniz suyu ile gusl abdesti almıştım ki deniz suyunu tatlı su olarak buldum (onun tatlı suya dönüşmüş olduğunu fark ettim)."[74]

Rişdîn b. Sa'd, Zühre b. Ma'bed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Düşman topraklarında ben ihtilam olmuştum. Ramazan'ın 23. gecesinde, denizde idim. Gusletmek için gittim, fakat suya düştüm. Bir de baktım ki suyun tadı tatlı. Hemen arkadaşlarıma seslendim ve onlara suyun tatlı olduğunu haber verdim." İbnü Abdilber der ki: "Bu gece, el-Cühenî'nin gecesi olarak Medine'de bilinir. Yani Abdullah b. Üneys'in. Muhakkak ki rivayet edildiğine göre Nebiy-yi Muhterem, ona bu geceyi ikame etmesini emretmiştir."[75]

Ebû Şeyh el-İsbehânî'nin, ceyyid bir isnadla rivayet ettiğine göre; Hasan (el-Basrî) anlatmıştır: "Osman b. Ebi'l-As'ın bir gün oğluna dedi ki: 'Ya seyyidî. Deniz bu Ramazan ayında bir gece (Kadir) tatlılaşır. O gece geldiği zaman bana bildir.' O gece geldiği zaman ona haber verdi. Gerçekten gidip denize baktıklarında suyunu tatlı buldular. İşte o gece Ramazan'ın 17. gecesi idi."[76]

---

70 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

71 Abdürrezzak, Musannef, 4/251.

72 Beyhaki bu kavli, Evzâî tariki ile tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

73 Zehebî, Siyerü A'lâmi'l-Nübelâ, 5/229.

74 Bunu, Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

75 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358-359

76 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328 Bir başka eserde "27. gece" olarak geçmektedir. Bkz. Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284

Sudaki bu tat değişikliği, kudret-i ilahi açısından çok basit bir şey, tahakkuku olabildiğine kolaydır. Fakat sünnetullah denilen âdât-ı ilahiye ve fıtratullah kanunları zaviyesinden bu ve benzeri harikulâde olaylar, belki doğrudan görenine sınırlı olarak gösterilen olağanüstü hadiseler cümlesindendir. Bir ihsan-ı ilahidir. Ehadî bir tecellidir. Kadir Gecesi'nde görülen diğer harikulâde hadiselerin bir kısmı da yine şahsa özel birer bildirme, kapıyı aralama fırsatı gibi esrarengiz tecellilerdir, umumiliği ve bidüziyeliği düşünülemez.

15. Kadir Gecesi, mü'minin cildi ürperir, kalbi yumuşar ve gözleri yaşarır; uyanık bulunan kimseler, içlerinde bir huzur ve huşu hâli hissederler.

İmam Geylanî Hazretleri'nin "anlatıldı ki" referansı ile kaydettiğine göre: "(Kadir Gecesi) Cebrail, semadan indiği zaman; insanlardan hiç kimseyi ayırt etmeksizin hepsine selam verir ve el sıkışır. Bu musafahanın gerçekleşmesinin alameti ise kişinin cildinin ürpermesi, kalbinin yumuşaması ve gözlerinin yaşarmasıdır."[77]

"İmam Ebû Muhammed İbn-i Ebi Hatim, tefsirinde; "Bana babam... Ka'bü'l-Ahbar'ın şöyle dediğini nakletti." der: "...Cebrail o gece her mü'min ile musafaha eder. Musafaha etmesinin işareti ise kişinin derisinin ürpermesi, kalbinin uyanık olması ve iki gözünün yaşarmasıdır. İşte bu, Cebrail'in musafahalarındandır."[78]

Babasından naklen Ebû Nasr, Nafi' yolu ile bana (Geylânî) ulaşan, Ebû Mes'ud el-Gıfârî'den gelen bir rivayette: Kendisi, Rasulullah Efendimiz'in bir Ramazan ayının başında şöyle dediğini dinlemiştir: "Kadir Gecesi geldiği zaman Cebrail, meleklerden oluşan büyük bir kafile ile yeryüzüne iner. Ayakta durup namaz kılan her kula, oturup Allah'ını zikreden her kula uğrarlar. Onun için Allah'tan rahmet ve bağışlanma talebinde bulunurlar." [79]

Allah Rasulü bir hadislerinde buyurdular ki: "Kim Ramazan ayında helal kazancından bir oruçluya iftar ettirirse, Ramazan gecelerinde melekler ona rahmet duası yaparlar. Kadir Gecesi'nde de Cebrail onunla musafaha yapar. Cebrail kiminle musafaha yaparsa, (onun alâmeti şudur ki), o yufka yürekli ve gözü yaşlı olur."[80]

---

77 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.146

78 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551; Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289-290

79 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s115-119

80 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.569.

16. Kadir Gecesi, gönül erbabına, veli kullara, tâat ehline o gece hayret verici şeyler meydana gelir/gelebilir, esrarlı haller ârız olur/olabilir.

Mesela: Ramazan'ın 27. gecesinde seleften bazıları Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ederler iken havada, insanların başlarının üzerinde melekleri tavaf ediyor olarak görmüşlerdir. Ebû Yahya b. Ebû Mürre demiştir ki: "Ramazan ayının 27. gecesi tavaf etmiştim. Melekleri, Beytullah'ı Hevâcir'de (Hicr mevkilerinden) tavaf ediyor olarak gördüm."[81]

17. Kadir Gecesi'nde bütün varlık (kendi lisan-ı haliyle) secde eder.

"İslâm büyükleri Kadir Gecesi'nde her şeyin secde ettiğini yazmışlardır. Hatta ağaçlar yere eğilirler ve tekrar önceki hallerine dönerler. Fakat bu gibi durumlar 'keşif'le ilgili şeylerdir, herkes bunları hissetmez."[82]

Ebû Musa el-Medînî, Ebu'ş-Şeyh el-Esbehânî tariki ile, Hammad b. Şuayb'ın, o da onlardan bir adamdan şunu nakletmiştir: "Halkla beraberdim. Ramazan'ın son 10 günü olunca, ben de geceyi izlemeye başladım. Onlardan bir adam bana: "Neyi gözlüyorsun?" diye sordu. Ben de "Kadir Gecesi'ni araştırıyorum." dedim. Bana: "Yat uyu, ben zamanı gelince onu sana haber vereceğim." dedi. Nihayet 27. gece olunca o adam geldi ve elimden tutup beni bir hurma ağacının yanına götürdü. Bir de ne göreyim, hurma ağacı (tıpkı secde eder gibi) yapraklarını yere koymuş vaziyette. Adam bana dedi ki: "Biz, bu ağacı bütün sene içerisinde hiç şu şekilde görmeyiz, ancak bu (27.) gecede görürüz." dedi.[83]

18. Kadir Gecesi, Ramazan boyunca açık olan sema kapısı önündeki perde kaldırılır ve gökyüzünde o açık kapı ve bir de nur görülür.

Seleme b. Şebîb (v.247)'in kaydettiğine göre: Sahabe'den bir topluluk Mescid'de oturuyorlardı. Semadan bir kelam işittiler, semada bir nur ve bir kapı gördüler. Bu hadise Ramazan ayında gerçekleşmişti. Bu gördüklerini Rasulullah'a haber verdiler. Bunun üzerine Rasulullah'ın şöyle dedi (dediği ileri sürüldü): "O nur, Rabbü'l-İzzet'in nuru idi. Kapı, semanın kapısıdır. Kelam, enbiyanın kelamıdır. İşte her Ramazan ayında durum bu hal üzerinedir. Fakat bu gece, önündeki perde kaldırılmıştır."[84]

Ebû Muzaffer b. Hübeyre demiştir ki: "Ramazan'ın 27. gecesinde –ki o yıl Cuma gecesine tevafuk etmişti- Kâbe'nin Şam tarafında semada

---

81 Eş-Şuabü'l-İman'ında Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

82 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

83 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366

84 Bu hadisi, Seleme b. Şebîb, Kitâbü'r-Ramazan'ında, İbrahim b. Hakem'den, o babasından, o da Ferkad'den rivayet etmiştir. Zayıf-mürsel bir hadistir. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367

açık bir kapı gördüm. İlk anda onu mukaddes hücre-i Nebeviyenin hayali zannettim. Fakat bu durum, fecrin doğuşunu görmek için başımı güneşin doğduğu tarafa çevirdiğim zamana kadar devam etti. Sonra başımı tekrar geri döndürdüğümde o şeyin kaybolmuş olduğunu gördüm. Bu hadise, Ramazan'ın tekli gecelerinden birinde, hem de Cuma gecesi olması itibariyle, Kadir Gecesi olması diğer gecelere nisbetle daha ziyade ümit edilir." İbn-i Receb, bu hadisenin sonunda şu kaydı düşer: "Bilinmelidir ki: Bu ve benzeri alâmetler, o gecenin kesin Kadir Gecesi olduğunu icap ettirmez."[85] İcap ettirmez, fakat mevcudiyetine kuvvetli bir ihtimal verdirir.

19. Kadir Gecesi, hâcet sahiplerinin ızdırar halindeki duaları hemen ânında kabul olur.

Ebû Musa el-Medinî, isnadlarıyla zikrettiğine göre, kötürüm bir adam vardı, 27. gecede Allah'a dua etti ve o kötürümlüğünden kurtuldu. Yine bir başka yatalak kadın da öyle, 27. gecede dua edince şifa buldu. Aynı şekilde Basra'da otuz senedir dilsiz (ahraz) bir adam, 27. gecede dua etti ve dili çözüldü, tekrar konuşmaya başladı.[86]

20. Kadir Gecesi, mü'minlere inşirah verir, kafir ve münafıklara ise gayet ağır gelir.

Ka'bü'l-Ahbar demiştir ki: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki: Muhakkak Kadir Gecesi, kafire ve münafıka çok ağır gelir. Sanki o, omzunda bir dağ varmış gibi olur..." [87]

İbn-i Receb el-Hanbelî'nin şu seslenişine vicdanımızın kulağını kabartalım ve onu can u yürekten ruhlarımıza sindirelim. Ne diyor bakın:

"Ey (Kadir Gecesi'ni arayan) âdemoğlu! Eğer sen kendi kendinin kadrini bilseydin, kendini günahlarla değerden düşürmezdin. Sen mahlukat içinde seçilmiş bir varlıksın. Cennet senin için hazırlandı. Eğer takvalı davranırsan, o Cennet müttakilerin yurdudur. Dünya ise İblis'in yurdudur ki o dünyada kendisine süre verilmişlerdendir. Kendi nefsin hakkında nasıl kendi yurdundan yüz çevirmeye ve yurdu üzerine İblis'le yarışmaya nasıl razı olabilirsin? Yarın Cehennem'de onun tâbiilerinden biri olarak onunla birlikte bulunmaya nasıl razı olabilirsin? Biz onu semadan senin için kovduk, çünkü baban (Hz. Adem)'e secde etmeye büyüklendi. Biz ise seni yakınlaştırmayı

85 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367
86 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367
87 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551

murad buyurduk, tâ ki bizim tarafımızdan ve bizim önde gelen kullarımızdan olasın diye. Bize sırtını döndün, düşman kesildin, düşmanımıza da dost oldun. "Yoksa sizler şeytanı ve zürriyyetini beni bırakıp dostlar mı edindiniz? Oysaki onlar size düşmandır. Zalimler için ne kötü bir bedel vardır!"[88]

C. KADİR GECESİ'Nİ İFŞA ETMEMEK MÜSTEHAPTIR

Kadir Gecesi'ni fark eden kişinin onu gizlemesi ve çokça ibadetle ihya etmesi de müstehap görülmüştür. Denildiğine göre: "Kadir Gecesi'ni iyilik ve ibadetle ihya ederek araştırmak müstehap olduğu gibi, o geceyi zamanında fark eden kimsenin bu müşahedesini fazla açığa vurmadan gizlemesi, Allah'a şükür ve duada bulunması da müstehaptır."

"İbni Hacer-i Heytemî rahmetullahi aleyh Tuhfetü'l-Muhtac'da der ki: "Kadir Gecesi'ni görene ketm etmesi mesnuntur. Onun kemaliyle fadlına ancak Allah te'alânın muttali' kıldığı kimseler nâil olur." Kadir Gecesi'ni görmek ne demek olduğu hakkında da ulemâ hayli bahisler yapmışlardır. Âlûsînin beyanı vechile zâhir olan budur ki: Onu görmek demek, ona mahsus olan envar ile Melâikenin nüzulü gibi hasâise ilmi ifade eden alâmatı görmek yâhud öyle bir ilmi ifade eden ve hakikatı ancak ehline ma'lûm olan bir keşfe ermektir."[89]

Kadir Gecesi'nin gizli tutulmasında Rasulullah'ın umumi tavrı ve İslâm ulemasının genel yaklaşımı esas alındığı zaman ve yine o gizlilikteki hikmetler göz önünde bulundurulduğu takdirde; Kadir Gecesi'ni bir şekilde fark eden kişinin bunu hemen ilan etmemesi –ki yanılma ihtimali her zaman sözkonusudur-, bilakis bunu o gece bolca ibadet, evrad ü ezkar ve dualarıyla amelinde fiilen izhar etmesi daha münasip olur denilebilir. Tabii böyle bir tavır, biraz da o şahsın kendisine, ilmî-manevî mevkiine ve çevresindekilerin ona bakış açısına bağlı, çok boyutlu bir kararın neticesi olmalıdır, olması münasibtir. Bununla beraber, Kadir Gecesi'ne dâir bir rüya-yı sâdıka, yahut bir alamet veya işaret elde eden kişi, eğer çevresindekileri daha ziyade kulluğa sevkedebilecek konumda ise, böyle bir bilgiyi ibadete teşvik noktasına tevcih ederek isti'mal edebilir, etse iyidir.

---

88 Kehf, 50; İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.337
89 Yazır, Hak Dini, 9/349

Sekizinci Bölü

KADİR GECESİ OLMASI MUHTEMEL GECELER

KADİR GECESİ OLMASI MUHTEMEL GECELER HANGİLERİDİR?

Tarihî seyirde Ümmet-i Muhammed'in genel yönelişi ve kabûlü, Kadir gecesi olarak Ramazan'ın 27. gecesini ihya etme üzerinde yoğunlaşmış, hatta birleşmiştir denilebilir. Bu büyük teveccühe rağmen, yine de bin aydan hayırlı bu kutlu gecenin kesin olarak ne zaman olduğu belli değildir. Kadir gecesiyle alakalı hadis-i şeriflerin sarih manaları öncelikli olarak, delalet ve işaretlerinden hareketle istikrâ metoduyla bazı zaman tespitlerinde bulunan kimi İslam uleması 45'i bâliğ farklı görüşten söz ederler ki biz topluca bir arada bulamadığımız bu görüşleri, onlarca eserden tarayıp araştırdık ve 30 tanesini delilleriyle maddeler halinde toparlayıp istifadeye sunmaya çalıştık.

M. Zekeriya Kandehlevî, bu çokluğun izahı sadedinde der ki: "Kadir Gecesi'nin tayininde çok farklılıklar bulunmaktadır. Bu yüzden bu konuda âlimler arasında 50'ye yakın farklı görüş doğmuştur. Araştırma yapan âlimlere göre rivayetlerdeki ihtilafın çok oluşunun sebebi, Kadir Gecesi'nin herhangi bir tarihe bağlı olmayışındandır. Daha doğrusu değişik senelerde değişik gecelerde bulunmasıdır. İşte bundan dolayı rivayetler muhteliftir. Çünkü Rasulullah Kadir Gecesi'nin her sene değişik bir şekilde o senenin birkaç gecesinde aranmasını emretmiş, bazı seneler gününü de belirtmiştir.[1]

Kadir Gecesi'ni tespit ve tahmin yolları başlığı altında birinci sırada zikrettiğimiz hadislerden yola çıkarak bir Kadir Gecesi'nin vakti mevzuunda vârid olan rivayetler ve yapılan tespitler bir kısmı itibariyle şöyledir:

---

1 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.

1. Kadir Gecesi, 7 senede bir gelen vakti bilinemeyen meçhul bir gecedir.

"Muhammed b. el-Hanefiyye'nin "Kadir Gecesi, 7 senede bir gelir." dediği nakledilmiştir, fakat bu naklin isnadı zayıftır."[2]

2. Kadir Gecesi, bütün sene içinde bir gecedir, yıldan yıla zamanı değişebilir.

Bazı İslâm bilginleri: "Kadir Gecesi, senenin içinde bulunup muhtelif günlere kayabilir." diye bildirmişlerdir. Bazıları ise "Kadir Gecesi, senenin bütününde bulunur." demişlerdir. İbn-i Mes'ud ve ona bağlı olarak Kufe ulemasından ve bir rivayette Ebû Hanife'den bu meyanda sözler nakledilmiştir.[3] İleride de görüleceği üzere Ebû Hanife'nin sağlam bir kayıtla gelen bir başka görüşü, Kadir'in Ramazan ayı içerisinde bulunup vaktinin değişken olduğu şeklindedir.[4]

Abdullah İbn-i Mes'ud: "Bütün sene geceleri kalkan kimse Kadir Gecesi'ne tesadüf edebilir." demiştir.[5]

Zirr b. Hubeyş diyor ki, Übeyy b. Ka'b'a sordum: Kardeşin İbn-i Mes'ud: "Yıl boyunca ibadet eden (yılın bütün gecelerinde kalkan) kimse Kadir Gecesi'ne isabet eder." diyor, dedim. Übey b. Ka'b dedi ki: "Allah Abdullah İbn-i Mes'ud'a rahmet eylesin. O, insanların Kadir Gecesi'ne güvenmemelerini istemiştir. Yoksa Kadir Gecesi'nin, Ramazan'da, Ramazan'ın da son on günü içerisinde yirmi yedinci gecesinde olduğunu biliyordu" dedi. "Bunu neye dayanarak söylüyorsun, Ey Ebü'l-Münzir (Übey b. Ka'b'ın lakabı)" dedim. Übey; "Ben bunu Rasûlullah'ın bize haber vermiş olduğu alâmetle söylüyorum ki, o da, 'O gün güneş şuasız olarak doğar.' dedi."[6] buyurdu.

"Dört mezhep imamlarından İmam Ebû Hanife, meşhur olan görüşüne göre Kadir Gecesi bütün sene içerisinde devreder. İmam Ebû Hanife'nin ikinci görüşüne göre ise Kadir, bütün Ramazan içinde devreder."[7]

Şeyhü'l-Ârifîn Muhyiddin Arabi diyor ki: "Bana göre Kadir Gecesi'nin,

---

2 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357

3 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357.

4 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, c.1, s. 216; İmam-ı Kadıhan, el-Feteva, c.1, s.190

5 Müslim, Müsâfirîn 179. (762).

6 Müslim, Sıyam, 220

7 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

sene içerisindeki gecelerde devrettiğini söyleyenlerin görüşleri daha doğrudur. Çünkü ben onu, iki defa Şaban ayında gördüm, 15'inde ve 19'unda. iki defa Ramazan'ın ikinci on gününde, 13'ünde ve 18'inde gördüm. Bir de Ramazan'ın son on günündeki tek sayılı gecelerde gördüm. Bundan dolayı kesin olarak inanıyorum ki Kadir Gecesi, yılın bütün gecelerinde dolaşmaktadır. Ancak çoğunlukla Ramazan ayında bulunmaktadır." [8]

Şah Veliyyullah Dihlevî de bir yılda iki Kadir Gecesi bulunduğunu, birinin yıl içinde herhangi bir gecede değişken olarak, diğerinin ise Ramazan'ın son 10 gecesi içinde değişken olarak bulunduğunu söylemektedir.[9]

Üstad Bediüzzaman "Gizli olan her gecede muhtemel bulunan Leyle-i Kadirlerinizi tebrik ederim."[10] diyerek, Kadir Gecesi'nin senenin bütün gecelerinden birisinde olabileceği telakkisine açık durmuştur. "Allah Teala geceleri, Kadir Gecesi ile zinetlendirdi."[11] hadis-i şerifi de, Kadir Gecesi'nin sene içerisinde yer değiştirirken, farklı geceleri süslediğini ifade etmektedir.

3. Kadir Gecesi, Receb ayının 27. gecesidir (Mi'raç gecesiyle aynı geceye tevafuk etmiştir).

Bediüzzaman Hazretleri: "Mi'raç gecesi ikinci bir Kadir Gecesi hükmündedir."[12] demiştir. Nitekim bu iki gece arasındaki derece yakınlığı, iltibasa da neden olabilmiştir. İlk vahyin indirildiği leyle-i mübâreke olan Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 27'si değil de, Receb'in 27'si olduğu düşüncesini taşıyanlarlar da gelmiştir. İmam Geylânî Gunye'sinde de "Cebrail'in, Rasulullah'a elçilik vazifesini getirdiği ilk gündür." şeklinde bir cümle kaydetmiştir.[13] İmam Gazali de, Mükaşefetü'l-Kulûb'unda (s.552), "Receb ayının yirmi yedinci günü, Cebrail'in Peygamberimize ilk defa vahiy getirdiği ve Peygamberimizin Mirâç'a çıktığı gündür." diye bir cümle kaydetmişse de, bu bilgi güvenilir bir dinî temele dayanmamaktadır.

İlk vahyin Kadir Gecesi nazil olduğu Kur'ân'la sabittir, bunu ispata ve diğerini inkâra Kadir sûresi ve ilgili sahih hadis-i şerifler yeter. Ne var ki Kadir Gecesi'nin, bütün senenin günlerinde bulunabileceği görüşüne

8 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
9 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173
10 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 34 -s.1702
11 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
12 Nursi, Şualar, s.499; Tarihçe-i Hayat, s.598.
13 Geylânî, Üç Aylar ve Faziletleri, s.43. (Gunye'den)

sahip olanlar nokta-i nazarından, ya da bir senede iki tane Kadir Gecesi olduğu görüşünü taşıyanlar açısından, Receb-i şerifin 27. gecesi olan Mi'raç gecesinin, aynı zamanda ilk vahyin indirilmiş olduğu Kadir Gecesi olabileceği ihtimali söz konusu olabilir. Elbette bu çok çok zayıf bir ihtimaldir, fakat yine de İmam Geylânî ve İmam Gazalî gibi zevatın kayda değer bulmalarına itimaden biz de kaydetmiş olduk.

İbn-i Receb Hanbelî de: "Receb ayı içerisinde birtakım büyük hadiselerin gerçekleştiği rivayet olunmuştur ki, bunlardan hiçbirisi sahih değildir. Nitekim Allah Rasulü'nün Recebin ilk gecesi doğduğu, yirmiyedinci gecesinde –bir söylentiye göre yirmibeşinci gecesinde- peygamber olarak gönderildiği rivayet olunmuştur ki bunların hiçbirisi sahih değildir."[14] buyurmuştur.

Kadir Gecesi'nin, Receb-i Şerif'in 27. gecesi –ki Mi'raç gecesidir- olduğunu söyleyenlerden biri de Süleyman Çelebi Hazretleridir. Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif'ini Gülzâr-ı Aşk ismiyle şerheden Hüseyin Vassaf Efendi, Hz. Nâzım-ı Muhterem (Süleyman Çelebi Hazretlerin)in; "*Bir dü-şenbe gicesi tahkik haber / Leyle-i Kadr idi ol gice meğer*" beytine üç yorum getirir:

"(1) Ya'nî âyîne-i cemâl-i Hak Rasûl-i Rabbü'l-felak Muhammed Mustafâ Efendimizin mi'râc-ı hakîkat-ı minhâcı Receb-i Şerifin 27. gecesinde şeref-vâki' olmuştu. O leyle-i mukaddese Pazartesi gecesine tesadüf etmiştir. Hz. Nâzım-ı Muhterem (Süleyman Çelebi'nin "tahkik haber" buyurması hem "*Subhânellezî esrâ*... Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir. İsrâ, 17/1)" âyet-i kerîmesine, hem de ashâb-ı kiram zevî'l-ihtirâm efendilerimizin bi'l-ittifâk rivâyât-ı sahîhasına işarettir.

Abdülkadir Geylânî gibi bazılarına göre Şehr-i Receb'in 26. günü akşamı 27. gecesi leyle-i Kadr imiş. Bu ilk tevcihle beraber H. Vassaf der ki: "Hz. Nâzım-ı Muhteremin "*Bir dü-şenbe gicesi tahkik haber / Leyle-i Kadr idi ol gice meğer*" buyurması iki vecihle te'vîl olunur ki biri (2) Cenâb-ı risâlet-me'âbın mi'râcı vuku' bulduğu Pazartesi gecesi leyle-i Kadrin hâ'iz olduğu esrarı cami' bir şeb-i mes'ûd idi. Ya'nî leyle-i Kadrde

---

[14] İbn Receb, Letaifü'l-Mearif, s.233

zuhura gelen âsâr-ı kudret ve esrâr-ı hikmet ayniyle o gece zahir olmuştu. (3) Diğeri Mi'râcın zamân-ı vukû'u şehr-i Recebü'l-ferdin 27. Pazartesi gecesi olmak üzere mukaddes idi, demek olur...

Leyle-i Kadr en mukaddes bir gecedir. Cenâb-ı Hak o geceyi, bir sene içinde hangi gecedir, bildirmedi. Vâkı'a ümmet-i İslâmiyye o gece nâmına Ramazân-ı şerifin 27. gecesini ihya ederler. Ama fi'l-hakîka o gece leyle-i Kadr midir kat'iyyen kestirilemez. Hattâ İbn-i Mes'ûd Efendimizden mervîdir ki: "Bir kimse hareminin talâk veya 'abdinin 'itkini leyle-i Kadre ta'lîk etse, yemîn ettiği hînden bir sene tamâm olmadıkça talâk veya 'itki sahîh olmaz." Şu hâlde Şehr-i Ramazan'da mıdır, yoksa şuhûr-ı sâ'irede midir? Kat'iyyen ma'lûm değildir."[15]

4. Ramazan ayı, bütün geceleri itibariyle Kadir Gecesi'dir veya hükmündedir.

Prof. Dr. Hayrettin Karaman: "Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğu kesin olarak bildirilmemiştir. Ramazan gecelerinin tamamı Kadir olabilir."[16] diyor. Tamamı içinden birisi kesin olarak Kadir gecesi iken, diğerleri ise "hükmen Kadir gecesi" olmaktadırlar. Nitekim Fahruddin Râzi: "Kim kat'i olarak Kadir gecesine rast gelmek için Ramazan'ın tümünü ihya ederse, bu kimse de adeta otuz Kadir gecesi ihya etmiş gibi olur."[17] Üstad Bediüzzaman Hazretleri ise buna benzer bir hükmü, daha farklı bir yaklaşımla veriyor ve diyor ki: "Şu mübarek şehr-i Ramazan, leyle-i Kadr'i ihata ettiği için, kendisi de ömür içinde bir leyle-i Kadir'dir ki, muvaffak olanın ömrüne bin ömür katar. Dakikası bir gündür. Saati iki ay, günü birkaç sene hükmünde bir ömr-ü bâkidir."[18]

Demek ki: Ramazan ayı, ömür içinde bir Kadir gecesi hükmündedir. her ânı kıymetlidir.

5. Kadir Gecesi, her Ramazan ayının bütününde saklı tutulmuş, (vakti sâbit veya değişken) bir gecedir.

Kur'ân'ın Kadir Gecesi indirildiği âyetle sabit olunca, Kur'ân'ın yine Ramazan'da indirildiği de âyetle sabit bulununca Kadir Gecesi'nin

---

15 Hüseyin Vassaf, Gülzâr-ı Aşk, s.454, 455, 456

16 www.hayrettinkaraman.net

17 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/286

18 Nursi, *Barla Lâhikası - Mektup No: 221 - s.1524*

Ramazan ayında olacağı da sâbit olmuş olur. Âyet-i kerimede "O Ramazan ayı ki Kur'ân onda indirilmiştir."[19] şeklinde umumî bir ifade kullanılmış olması ve yine o indirildiği geceye "Kadir Gecesi" ismi verilmekle beraber, kesin vaktinin bildirilmemiş olması da böyle bir genellemeyi haklı olarak akla getirmektedir.

Abdullah b. Ömer: «Her Ramazan ayında Kadir Gecesi vardır.»[20], «Kadir Gecesi, Ramazan'ın bütününde (saklı)dır.» demiştir.[21]

Cumhur-u ulemaya göre de: «Kadir Gecesi, her sene Ramazan'da bulunur.» Yani başka aylarda değil. Ramazan ayının hangi gecesi olduğu hususunda ise cumhurdan bazıları: "Ramazan'ın bütününde bulunur." demiştir."[22] Nitekim bu meyanda Abdullah İbn-i Ömer'den iki hadis-i şerif rivayet edilmiştir:

"Rasul-i Ekrem'e Kadir Gecesi'nden soruldu. "Her Ramazan'dadır." diye cevap verdi."[23] "Peki Ramazan ayının neresindedir?" Bu soruya cevap sadedinde de yine İbnu Ömer (radıyallahu anh) şöyle bir hadis nakletmiştir: "Rasulullah'a Kadir Gecesi Ramazan'ın neresinde?" diye sorulmuştu. "O, Ramazan'ın tamamında!" diye cevap verdi."[24] Bu hadisleri Ebû Davud, "Bu bâb, Kadir Gecesi'nin tamamen Ramazan'da olduğunun beyanındadır." diyerek kaydetmiştir.

İbn-i Kesir der ki: "Keza Ebû Zer hadisi,[25] Kadir Gecesi'nin diğer aylarda değil, sadece Ramazan ayında bulunduğunu da ayrıca göstermektedir. Yoksa İbn-i Mes'ud ve ona bağlı olarak Kufe ehlinden bilginlerin söylediği gibi, bütün yılın içerisinde değildir. Yılın bütün aylarında eşit olarak bulunması mümkündür denilemez... Ebû Hanife merhumdan da Kadir Gecesi'nin bütün Ramazan ayında aranması gerektiğine dair bir rivayet nakledilir. İmam Gazali de bu görüştedir. Ancak Râfii bu görüşü ciddi olarak

---

19 Bakara 2/185

20 Tefsir-i Taberi, 15/259

21 el-Mâverdî, Tefsir (en-Nüket ve'l-Uyûn), bkz. Kadir sûresi tefsiri

22 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357

23 Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, c.4, s.307.

24 Ebû Dâvud, Salât, 324, 824, (1387). Ebû Davut, Humeyd İbn-i Zencûyeh kanalıyla, Abdullah İbn-i Ömer'den nakletmiştir. Bu hadisin senedindeki ravilerin hepsi sika kimselerdir. Ancak Ebû Davud; Şu'be ve Süfyan'ın bu hadisi Ebû İshak'da duyduklarını nakletmiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

25 İbn-i Hibban, 5/274; Hakim, Müstedrek, 1/437. Hadisi, Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572-573. Ayrıca Nesai de bu hadisi Yahya b. Said kanalıyla yine Ebû Zer'den nakleder. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

garip sayar."[26] Seyyit Kutup da: "En sağlam habere göre, hangi ihtimal geçerli olursa olsun, Kadir Gecesi, Ramazan gecelerinden birisidir." der.[27]

Kadir Gecesi'nin Ramazan ayının bütününde saklı olması ise iki ihtimali içermektedir:

Birincisi: *Kadir Gecesi, her yıl Ramazan ayı içinde vakti değişken, ama meçhul bir gecedir.* İmam Ebû Hanife'nin ikinci görüşüne göre: "Kadir, bütün Ramazan içinde devreder.[28] Sabit değil değildir; kah takaddüm (öne gelir), kah teahhur eder (geri gider)."[29] İbnü Atiyye'nin de kaydettiği üzere, bazı âlimlere göre: «Kadir Gecesi, Ramazan ayının son 10 gününe münhasır olmaksızın, bütün geceleri arasında her yıl değişip durmaktadır.»[30]

Şah Veliyyullah Dihlevî de şöyle der: "Kur'ân-ı Kerîm Ramazan ayında inmiştir, onun üstünlüğü hakkında ümmet-i Muhammed görüş birliği etmiş ve ona dört bir elle yapışmışlardır, büyük bir ihtimalle de Kadir Gecesi bu aydadır."[31] Görüldüğü üzere, Dihlevî, her yıl Kadir Gecesi'nin sabit bir gecede tekerrür etmediğini, hatta Ramazan ayı dışında bile olabileceği ihtimaline de kapıyı açık bırakmıştır. Bir başka bahiste ise Dihlevî bir yılda iki Kadir Gecesi bulunduğunu, birinin yıl içinde, diğerinin ise Ramazan'ın son 10 gecesi içinde seneden seneye değişip durmakta olduğunu açıkça ifade etmiştir.[32]

İmam Malik ve İmam Ahmed, Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son on günündeki tekli gecelerde bulunduğu ve vaktinin de seneden seneye değiştiği görüşündedirler. [33]

İkincisi: *Kadir Gecesi, Ramazan ayında sâbit, ama vakti meçhul bir gecedir.* "İmam Azam'ın talebeleri İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammet Kadir Gecesi, Ramazan ayının içerisinde bulunan, fakat vakti gizli olan muayyen/belirli/sabit bir gecedir.[34] İleri geçmediği gibi, geri de kalmaz (yani her yılki vakti sâbittir)."[35]

---

26 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.
27 Seyyit Kutup, Fizali'l-Kur'ân, Kadir sûresi Tefsiri.
28 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
29 İmam-ı Kadıhan, el-Feteva, c.1, s.190.
30 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/519
31 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/156
32 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173
33 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
34 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
35 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, 1/216

6. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 1. gecesidir.

Mütekaddimûn ulemasından bazıları ise: "Kadir Gecesi Ramazan'ın ilk gecesidir." demişlerdir.[36] "Bu görüş, Ebû Rezin'den nakledilir.[37] Kendisi: «Kadir Gecesi, Ramazan'ın 1. gecesidir.» demiştir.[38]

İbnü Ebî Asım ed-Dahhâk (v.287), Kitabu's-Sıyam'da ve daha başkalarının kaydettiklerine göre, Halid b. Mahdûc,[39] Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir ki: Nebiy-yi Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 1. gecesinde arayın veya 9. gecesinde, ya da 14. gecesinde arayın."[40] Enes'ten gelen diğer rivayet ise şöyle: «Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 1. gecesinde arayın, veya 9. gecesi, yahut 11. gecesi, veyahut 21. gece, ya da son (29 veya 30.) gecesinde arayın!»[41]

Bir kimse, Kadir Gecesi'nin ne zaman olduğunu suâl etti. Rasul-i Ekrem: "Ramazanın birinci gecesi idi, geçti." buyurdu. Yine Kadir Gecesi'ni soran başka bir zata, Hz. Peygamber: "(Bu yıl) Kadir Gecesi Ramazan'ın ilk gecesi idi geçti. Sen 27. geceyi ihya et!.." cevabını verdi.[42]

Hz. Ali'den: «Ramazan ayı girdiği zaman Rasulullah ehlini (geceleri ibadet için) uyandırırdı ve izarını da bağlardı.»[43] Yani hanımlarından uzak durarak kendisini ubudiyete tahsis ederdi.

«Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın ilk gecesi olduğunu söyleyenler şöyle bir izah getirmektedirler: «Vehb, Hz. İbrahim'in Suhuf'unun, Ramazan'ın 1. gecesinde; Tevrat'ın da İbrahim'in Suhuf'undan yedi yüzyıl sonra, Ramazan'ın 6. gecesinde; Hz. Davud'a inen Zebur'un, Tevrat'tan beşyüz yıl sonra, Ramazan'ın 12. gecesinde; Hz. İsa'ya indirilen İncil'in de Zebur'dan 620 yıl sonra, Ramazan'ın 18'inde nazil olduğunu; Kur'ân'ın ise, Hz. Muhammed'e bir seneden diğer seneye kadar olan her Kadir Gecesi'nde indiğini, Cebrail'in Kur'ân'ı, Beytü'l-İzzet'ten, yedinci kat

36 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

37 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

38 İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/522; Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

39 **Halid b. Mahdûc**: Halid b. Makduh, Vâsıtî de denilmiştir. Zehebî, Mizanü'l-İ'tidal'inde onun hakkında şunları söyler: "Yezid b. Harun onu yalancılıkla suçlamıştır. Ebû Hatim de onun hakkında: "Bir şey değil. (Bir kıymet-i harbiyesi yoktur) Gerçekten zayıftır." demiştir. Nesai: "Metruktur." der. İbnü Adiy ise: "Lakabı/künyesi Ebû Ruh'tur." der.

40 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.325.

41 Bu hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

42 Bizim ulaştığımız kaynakta Ramazan'ın 1. gecesi değil, 21. gecesi olarak geçiyor. Bkz. Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

43 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582

gökten en yakın semaya (dünya semasına) indirdiğini, böylece de Cenab-ı Hakk'ın, Kur'ân'ı 20 yıl 20 ayda inzal buyurduğunu rivayet etmiştir. Simdi bu ay bu kadar yüce şeylerin kendisinde meydana geldiği bir ay olunca, hiç şüphesiz ki bu ay, son derece kıymetli, şerefli ve muazzam olmuş olur. Dolayısıyla da bunun ilk gecesi Kadir Gecesi olmuş olur.»[44]

"Ramazan'ın ilk gecesi, bir oğlu olan kimse gibidir. Binaenaleyh bu gece şükür gecesidir. En son gecesi de bir çocuğu ölen gibi, ayrılık gecesidir. Dolayısıyla bu son gece de sabır gecesidir. Şimdi sen herhalde sabır ile şükür arasındaki farkı anlamış bulunuyorsun."[45]

Câbir b. Abdillah'tan gelen rivayette Allah Rasulü şöyle demiştir: "Allah Teala benim ümmetime, Ramazan-ı şerifte beş şey ihsan eder ki, bunları hiçbir Peygambere vermemiştir: 1. Ramazan'ın birinci gecesi, Allah Teala mü'minlere rahmet eder; rahmet ile baktığı kuluna da hiç azab etmez. 2. İftar zamanında, oruçlunun ağız kokusu, Allah tealaya her kokudan daha güzel gelir. 3. Melekler, Ramazan'ın her gece ve gündüzünde, oruç tutanların afv olması için dua eder. 4. Allah Teala, oruç tutanlara, ahirette vermek için, Ramazan-ı şerifte Cennette yer tayin eder. 5. Ramazan-ı Şerifin son günü, oruç tutan mü'minlerin hepsini afveder."[46]

Ramazan ayının ilk gecesini Peygamberimiz şu müjdelerle anlatır: "Ramazan ayının ilk gecesi girince şeytanlar ve cinlerin azgınları zincire vurularak bağlanır. Cehennemin kapıları kapatılır, hiçbir kapısı açılmaz. Cennet kapıları ise sonuna kadar açılır, hiçbirisi kapalı tutulmaz. Her Müslüman'ın kalbinde hissettiği bir ses yükselir: "Ey iyiliklere istekli olanlar, hayra yönelin! Ey kötülüğe arzu duyanlar, kendinizi tutun! Allah'ın bu gece cehennemden kurtardığı pek çok kimseler olacaktır. Bu hal Ramazan'ın bütün gecelerinde tekrarlanır."[47]

Bir başka hadislerinde ise Ramazan'ın ilk gecesini şöyle dile getirir: "Ramazan ayının ilk gecesi olunca Allah yarattığı varlıklara rahmetiyle bakar. Hangi kula Allah rahmetiyle bakarsa, ona ebedî olarak azap etmez. Ramazan'ın her gününde Cehennem'e gitmeyi hak eden bir milyon kişiyi Allah cehennemden kurtarır."[48]

---

44 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

45 Razi, Mefatihü'l-Gayb, 23/284

46 Abdülazim el-Münzirî, et-Terğîbü't-Terhîb ve Ahmed Beyhakî, Sünen'inde geçmektedir. Bkz. M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.305

47 Buhari, Savm 5.

48 .....

7. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 2. gecesidir.

Abdullah b. Abbas'tan gelen zayıf bir rivayete göre, kendisi: "Kadir Gecesi Ramazan'ın 2. gecesidir." demiştir.

8. Kadir Gecesi, Ramazan'ın ilk 7 gecesi içerisindedir.

Peygamber Efendimiz buyurur ki: "İçinizden bazı insanların rüyasında Kadir Gecesi ilk 7'de gösterildi. Yine içinizden bazı kimselere de son 7'de gösterildi. Siz onu son 10'da arayın."[49] Nitekim aşağıdaki hadiste 7. gece bizzat zikredilmiştir.

9. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 7., 9. veya 11. gecesidir.

İbn-i Abbas (r.a.)'dan: Bir adam Rasulullah'a geldi ve: "Ya Rasulallah! Ben ihtiyar bir adamım. Kıyam (geceleri ihya etme işi) bana çok meşakkatli oluyor. Bana bir gece(yi ihya) emri ver; umulur ki Allah beni o gecede Kadir Gecesi'ne muvaffak kılar." dedi. Hz. Peygamber: "Madem öyle, 7. gece, senin üzerine (vazife) olsun!" buyurdular.[50]

Ebû Hureyre'den: Rasulullah Kadir Gecesi hakkında şöyle demiştir: "Bu gece, yedinci, dokuzuncu veya yirminci gündür. O gecede çakıl tanelerinden daha çok sayıda melek yeryüzüne iner."[51]

Enes b. Malik'ten: Rasul-i Ekrem: «Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 1. gecesinde arayın veya 9. gecesi, yahut 11. gecesi, veyahut 21. gece, ya da son gecesinde arayın!»[52]

10. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 13. gecesidir.

"Hz. Aişe "Kadir Gecesi ne zamandır ya Rasulallah?" diye sorduğunda, "13. gece idi, fakat geçti." buyurdu. Hz. Aişe "Ben o gece ma'zur (mazeretli) idim. Bunun için çok üzüldüm." dedi. Rasulullah: "Üzülme! Kadir Gecesi'ne kavuşmadıysan, 27. geceye kavuşursun. O geceyi ihya edersen, ahiret yolculuğu için azık olacak o geceki ibadet sana yeter."[53]

---

49 Müslim, Sıyam, 208

50 Hadisi, Muhammed b. Nasr, İbn-i Cerir, Taberâni ve Beyhakî tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, (Kadir Suresi Tefsiri.)

51 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541-8542. Ebû Davud Tayalisî, Ümrân'dan nakletmiştir.

52 Bu hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

53 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

11. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 14. gecesidir.

"Rivayet olunduğuna göre: Cebrail'in ilk defa Hz. Muhammed'e ilk vahyi getirmesi, Ramazan'ın 14'ünde olmuştur."[54] Kur'ân'ın ilk indirildiği gecenin Kadir Gecesi olması hasebiyle, bu rivayet Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 14'ü olduğu gibi bir neticeyi beraberinde getirmektedir.

12. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 15. veya 16. gecesidir.

İslâm tarihlerinde geçtiğine göre: İlk vahyin Ramazan'ın kaçıncı gecesi indirildiği mevzuunda âlimler ekseriyetle, Ramazan'ın 15., 16., 17. 24. veya 27. geceleri olduğunu bildirmişlerdir.[55] Kadir Gecesi, vahyin ilk nâzil olduğu gece olduğuna göre, bu ihtimallerden 15 ve 16. gecelerin de Kadir Gecesi olabileceği ihtimaller arasındadır denilebilir.

13. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 15 günü içerisindedir.

Bazıları: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısında (ikinci 15 gününde)dir." demişlerdir.[56]

İbn-i Receb el-Hanbelî'nin "anlatıldığına göre" diyerek kaydettiğine göre:

İmam-ı Azam Ebû Hanife, İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf, "Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısında (son 15. gününde)dir. Belirli bir gün tayinine gidilemez. Her ne kadar Allah katındaki nefsü'l-emirde (vakti) belirli bir gece olsa da." görüşündedirler.[57]

Ebû Hanife, Muhammed ve Ebû Yusuf'un, Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son on beş günü içerisinde bulunduğuna dair olan ittifakları, Hanefî mezhebi müntesipleri için mühim bir yönlendirme tesirine sahip olmuştur. Nitekim pek çok ulema da bu ikinci on beş gün üzerinde yoğunlaşarak o geceyi tespite çalışmışlardır.

14. Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli pazar gecesidir.

İmam Şa'rânî, Kadir gecesini Ramazan'ın ikinci 15 gecesi içerisinde arayan ve kendine özel bir metotla onu tespit ve tayin yoluna giden ulemadan birisidir. "Kadir gecesini Ramazan'ın 17., 19., 21., 23., 25., 27. veya

54 İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/519
55 Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, 1/191
56 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358
57 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328

29. gecelerinde arayın!"[58] hadis-i şerifi gibi, Kadir Gecesi'nin Ramazın'ın ikinci yarısında veya son ondaki tekli geceler arasında aranmasını tavsiye eden müteaddit hadisleri esas alan İmam Şa'rânî, Kadir gecesinin her sene yer değiştirmesi karşısında onu belirleme adına kendine has bir usul vaz' etmiştir, belki de keşfetmiştir ve usulüne de ümmete teklif etmiştir. Ona göre: Kadir gecesi, her Ramazan ayının ikinci yarısındaki tek sayıya denk gelen Pazar gecesidir. Bu gece, ayın başlangıç gününe göre 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerden birisi olabilir. Kadir'in ay içindeki tarihi değil, haftalık vakti sabittir ki o da Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan gecedir.

İmâm-ı Şâ'rânî, Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğunu, Ramazân'ın haftalık giriş gününe göre tespit etmiştir, şöyle ki:

Eğer Ramazan ayı Pazar günü girerse, Kadir gecesi 28'i 29'a bağlayan gecedir.

Pazartesi günü girerse 20'yi 21'e bağlayan gecedir.

Salı günü girerse, 26'yı 27'ye bağlayan gecedir.

Çarşamba günü girerse, 18'i 19'a bağlayan gecedir.

Perşembe günü girerse, 24'ü 25'e bağlayan gecedir.

Cuma günü girerse, 16'yı 17'ye bağlayan gecedir.

Cumartesi günü girerse, 22'yi 23'e bağlayan gecedir.

İmâm-ı Şâ'rânî hazretleri 30 sene Kadir Gecesi'yle bu târife göre müşerref olmuşlardır. Birçok ehlullah da bu usûlle Kadir Gecesi'ni bulmuşlardır. İlginçtir ki, netice olarak Ramazan-ı Şerif hangi gün girerse girsin, bu hesaba göre Kadir Gecesi, haftanın günleri içerisinde daima Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan geceye, yani Pazar gecesine isabet etmektedir. Ramazan-ı Şerif'in ikinci yarısında ise, normal olarak iki adet Pazar bulunur. Bunlardan Pazar gecesi tek sayıya isabet eden, Kadir Gecesi'dir.

İmam Şa'rânî Hazretleri'nin böyle bir tespitinin bilebildiğimiz dinî ilimler bağlamındaki kaynağı, deryada damla bile olmayan malumat ve müktesebatımızın meçhulü; belki ortada ulaşamadığımız bir rivayet olabilir, yahut bir istinbat formülünden çıkarım yapmış olabilir, ya da kendisi keşfen yahut ilhamen böyle bir hakikati yakalamış da olabilir; biz hepsini samimi bir hüsnüzanla karşılama durumundayız.

58 Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/176; Taberânî, el-Evsat'ta geçmektedir.

Hesaplanma biçimi İmam Şa'rânî'ye ait olsa da, sonuç itibariyle görüyoruz ki: Onlarca hadis-i şerifte Kadir gecesi olarak sunulan geceler, ikinci yarıdaki tekli gecelerdir. Bu geceleri tek tek veya grublar halinde haber veren daha yetmişe bâliğ hadis-i nebevî vardır ki, bir kısmı ileride yeri geldikçe zikredilecektir.

Kısacası: Her sene Ramazan'ın ikinci 15 günü içerisindeki tek sayıya denk gelen Pazar gecesi, Kadir gecesi olmaktadır.

15. Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli pazartesi gecesi olabilir.

İmam Şa'rânî Hazretleri'nin mezkur formülünden esinlenerek, "Kadir gecesi, ilk nübüvvetin geldiği gece olması itibariyle, yıldönümlerinde genellikle tekli Pazartesi gecelerine tevafuk eder." de denilebilir.

Peygamberliğin kendisine pazartesi günü verildiğini bildiren Katâde hadis-i şerifine, İbn-i Abbas'ın Kadir gecesi, bir Pazartesi gecesidir." sözüne ve Muhammed b. Ali el-Bakır'ın, Cibril'in Rasulullah'a ilk defa bir pazartesi günü göründüğü beyanına istinaden; İmam Şa'rânî Hazretleri'nin mezkur formülünü, Pazartesilere tatbik etmenin daha muvafık, daha hakikattâr olabileceği kanaatimizi de paylaşmak isteriz, min gayri haddin. Buna göre: Kadir gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli Pazar gecesi değil de, tekli Pazartesi gecesi olmaktadır.

Sözkonusu hesaplamaya göre, eğer Ramazan ayı:

Pazartesi başlarsa, (28'i 29'a bağlayan) 29. gecesi;

Salı başlarsa, 21. gecesi;

Çarşamba başlarsa, 27. gecesi;

Perşembe başlarsa, 19. gecesi;

Cuma başlarsa, 25. gecesi;

Cumartesi başlarsa, 17. gecesi;

Pazar başlarsa, 23. gecesi Kadir gecesi olur, olabilir.

Ramazan Cumartesi ile başlamalıdır ki, -tıpkı 610 senesinde olduğu gibi- 17 Ramazan Pazartesi gecesine tevafuk ederek Kadir gecesi olmuş olsun. Bu metotla yapılan tahmin, elbette ki Kadir gecesini Ramazan'da ve ikinci yarısında kabul edenler içindir. Yoksa Kadir'i bütün sene içerisinde bilenler için, ancak ilk vahyin iniş tarihindeki en faziletli Kadir gecesinin yüzyıllar boyu devam eden senelik yıldönümü ve onun hatırası olmuş olur.

Meseleyi biraz daha detaylarıyla ele alırsak: Malum olduğu üzere, Kadir Gecesi, Kur'ân'dan ilk âyetler Rasulullah'a vahyedildi. Katâde el-Ensârî'den rivayet edildiğine göre, "Peygamber Efendimiz'e pazartesi günü orucu hakkında sorulduğu zaman: 'Pazartesi, hem doğduğum gündür, hem de üzerime nübüvvetin indirildiği gündür.' buyurmuşlardır."[59] Demek ki: Kur'ân'dan ilk vahyin inzal edildiği, nübüvvetin ilk günü bir pazartesi günüdür. İbn-i Abbas da, bir rivayette: "Kadir Gecesi, bir Pazartesi gecesidir." demiştir.[60] Kadir Gecesi, pazartesiye tevafuk etmiştir, bu bir.

İkincisi: İbn-i Receb, "Hz. Peygamber'in nübüvvetinin başlaması, Ramazan'ın 17'sinde gerçekleşmiştir." denildiğini kaydetmiştir. Muhammed b. Ali el-Bakır'a göre ise: "Cibril, Rasulullah'a cumartesi ve Pazar geceleri inmiştir. Sonra Ramazan'ın 17'sinde pazartesi günü kendisine görünmüştür."[61]

Kadir Gecesi'nin vaktiyle alâkalı umum rivayetler içerisinde Cumhur-u ulema 27. geceyi Kadir Gecesi olarak tercih eder iken, ilginçtir, M.610'da Kur'ân'ın indirildiği gece olarak ileri sürülen seçeneklerden «en meşhur olanı ise Ramazan'ın 17'sidir.»[62]

Kadir Gecesi'yle alâkalı hadislerin en sahihi, o gecenin 17 Ramazan, Bedir gecesi olduğudur.[63] Bu bilgi, Hz. Ali, İbn-i Abbas ve daha başkaları tarafından rivayet edilmiştir.[64] Bu en meşhur olan 17 Ramazan ile, sahih hadisle sabit olan "Pazartesi" gününü birleştirir isek şu neticeye ulaşmış oluruz:

İlk vahiy "17 Ramazan 610 Pazartesi" indirilmiştir. O Ramazan ayı da cumartesi günü başlamıştır. Şimdi burada bir soru husule gelmektedir: Her Ramazan ayının 17'si Pazartesi'ye denk gelmediğine göre; Kadir Gecesi, mutlaka Pazartesi gecesi midir, yoksa mutlaka Ramazan'ın 17'si midir? Mutlaka Ramazan'ın 17. gecesidir denilir ise, peki o halde sair gecelerde olduğunu açıkça ifade eden diğer onlarca sahih hadis-i şerifi

59 Müslim, Hadis no: 1162; Ahmed b. Hanbel, 5/297, 299. (Ebû Katade ra.'den)

60 Bu rivayet "zayıf" olarak nitelenmiştir. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327

61 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328

62 Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, 1/191

63 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.329; Tarihü'l-İslâm (el-Meğazî), s.57. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327

64 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

nereye koyacağız, neye yoracağız sorusu gündeme gelir ki, verilecek hiçbir cevap makul ve mukni olamayacaktır. Ancak mutlaka "İlk vahyin indiği Kadir Gecesi pazartesi gecesidir." denilecek olursa, bu takdirde, her yıl Ramazan'ın ilk gününe göre Kadir Gecesi 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerinden birisi, ama muhakkak pazartesi gecesi olmaktadır, olabilmektedir ve bu bakımdan ilgili gecelerle alâkalı sahih rivayetlerin hiçbirini atmaksızın, hepsinin yıllara göre tekellüfsüz bir kabul ile Kadir Gecesi olabilme ihtimaline hazır bulundukları şeklinde bir güzel netice ortaya çıkacaktır. Hem aşağıda da görülecektir ki en sağlam, en sıhhatli, en güvenilir rivayetler, Ramazan'ın ikinci yarısı, son on günü ve dahi tekli geceler ile alâkalı olan rivayetlerdir. Nitekim İmam Azam, İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf da ikinci on beş gün üzerinde ittifak etmişlerdir.

Binaenaleyh: İmam Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in sahih bir senetle ve sika ravilerle rivayet ettikleri mezkur hadis-i şerife dayanarak; Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli pazartesi gecesi olarak ümit etmek daha kuvvetli bir tercih olarak gözükmektedir, Allahü a'lem. Tabii bu, Kadir Gecesi'nin haftalık gününü sabit, Ramazan ayındaki tarihini ise değişken addeden yeni bir düşünce tarzı olur, naçiz bir fikircik olur. Yoksa haftalık günü hiç hesaba getirmeksizin, ilgili hadisin senet kuvvetine bakarak Ramazan'ın gecelerinden birisini esas alıp onu diğerlerine tafdil eden kanaat açısından böyle bir hesap ne derece makul olabilir, onu bilemiyoruz. Vâkıa netice itibariyle yine Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli geceler arasından birisi Kadir Gecesi olmuş oluyor ki bu hesap, söz konusu tekli gecelerle alâkalı onlarca hadis-i şerife de gayet muvafık düşmek sûretiyle nihaî tahlilde isabet kaydetmiş oluyor. Hele bir de bu tekli geceler içerisinden pazartesiye tevafuk edeni, diğerlerine nazaran Kadir Gecesi olmaya daha kuvvetle muhtemel olmuş oluyor ki, ilk vahyin bir Pazartesi günü geldiğini bildirir hadis-i nebevî bunun en sağlam temelidir, en sahih delilidir. Muhtelif görüşler arasında "Kadir Gecesi'nin ay içerisinde yer değiştirip durduğu ve bilhassa ikinci yarısında bulunduğu" şeklindeki yaygın kanaat üzerinde böyle bir hesaplama ile yapılan te'lif ise farklı rivayetlerin çokluğu sebebiyle doğan ilmî, fikrî, zihnî ve kalbî dağınıklığı toplama bakımından câmi' bir yaklaşım olarak da algılanabilir, tabii manzaraya bakış açısına göre. İleride zikredilecek olan hadis-i şeriflerin hepsini reel olarak geçerli kılabilecek bir yaklaşım, elbetteki ümmetin amelî hayatı bakımından daha hayırlı ve daha bereketli olacaktır.

16. Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli cuma gecesi olabilir.

Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın ikinci 15 gününde olduğuna kail olan İmam Azam Ebû Hanife, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in bu üçlü ittifaklı kavilleri gerçekten Hanefîler başta olmak üzere pek çok âlim için hüsnüzanla dolu bir itimat ve güven vermiştir. İmam Şa'rânî'nin mezkur metodundan mülhem olarak yukarıda Kadir Gecesi için "pazartesi gecesi" üzerinde bir hesaplamaya gidilmişti. Aşağıdaki bilgiler ışığında ise "cuma gecesi" üzerinde yoğunlaşmak da tercihe şayan olmaktadır, şöyle ki:

17 Ramazan Cuma günü gerçekleşen Bedir Savaşı'nın Kadir Gecesi sabahında olduğunu en sahih rivayetler haber vermektedir ve Hz. Ali, İbn Abbas ve pek çok ulema arasında meşhur olan da bu bilgidir.[65] Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hars (Hâris) b. Hişam'dan, şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, 17. gecedir, bir cuma gecesi."[66] Bu sözün zahirinin anlattığı manaya göre: Kadir Gecesi ancak Cuma gecesi olduğu zamandır, Bedir gecesine tevafuk etmesi için."[67] Demek ki: Kadir Gecesi daima cuma gecelerine tevafuk eder. Cuma gecesi haricindeki gecelerde Kadir Gecesi bulunmaz; ya da ekseriyetle Cuma gecelerinde bulunur, demektir.

Konuyu biraz daha açarsak: Bedir savaşı, Kadir gecesi sabahında gerçekleşmiştir. Tarih: 17 Ramazan Cuma, Hicrî 2 sene. Milâdî: 13 Mart 624 Cuma. Hicret'in 2. yılı Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17'si, Cuma gecesine rastladığına göre: Elimizde "17 Ramazan Cuma" şeklinde üç kelime bulunmaktadır. Bu bilgiden hareketle ne türlü yorumlar ve neticeler ortaya çıkmaktadır. Dört temel ihtimal düşünülebilir:

1. İhtimal: Eğer illa ki bu üç kelime sabit kabul edilecek olursa, bu durumda ancak şöyle bir neticeye ulaşılabilir: Hangi yılda Ramazan'ın 17'si cumaya tevafuk etmiş ise, o sene mutlaka Kadir Gecesi o tarihtedir ve ancak böyle bir üçlü tevafuk olduğu zaman Kadir Gecesi tebeyyün edebilir, zâhir hale gelir. Eğer "17 Ramazan Cuma" şeklinde üçlü sabiteyi esas alırsak, bu durumda: Ramazan Çarşamba ile başlamalıdır ki, -tıpkı 624 senesinde olduğu gibi- 17 Ramazan Cuma gecesine tevafuk ederek Kadir gecesi olmuş olsun. Eğer Çarşamba ile başlarsa, 17'si Cuma/Kadir gecesi

65 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Câmiu'l-Usul, 9/255; Tarihü'l-İslâm (el-Meğazî), s.57. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327, 329

66 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

67 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328.

olabilir. Fakat başka günlerle başlarsa, Ramazan'ın 17'si, asr-ı saadetteki hicrî ikinci yılın Kadir gecesinin sene-i devriyesi ve onun hâtırası olmaktadır. Elbette bu, Kadir gecesini değişken kabul edenler için bir tespittir. Yoksa, Ramazan'ın 17'sini her yılın sabit Kadir gecesi olarak telakki etmek soru'nlar ve doğurur; çünkü bunun doğru olabilmesi için sâir tekli gecelere dair sahih hadisleri reddetmek gerekir ki, bu mümkün değildir.

Takvimler kaç yılda bir "17 Ramazan Cuma"yı gösteriyorlar ise, o kadar sene aralıkları ile Kadir Gecesi insanlığa açıktan lutfediliyor demektir –ki 7 senede bir geldiği de söylenmiştir[68]-.. ya da; bu üçünün birleştiği senelerde ancak Kadir Gecesi bazı zevat için ayân (açık) kılınıyor, sâir gecelerde ise nihân (gizli) tutuluyor demek olabilir.

2. İhtimal: Bu üçlü içinde sâbit olan "Ramazan('ın ikinci yarısı) ve Cuma"dır, çünkü bu ikisi, bulundukları zeminde emsalinin en üstünüdür; Ramazan, ayların sultanıdır, Cuma da günlerin. 17 rakamına gelince, rakamın haddizatında bir fazileti nakledilmemiştir, o sadece bir rakamdır; fakat tek sayılardan oluşu ile hadislerde yerini almıştır. Buna göre: Ramazan'ın ikinci yarısındaki hangi Cuma gecesi, tek rakama isabet eder ise, o gece Kadir Gecesi'dir.

Buna göre eğer Ramazan ayı;

Pazartesi başlarsa, 19. Gecesi Cuma/Kadir gecesi olur;

Salı başlarsa, 25. gecesi;

Çarşamba başlarsa, 17. gecesi;

Perşembe başlarsa, 23. gecesi;

Cuma başlarsa, 29. gecesi;

Cumartesi başlarsa, 21. gecesi;

Pazar başlarsa, 27. gecesi Cuma gecesi olur; ve kuvvetle muhtemel Kadir gecesi odur.[69]

3. İhtimal: "17 Ramazan Cuma" Bu üçlü içinde sâbit olan "Ramazan ve 17"dir, haftalık günlerden hangisine rastladığı önemli değildir.

---

68 "Muhammed b. el-Hanefiyye'nin "Kadir Gecesi, 7 senede bir gelir." dediği nakledilmiştir, fakat bu naklin isnadı zayıftır." İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357

69 T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2000-2008 tarihleri arasındaki "Ramazan ayı çizelgesi"den hareketle, -Kamerî takvime göre- 113 yılda Ramazan ayının kaç defa Çarşamba ile başladığı için Ramazan'ın 17. Gecesinin Cuma gecesine ve kaç defa Cumartesi ile başladığı için Ramazan'ın 17. gecesinin Pazartesi gecesine tevafuk ederek Kadir gecesi olabileceğine dair bir istatistik çıkarılabilir. http://www.diyanet.gov.tr/turkish/default.asp#

Binânealeyh her yıl Ramazan'ın 17'si Kadir Gecesi olabilir ki, aşağıda müstakil bir görüş halinde ele alınarak ilgili nakiller kaydedilmiştir.

17. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17. gecesidir.

Kadir Gecesi oldukları sahih senetlerle nakledilen; Nübüvvetin verildiği "17 Ramazan Pazartesi" tarihi ile Bedir Savaşı'nın yapıldığı "17 Ramazan Cuma" tarihi arasındaki fark, haftalık günlerdir. Demek "Ramazan" ve "17" rakamı sabittir. Buna göre de bazıları Kadir Gecesi'nin mutlaka Ramazan'ın 17. gecesi sabit olduğu kanaatini beslemişlerdir. Şöyle ki:

İlk vahyin Ramazan'ın kaçıncı gecesi indirildiği mevzuunda İslâm uleması ekseriyetle 15., 16., 17. 24., veya 27. geceleri olduğunu bildirmişlerdir. İslâm Tarihçisi Prof. Dr. Hüseyin Algül: "İlk vahiy, 17 Ramazan 610 Pazartesi gecesidir, meşhur olan da budur." demektedir.[70] Prof. Dr. Muhammed Hamidullah da ilk vahiy vaktini 17 Ramazan H.Ö.13 Pazartesi olduğunu belirtmekle beraber, bunun milâdî güneş takviminde 22 Aralık 609 Pazartesi tarihine karşılık geldiğini söylemektedir.[71]

Hz. Ali, İbn-i Abbas ve bazı sahabeye ve kimi İslâm tarihçilerine göre Kadir Gecesi, Bedir gecesidir. Bedir gecesi de, Ramazan'ın 17. gecesi olan cuma gecesidir.[72] Ertesi sabah, yani cuma günü de Bedir günüdür. Allah'ın Kur'ân'da "yevmü'l-furkan", yani hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gündür.[73]

Sahabe'den bir grubun rivayet ettiğine göre; Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17. gecesi talep edilir. O Kadir Gecesi'nin sabahı Bedir günüydü. Hz. Ali, İbn-i Mes'ud, Zeyd b. Erkam, Amr b. Harîs'ten böyle rivayet edilmiştir. Onlardan "Kadir Gecesi 19. gecedir" şeklinde de bir rivayet vardır. Hz. Ali, İbn-i Mes'ud ve Zeyd b. Erkam'dan rivayet edilmiştir.[74]

Tabii bu Kadir Gecesi'nin, seneden seneye Ramazan'ın bazı günlerine kaydığı, değiştiği de rivâyet edilir. Meselâ: "Bedir Harbi'nin olduğu on yedi Ramazan'dı, Kadir Gecesi o zamandı." diye rivâyetler vardır.

---

70 Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, 1/191

71 Hamidullah, The İslâmic Calender and its Historical Background, "al-İlm", Universty of Durban-Westeville, Cemaziyelevvel 1406/Ocak 1986, VI, 10-25.

72 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir. Ebû Davud'un İbn-i Abbas'tan rivayeti merfu'dur. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544; Tarihü'l-İslâm (el-Meğazî), s.57. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327.

73 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

74 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327.

Abdullah İbn-i Mes'ud'dan sabit olduğuna göre kendisi şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni 17. gecede araştırın, (yani) Bedir sabahı veya 21. gecede araştırın." Kendisi bir başka rivayette: "17. gecede araştırın, olmazsa 19. gecede araştırın!" demiştir.[75]

Yine İbn-i Mes'ud'dan, şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'dan 17 gece geçince talep edin. Çünkü o, Bedir günü sabahıdır ki Cenab-ı Mevla o gün hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız, bu hükmü böylece kabul edeceksiniz."[76] Kadir Gecesi'ni (17'yle beraber, ayrıca) 21. ve 23. gecelerde arayın. Çünkü o, tek sayılı bir gecededir."[77]

İbn-i Mes'ud'dan gelen diğer bir riyavette, kendisi Rasulullah'ın şöyle dediğini aktarmıştır: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 17. gecesi, 21. ve 23. gecesinde arayın!" Sonra sustu."[78]

Yine İbn-i Mes'ud'dan, demiştir ki: "Kadir Gecesi'ni (ayın bitimine) 11 gün kala (yani 19. gecede) araştırın, Bedir sabahında veya 9 kala (yani 21. gecede) yahut 6 kalada (23. gecede) gözetin. Çünkü güneş her gün şeytanın iki boynuzu arasından doğar, ancak Kadir Gecesi (sabahı) hariç. O sabah güneş şuasız olarak doğar."[79]

Ebû Bekr b. Abdurrahman b. El-Hars b. Hişam'dan, şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, 17. gecedir, cuma gecesi."[80]

Amr b. Huveyris'den, demiştir ki: "Bana göre Kadir Gecesi, 17. gecedir, yani Furkan gecesi."[81]

Huvvetü'l-Abdî'den: Zeyd b. Erkam'a Kadir Gecesi sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "17. gecedir. Hiç şüphe etme ve istisnaya yeltenme!" Yine şöyle dedi: "Kadir Gecesi, Kur'ân indi. O gece yevmü'l-furkandır, yevmü'l-teka'l-cem'ândır."[82]

---

75 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

76 Enfal 8/41

77 Hadisi, Said b. Mansur, İbnü Ebi Şeybe, Muhammed b. Nasr, Taberani ve İbnü Merduyeh tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

78 Hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

79 Hadisi, Muhammed b. Nasr kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

80 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

81 Hadisi, Ebu'ş-Şeyh kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

82 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Menî', Tarih'inde Buhari, Taberani, Ebu'ş-Şeyh ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

Abdullah b. Zübeyr, "Kadir Gecesi, 17. gecedir, sabîh bir gecedir o ve Bedir vak'asının gerçekleştiği, iki ordunun karşılaştığı yevmülfurkan gecesidir.[83] Kadir Gecesi, Rasulullah'ın Bedir ehli ile karşılaştığı gündür. Nitekim Allah Teala: "Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı..."[84] buyurmuştur.[85]

Ebû Ca'fer (radıyallahu anh) de: "Bana ulaştığına göre, Kadir Gecesi 16. veya 17. gecedir."[86] buyurmuştur.

Zeyd b. Sâbit, Ramazan'ın 17. gecesini ihya ettiği gibi, hiçbir gecesini ihya etmezdi ve derdi ki: "Allah, bu gecenin sabahında hak ile bâtılı birbirinden ayırdı. O gecenin sabahında küfrün önde gelenlerini perişan etti, zelil kıldı."[87]

Ebû Hanife'nin iki talebesi Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'den, "Kadir, Bedir gecesidir." sözü nakledilmiştir. Ne var ki üzerinde ihtilaf vardır: Bu, 17. gece midir, yoksa 19. gece midir?[88]

Hasan el-Basrî de: "Kadir Gecesi, 17. gecedir ve sabahında Bedir Savaşı vuku bulmuştu." demiştir.[89] Hasan el-Basri gibi, Muhammed b. İdris eş-Şafii'den nakledilen bir görüş de böyledir.[90] İmam Şafi de "Kadir en çok 17. gecede vâki olur." demiştir.[91]

Ebû Şeyh el-İsbehânî'nin, ceyyid bir isnadla rivayet ettiğine göre; Hasan (el-Basrî) anlatmıştır: "Osman b. Ebi'l-As'ın bir gün oğluna dedi ki: Ya seyyidî. Deniz bu Ramazan ayında bir gece (Kadir) tatlılaşır. O gece geldiği zaman bana bildir." O gece geldiği zaman ona haber verdi. Gerçekten gidip denize baktıklarında suyunu tatlı buldular. İşte o gece Ramazan'ın 17. gecesi idi."[92]

Mekke ehli Ramazan'ın 17. gecesinde uyumazlardı, umre yaparlardı, denilmiştir.[93]

---

83 Aliyyü'l-Kâri', Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeynü'l-Hilm, 1/124, Daru'l-Ma'rifet, Beyrut/Lübnan.

84 Enfal 8/41

85 Hadisi, Hars b. Ebi Üsame tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580; Ali Tâlib el-Mekkî, Kûtü'l-Kulûb, c.1, 20. bölüm.

86 Hadisi, Hars b. Ebi Üsame tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

87 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327.

88 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

89 İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/522

90 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

91 M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.343

92 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328. Razi'nin tefsirinde bu, "27. gece" olarak geçmektedir. Bkz. Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284

93 İbnReceb, Letâifü'l-Meârif, s.327.

İmam Ahmed b. Hanbel, Medine ehlinin "Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17. gecesi aranır!" görüşünde olduğuna dair bir kavil nakletmiştir. Hanımına "Sen Kadir Gecesi benden boşsun (boş olmuş olacaksın)!" diyen adam hakkındaki Ebû Davut rivayetine dair İbn-i Hanbel şöyle demiştir: "Ramazan'ın 10'u geldiği zaman ondan uzaklaşır veya 10'undan önce. Çünkü Medine ehli 17'sini Kadir Gecesi görürler. Ne var ki Rasulullah'tan gelen sahih rivayetlerin ispat ettiğine göre o, Ramazan'ın son on günü içerisindedir." Anlatıldığına göre Âmir b. Abdullah b. Zübeyr, Ramazan'ın 17. gecesini ihya etmeyi ısrarla sürdürmüştür, ikame etmeye devam etmiştir.[94]

Câbir (radıyallahu anh)'in rivayet ettiği bir hadise göre: "Allah Rasulü, (Hicret esnasında) Kuba'ya Ramazan'ın 17'si sabahı ulaşmıştır, o gün hangi gün olursa olsun (yani Pazartesi, Salı...)!" Bu hadisi, Ebû Musa el-Medînî tahriç etmiştir.[95] Kuba ziyareti bir sünnet-i seniyye olarak uygulanagelmiştir. 1850'li yıllarda Peygamberimizin şehri nurlu Medine'de hâlâ Ramazan'ın 17'sine hususi bir ehemmiyet verilmeye devam edildiğini Mir'ât-ı Medine adlı eserden okuyoruz: "Medine-i Münevvere mücavirleri Ramazan'ın 17. günü hep birden Mescid-i Kuba'yı ziyaret ederler. Bu ziyaret Peygamberimizin zamanından kalma bir âdettir. Onun için asla terk etmezler. Yine bu ziyarete yerli halktan da çokça katılanlar olur."

Ebû Tâlib el-Mekkî ve İmam Gazâlî de "15 gecenin ihya edilmesi müstehaptır." derler ve bunlar arasından altı tanesinin Ramazan'ın 17'si de dahil, 21, 23, 25, 27, 29'u olduğunu belirtirler.[96]

Nakledildiğine göre Abdurrahman b. Haris b. Hişam: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın 17. gecesidir, bir cuma gecesi." der. Onun bu sözünü İbnü Ebî Şeybe tahriç etmiştir. Bu sözün zahirinin anlattığı mana şudur: Kadir Gecesi ancak cuma gecesi olduğu zaman olur, Bedir gecesine tevafuk etmesi için.[97]

Denildiğine göre: Mi'rac hadisesi de Ramazan'ın 17'sinde vuku bulmuştur. İbn-i Sa'd, el-Vâkıdî'den, o da şeyhlerinden naklettiğine itibarla: Semaya Mi'rac hadisesi, Hicret'ten önce, bir Ramazan'ın 17. gecesi, cumartesi gecesi vuku bulmuştur. Beytü'l-Mukaddes'e (Kudüs'e) İsrâ hadisesi ise, Hicretten bir sene önce, Rebiulevvel'in 17'sinde gerçekleşmiştir. Bu tespit, mi'raç ile isra hadiselerini birbirinden ayıranlara göredir. Onlara göre İsra

94 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327. (Bkz. Tarihü'l-İslâm (el-Meğâzî), s.57)
95 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328
96 Ali Talip el-Mekkî, Kûtü'l-Kulûb, c.1, s.219-222; Gazalî, İhyâ, 3/277.
97 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328.

yolculuğu Beytü'l-Makdis'e olmuştur, İsra sûresinde geçtiği üzere. Mi'raç yolculuğu ise semaya olmuştur, Necm sûresine zikredildiği üzere.[98]

Muhammed b. Ali el-Bakır'a göre Cibril'in ilk defa Rasulullah'a görünme ve nübüvvetin başlama tarihinin 17 Ramazan olduğu nakledilmiştir.[99] İbn-i Receb'in de belirttiği gibi; Kadir Gecesi hakkında rivayet edilen hadislerin en sahih olanı, o gecenin (17 Ramazan) Bedir Gecesi olduğudur. 19. gecesidir de denilmiştir, fakat meşhur olan 17'dir. O gecenin sabahında ki ona "yevmü'l-furkan" ve "yevme'lteka'l-cem'ân"dır. Yevmü'l-furkan diye isimlendirilmiştir, çünkü Allah Teala o gün, Hak ile bâtılı birbirinden ayırmıştır. Hakkı ve hak ehlini bâtıl ve bâtıl ehli üzerine çıkartmıştır. O gün Allah'ın adı ve Tevhidi yükselmiştir. Ehl-i Kitab ve müşriklerden Allah düşmanları zelil olmuşlardır. Bunlar, hicretin ikinci senesinde tahakkuk etmiştir. Şüphesiz Nebi Aleyhisselam Medine'ye hicrî yılların ilk senesinde, Rabiulevvel ayında gelmiştir. Henüz o tarihte Ramazan (orucu) farz kılınmamıştı. Daha sonra Allah Rasulü, Âşûrâ orucu tutmaya başladı. Ramazan orucu, onun üzerine hicrî ikinci yılda farz kılındı. İlk Ramazan, Rasulullah'ın ve ashabının tuttukları ilk oruç tuttukları Ramazan o idi. Allah Rasulü Şam'dan gelen Kureyş kervanını elde etmek için, Medine'den Ramazan'ın 12'si cumartesi günü çıktı. Çıkarken de orucunu terk etti.

Said İbnü'l-Müseyyeb'in dediğine göre, Hz. Ömer şöyle anlatmıştır: "Rasulullah ile birlikte iki defa Ramazan'da gazveye çıktık: Birisi Bedir, diğeri ise Fetih gazvesi idi. Her ikisinde de oruç tutmadık." [100]

Hârice b. Zeyd (radıyallahu anh) babasından nakletmiştir ki, babası Ramazan ayının 23. gecesini ve 27. gecesini ihya ederdi, fakat 17. geceyi ihya ettiği gibi değil. Ona (babasına): "17. geceyi nasıl/niçin ihya ediyorsun?" diye soruldu. Dedi ki: "Kur'ân-ı Kerîm o gece indi ve o gecenin sabahında Hak ile bâtıl birbirinden ayrıldı (yani Bedir günü)."[101]

Allah Rasulü: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın 17., 19., 21., 23., 25., 27. veya 29. gecelerinde arayın!" buyurmuştur.[102]

624 yılı Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın 17'sinde gerçekleşen Bedir Savaşı'na tevafuk etmiş olması gerçeği ve yukarıdaki hadis-i şerifler, aynı

98 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328
99 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328
100 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.329
101 Hadisi, Muhammed b. Nasr ve Taberani tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.
102 Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/176; Taberânî, el-Evsat.

zamanda o gecenin vaktinin de her yıl Ramazan içerisinde sabit durmayıp aksine bilhassa ikinci yarısında, tekli gecelerde yer değiştirip durduğunu göstermektedir.

M. Hamdi Yazır der ki:

"Bedir vakası Ramazan ayının 17. günü olmuştur. Alûsî'nin kaydettiği üzere Kadir Gecesi Ramazan'ın 17. gecesi olduğu, çünkü Bedir vakası onun sabahında vuku bulduğu Hasen'den de rivayet edilmiştir. Şu kadar ki bu ancak (Kadir) sûre(si)nin Medine'de indiği rivayetine göre sahih olabilir ve çoğunluğun tercihine göre Kadir Gecesi'nin Ramazan'da olmasına zıt olmaz. Fakat bir hayli hadislerin delaletine göre Ramazan'ın son on gününde aranması ve en çok 27. gece olması hakkındaki rivayetlere uygun olmaz. Mekkî olması rivayetine de uymaz. Medenî olmasını tercih edenlerin asıl yönü de bu olması gerektir. Bununla beraber Cuma gününde duanın kabul edildiği saatin gizlendiği gibi Kadir Gecesi'nin de bütün sene içinde gizlenmiş olduğu, bilhassa Ramazan'da ve özellikle son on gününde teklerde veya çiftlerde, özellikle 27'sinde olması da en galip ihtimal bulunduğu hakkındaki en sağlam rivayet düşünülünce Kadir Gecesi Bedir gecesinden ibaret demek değil, fakat Bedir gecesi Kadir gecelerinden biri idi. O sene Kadir, Ramazanın 17'sine rastlamıştı, diye anlamak daha doğru olur."[103]

Kadir Gecesi'nin Ramazan ayı içinde sâbit veya değişken olduğuna kâil olmalarına göre, "Bedir gecesi, Kadir Gecesidir." diyenlerin bir kısmı, onu her Ramazan ayının 17. gecesinde ararlar iken, diğerleri ise hicretin ikinci senesi 624'deki Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 17'sine tevafuk ettiğini, fakat sonraları sadece sene-i devriyesinde bir hatıra-i nâdide ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Bedir Savaşı'nın içinde cereyan ettiği ve ilk farz orucun tutulmaya başlandıgı hicrî ikinci yıldaki Ramazan ayının birinci günü çarşambaya rastlamıştı ki, 17'si cumaya tevafuk etti. Günümüzde de Ramazan çarşamba ile başlarsa, 17'si cuma/Kadir Gecesi olur. Takvimlerin "17 Ramazan Cuma"yı gösterdiği gece Kadir Gecesi demektir.

18. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 19. gecesidir.

Hz. Ali ve İbn-i Mes'ud'dan, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 19. gecesi olduğu rivayet edilmiştir.[104]

---

103 Yazır, Hak Dini, 9/336-337

104 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

İbn-i Mes'ud'dan gelen rivayette "17. gecede araştırın, olmazsa 19. gecede araştırın!" denilmiştir.[105]

Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Ramazan'ın 19'u olduğu zaman Allah Rasulü izârını bağlar, yatağı terk ederdi, tâ ki iftar edinceye (Ramazan bitinceye) kadar."[106]

Yine Enes'ten "merfu" olarak, Kadir Gecesi'nin 19. gece olduğu rivayet edilmiştir.[107]

Ebû Yusuf, İmam Muhammed'den, "Kadir, Bedir gecesidir." sözü nakledilmiştir. Ne var ki üzerinde ihtilaf vardır: Bu, 17. gece midir, yoksa 19. gece midir?"[108]

Ebu'l-Muhezzim'in Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet ettiğine göre Allah Rasulü: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın 17., 19., 21., 23., 25., 27. veya 29. gecelerinde arayın!" buyurmuştur.[109]

19. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 20. gecesidir.

Ebû Davud Tayalisî der ki: "Bize Ümrân... Ebû Hureyre'den nakletti ki: Rasulullah Kadir Gecesi hakkında şöyle demiştir: "Bu gece, 7., 9. veya 20. gündür. O gecede çakıl tanelerinden daha çok sayıda melek yeryüzüne inerler."[110]

Ayrıca Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son 10 gününde veya tekli gecelerinde aranması gerektiğini haber veren onlarca hadis-i şerif de, İbn-i Hazm gibi kimi ulemaya göre, eğer ay 29 çekerse 20. geceden başlar,[111] dolayısı ile aşağıda gelen bütün hadisler 20. geceyi muhtemel Kadir geceleri kapsamına alır.

20. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 10 günündedir.

Cumhur-u ulema: "Kadir, Ramazan'ın son 10 gününe münhasırdır." demiştir. Fakat onlar da bu son 10 gün içinde hangisinin daha kuvvetle muhtemel olduğu hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Hasan (el-Basrî) ve

---

105 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

106 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327.

107 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

108 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

109 Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/176; Taberânî, el-Evsat'ta geçmektedir.

110 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8541-8542

111 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.599

İmam Malik'e göre "Son 10 günün bütün gecelerinde aranılır, ister tekli, isterse çiftli gecelerinde." Bizim (Hanbelîlerin) bazı ulemamız, bu görüşü tercih etmişlerdir. Şöyle ki:

Çünkü Allah Rasulü "Kadir Gecesi'ni, (Ramazan'ın sonuna) 9 gün kala(dan başlayarak), 7 gün kala, beş gün kala araştırın!" buyurmuşlardır. Eğer biz ayı tam (30 gün) olarak alır isek bu durumda çiftli geceler de muhtemel Kadir geceleri olur. Yok eğer mezkur ifadeyi, ayın sonunu baz alarak hakiki manada alırsak, bu durumda hesap ayın tamamına bağlı olur ki daha öncesi bilinemez. Eğer ay tam (30) gün çıkar ise, bu durumda araştırılması önerilen geceler, çiftli geceler olur; eğer ay eksik (29) çıkar ise, bu durumda da muhtemel Kadir Gecesi tekli gecelerde olur. Dolaylısıyla netice de tekli olsun, çift olsun, son 10 günün her iki gecelerinde kıyam etmek, ihya etmeye çalışmak vacip olmuş olur." [112]

İbn-i Kesir der ki: İmam Malik merhumdan da Kadir Gecesi'nin araştırılmasında son 10 gecenin eşit olduğu ve bir gecenin diğerine tercih edilemeyceğini belirten bir rivayet nakledilir. Ben, Şâfii merhumun şerhinde böyle gördüm." Güzel olan, her vakit fazlasıyla dua etmektir. Ama Ramazan ayında daha çok. Bu ayın da son 10 gününde daha çok ve ayrıca tek gecelerinde en çok ibadet edilmesi daha iyidir."[113]

Hz. Aişe'den gelen bir rivayette, Rasûlullah şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın son 10'unda arayın"[114]

Hz. Aişe anlatıyor: "Rasûlullah, vefat edinceye kadar Ramazan'ın son 10 gününde itikafa girer ve derdi ki: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde arayın." Rasûlullah'tan sonra, zevceleri de itikafa girmeye devam ettiler."[115]

Yine Aişe'den gelen iki rivayette: "Rasulullah, (Ramazan'ın son) 10 gününde kendisini o kadar çok ibadete verirdi ki, başka zaman o kadar

---

112 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

113 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548

114 Buhârî, Leyletü'l-Kadr 3; Tirmizî, Savm 72. İbn-i Ebi Şeybe'nin de kaydettiği bu hadisteki "teharru" (arayın) fiili yerine "ütlubu" (talep edin) fiili bulunan rivayeti ise İbnü Ebi Şeybe, İbn-i Cerir, Muhammed b. Nasr ve ibnü Merduyeh tarafından tahriç edilmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571.

115 Buhârî, Fadlu Leyletü'l-Kadr 3, İtikâf 1,14; Müslim, İtikaf 5, (1172); Muvatta, İtikaf 7, (1, 316); Tirmizî, Savm 71, (790); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 44); Ebû Dâvud, Sıyâm 77, (2462, 2464); İbnu Mâce, Sıyâm 59; (1771).

cehd göstermezdi."[116] "Ramazan'ın son 10 günü kaldığında önlüğünü bağlar ve hanımlarından uzaklaşırdı."[117]

Hz. Ali'den gelen rivayete göre ise "Allah Rasulü, Ramazan'ın son 10 gününde büyük-küçük namaza takati olan herkesi uyandırırdı."[118]

Rasul-i Ekrem, geceleyin Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin kapısını çalar ve "Namaz kılmak üzere kalkmaz mısınız!" diyerek seslenirdi.[119]

Hatta Rasul-i Ekrem, Ramazan'ın son on gününde iftarları bile sahur vaktinde yapar, iftar ile sahuru bitiştirirlerdi, her akşam ile yatsı namazı arasında yıkanırlardı.[120] İbn-i Cerir: "Onlar Ramazan'ın son onunda her gece yıkanmayı müstehap görüyorlardı." demiştir. İbrahim en-Nehaî de son ondaki her gece yıkanırdı. Onlardan öyle kimseler vardı ki, Kadir Gecesi olması ümit edilen her gecede yıkanır, güzel kokular sürünürlerdi.[121]

Hz. Peygamber demiştir ki: "Bana (rüyamda) Kadir Gecesi gösterilmişti. O sırada beni ailemden (eşlerimden) biri uyandırdı; ben de (gördüğümü) unuttum. Siz onu son on (gece) içinde arayın!"[122] Diğer rivayette: "... Bunun üzerine o (gecenin vakti hakkındaki bilgi) bana unutturuldu. Artık siz onu (Ramazan'ın) son on gününde arayınız!" demiştir.[123]

İbnü Ebi Şeybe ve Abd b. Humeyd, İbn-i Ömer'den naklen: Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde arayınız!"[124]

İbn-i Cerir, Ebû Zabyan tariki ile İbn-i Abbas'tan nakilediyor: Bir topluluk halinde oturuyorlardı. Hz. Rasulullah süratle onlara doğru geldi ki biz de onun süratinden dolayı korktuk. Bize ulaşıp selam verdikten sonra

---

116 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.

117 Bu hadisin rivayetinde Ahmet b. Hanbel münferit kalmıştır. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548

118 Tirmizi, Sıyâm, Hadis no: 795. Tirmizi: "Bu, hasen-sahih bir hadistir." demiştir. Müsned-i Ebi Ya'la, 1/282; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/174; Taberânî, el-Evsat. Taberânî'nin isnadında Abdulgaffar ibn-i el-Kâsım vardır ki bu şahıs zayıftır. Ebû Ya'la'nın isnadı ise hasendir.

119 Buhari, Teheccüt, Tevhid, 3/10; Müslim, Salatü'l-Müsafirin, Hadis no: 775; Nesai, 3/205, 206; Ahmed b. Hanbel, 1/77, 91, 112. Bkz. İbn-i Kesir, 3/90

120 Hadis, Hz. Aişe'den ve daha başkalarından rivayet edilmiştir. İbnü Ebi Asım bu hadisi tahriç etmiştir. Ebû Bekir el-Hatib'in de bir tahrici vardır. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.343-344

121 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

122 Buhari, Leyletü'l-Kadr 2, 3; Ta'bir 8; Müslim, Sıyam 208; Ebû Davud, Ramazan 2,3.

123 Deylemî, Hadis No: 1789. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş... Ebû Seleme de, Ebû Hüreyre'den (naklen) dedi ki, Rasulullah şöyle buyurmuş: "Rüyamda) Kadir Gecesi'ni gördüm. Sonra ailemden biri beni uyandırdı..."

124 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

şöyle dedi: “Size böye süratle gelişimin sebebi, Kadir Gecesi’ni haber vermekti. Fakat –maalesef- aranızdaki şeyden ötürü o bana unutturuldu. Siz yine de onu (Ramazan’ın) son on gününde araştırın.”[125]

Peygamber Efendimiz buyurur ki: “İçinizden bazı insanların rüyasında Kadir Gecesi ilk 7’de gösterildi. Yine içinizden bazı kimselere de son 7’de gösterildi. Siz onu son 10’da arayın.”[126]

İmam Zühri der ki: Damre b. Abdillah b. Üneys’e “Nebi aleyhisselam babana Kadir Gecesi hakkında ne demişti?” diye sordum. Şu cevabı verdi: “Babam, bâdiye ashabındandı (yani çöllerde yaşayan bir insan idi). Anlattığına göre: (Bir gün) dedim ki: “Ey Allah’ın Rasulü! Bana konaklayacağım bir geceyi emir buyur.” Rasul- Ekrem: “23. gecede konakla!” buyurdular. (Damre b. Abdillah b. Üneys der ki: Babam) dönmüş giderken, Rasulullah: “Kadir Gecesi’ni (Ramazan’ın) son 10 gününde arayın!” diye seslendiler.”[127]

Ebû Hureyre demiştir ki: “Rasulullah (Ramazan ayının) son on gününde i’tikafa girerdi. Vefat ettiği yılda ise yirmi gün i’tikaf yapmıştı.”[128]

Ümmühâtü’l-mü’minînden Safîyye bint Huyey (rha), Ramazının son on gününde Mescid-i Haram’daki i’tikafı esnasında ziyaret etmek üzere Hz. Peygamberin yanına gitmiş ve O’nun yanında bir müddet konuşmuş, sonra da kalkmış, (ayrılmıştı).”[129]

Fültan b. Asım (radıyallahu anh)’dan: Hz. Peygamber’e geldim. Biz O’nu beklemek üzere otururken, yüzlerinde kızgınlık (belirtisi) olduğu halde çıkageldi. Uzun bir sûre hiç konuşmadan oturdu. Sonra, kızgınlık belirtisi yüzünden kaldırıldı ve şöyle buyurdu: “Ben Kadir Gecesi’nin kesin vakti) ve dalâlet Mesihi (Deccal’ın özellikleri ve kim olduğu) bana beyan edilmiş olduğu halde size gelmek üzere dışarı çıktım. Bunları açıklayayım diye size (gelmek üzere) çıkmıştım ki, mescidde aralarında şeytan olduğu halde kavga eden iki adamla karşılaştım. Onları ayırdım, (Ramazan’ın) son9

---

125 Suyûtî, Dürrü’l-Mensûr, 8/571

126 Müslim, Sıyam, 208

127 Hadisi Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü’l-Mensûr, 8/573.

128 Deylemî, 55. Bâb, Hadis no: 1786. Hadisin senedi: Bize Asım b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekr b. Ayyaş, Ebû Husayn’dan, (O) Ebû Salih’ten, (O da) Ebû Hüreyre’den (naklen) rivayet etti...

129 Deylemî, 55. Bâb, Hadis no: 1787. Hadisin senedi: Bize Ebu’l-Yeman rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb b. Ebi Hamza, ez-Zühri’den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Ali b. Hüseyn haber verdi ki, Safîyye bint Huyey kendisine haber vermiş ki...

on gecesinde gizli olan Kadir Gecesi (hafızamdan) geri alındı. Dalâlet Mesih'ine (Deccal'a) gelince, şüphesiz o, alnı açık, kör gözlü (gözleri mesholmuş) ve geniş göğüslü biridir. Kendisinde falan oğlu İbnü'l-Uzza'nın ya da Abdu'l-Uzza'nın kanı vardır." Diğer bir rivayet: "Kadir Gecesi'ne gelince, onu son on gecelerde arayın!" şeklinde gelmiştir."[130]

Üstad Bediüzzaman da "Aşr-i âhir-i Ramazan'da her gece, hususan tek gecelerde Leyle-i Kadrin bulunmak ihtimali kuvvetli olduğunu hadis-i şerif ferman ediyor."[131] demiştir.

İsmail Hakkı Bursevî ise: "Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on gününde oluş hikmeti şudur: O dönem, (20 günü müteakip) oruçlunun zayıf düşeceği, ibadette gevşeklik göstereceği zannedilen dönemdir. Kadir Gecesi'nin o dönemde oluşu, kişiyi onu bulabilme umuduyla gayretlendirir. Tek günlerde oluşu da Allah'ın tek olup teki sevmesinden dolayıdır. O, teklik zatının gereği olduğu üzere tek olanda teceli eder."[132] yorumunda bulunmuştur.

21. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 10'undaki tekli (21, 23, 25, 27 ve 29.) geceler arasında ya sabit bir tanesidir ya da her yıl "değişip durmakta"dır.

Esasen burada zikredeceğimiz hadisler, Kadir Gecesi'nin son 10 gecede bulunduğunu haber vermekle beraber, sabit veya değişken bir gece olduğuna açık bir ifade ve mana taşımamaktadır. Rasulullah'ın farklı yıllarda Kadir Gecesi'nin vaktiyle alâkalı değişik tarihler vermiş olması, esasen değişkenliğini daha çok akla getirmektedir. Bununla beraber, bazılarınca onun sabit telakki edildiği de görülmektedir.

Sahabe ve Tâbiinin çoğu, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on günündeki tekli gecelerde olduğuna inanırlar.[133]

Hz. Aişe'den: "Allah Rasulü: 'Siz Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son 10 günü içerisindeki tek rakamlı gecelerde arayınız.' buyurmuştur."[134]

---

[130] Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 18/335; Mecmeu'z-Zevâid, 3/178. Heysemî şöyle demiştir: "Taberânî bu hadisi el-Kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri Sahih'te isimleri geçen ravilerdir."

[131] Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 189 -s.1785

[132] Bursevî, Ruhu'l-Beyân, bkz. Kadir sûresi tefsiri.

[133] Aliyyü'l-Kâri', Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeynü'l-Hilm, 1/124.

[134] Buhârî, Leyletü'l-Kadir, 3; Müslim, Sıyam, 216. Hadisi ayrıca İbnü Merduyeh ve Beyhaki de kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573

Bir başka hadiste de: "... Siz onu son 10'daki tek gecelerde arayın."[135] denilmiştir.

Ebû Bekre demiştir ki: "Ben Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde araştırıyorum. Çünkü bizzat Rasulullah'tan şu hadis-i şerifi duydum: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son dokuz (21.gece), yedi (23.), beş (25.), üç (27.) veya son gecesinde arayın!" Ebû Bekre, Ramazan'ın 20'si gecesi, senenin sair gecelerindeki gibi namaz kılardı. Fakat son on girdiği zaman ciddi ibadet ederdi. 20'sini müteakip son dokuz günde Kadir Gecesi'ni talep etmeyi emrederdi."[136]

Abdurrahman b. Cevşen'den (radıyallahu anh): "Ebû Bekre'nin yanında Kadir Gecesi'nden bahsedildi. Bunun üzerine dedi ki: 'Ben Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 gününde araştırıyorum, Rasulullah'ın şöyle dediğini işittiğim günden beridir: '(Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın) son 10 gününde, (ayın bitimine) 9 gün kala (yani 21. gece), 7 gün kala (23. gece), 3 gün kala (27. gece) veya son gecede araştırın!' Ebû Bekre (radıyallahu anh) Ramazan'ın 20'sinde tıpkı senenin sair gecelerindeki gibi namaz kılardı, fakat son 10 güne girildiğinde ise (ibadet adına) ciddi cehd ü gayret gösterirdi."[137]

Bu konuda en kapsamlı rivayetlerden biri Ashabı Kiram'dan Ebû Said El-Hudrî hazretlerinin rivayetleridir ki, birbirlerinden farklı ifade ve manalar içermesi itibariyle şöylece kaydedebiliriz:

Ebû Said el-Hudri'den: "Rasulullah, Ramazan'ın ilk 10 gününde itikafa girdi, biz de onunla beraber itikafa girdik. Cibril gelip dedi ki: "Aradığın şey (yani Kadir Gecesi), günündedir de itikafa girmen isteniyor." Rasulullah, ayın ortasındaki 10 gününde de itikafa girdi, biz de onunla beraber itikafa girdik. Sonra Rasulullah, Ramazan'ın 20. günü sabahı kalktı. O, keçeden yapılmış bir Türk çadırında itikaf etmişti. Çadırın kapısı yerinde bir hasır bulunuyordu. Rasûlullah bu hasırı eliyle aldı, çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını (çadırdan) dışarı çıkardı ve mescidde bulunan insanlara hitap etmeye başladı. Halk ona yaklaştı. O da kendilerine hitaben dedi ki: "Ben Kadir Gecesi'ni idrak edebilme niyetiyle ilk 10 günde itikaf

---

135 Müslim, Sıyam, 212

136 Ahmed b. Hanbel, 5/36, 39; Tirmizi, Savm, Hadis no: 794; Nesâi. Tirmizi "Sahih-Hasen bir isnatla gelmiştir" demiştir.

137 Hadisi, Tayalisî, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd, Nesai, İbnü Cerir, Beyhaki, Hakim –ki sahihtir demiştir- ve Tirmizi –de sahihtir demiştir- rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574

etmiştim. Sonra ortadaki 10 günde itikafa devam ettim. Sonra bana melek geldi ve "Kadir Gecesi son 10 gündedir." dedi. "Benimle beraber itikafa girmiş olanlar tekrar (itikaf mahalline) geri dönsünler, dilerlerse son 10 günde de itikaf etsinler. Çünkü ben Kadir Gecesi'ni gördüm, fakat onu unuttum. O son 10 gecede ve tekli gecelerdedir. Ve yine ben (rüyamda) kendimi çamur ve su üzerine secde ediyor olduğumu görmüş gibiydim." (Böyle dedi.) Bunun üzerine o insanlar da Rasûlullah ile beraber tekrar itikaf eylediler. Mescidin tavanı o zaman hurma yapraklarıyla kapalıydı ve biz gökte hiçbir şey (bulut) görmüyorduk. Bir bulut kümesi geldi ve üzerimize yağmuru indirdi. Rasulullah bize namaz kıldırdı. Öyle ki ben, Rasulullah'ın rüyasını doğrular biçimde alnındaki çamur ve su izlerine kadar görüyordum."[138]

Ebû Nadra, Ebû Said el-Hudri'den nakletmiştir: Rasulullah şöyle buyurdu: "(Kadir Gecesi'ni) Ramazan'ın son 10 gününde araştırın. Onu 9., 7. ve 5.'de arayın!" Ben (Ebû Nadra) dedim ki: "Ey Ebû Said! Sizler, sayıları bizden daha iyi biliyorsunuz." "Evet." dedi. Dedim ki: "O halde, 9., 7. ve 5. ne demektir?" Şu cevabı verdi: "(Ramazan'ın başından) 21 gün geçtiğinde müteakiben 9. gece gelir. 23 gün geçtiğinde 7. gece gelir. 25 gün geçtiğinde, 5. gece gelir."[139]

Yine Ebû Said el-Hudri'den: Allah Rasulü: "Kadir gecesini son 10 gün içinde gözetleyin, bilhassa (ayın bitimine) 9 kala (21. gece), 7 kala (23. gece), 5 kala (25. gece), ve 3 kala (27. gecede) arayın!" buyurmuştur.[140]

Ebû Hureyre'den Ahmed ibn-i Hanbel'in rivâyet ettiği bir hadis-i şerifi, kuvvetli rivâyet olarak nakledeyim burada: "Leyletül-kadri leyletü sâbiatün, tâsiatün ve işrîne" buyuruyor Efendimiz. Bu hadis-i şerife göre: "Kadir Gecesi 27 veya 29'undadır." diye iki ihtimalli söylemiştir.

Peygamberimiz, bu gecenin Ramazan'ın son 10 veya 7 günündeki (21, 23, 25, 27.) tek gecelerden birisi olduğunu söylemiştir.[141]

---

138 Hadisi, Buhari ve Müslim kaydetmişlerdir. İmam Şafii, "Bu hadis, Kadir Gecesi'yle alâkalı rivayetlerin en sahihidir." demiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544 (Metin, "Müslim, Sıyam, 215"e ait olmakla beraber, Buhari'deki ile küçük farklı lafızlar birleştirilmiştir. M.H.)

139 Hadisi, Müslim, Ahmed b. Hanbel, Ebû Davud ve Beyhaki kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574-575

140 Hadisi Ahmed b. Hanbel tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

141 Müslim, Sıyâm, 212, 215, 208; İbn Mace, Sıyâm, 56. "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününün tek sayılı (21, 23, 25, 27; 29) gecelerinde arayınız." (en-Nevevi, Riyâzü's-Salihin, II, H. No: 1197)

Ubâde b. Sâmit'ten: Rasulullah bize Kadir gecesinden haber verdi ve dedi ki: Kadir gecesi, Ramazan ayının son on gününde, tekli gecelerden birisidir; ya (son) 9. gecedir (yani 21. gece), ya 7. (yani 23. gece), ya 5. (yani 25. gece), ya 3. (yani 27.) ya da son gecedir. Kim o geceleri Allah'ın rızasını isteyerek ibadetle geçirirse, muhakkak Allah Teala onun önceki ve sonraki günahlarını bağışlar. Kadir gecesinin emaresi, onun parlak ve saf bir gece olmasıdır. O gecede ay, dolunay şeklindedir, durgundur ne sıcaktır, ne soğuktur ve sabaha kadar hiçbir yıldız (şeytanları) kovalamak için (göktaşı olarak) kullanılmaz. Bu gecenin emarelerinden birisi de, ertesi sabah güneşin dosdoğru çıkması ve dolunay halindeki ay gibi, şuaları olmamasıdır. O gecede şeytan gündüzle beraber dışarı çıkamaz."[142]

Yine Ubâde b. Sâmit'ten: (Bir gün) Rasulullah, bize Kadir gecesini bildirmeyi isteyerek yanımıza çıkagelmişti de, müslümanlardan iki kişi (bu esnada) münakaşa yapmışlardı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Muhakkak ki ben, size Kadir gecesini haber vermeyi isteyerek yanınıza çıkageldim. Ancak falanla falan arasında bir münakaşa vardı. Bu sebeple (Kadir gecesine dair bilgi benden alınıp) kaldırıldı. Belki (bu) daha hayırlı olur. Artık siz onu (Ramazanın) son on gününde; (yirmi) beşinci, (yirmi) yedinci ve (yirmi) dokuzuncu (günlerinde) arayınız!"[143]

Übâde b. Sâmit'ten: Kadir gecesi sorulunca Allah Rasulü şöyle karşılık vermişlerdi: "Kadir gecesi, Ramazan ayında, son 10 günündedir; tekli gecelerden, 21., 23., 25., 27. veya 29. gecededir; ya da son gecededir..."[144]

İbn-i Abbâs'dan rivâyet edildiğine göre, Nebî şöyle buyurmuştur: "Ashâb'ım! Siz leyle-i Kadr'i Ramazan'ın aşr-ı ahîrinde arayınız! Leyle-i Kadir, ya Ramazan'dan 9 gece kala, yâhut 7 gece kala, yâhut da 5 gece kaladır."

Bu sebepledir ki Übey b. Ka'b, Ramazan'ın son tekli gecelerinde bilhassa tâatini artırıyordu, çünkü bu gecelerin Kadir Gecesi olabileceğini ümit ediyordu.[145]

---

142 Bu hadis İmam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle rivayet edilmiştir. Hadis, İmam Ahmed b. Hanbel'de (5/318) hasen bir isnadla mevcuttur. Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de geçmektedir. Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

143 Deylemî, 56. Bâb, Hadis no: 1788. Hadisin senedi: Bize Yazid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten, (O da) Ubâde b. Sâmit'ten (naklen) rivayet etti ki...

144 Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Merduyeh riyavet etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571.

145 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.326

İbn-i Ömer'den: «Rasulullah şöyle buyurmuştur: «Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son 10 geceleri arasındaki 5., 7. ve 9. gecelerde arayın!»[146]

İbnü Ebi Şeybe, el-Feletan b. Asım'dan naklen: Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Ben rüyamda Kadir Gecesi'ni(n vaktini) görmüştüm, fakat sonra onu unuttum. Siz Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 günündeki tekli gecelerde araştırın!»[147]

Cabir b. Abdillah'tan: Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Ben bu gece Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 günündeki tekli gecelerde olarak gördüm. Kadir Gecesi, hoş, tatlı, parlak bir gecedir; ne soğuktur, ne de sıcaktır. O gece, ay ile birlikte şeytanı dışarı çıkmaz, ta fecrin aydınlığı doğana değin."[148]

Ebû Kılabe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) son 10 gecedeki tekli geceler arasında (seneden seneye vakti) intikal edip durmaktadır."[149] Yine Ebû Kılabe'den başka bir rivayette; "Son 10 gecelerinin bütünü içerisinde (her yıl) cevelan edip durmaktadır, (vakti sürekli değişmektedir)."[150] denilmiştir.

Ebû Kılâbe ile beraber ulemadan bir topluluk, Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son 10 günü içerisinde her yıl farklı gecelere intikal etmekte olduğu kanaatindedirler. Kendisinden nakledildiğine göre, Kadir, bilhassa son 10 günün tekli geceleri arasında değişip durmaktadır. Yine Kadir'in, son 10 günde intikal edip durduğuna inananlardan birisi Müzenî ve İbnü Huzeyme'dir. İbnü Abdilber; bu meyanda İmam Malik, İmam Şafii, İmam Sevrî, İmam Ahmed, İmam İshak ve İmam Ebû Sevr'den de birtakım nakiller yapmıştır. Ne var ki bunların onlardan sâdır olup olmadığı mevzuundaki doğruluk pek uzak olsa da, söz konusu zevata göre, Kadir Gecesi'nin son 10 gün içerisinde olduğu ve bütün gecelerinde arandığı doğrudur.[151]

Nitekim Kandehlevî: "İmam Malik ve İmam Ahmed, Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son on günündeki tekli gecelerde bulunduğu ve vaktinin de seneden seneye değiştiği görüşündedirler."[152] demiştir.

---

146 Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579
147 Suyutî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571
148 Bu hadisi, Tehzib'inde İbn-i Cerir ve İbn-i Merduyeh Cabir b. Abdillah'tan rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571
149 Hadisi, Abdürrezzak ve İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581
150 Hadisi, İbnü Cerir Tehzib'inde tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581.
151 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.360
152 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

İbn-i Atiyye de bu görüşü paylaşanlardandır: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 10 gecesi içerisinde dönüp dolaşmaktadır. Neticede ulaşılacak en doğru görüş budur. Ayın tamam veya noksan olmasına bağlı olarak son 10 gecesindeki tekli gecelerdedir Kadir Gecesi. Onu arayan, ayın 20'sinden başlamak üzere ay sonuna kadar bütün gecelerde onu aramalıdır. Çünkü tekli geceler, ayın tam (30) gün olmasına göredir, yoksa noksan oluşuna göre değildir. Çünkü Allah Rasulü "3 (gece) kala, beş (gece) kala, yedi (gece) kala" şeklinde ifadeler kullanmıştır. Yine "Kadir Gecesi'ni 3., 5., 7. ve 9.'da arayın." hadisi vardır. İmam Malik: "9.'dan murad, 21. gecedir." demiştir. İbnü Habib de, İmam Malik'in şunu irade ettiğini şöyle der: "Eğer ay noksan olursa, bu, Allah Rasulü'nün bir ayın kemal ve noksan oluşu noktasında ihtiyatlı davrandığını ortaya çıkarır. Böyle bir durumda ise Kadir Gecesi'nin ihyası ancak son 10 gecenin tamamının ihyası ile mümkün olabliecektir."[153]

Dihlevî bir yılda iki Kadir Gecesi bulunduğunu, birinin yıl içinde, diğerinin ise Ramazan'ın son 10 gecesi içinde seneden seneye değişip durmakta olduğunu açıkça ifade etmiştir.[154]

22. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 9 yahut son 7 gecesi içerisindedir.

Abdullâh b. Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre, Nebî Efendimiz şöyle buyurmuştur: (Ashâb'ım!) Siz leyle-i Kadr'i Ramazan'ın aşr-ı ahîrinde arayınız!. Leyle-i Kadir, ya Ramazan'dan dokuz (gece) kala, yâhud yedi (gece) kala, yâhud da beş (gece) kaladır."[155] Aynı manada Enes'ten gelen rivayet de şöyledir: "(Kadir Gecesi'ni) son 10 gündeki 9., 7. ve 5. (gece)de arayınız!"[156]

İbn-i Abbâs'tan bir rivâyette Resûlullah Efendimiz: "O (Kadir Gecesi ya) Ramazan'ın aşr-ı ahîrinde geçen dokuz (gece)dedir, yâhud geri kalan yedi (gece)dedir." buyurmuştur.[157]

İbn Merduyeh, İbn Mes'ud'dan naklen: «Rasul-i Ekrem'e Kadir Gecesi'nden soruldu da şöyle cevap verdiler: 'Ben Kadir Gecesi'ni bili-

---

[153] İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/522.
[154] Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173
[155] Buhari, Kadir, Hadis No:949, 2021; Ebû Davud; İbn Cerir ve Beyhaki'den; ayrıca bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.
[156] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574 (Ahmed b. Hanbel'den).
[157] Buhari, Kadir, Hadis No:950

yordum, fakat sonra o bilgi benden gizlice alındı. (Fakat) muhakkak ki o, Ramazan ayındadır. Siz Kadir Gecesi'ni, (Ramazan'ın bitmesine) 9 gün kala (yani 21. gece) veya yedi gün kala (yani 23. gece) veya üç gün kala (yani 27. gecede) arayın. Onu (tanımanızı sağlayacak) alâmeti ise güneşin o sabah şuasız (ışınsız) olarak doğmasıdır. Kim bütün seneyi (gecelerini ibadetle) kıyam ederek geçirir ise mutlaka Kadir Gecesi'nin üzerine düşer (ona bir şekilde rastlar.)»[158]

İbn-i Ömer'den: Muhakkak ki Rasulullah şöyle buyurdu: «Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son yedi gününde arayınız!»[159]

Yine Abdullah İbnu Ömer anlatıyor: Hz. Peygamber'in ashabından bazılarına, rüyalarında, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son 7 gecesinde olduğu gösterildi. Rüyaları kendisine anlatılınca Rasul-i Ekrem: "Görüyorum ki, rüyanız son 7 (gecesin)de tetâbuk etmektedir (birbirini tutuyor). Öyleyse, Kadir Gecesi'ni aramak isteyen, onu (Ramazan'ın) son 7 (gecesin)de arasın!" buyurdu."[160]

Şu hadis-i şerif de, Rasulullah'ın Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son yedi günü içindeki 23., 25. ve 27. gecelerde aradığı ve ihya ettiğini göstermektedir. Ebû Zerr-i Gıfârî nakletmiştir: Rasulullah Efendimiz bize namaz kıldırırdı, birlikte kılardık. Ramazan ayının 23. gecesi olduğu zaman kalktı bize namaz kıldırdı; tâ gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar. 24. gecesi bize namaz kıldırmaya gelmedi. 25. gecesi olduğu zaman tekrar geldi, bize namaz kıldırdı; tâ gece yarısına kadar bu namaz devam etti. Biz kendisine: "Ya Rasulallah, bu gecemizi nafile ibadetle devam ettirseniz pek güzel olur." dedik. Bunun üzerine bize: "İmam, namazını bitirinciye kadar bir kimse onunla namaz kılar ise, kendisine gecenin tümünü ibadetle geçirme sevabı verilir." dedi. Ertesi 26. gece Rasul-i Ekrem bize namaz kıldırmadı. Ramazan'ın 27. gecesi olduğu zaman kalktı, bize namaz kıldırdı. Hâne halkını da topladı. Hatta biz felâhı bize kaçırtacak diye korktuk." "Felâh nedir?" diye sorulunca Ebû Zer: "Sahur (yemeği)" cevabını verdi."[161]

---

158 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

159 Deylemî, Hadis No: 1790. Hadisin senedi: Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş:…

160 Buhârî, Teheccüd 21, Leyletü'l-Kadr 2; Müslim, Sıyâm 205, (1165); Muvatta, İ'tikâf 14, (1, 321). Hadisi ayrıca Beyhaki de tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573-574

161 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.150-151

"Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son 10'unda arayın. Eğer sizden birisi zayıf veya aciz düşer ise, (en azından) geri kalan 7 gününe olsun (o acziyet ve zaafiyet) gâlib olmasın."[162]

Ebû Zer'in anlattığına göre: "Ben insanlara Kadir Gecesi'ni soruyordum. (Bir gün) "Ya Rasulallah, bana Kadir Gecesi'nden haber ver. Kadir Gecesi (geçmiş) peygamberler birlikte (onların zamanında) bulunan, kendisinde onlara vahyin indiği,[163] onlar vefat edince de (göğe) kaldırılmış olan bir gece midir; yoksa kıyamet gününe kadar (her yılda) mevcut olan bir gece midir?" dedim. "Bilakis kıyamete kadar bulunur." dediler. "O Ramazan ayında mıdır, yoksa Ramazan dışında mı?" diye sordum. "Bilakis Ramazan ayındadır." cevabını verdi. "Kadir, Ramazan'ın neresinde bulunur?" dedim. "İlk 10 gününde ve son 10 gününde." dediler. "Bu iki 10'dan hangisinde?" dedim. "Son 10 gününde. Bu konuda daha fazla bana soru sorma." Sonra Rasulullah bazı şeyler anlattı. Derken ben Rasulullah'ın bir ânını değerlendirerek fırsat yakaladım ve dedim ki: "Ya Rasulallah. Senin üzerine yemin ederim, hakkım hatırına bana Kadir Gecesi'nin o son 10'un hangi gecesinde olduğunu söylemediniz?" dedim. Bana öyle bir kızdı ki, kendisiyle beraber olduğum tarihten bu yana hiç böyle kızdığını görmemiştim. "Eğer Allah Teala isterse sizi ona muttali kılar.[164] Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son yedisinde arayın. Artık bundan öte daha fazla bana soru sormayın!" buyurdular."[165] Bir başka rivayette Allah Rasulü, Ebû Zer'e: "Ben sizi bana bu konuda soru sormayı yasaklamamış mıydım? Eğer Allah Teala bana size Kadir Gecesi'ni haber vermeme izin verseydi, muhakkak ben de haber verirdim. Ben Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son 7 gününde olduğundan da (yüzde yüz) emin değilim." demiştir.[166]

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste, Rasulullah'ın bulunduğu bir mecliste Kadir Gecesi konuşuldu. Rasulullah: "Bugün Ramazan'ın

---

[162] Müslim, Sıyam, Hadis no: 1165

[163] "Kendisinde onlara vahyin indiği" ibaresi Muhammed b. Nasr'ın kaydında mevcuttur. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

[164] Bu "Eğer Allah Teala isterse sizi ona muttali kılar." cümlesi Muhammed b. Nasr'ın kaydında mevcuttur. Bkz. Dürrü'l-Mensûr, 8/572

[165] İbn-i Hibban, 5/274; Hakim, Müstedrek, 1/437. Hadisi, Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572-573. Ayrıca Ahmet b. Hanbel ve Nesai de bu hadisi Yahya b. Said kanalıyla yine Ebû Zer'den nakleder. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

[166] Bu cümleler, yukarıdaki hadisin İbn-i Hibban ve Hâkim'deki tahriçlerinde mevcuttur. BKz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.354

kaçı?" diye sorunca, 22'si denildi. Peygamber de: "Öyleyse bu gece onu arayın!" buyurdu. Hz. Ebû Zer diyor ki: Ben Rasulullah'a "Kadir Gecesi Peygamber'in yaşadığı zamana mı aittir, yoksa sonra da devam edecek midir?" diye sordum. Rasulullah: "Kıyamete kadar devam edecektir." buyurdu. Ben "Kadir Gecesi, Ramazan'ın hangi bölümünde bulunur?" dedim. Efendimiz: "Onu ilk 10 günde ve son 10 günde ara!" buyurdular. Sonra Efendimiz başka konulara geçtiler. Ben yine bir ara fırsat bularak: "Peki, Kadir Gecesi o 10 günün hangi kısmında bulunur?" deyince, Rasulullah o kazar kızdı ki, ne ondan önce bana böyle kızmıştı, ne de sonra. Şöyle buyurdu: "Eğer Allah bize onu bildirmek isteseydi, bildirmez miydi? Kadir Gecesi'ni son 7 gecede ara. Artık bundan sonra hiçbir şey sorma!" dediler.[167]

"**Ramazan'ın son 7 gününün ilk gecesi 23. gece midir, 24. gece mi?** Bu konu üzerinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları; son yedinin ilk günü 23. gecesidir, demişlerdir. Bu hesap, Ramazan ayının tamam (30 gün olarak) değil de, noksan (mesela 29) sayılmasına göredir, çünkü o kesindir. Kaldı ki bu, İbn-i Abbas'tan da rivayet edilmiştir. Sahih-i Buhari'de de Hz. Bilal'den gelen rivayette: "Son on günün yedisinin ilki 23. gecedir." demiştir. İbnü Ebî Şeybe'nin tahriç ettiğine göre: "Son yedinin ilk gecesi, 23. gecedir."[168] ve bu İmam Malik'in de kavlidir. Demiştir ki: "Benim görüşüme göre –Allahü a'lem- (ayın sonundan başlayarak) 9. gece, 21. gecedir; 7. gece, 23. gecedir; 5. gece, 25. gecedir." Bunu Abdülmelik b. Hubeyb, "Eğer Ramazan, bir noksan (29) sayılırsa, böyle hesaplanır." diyerek te'vil etmiştir, açıklamıştır. Hâlbuki bunun bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Çünkü bu hesap üzere bu gecelerde amel etmeye gayret göstermek emredilmiştir. Ramazan'ı bir gün noksan sayarak yapılan bir hesaplamayı ölçü almak mümkün değildir, (doğru olmaz).

Eyyub es-Sahtiyânî, her Ramazan'ın 23. gecesi yıkanır, güzel koku sürünürdü, 24. gece de böyle yapardı ve şöyle derdi: "23. gece, Medine ehlinin (Kadir olduğunu ümit ederek kabullendiği) gecedir, 24'ü de bizim. Yani Basralıların." Sâbit ve Humeyd de tıpkı Sahtiyânî gibi yaparlardı. Bir topluluk 24. gecede bolca amel yapmaya gayret gösterirdi. Enes ve Hasan'dan nakledildiğine göre, şöyle demiştir: "Yirmi sene güneşi gözlemledim. Ramazan'ın 24. geceler(in sabahın)da ışınları olmaksızın (mat bir şekilde) doğduğunu fark ettim." (Yani bu alamet, 24. gecelerin Kadir

167 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.
168 İbnü Ebi Şeybe, Musannaf, 3/75.

Gecesi olduğunu gösteriyor.) Nitekim Buhari de İbn-i Abbas'tan, güneşin Kadir sabahında şuasız doğduğuna dair bir hadis-i şerif nakletmiştir.[169] Mahfuz olan ise, 23. gece olmasıdır denilmiştir. Nitekim Kur'ân'ın, Ramazan'ın 24. gecesi indirildiğine dair hadis gelmiştir.

Aynı şekilde Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Zer de Ramazan'ı tam (30 gün) saymışlardır. Onlara göre son 7 günün ilki 24. gecedir. Bu görüşü paylaşanlardan İbnü Abdilber de, "Asıl olan, ayın tam olarak hesaplanmasıdır." kuralı ile istidlal etmiştir. Bu sebepledir ki Nebiy-yi Ekrem, eğer hava bulutlu olursa, noksan tutulması ihtimaline binaen, Ramazan'ı 30'a tamamlamayı emretmiştir. Dolayısıyla bizim (Hanbelîlerden de) bazı ulema bu görüşü tercih etmişlerdir.[170]

Enes'ten rivayet edildiğine göre: Hz. Peygamber Ramazan'ın 24. gecesi geldiğinde ise hiç uyumazdı.[171] Bu, isnadı zayıf bir hadistir. Rasulullah'tan, son yedi günün ilkinin 23. gece olduğuna delalet eden başka hadis-i şerifler de sâdır olmuştur. Câbir'den rivayet edildiğine göre; Abdullah b. Üneys, Ramazan'ın 22'sinde, Rasulullah'a Kadir Gecesi'ni sormuştu. Resûlullah "Siz onu bu son 7 günde arayın, yani bu aydan geri kalan son 7 günde." cevabını vermişlerdir.[172]

Aynı şekilde Abdullah b. Üneys'ten rivayet olunduğuna göre, onlar Hz. Rasul'e Kadir Gecesi'ni sormuşlardı. Bu olay, Ramazan'ın 23. akşamı idi. Allah Rasulü şu cevabı verdiler: "Siz onu bu gecede arayın!" (yani 24. gecede. Çünkü 23'ün akşamı demek, 24'ün gecesi demektir. M.H.) Topluluktan bir adam: "O halde Kadir Gecesi, son sekiz günün ilki olmaktadır?" deyince Allah Rasulü: "Hayır, o sekizin ilki değildir; bilakis son yedinin ilk gecesidir. Muhakkak ki ay tam (30 gün) olmuyor." karşılığını verdi."[173]

Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre: Rasulullah Efendimiz: "Aydan kaç gün geçti?" diye sormuşlardı. "22 gün geçti, (bitmesine) sekiz gün kaldı." dedik. "Hayır, bilakis 22 gün geçti, fakat 7 gün kaldı. Siz onu (Kadir Gecesi'ni bu) gecede arayın!" buyurdular."[174] Bu (29 gün oluş), o aya mahsus olabilir ki Rasulullah onun noksan olacağına muttali olmuş

---

[169] Buhari; Müslim, Müsâfırîn 179; Ahmed b. Hanbel, 5/324; ayrıca bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.336

[170] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.354-355

[171] Ebû Nuaym, Hılye, 6/306.

[172] Heysemî, Mecmeu'z- Zevâid, 3/175; Ahmet b. Hanbel. İsnadı hasen derecededir.

[173] Ahmet b. Hanbel, 3/495

[174] Ahmet b. Hanbel, 2/451

demektir. Cidden uzak bir ihtimaldir. Söz konusu Ebû Hureyre hadisinin tamamındaki Rasulullah'ın şu ifadesi ise tam mezkur mananın hilafına delalet etmektedir: "Bir ay, işte şöyle, şöyle ve şöyledir." buyurdu, sonra üçüncüde başparmağını yumdu." Rasulullah'ın bu hadisi, umumî bir hüküm koymadır. O, bir ayı noksanıyla hesap etmiştir, çünkü o (yani 29 gün) ebedî olarak bir ayın kesin günleri olmaktadır. Eyyub es-Sahtiyânî ve İmam Malik'in ve daha başkalarının da görüşleri bu istikamette idi, malum olduğu üzere. Bu ikisinin kavline göre, Ramazan'ın bitişine 7 gün kalanın gecesi, 23. gece olmaktadır. 5 gün kala 25. gece olmakta, 9 gün kalanın gecesi ise 21. gece olmaktadır.[175]

Numan b. Beşir (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisi, Kadir Gecesi'nin ayın başından geçen günleri baz alarak (yani Ramazan'ın 21. veya 23. günleri gibi) hesaplamaya karşı çıkmıştır ve sahabenin ayın bitişine kalan günleri baz alarak Kadir Gecesi'ni hesaplamış olduklarını bildirmiştir (yani ayın bitmesine 9 gün kala, 7 gün kala gibi...). Bu ihtimal, Rasulullah'ın "Kadir Gecesi'ni 9., 7. veya 5. gecelerde arayın!"[176] hadisine benzemektedir. Şüphesiz 9., 7., veya 5. gibi ifadeler ile kastedilen Ramazan'dan hem geçen günler, hem de kalan günler olabilir, her ikisine de muhtemeldir. Bununla beraber İbn-i Abbas'tan ve Ebû Bekre'den ve o meyanda gelen sair hadis-i şerifler, söz konusu ifadeleri ayın bitimine kalan günler olarak hesaplanmasını belirlemektedir, geçen günlere muhtemel oluşunu kesin olarak kapamaktadır. Bu durumda ise ortada sadece bir ihtilaf kalmış oluyor ki o da: "Ramazan ayın bitişi (29 gün şeklinde) noksan olarak mı, yoksa (30 gün şeklinde) tam olarak mı hesap edilecektir?"

Ramazan'ın 29 veya 30 çekmesine göre son 10 günün Hesaplanması:

İbn-i Abbas'tan gelen bir başka hadis, "geçen günler" veya "gelen günler" mi olduğu mevzunda şüphe içerir biçimde rivayet edilmiştir. Buhari, hadisin her iki vechini de tahriç etmiştir. Ebû Zer'in "Rasulullah'ın, Ramazan'ın son 10 gününün tekli gecelerini ikame ettiği"ne dair hadisi, Ebû Davud Tayâlisî sarih bir lafızla kaydetmiştir: "Rasulullah, son 10 günün çift gecelerini de tekli geceleriyle birlikte ibadetle geçirmiştir ve o çift geceleri, ayın son gecesini esas alarak tekli geceler şeklinde hesaplamıştır. Ayı da

175 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.356

176 Buhari, Salatü't-Teravih, 4/267, 268, Hadis No: 2023 (Übade'den rivayetle); Müslim, Sıyam, Hadis no: 1167 (Ebû Said'den rivayetle).

tam (30 gün) olarak almıştır. Rasullullah ikame etmeleri sebebiyle neredeyse sahuru kaçırmaktan endişelendikleri geceyi, 28. gece kılmıştır. Bu ise, ayın bitişi öncesi 3. gecedir. "Bu, bazı ravilerin manadan anladıklarıyla yaptıkları bir tasarruftan ibarettir." de denilmiştir. Allahü A'lem.

Hadislerde geçen geceleri, ayın sonundan başına doğru hesaplayanlara göre, ayın noksan (29 gün) olarak takdir edilmesi durumunda, 'son 10 gün'ün ilki 20. gece olması gerekir, ayın noksan olması ihtimaline göre; ki aksi takdirde bu durumda 20. gece olmaksızın "son 10"un mevcut olabilmesi mümkün olmaz.

Denilebilir ki: 'Son 10', Ramazan'ın başından 20 gün geçtikten sonra geriye kalan zaman dilimidir, ister tam olsun, ister eksik olsun fark etmez. 'Son 10' tabirinden kastedilen mana budur. Kıyâmı da son on gecenin kıyamıdır. Bu, tıpkı "Zilhicce'nin 10'unda oruç tuttu." cümlesinde, (yahut Zilhicce'nin 10 günü orucu ifadesinde), ilk 9 günlük oruç kastedilmektedir. Bu sebepledir ki İbn-i Sîrîn "Zilhicce'nin 10 günü orucu" ifadesini beğenmemiştir ve: "9 günü oruç tuttu." denilmelidir." demiştir. "Zilhicce'nin 10 günü orucu" ifadesini reddetmeyen cumhur-u ulema ise: "10'a izafe edilen oruç, ancak ondan mümkün olan oruçtur, yani Zilhicce'nin 10'u (bayramın 1. günü olan) Nahr günü hariç geriye kalan günler demektir, (yani 9 gün). 10 bu manaya ıtlak olunur, çünkü 10'un en çoğu böyle ifade edilir. Allahü a'lem." buyurmuştur.[177]

M. Zekeriya Kandehlevî'nin meseleye yaklaşımı ise şöyledir: "Çoğunluk âlimlere göre Ramazan'ın son 10 günü, 21. geceden başlamaktadır. Ay ister 29 çeksin, ister 30, fark etmez. Bu hesaba göre yukarıdaki hadise uygun olarak Kadir Gecesi'ni 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerde aramak gerekir. Ay 29 çekse bile yine de ona Ramazan'ın son 10 günü denilir. Fakat İbn-i Hazm'e göre, hadisteki Aşare kelimesi 10 sayısını ifade ettiği için, 30. gün yeni ay görünürse bu hesap o zaman doğrudur. Fakat ay 29'unda göründüğü takdirde, Ramazan'ın son 10 günü 20. geceden başlamış olur. Bu hesaba göre tek sayılı geceler, 20, 22, 24, 26 ve 28 olur.

Rasulullah, Kadir Gecesi'ni aramak için Ramazan'ın son 10 gününde itikafa girerdi. Bu son 10 güne ise ittifakla 21. geceden başlardı. Bundan dolayı çoğu âlimlerin, "Kadir Gecesi, 21. geceden başlayarak, tek sayılı gecelerde olması kuvvetli bir ihtimaldir." görüşü tercih edilmiştir. Gerçi diğer

---

[177] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357

gecelerin de Kadir Gecesi olması ihtimali vardır. Bu iki görüşe göre de Kadir Gecesi'ni aramak için Ramazan'ın 20. Gecesinden başlayıp Bayram gecesine kadar her geceyi ibadetle geçirmeli ve Kadir Gecesi olabileceğini düşünmelidir. 10 veya 11 gece uyanık kalmak, öyle büyük ve zor bir şey değildir. Sevabını uman birine bu geceleri uyanık geçirmek hiç ağır gelmez."[178]

23. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 10 günündeki ilk 7 gece içerisindedir.

Buhari'nin rivayetinde Ebû Abdullah der ki: "Bana Rasulullah'ın müezzini Bilal, Kadr gecesinin, Ramazan ayının son 10 günündeki ilk yedi gün içerisinde olduğunu haber vermişti."[179] İlk yedi ise 21, 22, 23, 24, 25, 26, ve 27. geceler olmaktadır. Bu hesap ay 29 da çekse, 30 da çekse değişmez, sabittir; çünkü 'ilk yedi' denilmiştir.

24. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 21. gecesidir.

Yukarıda geçen Ebu'l-Muhezzem'in hadisinde 21. gece, muhtemel Kadir geceleri arasında sayılmıştır.

Ayrıca Ramazan'ın son on günü veya son on günün tekli gecelerinde Kadir Gecesi'nin araştırılmasına dair hadisler, bütünüyle 21'inin Kadir Gecesi olabileceği ihtimaline delalet etmektedir. Aşağıdaki hadis bu meyanda daha müstakil bir delaleti içermesi bakımından özellikle zikredilebilir:

Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber'le birlikte Ramazan'ın orta 10 gününde i'tikafa girdik, 20. günün sabahı olunca (itikaf bitti düşüncesiyle) biz eşyalarımızı (evlerimize) taşıdık. Rasûlullah Efendimiz, bir gündüz daha itikafta kaldı, derken 21. gece geldi. Bu gece Rasulullah itikaftan çıktı ve bize bir hutbe îrâd etti de sonra şunu söyledi: "Bana bu gece Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğu gösterilmişti, ama sonra unutturuldu yahut ben unuttum. Rüyamda, o gecenin sabahında kendimi su ve çamur içinde secde eder gördüm. Siz, (Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın) son 10'unda ve tek gecelerde arayın. Benimle beraber itikafa girmiş olanlar, itikaf mahallerine dönsünler, son 10 günde de itikaf yapsınlar." Rasûlullah, itikaf mahalline dönünce, biz de yerlerimize çekildik. Gökte bir bulut parçası (bile) görmüyorduk. Sonra bir bulut parçası geldi,

---

178 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.599

179 Bu rivayet mevkuftur. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

derken günün sonuna doğru hava iyice bozdu. (Gökten şiddetli bir) yağmur boşandı. Hattâ Mescid'in sakfı (Rasûlullah'ın secde mahalline) aktı. Mescid o sıralarda üzeri hurma dallarıyla örtülmüş çardak şeklindeydi. Ben Rasûlulllah'ın suya ve balçığa secde ettiğini (gözümle) gördüm. Hz. Peygamber'in alnında ve burun yumuşağı üzerinde su ve çamur bulaşığı (eseri) gördüm, (o gün, Ramazan'ın) 21. (gecesinin) sabahı idi."[180]

İbn-i Mes'ud'dan sabit olduğuna göre kendisi şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni 17. gecede araştırın, (yani) Bedir sabahı veya 21. gecede araştırın." Kendisi bir başka rivayette: "17. gecede araştırın, olmazsa 19. gecede araştırın!" demiştir.[181]

Yine İbn-i Mes'ud'dan, şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'dan 17 gece geçince talep edin. Çünkü o, Bedir günü sabahıdır ki Cenab-ı Mevla o gün hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız, bu hükmü böylece kabul edeceksiniz."[182] "Yine Kadir Gecesi'ni 21. ve 23. gecelerde arayın. Çünkü o, tek sayılı bir gecededir."[183]

İbn-i Mes'ud'dan gelen bir rivayette, kendisi Rasulullah'ın şöyle dediğini aktarmıştır: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 17. gecesi, 21. ve 23. gecesinde arayın!" Sonra sustu."[184]

Abdullah İbn-i Mes'ud'dan merfu olarak rivayet edildiğine göre Rasul-i Kibriya: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 27, 23 ve 21. gecelerinde arayın." buyurmuş ve sonra da sükût etmiştir.

Denilmiştir ki: Sahih olan İbn-i Mes'ud üzerine nisbet edilmesidir. Nitekim ondan sabit olduğuna göre kendisi şöyle demiştir: "Kadir Gecesi'ni 17. gecede araştırın, (yani) Bedir sabahı veya 21. gecede araştırın."[185]

---

180 Buhârî, Fadlu Leylet'l-Kadr 2, 3, İtikaf 1, 9, 13; Müslim, Sıyâm 213, 215; Ebû Davud, Salat 320, Ramazan 3; İbnu Mace, Savm, 56; Muvatta, İ'tikaf 9. Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, Tayalisi, Ahmed b. Hanbel, İbnü Cerir ve Beyhaki de kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573. (Metin, 3 farklı rivayetin küçük farklarının birleştirilmiş şeklidir. M.H.)

181 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

182 Enfal 8/41

183 Hadisi, Said b. Mansur, İbnü Ebi Şeybe, Muhammed b. Nasr, Taberani ve İbnü Merduyeh tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

184 Hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

185 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1384. Bkz. Câmiu'l-Usul, 9/255. Hadisin isnadı hasendir. Münzirî: "Bu hadisin senedindeki Hakîm b. Seyf hakkında söylenti vardır." demiştir.

Bazı âlimler, Kadir Gecesi "21. gecedir." demişlerdir ki, İmam Şafii'den meşhur olan bu kavlidir, Ebû Said el-Hudrî'nin hadisi[186] sebebiyle. Kendisinden aktarıldığına göre, Kadir Gecesi Ramazan'ın 21. ve 23. gecesinde aranır. el-Kadîm'de şöyle demiştir: "Bana öyle görünüyor ki –Allahü a'lem– bu mevzuda hadislerin en kuvvetlisi, 21'i veya 23'üdür. [Yani Hz. Ali b. Ebi Talib'in vefat ettiği gündür.][187]

Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 17., 24., ve 27. geceler olduğu hakkında da rivayetler gelmiştir. Yine Hz. Ali ve Hz. İbn-i Mes'ud'a 21. ve 23. gecelerde aranacağına dair hadisler gelmiştir.[188]

Enes b. Malik'ten: Rasul-i Ekrem: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 1. gecesinde arayın veya 9. gecesi, yahut 11. gecesi, veyahut 21. gece, ya da son gecesinde arayın!»[189]

Ubâde b. Sâmit'ten; Efendimiz: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 gününde, (ayın bitmesine) 9 gün kala (yani 21. gece), veya 7 gün kala (yani 23. gece), ya da 5 gün kala (yani 25. gecede) talep edin!"[190] buyurmuşlardır.

Muhammed b. İshak da Kadir Gecesi'nin 21. gece olduğunu söylemiştir.[191]

25. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 23. gecesidir.

Ramazan'ın son 10'un, son 7'nin veya son 10'un tekli geceleri içerisinde bulunan 23. ve 25. gece, bu meyandaki mezkur hadislerle de aynı zamanda te'yidlenmiş demektir. Yukarıda zikredildiği üzere, son yedinin ilk gecesi, ayı 29 gün olarak hesaplayan Medine ulemasına göre 23. gece olarak kabul edilmiştir. Binaenaleyh Kadir Gecesi'ni 'son yedi'de aramayı tavsiye eden hadisler, 23. geceyi de Kadir Gecesi olabilir şeklinde mütalâa etmiş olmaktadırlar.

Böyle genel ifadeler mahfuz olmak kaydıyla, beri taraftan şu gelen hadislerde ise açıkça 23'ü ifadesi geçmektedir ki, dikkati câlibdir:

---

186 Buhârî, Leyletü'l-Kadr 1, 13; Müslim, Sıyâm 215, (1165); Ebû Dâvud, Salat 320, (1382-1383) Veya Ramazan 3; İbnu Mâce Savm, 56, (1766); Muvatta, İ'tikâf 9 (1, 319).

187 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

188 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

189 Bu hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

190 Hadisi, Tayalisi ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

191 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

Rasulullah bir sahabiye Kadir Gecesi'nin 23'ünde olduğunu belirtmiştir. Hz. İbn-i Abbas diyor ki: "Ben uyuyordum. Rüyamda birisi bana: "Kalk bu gece Kadir Gecesi'dir." dedi. Ben hemen kalkıp Rasulullah'ın huzuruna gittim. Namaz kılmaya başlamıştı. O gece 23. gece idi."[192]

Abdurrahman İbnu Ubeyd es-Sunâbihî, Hz. Bilâl-i Habeşî'den şu hadisi rivayet etmiştir: Hz.Bilâl, Rasûlullah'ın Kadir Gecesi hakkında şöyle söylediğini işitmiştir: «O, son 10'dan 7'nin ilkidir. Yani 23. gecedir.»[193]

Abdurrahman ibni Asîle es-Sunâbihî diyor ki: "Yemen'den bir grup muhacir olarak yola çıktık. el-Cuhfe mevkiine geldiğimizde, bir binekli kişi bize doğru yöneldi. Ben "Bir haber mi var?" dedim. O da: "Hz. Peygamber'i beş gün önce defnettik." dedi... Benim ile Rasulullah'ın vefatı arasında sadece beş gece vardır. Ben Cuhfe'de iken o vefat etti. Ben (Medine'ye) geldiğimde, Rasulullah'ın ashabı da toplantı halindeydiler. Hz. Bilal'e Kadir Gecesi'ni sordum. Dedi ki: Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) 23. gecesidir."[194]

Sahabe-i Kiram'dan Ebû Bürde Eslemî de "Kadir Gecesi Ramazan'ın 23. gecesidir." demiştir."[195]

"Rasulullah, Kadir Gecesi hakkında demiştir ki: "Bana Kadir Gecesi'nin sabahında su ve çamur içinde secde eder vaziyette olduğum gösterildi." dedi. Daha sonra sabah namazından ayrıldı, 23. gün idi ve alnında su ve çamur izleri vardı."[196]

Said b. Müseyyeb: "Rasulullah, ashabından bir ile beraberdi. "Size Kadir Gecesi'ni haber vereyim mi?" buyurdu. "Evet ya Rasulallah" dediler. Bunun üzerine bir saat kadar sustu ve "Ben size daha ne dedimse dedim. Ben onu biliyordum, fakat sonra bana unutturuldu. Hani biz şöyle şöyle bir yerde beraber bulunduğumuz gün var ya, o hangi gece idi?" diye sordu. (Yaptığı gazvelerden birisine ait bir gün.) "Gece gittik ve geri döndük." dediler. Neticede oradaki topluluğun ileri gelenleri o gecenin 23. gece olduğu mevzuunda isabet ettiler."[197]

"Ulemadan pek çoğuna göre Kadir Gecesi, Ramazan'ın 23. gecesidir.

---

[192] Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, Taberani, İbnü Merduyeh ve Delâil'inde Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.

[193] Hadis, Buhari'de bulunamamıştır. Bkz. İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, Hadis No: 871.

[194] İbn-i Abdi'l-berr (v.463h.), Et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Esânîd, 4/5. Bu hadiseyi İbn Sa'd, Muhammed b. Nasr ve İbnü Cerir de tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.

[195] Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.131

[196] Müslim, Sıyam, Hadis no: 1168

[197] Abdürrezzak, Musannaf, 4/249; bkz. İbn-i Hacer, Fethu'l-Bâri', 4/268.

O, Abdullah b. Üneys el-Cühenî'nin gecesidir. İbn-i Abbas'ın da böyle kavli vardır."[198]

Kadir Gecesi'nin 23. gece olduğunu söyleyen İbn-i Abbas,[199] şöyle anlatmıştır: "Bir Ramazan ayında uykuda iken bir yere geldim ve bana denildi ki: "Bu gece Kadir Gecesi'dir." Bunun üzerine kalktım, yarı uykulu vaziyette Rasulullah'ın çadırının kazığa bağlandığı iplerine tutundum. Rasulullah'a geldim ki namaz kılıyordu. Geceye baktım, bir de ne göreyim, 23. gece!» (İbnü Abbas demiştir ki:) «Muhakkak ki şeytan, güneşle beraber her gün doğar, yükselir, ancak Kadir Gecesi hariç. Güneş o gece şuasız olarak bembeyaz doğar.»[200]

Abdullah İbn-i Üneys (radıyallahu anh), Rasulullah'a Kadir Gecesi'ni sormuştu. "Ben onu (rüyamda) görmüştüm, fakat unuttum. Siz onu Ramazan'ın son 10 gününde arayınız." dedi. Sonra tekrar aynı soruyu sorunca, şu cevabı verdi: "(Kadir) ânını Ramazan'ın 23. gecesinde araştırın."[201]

İbn-i Üneys'ten: "Allah Rasulü'ne Kadir Gecesi sorulmuştu. Buyurdular ki: "Kadir Gecesi'ni, gecede araştırın. O gece ise (Ramazan'ın) 23. gecesidir."[202]

Yine İbn-i Üneys'ten gelen bir başka rivayette: "Rasulullah'a Kadir Gecesi sual etmişti. "Siz onu Ramazan'ın son (ikinci) yarısında araştırın!" buyurdular. Soruyu tekrar yönelttiğinde ise: "Kadir Gecesi'ni 23. gecede arayın!" cevabını verdiler."[203]

Ebû Nadr Mevla Ömer b. Abdullah b. Üneys el-Cühenî (radıyallahu anh)'den; Rasulullah'a dedi ki: "Ya Rasulallah! Ben evi geniş/büyük olan bir adamım (yani çöllerde yaşayan birisiyim). Bana (kendi öz evimde) konaklayacağım bir geceyi emir buyur." Efendimiz: "Ramazan'ın 23. gecesi evinde otur!" buyurdular."[204]

---

198 İbnü'l-Atiyye, el-Muharrar, 15/522

199 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

200 Hadisi, İbnü Ebi Şeybe, Taberani, İbnü Merduyeh ve Delâil'inde Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579.

201 Kenzu'l-Ummal, Hadis No: 24045, 24082, 24083. Hadisi, Taberânî de kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573. Bu hadisi, İmam Malik, İbnü Sa'd, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbnü Zencuyeh, Tahavî ve Beyhakî de Abdullah b. Üneys'ten tahriç etmişlerdir. Üneys Kadir Gecesi'ni sormuştu. Dedi ki: "Ben Rasulullah'tan işittim, "Onu gece(ler)de arayın!" O gece, 23. gecedir." Bkz. Müslim, Hadis No: 1168.

202 Hadisi, Malik, Müslim, Ahmed b. Hanbel, İbnü Sa'd, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencuyeh, Tahavi ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573.

203 Hadisi, Tahavi tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

204 Hadisi, Malik ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573.

İmam Zühri der ki: Damre b. Abdillah b. Üneys'e "Nebi aleyhisselam babana Kadir Gecesi hakkında ne demişti?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Babam, bâdiye ashabındandı (yani çöllerde yaşayan bir insan idi). Anlattığına göre: "(Bir gün) dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Bana konaklayacağım bir geceyi emir buyur." Rasul- Ekrem: "23. gecede konakla!" buyurdular. (Damre b. Abdillah b. Üneys der ki: Babam) dönmüş giderken, Rasulullah: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 gününde arayın!" diye seslendiler."[205]

İbn-i Abbas, Hz. Aişe ve Mekhûl'un kavli de budur. Rişdîn b. Sa'd, Zühre b. Ma'bed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Düşman topraklarında iken ihtilam olmuştum. Ramazan'ın 23. gecesinde, denizde idim. Gusletmek için (biraz öteye) gittim, fakat suya düştüm. Bir de baktım ki suyun tadı (acı değil, bilakis) tatlı. Hemen arkadaşlarıma seslendim ve onlara suyun tatlı olduğunu haber verdim. İbnü Abdilber der ki: "Bu gece, el-Cühenî'nin gecesi olarak Medine'de bilinir, yani Abdullah b. Üneys'in. Muhakkak ki rivayet edildiğine göre Nebiy-yi Muhterem, ona bu geceyi ikame etmesini emretmiştir."[206]

Eyyub b. Halid'den, şöyle demiştir: "Denizde idim. Ramazan'ın 23. gecesi cünüb oldum ve deniz suyu ile gusl abdesti almıştım ki deniz suyunu tatlı su olarak buldum (onun tatlı suya dönüşmüş olduğunu fark ettim).[207] Suyun bu tat değişikliği, kudret-i ilahi açısından çok basit bir şey, tahakkuku olabildiğine kolaydır. Fakat sünnetullah denilen âdât-ı ilahiye ve fıtratullah kanunları zaviyesinden bu ve benzeri harikulâde olaylar, belki doğrudan görenine sınırlı olarak gösterilen olağanüstü hadiseler cümlesindendir. Bir ihsan-ı ilahidir. Ehadî bir tecellidir.

Rasul-i Ekrem'in Ramazan'ın son on gecesinde her akşam ile yatsı arasında yıkanması sebebiyle, Eyyûb es-Sahtiyânî de 23. ve 24. gecelerde guslederdi, yeni elbiseler giyerdi, buhur yakardı ve derdi ki: "Ramazan'ın 23. gecesi, Medine ehlinin (ümit ettiği Kadir) gecesidir ki onu bizim (24.) gecemiz takip etmektedir. (Bizim, yani Basralıların)." Hammâd İbnü Seleme şöyle demiştir: "Sâbit el-Bünânî ve Humeyd et-Tavîl, Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde, en güzel elbiselerini giyerler, hoş kokular sürünürler, buhur yaparlar, tütsülerlerdi. Sâbit derdi ki: "Temîm ed-Dârî,

---

205 Hadisi Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/573.

206 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358-359

207 Bunu, Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

bin dirheme bir hulle (elbise) satın almıştı ve onu Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde giyiyordu."[208]

Hz. Ali ve Hz. İbn-i Mes'ud'a 21. ve 23. gecelerde aranacağına dair hadisler gelmiştir. İmam Şafii'den daha bir başka kavil de nakledilmiştir ki buna göre Kadir Gecesi'nin olması ümit edilen gece 23. gecedir. Bu aynı zamanda Medine ehlinin de kavli olmaktadır. Süfyan es-Sevrî, bu görüşü hem Medine hem de Mekke ehlinden anlatmıştır. Kendisinden aktarılan hususlardan birisi "O, ailesini o (23.) gecede uyandırırdı." şeklindedir.

26. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 25. gecesidir.

Kadir Gecesi'ni son 10 gün içindeki tekli gecelerde aramayı emreden hadisler ve bilhassa 25. geceyi zikreden hadisler pek çoktur ve yerinde kaydedilmiştir. Mesela:

Ebû Nadra, Ebû Said el-Hudri'den nakletmiştir: Rasulullah şöyle buyurdu: "(Kadir Gecesi'ni) Ramazan'ın son 10 gününde araştırın. Onu 9., 7. ve 5.'de arayın!" Ben (Ebû Nadra) dedim ki: "Ey Ebû Said! Sizler, sayıları bizden daha iyi biliyorsunuz." "Evet." dedi. Dedim ki: "O halde, 9., 7. ve 5. ne demektir?" Şu cevabı verdi: "(Ramazan'ın başından) 21 gün geçtiğinde müteakiben 9. gece gelir. 23 gün geçtiğinde 7. gece gelir. 25 gün geçtiğinde, 5. gece gelir."[209]

Yine Ebû Said el-Hudri'den: Allah Rasulü: "Kadir Gecesi'ni son 10 gün içinde gözetleyin, bilhassa (ayın bitimine) 9 kala (21. gece), 7 kala (23. gece), 5 kala (25. gece) ve 3 kala (27. gece)de arayın!" buyurdu.[210]

Son on gün içindeki tekli gecelerden olması itibariyle, yukarıdaki ilgili hadis-i şerifler 25. gecenin de Kadir Gecesi olabileceğini zaten içermektedir. Bununla beraber bazı hadislerde 25 müstakillen zikredilmiş, 25. gece de muhtemel Kadir Gecesi olarak geçmiştir. Misalen:

Muaz b. Cebel'den rivayet edildiğine göre Allah Rasulü'ne Kadir Gecesi sorulunca, şöyle buyurmuşlardır: «Kadir Gecesi, son 10 gün içerisinde veya (son on içindeki) 3. gece (yani 23. gece) ya da 5. gece (yani 25. gece)dir.»[211]

---

208 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346-347

209 Hadisi, Müslim, Ahmed b. Hanbel, Ebû Davud ve Beyhaki kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574-575

210 Hadisi Ahmed b. Hanbel tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

211 Hadisi, Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nasr tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581.

Numan b. Beşir (radıyallahu anh)'den: «Ramazan ayında 23. gece, gecenin üçte birine kadar Rasulullah ile birlikte ibadette bulunduk. Sonra O'nunla 25. gecenin de yarısını ibadetle ikame ettik. 27. geceye gelince ise yine Rasulullah ile birlikte ihya ettik, öyle ki felahı kaçıracağımızı zannettim. Siz felahı sahur olarak isimlendirirsiniz. Siz «Üçüncü 10'un 7. gecesi (yani 27. gece)» şeklinde ifade edersiniz. Biz ise «27. gecenin 7. gecesi» deriz. Şimdi biz mi daha doğru söylüyoruz, yoksa siz mi?"[212]

Hz. Hasan ve Ebû Zer el-Gıfârî şöyle demişlerdir: "Kadir Gecesi, Ramazan ayının 25. gecesidir."[213]

Ubâde b. Sâmit'ten iki rivayetten birinde: "Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 7. (yani 27.) veya 9. (yani 29.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız."[214] denirken, diğerinde ise "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 gününde, (ayın bitmesine) 9 gün kala (yani 21. gece), veya 7 gün kala (yani 23. gece), ya da 5 gün kala (yani 25. gecede) talep edin!" buyurmuştur.[215]

Yine bazı eserlerde Berâet Gecesi'yle Kadir Gecesi arasında kırk gün vardır şeklinde bir bilgi de kaydedilmiştir.[216] Buna göre Ramazan'ın 25. gecesi Kadir Gecesi olabilir. Bu ihtimal ile de arayan gözlere derinden derine bir ümit ışığı yakılmış olmaktadır.

27. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 22 veya 24. gecesidir.

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste, Rasulullah'ın bulunduğu bir mecliste Kadir Gecesi konuşuldu. Rasulullah: "Bugün Ramazan'ın kaçı?" diye sorunca, 22'si denildi. Peygamber de: "Öyleyse bu gece onu arayın!" buyurdu. Hz. Ebû Zer diyor ki: "Ben Rasulullah'a Kadir Gecesi "Peygamber'in yaşadığı zamana mı aittir, yoksa sonra da devam edecek midir?" diye sordum. Rasulullah: "Kıyamete kadar devam edecektir." buyurdu. Ben "Kadir Gecesi, Ramazan'ın hangi bölümünde bulunur?" dedim. Efendimiz: "Onu ilk 10 günde ve son 10 günde ara!" buyurdular. Sonra Efendimiz başka konulara geçtiler. Ben yine bir ara fırsat bularak: "Peki, Kadir Gecesi o 10 günün hangi kısmında bulunur?" deyince, Rasulullah o kadar kızdı ki, ne

---

212 Hadisi, Muhammed b. Nasr, Hakim –ki bu hadisi sahihtir demiştir- tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579.

213 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.131; Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

214 Hadisi, Buhari, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

215 Hadisi, Tayalisi ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

216 Yazır, Hak Dini, 7/67

ondan önce bana böyle kızmıştı, ne de sonra. Şöyle buyurdu: "Eğer Allah bize onu bildirmek isteseydi, bildirmez miydi? Kadir Gecesi'ni son 7 gecede ara. Artık bundan sonra hiçbir şey sorma!" dediler.[217]

M. Zekeriya Kandehlevî der ki: "Bazı rivayetlerden Kadir Gecesi'nin 24. gece olduğu anlaşılmaktadır."[218] İbn-i Abbâs: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) 24'ünde arayınız." buyurdu.[219] Abdullah b. Mes'ud da Kadir Gecesi'nin 24. gece olduğunu söylemiştir.[220] Bu sahabiyle beraber, yine Cabir, Hasan, Katade ve Abdullah b. Vehb'den de Kadir Gecesi'nin 24. gece olduğu rivayet edilmiştir. Bu meyanda Vâsıle b. Eskâ'dan da bir rivayet nakledilmiştir.[221] Yine İslâm ulemasından bir grup zat, 24. geceyi tercih etmişlerdir. Başta Hasan el-Basrî ve Basra uleması olmak üzere. Enes'ten de Kadir'in 24. gece olduğuna dair bir hadis rivayet edilmiştir. Humeyd, Eyyub ve Sabit gibi âlimler, 24. geceyi gözetirlerdi, gelince de iki geceyi birlikte değerlendirirlerdi, yani 23. ve 24. geceyi.[222]

Rasul-i Ekrem'in Ramazan'ın son on gecesinde her akşam ile yatsı arasında yıkanması sebebiyle, Eyyûb es-Sahtiyânî, 23. ve 24. gecelerde guslederdi, yeni elbiseler giyerdi, buhur yakardı ve derdi ki: "Ramazan'ın 23. gecesi, Medine ehlinin (ümit ettiği Kadir) gecesidir ki onu bizim (24.) gecemiz takip etmektedir. (Bizim, yani Basralıların)..."[223]

Ramazan'ın son 10'un veya son 7'nin içerisine bulunan 24. gecesi, bu meyandaki mezkur hadislerle de aynı zamanda te'yidlenmiş demektir. Yukarıda zikredildiği üzere, son yedinin ilk gecesi, ayı 30 gün olarak hesaplayan Basra ulemasına göre 24. gece olarak kabul edilmiştir. Binaenaleyh Kadir Gecesi'ni "son yedi"de aramayı tavsiye eden hadisler, 24. geceyi de muhtemel Kadir geceleri içerisinde kabul etmiş olmaktadırlar.

Ebû Said el-Hudri'nin rivayet ettiğine göre Allah Rasulü: "Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) 24. gecesidir." buyurmuşlardır.[224] İbn-i Kesir: "Bu hadisin ravileri sika (güvenilir), isnadı da sağlamdır." demiştir.[225]

---

217 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.
218 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.
219 Buhârî, Leyletü'l-Kadr 3. Hadisi Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.
220 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.
221 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8545
222 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.359
223 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346-347
224 Hadisi, Ebû Davud et-Tayalisî kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.
225 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

(Ebû Meymune), Ebû Hureyre'nin sözü içerisinde "Kadir Gecesi, 24. gecedir."[226] şeklinde bir ifadenin var olduğunu sandığını söylemiştir.

İbn-i Atiyye'nin bildirdiğine göre: "Bilal-i Habeşi gibi Zeyd b. Sabit'e göre de Kadir Gecesi, 24. gecedir."[227]

Hz. Bilal'den: Rasul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) 24. gecesidir."[228]

Enes'ten rivayet edildiğine göre: "Nebi Efendimiz Ramazan'ı gördüğünde (geceleri) hem uyku hem de ihya ile geçirirdi. Fakat 24. gece geldiğinde ise hiç uyku tatmazdı."[229]

Enes b. Malik de Ramazan'ın 24. gecesi geldiği zaman, gusleder, hoş kokular sürünür ve hulle, izar ve rida giyerlerdi. Sabah olunca da onları katlar, ertesi seneki Kadir Gecesi'ne kadar onları giymezdi.[230]

Bir rivayete göre ilk vahiy, Ramazan'ın 24. gecesinde indirilmiştir, şu hadis-i şerife göre: Vâsile b. El-Eska'dan, Rasulullah buyurmuştur ki: "Hz. İbrahim'e Suhuf'u Ramazan ayının birinci gecesi indirilmiştir. Tevrat, Ramazan(ın başın)dan altı gece geçtikten sonra indirildi (yani Ramazan'ın 6. gecesi). İncil, Ramazan'dan on üç gece geçtikten sona indirildi. Kur'ân ise Ramazan'dan 24 gece geçtikten sonra (yani 24. gecesi) indirilmiştir."[231] Bu hadisin diğer bir tarikinde, Şahab b. Tarık, Ebû Zer-i Gıfârîden naklen Rasulullah Efendimiz'in şöyle buyurduğunu anlat-

---

226 Hadisi, Muhammed b. Nasr, Ebû Meymune tariki ile Ebû Hureyre'den tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579-580

227 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/523

228 Hadisi, Ahmed b. Hanbel, Tahavî, Muhammed b. Nasr, İbnü Cerir, Taberânî, Ebû Davud ve İbnü Merduyeh kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575. Bu hadisi İmam Ahmed b. Hanbel, Musa b. Davud kanalıyla Hz. Bilal'den rivayet eder. Bu rivayetin ravileri arasında İbn-i Lehîa vardır ki, zayıf bir ravidir ve bu rivayet, Buhari'nin Esbağ tariki ile Abdullah'tan naklettiği rivayete de aykırı düşmektedir. Buhari'nin rivayetinde Ebû Abdullah der ki: "Bana Rasulullah'ın müezzini Bilal (radıyallahu anh), Kadr gecesinin, Ramazan ayının son 10 günündeki ilk yedi gün içerisinde olduğunu haber vermişti." Bu rivayet de mevkuftur. Allah en iyisini bilir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

229 Ebû Nuaym, Hılye, 6/306. "İhtimal ki bundan maksat, geceyi gâliben ihya etmesidir. Nitekim Benî Haşimden ilk dönem ulemasından bazısı –Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali-, bu ifadeyi gecenin yarısını ihya olarak tefsir etmiştir ve demiştir ki: "Kim gecenin yarısını ihya etmişse, hepsini ihya etmiş demektir." Bu meyanda Hz. Aişe'nin şu sözü aynı manaya gelmektedir: "Rasulullah Şaban'ın hepsini oruçla geçirirdi, Şaban'ın tamamında oruç tutardı, az bir kısmı hariç." (Müslim, Sıyam, Hadis no: 1156). Yine Hz. Aişe'nin: "Ben Rasulullah'ın sabaha kadar (tamamen uykusuz biçimde) ihya ettiği bir gece bilmiyorum." hadisi bulunmaktadır. (Müslim, Salatü'l-Müsafirin, Hadis no: 746). Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.339.

230 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

231 Ahmed b. Hanbel, 4/107; Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât, s.234

mıştır: "İbrahim (aleyhisselâm)'a Suhuf'u, Ramazan ayından üç gece geçtikten sonra geldi. Musa (aleyhisselâm)'ın Tevrat'ı Ramazan ayından altı gece geçtikten sonra geldi. Davut (aleyhisselâm)'ın Zebur'u Ramazan ayından 12 gece geçtikten sonra geldi. İsa (aleyhisselâm)'ın İncil'i Ramazan ayından 13 gece geçtikten sonra geldi. Kur'ân dahi Muhammed'e Ramazan ayının 24. gecesi geldi."[232] Abd ibn-i Humeyd'in Ebu'l-Celd'den tahriç ettiğine göre: "Hz. İbrahim'e Suhuf'u Ramazan ayının birinci gecesi indirilmiştir. İncil Ramazan'dan 18 gece geçtikten sonra, Furkan (Kur'ân) da 24 gece geçtikten sonra indirilmiştir."[233]

Ubâde b. Sâmit'ten gelen: "Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 9. (yani 29.), 7. (yani 27.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız."[234] hadisinin şerhinde Kandehlevi demiştir ki: "... Burada birkaç ihtimal daha vardır. Eğer son günün başından itibaren sayılırsa, Kadir Gecesi 29, 27 veya 25. gecelerden biridir. Eğer bazı kelimelerden de anlaşıldığı gibi, sondan sayılırsa, ayın durumuna bakılır. Eğer hilal Ramazan'ın 29'unda görülürse, Kadir Gecesi 21, 23 veya 25. geceler olabilir. Eğer Ramazan 30 çekiyorsa, 22, 24 ve 26. geceleri (muhtemel Kadir geceleri) olabilir."[235]

Allah Rasulü "Kadir Gecesi'ni, (Ramazan'ın sonuna) 9 gün kala(dan başlayarak), 7 gün kala, 5 gün kala araştırın!" buyurmuşlardır. Eğer biz ayı tam (30 gün) olarak alır isek bu durumda çiftli geceleri muhtemel kadir geceleri olur. Yok eğer mezkur ifadeyi, ayın sonunu baz alarak hakiki manada alırsak, bu durumda hesap ayın tamamına bağlı olur ki daha öncesi bilinemez. Eğer ay tam (30) gün çıkar ise, bu durumda araştırılması önerilen geceler, çiftli geceler olur; eğer ay eksik (29) çıkar ise, bu durumda da sözkonusu geceler tekli geceler olur. Dolaylısıyla netice de tekli olsun, çift olsun, son 10 günün her iki gecelerinde kıyam etmek, ihya etmeye çalışmak vacip olmuş olur."[236]

Ebû Davud Tayâlisî sarih bir lafızla şöyle kaydetmiştir: "Rasulullah, son 10 günün çift gecelerini de tekli geceleriyle birlikte ibadetle geçirmiştir ve o çift geceleri, ayın son gecesini esas alarak tekli geceler şeklinde hesaplamıştır. Ayı da tam (30 gün) olarak almıştır. Binaenaleyh Ramazan'ın

232 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.104
233 Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 7/398-399
234 Hadisi, Buhari, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.
235 Kandehlevi, Fezâilü'l-A'mâl, s.603
236 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

son 10 gününün 22, 24, 26, 28. geceleri de ayın bitiş tarihine göre Kadir Gecesi olabilir. Nitekim, yukarıda geçtiği üzere, Mesela: Rasul-i Ekrem'in Ramazan'ın son on gecesinde her akşam ile yatsı arasında yıkanması sebebiyle, Eyyûb es-Sahtiyânî de 23. ve 24. gecelerde guslederdi, yeni elbiseler giyerdi, buhur yakardı ve derdi ki: "Ramazan'ın 23. gecesi, Medine ehlinin (ümit ettiği Kadir) gecesidir ki onu bizim (24.) gecemiz takip etmektedir. (Bizim, yani Basralıların)."[237]

28. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 26. veya 28. gecesidir.

Bir üstte geçen iki-üç hadis-i şerifin 24. geceye olan delaletini ayrıca burada zikretmeye gerek yok. Ayrıca şu gelen hadis-i şerife göre de 24., 26. ve 28. gecelerin Kadir Gecesi olması ihtimali bizzat Rasulullah tarafından fiilen bildirilmiştir denilebilir, şöyle ki: Ebû Zerr-i Gıfârî şöyle anlatmıştır: "Rasul-i Ekrem'le birlikte (Ramazan'da) oruç tuttuk. Bize hiçbir (gece nafile namaz) kıldırmadı. 24. gece olunca, ayın bitimine 7 gün kala bize namaz kıldırdı, neredeyse gecenin üçte biri geçti. 25. gece olduğunda bize namaz kıldırmadı. 26. gece olduğu zaman, neredeyse gece yarısına kadar bize namaz kıldırdı. Ben dedim ki: "Ya Rasulallah! Gecemizin geri kalan kısmında da bize namaz kıldırmaya devam etseydiniz..." Cevaben: "Hayır. Kişi eğer imam ayrılıncaya kadar onunla birlikte namaz kılar ise, kendisine gecenin tümünü kıyamla geçirmiş olma (ecri) yazılır." 27. gece olduğu zaman bize namaz kıldırmadı. 28. gece olduğu zaman Allah Rasulü, cemaati topladı, insanlar da onun etrafında toplandılar ve öylece bize (gece boyu) namaz kıldırdı, neredeyse felahı kaçırıyorduk. Bu geceden sonra ise aydan (geri kalan gecelerde) bize hiç (gece namazı) kıldırmadı. Felah, sahur (yemeği) demektir."[238]

29. Kadir Gecesi, Ramazan'ın 27. gecesidir.

Vahyin ilk iniş tarihi meşhur olan görüşe göre 17 Ramazan pazartesi iken, diğer görüşe ise 27 Ramazan pazartesidir ki 01 Ocak 610'a tekabül etmektedir.[239] Sahabe ve mezhep imamlarından oluşan ekseriyâ ulemâ-

---

[237] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346-347

[238] Hadisi, Tayalisî, İbnü Zencuyeh, İbnü Hibban ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.

[239] Prof. Muhammed Hamidullah, The İslâmic Calender and its Historical Background, "al-İlm", Universty of Durban-Westeville, Cemaziyelevvel 1406/Ocak 1986, VI, 10-25 (Bkz Çev. Dr. Kasım ŞULUL, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, Cilt: 9, 2000)

nın ittifakı Ramazân-ı şerîf ayının 27. gecesidir.[240] Bazı hadis-i şerifler, tam net olarak Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 27. gecesi olduğunu bildirmektedirler.[241]

İbn-i Abbas ve sahabeden bir topluluğa göre Kadir Gecesi, 27. gecedir.[242] "Hz. Muaviye, Abdullah b. Ömer, İbn-i Abbas ve daha başka sahabiler kanalıyla, Rasulullah'ın Kadr gecesinin 27. gece olduğuna dair haberleri nakledilir. Selef'ten bir taifenin görüşü bu olduğu gibi, İmam Azam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebinden büyük bir kitlenin görüşü de budur."[243] İmam Azam Hazretleri de "Kadir Gecesi en çok Ramazan'ın 27. gecesi vâki olur." demiştir.[244]

Son on günde ve o günlerin tekli gecelerinde Kadir'i aramayı irşat eden hadis-i şeriflerden artık olarak, ayrıca sadece 27'sini gösteren hadisler de vardır. "Birçok sahabe ve tâbiinin görüşüne göre Kadir Gecesi 27. gecedir. Übey b. Ka'b da onu 27. gecede araştırırdı. Fakat İbn-i Mes'ud ise onu senenin bütün gecelerini ibadetle geçiren bulabilir inancıyla araştırmıştır. Suyutî'nin Dürrü'l-Mensûr'undaki bir hadisten anlaşıldığı üzere, İbn-i Mes'ud bu sözü Rasulullah'tan nakletmektedir."[245]

Zirr İbnu Hubeyş anlatıyor: "Übeyy İbn-i Ka'b'a dedim ki, "İbnu Mes'ud: "Bütün sene geceleri kalkan kimse Kadir Gecesi'ne tesadüf edebilir diyormuş (ne dersiniz?)" Bana şu cevabı verdi: "Kendisinden başka ilâh olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Kadir Gecesi Ramazan ayındadır. Ve o gece, Rasûlullah'ın bize kalkmamızı emrettiği gecedir, o da 27. gecedir. Bunun emâresi, o gecenin sabahında güneşin beyaz ve ışınsız olarak doğmasıdır."[246] Diğer bir rivayette ise şöyle demiştir: "Allah, İbn-i Mes'ud'a rahmet eylesin. O, insanların Kadir Gecesi'ne güvenmemelerini istemiştir. Yoksa Kadir Gecesi'nin, Ramazan'da, Ramazan'ın da son 10 günü içerisinde olduğunu biliyordu. –Übey burada yemin etti, hiç istisna etmedi ve dedi ki: "Muhakkak ki Kadir Gecesi, 27. gecedir." "Bunu neye dayanarak söylüyorsun, Ey Ebu'l-Münzir?" dedim. Übey; "Ben bunu Rasûlullah'ın bize haber vermiş olduğu delil ve alametle söylüyorum ki, o da şudur: "O

---

240 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457
241 Müslim, Sıyâm, 220, 221; Ahmed b. Hanbel, 1/240, 2/27; Mecmeu'z-Zevâid, 3/176.
242 İbn-i Atiyye, el-Muharrar, 15/522
243 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544
244 M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.343
245 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
246 Müslim, Müsâfirîn 179.

gün güneş şuasız olarak doğar." dedi." İbnü Hibban'ın naklinde geçen lafız ise şöyledir: "O gecenin sabahında güneş şuasız, bembeyazdır; tıpkı bir testi (tekne veya leğen) gibidir."[247]

İbn-i Mes'ud'dan: Bir adam Rasulullah'a geldi ve "Kadir Gecesi ne zaman?" diye sordu. Allah Rasulü: "Sizden kim es-Sahbâvât gecesini hatırlıyor?" diye sordu. Abdullah: "Anam-babam sana feda olsun, ben (hatırlıyorum). Elimde hurmalar vardı ki, ben onlarla konaklama yerinin arkasında gizlice sahur yapıyordum, fecre kadar. Bu (hadise), Ay doğduğu zaman olmuştur."[248] Bir rivayette: "Bu (hadise), 27. gece olmuştu." şeklinde bir ziyadelik vardır.[249]

İbn-i Mes'ud'dan gelen bir başka rivayet vechinde ise: Nebiy-yi Ekrem: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın son yedisinin yarısındadır." buyurmuştur. Biz, son yedinin ilk gecesini hesapladık, ayın 24. gecesi çıktı. 24. gece, yedinin yarısıydı. Çünkü öncesinde 3 gece var, sonrasında da 3 gece var. (Toplam 7 etmiş oluyor.)"[250]

Zirr b. Hubeyş, Ramazan'ın 27. gecesi yıkanmayı (gusletmeyi) emretmiştir (tavsiye etmiştir).[251]

Ubâde b. Sâmit'ten nakledilen "Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 7. (yani 27.) veya 9. (yani 29.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız."[252] hadisinin şerhinde Kandehlevî: "Eğer son günün başından itibaren sayılırsa, Kadir Gecesi 29, 27 veya 25. gecelerden biridir."[253] demiştir.

Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın 27. (veya 23.) gecesinde olduğuna şehadet eden delillerden bir tanesi de, Hz. Abdullah b. Abbas'ın, Hz. Ömer ve bir grup Sahabe'nin huzurunda söyledikleridir ki Hz. Ömer, onun bu sözlerini istihsan etmiştir, aynı görüşü paylaştığını ifade etmiştir. Bu hadis,

---

247 Müslim, Sıyam, 220. Hadisi ayrıca, Ahmed b. Hanbel, Ebû Davud, Nesai, Tirmizi, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencuyeh, Abd b. Humeyd, İbnü Cerir, İbnü Hibban İbnü Merduyeh ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.

248 Ahmed b. Hanbel, 1/376, 396, 453. Sahbâvât: Hayber'e yakın bir mevkiinin adıdır.

249 Bu hadisi Ya'kûb ibn-i Şeybe, Müsned'inde tahriç etmiştir. İsnadı salihtir, sağlamdır. Yakub b. Şeybe b. es-Salt b. Usfûr, Ebû Yusuf, es-Sedûsî el-Basrî el-Bağdâdî. Âlim bir zattır, sikadır (güvenilirdir). Benzersiz, büyük bir "Müsned"i vardır. Müsnedlerinden ancak 30 mücellet tamamlayabilmiştir. Eğer hepsini tamamlayabilmiş olsaydı 100 cilt olabilirdi. Hicrî 262 senesinde vefat etmiştir. Bkz. Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 12/476.

250 Ahmed b. Hanbel, 1/406, 457.

251 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

252 Hadisi, Buhari, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

253 Kandehlevi, Fezâilü'l-A'mâl, s.603

değişik ravilerden farklı tariklerle nakledilmiştir. Bunları, muhtevalarındaki ifade ve bilgi farklılıklarına binaen tek tek zikretmekte fayda var.

Asım tariki ile İbn-i Abbas'tan: Hz. Ömer, Ashab-ı Rasulullah ile birlikte beni de çağırırdı ve bana «Onlar konuşmadıkça sen de konuşma!» derdi. Nitekim bir seferinde Hz. Ömer, yine ashab-ı kiramı çağırdı ve onlara Kadir Gecesi'ni sordu: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son 10 gününün tekli gecelerinde araştırın!" emr-i nebevisi hakkında ne dersiniz?" Sahabeden birisi: "Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) 21. gecesidir." dedi. Bir başkası: "3. gecedir." Bir diğeri: "5. gecedir." Daha başkaları da: "7. gecedir." dediler. Ben susuyordum. Hz. Ömer bana hitaben: "Sana ne oluyor ki hiç konuşmuyorsun?" Ben de: "Sen bana, onlar konuşmadıktan sonra konuşmamamı emretmiştin." dedim. "Ben, dedi, seni buraya ancak konuşasın diye çağırtmıştım." dedi. Bunun üzerine ben de (kendi düşüncemi ifade sadedinde) şöyle dedim: "Duyduğuma göre Allah Teala (pek çok) 'yedi'den bahsediyor; yedi semadan ve bir de onun mislince yedi adet yeryüzünden. İnsanı yedi (şey)den yarattı. Yine yeryüzünün nebatı yedi nevidir." Hz. Ömer: "Sen, bana bildiğim şeylerden haber verdin. Peki bilmediğim şu yerin bitirtiği yedi (şey)den kastın nedir?" dedi. Dedim ki: "Cenab-ı Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Biz yağmuru gökten şırıl şırıl döktük. Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük. Orada (1) hububatlar, (2) üzümler ve (3) yoncalar, (4) zeytinler ve (5) hurmalar, (6) ağaçları gür ve sık bahçeler, (7) meyveler ve (davarlarınız için) çayırlar bitirdik. Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık."[254] (İbn-i Abbas sözlerini şöyle sürdürmüştür:) Bu âyetteki "hadâika ğalbâ"dan maksat, hurma ve ağaç bahçeleridir. "Ve fâkiheten ve ebbâ"dan murad ise, "Eb", yerin bitirdiği, davarların ve hayvanların yedikleri, fakat insanların yemedikleri bitkilerdir." Benim bu cevabım üzerine Hz. Ömer, ashabına şöyle dedi: "Aklı henüz başına tamamiyle toplanmamış şu oğlan kadar olsun bir şeyler söylemekten hepiniz âciz kaldınız. (Ey Abdullah! Kadir Gecesi hakkında) Allah'a yemin olsun ki ben de senin gibi düşünüyorum. (Evet, doğru söylüyorsun) ben sana, onlarla (ashabın yaşlılarıyla) birlikte iken konuşmamanı emretmiştim."[255]

Yukarıdaki hadisin bir başka rivayeti daha vardır. Yine Katâde ve Asım tariki ile İkrime'den, o da İbn-i Abbas'tan naklettiğine göre: Hz.

---

[254] Abese 80/24-31

[255] Hadisi, Asım tariki ile Beyhaki, Hakim –ki sahihtir demiştir-, İbn-i Cerir ve Muhammed b. Nasr tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/576.

Ömer, yine ashab-ı kiramı çağırdı ve onlara Kadir Gecesi'ni sordu. Hepsi Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son 10 gecesinden birinde olduğu hususunda icma ettiler. Ben (İbn Abbas), Hz. Ömer'e: "Ben o gecenin hangi gece olduğunu biliyorum –veya zannediyorum-" dedim. "Hangisi peki?" deyince: "Kadir Gecesi, ya Ramazan'ın son on gününün bitimine 7 gece kaladır (yani 23. gece), ya da o son 10 günün başından 7 gece geçtikten sonraki gecedir (yani 27. gece)."[256] Hz. Ömer: "Bunu nereden bilebiliyorsun?" deyince, ben de şu cevabı verdim: "Allah Teala yedi sema, yedi arz ve (haftalık) yedi gün yarattı. Zaman (Ay) da yedi üzerinde dönmektedir. İnsanı yedi (şey)den yarattı. İnsan yedi (şey) ile beslenmektedir. Yedi (uzvu) üzerine secde etmektedir. Beytullah'ı (Kâbe'yi) tavaf, yedi defadır. (Hacda) yedi taş atılır. (Daha pek çok yedili zikretti.)" Bu sözler üzerine Hz. Ömer: "Muhakkak ki sen (fetanetinle) öyle bir şeyin farkına varmışsın ki, biz onu düşünememişiz."[257]

Bu hadisin râvilerinden Katâde, İbn-i Abbas'ın "İnsan yedi (şey) yer" ifadesine ilave olarak şöyle dediğini bildirmiştir: "Bu (yenilen yedi şey), aslında Allah'ın şu sözü/âyetinde bildirdiği yedi şeydir: "Hele, insan, yiyeceklerinin kaynağına bir baksın: Biz yağmuru gökten şırıl şırıl döktük. Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük. Orada (1) hububatlar, (2) üzümler ve (3) yoncalar, (4) zeytinler ve (5) hurmalar, (6) ağaçları gür ve sık bahçeler, (7) meyveler ve (davarlarınız için) çayırlar bitirdik. Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık."[258] Fakat İbn-i Abbas'ın bu rivayetinde, Kadir Gecesi'nin sona yedi kala mı (23. gece mi?), yoksa geçe mi (27. gece mi?) olduğu hususunda tereddüt vardır, (bir gece üzerinde kesinlik yoktur).[259]

---

[256] Suyutî'nin aldığı metinde sadece "son 10 günden 7 kala (yani 23. gece)" ifadesi vardır. Dürrü'l-Mensûr, 8/576-577.

[257] Bu hadisi, Abdürrezzak, İbnü Rahuyeh, Muhammed b. Nasr, Taberani ve Beyhaki, İkrime tariki ile İbn-i Abbas'tan tahriç etmişlerdir. (Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/576-577). Abdürrezzak, Musannef, 4/246. Hadis no: 7679. Abdürrezzak, Ma'mer'den, o Katâde ve Âsım'dan, bu ikisi de İkrime'den, İkrime de İbn-i Abbas'tan bu hadisi nakletmiştir. (Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363). Hadisi rivayet eden Hafız Ebu'l-Kasım et-Taberani der ki: Bize İshak b. İbrahim... Katade ve Asım'dan nakleder ki: onlar İkrime'nin İbni Abbas'tan naklen şöyle dediğini işitmişlerdir: "...." Bu senetle hadisi kaydeden İbn-i Kesir, en sonda şöyle bir ifade kullanır: "Bu hadisin isnadı sağlam ve kuvvetli olmakla beraber, metni gerçekten gariptir. Allah en iyisini bilendir." Bkz. İbn-i Kesir, 15/8545 (Kadir sûresinin tefsiri).

[258] Abese, 80/24-31

[259] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363.

Bu hadisenin şöyle bir rivayet şeklini aktaran İmam Geylânî Hazretleri, bu 7'yi, 27. geceye delil olarak yorumlamıştır, şöyle ki:

İbn-i Abbas, Hz. Ömer'e: "Ben Kadir Gecesi'ni tek(li gece)lerde aradım; ancak (yirmi) yediden başka günlerde olacağını göremedim." demiştir ve daha sonra şunları söyledi: "Semalar yedidir. Yer tabakaları yedidir. Melekler yedidir. Mübarek geceler yedidir. Yıldızlar (gezegenler) yedidir. Merve ile Safa sa'y yedidir. Kabe'yi tavaf etmek yedidir. İnsan yedi şeyden yaratılmıştır. Keza insanın rızkı dahi yedi şeyden yaratılmıştır. İnsanın yüzündeki açıklar yedi tanedir. Hâ-Mîm sûreleri yedidir. Fatiha sûresi yedi âyettir. Kur'ân okunuş şekli yedi vecih üzeredir. Kur'ân'da Seb-u Mesânî (tekrarlanan yedi) vardır. Secde edilen azalar yedidir. Cehennemin kapıları yedidir, isimleri yedidir, diplikleri yedidir. Ashab-ı Kehf yedi kişidir. Allah Ad kavmini yedi gecede helak etti. Yusuf (aleyhisselâm) zindanda yedi sene kaldı. (Yorumladığı rüyadaki) bakaralar yedi olarak anlatılmıştır. Kıtlık seneleri yedi, bolluk seneleri dahi yedi sene olarak anlatılmıştır. Beş vakit farz namaz on yedi rek'attir. Allah Teala da "Yedi gün de dönüşünüzde oruç tutarsınız."[260] buyurmuştur. Neseb ciheti ile kadınlardan haram kılınan yedi göbektir. Akrabalık cihetiyle de haram kılınan yedi göbektir. Bir kabı, köpek yaladığı zaman, Rasulullah onu yedi kere temizlemek emri vermiştir ki, ilki toprakla olacaktır. Kadir sûresinin kelimeleri, "selam" lafzına kadar yirmi yedidir. Eyyub (aleyhisselâm) düştüğü belada yedi sene kalmıştır. Hz. Aişe dahi şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz beni yedi yaşımda iken nikâhladı." Soğuk günler yedidir. Bunların üçü şubatta, dördü de marttadır. (Burada kocakarı soğukları anlatılmaktadır). Rasulullah dahi şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin şehitliği şu yedi şeyde olur: 1. Allah yolunda dövüşüp ölen, 2. Sell (galiba ciğer veremi) illetine tutulmak, 3. Suda boğulmak, 4. Ateşte yanmak, 5. Taundan (koleradan) ölmek, 6. Karın ağrısından ölmek, 7. Doğumdan ölmek." İşte buraya kadar anlattığımız üzere, çoğu şeylerin yedi olduğu sabit olunca, Allah Teala şu manada bizleri ayıktırmak diler: Kadir Gecesi, Ramazan ayının son 27. gecesidir. Kadr sûresinin son âyetinde "Tâ, tanyeri ağarıncaya kadar selam vardır." Bilelim ki: Kadir Gecesi, Ramazan ayının 27. gecesidir."[261]

İbnü Şâhin, Abdülvahid b. Ziyad'dan, o Asım el-Ahval'den, o da Lâhık

---

260 Bakara, 2/196

261 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.132-135

b. Humeyd ve İkrime'den bir rivayet tahriç etmiştir: "Hz. Ömer "Kim Kadir Gecesi'ni biliyor?" diye sordu…" İbnü Şâhin, hadisin devamını yukarıdaki (Abdürrezzak'ın kaydındaki) gibi zikretti. İbn-i Abbas ziyade olarak dedi ki: "Rasulullah şöyle buyurdular: "Kadir, (son) 10 (gece) içindedir; ya kalan 7'dedir, ya da geçen 7'dedir." [Yani; ya, son 10'un bitimine 7 gün kalaki gece, yani 23. gecedir, ya da 10'un başından 7 gün geçtikten sonraki gecedir, yani 27. gece. M.H.] İbnü Şâhîn, bu hadisin isnadında ayrılığa düşmüştür ve hadisi mürsel kılmıştır ve sonunu da ref' etmiştir.

Aynı hadisi İbnü Abdilber de sahih bir isnad ile, Said b. Cübeyr'den rivayet etmiştir: "Muhacirlerden bir grup sahabe, Hz. Ömer'in, (genç) İbn-i Abbas'ı yakınında bulundurması mevzuunda rahatsız oluyorlardı.[262] Bunun üzerine Hz. Ömer bir gün onları topladı ve onlara Kadir Gecesi'ni sordu. Bu soru üzerine çok değişik cevaplar verdiler. Kimileri 21. gece, kimileri 23. gece, kimileri 27. gecedir, dediler. Neticede Hz. Ömer: "Ey İbn-i Abbas, sen de konuş!" dedi. O: "Allah daha iyi bilir." cevabını verdi. Hz. Ömer: "Biz de biliyoruz ki Allah daha bilir. Biz, senin ilminden soruyoruz." dedi. Bu sefer İbnü Abbas: "Allah tektir, teki sever. Mahlukatından semaları yedi kat olarak yarattı ve üzerlerine istiva buyurdu. Yeryüzünü yedi kat yarattı. (Haftalık) günlerin sayısını yedi yaptı. (Hac zamanı Mina'da) taş atmayı yedi defa olarak belirledi. İnsanı yedi (şey)den yarattı, rızkını da yedi şeyden halketti." Böyle bir cevap karşısında Hz. Ömer şöyle dedi: "(Evet) İnsan yediden yaratılmıştır. Rızkı da yediden kılınmıştır. Bu, benim de anladığım bir gerçektir. Nitekim Allah Teala: "Şu bir hakikattir ki: Biz insanı süzme çamurdan yarattık..."[263] ve "Hele, insan, yiyeceklerinin kaynağına bir baksın: Biz yağmuru gökten şırıl şırıl döktük. Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük. Orada (1) hububatlar, (2) üzümler ve (3) yoncalar, (4) zeytinler ve (5) hurmalar, (6) ağaçları gür ve sık bahçeler, (7) meyveler ve çayırlar bitirdik. Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık."[264] buyurmuş-

---

262 Razi'nin kaydettiği rivayete göre: "Hz. Ömer, bu meseleyi sahabeye sormuş, sonra da İbn-i Abbas'a dönerek: "Ey ilimlerin dalgıcı, bu konuya bir gir, dal!" demiş. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit: "Muhacirlerin çocukları burada bulunduruldu da, bizim (ensarın) çocukları bulundurulmadı." deyince, Hz. Ömer: "Sen bu sözünle, İbn-i Abbas'ın bir çocuk olduğunu şöylemek istiyorsun, ama ne var ki, onda bulunan (ilim) sizde yoktur." demiştir…" Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/284.

263 Mü'minun, 23/12.

264 Abese, 80/24-32

tur. Bu âyetteki "çayırlar" davarlar, sığırlar içindir."[265] Hz. Ömer'in bu sözünden de anlaşıldığı üzere; âyette insanlar için 8 değil, 7 temel yiyecek unsuru belirtilmiş olmaktadır.

Mezkur hadisi İbn-i Sa'd da Tabakât'ında İshak el-Ezrak, Abdülmelik b. Ebi Süleyman, Said b. Cübeyr senediyle tahriç etmiştir. Fakat tahricinin sonunda ziyade olarak şu sözü kaydetmiştir: "İbn-i Abbas: "Kadir Gecesi'ne gelince. Bize göre –inşallah- Kadir Gecesi ancak (Ramazan'ın başından itibaren) geçen 23. gecedir, veyahut (ayın bitimine) 7 gece kaladır (yani yine 23. gecedir). buyurmuştur." Zahire göre bu sözü Said b. Cübeyr, İbn-i Abbas'tan duymuştur, dolayısıyla da hadis muttasıl bir hadis olmaktadır.[266]

Aynı hadisi Said b. Cübeyr'den İbn-i Sa'd gibi Abd İbn-i Humeyd de kaydetmiştir. Ne var ki bu iki kayıt biraz uzuncadır. Şöyle ki: "Hz. Ömer, (henüz delikanlı olan) İbn-i Abbas'ı kendisine yakın tutuyordu. Ashab-ı Rasulullah'tan bazıları bu yakın tutuş karşısında içlerinde rahatsızlık duyuyorlardı. Bunun üzerine (bir gün) Hz. Ömer (onlara): "Size bugün o (Abdullah b. Abbas)tan (fazileti adına) bir şey göstereceğim ki, neticede sizler de onun faziletini anlayacaksınız." dedi ve kendilerine "İzâ câe nasrullahi ve'l-feth" sûresini sordu. "Bu sûre ile Peygamberimiz'e, insanların İslâm'a koşmalarını ve girmelerini gördüğü zaman Allah'a hamdetmesi ve istiğfarda bulunması emrolunmuştur." cevabını verdiler. Ömer b. Hattab: "Ey İbn-i Abbas! Sen niye konuşmuyorsun?" dedi. İbn-i Abbas şu cevabı verdi: "Bu âyet ile Allah Teala, Rasulullah'a ne zaman vefat edeceğini bildirmiştir: "Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman ve insanların Allah'ın dinine fevc fevc girdiklerini gördüğün zaman... İşte bunlar, senin vefat alametlerin olacaktır." Bu cevap karşısında Hz. Ömer: "Doğru söyledi. Ömer'in nefsini elinde bulunduran Zat'a yemin ederim ki ben de bu âyetten senin bildiğinden başka bir şey bilmiyorum." dedi. Daha sonra oradakilere Kadir Gecesi'ni sordu. Bu soru üzerine çok değişik cevaplar verdiler. Dediler ki: "Biz Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın ortanca 10 gecesi içerisinde diye düşünüyoruz." Sonra bize Kadir Gecesi'nin son 10 gece içerisinde olduğu hadisi ulaştı (bildirildi). Bu kez de son 10 gece mevzuunda pek çok şeyler söylendi. Kimileri 21. gece, kimileri 23. gece,

---

265 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.364
266 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.364

kimileri 27. gecedir, dediler. Neticede Hz. Ömer: "Ey İbn-i Abbas, sen neden konuşmuyorsun?!" dedi. O: "Allah daha iyi bilir." cevabını verdi. Hz. Ömer: "Biz de biliyoruz ki Allah daha bilir. Fakat ben, senin ilminden soruyorum (senin şahsî bilgini/görüşünü merak ediyorum)" dedi. Bu sefer İbnü Abbas: "Allah tektir, teki sever. 7 kat sema yarattı. (Haftalık) günlerin sayısını yedi kıldı. Beytullah'ı (Kabe'yi) tavafı yedi (adet) olarak ve yine Safa ile Merve arasındaki sa'yi de yedi defa olarak teşri' buyurdu. (Hac zamanı Mina'da) taş atmayı yedi defa olarak belirledi. İnsanı yedi (şey)den yarattı, rızkını da yedi şeyden halketti." Böyle bir cevap karşısında Hz. Ömer: "İnsan nasıl yediden yaratılmıştır ve rızkının da yediden kılınmasının manası nedir? Muhakkak ki senin bundan anladığın şeyi ben (tam) anlamış değilim.» dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbas şöyle cevap verdi: «Allah Teala (insanı yedi şeyden yaratması mevzuunda) şöyle buyurmuştur: "Şu bir gerçektir ki Biz insanı süzme çamurdan (1) yarattık. Sonra onu (2) nutfe/sperm halinde sağlam bir yere yerleştiririz. Sonra nutfeyi (3) alakaya (yapışkan döllenmiş hücreye), alakayı (4) mudgaya, yani bir çiğnem et görünümündeki varlığa, mudgayı (5) kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydirip (6), derken yeni bir yaratılışa (7) mazhar ederiz. İşte bak da Allah'ın ne mükemmel yaratan olduğunu bir düşün!"[267] Cenab-ı Mevla daha sonra insanoğlunun rızkı(nın yedi şeyden olduğunu beyan) sadedinde de şöyle buyurmuştur: "Hele, insan, yiyeceklerinin kaynağına bir baksın: Biz yağmuru gökten şırıl şırıl döktük. Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük. Orada (1) hububatlar, (2) üzümler ve (3) yoncalar, (4) zeytinler ve (5) hurmalar, (6) ağaçları gür ve sık bahçeler, (7) meyveler ve çayırlar bitirdik. Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık."[268] buyurmuştur. Bu âyetteki "çayırlar" davarlar/sığırlar ve yırtıcı hayvanlar içindir, insanlar için rızık değildir." (Bu cevabının nihayetinde İbn-i Abbas sözlerini şöyle noktalamıştır:) –Allah daha iyi bilir ya- bana Kadir Gecesi'nin ancak (Ramazan'ın son 10 gününden) 3 gün geçe (yani 23. gece) ve (ayın bitimine) 7 gece kala (yani yine 23. gece) olduğu gösterilmiştir."[269]

Âsım b. Küleyb babasından, o da İbn-i Abbas'tan naklettiklerine göre: Bir gün Hz. Ömer, Ashab-ı Rasulullah'tan ileri yaşta olanları bir

---

267 Mü'minun, 23/12-14

268 Abese 80/24-32

269 Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/577-578

araya çağırdı ve onlara dedi ki: "Hiç şüphesiz Rasulullah Kadir Gecesi hakkında sizin de bildiğiniz bir şey söylemiştir: "Onu, (Ramazan'da) son 10'un tekli (gece)lerinde arayın!"[270] buyurmuştur. Sizce bu tekli gecelerden hangisi Kadir Gecesidir?" Bir adam kendi görüşüne dayanarak: "9. gece, 7. gece, 5. gece ve 3. gecedir." dedi. Hz. Ömer: "Sen de konuş ey İbn-i Abbas!" dedi. Ben: "Kendi görüşüme göre mi söyleyeyim?" dedim. "Kendi görüşünü soruyoruz biz de." dedi. Ben de: "Ben Allah Teala'nın 7 rakamını çokça zikrettiğini duydum/dinledim..." Yukarıda geçen yedilileri zikretti. En sonunda Hz. Ömer: "(Ey cemaat!) Sizler, şu delikanlının söylediklerini söyleyebilme mevzuunda âciz kaldınız, aklen onun seviyesinde olmadığınız için (onun dediklerini diyemediniz)." dedi. İsmâîlî, Müsned-i Ömer'de ve Hakim de Müstedrek'inde[271] bu hadisi kaydetmiştir. Hakim: "İsnadı sahihtir." demiştir. Sa'lebî de Tefsir'inde zikretmiş ve fazladan olarak şunu kaydetmiştir: "İbnü Abbas dedi ki: "Bana Kadir Gecesi, başka değil, ancak (ayın bitimine) 7 gece kala, 23. gece olarak gösterilmiştir." Yine bu hadisi Ali b. el-Medînî "Kitâbü'l-Ilel"inde İbn-i Abbas'tan merfu olarak zikretmiş ve "Bu (hadis) sâlihtir, (fakat) hüccet/delil olabileceklerden biri değildir." demiştir.[272]

Müslim el-Mulâî, Mücahid'den, o da İbn-i Abbas'tan naklen: Hz. Ömer, İbn-i Abbas'a dedi ki: "Bana Kadir Gecesi mevzuundaki kendi görüşünü söyle!" Hadisenin devamı mana olarak yukarıdakiler gibidir. Farklı olarak: İbn-i Abbas der ki: "Ben Kadir Gecesi'nin, Ramazan'dan (geriye) 7 gün kaldığı gece (23. gece) olduğunu görüşündeyim." demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer de: "Benim görüşüm ile senin görüşün uyuştu!" buyurdu.

Fakat bu hadis, yine isnadında za'f olan bir senetle, Muhammed b. Ka'b'dan, o da İbn-i Abbas'tan rivayet edilmiştir: "Hz. Ömer, sahabe-i kiram arasında muhacirundan bir topluluk içinde oturdu. Hep birlikte Kadir Gecesi'ni müzakere ettiler. Herkes Kadir Gecesi hakkında her ne duymuş ise onu konuştu, aktardı. Topluluk sözü aralarında döndürüp dolaştırdı. Hz. Ömer dedi ki: "Ey İbn-i Abbas, sana ne oluyor ki böyle suskunsun, konuşmuyorsun? Konuş! Gençlik seni konuşmaktan alıkoymasın." İbn-i Abbas şöyle dedi: "Ben dedim ki: "Ey Mü'minlerin Emiri! Allah tektir, teki

---

[270] Buhari, Müslim.

[271] Hakim, Müstedrek, 1/437-438. Müslim'in şartlarına uygun bir hadistir, fakat onu tahriç etmemiştir.

[272] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.365

sever. Bu sebepledir ki dünyanın günlerini yedi üzerinde döndürmektedir. İnsanı yediden yarattı. Tepemizde yedi sema, altımızda da yedi yer var etti. Seb-u mesânîyi (tekrarlanan yediyi) ihsan etti. Kitab'ında akrabalardan yedi kişiyle evlenmeyi yasakladı. Yine Kitab'ında mirası yediye taksim etti. Yine bizler vücut azalarımızdan yedisi ile secdeye gideriz. Rasulullah Kabe'yi yedi defa tavaf etti, Safa ile Merve arasında yedi kez sa'y yaptı ve yedi taş attı, ta ki Kitab'ında Allah'ın zikredilmesini ikame etmek için. Binâenaleyh ben (İbn-i Abbas), Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son yedisinde olduğunu düşünüyorum. Allah daha iyi bilir." (Bu cevabı dinlerken) yorulan Hz. Ömer şöyle dedi: "Kadir Gecesi hakkında hiç kimse benimle aynı görüşü paylaşmadı, ancak şu henüz aklî melekeleri daha bütünüyle kemale ermemiş bulunan delikanlı hariç. Muhakkak ki Rasulullah: "Kadir Gecesi'ni son 10 gün içinde talep edin!" buyurdu. Ey insanlar! İbn-i Abbas'ın verdiği cevap gibi kim ispatlayarak cevap verebilir!"[273]

Buraya kadarki zikredilen rivayetlerden anlaşıldığına göre, Kadir Gecesi'nin (yüzde yüz) kesin olarak Ramazan'ın 27. gecesi olduğu neticesi çıkmıyor. Bilakis bazı hadislerde 23. gece ile 27. gece arasında tereddüt vardır. Bazılarına göre ise Kadir Gecesi 23. gecedir, çünkü o, son 7'nin 1. gecesi olmaktadır.[274]

İbn-i Ömer'den: Hz. Ömer, ashab-ı Nebi'ye Kadir Gecesi'ni sordu. İbn-i Abbas dedi ki: "Muhakkak ki Rabbim 7'yi seviyor: "Şu kesin ki biz sana Seb-i mesânî ile şu yüce Kur'ân'ı verdik."[275] Buhari, Tarih'inde kaydetmiştir.[276]

İbn-i Abbas'tan sahih olarak geldiğine göre, kendisi Ramazan'ın 23. gecesinde ehlinin üzerine su serper idi. Bu rivayeti Abdürrezzak[277] ve İbnü Ebi Âsım merfu olarak tahriç etmişlerdir. Mevkuf olması daha doğrudur. [278]

Bazı âlimler, Kadir Gecesi'nin 27. gece olduğunu iki cihetle Kur'ân'dan istinbat etmişlerdir:

---

273 Hadisi, Ebû Nuaym Hilye'sinde Muhammed b. Ka'b el-Kurezî (radıyallahu anh) tariki ile İbn-i Abbas'tan tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/578

274 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.365

275 Hıcr, 15/87

276 Buhari, bu hadisin isnadı hakkında fihi nazar demiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579

277 Abdürrezzak, Musannef, 4/249. Hadis no: 7686.

278 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366

1) Allah Teala, Kadir Gecesi ifadesini, Kadir sûresinde 3 ayrı yerde zikretmiştir. "Kadir Gecesi"nin harfleri 9 tanedir. Sözkonusu 3 ile 9 birbiriyle çarpılırsa 27 ortaya çıkar. İbn-i Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Leyletü'l-Kadr tabiri 9 harftir. Bu tabir, Kadir sûresinde 3 defa tekrar ediliyor. Dokuzla üç çarpılırsa (3x9=27) yirmi yedi olmuş olur."[279] Demek ki Kadir Gecesi, 27. gecedir.

2) Kadir sûresinde "selâmün hiye" ifadesindeki "hiye" (yani o Kadir Gecesi), sûrenin 27. kelimesidir. Surenin tamamı ise 30 kelimedir ki tam bir ayın günlerine tekabül eder. Nitekim bir hadiste İbn-i Abbas: "Bu Kadir sûresi otuz kelimedir. "Hiye" kelimesi ise 27. kelimeyi teşkil etmektedir." demiştir.[280]

"Bu tespitleri, İbnü Bekir, Ebû Bekr el-Verrak, en-Nakkâş da İbnü Abbas'tan nakletmişler, zikretmişlerdir."[281] İbnü Atiyye: "Bu, tefsirin latifelerinden, ince nüktelerindendir, yoksa ilmî metanet ifade etmez." demiştir. İşin aslı, onun dediği gibidir."[282]

Mezkur iki çıkarımla istidlal edenler, dualara icabet edilen vakitler ve hakkındaki eski-yeni rivayet edilen alametler ve âyetler sebebiyle 27. geceyi tercih edenlerdir. Belirtildiği gibi, Übey b. Ka'b, sabahında güneşin şuasız doğmasını Kadir Gecesi'ne delil olarak kabul etmiştir.

Abdetü'bnü Ebî Lübâbe de der ki: "Kadir Gecesi, 27. gecedir." Buna delil olarak da, bazı şeylerle ve yıldızlarla bunu tecrübe etmiş olmasını getirmiştir.[283] Diğer bir sözünde ise, bu "bazı şeyler"den birinin "tecrübe" olduğu anlaşılmaktadır: "Ramazan ayının 27. gecesi deniz suyunun tadına bakmıştım, bir de ne göreyim (bildiğimiz) tatlı su!" demiştir.[284]

Yine nakledildiğine göre Abde (radıyallahu anh), 27. gece deniz suyunun tadına bakmış ve onun tatlı olduğunu farketmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel de bu hadiseyi, isnadıyla zikretmiştir.[285]

"Ubeyd b. Ömer (radıyallahu anh) de diyor ki: Ramazanın 27. Gecesi denizde idim. Deniz suyunu tattım; tuzlu değil, tatlı ve leziz idi."[286]

---

279 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284; Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

280 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284.

281 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/525

282 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366

283 Abdürrezzak, Musannef, 4/251.

284 Beyhaki bu kavli, Evzâî tariki ile tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.606.

285 Zehebî, Siyerü A'lâmi'l-Nübelâ, 5/229.

286 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.209.

Ramazan'ın 27. gecesinde seleften bazıları Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ederler iken havada, insanların başlarının üzerinde melekleri tavaf ediyor olarak görmüşlerdir. Ebû Yahya b. Ebû Mürre demiştir ki: "Ramazan ayının 27. gecesi tavaf etmiştim. Melekleri Beytullah'ı Hevâcir'de (Hicr mevkilerinden) tavaf ediyor olarak gördüm."[287]

Ebû Musa el-Medînî, Ebu'ş-Şeyh el-Esbehânî tariki ile, Hammad b. Şuayb'ın, o da onlardan bir adamdan şunu nakletmiştir: "Halkla beraberdim. Ramazan'ın son 10 günü olunca, ben de geceyi izlemeye başladım. Onlardan bir adam bana: "Neyi gözlüyorsun?" diye sordu. Ben de "Kadir Gecesi'ni araştırıyorum" dedim. Bana: "Yat uyu, ben zamanı gelince onu sana haber vereceğim." dedi. Nihayet 27. gece olunca o adam geldi, benim elimden tutup beni bir hurma ağacının yanına götürdü. Bir de ne göreyim, hurma ağacı yapraklarını yere koymuş vaziyette. Adam bana dedi ki: "Biz, bu ağacı bütün sene içerisinde hiç şu şekilde görmeyiz, ancak bu (27.) gecede görürüz." dedi.[288]

Yine Ebû Musa, isnadlarıyla zikrettiğine göre, kötürüm bir adam vardı, 27. gecede Allah'a dua etti ve o kötürümlüğünden kurtuldu. Yine bir başka yatalak kadın da öyle, 27. gecede dua edince, şifa buldu. Aynı şekilde Basra'da otuz senedir dilsiz (ahraz) bir adam, 27. gecede dua etti ve dili çözüldü, tekrar konuşmaya başladı.[289]

Ebû Muzaffer b. Hübeyre şöyle anlatmıştır: "Ramazan'ın 27. gecesinde –ki o yıl cuma gecesine tevafuk etmişti- Kâbe'nin Şam tarafında semada açık bir kapı gördüm. İlk anda onu mukaddes hücre-i Nebeviye'nin hayali zannettim. Fakat bu durum, fecrin doğuşunu görmek için başımı güneşin doğduğu tarafa çevirdiğim zamana kadar devam etti. Sonra başımı tekrar geri döndürdüğümde o şeyin kaybolmuş olduğunu gördüm. Bu hadise, Ramazan'ın tekli gecelerinden birinde, hem de cuma gecesi olması itibariyle, Kadir Gecesi olması diğer gecelere nisbetle daha ziyade ümit edilir." İbn-i Receb, bu hadisenin sonunda şu kaydı düşer: "Bilinmelidir ki: Bu ve benzeri alâmetler, o gecenin kesin Kadir Gecesi olduğunu icap ettirmez."[290]

---

287 Eş-Şuabü'l-İman'ında Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.
288 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.366
289 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367
290 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367

Seleme b. Şebîb'in kaydettiğine göre; Sahabe'den bir topluluk Mescid'de oturuyorlardı. Semadan bir kelam işittiler, semada bir nur ve bir kapı gördüler. Bu hadise Ramazan ayında gerçekleşmişti. Bu gördüklerini Rasulullah'a haber verdiler. Bunun üzerine Rasulullah'ın şöyle dedi, (dediği ileri sürüldü): "O nur, Rabbü'l-İzzet'in nuru idi. Kapı, semanın kapısıdır. Kelam, enbiyanın kelamıdır. İşte her Ramazan ayında durum bu hal üzerinedir. Fakat bu gece, önündeki perde kaldırılmıştır."[291]

Birçok hadis-i şerifin açık beyanlarına itibarla, ulemadan mühim bir topluluk, Kadir Gecesi olarak 27. geceyi tercih etmişlerdir. Ubeyy b. Ka'b ile bir grup sahabe bu kanaattedir.[292] Sevrî, Kufe ehlinin de bu görüşte olduğunu bildirmiştir ve şöyle bir açıklama getirmiştir: "Biz deriz ki: Kadir Gecesi, 27. gecedir, Übey b. Ka'b'dan gelen rivayetler sebebiyle. 27. gece görüşünde olanlardan Übey b. Ka'b, bunun böyle olduğuna yemin etmiştir ve hiç istisna da tutmamıştır. 27'sine kâil olanlar, Übeyy'in bu yemini ile istidlalde bulunmuşlardır. Übey: "Bize Rasulullah'ın haber verdiği bir âyetle (delil) veya bir alametle söylüyorum: "Güneş, Kadir Gecesi'nin sabahında hiçbir şuası olmaksızın doğar."[293]

Yine Zirr b. Hubeyş ve Abede b. Ebi Lübâbe de bu görüştedir. Rivayet edildiğine göre, Kanân b. Abdullah en-Nehmî[294] şöyle demiştir: "Zirr (b. Hubeyş)'e Kadir Gecesi'ni sordum. Bana dedi ki: "Hz. Ömer, Hz. Huzeyfe ve Nebi'nin sahabesinden bir topluluk, Kadir Gecesi'nin 27. gece olduğundan şüphe etmemişlerdir." Bu hadisi, İbnü Ebî Şeybe de Musannef'inde kaydetmiştir.[295] İmam Ahmet b. Hanbel ve İshak'ın da görüşü bu istikamettedir. [296]

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre; Bir adam: "Ya Rasulallah! Ben yaşlı ve hasta bir insanım. Geceleri ibadet için kalkmak da bana meşakkatli oluyor. Bana bir geceyi ihya etmeyi emret ki, umulur ki Allah Teala beni o gecede Kadir Gecesi'ne muvaffak kılmış olsun." Buyurdular ki: "Sana (son

---

[291] Bu hadisi, Seleme b. Şebîb, Kitâbü'r-Ramazan'ında, İbrahim b. Hakem'den, o babasından, o da Ferkad'den rivayet etmiştir. Zayıf-mürsel bir hadistir. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367

[292] Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.

[293] Müslim, Sıyam 220, Salatü'l-Müsafirin, Hadis no: 762.

[294] İbn-i Hibban bu zatı sika kişiler arasında zikretmiştir. Bkz. Tehzibü't-Tehzib, 1/384.

[295] İbnü Ebi Şeybe, Musannef, 3/74; Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/578

[296] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.359-360

10 gündeki) 7. geceyi tavsiye ederim."[297] Bu hadisin isnadı, Buhari'nin şartlarına uygundur.[298]

İbn-i Ömer'den rivayet edildiğine göre: Rasulullah: "Sizden kim Kadir Gecesi'ni aramak istiyorsa, onu 27. gecede araştırsın." buyurdular. Ya da şöyle dediler: "Onu 27. gecede araştırın!" Yani, Kadir Gecesi'ni.[299]

Şu'be demiştir ki: "Bana sika (güvenilir) bir zat, Süfyân'ın (rivayet ettiği hadiste) şöyle dediğini haber verdi: "(Kadir Gecesi, Ramazan'ın) son yedisindedir." Yani, "27. gecesindedir." demedi. İmam Ahmed b. Hanbel, oğlu Salih'in rivayetine göre şöyle demiştir: "O sika kişi, Yahya b. Saîd'dir." Şu'be ise: "Bilmiyorum o ikisinden hangisi olduğunu." demiştir. (İmam Ahmet): "O sözü Şu'be'den Amr rivayet etmiştir." dedi." (Bu sözleri nakleden Salih), rivayet ettiği hadisinde: "27. gecede" veya "son yedi gecede" şeklinde şüpheli bir ifade kullanmıştır. Neticede mesele, şu noktaya ulaşmıştır: "Şu'be, lafzında şüphe etmiştir."[300]

Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini kaydedilmiştir: "Sahabe-i Kiram, devamlı olarak Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son 10 gününün 7. gecesinde (27. gece) olduğunu rüyalarında gördüklerini Rasulullah Efendimiz'e anlatmışlardı. Onların öyle anlatmaları üzerine, Rasulullah şöyle buyurdu: "Görüyorum ki sizin bu rüyalarınız birbirine denk düşüyor ve "Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın 27. gecesi olduğu tevatür haline geldi. Şu halde her kim Kadir Gecesi'ni aramak isterse, onu Ramazan ayının son 10 gününün 7.sinde arasın."[301]

---

297 Ahmet b. Hanbel, 1/240; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/176. İsnadı sahihtir. Heysemi: "Ahmed b. Hanbel bu hadisi rivayet etmiştir. Senedindeki ravilerin hepsi sahihtir." demiştir. Hadisi, Muhammed b. Nasr, ibnü Cerir, Taberani ve Beyhaki de tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/580.

298 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.360

299 Ahmed b. Hanbel, 2/27; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 3/176. İsnadı sahihtir. Heysemî: "İmam Ahmet bu hadisi rivayet etmiştir ki senedindeki bütün raviler sahihtir, (güvenilirdir)." İmam Ahmed bu hadisi, Yezid b. Harun'dan, o Şu'be'den, o Abdullah b. Dinar'dan, o İbn-i Ömer'den, o da Rasulullah'tan nakletmiştir. Bu hadisin benzerini, Şebâbe ve Vehb b. Cerîr, İmam Şu'be'den de rivayet etmişlerdir. Aynı şekilde Esved b. Âmir de Şu'be'den rivayet etmiştir, fakat "Geri kalan son yedide..." ziyadesi ile. (Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.360-361). Bu hadisi, Abd b. Humeyd de İbn-i Ömer'den tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/578

300 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.361

301 Ahmet b. Hanbel; Tahavî, Şerhu Meâni'l-Esrâr, 3/91. İmam Ahmet, bu hadisi Hammad b. Zeyd'den, o Eyyub'dan, o Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den nakletmiştir. Tahavî, İbrahim b. Merzuk'tan, o da Ârim'den nakletmiştir. Hanbel İbnü İshak da bu hadisi, Ârim'den, o da Hammad'dan alarak kaydetmiştir. Buhari de bu hadisi, Ârim'den nakletmiştir. Fakat "7. gece" ifadesi olmaksızın, "Son 10'da araştırsın" şeklindedir. (Fadlu Leyleti'l-Kadr, 4/256, Ta'bir, 12/379; Müslim, Sıyam, Hadis No: 1165. Farklı rivayetler için Câmiu'l-Usûl, 9/243-244'e bakılabilir. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü-'l-Meârif, s.361; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.132.

Abdürrezzak, Ma'mer'den, o Eyyub'dan, o da Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den: Bir adam Rasul-i Ekrem'e geldi ve: "Ya Rasulallah! Rüyamda Kadir Gecesi'nin 7. gece olduğunu gördüm." dedi. Bunun üzerine Rasulullah buyurdular ki: "Görüyorum ki rüyalarınız Kadir Gecesi'nin 7. gece olduğu noktasında buluştu. O halde sizden her kim Kadir Gecesi'ni idrak etmek isterse, 7. gecede arasın." Ma'mer der ki: "Eyyub, 23. gecede guslederdi ve Kadir Gecesi'nin aslında (Ramazan'ın bitimine) 7 gün kalada olduğuna işaret ederdi."[302]

Sa'lebî, Tefsir'inde, Hasan b. Abdül'a'lâ tariki ile, Abdürrezzak'tan bu isnadla rivayet etmektedir ve, onun "(Ramazanın bitimine) 7 gece kala" hadisi hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Rasulullah buyurmuştur ki: "Muhakkak ki ben sizin rüyalarınızın 23. gece üzerinde birleştiğini görüyorum. Şu halde sizden her kim (Ramazan) ayından bir şey ikame etmek istiyor ise, 23. geceyi kıyam ile geçirsin."[303]

Muaviye (radıyallahu anh), Nebiy-yi Muhterem'den, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 27. gecesi olduğuna dair hadis rivayet etmiştir.[304]

Ebû Zerr'den gelen rivayete göre: "Allah Rasulü, ailesini Ramazan'ın 23, 25 ve 27. gecelerinde ibadete kaldırırdı. Hâssaten 27. gecede ehline ve hanımlarına seslenirdi." Bu, Kadir Gecesi olduğu umulan tekli gecelerde Rasulullah'ın ehlini uyandırdığını te'kid eden bir delildir.[305]

Ebû Zerr-i Gıfârî nakletmiştir: "Rasulullah Efendimiz bize namaz kıldırırdı, birlikte kılardık. Ramazan ayının 23. gecesi olduğu zaman kalktı, bize namaz kıldırdı; tâ gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar. 24. gecesi bize namaz kıldırmaya gelmedi. 25. gecesi olduğu zaman tekrar geldi, bize namaz kıldırdı; tâ gece yarısına kadar bu namaz devam etti. Biz kendisine: "Ya Rasulallah, bu gecemizi nafile ibadetle devam ettirseniz pek güzel

---

302 Abdürrezzak, Musannef, 4/249. Hadis no: 7688.

303 Bu lafızlar, hadiste korunmuş değildir. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî, Ebû İshak: Müfessirdir. Nişabur ehlinden. "el-Keşfü ve'l-Beyanü fi Tefsiri'l-Kur'ân" isimli tefsiri vardır. Tefsir-i Sa'lebî olarak bilinir. El-A'lâm'ında (1/212) Zirikli'nin de belirttiği üzere el yazması bir tefsirdir. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.362.

304 Ebû Davud, Salat, Hadis no: 1386. Hadisin senedindeki ricalin hepsi sahihtirler. Bu hadisi, İbn-i Hibban da Sahih'inde tahriç etmiştir (Savm, 5/273). İbnü Abdilber de bu hadisin sahih olduğunu onaylamıştır. Fakat bu hadisin bir illeti vardır, o da Muaviye'ye dayanmasıdır. İmam Ahmet b. Hanbel (5/132) ve Dârekutnî'ye göre ise en sahih hadislerden birisidir. Aynı şekilde bu hadisin lafzı üzerinde de ihtilaf edilmiştir. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.362.

305 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.150-151

olur." dedik. Bunun üzerine bize: "İmam, namazını bitirinciye kadar bir kimse onunla namaz kılar ise, kendisine gecenin tümünü ibadetle geçirme sevabı verilir." dedi. Ertesi 26. gece Rasul-i Ekrem bize namaz kıldırmadı. Ramazan'ın 27. gecesi olduğu zaman kalktı, bize namaz kıldırdı. Hâne halkını da topladı. Hatta biz felâhı bize kaçırtacak diye korktuk." "Felâh nedir?" diye sorulunca Ebû Zer: "Sahur (yemeği)" cevabını verdi."[306]

Rasulullah'ın 23. gecenin 3'te 1'ini, 25. gecenin yarısını ve 27. gecenin hepsini ihya etmesi, bu gecelerin Kadir Gecesi olabilme ihtimalindeki kuvvet derecelendirmesini de göstermesi bakımından ehemmiyet arz ediyor. En güçlü ihtimalin 27. gece olduğunu ifade etmiş oluyor.

Kadir Gecesi'nin 27. gece olduğu ihtimalini güçlendiren sebeplerden bir tanesi de "son 7"yle alâkalı hadislerdir. Son yedinin başlama tarihi 23 mü, 24 mü olduğu şüpheli olunca, geriye 25 ve 27. geceler kalmış olmaktadır. Bu ikisinden de 27, hakkındaki hadisler nedeniyle daha tercih edilir konumda bulunmaktadır.[307]

Hasan el-Basri de, bu gecenin sabahında Bedir Savaşı olup bittiği için Kadir Gecesi'nin 27. gece olduğunu söylemiştir.[308]

İmam Şafii, su ve çamur hadisinden dolayı, Kadir Gecesi'nin 27. gece olduğu görüşüne meyletmiştir.[309]

Ebû Şeyh el-İsbehânî'nin, ceyyid bir isnadla rivayet ettiğine göre; Hasan (el-Basrî) anlatmıştır: Osman b. Ebi'l-As'ın bir gün oğluna dedi ki: "Ya seyyidî. Deniz bu Ramazan ayında bir gece tatlılaşır. O gece geldiği zaman bana bildir." O gece geldiği zaman ona haber verdi. Gerçekten gidip denize baktıklarında suyunu tatlı buldular. İşte o gece Ramazan'ın 27. gecesi idi.[310]

Numan b. Beşir'den: «Ramazan ayında 23. gece, gecenin üçte birine kadar Rasulullah ile birlikte ibadette bulunduk. Sonra O'nunla 25. gecenin de yarısını ibadetle ikame ettik. 27. geceye gelince ise yine Rasulullah ile birlikte ihya ettik, öyle ki felahı kaçıracağımızı zannettim. Siz felahı sahur olarak isimlendirirsiniz. Siz «Üçüncü 10'un 7. gecesi (yani 27. gece)» şek-

---

306 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.150-151
307 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.363
308 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283.
309 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/283-284.
310 Razi, Mefâtihü'l-Ğayb, 23/284. Bir başka eserde "27. gece" olarak geçmektedir. Bkz. İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328;

linde ifade edersiniz. Biz ise «27. gecenin 7. gecesi» deriz. Şimdi biz mi daha doğru söylüyoruz, yoksa siz mi?"[311]

Yukarıdaki onlarca hadisten artık olarak, bazı eserlerde de aşağıdaki rivayetler de hadis denilerek kaydedilmiştir ki, 27. gecenin "hükmen Kadir Gecesi" olduğunu göstermektedirler:

"Ramazan'ın 27'sinden gafil olmayın. Bu geceyi ihya eden, Allah Teala'dan yetmiş senelik ibadet sevabı bulur."[312]

"Ramazan-ı şerîfin yirmi yedinci gecesini ihyâ edenin cennete girmesine ben kefilim."[313]

"Ramazan-ı şerîf ayının 27. gecesini ihyâ edenin, amel defterine yirmi yedi bin senelik ibâdet sevâbı yazılır. Cennette ona yirmi yedi bin köşk yapılır. Her köşk, hatırdan hayâlden geçmediği şekildedir."[314]

"Peygamber Efendimiz'e bir kimse gelip "Ya Rasulallah, Kadir Gecesi ne zamandır?" diye sordu. Buyurdu ki: "Ramazan'ın 21. gecesiydi, fakat geçti." Soran kişi buna üzüldü ve "Ya Rasulallah, o geceyi uyuyarak geçirdim." dedi. Efendimiz de: "27. geceyi ihya eyle! Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah Teala'ya yemin ederim ki, Ramazan ayının yirmi yedinci gecesini ihya edenin, vücudundaki kıllar sayısınca, hac, umre, şehid ve gazi sevabı amel defterine yazılır."[315]

"Yine bir kimse Rasulullah'a: "Kadir Gecesi ne zamandır?" diye sorduğunda, "Geçti, fakat Ramazan'ın 27. gecesini ihya et. Kadir Gecesi sevabına kavuşursun. Şefaatten nasipsiz kalmazsın." buyurdu.[316]

"Hz. Aişe "Kadir Gecesi ne zamandır ya Rasulallah?" diye sorduğunda, Resulullah: "13. gece idi, fakat geçti." buyurdu. Hz. Aişe; "Ben o gece ma'zur (mazeretli) idim. Bunun için çok üzüldüm." dedi. Rasulullah: "Üzülme. Kadir Gecesi'ne kavuşmadıysan, 27. geceye kavuşursun. O geceyi ihya edersen, ahiret yolculuğu için azık olacak o geceki ibadet sana yeter." buyurdu.[317]

---

311 Hadisi, Muhammed b. Nasr, Hakim –ki bu hadisi sahihtir demiştir- tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579.

312 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

313 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

314 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

315 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

316 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

317 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

30. Kadir Gecesi, Ramazan'ın son (29 veya 30.) gecesidir.

Peygamber Efendimiz'in, Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son 10 gününde ve o 10 günün tekli gecelerinde aranması şeklindeki tavsiye-i nebeviyesine dair mezkur hadisler, 29. gecesinin de muhtemel Kadir Gecesi olabileceği gerçeğini tespit ve te'yide yeterlidir. Ne var ki, onlardan maada olarak, şu rivayetler de 29. geceyi açıkça dile getirmektedir:

Ebû Hüreyre'den, Peygamber Efendimiz Kadir Gecesi hakkında şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi, 27. veya 29. gecedir. O gece yeryüzündeki meleklerin sayısı çakılların sayısından, (küçük taşçıklarının) sayısından daha çok olur."[318]

Yine Ebû Meymune tariki ile Ebû Hureyre'den, şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, (son 10 gün içindeki) 7. veya 9. gecedir. O gece melekler, semanın yıldızlarından daha çoktur." (Ebû Meymune), Ebû Hureyre'nin sözü içerisinde şöyle bir ifadenin var olduğunu zannetmiştir: "Kadir Gecesi, 24. gecedir."[319]

"Kadir Gecesi'nin Ramazan ayının 29. gece olduğu söylenmiştir. Hz. Aişe'nin görüşü dahi bu doğrultudadır."[320] Hiç şüphesiz bu, Hz. Aişe'nin şahsî görüşü olamaz, olsa olsa Hz. Rasulullah'tan işittiği bir hadise binâen olabilir.

Ebû Hureyre'den: Rasulullah'ın yanında Kadir Gecesi'nden bahsetmiştik. "Bu ayın bitmesine kaç gün kaldı?" buyurdu. Dedik ki: "22 gün geçti, 8 gün kaldı." Bunun üzerine: "22 gün geçti, geriye 7 gün kaldı. Siz Kadir Gecesi'ni 29. gecede arayın!" buyurdu.[321]

Kadir Gecesi, Ramazan'ın 30. gecesidir. Ebû Bükre demiştir ki: "Ben Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde araştırıyorum, çünkü bizzat Rasulullah'tan duyduğum şu hadis-i şeriftir: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son dokuz (21.gece), yedi (23.), beş (25.), üç (27.) veya son gecesinde arayın!" Ebû Bekre, Ramazan'ın 20'si gecesi, senenin sair gecelerindeki

---

318 Ebû Davud Tayalisi, Ahmed b. Hanbel (2/519) ve İbnü Merduyeh, Ebû Hureyre'den rivayetle bu hadisi tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579; Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.368. Bu hadisin isnadında İmam Ahmed b. Hanbel münferid kalmıştır, ancak isnadında bir eksiklik yoktur. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8546.

319 Hadisi, Muhammed b. Nasr, Ebû Meymune tariki ile Ebû Hureyre'den tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/579-580

320 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.131

321 Bu hadisi, İbnü Zencuyeh, İbnü Merduyeh, Ebû Hureyre'den sahih bir senetle rivayet etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

gibi namaz kılardı. Fakat son 10 girdiği zaman ciddi ibadet ederdi, bundan sonra, son 9 günde Kadir Gecesi'ni taleb etmeyi emrederdi."[322]

Ebû Hureyre'den, Nebiy-yi Ekrem Kadir Gecesi hakkında: "Muhakkak ki o, (Ramazan'ın) son gecesidir." buyurdu.[323]

Enes b. Malik'ten, Rasul-i Ekrem: "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın 1. gecesinde arayın veya 9. gecesi, yahut 11. gecesi, veyahut 21. gece, ya da son gecesinde arayın!"[324]

Ubâde b. Sâmit'ten: Bir defasında Kadir gecesi hakkında sual yöneltilince Allah Rasulü şöyle cevap vermişlerdir: "Kadir gecesi, Ramazan ayında, son on günündedir; tekli gecelerden, 21., 23., 25., 27. veya 29. gecededir; ya da son (30.) gecededir..."[325] Diğer rivayette ise "Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 7. (yani 27.) veya 9. (yani 29.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız."[326] demiştir.

Yukarıdaki hadislerde açıkça "son gece" ifadesi Kadir Gecesi olabilir diye geçerken, son on güne veya son yedi güne dair hadisler de son geceyi içermesi bakımından yine muhtemel Kadir Gecesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hz. Muaviye'den: Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Kadir Gecesi'ni (Ramazan'ın) son gecesinde arayın!"[327] Bir başka rivayete göre: "... Kadir Gecesi geldiği zaman, Allah Teala Cebrail'e şu emri verir: "Yeryüzüne in!" Ramazan ayının son günü oldukta; Allah Teala o gün, Ramazan ayının ilk gününden o güne gelinceye dek, ne kadar kimseyi Cehennemden azad etmiş ise, o kadar kimseyi Cehennemden azad eder. Bunun üzerine Cebrail, elinde yeşil sancak, meleklerden büyük bir kafile ile yeryüzüne iner..."[328]

---

322 Ahmed b. Hanbel, 5/36, 39; Tirmizi, Savm, Hadis no: 794; Nesâi. Tirmizi "Sahih-Hasen bir isnatla gelmiştir" demiştir. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8546.

323 Hadisi, Ahmed b. Hanbel tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572; Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8546 (Ebû Seleme tarikiyle).

324 Bu hadisi, İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572

Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Mer- 325
.duyeh riyavet etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571

Ubâde b. Sâmit'ten gelen bu hadisi, Buhari, İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman 326
.b. Humeyd ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574

327 Hadisi, Muhammed b. Nasr, ve Tehzib'inde İbn-i Cerir tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572, 579.

328 Beyhaki, İbn-i Hibbân ve Tergîbü't-Tehhîb'de geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâil-ü A'mâl, s.616; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.112-114; İbn-i Receb, Letâifü'l-Mearif, s.370.

Câbir b. Abdillah'tan gelen rivayette Allah Rasulü şöyle demiştir: "Allah Teala benim ümmetime, Ramazan-ı şerifte beş şey ihsan eder ki, bunları hiçbir Peygambere vermemiştir: (...) 5. Ramazan-ı Şerifin son günü, oruç tutan mü'minlerin hepsini afveder."[329]

Hz. Aişe'den nakledilen "Kadir Gecesi'ni, Ramazan'ın son 10'unda arayın!"[330] tavsiyesi içerisine son gün de dâhil olmaktadır.

"Kadir'in Ramazan'ın son gecesi olduğunu söyleyenlerin bir dayanağı da şudur: Bir hadiste vârid olduğuna göre, Allah Teala Ramazan'ın her gecesi iftar vaktinde Cehennem'den azabı hak eden bir milyon kişiyi serbest bırakır. Ramazan'ın son gecesi olduğunda ise ayın başından sonuna kadar azad ettiği kişi sayısınca Cehennemliği serbest bırakır."[331]

Bütün bu mezkur hadisler mahfuz olmak kaydıyla, ne var ki bir hadis-i şerifte Allah Rasulü, Ramazan'ın son gününün faziletini bildirirler iken, onun Kadir Gecesi olmadığını da söylemiştir. Şöyle ki: Ebû Hureyre'den, Rasulullah şöyle buyurmuşlardır: "Ramazanda ümmetime önceki ümmetlere verilmeyen beş özel şey verilmiştir: 1. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. 2. Denizlerdeki balıklar bile oruçlu kimseler için iftara kadar dua (istiğfar) ederler. 3. Cennet her gün onlar için süslenir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Yakında benim salih kullarım (dünyanın) eza ve meşakkatini üzerlerinden atıp sana geleceklerdir." 4. Diğer aylarda yaptıkları kötülükleri bu ayda yapmasınlar diye azgın şeytanlar bağlanır. 5. Ramazan'ın son gecesi, oruç tutanlar bağışlanırlar." Sahabe-i Kiram: "Ya Rasulallah, o (mağfiret gecesi) Kadir Gecesi midir?" diye sorduklarında, "Hayır, fakat (kaide şudur ki) işçiye ücreti işini bitirdiğinde ödenir." buyurdular."[332]

"Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son gecesi olduğunu söyleyenler

---

329 Abdülazim el-Münzirî, et-Terğîbü't-Terhîb ve Ahmed Beyhakî, Sünen'inde geçmektedir. Bkz. M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.305

330 Buhârî, Fadlu Leyletü'l-Kadr 3, İtikâf 1,14; Müslim, İtikaf 5, (1172); Muvatta, İtikaf 7, (1, 316); Tirmizî, Savm 71, 72 (790); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 44); Ebû Dâvud, Sıyâm 77, (2462, 2464); İbnu Mâce, Sıyâm 59; (1771).

331 Bursevî, Ruhu'l-Beyan, bkz. Kadir Gecesi tefsiri.

332 Ahmed b. Hanbel 2/292; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid 3/140; Bezzar, Beyhaki; İbn Hibban. Heysemî: "Hadisin senedinde Hişam b. Ziyad Ebû Mikdâm vardır ki, zayıftır" demiştir. Bkz. El-Metalibü'l-Aliye, s.932; Müşkilü'l-Asar, 4/142. Hadisin Beyhaki'deki şekli şöyledir: Peygamber efendimiz, ("Ramazan'ın son günü Allahü teâlâ, oruç tutanları affeder." buyurunca, Ashab-ı kiram, "Ya Resulallah, o gün Kadir Gecesi mi?" diye sual etti. Peygamber efendimiz, "Bilmez misiniz ki, iş yapana, işi bitirince ücreti verilir." buyurdu.

şöyle bir izah getirmektedirler: "Çünkü, bu gece, bu aya ait tâatlerin kendisinde tamamlandığı bir gecedir. Daha doğrusu, Ramazan'ın başı, tıpkı Hz. Adem, sonu da tıpkı Hz. Muhammed gibidir. İşte bundan ötürü, bir hadiste, "Ramazan'ın sonunda, başından itibaren bugüne kadar, Cehennemden azad edilen nefisler sayısınca (insan), sadece, bu gecede azad edilir." buyrulmuştur. Daha açıkçası, Ramazan'ın ilk gecesi, bir oğlu olan kimse gibidir; dolayısıyla bu ilk gece, şükür gecesidir. Ramazan'ın son gecesi ise bir çocuğu ölen insan gibi ayrılık gecesidir; binaenaleyh bu son gece de sabır gecesidir. Şimdi sen herhalde sabır ile şükür arasındaki farkı anlamış bulunuyorsun."[333]

Ramazan'a kavuşan kişi, Hz. Adem'i gören kimse gibi olur ise, Ramazan'dan ayrılan kişi ise Hz. Muhammed'den ayrılan kimse gibi olur. Değer olarak Ramazan'ın bir'i, ilk peygamber gibi; sonu da son peygmaber gibi olmuş oluyor. Allahü a'lem.

[333] Razi, Mefatihü'l-Gayb, 23/284

Dokuzuncu Bölüm

KADİR GECESİ'NİN DEĞİŞKENLİĞİ VE GERÇEK MAHİYETİ

KADİR GECESİ'NİN DEĞİŞKENLİĞİ VE GERÇEK MAHİYETİ

A. KADİR GECESİNİN VAKTİ SABİT MİDİR, DEĞİŞKEN MİDİR?

Kadir Gecesi'nin vaktini tespit ile alâkalı araştırma yapanlar, öncelikli olarak onun sabit bir gece mi, yoksa zamanı yıldan yıla değişen bir gece mi olduğu konusunda bir karara varmalıdırlar. Tarih boyunca İslâm ulemasının beyanları gözden geçirilecek olur ise, ortaya böyle bir tasnif ve o tasnife göre iki ana topluluk çıkmaktadır. İlgili hadislerin yorumlanıp değerlendirilerek Kadir Gecesi'nin tespit ve ihyâsına gidilmesinde de yine temelde sabit oluş veya olmayış ön kararı belirleyici olmaktadır.

Takva, hassasiyet, temkin, teyakkuz, muhasebe, murakabe, haşyet, rikkat sahibi, erbab-ı ilim, özellikle de ibadetlere düşkünlükleriyle temayüz etmiş ashâb-ı zühd, kendi şahısları hakkında genel olarak Kadir Gecesi'nin vaktinin değişkenliğinden yana tercih kullanarak, her geceyi Kadir bilme şuuruyla hareket etmişlerdir. Abdullah b. Mes'ud, Ebû Kılâbe, İmam Azam Ebû Hanife, İmam Malik, İmam Sevrî, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam İshak b. Rahuyeh, İmam Müzeni, Ebû Bekir b. Huzeyme ve -bir kavline göre- İmam Şafii, değişken olduğu görüşündedir. İbn-i Kesir de bu kanaattedir.

Güzel ahlak hasletlerine sahip olmakla beraber zâhir-i şeriata sımsıkı bağlı ulema-i din ise, bilhassa kimi muhaddisler Kadir Gecesi'nin sabit bir gece olduğuna kâil olmuş ve buna bağlı olarak da Ramazan ayı içerisinde bazı geceleri öncelikli olarak değerlendirme yoluna gitmişlerdir. İmam Şafî, -Süfyan Sevrî'nin aktardığına göre- Mekke ve Medine ehlinden daha pek çok ulema sabit bir gece düşüncesindedir.[1]

---

1 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358-359

Vakti sabittir diyenlere göre, Kadir Gecesi ya Ramazan'ın bütün gecelerinde, ya ilk on, orta on veya son on gecelerinde, ya da ikinci yarısında, veyahut da ayın 1, 2, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, (ve ekseriyetle de) 21, 23, 25, 27, 29. gecelerden birisinde olduğuna kâil olmuşlardır. Hadislerin açıkça verdiği rakamlara itibarla, onların sahihlik şartlarına göre bunlardan birini veya bazılarını diğerlerine tercih eden ekseri ulemanın yanı sıra, bazı âlimler de hem rakamları hem de günleri (yani haftanın günlerinden birini) baz alarak, birlikte te'lif ve tevhid ederek bir tespit yoluna gitmişlerdir. Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli gecelerden birine rastlayan pazar gecesi, pazartesi veya cuma geceleri gibi.

Vakti değişkendir diyenlere göre ise; Kadir Gecesi, ya senenin bütününde, yahut Ramazan'ın bütününde, ya ikinci yarısında, ya son on gecesinde, ya da son yedi gecesi içerisinde yahut bunlardaki tekli gecelerde bulunmakta, bulunabilmekte ve vakti de yıldan yıla yer değiştirmektedir. Değişkenliğine kâil olanların bir kısmı onu Ramazan ayının bütünü, yahut son 15 günü, ya da son 10 günü arasında vakti te'hir veya takdim etmektedir der iken, bazıları ise onu bütün seneye şâmil kılmakla beraber, ekseriyetle Ramazan ayına tevafuk etmektedir demişlerdir. Allah Rasûlü'nün Ramazan'ın son 10 gününü i'tikafta ibadetlerle geçirmesi, Kadir Gecesi'nin hem o günlerde olduğuna, hem de kesinlikle belli bir geceye tahsis edilemeyeceğine işaret eder. Haddizatında muayyen ve sabit olsa böyle bir tahsis mümkün olabilir, fakat 10 gün birden itikaf böyle bir tahsise cevap verir mi vermez mi? Cevap da iki vecihli. Nitekim bütün bu tercihlerin hepsini destekler mahiyette muhtelif rivayetler vârid olmuştur.

Vaktinin değişken olduğuna kâil olanların, bu değişimin periyoduna dair iki duruş izhar etmiş oldukları müşahede edilmektedir. Duruş diyoruz, çünkü değişkenlik gizli olduğundan dolayı bu değişkenliği matematiksel bir te'hir veya takdime bağlamak mümkün değil, bu sebeple de sükûtu tercih edenler kâhir ekseriyette. Bununla beraber İmam Şa'rânî gibi bazıları, bu değişkenliğin bir hesaba bağlı olduğu fikrine süluk etmişlerdir. Şa'rânî'ye göre; eğer Ramazan ayı pazar günü girerse, Kadir Gecesi 28'i 29'a bağlayan gecedir. Pazartesi günü girerse 20'yi 21'e bağlayan gecedir. Salı günü girerse, 26'yı 27'ye bağlayan gecedir. Çarşamba günü girerse, 18'i 19'a bağlayan gecedir. Perşembe günü girerse, 24'ü 25'e bağlayan gecedir. Cuma günü girerse, 16'yı 17'ye bağlayan gecedir. Cumartesi günü girerse, 22'yi 23'e bağlayan gecedir. Kısacası: Ramazan'ın ikinci yarısın-

daki tekli geceler içerisinde değişip durmakta olan tek pazar gecesi Kadir Gecesi olmaktadır. Görüldüğü üzere, rakam olarak Kadir Gecesi değişken, fakat haftanın günü olarak ise –ona göre- sâbit olmaktadır.

Kadir Gecesi her sene muayyen/sabit bir gece midir, yoksa vakti yıldan yıla değişken bir gece midir? Bu konudaki üç temel görüşün delillerine de kısaca temas etmekte fayda var:

1. Kadir Gecesi Her Yıl Vakti Ramazan'da Sabit Bir Gecedir

Kadir Gecesi'nin sabit bir gece olduğu kanaatine sahip âlimler, bunu ya Ramazan'ın bütününde, ya da son on yahut yedi gün içerisinde sabit bir gece olarak kabul etmişlerdir ki çoğunluk ikincisine kâildir. İmam Şafii Hazretleri ve bazıları, Kadir Gecesi'nin sabit bir gece olduğu görüşündedirler. Bunu ispat ve izah sadedinde getirdiği delillerden ve açıklamalardan bir kısmı şöyledir: «Hadis-i şerifte görülüyor ki, «Falanca gecede Kadir Gecesi'ni arayayım mı?» diye soru soran kişiye Allah Rasulü «Evet!» cevabını veriyor. Şu halde Kadir Gecesi muayyen (belirli) bir gecedir. Zaten Tirmizi de (Uyeyne İbn Abdurrahman kanalıyla Ebû Bükre'den gelen) bu hadisi, bu anlamda ondan nakletmiştir.»

«İmam Şafii'nin, Kadir Gecesi'nin değişmez olduğunu ve Ramazan ayının belirli bir gecesinde bulunduğunu destekler mahiyette Buhari, Übade b. Sâmit'ten şöyle bir hadis nakleder: "Rasûlullâh (hâne-i saâdetinden yanımıza, mescide) çıktı. Müslümanlardan iki kişi kavga ediyorlardı. Buyurdular ki: "Ben, size Kadir Gecesi'ni haber vermek üzere çıkmıştım. Filân ile filân kavga ettiler de ona dâir olan bilgi (benden çekip alındı, göğe) kaldırıldı. İhtimâl ki hakkınızda bu daha hayırlıdır. Artık siz, Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 7. (yani 27.) veya 9. (yani 29.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız."[2] İmam Şafii'nin buradan çıkardığı delil ise şöyledir:

"Eğer bu gece belirtilmemiş ve sürekliliği tayin edilmemiş olsaydı, her sene aynı yerde bulunmasıyla ilgili bir bilgi elde etmek mümkün olmazdı.» Eğer yer değiştirmiş olsaydı, ancak o yıl için orada tayin edilmiş olduğu bilinirdi. Ancak o zaman; Rasulullah onlara, o yıl nerede olduğu-

---

2 Buhari, Fazlü Leyleti'l-Kadr, 4; Müslim, Sıyam, 217; Dârimî, Savm, 56. Hadisi, ayrıca İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki de tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

nu bildirmek üzere çıkmıştı, denilebilir. -Falanca ve falancanın birbirine girmesi (kavga etmesi) üzerine (Kadir Gecesi'nin vaktinine dair kesin bilgi göğsümden çıkartılıp göğe) kaldırıldı." sözü tartışmanın faydalı şeyi giderdiği ve yararlı ilmi yok ettiğine dair görüşü ile uyuşmaktadır. Nitekim "Kul, işlediği günahla rızıktan mahrum olur." buyrulmuştur. "Kaldırıldı." sözüne gelince, size kesinkes vaktinin bildirilmesi hadisesi kaldırıldı, anlamındadır; yoksa, Kadir Gecesi bütünüyle varlıktan kaldırıldı anlamında değil. Ancak Şia'nın cahilleri böyle tamamen kaldırıldı diyebilirler. Zira Hz. Peygamber, 'kaldırıldı' sözünden hemen sonra, 'Onu dokuz, yedi ve beşinci gecelerde arayın!' buyurmuştur."[3]

Misaller çoğaltılabilir, fakat meselenin asıl hareket çizgisi olarak şunu söyleyebiliriz: Ramazan'da belli bir geceyi işaretleyen hadis-i şerifleri bazı ulema Kadir'in sabit ve muayyen olduğuna delil olarak almışlardır. Mesela şu hadisi: Abdullah İbn-i Mes'ud'dan: Bir adam Rasulullah'a geldi ve "Kadir Gecesi ne zaman?" diye sordu. Allah Rasulü: "Sizden kim es-Sahbâvât gecesini hatırlıyor?" diye sordu. Abdullah: "Anam-babam sana feda olsun, ben (hatırlıyorum). Elimde hurmalar vardı ki, ben onlarla konaklama yerinin arkasında gizlice sahur yapıyordum, fecre kadar. Bu (hadise), Ay doğduğu zaman olmuştur."[4] Bir rivayette: "Bu (hadise), 27. gece olmuştu." şeklinde bir ziyadelik vardır.[5]

Kadir Gecesi'nin vaktinin sabit olduğuna işaret eden bir başka hadisi Said b. Müseyyeb rivayet etmiştir. Eğer Kadir Gecesi'nin vakti muayyen olmamış olsaydı, Allah Rasulü Kadir Gecesi'nin unutturulduğunu söylemezdi ve ayrıca önceki yıllardan birinde falan yerde yaptıkları gazve gecesinin Kadir Gecesi olduğunu ihsas etmekte, sahabe de ayın 23üne isabet etmektedir.[6] Şurası da bir gerçek ki: Kadir, sabit bir gece olmasaydı, "unutturuldu" demezdi Allah Rasulü. Bu ifadeden ilk akla gelen elbette ki "sabit bir gece" manasıdır. Bununla beraber, biraz daha derinlemesine düşünülünce ise, bunun "O seneki Kadir Gecesi'nin vakti unutturuldu." manasına da gelebileceği ihtimali de doğmaktadır.

Ulemanın çoğunluğuna göre Ramazan'ın 27. gecesi olma ihtima-

---

3 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8546-8547

4 Ahmed b. Hanbel, 1/376, 396, 453. Sahbâvât: Hayber'e yakın bir mevkiinin adıdır.

5 Bu hadisi Ya'kûb ibn-i Şeybe, Müsned'inde tahriç etmiştir. İsnadı salihtir, sağlamdır. Bkz. Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 12/476.

6 Abdürrezzak, Musannaf, 4/249; bkz. İbn-i Hacer, Fethu'l-Bâri', 4/268.

li daha kuvvetlidir.[7] Şafiilere göre Ramazan'ın 21. gecesi olması en yakın ihtimaldir.[8] İmam Azam'ın talebeleri İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise; Kadir Gecesi, Ramazan ayının içerisinde bulunan, fakat vakti gizli olan muayyen/belirli/sabit bir gecedir.[9] İleri geçmediği gibi, geri de kalmaz (yani her yılki vakti sâbittir)."[10]

2. Kadir Gecesi Yıldan Yıla Vakti Değişen Bir Gecedir

İslâm ulemasından bazılarına göre Kadir Gecesi her sene yıl içinde vakti değişmekte olan bir gecedir. Ne var ki bu değişkenliğin sınırları mevzuunda üç görüş meydana gelmiştir.

a. *Kadir Gecesi bütün senenin geceleri içerisinde vakti yıldan yıla değişen bir gecedir.*

Bazı İslâm bilginleri: "Kadir Gecesi, senenin içinde muhtelif günlere kayabilir." diye bildirmişlerdir. Bazıları "Kadir Gecesi, senenin bütününde bulunur." demişlerdir. İbn-i Mes'ud'dan, Kûfe ulemasından ve bir rivayette Ebû Hanife'den bu meyanda sözler nakledilmiştir.[11] İbn-i Mes'ud'un "Kim senenin bütün gecelerini ibadetle geçirirse Kadir Gecesi'ni bulabilir."[12] cümlesini M. Zekeriya Kandehlevî: "Yani Kadir Gecesi senenin bütün geceleri arasında yıldan yıla devreder." şeklinde anlamıştır... Suyutî'nin Dürrü'l-Mensûr'undaki bir hadisten anlaşıldığı üzere, İbn-i Mes'ud bu sözü Rasulullah'tan nakletmektedir.[13] Dolayısıyla bu, kendi sözü değil, bizzat Allah Rasulü'nün hadisi olmuş olmaktadır.

"Dört mezhep imamlarından İmam Ebû Hanife, meşhur olan görüşüne göre Kadir Gecesi bütün sene içerisinde devreder.[14] Kadir Gecesi senenin 365 günü içerisindedir."[15] dediği rivayet edilmiştir. Fakat çoğunlukla Ramazan'ın son 10'unda ve en ziyade de 27'inci gecesinde bulunmaktadır.

M. Zekeriya Kandehlevî der ki: "Kadir Gecesi'nin tayininde çok farklılıklar bulunmaktadır. Bu yüzden bu konuda âlimler arasında 50'ye

7 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
8 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
9 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
10 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, c.1, s. 216.
11 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357
12 Müslim, Müsâfirîn 179, Sıyam 220.
13 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603, 604.
14 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
15 Hüseyin Aslan, İbrahim Demir, Memba, c.3, s.1990-1991

yakın farklı görüş doğmuştur. Araştırma yapan âlimlere göre rivayetlerdeki ihtilafın çok oluşunun sebebi, Kadir Gecesi'nin herhangi bir tarihe bağlı olmayışındandır. Daha doğrusu her sene değişik gecede bulunmasıdır. İşte bundan dolayı rivayetler muhteliftir. Çünkü Rasulullah Kadir Gecesi'nin her sene, farklı bir şekilde o senenin birkaç gecesinde aranmasını emretmiş, bazı seneler gününü de belirtmiştir.[16]

Şeyhü'l-Ârifîn Muhyiddin Arabi diyor ki: "Bana göre Kadir Gecesi'nin, sene içerisindeki gecelerde devrettiğini söyleyenlerin görüşleri daha doğrudur. Çünkü ben onu, iki defa Şaban ayında gördüm, 15'inde ve 19'unda. İki defa Ramazan'ın ikinci 10 gününde, 13'ünde ve 18'inde gördüm. Bir de Ramazan'ın son 10 günündeki tek sayılı gecelerde gördüm. Bundan dolayı kesin olarak inanıyorum ki Kadir Gecesi, yılın bütün gecelerinde dolaşmaktadır. Ancak çoğunlukla Ramazan ayında bulunmaktadır."[17]

Şeyh Abdülaziz Debbağ Hazretleri'nin de Kadir Gecesi'ni sabit değil, değişken olarak anlattığı ve hemen her yıl Kadir Gecesi'ni bildiği, bazen Receb, bazen Şaban, bazen de Ramazan ayında onu tespit ettiği talebesi tarafından haber verilmiştir.[18]

Şah Veliyyullah Dihlevî'nin bir senede iki Kadir Gecesi bulunduğu telakkisine göre de, o ikiden birisi yıl içerisinde, diğeri de Ramazan'ın son on gecesi içinde değişip durmaktadır.[19] Mevlana Yahya Kandehlevî de bu meyanda Dihlevî'nin bu görüşünü açıkça tercih ederken, M. Zekeriya Kandehlevî de zımnen böyle bir kabulünü ihsas etmektedir.[20]

b. *Kadir Gecesi, Ramazan ayının bütünü içerisinde vakti her yıl değişmekte olan bir gecedir.*

Cumhur-u ulemadan bazıları: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın bütününde bulunur." demiştir."[21] Nitekim bu meyanda İbn-i Ömer'den iki hadis-i şerif rivayet edilmiştir: "Rasul-i Ekrem'e Kadir Gecesi'nden soruldu. Bunun üzerine Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), 'O, her Ramazan'dadır.' diye cevap verdi."[22] demiştir. Peki Ramazan ayının neresindedir? Bu soruya cevap sadedinde de yine İbnu Ömer şöyle bir hadis nakletmiştir: "Rasulullah'a

---

16 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603.
17 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
18 Debbağ, el-İbriz, c.1, s.522/523
19 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173
20 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
21 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357
22 Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 4/307

Kadir Gecesi (Ramazan'ın neresinde?) diye sorulmuştu. "O, Ramazan'ın tamamında!" diye cevap verdi."[23] Tamamında, yani 1'i ila 30'u arasında.

"Denilmişdir ki: Bir kimse bir senenin leyâlini kâ'im olsa ol kimse leyle-i Kadre isabet etmiş olur. 'Abdullah b. 'Ömer Efendimiz bunu işitince "Allahu Te'âlâ Ebû 'Abdurrahmân'a rahmet buyursun. O, leyle-i Kadr'in Şehr-i Ramazân'da olduğuna kâ'il idi." buyurmuştur. Bir rivayette, Cenâb-ı Hak onu ihfâ etti. Tâ ki idrâki tama'ıyla leyâlî-i Ramazân'ın cümlesinde kullar ibâdetle sa'y etsinler de sevâblarını tezyîd buyura."[24]

Allah Rasulü, her yıl Kadir Gecesi'nin vakti mevzuunda farklı cevaplar verdiği için «Her sene Kadir Gecesi Ramazan'da gizlice yer değiştirmekte ve belli bir vakitte karardîde olmamaktadır» kanaati hâsıl olmuştur.

İmam Ebû Hanife'nin meşhur olan görüşünden ayrı olarak, ikinci görüşüne göre de Kadir, bütün Ramazan içinde devreder.[25] "Kadir Gecesi, Ramazan ayındadır; vakti sabit değildir; kah takaddüm, kah teahhur eder (değişken bir gecedir.)[26] En çok da Ramazan'ın 27. gecesi vaki olur."[27] demiştir. İbn-i Kesir'in kaydettiğine göre: "Hz. Muaviye, Abdullah b. Ömer, İbn-i Abbas ve daha başka sahabiler kanalıyla, Rasulullah'ın Kadr gecesinin 27. gece olduğuna dair haberleri nakledilir. Selef'ten bir taifenin görüşü bu olduğu gibi, İmam Azam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebinden büyük bir kitlenin görüşü de budur."[28]

İbnü Atiyye'nin de kaydettiği üzere, bazı âlimlere göre: «Kadir Gecesi, Ramazan ayının son 10 gününe münhasır olmaksızın, bütün geceleri arasında her yıl değişip durmaktadır.»[29] Âyet-i kerimede «O Ramazan ayı ki Kur'ân onda indirilmiştir.»[30] buyrulmuş olması da böyle bir genellemeyi akla getirmektedir.

Görüldüğü üzere Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın ilk gecesinden başlamak üzere neredeyse bütün gecelerinde olabileceğine dair hadis-i şerifler var. Fıkıh metedolojisindeki özel ıstılahıyla ifade edecek olursak: İstikrâ yollu bu

---

23 Ebû Dâvud, Salât, 324, (1387).

24 Hüseyin Vassaf, Gülzâr-ı Aşk, s.455-456

25 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, 1/216

26 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, 1/216; Kadıhan, el-Feteva, 1/190.

27 M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.343

28 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8544

29 İbnü Atiyye, el-Muharrer, 15/519

30 Bakara 2/185

onlarca hadis-i şerif, cüz'lerden külle doğru, cüz'îlerden küllîye doğru bir kritize etme ile değerlendirilecek olunursa, karşımıza şu gerçek çıkar:

Rasulullah'ın bu hadislerin hepsini aynı yılda söylemiş olması düşünülemeyeceğine göre, demek ki farklı yıllarda farklı farklı Kadir Gecesi tarihleri vermiştir. Her ikisi de Buhari-Müslim'de bulunan üç-beş hadisin birbiri ile çelişmesi başka ne ile izah edilebilir? Te'vil-ü Muhtelefi'l-Hadis ilmi bu zahiri tenakuzu ve tearuzu acaba nasıl halletmektedir? Bu hadislerden birini alıp diğerlerini atmak da makul olamayacağına göre, hepsini birden almak acaba nasıl mümkün olabilir? "Kadir Gecesi'ni muayyen, sabit bir gece olarak telakki etmek"le bu söz konusu hadislerin bir tanesini alıp diğerlerini atmaksızın, hepsini birden çelişkisiz alabilmek mümkün mü? Hayır! "Kadir Gecesi'ni yıldan yıla yer değiştiren bir gece olarak kabul etmek"le peki bu problem çözülür mü? Evet. Ramazan ayı dışında bir gecenin Kadir Gecesi olabileceğine dair herhangi bir sahih haber veya hadis de vârid olmadığına göre, Kadir Gecesi Ramazan'dadır, bunda şüphe yok, şeklinde bir sonuca ulaşılabilir.

Binâenaleyh ileride muhtemel Kadir geceleri üzerine serdedilecek olan tahminler ve tespitler, dahi bunlar hakkındaki rivayetler, hadis-i şerifler ve âsârın gösterdiği «tarihi belli bir gece»yi, yani Ramazan'dan belli bir geceyi «o senenin Kadir Gecesi» olarak anlamak daha münasip düşmektedir. Aksi takdirde her ikisi de sıhhatli ve her ikisi de ayrı ayrı gecelerin Kadir Gecesi olduğunu söyleyen hadislerin birisini alıp diğerini atmayı gerektirecek geçerli bir sebep bulmak icap edecektir; daha doğrusu bir tanesi karşısında diğer bütün hadisleri boşlukta bırakmak zaruri olacaktır ki, böyle bir yola süluk da edilemez, makul olmaz, ilmî olmaz. Neticede Kadir Gecesi'nin her yıl Ramazan'da yer değiştirdiği için, buradan Allah Rasulü'nün «o yıla ait olmak üzere bir gece»yi ifşa ettiği bilgisi anlaşılmaktadır.

İbn-i Kesir: "Ebû Zer hadisi,[31] Kadir Gecesi'nin diğer aylarda değil, Ramazan ayında bulunduğunu da gösterir. Yoksa İbn-i Mes'ud ve ona bağlı olarak Kufe ehlinden bilginlerin söylediği gibi, bütün yılın içerisinde değildir. Yılın bütün aylarında eşit olarak bulunması mümkündür denilemez."[32] demiştir. Fakat görüldüğü ve görüleceği üzere: İbn-i Mes'ud,

31 İbn-i Hibban, 5/274; Hakim, Müstedrek, 1/437. Hadisi, Muhammed b. Nasr da tahriç etmiştir. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/572-573. Ayrıca Nesai de bu hadisi Yahya b. Said kanalıyla yine Ebû Zer'den nakleder. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

32 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8543.

Ebû Hanife, Muhyiddin-i A'râbî gibi İslâm uleması, İbn-i Kesir'in vehmettiği şekilde yılın bütün gecelerini Kadir Gecesi'ne isabeti noktasında birbirine eşit sayan bir düşünce içerisinde değildirler. Ekseriyetle Ramazan'da, çoğunlukla da son ondaki tekli gecelerinde ve en çok da 27. gece şeklinde, fakat bazı yıllarda da başka ay ve günlerde bulunduğuna kâil olmuşlardır.

c. *Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısında bulunan vakti değişken bir gecedir.*

İbn-i Receb el-Hanbelî "anlatıldığına göre" diyerek şöyle bir bilgi kaydetmiştir: İmam Ebû Hanife, İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf, "Kadir Gecesi, Ramazan'ın ikinci yarısında (son 15. gününde)dir. Belirli bir gün tayinine gidilemez. Her ne kadar Allah katındaki nefsü'l-emirde (vakti) belirli bir gece olsa da." görüşündedirler.[33] Yine Ebû Hanife'nin iki talebesi Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'den, "Kadir, Bedir gecesidir." sözü nakledilmiştir. Ne var ki üzerinde ihtilaf vardır: Bu, 17. gece midir, yoksa 19. gece midir?[34]

Bu değişkenlik, Ramazan'ın ikinci yarısındaki bütün gecelerde olabileceği gibi, çoğunluk tekli geceler arasında olduğu görüşündedir.

d. *Kadir Gecesi, Ramazan'ın son on veya yedi gecesi içerisinde vakti her yıl değişmekte olan bir gecedir.*

Bu değişkenlik ya son on günün bütününde ya da sadece tekli geceleri arasında cereyan etmektedir ki, kâhir çoğunluk tekli geceler arasında olduğu görüşündedirler. Ebû Kılâbe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kadir Gecesi, (Ramazan'ın) son 10 gecedeki tekli geceler arasında (seneden seneye) intikal edip durmaktadır."[35]

"Ebû Kılâbe'nin naklettiği bu görüş, İmam Malik, İmam Sevrî, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam İshak b. Rahuyeh, İmam Müzeni, Ebû Bekir b. Huzeyme ve daha başkalarının da dayandıkları görüştür. İmam Şafii'den nakledilen görüşlerden birisi de yine budur, yani değişken olduğu noktasındadır. Kâdî'nin nakletmiş olduğu bu görüş, doğruya daha yakındır. Allah en iyisini bilendir. Bu görüşe uyuşur mahiyette Buhari ve Müslim Sahih'lerinde İbn-i Ömer'den nakledilen şu rivayet yer almaktadır: Rasulullah'ın ashabından bazı kimseler rüyalarında Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son yedi gecesinde olduğunu görmüşlerdir. Rasulullah da:

---

33 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328

34 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.358

35 Hadisi, Abdürrezzak ve İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Hadisin bir başka rivayetini de, İbnü Cerir Tehzib'inde nakletmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581

«Bana da bir rüyada gösterildi ki, Kadir Gecesi son yedi güne yaklaşmaktadır.» Binaenaleyh onu arayan, son yedi günde arasın!» buyurmuşlardır. Yine Buhari ve Müslim, Hz. Aişe'den nakletmişlerdir ki: Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son on gününün tekli gecelerinde arayın!»[36] Kandehlevî de: "İmam Malik ve İmam Ahmed, Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son on günündeki tekli gecelerde bulunduğu ve vaktinin de seneden seneye değiştiği görüşündedirler."[37] demiştir.

İbn-i Receb der ki: "Kadir'in, son 10 günde intikal edip durduğuna inananlardan birisi Müzenî ve İbnü Huzeyme'dir. İbnü Abdilber; bu meyanda İmam Malik, İmam Şafii, İmam Sevrî, İmam Ahmed, İmam İshak ve İmam Ebû Sevr'den de birtakım nakiller yapmıştır. Ne var ki bunların onlardan sâdır olup olmadığı mevzuundaki doğruluk payı pek uzak olsa da, söz konusu zevata göre, Kadir Gecesinin son 10 gün içerisinde olduğu ve bütün gecelerinde arandığı doğrudur."[38]

İbn-i Atiyye, meseleyi biraz daha detaylı ele almış ve nihaî hükmü vermiştir: "Kadir Gecesi, Ramazan'ın son 10 gecesi içerisinde dönüp dolaşmaktadır. Neticede ulaşılacak en doğru görüş budur. Ayın tamam veya noksan olmasına bağlı olarak son 10 gecesindeki tekli gecelerdedir Kadir Gecesi. Onu arayan, ayın 20'sinden başlamak üzere ay sonuna kadar bütün gecelerde onu aramalıdırlar. Çünkü tekli geceler, ayın tam (30) gün olmasına göredir, yoksa noksan oluşuna göre değildir. Çünkü Allah Rasulü "3 (gece) kala, beş (gece) kala, yedi (gece) kala." şeklinde ifadeler kullanmıştır. Yine "Kadir Gecesi'ni 3., 5., 7. ve 9.'da arayın." hadisi vardır. İmam Malik: "9.'dan murad, 21. gecedir." demiştir. İbnü Habib de, İmam Malik'in şunu irade ettiğini şöyle der: "Eğer ay noksan olursa, bu, Allah Rasulü'nün bir ayın kemal ve noksan oluşu noktasında ihtiyatlı davrandığını ortaya çıkarır. Böyle bir durumda ise Kadir Gecesi'nin ihyası ancak son 10 gecenin tamamının ihyası ile mümkün olabilecektir."[39]

Şah Veliyyullah Dihlevî de bir yılda iki Kadir Gecesi bulunduğunu, birinin yıl içinde, diğerinin ise Ramazan'ın son 10 gecesi içinde seneden seneye değişip durmakta olduğunu açıkça ifade etmiştir.[40]

---

36 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8546-8547
37 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.
38 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.360
39 İbnü Atiyye, el-Muharrar, 15/522.
40 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173

3. Kadir Gecesi, Her İkisi de Değişken Olan İki Ayrı Gecedir

Kadir Gecesi'yle alâkalı yüzü bâliğ rivayeti –hiçbirini ıskalamaksızın- topluca dengeli bir değerlendirmeye tâbi tutarak hepsini Kadir Gecesi olarak belli bir konuma yerleştiren o erbab-ı hakikatten ve mana sultanlarından Şah Veliyyullah Dihlevî Hazretleri, (ve belki bazı İslâm uleması) açıkça bir senede iki Kadir Gecesi'nin mevcudiyetinden bahseder olmuşlardır. Bir kısım ulema da her ne kadar ifadeye dökmemiş olsa da, gizliden gizliye iki Kadir Gecesi var olabileceği ihtimaline göre senelik kıyamlarda bulunmuşlar, ibâdât ü tââtlerle ömürlerini geçirmişlerdir.

Mesela; Ramazan'ın bütün gecelerini Kadir Gecesi imiş gibi geçirenlerden biri olarak Bediüzzaman Hazretleri bir mektubunda: "Hadis-i şerifin sırrıyla Ramazan-ı şerifin nısf-ı âhirinde (ikinci yarısında), hususan aşr-ı âhirde (son on günde), hususan tek gecelerde, hususan yirmi yedisinde; seksen küsur sene (bin ay) bir ibadet ömrünü kazandırabilen leyle-i Kadrin ihyasına..." der iken[41], Kadir Gecesi'nin Ramazan'da olduğu itikadına sahip bulunduğunu ifade eden Üstad Hazretleri, bir başka mektubunda "Gizli olan her gecede muhtemel bulunan Leyle-i Kadirler"[42] diyerek, Kadir Gecesi'nin aynı zamanda senenin tümünde bulunabileceği şeklindeki telakkiye açık durduğunu ve hatta önemsediğini de hem kavlen, hem de fiilen yansıtmaktadır. Senenin hemen her gecesini Kadir Gecesi imiş gibi geçiren âbidlerden biri olarak onun bu ifadesi ve amelî hayatı, Kadir Gecesi'ni hem Ramazan'da, hem de senenin sâir bütün günlerinde aramaya, her iki telakki ve inançla geceleri ve gündüzleri değerlendirmeye irşat etmiş olmaktadır.

Şah Veliyyullah Dihlevî, yıllık büyük mele-i a'la toplantısının gerçekleştiği Kadir Gecesi'nin vaktini sene içerisinde değişken olarak nitelerken, diğer Kadir Gecesi'ni ise Ramazan'ın son on günü ile sınırlandırmakta, mutlaka o 10 gün içindeki tekli geceler arasında yıldan yıla yer değiştirip durmakta olduğunu belirtmektedir. Huccetullah'il-Bâliğa'sında şöyle der: "Bilmiş ol ki: Kadir Gecesi bir senede iki ayrı gecedir:

1. Kadir Gecesi: "O gecede her hikmetli buyruk ayrılır ve katımızdan

---

41 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 15 -s.1815

42 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 34 -s.1702

bir emirle ilgilisine yollanır."[43] âyetinde sözü edilen gecedir. Allah'ın hükümlerinin indiği gecedir. Bu gece Kur'ân, Levh-i Mahfuz'dan topluca (dünya semasına) indirilmiş; sonra parça parça (23 senelik bir süre içerisinde yeryüzüne) inmiştir. Bu Kadir Gecesi, Ramazan'a mahsus değildir. Bütün sene içinde dönüp dolaşır. Senede herhangi bir gecedir ve Ramazan içerisinde olma zorunluluğu yoktur. Evet belki ekseriyetle bu gece Ramazan ayındadır; ama bu kesin değildir. Kur'ân'ın indiği anda da Ramazan'a tevafuk ettiği bilinmektedir.

2. Kadir Gecesi: Ruhaniyetin yayıldığı, manevi güzelliklerin her tarafa dağıldığı, meleklerin kalabalık bir şekilde yeryüzüne indiği, Müslümanların kendilerini ibadete verdikleri, nurlarının kendi aralarında birbirlerine yansıdığı, meleklerin kendilerine yaklaştığı, şeytanların ise uzaklaştığı, dua ve ibadetlerin kabul edildiği bir gecedir. Bu, Ramazan ayı içinde ve son 10 günün tekli geceleri arasında bir gecedir; bazen öne, bazen de arkaya kayar, ama hiçbir zaman son 10 günün içinden çıkmaz.

Bu iki Kadir Gecesi'nden birincisini kasteden kimse, bütün sene içinde bir; ikincisini kasteden de, sadece Ramazan ayının son 10 günü içinde olduğunu söyler. Rasulullah (Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son yedi gününde olduğunu rüyalarında gördüklerini söyleyen bir gruba) şöyle buyurmuştur: "Görüyorum ki rüyalarınız Ramazan'ın son yedi gecesi hakkında birbirini tutmaktadır. Artık kim Kadir Gecesi'ni arayacaksa, onu Ramazan'ın son yedi gecesinde arasın."[44]

Yine Allah Rasulü: "Ben bu geceyi hakikaten rüyamda gördüm, ama o bana unutturuldu. Ben kendimi su ve çamur içinde secde ederken gördüm."[45] buyurmuştur. Bu hadise, (Ramazan'da) 21. günün sabahında olmuştur."[46] Bu konudaki sahabenin kendi aralarındaki ihtilafı, onu bulmalarındaki ihtilaflarına bağlıdır."[47]

Dihlevî'nin yukarıdaki tespitlerine nazaran, birinci Kadir Gecesi senenin bütün gecelerinde, ikincisi de Ramazan'ın son 10 gününde aranacaktır; çünkü her ikisi de değişkendir.

43 Duhan, 44/4
44 Müslim, Sıyam, 205
45 Müslim, Sıyam, 213
46 Yani bu günün sabahında yağmura tutulmuşlar ve su, onun secde ettiği yere akmış, yüzünde su ve çamur izi görülmüştü.
47 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

Daha önce zikrettiğimiz Übade b. Sabit hadisinde, Rasul-i Ekrem Kadir Gecesi'ni haber vermek üzere çıkmışken, iki kişinin kavga etmeleri sebebiyle, o bilgiyi unutuyor ve "Umulur ki hakkınızda bu daha hayırlı olur. Siz, Kadir Gecesi'ni (20'den sonraki) 9. (yani 29.), 7. (yani 27.) veya 5. (yani 25.) gecelerde arayınız." diyor.[48] M. Zekeriya Kandehlevî bu hadisin yorumunda şöyle bir çok mühim tespitte daha bulunur: "Söz konusu çekişmeden (iki sahabi arasındaki kavgadan) dolayı sadece *o seneki Ramazan'da bulunan Kadir Gecesi* unutturulmuş ve daha sonra (aşağıda) sayılan hikmet ve faydalardan ötürü de ebedî olarak kesin tarihi kaldırılmış olabilir."[49] Kandehlevî'nin bu ifadesinden, onun da babası gibi, Dihlevî'nin "iki Kadir Gecesi" görüşünü içten içe benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kandehlevî: "Rahmetli babam (Mevlana Yahya Kandehlevî) bu son görüşü (Dihlevî'nin bir senede iki Kadir Gecesi telakkisini) tercih ederdi."[50] demiştir. Kendisi ise daha geniş, daha toparlayıcı ve câmi' bir yaklaşım sergilemiş ve şöyle demiştir: "Her neyse Kadir Gecesi bir olsun, veya iki, herkes kendi gücü ve gayretine göre sene boyunca onu araştırmaya çalışmalıdır. Buna gücü yetmezse Ramazan boyunca araştırmalı. Bu da zor geliyorsa Ramazan'ın son on gününü ganimet bilmelidir. Bu da olmazsa son on günün tekli gecelerini elden kaçırmamalıdır. Allah esirgesin, bunu da yapamazsa, 27. geceyi mutlaka iyi bir fırsat bilmelidir. Bahtiyar birine Allah'ın yardımı gelir de, o geceyi bulursa, dünyanın bütün nimetleri ve rahatları, o gecenin yanında hiç kalır. Ancak Kadir Gecesi'ni bulamazsa da mükâfatsız kalmayacaktır. Bilhassa sene boyunca akşam ve yatsı namazını camide cemaatle kılmaya herkes gayret göstermelidir. Eğer güzel kısmetinden dolayı birine Kadir Gecesi'nde bu iki namazı cemaatle kılmak nasip olmuş ise ne kadar çok, yani bin aydan fazla cemaatle namaz kılma sevabı kazanmış olacaktır. Allah'ın ne büyük ihsanıdır ki, bir din işinde gayret gösterip başarı sağlanamasa bile, o gayretin mükâfatı mutlaka verilecektir. Fakat buna rağmen dini yaşayan dine ölürcesine bağlı olan ve din için gayret eden kaç kişi vardır? Buna karşılık dünya menfaatleri uğrunda çalışmaktan bir netice çıkmazsa, o uğraşma boşuna gitmiş olur ve zayi olur.

---

48 Buhari, Fazlü Leyleti'l-Kadr, 4; Müslim, Sıyam, 217; Dârimî, Savm, 56. Hadisi, ayrıca İbnü Ebi Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Humeyd ve Beyhaki de tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/574.

49 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.602.

50 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

Fakat buna rağmen nice insanlar dünyalık menfaatler, boş ve faydasız şeyler elde etmek için hem canlarını hem de mallarını mahvetmektedirler."[51]

4. Kadir Gecesi Biri Sabit, Diğeri Değişken Olmak Üzere İki Gecedir

Dihlevî'nin bir yılda iki değişken Kadir Gecesi düşüncesi gibi, bazı âlimlere göre biri sâbit diğeri değişken olmak üzere bir yılda iki Kadir Gecesi vardır. Değişken olan bütün bir sene içerisinde, sabit olan ise Ramazan ayındadır. Ramazan'daki Kadir Gecesi, Kur'ân'ın indiği ilk vahiy gecesidir. Bir senedeki ise Kur'ân'dan önce de var olan ve sonra da var olmaya devam eden, vakti yıldan yıla değişkenlik arzeden asıl Kadir Gecesi'dir. Vakti yıldan yıla değişip duran asıl Kadir Gecesi 610 yılına rastlamış ve Kur'ân ilk defa bu zamanda vahyolunmaya başlanmıştır. Ramazan ayının ikinci yarısında (ya 17'si pazartesi gecesi, ya 24. gecesi, yahut 27. gecesidir ki) olup bitmiştir ve daha sonraki yüzyıllar boyunca hatırası tazelenmektedir.

Esasen tek bir Kadir Gecesi vardır. Bu mutlak Kadir Gecesi, senenin her gecesinde bulunabilir, vakti sürekli değişmektedir. Fakat ekseriyetle Ramazan ayında, bilhassa da son on gecesinde bulunmaktadır. Kur'ân, 610 yılındaki Kadir Gecesi'nde indirildi. Böylece iki Kadir Gecesi ortaya çıktı:

1. Mutlak manada Kadir Gecesi. 2. Mukayyet manada Kadir Gecesi. Mutlak manadaki asıl Kadir Gecesi gizlidir, her sene vakti değişmektedir. Mukayyet Kadir Gecesi, 610 yılında Kur'ân'ın indirildiği Kadir Gecesi'dir ve vakti ma'lumdur, muayyendir. Fakat mutlak/asıl Kadir Gecesi, müteğayyer oluşu sebebiyle her sene yer değiştirdiğinden dolayı, 610 yılındaki muayyen Kadir Gecesi'nin tevafuk ettiği zaman dilimi, ancak onun o sene Kur'ân'ın indirilişiyle taçlanan faziletinin bir hatırası olarak sonraki asırlara taşınmaktadır, bu yönüyle bir kıymet ifade etmektedir. Asıl/mutlak Kadir Gecesi ise vakti belirli bir hâtıra değil, belki vakti meçhul ve müteğayyer olan, olabildiğine canlı, hayatlı, yürürlükte ve uygulamada olan bir ledünnî toplantıya mazhar bir zaman dilimi olmaktadır.

Bir rivayette Kadir Gecesi'nin vaktini soran sahabiye Rasul-i Ekrem, "Vakti geçti, fakat Ramazan'ın 27. Gecesini ihya et. Kadir Gecesi sevabı-

---

[51] Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604-605

na kavuşursun." buyurdu.[52] Bu meyanda beş-altı hadis, Kadir Gecesi'ni kaçıranlara hep 27. geceyi tavsiye buyurmaktadır. Bu hadisler gösteriyorki, "Her yıl vakti değişken bir asıl Kadir Gecesi." var, bir de «Sâbit bir Kadir Gecesi» var ki o da 27. gecedir.

Ramazan'ın 27. gecesinin "sabit Kadir Gecesi" olduğu mütevatirdir, tevatür haline gelmiştir. Nitekim Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği kaydedilmiştir: "Sahabe-i Kiram, devamlı olarak Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son 10 gününün 7. gecesinde (27. gece) olduğunu rüyalarında gördüklerini Rasulullah Efendimiz'e anlatmışlardı. Onların öyle anlatmaları üzerine, Rasulullah şöyle buyurdu: "Görüyorum ki sizin bu rüyalarınız birbirine denk düşüyor ve "Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın 27. gecesi olduğu tevatür haline geldi. Şu halde her kim Kadir Gecesi'ni aramak isterse, onu Ramazan ayının son 10 gününün 7.sinde (yani 27. gecesinde) arasın."[53]

Kadir Gecesi'ni sabit olarak gösteren deliller de, değişken olduğunu gösteren deliller de gözardı edilemeyecek ölçüde kıymetli olunca, -muhtemelen böyle bir fiilî ve ilmî durum sebebiyle- birbirine zıt bu iki durumun te'lifine duyulan ihtiyacı gideren, ma'kul bir sonuca, mantıklı bir yoruma ulaşmak maksadıyla, Allâme Hamdi Yazır, Dihlevî'nin iki Kadir Gecesi düşüncesini de içine alacak şekilde, gayet toplayıcı bir te'lif ortaya koyar ve Kadir Gecesi'nin asıl mahiyetini ve faziletini özetle şöyle ifade eder:

"Kadir Gecesi, meşhur olduğu üzere, Kur'ân'ın nazil olduğu veya (yıl dönümü) sabahında Bedir zaferinin vuku bulduğu gece olduğuna göre o bir defa olmuş geçmiştir. Her sene Ramazan'da olacak olan onun şeref ve hatırasıdır, demek olur. Nitekim bazıları onun bir defa olup kalktığını kabul etmişlerdir. Fakat Kadir Gecesi onlardan dolayı değil, onlar Kadir Gecesi'ne rastlamış olduğuna göre de Kadir Gecesi bütün sene içinde gizli olup, en çok Ramazan'da ve en çok son 10'unda ve en çok yirmi yedinci veya sonuncu gece olması ihtimali en galip bulunan mübarek bir takdir gecesi olarak tekrar eder ki, bilinen, çoğunluğun görüşü de budur. Ve "bin

---

52 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

53 Ahmet b. Hanbel; Tahavî, Şerhu Meâni'l-Esrâr, 3/91. İmam Ahmet, bu hadisi Hammad b. Zeyd'den, o Eyyub'dan, o Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den nakletmiştir. Tahavî, İbrahim b. Merzuk'tan, o da Ârim'den nakletmiştir. Hanbel İbnü İshak da bu hadisi, Ârim'den, o da Hammad'dan alarak kaydetmiştir. Buhari de bu hadisi, Ârim'den nakletmiştir. Fakat "7. gece" ifadesi olmaksızın, "son 10'da araştırsın" şeklindedir. (Fadlu Leyleti'l-Kadr, 4/256, Ta'bir, 12/379; Müslim, Sıyam, Hadis No: 1165. Farklı rivayetler için Câmiu'l-Usûl, 9/243-244'e bakılabilir. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.361; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.132.

aydan hayırlıdır" âyetinden ortaya çıkan da bu gecenin "günlerin efendisi" olan cuma ve arefe gecelerinden de daha faziletli olmasıdır. Bununla beraber bunda da hayli münakaşa edilmiştir. Bu âyet gereğince bunun Mirâc gecesinden de daha faziletli olması gerekir. Fakat yukarılarda da geçtiği üzere Rasulullah hakkında Mirac gecesi daha faziletli, ümmet hakkında da Kadir Gecesi daha faziletli olduğu söylenmiştir. Fakat Kadir Gecesi, sene içinde dönen gizli bir gece olduğuna göre bu büyük olayların hepsi birer Kadir Gecesi'ne tesadüf etmiş olması, bütün ihtilafı ortadan kaldıracak olan en güzel bir şekil olmuş olur. Bunlar içinde Kur'ân'ın ilk nazil olduğu Kadir Gecesi ise, hepsinden en faziletli olan yegane Kadir Gecesi olması gerektir ki, her Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi, bunun her sene devretmiş olma şerefiyle gizli olan Kadir Gecesi'ne isabeti en çok düşünülen bir gece olduğu cihetle çoğunluğun görüşü burada toplanmıştır."[54]

Bilhassa kutuplara yakın iklimlerde yaşayan mü'minler için, Kadir Gecesi arayışının 24 saatlik periyotlarla değil, belki bir hafta, bir ay, belki bir yıl şeklinde ortaya konulması gerektiği daha açık biçimde anlaşılmış olmaktadır.

B. KADİR GECESİ'NİN NİHAÎ KRİTİĞİ VE ASIL MAHİYETİ

Esasen hakikatte tek bir Kadir Gecesi vardır. Ne Kur'ân ne de Sünnet'te iki Kadir Gecesi olduğuna dair herhangi bir açık delil mevcut gözükmektedir. Bir senenin bütünü içerisinde bulunup vakti insanoğlunun meçhulü olan "yıllık asıl Kadir Gecesi" ki, bir yıllık kaderî işlerin mele-i a'lâda toplantısı o zaman gerçekleştirilir ve ilgili meleklere teslim edilir. İşte Kur'ân-ı Kerîm de o gece Beytü'l-Ma'mur'dan bir bütün halinde dünya semasına, Beytü'l-İzzet'e toptan indirilmiş (inzâl edilmiş) ve sorumlu meleği olan Cebrail'e teslim edilmiştir. Buradan hareketle sözkonusu ledünnî toplantının da 610 yılında Ramazan ayında gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır; 17, 19, 21, 23, 25, 27 veya 29'unda, büyük bir ihtimalle ise 17 veya 27'sinde. Kadir Gecesi ile nüzûl-ü Kur'ân'ın vuslat gecesi olan bu tekli gecelerden birisi –ki insanlık tarihinin en faziletli gecesidir- ümmet-i Muhammed'e bütün hazineleriyle lutfedilmiştir, hâtı-

---

54 Yazır, Hak Dini, 9/349

rası armağan edilmiştir. Hatırası kelimesini kuru bir nostalji bağlamında değil, belki Seyyit Kutub'un İslâm'ın ferdi ve toplumu dirilten ruhunu ifade sadedinde o enfes kavramı olarak bilerek ve seçerek kullanıyoruz. Hakiki Kadir Gecesi yıl içerisinde devrede dursun. Ümmetin umumuna armağan edilen o hâtırâ, Ramazan'lık Kadir Gecesi'dir ki, 610 yılındaki aynı o hakiki Kadir Gecesi olmaktadır; Cebrail o gece Kur'ân'dan ilk vahyi Hz. Muhammed'e getirmiştir (ayetleri parça parça indirmeye, yani 23 yıl sürecek tenzîle başlamıştır).

Dolayısı ile Kur'ân'ın hem dünya semasına, hem de oradan yeryüzüne indirildiği gece "aynı gece" olmuştur ki bu, gelmiş-geçmiş en yüce, en kutsal, en mübarek gecedir. Ramazan'ın 27'si başta olmak üzere ikinci yarısındaki tekli gecelerde aranılan Kadir Gecesi, işte o 610 yılı asıl Kadir Gecesi'nin sonraki yüzyıllara bıraktığı manevî hatırasıdır, o bin aylık fazilet ve vâridâtı hatırasında barındıran bir vâris-i hakikisidir. "Gaybın Son Habercisi" Efendimiz tarafından kullara deşifre edilip bir ölçüde vakti âşikâr kılınmış bulunan da odur, 610 yılının Kadir Gecesi'dir. Ümmet-i Muhammed, umumiyet ve ekseriyet itibariyle, derecelerine göre bütün Ramazan'ı, özellikle ikinci yarısını, ikinci yarısındaki tekli geceleri, son on günü, son on gündeki tekli geceleri, son yedi günü ve tekli gecelerini ve en azından 27. geceyi Kadir Gecesi niyetiyle kıyam ile geçirir, ibadetlerle ihya ederler. Ümmet-i Muhammed'in kâmilleri ise hususiyet ve ekalliyet itibariyle, onlar da derecelerine göre, mübarek üç ayı, hürmetli dört ayı ve dahi en mükemmel seviyede bütün bir seneyi, her gecesini Kadir bilerek ihya ve ikame ederler.

İşte Ramazan'ın 27'si veya 17'sine tevafuk eden gece ise, hakiki/asıl Kadir Gecesi'nin Kur'ân'ın inzâli ve tenzîline mazhar olması ile öyle üstün bir makama yükselmiştir ki, âdeta en faziletli zaman parçasında en ehemmiyetli hadise gerçekleşerek iki kutuplu eşi-menendi olmayan bir leyle-i yektâ ortaya çıkmıştır. Yıllık değişken olan Kadir Gecesi'nin Kur'ân'la şerefine şeref katması ve bu eşrefiyyetin ümmet-i Muhammed'e Ramazan ayında sâbit bir Kadir'i armağan etmesi durumudur söz konusu olan.

Binâenaleyh Ramazan ayındaki o eşref gece, 610 yılında Kur'ân'ın indirilmesine şahit ve nâil olan "kadri en yüce Kadir Gecesi"dir ki, bıraktığı feyz ü bereket, rahmet ü mübarekiyet halâ her Ramazan-ı şerifte devam etmektedir. Kur'ân'ın hem inzâlinin hem de tenzîlinin gerçekleştiği 610 yılı Kadir Gecesi'nin sene-i devriyesinin hâtıralarına yüklenen o bin aydan

hayırlı oluş sırrı, işte bu sadece ve sadece Kur'ân'ın kendisine indirildiği Hz. Muhammed'e ve ümmetine mahsus kılınmıştır. Çünkü daha önceki Kadir gecelerinden hiçbirinde Kur'ân indirilmemiştir. Kur'ân Peygamberi ve Kur'ân Ümmeti'ne has bir fazilettir bu.

Ramazan ayında, ikinci yarısında, son on yahut son yedi günündeki tekli gecelerden birine, belki de 27. geceye saklanan Kadir Gecesi, avam-ı müminîn de dahil umum bütün Müslümanlar içindir. Bütün bir senenin geceleri arasında gizli tutulan Kadir ise, kâmil mü'minler içindir. Belki şöyle de tasnife gitmek mümkündür: Derecelerine göre avam mü'minler Ramazan'ın 21, 23, 25, 27 veya 29. gecelerini –bilhassa 27. geceyi-, havâsdan olanlar Ramazan-ı şerifin bütün gecelerini, ehass-ı havâss olanlar ise bütünüyle seneyi Kadir Gecesi'ni araştırarak ihya ederler, her gecenin kadrini bilerek, belki her geceyi kadir bilerek ibadât ü tââtlerle geçirirler.

Hadislerin bütününü istikra yollu değerlendirdiğimizde görüyoruz ki: İlk Kadir Gecesi ile alâkalı sahih rivayetlerden iki şey katiyyen sabit. 1) pazartesi günü olduğu. Çünkü bir pazartesi günü kendisine peygamberliğin verildiğini Allah Rasulü açıkça haber vermişlerdir. 2) Tekli bir geceye tevafuk ettiği. Dolayısı ile Ramazan'ın ikinci yarısında tekli gecelerde bir tane pazartesi gecesi olduğuna itibarla, söz konusu 610 yılı Kadir Gecesi'nin sene-i devriyesi olarak onu almak daha münasip gibi gözükmektedir.

O tekli pazartesinin yıllara göre Ramazan'ın 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerinin hepsine tevafuk edebilmesi ise Ramazan'ın ikinci yarısı ve bilhassa son on günü ile ilgili hadislerin hepsine uygunluğu ve hepsini doğrulaması itibariyle –naçiz kanaatimize göre- ulaşılabilecek en nihaî bir sonuç olmaktadır, Allahü a'lem. Hem yine bu yoruma göre sâbitlik de, değişkenlik de doğru olmuş olmaktadır; yani Ramazan'ın ikinci yarısındaki tekli pazartesi gecesi olması itibariyle "sâbit", ama o gecenin yıldan yıla tekli geceler arasında takdim veya te'hir etmesiyle ise "değişken". Allah her şeyin hakikatini daha iyi bilir.

Bu yaklaşım, 610 yılında Ramazan'a rastlayan asıl Kadir Gecesi'nin her Ramazan ayındaki yıldönümlerini tespit nokta-i nazarındandır. Sene içerisinde vakti değişken hakiki Kadir Gecesi ise üzerinde bizim söz söylemeye cür'et etmeye hakkımızın olmadığı, erbâbına özel kılınmış bir nimet-i mahsusadır diye düşünüyoruz. Ne var ki erbâb-ı ilmin beyanlarına göre o da belki çoğunlukla Ramazan ayına tevafuk ediyor olabilir. Bu bağ-

lamda Ramazan'ın 17'si Cuma günü gerçekleşen Bedir Harbi'nin gecesine denk gelen Kadir Gecesi, pazartesiye tevafuk eden ilk vahyin indiği Kadir Gecesi'nin sene-i devriyesi olmaktan ziyade, yıllık asıl Kadir Gecesi'nin ekseriyetle uğradığı Ramazan ayındaki isabeti de olabilir. Tekrar be tekrar Allahü a'lem demekten başka çare bulamıyoruz.

Kadir Gecesi'nin tek fazileti kendisinde Kur'ân'ın indirilmesi olmuş olsaydı, o faziletin Kur'ân sonrası kesilmesi gerekirdi; ya da en fazla o faziletin ancak onun hatırasına yüklenmiş olması ile devam etmesi mümkün olabilirdi. Dolayısıyla kesilmeyen o fazilet ve hayriyet, öncelikli olarak Kur'ân'ın iniş yıldönümlerinin anılarında meknûzdur, meknûndur; sonra derecesine göre sair mübarek vakitlerde tilavet-i Kur'ân esnalarında. Kur'ân elfâzının, altı bin altı yüz altmış küsur âyeti ile tenzîl edile edile inzâlinin tamamlanmış olması 23 yılda asr-ı saadette sonlandığına göre, nüzul keyfiyetinin bin aydan ziyade hayriyeti hâiz olarak ümmet hakkında câri olabilmesi ancak o elfâzın sonsuz mana katmanlarının asırların ihtiyaçlarına göre manen vazifeli ulemâ-i dinin kalb-i selimlerine feyiz ve ilham yoluyla indirilmesi ile mümkün olabilecektir ve olmuştur. Beri taraftan saadet asrı boyunca âyetlerin 23 yıl süren iniş vetîresinde belki de senenin ekseri gün veya gecelerine tevafuk etmiş olabileceği gerçeğinden hareketle, bilhassa hadis-i şeriflerde hakkında fazilet ve mübarekiyet isnadı bulunan (Mi'raç, Berâet, Aşure, Arafe ve Bayram gün ve geceleri gibi) zaman dilimlerinin de o nüzûl keyfiyetinden derecelerine göre tefeyyüz ve tenevvür etmiş olabilecekleri sonucuna ulaşılır ki, bütün bir seneyi Kadir bilenler ve o bilgisine göre de Kur'ân'la içli dışlı yaşayanlar, onu gece gündüz tilavet edenler, âyetleriyle bol bol ibadet edenler, manalarını hayatlarına hayat düsturu yapanlar için böyle bir itikat ve amel, elbette ki bütün bir yıla yayılmış bulunan mezkur feyiz ve nurdan azami derecede nasiplenmek ile neticelenecektir, bunda şüphe yoktur.

Hülasa-i Kelam: Kadir Gecesi, tarihî cihetindeki Kur'ân'ın indirilmesi veya sabahında Bedir Savaşı'nın vuku bulması gibi büyük hadiselerden dolayı büyük değildir; belki o büyük hadiseler Kadir Gecesi'ne rastlamıştır. Kadir Gecesi haddizatında en faziletli bir gecedir. Haddizatında derken, tarihî olup zaman aşımına uğrayan cihetlerindeki hadiseler itibariyle değil demektir. Kadir Gecesi, hakikî cihetiyle faziletlidir, o gece mele-i a'lâdâ kaderî işlerle alakalı takdirât-ı ilahiyeye sahne olması itibariyle bin aydan kıymetli bir gecedir.

"Allah Rasulü, 610 yılında ilk vahye mazhar olduğu günü bildiği halde, Kadir suresinin inişiyle beraber her yıl Kadir gecesini Ramazan'da ararken, belli bir geceye değil, bazen ilk on, bazen ikinci on, çoğu zaman son on geceye odaklanıyordu, fakat son tahlilde son on geceye yoğunlaşıyordu. İlk vahyin indiği gecenin sabitliğine rağmen, o gecenin yıldönümlerini tes'îd etmeyi âdet edinmemiştir. Demek ki 610 yılı Kadir gecesinin gerçek yıldönümleri, matematiksel olarak her yılki karşılıkları değil, belki hakikatteki tekrarları itibariyle olmaktadır denebilir. Bu yaklaşım, rakamı değil, o rakamda cereyan eden hadiselerin her yıl değişken vaktini esas almak gerektiğini ifade etmektedir.

Kadir Gecesiyle alakalı yüzlerce değişik hadis-i şerifler ve muhtelif âsârı tek bir cümlede toplayan, Allâme Muhammed Hamdi Yazır'ın o câmi' tefsirinde cem' ettiği o tek cümlelik hakikati ile konuyu temellendirmiş, hem mühürlemiş, hem de sonsöz mahiyetinde taçlandırmış olalım: "Kadir Gecesi (Kur'ân'ın nazil olması veya sabahında Bedir zaferinin vuku bulması gibi bu kabil) olaylardan dolayı değil, onlar Kadir Gecesi'ne rastlamış olduğuna göre de Kadir Gecesi bütün sene içinde gizli olup, en çok Ramazan'da ve en çok son 10'unda ve en çok yirmi yedinci veya sonuncu gece olması ihtimali en galip bulunan mübarek bir takdir gecesi olarak tekrar eder ki, bilinen, çoğunluğun görüşü de budur."[55]

C. KADİR GECESİ VEYA GÜNDÜZÜ ÜZERİNE YAPILAN NEZİR (ADAK) VE AHİTLERİN, VERİLEN SÖZLERİN AKİBETİ NEDİR?

Eğer bir kişi Kadir Gecesi'ni ibadetle geçirmeyi nezreder ise, Ramazan'ın kıyamı kesin olan gecelerinde kıyam etmesi lazım gelir. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın bütününde olduğu görüşünde olan ulemaya göre, söz konusu kişinin, Ramazan'ın bütün gecelerinde kıyam etmesi lazım gelir. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın ikinci on beş gününde olduğuna kail olanlara göre ikinci yarısının bütün gecelerinde kıyam etmesi gerekmektedir. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on günü içinde olduğuna kail olanlara göre ise son on gecenin hepsinde kıyam etmesi icap etmektedir ki bizim (Hanbelî) ulemamıza göre de kavil bu şekildedir. Eğer kişi Kadir

55 Yazır, Hak Dini, 9/349

Gecesi'ni kıyamla geçireceğine nezrederse, bu arada Ramazan'ın son on gününden bazı geceler de geçmiş olursa, eğer biz de "Kadir Gecesi, son 10 gün içinde dolaşmaz, (sabit bir gecedir)" fikrinde isek, böyle bir kişiye o 10 günden geri kalan gecelerde kıyam etmesi ve gelecek sene Ramazan'ın son 10'unun başlarında o eksik kalan geceleri ihya etmesi, nezrini yerine getirme mevzuunda yeterli olur. Yok eğer biz Kadir Gecesi'nin, Ramazan'ın son on gecesi arasında sürekli değişip durduğuna kâil isek, bu durumda o kişi ancak nezrinden sonraki senede Ramazan'ın son 10 gecesinin bütününde kıyam etmek sûretiyle nezrini yerine getirmiş olabilir. Eğer kişi belli bir geceyi ikame etmeye nezretmedi ise şayet, ona sadece herhangi bir geceyi tastamam olarak kıyamla geçirmesi gerekli olur. Eğer bir gecenin yarısını ikame etmiş ve geri kalanında uyumuş ise, başka bir gecede kalkıp yarım gece daha ikame etmesi ona kifayet eder. Bu İmam Evzâî'nin kavlidir. Ondan bu kavli, Velid b. Müslim, "en-Nüzûr" kitabında nakletmiştir. Bu kavil, biz (Hanbelî) ulemasının ve daha başkalarının görüşlerine benzemektedir: "Keffaretlerde, sorumluluğun yarısını azat etmek yeterli olur."[56]

Eğer kişi hanımına "Kadir Gecesi gelince benden boşsun!" der ise... Hanımına "Sen Kadir Gecesi benden boşsun (boş olmuş olacaksın)!" diyen adam hakkındaki Ebû Davut rivayetine dair İbn-i Hanbel şöyle demiştir: "Ramazan'ın 10'u geldiği zaman ondan uzaklaşır, veya 10'undan önce. Çünkü Medine ehli 17'sini Kadir Gecesi görürler..."[57] Yine İbn-i Mes'ûd da: "Bir kimse eşinin veya kölesinin Kadir Gecesi gelince boş veya özgür olacağını söylese, yemîn ettiği vaktin üzerinden tam bir sene geçmedikçe talâk veya azad işi geçerli olmaz." demiştir.[58]

---

56 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.340
57 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.327. (Bkz. Tarihü'l-İslâm (el-Meğâzî), s.57)
58 Hüseyin Vassaf, Gülzâr-ı Aşk, s.454, 455, 456

Onuncu Bölüm

KADİR GECESİ'NİN İDRÂKİ

KADİR GECESİ'NİN İDRÂKİ

A. KADİR GECESİ NASIL İDRAK EDİLİR, YAKALANIR?

Kadir Gecesi, bütün sene içerisinde ve ekseriyetle Ramazan ayında bulunan, yıldan yıla vakti değişen bir gecedir. Yukarıda zikredilen ihtimaller içerisinde en muteber olanı, Kadir Gecesi'nin Ramazanın son 10'unda, tek gecelerde ve büyük ihtimalle 27. gece olmasıdır. Bir hadis-i şerifiyle Allah Rasulü[1] başta olmak üzere, Abdullah İbn-i Mes'ud,[2] Kufe uleması ve öncelikle İmam-ı Azam Ebû Hanife,[3] Muhyiddin İbn-i Arabî,[4] Şah Veliyyullah Dihlevî'ye[5] göre, Kadir Gecesi, yıl içinde farklı aylar ve gecelerde dönmektedir. Mevlana Yahya Kandehlevî de bu meyanda Dihlevî'nin (bir yılda iki Kadir Gecesi) görüşünü açıkça tercih ederken, M. Zekeriya Kandehlevî ise zımnen böyle bir kabulünü ihsas etmektedir.[6] Çoğunlukla Ramazanın son 10'unda ve muhtemelen 27'inci gecesinde olsa da böyledir. Hadis-i şeriflerde ümit ve tavsiye olarak işaret edilen Kadir geceleri, Rasulullah'ın yaşadığı farklı yıllara mahsus olmalıdır.

Ramazan-ı şerîfin başından sonuna kadar, sürekli yer değiştirmesi sebebiyle herhangi bir gecede olabileceği açıkça hadîs-i şerîflerle bildirilmiştir. Değişik zamanlarda Kadir Gecesi'nin vakti mevzuunda yöneltilen sorulara Hz. Rasulullah'ın, değişik cevaplar verdiğini görüyoruz. İslâm ulemasından bazıları, hadîs-i şerîflerdeki bildirilen değişik zamanlar sebebi ile, Kadir

---

1 Suyutî'nin Dürrü'l-Mensûr'dan naklen. Bkz. Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

2 Müslim, Müsâfirîn 179; Müslim, Sıyam, 220.

3 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.357; Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604; H. Aslan, İ. Demir, Memba, c.3, s.1990-1991

4 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.604.

5 Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/172-173

6 Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.603, 604.

Gecesi'ni, Ramazan-ı şerîf'in başından itibâren bütününde aramak gerektiğini bildirmişler ve bunun için de mümkün mertebe her geceyi ibadetlerle, evrâd ü ezkâr ile ihyâ etmeye çalışmalıdır tavsiyesinde bulunmuşlardır.

İmam-ı Kurtubî, "Kur'an-ı Kerim'in Ramazan-ı Şerif ayı içerisinde indirildiği, Allahu Teala'nın, 'O Ramazan ayıdır ki, Kur'an onda indirilmiştir.'[7] kavli ile sabittir. Kadr sûresinde ise; Kur'ân'ın, Kadir Gecesi'nde inzal buyurulduğu kat'i olarak zikredilmiştir. Bu nassları esas alan Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları, Kadir Gecesi'nin Ramazan-ı Şerif ayı içerisinde olduğunda icma etmişlerdir."[8] diyerek, bir inceliğe işaret etmiştir. Dört mezhep imamı, hadisleri ve genel dinî malumatı değerlendirerek bir zann-ı gâlibe hükmetmişlerdir. İmam Malik: "(Tekli ve çiftli gecelerini) Birbirinden ayrılmamak şartı ile Ramazan ayının son on günlerinde Kadir Gecesi aranmalıdır." demiştir. İmâm-ı Şâfi'î hazretleri, en kuvvetli ihtimalle, Ramazan ayının 21. gecesi olduğu görüşündedir;[9] fakat bir kavline göre 17. gece olduğuna dair kanaat belirtmiştir.

Bununla beraber 27. geceyi gösteren hadisler hem daha çok, hem daha sıhhatli olması, hem de ümmet mâbeyninde daha çok itibara mazhar olmakla –fıkhî ifadesiyle- bir nevi «icma»nın hâsıl olması, 27. geceyi diğerlerinden birkaç basamak öne ve üste çıkarmaktadır. Bu, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın sabit bir gecesinde olduğuna kâil olanlar için böyledir. Kadir'in Ramazan'ın geceleri arasında her yıl yer değşitirdiğine kâil olanlar açısından, sâir günlerdeki Kadir Gecesi'yle alâkalı rivayetleri ise o seneki Kadir Gecesi'nin o güne rastladığı şeklinde anlamak daha uygun olacaktır. Allah Rasûlü'nün Ramazan'ın son 10 gününü itikafa girip cehd ve gayretle geçirmesi, Kadir Gecesi'nin hem o günlerde olduğuna, hem de kesinlikle bir geceye tahsis edilemeyeceğine işaret eder.

Kadir Gecesi'ni idrak etmenin yolu bütün Ramazan'ın hakkını vermekten geçer. Şöyle ki: Ebû Ca'fer el-Bakır'ın mürsel olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her kim Ramazan ayına ulaşır, onun gündüzünde oruç tutar, gecesinden bir vird namaz kılar, gözünü (harama) yumarsa, fercini, dilini ve elini (günahtan) muhafaza ederse, cemaatle namaz kılmaya devam ederse, Cuma namazına erkenden gelirse, bütün ayı oruçla geçirmiş, ecri tamamlamış, Kadir Gecesi'ni idrak etmiş ve

---

7 Bakara, 2/185

8 Kurtubi, el-Câmii li Ahkâmi'l-Kur'ân, 20/136

9 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibin, s.131

Rabbin ödülünü kazanmış olur." Hadisin râvisi Ebû Ca'fer der ki: "Tabii ki, Allah'ın ödülü, ümeranın ödüllerine benzemez."[10]

Ramazan ayının bütün gecelerini kıyâmla ihyâ edenler, Kadir Gecesi'ne ve bin aylık hayrına erişirler. Her senede Hilal'in, haftanın farklı günlerinde görünmesine göre başlangıç günü değişkenlik arzeden Ramazan'da Kadir Gecesi haddizatında yıldan yıla değişmektedir. Bunca değişiklikler zemininde pek çok ehlullah gibi Bediüzzaman da Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın bütününde, özelliklede ikinci yarısında, hususiyle de yirmi yedisinde aramaktadır.[11] O geceyi bir gün öncesi ve bir gün sonrası ile (daha bir itina göstererek) ihya etmiştir.[12]

Ramazan ayı ömür içinde bir Kadir gecesi hükmündedir; ayın tamamını ihya eden kimse, otuz Kadir ihya etmiş gibi sevap kazanır. Nitekim Fahruddin Razi şöyle der: "Bil ki: Kim ki bu geceyi ihya ederse, bu kimse sanki Allah'a seksen küsur yıl ibadet etmiş gibi olur. Bu geceyi her yıl ihya eden kimse de pek çok ömür yaşamış gibi olmuş olur. Kim kat'i olarak Kadir Gecesi'ne rast gelmek için Ramazan'ın tümünü ihya ederse, bu kimse de âdeta otuz Kadir Gecesi ihya etmiş gibi olur."[13]

Esasen hangi gün olduğu tam olarak kestirilemeyen bir Kadir gecesini zanna dayalı olarak bir gecelik ihya ile iktifa etme, pek akl-ı meâdın işi değildir. Bu sebeple, Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin şu tespitleri bütün Ramazan günlerini birer Kadir gecesi olabilecek şekilde değerlendirmenin lüzumunu vurgulaması bakımından dikkatle mütalaa edilmelidir: "Şu mübarek Şehr-i Ramazan, Leyle-i Kadr'i ihata ettiği için, kendisi de ömür içinde bir leyle-i kadirdir ki, (onda salih ameller işlemeye) muvaffak olanın ömrüne bin ömür katar. Dakikası bir gündür. Saati iki ay, günü birkaç sene hükmünde bir ömr-ü bâkidir."[14]

Bu ifadeleri müteakip Üstad Hazretleri mektubunun devamında "Senden ve âhiret hemşirem yani ikinci validem ve kardeşimin muhterem validesinden duanızı istiyorum. Madem duada sizi şerik ediyorum; siz de benim duama âmin hükmünde olarak dua ediniz." ricasında bulunmuştur. Bizler de Kadir gecesi ve sair mübarek geceler, duası makbul insanlardan dua talep edebiliriz ve etmeyi ihmal etmemeliyiz.

---

10 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.374

11 Nursi, Emirdağ Lahikası, 2/21

12 Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s.136, 169

13 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/286

14 Nursi, Barla Lâhikası - Mektup No: 221 - s.1524

Günahlarımızın çokluğu, salih amellerimizin azlığı karşısında, Ramazan'ın hiçbir ânını zâyi' edemeyecek kadar muhtaç ve muzdar olduğumuzu biliyoruz. Müstağni kalma lüksümüzün bulunmadığının da farkındayız ve olmalıyız. Bilhassa yürekten dua ve münacaata eşedd-i ihtiyaç ile muhtaçız…

Kadir Gecesi en çok Ramazan'ın 27'sine rastlaması sebebiyle, o gece "hükmen Kadir Gecesi"dir. Allâme M. Hamdi Yazır, tıpkı Şah Veliyyullah Dihlevî gibi, Kadir Gecesi'nin vaktiyle alâkalı mezkur onlarca hadis-i şerifi ve tarihî ihtilafı çözer mahiyette şöyle bir yorum ortaya koymuştur: "Kadir Gecesi, sene içinde dönen gizli bir gece olduğuna göre bu büyük olayların hepsi birer Kadir Gecesi'ne tesadüf etmiş olması, bütün ihtilafı ortadan kaldıracak olan en güzel bir şekil olmuş olur. Bunlar içinde Kur'ân'ın ilk nazil olduğu Kadir Gecesi ise, hepsinden en faziletli olan yegâne Kadir Gecesi olması gerektir ki, her Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi, bunun her sene devretmiş olma şerefiyle gizli olan Kadir Gecesi'ne isabeti en çok düşünülen bir gece olduğu cihetle çoğunluğun görüşü burada toplanmıştır."[15]

İmam Ebû Hanife'ye göre; Kadir Gecesi Ramazan ayının içerisindedir. Fakat, onun hangi gece olduğu bilinemez. Bazen ileri geçer, bazen geri kalır. Her yıl, Ramazan geceleri arasında yer değiştirir durur. İmameyn'e (İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf'a) göre de; Kadir Gecesi, Ramazan ayının içerisindedir. Lakin gizli olmakla beraber muayyen/belirli bir gecedir. İleri geçmediği gibi, geri de kalmaz (yani her yılki vakti sâbittir). Fethu'l Kadir'in itikaf babında da bu böyle geçmektedir."[16] İmam Ebû Hanife'nin, "Kadir Gecesi, Ramazan ayındadır. Fakat sabit değil; kah takaddüm, kah teahhur eder."[17] dediği sabittir. Bu konudaki diğer rivayetlerin delili güçlü değildir. Kadir Gecesi'nin, Ramazan ayında olduğuna dair rivayetler mütevatirdir. Bununla beraber Ebû Hanîfe Hazretleri'nin "27. gecesi olması çok vâki olur." dediği de nakledilmiştir.[18]

Gavs-ı Azam Geylanî Hazretleri de "Kadir Gecesi için en kuvvetli delil, onun Ramazan ayının 27. gecesi olduğunu göstermektedir."[19] demiştir. İmam-ı Azam Ebû Hanife başta olmak üzere çoğunluk âlimler tarafından da "kuvvetle tercih edilerek"[20] büyük kabul görmüş ve ekseri İslâm âlemi

15 Yazır, Hak Dini, 9/349
16 Şeyh Nizamüddin ve Heyet, Feteva-yı Hindiyye, 1/216
17 Kadıhan, el-Feteva, 1/190
18 M. Sıddık Gümüş, Seadet-i Ebediye, s.343
19 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.131
20 Bilmen, Ömer Nasûhî, İlmihal, s.188

de bunu benimsemiştir. Bu benimsemenin ilgili sahih hadis-i şeriflerden hareketle fıkhî dayanağı nokta-i nazarında Üstad Bediüzzaman Hazretleri, iki hususun altını çizmiştir: 1. Müçtehidlerin tahsisi. 2. Ümmetin icmâı. Üstadın kendi ifadesi şöyledir: "Yarın (27.) gece leyle-i Kadr olma ihtimali çok kuvvetli olmasından bir kısım müçtehidler, o geceye leyle-i Kadri tahsis etmişler. Hakiki olmasa da, madem ümmet o geceye o nazarla bakıyor. İnşallah hakiki hükmünde kabule mazhar olur."[21]

Bediüzzaman Hazretleri, daha çok Ramazan 27'sine tevafuk ettiği için Kadir Gecesi'ni müçtehitlerin o vakte tahsis etmesi ve bu tahsis üzerine ümmetin âdeta icma etmesi sebebiyle, bazı seneler Kadir Gecesi o vakte tevafuk etmese bile, "hükmen Kadir Gecesi" sayılacağı ve hakikî hükmünde kabule mazhar olacağını beyan etmiştir.

Kadir Gecesi, neden Ramazan'ın son 10 günü ve bilhassa 27. gecesi olması kuvvetle muhtemeldir? İbn-i Receb el-Hanbelî şöyle der: "Malumdur ki gece olsun, gündüz olsun bütün faziletli zamanların sonu, başından daha efdaldir; tıpkı Arafe günü gibi, Cuma günü gibi. Aynı şekilde bütün gündüzler ve geceler de umumen böyledir, sonu başından daha faziletlidir. Bu yüzden değil midir ki salât-ı vusta (orta namazı) ikindi namazıdır, sahih hadis-i şeriflerin delaletleri itibariyle ve pek çok selef âsârının gösterdiği üzere. Yine Zilhicce'nin ve Muharrem'in 10'u da bu şekildedir, yani sonları başlarından daha değerlidir."[22]

Ramazan'ın 27. gecesini ihya eden, Kadir Gecesi'ni ihya etmiş "gibi" olur. Kadir Gecesi'ni soranlara Hz. Peygamber'in farklı senelerde farklı cevaplar verdiği, kaçıranlara ise hep 27'yi tavsiye ettiğine dair hadisler geçmişti.[23] Demek ki, Ramazan'ın 27. gecesini Kadir Gecesi niyetiyle ihya etmek şeklinde nebevî bir irşat ve ibadet söz konusu ve ümmet de umumî bir kanaat, genel bir kabul ve yaygın bir itikatla bu istikamette amel etmektedir.

Tarihte Kadir Gecesi'ne rastlamış bir geceyi ihya etmek de Kadir Gecesi'ni ihya etmek "gibi"dir. Hadis olarak «kaynağı bildirilmeksizin» yapılan rivayetlerden bir tanesinde: "Kadir Gecesi'ne rastlamış bir geceyi ihya eden, Kadir Gecesi'ni ihya etmiş gibi (sevabdâr) olur."[24] denilmiştir.

---

21 Nursi, Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1086
22 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.326
23 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.
24 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.

Bu bağlamda Ramazan-ı şerîfin yirmi yedinci gecesini, Kadir Gecesi'ne daha önce çok tevafuk etmiş olduğu için ihyâ eden büyük sevâba kavuşur. Beri taraftan sabahında Bedir harbinin vuku bulduğu 17. geceyi ve dahi hakkında Kadir Gecesi olduğuna dair hadisler bulunan sâir geceleri o niyetle ihya eden kimse de, istediğine nâil olur. Ne var ki nâiliyet, asliyete göre zılliyet çerçevesinde gerçekleşir.

Kadir Gecesi niyetiyle bir başka geceyi ihya etmekle de o sırra erilebilir. "Bir İslâm Büyüğü der ki: "Kadir Gecesi'ni mutlaka bulmamız gerekmez. Kadir Gecesi niyetiyle bir kısım gecelerde ibâdet ve tâatta bulunmamız gerekir. Böyle bir niyet ve alâkâ ile bu geceleri hakkınızda Kadir Gecesi hükmüne dönüştürebilirsiniz. Demek ki esas olan, niyettir, alâkadır, ihlâstır. Gerisi Rabbimiz'in bitmez tükenmez rahmet hazinesinin mükâfatına kalmıştır. Rabbimizin mükâfat hazinesi kulların ki gibi değildir, verilmekte güçlük, zorluk ve cimrilik bahis mevzu olsun. Ne var ki, ihlâs, iman ve alâka şartı vardır bunun. Bunu nefsimizde bulunduralım yeter."

Ne güzel demiş diyen: *Eğer kadri bilinirse her gece Kadir Gecesidir.*

"Eğer yaklaşırsa her gece Kadirdir.
Her vuslat günü Cuma olduğu gibi."

Kadir Gecesi'nden her salih amel sahibi mü'minin bir nasibi vardır. İçki mübtelası, anne-babasına isyan eden, kin/düşmanlık güden ve akrabalık bağlarını kesenler hariç,[25] İslâm âlimlerine göre, makul bir mazereti sebebiyle Kadir Gecesi'ni kaçıranlar için de Kadir Gecesi'nden bir nasip söz konusudur. Bir şartla ki, o kişi sâir zamanlarda amelini Allah'ın kabul ettiği bir kimse ola. İbn-i Receb'in kaydettiğine göre: "Cübeyr (radıyallahu anh) anlatmıştır: Dahhâk'a "Lohusa, hayızlı kadınlar, yolcular ve uyuyakalmışların Kadir Gecesi'nden herhangi bir nasipleri var mıdır?" diye sordum. "Evet, dedi, Allah amelini kabul ettiği herkese Kadir Gecesi'nden nasibini verecektir. Kardeşlerim! Güvenilecek olan şey (Allah'ın) kabul etmesidir, yoksa (kulun) içtihadı değildir. İtibar edilecek olan da bedenlerin ameli değil, kalblerin iyiliğidir. Nice kâim vardır ki kıyamından nasibi ancak uykusuzluktur. Nice mahrum (bırakılmış) kâim olduğu gibi, nice merhum (affedilmiş) nâim (uyuyakalmış) da vardır. Bu uyudu, fakat kalbi sürekli zikirde idi. Diğeri ise ibadete kalktı, fakat kalbi fücurda idi. Ne var ki bütün bunlarla beraber kul,

25 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.112-114. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Mearif, s.370

salih ameller mevzuunda gayretini ortaya koymak, hayr ü hasenat kazanmak hususunda sa'y etmek ile memur kılınmıştır. Herkes ne için yaratılmışsa, ona giden yolu kolaylaştırılmıştır. Saadet ehline, ehl-i saadetin amelini işlemek kolaylaştırılmıştır. Şekavet ehline de, ehl-i şekavetin amellerini işlemek. "Malını Allah yolunda harcayıp O'na saygı duyarak haramdan sakınan, O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) tasdik eden kimseyi. Biz de en kolay yola muvaffak ederiz. Cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah'tan müstağni gören, O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanı ise, en güç yola sardırırız."[26] Burada teşebbüs, Ramazan ayından arta kalan son gecelerde amel işlemeyi ganimet bilerek elde etme girişimidir ki sonuç itibariyle kişinin, ömründen zayi ettiği zamanları bununla tamamlaması, telafi etmesi umulmaktadır."[27]

Beş vakit namazını vaktinde kılan her kadirşinas mü'min Kadir Gecesi'ni idrak eder.[28]

B. KADİR GECESİ'NİN GÜNDÜZÜ DE AYNI FAZİLETE SAHİP MİDİR?

Kadir Gecesi tam bir gün müdür, yoksa bir gece midir? "İslâm uleması, Kadir Gecesi'nin gündüzünün de gecesi gibi faziletli olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Şa'bî: "Kadir Gecesi'nin gündüzü de gecesi gibi (faziletli)dir." demiştir. Belki de bunun sebebi, gecenin zikredilmesiyle gündüzlerin de anlaşılmış olmasıdır. Bir kimsenin, iki gece itikafa girmeyi nezretmesi halinde, bizim bu kimseye, o iki gecenin gündüzünü de itikafta geçirmesini gerekli görmemiz, işte böyle bir anlayışa dayanır. Çünkü Cenab-ı Hak, "Gece ile gündüzü birbiri ardınca getirendir..." buyurmuştur. Bu, "gece, gündüzün; gündüz de gecenin yerini tutar, onun peşinden gelir." demektir."[29]

Kadir Gecesi, 24 saat sürer; fazileti sadece gecesi ile sınırlı kalmaz, gündüzünü de kuşatır. Şöyle ki: Ebu'l-Alâ Mevdûdî, Kadir sûresinin 5. âyetinde: "Ta fecrin tulûuna kadar (tanyeri ağarmaya başlayana değin) selam vardır..." âyetinin tefsirinde çok mühim bir tespit ve izahatta bulun-

---

26 (Ahmed Şahin, Dualarımız isimli eserinden istifade ile). Leyl, 92/5-10
27 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.351
28 Hüseyin Aslan, İbrahim Demir, Memba, c.3, s.1990-1991.
29 Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/282-283

muştur, demiştir ki: "Bu âyet, Kadir Gecesi'nin ilk asıl süresini simgeler. İlk bakışta insana, gece ve gündüzü kendi yaşadığı şehir veya belde ile sınırlı imiş gibi bir Kadir Gecesi anlayışı çağrıştırıyor olsa da, hakikatte, yani dünyanın bütünü baz alındığında durum farklılaşır. Eğer dünyanın dönüşü göz önüne alınırsa; Kadir Gecesi'nin (gece olarak) 24 saat sürdüğü gerçeği tebellur eder. Buna göre Kadir Gecesi, Mekke boylamından başlayarak batıya doğru intikal ede ede sürer ve yine Mekke'de sonlanır.

Yarısı gündüz yarısı gece olan dünyanın neresi Kadir Gecesi için ölçü alınır? "Mekke'de gece iken dünyanın pek çok yerinde gündüz olduğuna göre, o bölgelere hiçbir zaman Kadir Gecesi gelmeyecek mi?" Cevabı şudur: Arapça'da "gece" kelimesi çok kere gece ve gündüzü birlikte ifade etmek için kullanılır. Onun için Ramazan'ın bu tarihlerinde dünyanın her yerinde o günün önceki gecesi Kadir Gecesi olabilir."[30] Esasen böyle bir yaklaşım meseleyi çözüyor olsa da, bir önceki paragrafta Mevdudi'nin yorumu buna ihtiyaç bırakmayacak enginliktedir: Mekke boylamından başlayan gecenin batıya doğru gide gide tekrar Mekke'ye dönüp akşam olacağı ana kadarki 24 saatlik "gece süreci" Kadir Gecesi'nin bütün yeryüzünü kuşatan külliyetini ortaya koymaktadır.

Kadir Gecesi, güneşin batışıyla, akşam namazıyla birlikte başlar ve sabah fecrin doğuş vaktine kadar devam eder; velakin… İbn-i Abbas, Hasan Basrî ve Manzur b. Zâdân'ın tespitleri bu noktadadır. İbn-i Abbas, (Kadir sûresindeki) "O gece sabah fecre (tanyeri ağarana) kadar selam vardır." âyetindeki "selam" kelimesi hakkında şu tefsiri yapmıştır: O (Kadir) gecesi, cinlerin isyankârları, ifritleri ve şeytanlar, (göğe doğru) yükselirler. O gecede bütün sema kapıları açılır. Allah Teala, o gecede her tevbe edenin tevbesini kabul eder. Bu sebepledir ki Allah Teala: "O (kadir) gece(si), fecrin doğuşuna kadar tam bir selam vardır." buyurmuştur. Bu (selam iklimi), güneşin batmasından, fecrin doğmasına kadar devam eder."[31]

Hasan (Basrî')nin "selam" manası hakkında şöyle dediğini tahriç etmiştir: "Kadir Gecesi olduğu zaman, akşam namazından fecrin doğuşuna kadar melekler kanatlarını Allah'tan selamla ve rahmetle çırparlar.[32]

Manzur b. Zâdân Kadir sûresindeki "melekler (o gece) inerler." âyeti

---

30 Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Kadr sûresinin tefsiri.

31 Bu nakilleri, Muhammed b. Nasr ve İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570.

32 İbnü'l-Münzir tahric etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

hakkında demiştir ki: Güneşin batması anından fecrin doğuşuna kadar melekler her mü'mine uğrarlar ve "selam sana ey mü'min" derler.[33]

Yine "(Nitekim Fecr sûresinin ilk âyetinde üzerine yemin edilen) Fecr'den maksat da, bütünüyle gündüzdür. Nitekim bu, İbn-i Abbas'ın rivayetidir."[34] Bu fecrin, bütün fecirlerin en faziletlisi olan Kadir Gecesi'nin fecri olması ihtimali, yahut bunun diğerlerine ünvan olma keyfiyeti itibariyle, gündüzün ilk parçası olan fecir –ki tanyerinin ağarmasıdır-, elbette günün iki yakasıyla bütününün aynı feyz ü fazilete mazhar olduğuna bir ima ve bir işarettir denilebilir.

Her ne kadar selam esintisi fecre kadar devam ediyor olsa da, Kadir Gecesi'nin içerdiği sâir nice fazilet ve meziyetler, ilahî rahmet ve mağfiret iklimi gündüzünde berdevam olur şeklinde açık rivayetler ve keşifler vardır.

Kadir Gecesi'nin gündüzü de gecesi gibi kadri yücedir. Hz. Enes b. Malik'ten rivayetle, Peygamber Efendimiz: "Dört gece, gündüzleri gibi; dört gündüz de geceleri gibi (mübarek ve mukaddes)dir. Allah, o günlerde yemin edenleri yeminlerinde sadık çıkarır, (ant verenin isteğini geri çevirmez), dua edenin talebini reddetmez ve insanları mağfiret eder; sonsuz sevap ve mükâfat verir. Bu vakitler: 1. Kadir Gecesi, 2. (Kurbanın) Arefe Gecesi, 3. Berâet Gecesi, 4. Cuma Gecesi (ve bu gecelerin) gündüzleridir." buyurmuştur.[35] Bu hadis şu şekilde de gelmiştir:

Enes b. Malik'ten rivayete göre; Peygamberimiz, "Dört gece vardır ki, geceleri gündüzleri, gündüzleri de geceleri gibi (faziletli)dir. O gün ve gecelerde Allah Teâlâ, yağmur ve bereketi bol bol ihsan eder, insanları cehennemden azad eder, çok miktarda ihsanda bulunur. Bunlar; Kadir Gecesi ve sabahı, Arefe gecesi ve sabahı, Berat Gecesi ve sabahı, Cuma gecesi ve sabahı." buyurmuşlardır.[36]

Hicrî birinci asırda yaşamış bulunan Ömer b. Abdülaziz (v. 101/720)[37] Basra valisi Haccac b. Erat (yahut Adiy b. Erat)'a yazdığı bir mektupta

---

33 Said b. Mansur ve İbnü'l-Münzir tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570

34 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8444

35 Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.69. Hadisi Deylemî de tahriç etmiştir. Bkz. Abdullah İbn-i Eyyub, Mübarek Günlerin-Gecelerin Fazileti, s.66

36 Kenzu'l-Ummal, Hadis No: 35214, 12/322.

37 Halife Ömer b. Abdülaziz (99-101 h./v.717-720 m.) Emevi halifelerinin sekizincisidir. Annesi tarafından Hz. Ömer'in torunudur. Adâlet, ilim ve diyanetle muttasıf idi. Bu yönüyle dört halifeye ilâve edilerek, Müslümanlarca, bunların beşincisi sayılır ve Emiru'l-Mü'minin diye anılırdı.

şöyle demektedir: "Sana sünnetten dört geceyi tavsiye ediyorum. Bu dört geceye dikkat edeceksin: Allah Teala o gecelerde rahmetini bolca boşaltır, yağdırır ki o geceler: Receb ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortanca gecesi (Beraat gecesi), Ramazan'ın 27. (Kadir) gecesi ve Fıtr (Ramazan) bayramı gecesidir."[38]

Ka'bü'l-Ahbar'ın naklettiği bir rivayet de Kadir Gecesi'nde ve dahi gündüzünde melekler tarafından mü'minlere, oruç tutanlara, ibadet edenlere dualar edildiğini haber vermektedir, ilgili cümlelerde şöyle denilmektedir: "Kadir Gecesi, Sidretü'l-Münteha'daki sonsuz sayıda melek Cebrail eşliğinde yeryüzüne iner, mü'minlerle musafaha eder, onlara dualar ederler; sonra Melekler tanyeri ağarıncaya kadar böylece kalırlar. Yeryüzünden ilk çıkan Cebrail olur ve o, güneşin yüce ufukta belirdiği zamanda çıkar, iki kanadını gerer... O gün boyunca Cebrail ve bareberinde bulunan gökle yer arasındaki melekler, mü'min erkeklere ve mü'mine kadınlara ve Ramazan'da rıza-i ilahi için oruç tutanlara mağfiret dilerler, rahmetle dua ederler; ve yaşarsa gelecek Ramazan'da da rıza-i ilahi için oruç tutmaya kendini hazırlayanlara da dua ederler. Akşam olunca dünya göğüne girerler ve orada halka halinde otururlar... Ka'bü'l-Ahbar der ki: O gün ve o gece, o meleklerin halleri işte böyledir..."[39]

Âmir demiştir ki: "Kadir'in gündüzü tıpkı gecesi gibi (faziletli)dir ve gecesi de gündüzü gibi (faziletli)dir."[40]

Kadir Gecesi'nin gündüzünde de gecesi gibi dua ve ibadet ile mücahede sünnettir. İmam Şa'bî Hazretleri Kadir Gecesi hakkında: "Gecesi de gündüzü gibidir." demiştir." İmam Şafii de "el-Kadîm"inde: "Ben, Kadir'in gündüzünde (amelî) cehd göstermeyi tıpkı gecesindeki gibi müstehap görüyorum." der. Bu, aynı zamanda Ramazan'ın son on günün bütününde, gecesinde ve gündüzünde gayret göstermenin müstehap olmasını gerektirir. Allahü a'lem."[41]

Hasan b. Hurr da şöyle demiştir: "Bana ulaştığına göre, Kadir gününde işlenen bir amel, tıpkı gecesinde işlenen bir amel gibi (faziletli)dir."[42]

---

38 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.29; İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.263. İbn Receb'in kaydında, Kadir Gecesi yerinde Kurban bayramı gecesi yazmaktadır. Yine İbn Receb "Bu bilginin Ömer b. Abdülaziz'e ait olup olmadığı mevzuu fihinazardır." demiştir.

39 Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551

40 İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.

41 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.368.

42 İbün Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.

Nitekim Allâme M. Hamdi Yazır'ın bunun böyle olmasının mühim bir problemi de beraberinde çözdüğünü şu ifadeleriyle ortaya koyar: "(Kadir Gecesi'nin) gündüzünde de gecesi gibi dua ve ibadet ile mücahede sünnet olur. Ki bunda çeşitli mütalâlar sebebiyle meydana gelen farklılıklar da ortadan kaldırılmış olur. Zira bilinmektedir ki yer üzerinde bir yerde gece olurken, diğer bir yerde gündüz olur. Her iklimde bulunan kendi gecesini ihya etmek sûretiyle aynı hayır ve selametten faydalanırsa da gündüzüyle beraber hesap edilmesi, icabet için daha ihtiyatlı demektir."[43]

"Kadir Gecesi'nin gündüzünü de tıpkı gecesi gibi değerlendirmek büyük sevaptır. Böyle yapılırsa mübarek gecenin ruhlara aktardığı mânevi ışığın izleri Müslümanların kalplerinde derinden hissedilecektir."[44]

İnsanın bu müstesna gün ve gecelere saygısının ifadesi olarak Ramazan'da diğer bütün günlerden daha gayretli, Kadir Gecesi'nde ise Ramazandakinden de daha gayretli olması gerekir. Hatta Kadir Gecesi'nin gündüzünü dahi diğer günlerden daha çok dua ve ibadetle geçirmek sünnet, bütün Müslümanların sorunları için çare duasında bulunmak müstehaptır.[45]

C. HER GECESİ KADİR OLAN BİR ÖMÜR YAŞAMANIN SIRRI: ŞAHS-I MANEVÎ / ŞİRKET-İ MANEVİYE

Hayatını hakka adanmış bir cemaatin şahs-ı manevîsine bağlılık içinde dine-diyanete, imana-Kur'ân'a hizmetle geçiren kişi bir "şirket-i maneviyeye" ortağı olması itibariyle, o şirketin müntesibi her bir ortağın salih amellerinden aynen istifade ettiğinden ötürü, bütün ömrünü Kadir Gecesi gibi bereketle geçiriyor gibidir. Bize bu hakikati Üstad Bediüzzaman Hazretleri, çok önemli müjde içeren bu hakikati muhtelif mektuplarında izah etmiştir. Biz bunlardan bazılarını aynen iktibasla yetinmek istiyoruz:

"Bismihî. "Ve in min şey'in illâ yüsebbihu bi hamdihî." Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü bi adedi hâsıl-ı darb-i âşirât-i dekâik-ı leyleti'l-kadri fî hurûfi'l-Kur'ân." ["Onun adıyla. "Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin."[46] Kadir Gecesi'ndeki dakikaların

43 Yazır, Hak Dini, 9/349
44 Algül, Mübarek Gün ve Geceler, s.25
45 Nevevî, el-Ezkâr, s.163
46 İsrâ, 17/44.

âşirelerinin, Kur'ân harfleriyle çarpımı adedince Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun."] Aziz, sıddık kardeşlerim.

Evvelâ: Bütün ruh u canımla mübarek Ramazanınızı tebrik ederim. Ve o mübarek şehirde ettiğiniz duaların, Cenab-ı Hak yanında makbul olmasını Erhamürrâhimînden niyâz ederim.

Saniyen: Bu seneki Ramazan-ı Şerif hem âlem-i İslâm için, hem Risale-i Nur şakirtleri için gayet ehemmiyetli, pek çok kıymetlidir. Risale-i Nur şakirtlerinin iştirâk-i a'mâl-i uhreviye düstur-u esasiyeleri sırrınca, her birisinin kazandığı miktar, herbir kardeşlerine aynı miktar defter-i a'mâline geçmesi, o düsturun ve rahmet-i İlâhiyenin muktezası olmak haysiyetiyle, Risale-i Nur dairesine sıdk ve ihlâsla girenlerin kazançları pek azîm ve küllîdir. Her biri, binler hisse alır. İnşaallah, emval-i dünyeviyenin iştirâki gibi inkısam ve tecezzî etmeden, her birisine, aynı amel defterine geçmesi, bir adamın getirdiği bir lâmba, binler aynaların her birisine aynı lâmba inkısam etmeden girmesi gibidir.

Demek, Risale-i Nur'un sadık şakirtlerinden birisi leyle-i Kadrin hakikatini ve Ramazan'ın yüksek mertebesini kazansa, umum hakikî sadık şakirtler sahip ve hissedar olmak, vüs'at-i rahmet-i İlâhiyeden çok kuvvetli ümitvârız."[47]

"Bu mübarek Ramazan'da, iştirâk-i a'mâl düstur-u esasiyle, herbir has kardeşimizin kırk bin dili bulunan bir melâike hükmünde, kırk bin dillerle, yani kardeşlerin adedince mânevî dilleriyle ettikleri ve edecekleri dualar, rahmet-i İlâhiye nezdinde makbul olmasını, o lisanlar adedince, Cenab-ı Erhamürrâhimînden niyaz ediyoruz. Bu mahiyetteki Ramazan'ınızı tebrik ediyoruz."[48]

"… Evet, dünyaya ait harika neticeler, bazı evrad-ı mühimme gibi, Risale-i Nur'a çokça terettüp ediyor. Fakat onlar istenilmez, belki veriliyor; illet olamaz, bir fayda olabilir. Eğer istemekle olsa, illet olur, ihlâsı kırar, o ibadeti kısmen iptal eder. Çabuk bu hadiseyi teskin ediniz. Yoksa münafıklar istifade edecekler; belki onların parmağı var.

Evet, Risale-i Nur'un o kadar dehşetli muannidlere karşı galibâne mukavemeti, sırr-ı ihlâstan ve hiçbir şeye âlet edilmemesinden ve doğrudan doğruya saadet-i ebediyeye bakmasından ve hizmet-i imaniyeden

---

47 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 62 - s.1608
48 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 63 - s.1608

başka bir maksat takip etmemesinden ve bazı ehl-i tarikatın ehemmiyet verdikleri keşif ve kerâmât-ı şahsiyeye ehemmiyet vermemekten ve velâyet-i kübrâ sahipleri olan Sahabîler gibi, veraset-i Nübüvvet sırrıyla, yalnız iman nurlarını neşretmek ve ehl-i imanın imanlarını kurtarmaktır.

Risale-i Nur'un bu dehşetli zamanda kazandırdığı iki netice-i muhakkikası her şeyin fevkındedir; başka şeylere ve makamlara ihtiyaç bırakmıyor. Birinci neticesi: Sadakat ve kanaatle Risale-i Nur dairesine giren, imanla kabre gireceğine gayet kuvvetli senetler var. İkinci neticesi: Risale-i Nur dairesinde, ihtiyarımız olmadan, haberimiz yokken tekarrur ve tahakkuk eden şirket-i maneviye-i uhreviye cihetiyle, herbir hakiki sadık şakirdi binler dillerle, kalplerle dua etmek, istiğfar etmek, ibadet etmek ve bazı melaike gibi kırkbin lisanla tesbih etmektir. Ve Ramazan-ı Şerifteki hakikat-i Leyle-i Kadir gibi, kutsi ve ulvi hakikatleri, yüzbin elle aramaktır."

İşte, bu gibi netice içindir ki, Risale-i Nur şakirtleri, hizmet-i Nuriyeyi velâyet makamına tercih eder; keşif ve kerâmâtı aramaz ve âhiret meyvelerini dünyada koparmaya çalışmaz ve vazife-i İlâhiye olan muvaffakiyet ve halka kabul ettirmek ve revaç vermek ve galebe ettirmek ve müstahak oldukları şan ve şeref ve ezvak ve inâyetlere mazhar etmek gibi, kendi vazifelerinin haricinde bulunan şeylere karışmaz ve harekâtını onlara bina etmezler. Hâlisen, muhlisen çalışırlar, "Vazifemiz hizmettir, o yeter" derler.

Ve saniyen: Seksen küsur sene kıymetinde bulunan ve Ramazan-ı Şerifin mecmuunda gizlenen hakikat-i leyle-i Kadri kazanmak için, Risale-i Nur şakirtlerinin şirket-i mâneviye-i uhreviyeleri muktezasınca, her biri, mütekellim-i maalgayr sîgasıyla "ecirnâ", "irhamnâ" "veğfirlenâ" gibi tâbiratta, "biz" dedikleri vakit, Risale-i Nur'un sadık şakirtlerini niyet etmek gerektir. Tâ herbir şakirt umumun namına münacat edip çalışsın. Ve bu biçare ve az çalışabilen ve haddinden çok fazla hizmet ondan beklenen bu kardeşinize, o hüsn-ü zanları yanlış çıkarmamak için, geçen Ramazan gibi yardımınızı rica ediyorum."[49]

"Aziz, sıddık kardeşlerim. Mübarek Ramazan'ın Leyle-i Kadir sırrıyla, seksen üç sene (4 ay) bir ömr-ü mânevî kazandırması sırr-ı hikmetiyle ve Risale-i Nur'un şakirtlerindeki sırr-ı ihlâsla, tesanüd ve iştirâk-i a'mâl-i uhrevî düsturuyla, herbir sadık şakirt, o fevkalâde mânevî kazancı elde

---

[49] Nursî, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 168 - s.1674; Nursi, Tarihçe-i Hayat - Kastamonu Hayatı - s.2178

edeceğine gayet kuvvetli bir delili budur ki: Bu daire içinde kırk bin, belki yüz bin hâlis, hakikî mü'minlerin içinde hakikat-i leyle-i Kadri elde edecek bir, iki, on, yirmi değil, belki yüzlerin elde etmesi ihtimali kavîdir.

Sırr-ı ihlâsla ve iştirâk-i a'mâl-i uhrevî düsturunun sırrıyla biz ve siz bu hakikate müteveccihen, bu Ramazan-ı Şerifte her birimiz umumun hesabına ve umum arkadaşları içinde kendini farz edip, nun-u mütekellim-i maalgayrı, yani daima "ecirnâ, irhamnâ, ve'ğfirlenâ, veffiknâ, vehdinâ vec'a'l-leylete'l-kadri fî hêzê'l-Ramazâne hayran fi hakkınâ min elfi şehrin."[50] gibi kelimelerde içinde umum kardeşlerini niyet etmektir. Ve bilhassa, en zayıf olan bu kardeşinizi, ağır vazifesinde, o hususî niyetle yardım etmektir."[51]

"Bu gece mümkün oldukça çalışmakla kazanç birden bine çıkar. Şirket-i mâneviye sırrıyla, inşaallah her biriniz kırk bin dille tesbih eden bazı melekler gibi, kırk bin lisanla bu kıymettar gecede ve sevabı çok bu çilehanede ibadet ve dualar edeceksiniz."[52]

"Risale-i Nur dairesinde, ihtiyarımız olmadan, haberimiz yokken takarrur ve tahakkuk eden şirket-i maneviye-i uhreviye cihetiyle, herbir hakikî sadık şakirdi binler dillerle, kalblerle dua etmek, istiğfar etmek, ibadet etmek ve bazı melâike gibi kırk bin lisanla tesbih etmektir. Ve Ramazan-ı Şerifteki hakikat-i leyle-i Kadir gibi, kudsî ve ulvî hakikatleri, yüz bin elle aramaktır."[53]

Bir başka mektubunda Üstad Hazretleri, "Umum kardeş ve hemşirelerimin mübarek Ramazanlarını ve umum gecelerini, manevî Leyle-i Kadir'lerini tebrik ile selâm ve dua ve dualarını rica ediyoruz." der.[54] Bu sözleriyle Üstad Hazretleri, Kur'ân'a hizmetle geçen gecelerin birer manevî Kadir Gecesi olduğunu da ima etmiş bulunmaktadır. Başka bir mektubunda da böyle bir'e yüz bin kazandıran şirket-i maneviyeye aidiyetin birtakım şartlar gerektirdiğini sıralamaktadır: "Leyle-i Kadrinizi, hem bu gelen bayramınızı bütün ruh u canımızla tebrik ve tes'id ediyoruz. Bundan evvel müjdeli hatırada, "Herbir hâlis ve hakiki muttaki şakirt, kardeşleri adedince dillerle ibadet edip istiğfar eder" fıkrasına, yine bir ihtarla

50 Bizi mükâfatlandır, bize merhamet et, bizi bağışla, bize muvaffakiyet ihsan et ve bizi doğru yoldan ayırma. Bu leyle-i Kadri, hakkımızda bin aydan hayırlı kıl.

51 Nursî, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 113 - s.1637-1638

52 Nursi, Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1081

53 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 168 - s.1674

54 *Nursî, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 16 - s.1815*

bu gelen cümle ilâve edilsin. Cümle de budur: "Risale-i Nur dairesine, sadakat ve hizmet ve takvâ ve içtinab-ı kebair derecesiyle, o ulvî ve küllî ubudiyete (yani her bir nur talebesinin salih amelinden istifadeye) sahip olur. Elbette bu büyük kazancı kaçırmamak için takvâda, ihlâsta, sadakatte çalışmak gerektir."[55]

Talebesi Hulûsi Efendi de bir mektubunda Risale-i Nur'ların feyzi ile Kadir Gecesi'ni ihya etmiş gibi sevap kazanılabileceğini ifade etmiştir: "Sû-i ihtiyarımızla bozmazsak, (nur dairesi içindeki) bu himayet ve sahâbet elbette devam edecektir, kat'î kanaat ve imanındayım. Şu satırları bana yazdırtan âsâr-ı Nurun şeref-i vürudları ve feyizleri, inşaallah içinde gizlenmiş olan aşr-i âhir-i Ramazan'daki leyle-i kadrin ihya edilmiş sevabını verir ve rızâ-yı Samedanîye mazhariyetle, saâdet-i ebediyeyi kazanmaya bir vesile olur."[56]

Başka bir mektubunda ise Nur risaleleri hakkında şöyle bir yorumda bulunur: "Demek oluyor ki, Risale-i Nur mânevî bir güneş, herbir Söz muhtelif Kadirlerden nuranî yıldızlar ve Otuz İkinci Söz üç mevkıfi ile bu yıldızların hepsinin üstünde parlayan ve enzar-ı dikkati hâh-nâhâh üzerlerine celb eden hâlis nurdan vücuda gelmiş birinci kadirden pek nurlu, erbab-ı imana gülümseyen, ahzâb-ı dalâlete haşmetle bakan, gözlerini kör eden, erbab-ı gafleti uyandıran pek haşmetli, çok nurlu birinci kadirden bir kevkeb-i nevvârdır. Ne yapayım, talebenizin dili bu kadar dönüyor. Yoksa bu sönük ifade o mübarek *Sözler* için sarf edilmek lâyık olmadığını biliyorum."[57]

Cenâb-ı Hak, bizleri de böyle nûrânî şahs-ı manevîlerin dûkevn feyiz ve bereketi ile şerefyâb ve serfiraz eylesin.

Bir şahs-ı manevîye bağlı mü'minler, hastalık veya başka sebeplerle Kadir Gecesi'ni ihya edemezlerse, şirket-i maneviye sırrıyla kardeşlerinin o geceki amellerinden hissedâr olurlar.[58] "Evet, Risale-i Nur'un şahs-ı mânevîsinden gelen şifa duası, öyle yüzbin doktora mukabil gelir diye biz de tasdik ettik. Bu hastalığın leyle-i Kadirde Risale-i Nur'un talebeleri, hususan mâsumların ettikleri şifa duaları öyle bir derece harika bir sûrette

---

55 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 65 - s.1609

56 Nursi, Barla Lâhikası - Mektup No: 232 - s.1530

57 Nursî, Barla Lâhikası, Sıra No: 16, s.1418

58 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 115 - s.1889-1890. Üstadın bu hastalığın rahmetle noktalandığını başka bir mektubunda haber vermiştir: "Bu defa motorlu kayık içinde Eğirdir'den Barla'ya giderken denizin dehşetli, emsalsiz fırtınası leyle-i Kadirdeki dehşetli hastalık gibi, zahmet noktasını kaldırıp büyük bir rahmete vesile olduğunu sizlere müjde veriyorum…" Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 120 -s.1893.

tesirini gösterdi ki, Üstadımıza sıhhat halinden daha ileri bir sûrette birden bir vaziyet verildi, leyle-i Kadre lâyık bir tarzda çalışmaya başladı. Risale-i Nur şakirtlerinden gelen bu dua-yı şifa, harika bir mucize gibi, bir keramet olduğunu biz gözümüzle gördük."[59](Kadir Gecesi hastaları ziyaret, onlara şifa duası yapma ve onların makbul dualarını almaya da telmih vardır.)

Şahs-ı manevînin cemaat halindeki duaları, bilhassa Kadir Gecesi'nde en ziyade makbul olur; hastalara vesile-i şifa, borçlulara da eda olur. "Aziz, sıddık, mübarek kardeşlerim, dünyada medâr-ı tesellîlerim ve berzah yolunda nuranî yoldaşlarım ve mahşerde inşaallah şefaatçilerim! Sizin, hem leyle-i Kadrinizi, hem bayramınızı bütün ruh u canımla tebrik ediyorum, tes'id ediyorum. Şimdiye kadar hiç görmediğim bir sûrette, dehşetli bir hastalıktan fevkalmemul bir tarzda, Risale-i Nur'un hâlis talebelerinin şifa duasının neticesi olarak, mucize gibi birden harika bir kerametle şifa bulmamı size haber veriyorum."[60]

"Benim kanaatim var ki, benim âfiyetim için mübarek kardeşlerimin ettikleri dualarının makbuliyetinin bir neticesidir ki; böyle acib bir hal, garib bir tarza döndü. Bu mübarek ramazan-ı şerifin mübarek bir hediyesi olan bu mübarek risalenin hâtimesine, mübarek üstadımızın Leyle-i Kadirdeki elemli ve ızdırablı hastalıklarına ait bu mektubun ilhakı münasib görülerek ilâve edilmiştir.[61]

D. ŞİRKET-İ MANEVİYE İLE KAZANILAN MANEVÎ KADİR GECELERİ

Ramazan'ın bütün geceleri, manevî birer Kadir Gecesi'dir. Şirket-i maneviye ile de ömrün bütün geceleri birer "manevî Kadir Gecesi hükmü"nde olabilirler. Üstad Bediüzzaman Hazretleri bir mektubunda der ki: "Hadîs-i şerifin sırrıyla Ramazan-ı Şerifin nısf-ı âhirinde, hususan aşr-ı âhirde, hususan tek gecelerde, hususan yirmi yedisinde, seksen küsur sene bir ibadet ömrünü kazandırabilen Leyle-i Kadirin ihyasına ve her biriniz umum Nur talebeleriyle beraber, hususan bu biçare, çok kusurlu, hasta, zayıf kardeşinizi hissedar etmenizi ve her birinizin dualarınızın bin-

---

59 "Risale-i Nur şakirtlerinden kardeşiniz Emin, Mehmed Feyzi"nin mektubudur. Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 67 - s.1610

60 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 66 - s.1609

61 Nursi, Nur'un İlk Kapısı, s.200

ler mânevî âminlerin teyidiyle dergâh-ı İlâhîde kabul olmasını rahmet-i İlâhiyeden niyaz ediyoruz... Umum kardeş ve hemşirelerimin mübarek Ramazan'larını ve umum gecelerini, mânevî Leyle-i Kadirlerini tebrik ile selâm ve dua ve dualarını rica ediyoruz."[62]

Bu mektupta geçen "manevî Kadir geceleri" tabiri dikkat çekmektedir. İfadelerden bunun, Nur talebelerinin aralarında teşkil ettikleri şirket-i maneviyeye intisapla ve karşılıklı dualara manevî aminler ile elde edilen bir Kadir Gecesi vâridâtı olduğu anlaşılıyor. Şu iktibaslar da yine aynı hakikati te'yid eder mahiyettedir:

"Seksen küsur sene ibadetli bir ömr-ü bâkiyi temin eden Ramazan-ı Şerifinizi bütün ruh-u canımızla tebrik ve her gecesi bir nevi Leyle-i Kadir hükmünde hakkımızda menfaattar olmasını niyaz ederiz. Ve teşrik-i mesai sırrıyla ve her has Nurcu, umum Nurcuların mânevî kazancına hissedar olmasıyla, mânen binler dille ibadet ve dua ve istiğfar ve tesbihat yapmaya hakikî uhuvvet ve ihlâs ile mazhariyetinizi rahmet-i İlâhiyeden niyaz ediyoruz ve öyle de ümit ediyoruz."[63]

"Hem sizin, hem bu memleketin, hem âlem-i İslâmın mühim bayramlarının mukaddemesi olan, bu memlekette şeâir-i İslâmiyenin yeniden parlamasının bir müjdecisi olan ezan-ı Muhammedînin kemâl-i ferahla on binler minarelerde okunmasını tebrik ediyoruz. Ve seksen küsur sene bir ibadet ömrünü kazandıran Ramazan-ı Şerifteki ibadet ve dualarınızın makbuliyetine âmin diyerek rahmet-i İlâhiyeden herbir gece-i Ramazan bir Leyle-i Kadir hükmünde sizlere sevap kazandırmasını niyaz ediyoruz. Bu Ramazan'da şiddetli zafiyet ve hastalığımdan tam çalışamadığıma sizlerden mânevî yardım rica ederim."[64]

"Hem sizin iki mucizeli Kur'ân'ı bizlere bu mübarek aylarda göndermeniz, inşaallah o derece medâr-ı bereket ve sevap ve hasenat ve fütuhat olacak ki, hakkımızda bu Ramazanın herbir günü bir leyle-i Kadir hükmüne geçeceğini rahmet-i İlâhiyeden ümit ederiz."[65]

Şirket-i maneviyenin fertleri, ömürlerini adadıkları peygamberler davasındaki ubudiyetleri, ibadetleri ve her geceye Kadir Gecesi talep eden duaları ile, birer manevî Kadir Gecesi kazancı elde edebilirler. Bunu

---

62 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 15 -s.1815
63 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 13 -s.1814
64 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 15 -s.1815
65 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 59 - s.1606

gösteren bazı iktibasları birlikte okuyalım: "Sizin, bu mübarek şuhur-u selâse ve içindeki kıymettar leyâli-i mübarekeleri tebrik ediyoruz. Cenab-ı Hak, herbir geceyi sizin hakkınızda birer leyle-i Reğaib ve leyle-i Kadir kıymetinde size sevap versin. Âmin."[66]

"Bu şuhur-u selâse, seksen küsur sene bir ömrü kazandırıyor. Elbette sizler gibi mücahidler onu kazanmaya çalışacaksınız. Cenab-ı Hak herbir gecesini sizin hakkınızda leyle-i Mirac ve leyle-i Berat ve Leyle-i Kadir kadar kıymettar eylesin, âmin."[67]

"Risale-i Nur'un kahramanı olan Hüsrev'in bu defaki iki hediye-i kudsiyesi ve kerametkârâne o iki semavî hediyenin mânevî i'câzını gözlere de gösterir bir tarzda bu şuhur-u selâsede bizlere ve bu muhite hediye etmesi, Risale-i Nur nokta-i nazarında mucizâne bir hizmettir. İnşaallah o Gül fabrikasının kalemi, buraları da bir gülistana çevirecek. Cenab-ı Hak, o kalem sahibine, yazdığı her harf-i Kur'ân'a mukabil, leyle-i Kadir'deki gibi otuz bin sevap ve rahmet ve hasene versin. Âmin, âmin, âmin."[68]

"Umum kardeşlerimize birer birer selâm ve gelecek Leyle-i Kadri herbir Nurcu hakkında seksen üç sene ibadetle geçmiş bir ömür hükmüne geçmesini hakikat-i Leyle-i Kadri şefaatçi ederek rahmet-i İlâhiyeden niyaz ediyoruz."[69]

"Seksen sene bir mânevî ömr-ü bâki kazandıran şuhur-u selâsenizi ve mübarek kudsî gecelerinizi ve leyle-i Regaibinizi ve leyle-i Miracınızı ve leyle-i Berâtınızı ve leyle-i Kadrinizi ruh u canımızla tebrik ve herbir Nurcunun mânevî kazançları ve duaları umum kardeşleri hakkında makbuliyetini rahmet-i İlâhiyeden rica ve hizmet-i Nuriyede muvaffakiyetinizi tebrik ederiz."[70]

"Ramazanınızı, leyle-i Kadrinizi, hem bayramınızı tebrik ederim. Kastamonu'da iken nasıl hergün dualarımda ve mânevî kazançlarımda Nurun has şakirtlerinden Âsiye, Ulviye, Lütfiye'ler, Zehra'lar, Şerife'ler, Hâcer'ler, Necmiye'ler, Nimet'ler, Aliye'ler hissedar olmak için mânen yanımda bulunuyordular; aynen şimdi de öyledirler."[71]

---

66 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 52 - s.1603
67 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 54 - s.1604
68 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 59 - s.1606
69 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 189 -s.1785
70 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 84 -s.1860
71 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 123 -s.1752

Kadir Gecesi'nden daha değerli olan amel, ahir zamanda İslâm'ın bekçiliğini yapmaktır. Hz. Enes'ten, Rasulullah: "Müslümanların hayatlarını ifnadan korumak için üç gece nöbetçi olmak, Bana Medine Mescidinde veya Beyt-i Makdis'te Kadir Gecesi'ne rastlamaktan daha kıymetlidir."[72] buyurmuşlardır. Binâenaleyh:

Kadir Gecesi'ne rastlamaktan daha kıymetli bir amel var ise şayet, bu, Müslümanların can güvenlikleri için üç gece nöbet tutmaktır. Can güvenliği için üç gün nöbet Kadir Gecesi'ne rastlamaktan daha kıymetli ise, ya iman güvenliği için bir ömür boyu emirber nefer gibi emek sarfetmek, sürekli tetikte, teyakkuz halinde küfür, nifak ve şirk gediklerini tıkamak, sorularına cevaplar vermek kim bilir nasıl bir kıymeti haizdir, bu bizim tahminlerimizin çok fevkında bir değer ifade etmektedir. Bu geceyi İslâm'ın derdi ile dua ederek, Müslümanların problemlerini çözmek noktasında tefekkür ederek geçirmek, gecenin uhrevî vâridâtını bin aydan daha da fazlaya çıkartır, birkaç bine ulaştırır.

"Ey insanlar! Fâni, kısa, faydasız ömrünüzü bâki, uzun, faydalı, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insaniyetin iktizasıdır; Bâkî-i Hakikînin yoluna sarf ediniz. Çünkü Bâkîye müteveccih olan şey, bekanın cilvesine mazhar olur.

Madem her insan gayet şiddetli bir sûrette uzun bir ömür ister, bekaya âşıktır. Ve madem bu fâni ömrü bâki ömre tebdil eden bir çare var ve mânen çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette, insaniyeti sukut etmemiş bir insan, o çareyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye çalışacak ve tevfik-i hareket edecek.

İşte o çare budur: Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. Lillâh, livechillâh, lieclillâh rızası dairesinde hareket ediniz. O vakit sizin ömrünüzün dakikaları, seneler hükmüne geçer. Bu hakikate işareten, Leyle-i Kadir gibi birtek gece, seksen küsur seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu, nass-ı Kur'ân gösteriyor."[73]

Bu ne güzel bir kadrî cilvedir ki: Ömrünün hem şahsî ibadetleriyle, hem de şahs-ı manevî sırrıyla âdeta hep bir Kadir Gecesi hükmünde geçiren Üstad Bediüzzaman Hazretleri, takdîr-i hüdâ bir Kadir Gecesi rahmet-i Rahmân'a kavuşmuştur. 23 Mart 1960 Çarşamba günü, Ramazan'ın

---

72 Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.345
73 Nursi, Lem'alar / Üçüncü Lem'a - s.585

25. gecesi, saat: 03:00 suları… Gecenin en bereketli saatleri... Saat-i icabe vakitleri... İslâm dünyasında bin ayda daha hayırlı olan Kadir Gecesi'nin –bu meyandaki hadislere istinaden- idrak edildiği gece, Bediüzzaman Hazretleri Urfa'da İpek Palas Oteli'nin 27 numaralı odasında Allah'a kanatlanmıştır...

On Birinci Bölüm

KADİR GECESİ'NİN İHYÂ VE İKÂMESİ

KADİR GECESİ'NİN İHYÂ VE İKÂMESİ

KADİR-NÂME

Gönül semâdan rahmeti
Sağar Kadir Gecesi'nde
Kur'ân ışığı zulmeti
Boğar Kadir Gecesi'nde

Ne olduğunu bilenler
Gerçek kıymetin bulanlar
Rahmetî inci mercanlar
Yağar Kadir Gecesi'nde

Yüce Furkan'ın indiği
Ruhun kevsere kandığı
Bin aydan üstün dendiği
Değer Kadir Gecesi'nde

Hakk'ın izniyle melekler
Cebrail bir nida bekler
Her iş için hoş dilekler
Sığar Kadir Gecesi'nde

Mevla kullarına acır
Gider kalpten fisk u fücur
Esenlik nuruyla fecir
Doğar Kadir Gecesi'nde

Musa Tektaş

"Kadir Gecesi müjde gecesidir, aynı zamanda secde gecesidir. Meleklerin yeryüzüne inip inananları selamladığı gecedir. Bin aydan daha hayırlı gecedir. Hayır gecesidir, huzur gecesidir, nûr gecesidir. Namazlarda saf gecesi, Rabbin kulunu af gecesidir. "Oku" emrinin indiği, bir ilahî inkılâb ile devrin döndüğü gecedir. Takva gecesidir, mü'minler için dua gecesidir. Kadir Gecesi Kur'ân ufkudur; îmân ve irfân ufkudur. Koyu karanlıklar ortasında bir güneş gibi doğan; dalâleti koğan; insanlığı ve insanları hidâyet ışığına boğan aydınlıktır. Batmayan bir güneştir Kadir Gecesi... İşte bu gece, o batmaz güneşin doğmağa başladığı, Kur'ân'ın inişinin yıldönümüdür. Bu

gecede îmân dolu gönüller, nûrdan kanatlarla (Hazreti) Kadir'e ulaşırlar, bir ilâhî bedr'e kavuşurlar."[74] Bir taraftan Kadir Gecesi'ni idrak ile heyecanlanır, şükreder, hamd ü senalarla dolarlar. Diğer taraftan da Ramazan ayının bitimine yaklaşıldığı için, bir elveda hüznü yaşarlar.

A. LİYAKATİN ARANMADIĞI KABUL VAKİTLERİ

'Herkes Yaptı Yapacağını, Şimdi Sıra Bende!' «İnsanın hayatta işlediği bütün hayr ü hasenât, Cenab-ı Hakk'ın biz kullarına vaat ettiği o güzelliklere nâil olabilmek için âdi birer sebeptir, insanlara bakan yönüyle birer bahanedir. Zira, hiç kimse Cennet'e ameliyle gidemez; Cennet ve ötesindeki nimetler ancak Allah'ın rahmetiyle ve lütfuyla elde edilebilir.

Ne var ki, sonsuz merhamet sahibi Rabbimiz, kullarının en küçük iyiliklerini dahi değerlendirir; onları birer kurbet ve vuslat vesilesi olarak kabul eder. O, kullarının günahlarını ve sevaplarını değerlendirirken de rahmet dalga boyunun bir tecellisi olarak, günahları aynıyla, sevapları ise kat kat misliyle kaydetmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konu ile ilgili bazı âyetler olmakla beraber, Peygamber Efendimiz Kur'ân'daki âyetleri biraz daha açmaktadır. Bu cümleden olarak Kur'ân'da konuyla alakalı şu âyeti görüyoruz:

"Kim bir hasene işlerse, Allah ona on tane lutfeder, kim bir kötülük yaparsa, ona da sadece o kötülük kadarı yazılır."[75] Başka bir yerde ise, insana Allah yolunda yaptığı hayır ve iyiliğin karşılığında ahirette yedi yüz mislinin verileceği ifade edilmektedir.[76] Binaenaleyh bazı kıymetli günler ve dakikalar içinde yapılan ibadete, on veya yedi yüz ya da yedi bin, hatta yedi milyon katı sevap yazılabileceği gibi nâmütenâhi ihsanlar söz konusudur. Öyle ki bazen mübarek bir günde okunan Yasin-i Şerif, insana Kur'ân'ı birkaç defa hatmetme sevabı kazandırabilir. Böyle gün ve gecelerde Allah, insanların kâmetlerine, kıymetlerine ve hatta kalblerinin katılıklarına bakmaz. Belki "sultana sultanlık yaraşır." der ve kendine yaraşan rahmetle muamelede bulunur. Allah'ın insanların durumlarına bakmadan, engin rahmetinin tezahürü olacak böyle bir muamelesinin, bir defa da mahşerde veya

---

74 Musa Tektaş'ın kaleminden.
http://www.somuncubaba.net/icerik/edebiyat/edebiyat07201.html
http://www.sanatalemi.net/yazdir.asp?ID=3322

75 En'am, 6/160

76 Bkz. Bakara, 2/261

herkes Cehennem'e girdikten sonra cereyan edeceğini, enbiya, sıddîkîn, ulemâ-i salihin ve âmilînin şefaat edeceğini de rivayetlerde görmekteyiz.

Evet, şefaat edenler şefaat edecek, yüzlerce veya binlerce insanın Cehennem'den çıkmasına ve kurtulmalarına vesile olacaklar. Hatta hesabın acele görülmesi mevzuunda Rahmet Peygamberi'nin şefaati imdada yetişip o ağır havayı birdenbire Allah'ın rahmetiyle yumuşatıverecektir. Ve en sonunda herkesten kat kat daha merhametli olan Cenab-ı Hak, âdeta "Herkes yaptı yapacağını. Aslında ben, kendi iznimle onlara bunları yaptırdım ve onlara şefaat imkânı verdim, şimdi sıra bende; ben de bağışlayacağımı (istediğimi) bağışlayacağım" diyecek, -lâ teşbih velâ temsil- elini ateşe daldırıverecek ve (dest-i) kudretle ateşteki topluluktan milyonları veya milyarları çıkaracaktır. Rabbim evvel ve âhir, inâyet-i sübhâniyesini bizimle beraber eylesin!..

Bazı anlar vardır ki o vakitlerde Allah liyakate bakmaz. Binaenaleyh, ahirette olduğu gibi dünyada da Allah'ın rahmetinin nâmütenâhi olduğu bir kısım dakikalar, saatler, günler ve haftalar vardır ki, o vakitlerde Allah liyakatlere bakmaz. İşte o zaman yapılan bir haseneye milyon sevap birden verebilir. "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır."[77] denirken, işte onun böyle bir ulûfe günü olduğu anlatılmaktadır. (Rabbim bizleri onu idrak etmeye ve ondan tam istifadeye muvaffak eylesin!)

Efendimiz bu konuda şunları söylemektedir: "Kul bir kötülüğe niyet eder de onu yapmazsa Allah ona bir hasene yazar...." Mesela "Ben harama bakayım" dese ve gözünü açıp bakacağı zaman da vazgeçip bakmasa, Cenab-ı Hak ona bir hasene yazar. Burada kul bir şey yapmamasına rağmen Allah'a karşı saygılı olduğunu göstermesiyle, Allah (celle celâluhu) da ona bir hasene yazmaktadır. Kul, bir haseneye niyet edip "Gideyim camide cemaatle bir namaz kılayım" dese, fakat camiye gidemese Allah ona da bir hasene yazar ve niyetine göre muamele eder. "Müminin niyeti amelinden hayırlıdır." Mümin o haseneyi yaptığı takdirde, durumuna göre Allah ona on hasene de yazabilir. Bu haseneyi işlediği vakit iyi bir âna rastlarsa ve o da bu haseneyi iyice isterse, Allah ona yüz hasene yazar. Orada daha iyi bir zaman olursa ve yapılan kulluk tam bir samimiyet çerçevesinde gerçekleşirse, Cenab-ı Hak o zaman ona yedi yüz hasene yazabilir. Bunun da üstünde "Kadir Gecesi" veya "Arefe günü" gibi fevkalâde zamanlara rastlamışsa yedi bin yazılabilir.

Evet, Rabbimizin rahmeti çok geniştir. Yazmak da yazdırmak da

---

77 Kadir, 97/3

onun elindedir. Eğer O, kullarını Cennet'e koymayı murat buyurmuşsa en küçük şeyleri değerlendirir ve o kimseleri onunla sultan yapar. Bunu yapmak Kadir-i Mutlak olan Allah'ın elindedir. Elverir ki bizler sadâkatimizi koruyalım, O'nun kapısının ebedî kulları olduğumuzu unutmayalım ve irademizin hakkını verip ahd ü peymânımızı bozmayalım!

Evet, her iyiliğin bir ağırlığı ve değeri vardır. Onun için onlardan gafil olmamalı, en küçük bir iyilik fırsatı bile zayi edilmemelidir. Aynı husus kötülükler için de geçerlidir. Bazen küçük gibi görülen bir kötülük de insanın hüsrana uğramasına sebebiyet verebilir. Bu hususa da dikkat çeken ve ümmetini ikaz eden Allah Rasûlü, "Bir kadın, ölünceye kadar hapsettiği bir kedi yüzünden azâba uğradı." buyurmuştur. O kadın, hayvanı eve hapsetmiş, ona bir şey yedirmemiş, içirmemiş, yerdeki haşereleri yemesine bile izin ve imkan vermemişti.

Öyleyse, insan iyilik adına yapılan hiçbir şeyi hor görmemesi gerektiği gibi, münker (kötülük) sayılan hiçbir tavır ve davranışı da hafife almamalıdır. Göz ucuyla da olsa harama bakmayı, kulağını harama tevcih etmeyi, dudaklarından Allah'ın sevmediği bir şeyin sâdır olmasını ve iffetsizliğin en küçüğünü bile büyük bir cürüm kabul etmeli; bunlardan biri sebebiyle yuvarlanıp gitmekten korkmalıdır."[78]

B. GERÇEK MAHRUMİYET, KADİR GECESİ'NDEN MAHRUMİYETTİR!

"**Ramazan'ı idrak edip de affolunmayana lanet olsun (yazıklar olsun**)!" diye dua eden Cebrail'e Peygamberimiz, "amin" demiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle denilmiştir: "Eğer bir kul, Ramazan'da da bağışlanmamış ise, bu ayda dahi bağışlanmamış birisi hangi ayda bağışlanacaktır?! Kadir Gecesi'nde reddolunan birisi hangi vakitte kabul edilecektir?! Ramazan'da dahi kendisini düzeltmeyen birisi ne zaman düzelecektir?! Kendisinde cehalet ve gaflet gibi iki hastalık bulunan kimse, ne zaman sıhhat bulacaktır?! Meyve verme mevsiminde meyve vermeyen ağaçlar kesilir ve ateşe atılırlar. Tohum atma mevsiminde ekme işini yavaştan alanlar, hasat mevsiminde ancak pişmanlık ve hasaret toplarlar."[79]

---

78 *Fethullah Gülen, Zaman Gazetesi, «Kürsü Sayfas», 11.08.2006.* Avrupa Zaman. 17.08.2006 perş. Sayı: 817.

79 İbn Receb, Letâifü'l-Mearif, s.379

Bir başka hadiste[80] ise şöyle buyrulmuştur: "(Bütün çağınızda bütün hayrı talep edin) ve Rabbinizin nefehatına kendinizi arz edin (sinenizi açın). Muhakkak ki Allah'ın rahmet nefehatı (esintileri) vardır ki kullarından dilediğine isabet eder. (Allahtan gizli hallerinizi örtmesini ve korktuklarınızdan emin kılmasını isteyin.) Kime bu esinti isabet eder ise o kişi bir daha asla şaki olmayacak şekilde said (mesut) olur. Allah'ın rahmet esintilerinin en büyüğü, kulun Allah'tan ateşten kurtuluş ve cenneti istediği ve neticede isteklerine cevap verilen ve ebedi saadeti kazandığı icabet saatine tesadüf etmesidir. Allah Teala: O vakit, kim ateşten uzaklaştırılıp cennete yerleştirilirse, işte o muradına ermiştir."[81] Yine Cenab-ı Mevla: "Bedbahtlar cehenneme atılacaklar. Çektikleri azabın dehşetinden, devamlı sûrette anırıp canları çıkasıya feryad edecekler."[82]... "Mutlu olanlar ise cennettedirler." buyurmuştur.[83]

Kadir Gecesi'nden mahrum olan, çok büyük bir hayırdan mahrum bırakılmıştır. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz: "..fîhi leyletün hiye hayrun min elfi şehrin men hurime hayrahâ fekad hurime. Ramazan ayında bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Kim o (Kadir) gece(si)nin hayrından mahrum kalırsa, gerçekten (çok büyük bir hayırdan) mahrum bırakılmış demektir."[84] Bu gecenin hayrını yakalayamayan, hayrından mahrum kılınan, bunu kaçıran, bunu değerlendiremeyen, kadrini kıymetini bilmeyen, veya o geceye yakışıksız tavırda o geceyi geçirmiş olan, hakikaten büyük mahrûmiyete uğramıştır.

Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre; Mübarek Ramazan ayı gelince Rasulullah: "Size, içinde bin aydan daha hayırlı bir gece olan bir ay gelmiştir. Kim, o gecenin hayrından mahrum kalırsa, o bütün hayırlardan mahrum kalmış demektir. O gecenin hayrından ise ancak gerçekten nasipsiz biri mahrum kalır." buyurmuştur.[85]

Z. Kandehlevî der ki: "Bu kadar büyük bir nimeti elden kaçıran kim-

---

80 Bu hadisi, İbn-i Ebi'd-Dünya, el-Ferec ba'de'ş-Şiddet isimli eserinde (Hadis no: 27) Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Beyhaki de Şuabü'l-İman'da aynı şekilde Ebû Hureyre'den kaydetmektedir. Hakim Tirmizi ve Ebû Nuaym de Hilye'sinde bu hadisi Enes'ten (radıyallahu anh) nakletmektedir. Bu zayıf bir hadistir.

81 Al-i İmran, 3/185

82 Hud, 11/106

83 Hud, 11/108

84 Hadisi Ebû Hureyre'den, Nesai ve Ahmed b. Hanbel (N/230, N/385, 425; Ibn Kesir, VN/464) rivayet etmiştir.

85 Hadis, İbn-i Mâce, Terğîbü't-Terhîb ve Mişkât'ta geçmektedir. Bkz. Kandehlevî, Fezâil-i A'mâl, s. 596.

senin mahrum olmasında ne şüphe vardır! Bir demiryolu görevlisi birkaç kuruş hatırına gece boyu uyumuyor. Öyleyse, seksen senelik ibadet sevabı kazanmak uğruna bir ay kadar geceleri uyanık geçirmek zor bir şey midir? Aslında bu, kalpte istek olmayışındandır. Yoksa biraz tadı alınırsa, bir gece değil, yüzlerce gece uyanık kalınabilir. (Bir beyt):

"Sevgide aynı şeydir, cefa olsun, vefa olsun
Her şeyde lezzet var, yeter ki kalpte safa olsun"

Muhakkak bir önemi vardı ki, Rasul-i Ekrem, gerçekleşeceğine kesin inandığı bütün müjdelere ve vaadlere rağmen, o kadar uzun namaz kılardı ki, ayakları şişerdi. Nitekim bizde ona uyanlar ve onun ümmeti denilenleriz. Doğrusu bu pâyelerin kadir ve kıymetini bilenler, onun uğrunda her fedakârlığı yapıp gittiler. Böylece ümmete nümune olduklarını gösterdiler. Artık kimse "Peygamber'deki ibadete düşkünlük kimde olabilir!" yahut "Kim onun gibi yapabilir ki!" diyemez (deyip de kaytaramaz). Bu ancak kalbe yerleştirilecek bir şeydir. İsteyenler için dağları kazarak süt nehri akıtmak bile zor değildir. Ancak bu istek, alçakgönüllülükle, sünnet üzere giden bir mürşide hizmet etmeden zor elde edilir. (Bir beyt:)

"Arzun, gönül derdiyse, ehlullahın hizmetini görüver
Padişahların hazinelerinde bulunmaz bu mücevher"

Peki, o hangi arzu ve istek, hangi tat ve lezzetti ki, Hz. Ömer, yatsı namazını kıldıktan sonra eve gider ve sabahlara kadar ibadet ederdi. Hz. Osman da gündüzleri oruç tutar, geceler boyunca namaz kılardı...

İhyâ şerhi'nde Ebû Talib el-Mekkî'den rivayet ediliyor ki: "Tâbiîn'den kırk kişinin yatsı namazının abdesti ile sabah namazını kıldıkları tevatür yoluyla sabittir. Hz. Şeddâd (radıyallahu anh), gece yatar, fakat sabaha kadar bir yandan diğer yana döner dururdu ve "Allah'ım, Cehennem ateşinin korkusu uykumu kaçırdı!" derdi. Esved b. Yezid, Ramazan'da akşamla yatsı arasında biraz uyur, ondan sonra gece boyu hiç uyumazdı. Said b. Müseyyeb, elli sene kadar yatsı abdesti ile sabah namazını kılmıştır diye rivayet edilmiştir. Sıla b. Eşyem, gece boyunca namaz kılar ve sabahleyin şöyle dua ederdi: "Allah'ım, ben Cennet'i istemeye layık değilim, Sen'den istediğim sadece, beni Cehennem'den koru!" Katâde (radıyallahu anh), Ramazan boyunca her üç gecede bir hatim yapardı. Son on gününde ise her gece bir hatim bitirirdi. İmam Azam Ebû Hanife'nin, kırk sene boyunca yatsı abdesti ile sabah namazı kılması o kadar meşhurdur ki, bu gerçeği kabul etmemek

tarihe olan itimadı yok eder. Ona "Siz bu kuvveti nasıl kazandınız?" diye sorulunca, "Ben Allah'ın isimleri hürmetine hususi bir şekilde dua ettim." buyurdu. Sadece öğlen vakti biraz uyur ve "Hadiste öğlen uykusu tavsiye edilmiştir." buyururdu. Yani öğlen uykusunda bile sünnete uymaya niyet ederdi. Kur'ân-ı Kerîm okurken o kadar ağlardı ki, komşuları ona acırlardı. Bir keresinde bütün geceyi şu âyeti okuyarak ve ağlayarak geçirmişti: "Daha doğrusu onların asıl azab vakti, kıyamet vaktidir. O vaktin azabı daha müthiş ve daha acıdır."[86] İbrahim b. Ethem, Ramazan'da ne gece uyurdu, ne de gündüz. İmam Şafii, mübarek Ramazan'da gece ve gündüz kılmış olduğu namazlarda Kur'ân'ı altmış defa hatmederdi. Büyük zatların bunlardan başka yüzlerce vak'aları vardır. Onlar, "Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."[87] âyetiyle amel edip (aynısını) yapmak isteyenler için hiç zorluk olmadığını göstermişlerdir.

Bunlar, hicrî ilk yüzyıllardaki Müslümanların amelleridir. Zamanımızda da gayret gösterenler elbette ki vardır. Onlar kadar mücahede yapmasalar da, kendi devrine, kendi güç ve kuvvetlerine göre, Selef-i Sâlihîn'in benzerleri bugün de bulunmaktadır. Bu fesat devrinde bile Rasulullah'a gerçekten tâbi olanlar mevcuttur. Kendilerini tam manasıyla ibadete vermelerine ve rahatları, ne dinlenmeleri mâni olmakta, ne de dünya meşguliyetleri yollarını kesmektedir. Peygamberimiz demiştir ki: "Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğlu! Sen Bana ibadet etmek için zaman ayır ki, gönlüne zenginlik doldurayım ve yoksulluğunu kapatayım. Yoksa kalbini meşguliyetlerle doldururum da, yoksulluğun hiç bitmez." Her geçen gün görülen hâdiseler, bu gerçek sözlerin insaflı şahitleridirler."[88]

C. KADİR GECESİ; KABİRDE DOST/IŞIK, MAHŞERDE ŞEFAAT, AHİRETTE AZIK (80 YILLIK SEVAP)!

Bir geceden ne çıkar, denilemez? Bir geceden ebedî cennet de çıkabilir? Az mı? Bir gecede kurtuluş! İnsanları sadece bir geceye hasr-ı himmet ederek tek atışlık şansla sınırlandırmamak ve ebedî saadetlerini riske etmemek için, M. F. Gülen Hocaefendi gibi çoğu ulema, "mübarek

86 Kamer, 46
87 Zariyat, 56.
88 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.596-598

gün ve geceler, her gün ve geceyi ihya edenler için büyük kıymet ifade ederler, diğerleri için çok fazla bir şey ifade etmezler."[89] meyanında ikaz ve irşatlar yapmışlarsa da, umumî ibadete teşvik için söylenen bu sözler, katiyen ve kâtıbeten "Kadir Gecesi'ne tevafuk eden bir şahsın, eğer diğer geceleri de ihya etmiyordu ise, o Kadir'den nasibi yoktur veya çok çok azdır." şeklinde bir hükme bağlanamaz. İş gönüldeki niyet-i sahihaya ve ihsan-ı ilahîye bakar. Bazen bir salih amelle bütün ömürlük günahlarından kurtulanların olabildiğine dair sahih hadis-i şerifler vardır.

Kadir Gecesi'nde her bir amele otuz bin katıyla mukabelede bulunulur. Büyük İslâm allâmesi Bediüzzaman Hazretleri "Her hasenenin sevabı başka vakitte on ise, Receb-i şerifte yüzden geçer, Şaban-ı muazzamada üç yüzden ziyade ve Ramazan-ı mübarekte bine çıkar ve cuma gecelerinde binlere ve leyle-i Kadirde (Kadir Gecesi) otuz bine çıkar." demiştir.[90] Bire otuz bin karşılık elde etmek, hiçbir aklın alamayacağı bir mükâfat ve hiçbir aklın bîgâne kalamayacağı bir rahmettir.

Kadir Gecesi'nde seksen senelik bir ömür sevabı birden kazanılabilir. Kur'ân-ı Kerîm'in "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır." âyeti göstermektedir ki, bu geceyi hakkıyla ifa edebilen bir mü'min bir gecede bin aylık manevî bir ömür sevabını elde edebilir.[91] Seyyidü'l-Kâinat aleyhi ezkâ's-salavât Efendimiz Hazretleri de: "Kadir Gecesi'ni ihya edene, bir saatlik sevap olarak, yüz senelik ibadet sevabı verilir."[92] buyurmuşlardır.

Bu, yüzlerce yıl yaşayan geçmiş ümmetlerin insanlarının uzun ömürlerinin hasılasına tekabül bir bereket demektir, belki daha da ileridir. Nitekim kendisi 63 yıl yaşamakla ümmetinin ortalama yaşı da üzerinde tezahür eden Allah Rasulü, diğer ümmetlerin yüzlerce yıl yaşayarak daha çok salih amel yapabildiklerini görünce, ümmetine olan büyük sevgisi, derin şefkati sebebiyle Allah'tan böyle bir talepte bulunmuştur ve talebi Kadir Gecesi olarak kabul görmüştür.[93] Peygamberleri gibi, ümmet-i Muhammed'in ortalama ömrü 63 sene iken, Kadir Gecesi'nin vâridatı 83 sene, 4 aydır. Demek ki bir Kadir Gecesi, tamamı ibadetle geçirilen bir 63 yıllık ömürden daha hayırlı kılınmış. Eğer ömründe birkaç defa da Kadir

89 Gülen, Fikir Atlası (Fasıldan Fasıla 5), s.184.
90 Nursi, Şualar, s.416
91 İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, 3/285
92 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
93 Muvatta, İtikaf, 6

Gecesi'ni idrak edebilir ise, neticede yüzlerce yıl yaşamış geçmiş ümmetler gibi bir uhrevî kazanca nail olabilir.

"**Kadir Gecesi'sini ihya edenin ömrü uzar mı?** Cenab-ı Hak insanın yaptığı şeyleri bereketlendirip nemalandırarak o insanın hayatını uzun bir ömür yaşamışçasına bereketlendirebilir. Şayet ömrün uzaması esprisi, insanın ahiret hesabına yönelik kazancıyla değerlendiriliyorsa, bu durumda insan ahiret adına çok kazanmış demektir. Mesela bunlardan birisi Kadir Gecesi'dir ki, bin aya bedel olduğu ifade ediliyor. Eğer insan o gecede, o İlahî teveccühü yakalarsa, sanki seksen sene yaşamış gibi olur. Bu, o insanın ömrü uzasaydı ve seksen sene de yaşasaydı işte o kadar sevap kazanacaktı demektir. Sadakanın, hasenatın, sıla-i rahimin ömür uzatması da bu şekilde olabilir."[94]

Kadir Gecesi'ni ihya eden, kabir azabı görmez. Hazreti Rasûl-i Rusulillah Efendimiz: "İbadet için en iyi gece Kadir Gecesi'dir. En korkunç gece de kabirde kalınan gecedir. En güzel gecede, en korkunç gece için amel eden ne iyidir."[95] buyurmuşlardır. Yine nakledildiğine göre: "(Saadet asrında vefat etmiş mü'min) bir kimseye kabirde azab olunuyordu. Rasulullah o kabrin başına gelip "Ey akıllı kimse, niçin Kadir Gecesi'ni ihya etmedin?" dedi.[96] Bu hadis, Kadir Gecesi işlenen salih amellerin, kabirdeki yalnızlığı gidereceğini, karanlığı izale edeceğini ve kabir azabını def edeceğini göstermektedir.

Kadir Gecesi ibadeti kabirde aydınlıktır. Muhammedü'l-Mustafa ,aleyhi ezkâ's-salavât ve't-tahâyâ Efendimiz Hazretleri: "Kabirde aydınlık istersen, Kadir Gecesi'nin karanlığında ibadet eyle!"[97] buyurmuşlardır.

"**Kadir Gecesi'ni ihya edenin kalbi kıyamette ölmez**."[98] buyuran Allah Rasulü, herkesin dehşetinden ürperdiği o kalplerin ölüm gününde ölmeyen kalbi haber vermiştir. Elbette bu kalbin ölmemesi meselesinin rahmet ve merhamet buudlu birçok manası bulunmaktadır.

Kadir Gecesi olarak Ramazan'ın 27. gecesini ihya edenler, sevap, şefaat ve ahiret azığı ile müjdelenmişlerdir. Peygamberimiz, Kadir Gecesi'ni kaçıran üç ayrı sahabiye, hep 27. geceyi ihya etmelerini, bunun hem bolca sevap, hem ahirette şefaat ve ahiret yolculuğuna azık olarak yeteceğini üç

---

94 http://arsiv.zaman.com.tr/2001/12/11/haberler/h2.htm
95 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
96 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
97 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.
98 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

ayrı hadisinde haber vermiştir.[99] Yine Efendimiz, 27. geceyi ihya edenin Cennete girmesine kefil olacağını, yetmiş senelik –bir rivayette 27 bin senelik- ibadet sevabı bulacağını 27 bin köşk sahibi olacağını müjdelemiştir.[100]

D. KADİR GECESİ MANEVÎ BİR FIRSAT KAPISIDIR

Ağlanacak o kadar çok günah var ki... Meleklerin yeryüzüne indiği ve bir nevi ruhaniyetin yoğunlaştığı bu Kadir Gecesi,[101] kaçırılmaması gereken manevî bir fırsattır. Bu gecenin büyük bir nimet olması, onu hakkıyla değerlendirmeye bağlıdır. Nitekim M. Fethullah Gülen Hocaefendi: "Kadir Gecesi, bir kadirşinaslık ruh ve ma'nası nümayandır. Öyle ise o gecenin kadrini bilin ki, kadriniz bilinsin. Ayrıca Allah'ın fevkalade atâsının verildiği şeyler de olabilir bu gecede. Tıpkı ulûfe gibi..."[102] sözleriyle bu geceyi şuurluca değerlendirmeye dikkat çekmiştir.

Kadir Gecesi'ni bihakkın ihya etmenin birinci şartı, herhalde o gecenin içerdiği manalara, faziletlere ve fırsatlara ihtiyacımız olduğunu hissetmektir, fark etmektir. Bunun için ise uyarıcı kitaplara ve hitaplara ihtiyaç vardır. Bilhassa Kadir Gecesiyle alâkalı bilgilendirici mahiyette eserlerden bir-ikisini okumakta büyük fayda olsa gerektir. Ne var ki bu okumanın vakti, Ramazan ayı öncesi, yahut ilk on beş gün içinde olmalıdır ki, büyük bir ihtimalle Kadir Gecesi'nin bulunduğu ikinci on beş güne ilmen ve kalben hazırlıklı girilebilmiş olsun.

Nasıl ki... "Melikler ve sâdât, evlerini ve saraylarını halı, kilim, mobilya ve döşemelerle süslemeden, yine hizmetçilerini de elbiseler ve silahlarla tezyin etmeden hiç kimsenin ikâmetgâhlarına girmesini sevmezler. Kadir Gecesi olduğu zaman, Rab Tebâreke ve Teâlâ meleklere yeryüzüne inmelerini emreder; çünkü kullar, kendilerini tââtler ile süslemişlerdir, oruçla, Ramazan gecelerinde namazlarla; mescidlerini de kandillerle ve lambalarla süslemişlerdir. Rab Teala meleklere der ki: "Sizler Âdemoğulları mevzuunda yanlış bulmuştunuz (karşı çıkar gibi olmuştunuz) ve "Yeryüzünde fesat çıkaracak bir varlık mı yaratacasın?"[103] demiştiniz. Ben de size: "Ben

99 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.
100 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.208.
101 Canan, Kütüb-ü Sitte, 3/286
102 Gülen, Fasıldan Fasıla, 2/323
103 Bakara, 2/30.

sizin bilmediklerinizi bilirim"[104] demiştim. Şimdi gidin bu gece, o kullarımı ayakta, rükuda ve secdede ibadet ediyor olarak görün de, benim onları bir ilm ü hikmet üzere başka âlemlere üstün kılmamı, bu ihtiyarımın hakikatini (gözlerinizle) bilmiş olun."[105]

Kıyamete kadar yüz milyarlarca insana dünya ve ahirette rehberlik edecek olan bir Kitab'ın yeryüzüne iniş günü ve onun yıldönümleri elbette ki müstesna günlerdir; bu sebeple de bayramlar, ihtifaller ve merasimlerle kutlanmış olsa bile sezadır, gayet isabetli olacaktır. Bu gece misâl ve mekekût âlemine ait nurlar yeryüzüne akseder, her tarafa yayılır ve karanlıklar da dağılırlar.[106] Binâenaleyh yapılacak olan karnaval türü bir kutlama değil, belki gecenin ruhuna uygun ve yakışır biçimde maneviyat, evrad ü ezkar, ibadât ü tâât ile değerlendirme olacaktır ve olmaktadır. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için hiçbir tâ'ati küçük görmemelidir. Gazabı, günahlar içinde saklı olduğu için, hiçbir günahı küçük görüp işlememelidir.

Bazıları demiştir ki: "Mübarek vakitlerde, günahlardan titizlikle uzak durmalı, taatları, ibâdetleri ve her çeşit hayratı artırmalıdır. Zira Allahü teâlâ, sevdiği kulunu, faziletli vakitlerde faziletli amellerle meşgul eder. Buğzettiği kulunu ise; faziletli vakitlerde kötü işlerle meşgul eder. Onun bu hareketi azabının daha şiddetli olmasına ve Allahü teâlânın, ona daha çok buğzetmesine sebep olur. Çünkü o, böyle yapmakla vaktin bereketinden mahrum kalmış ve onun hürmet ve şerefini çiğnemiş olur. Bu geceyi ihya için kaza namazı kılmalı, Kur'ân-ı Kerîm okumalı, duâ, tevbe etmeli, sadaka vermeli, Müslümanları sevindirmeli, bunların sevablarını ölü diri bütün Müslümanlara göndermelidir! Kadir Gecesi'ni ihya edenin, Ramazan orucunu tutanın, haccı kabul olanın, bütün günahları affolursa da, namaz, oruç ve kul borçları ödenmiş olmaz. Bunları kaza ederek, ödeyerek borçtan kurtulmak gerekir."

Kadir Gecesi'nin gündüzü de gece gibi değerlidir ve değerlendirilmelidir.

---

[104] Bakara, 2/30.

[105] Letâifü'l-Meârif'in tahkikini yapan Yasin Muhammed Sevvas, dipnotunda metindeki bu tırnak içindeki kısmın İbn-i Receb'e ait olmadığını, muhtemelen Mısırlı nüshacının bir girdisi olduğunu; zira Letâif'in diğer nüshalarında bu kısmın bulunmadığını söylemektedir. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s. 350. 4. dipnot.

[106] Dihlevi, Huccetullah, 2/156

E. KADİR GECESİ'Nİ İBADETLE GEÇİRMEK MÜSTEHAPTIR

Ebû Tâlib el-Mekkî (v. 386h./996m.), -muhtemelen ondan iktibasla- İmam Gazâlî (v. 505h./v. 1111m.) ve Abdülkadir Geylanî (v. 561h./1166m.) Hazerâtı, İslâm'a göre ibadetle geçirilmesi müstehap olan 15 geceden altısının, Ramazan'ın 17, 21, 23, 25, 27, 29. geceler olduğunu söylerler.[107] Yalnız Geylânî, 17. geceyi liste dışı tutar.[108] Yine el-Mekkî ve Gazalî, 19 "Faziletli Gün"ü sıraladıkları yerde, Ramazan'dan sadece 17. günü zikrederler.[109] Ne var ki Geylânî, 17 Ramazan'ı da liste dışı bırakır[110] ve Ramazan'ın gündüzlerini birbirine eşit kabul eder. Demek ki Ramazan'da söz konusu altı gece ve bir gün ibadet ü tââtin, evrâd ü ezkârın bilhassa müstehap olduğu vakitlerdir.

Kadir Gecesi ibadet edenlere melekler dua eder, duaları kabul olur, seyyiatı hasenata tebdil edilir ve affolunurlar, Cehennem'den âzâd olurlar. Mazhar-ı Hitâb-ı İzzet-i Cenâb-ı Mevlâ, Nebiyy-i Ekrem Ferhunde-likâ Efendimiz Hazretleri'nin haber verdiğine göre: "Allahü teâlâ: 'İzzet ve Celâlime yemin ederim ki, Kadir Gecesi'ni ihyâ edenin günahlarını bağışlarım. Kıyâmette ona az veya çok suâl sormam. Onu Cehennem ateşinde yakmam." buyurmuştur."[111] Yine Habib-i Kibriya aleyhi ekmelü't-tehâyâ Efendimiz: "...Kadir Gecesi geldiği zaman, Cebrail, meleklerden oluşan büyük bir kafile ile yeryüzüne iner. Ayakta durup namaz kılan her kula; oturup Allah'ını zikreden her kula uğrarlar. Onun için Allah'tan rahmet ve bağışlanma talebinde bulunurlar."[112] buyurmuşlardır.

Bir başka hadis-i şerif ise şöyledir: "Kadir Gecesi geldiği vakit, Cebrail, meleklerden bir topluluk içinde yeryüzüne iner ve Allah'ı ayakta veya oturarak zikreden her kula dua ederler. Allah, (Ramazan) bayramı günü geldiği zaman ise meleklere karşı o kullar ile iftihar eder ve der ki: "Ey meleklerim! İşini tastamam yapan bir işçinin mükafatı nedir?" diye sorar. Onlar da: "Ey Rabbimiz! Onun mükâfatı ecrinin (ücretinin) kendisine

107 Ali Talip el-Mekkî, Kûtü'l-Kulûb, c.1, s.219-222; Gazalî, İhyâ, 3/277-279.

108 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.269; Üç Aylar ve Faziletleri (Gunye'den), s.30

109 El-Mekkî, Kûtü'l-Kulûb'un Y. Çiçek ve D. Selvi çevirisinde (Cilt 1, 20. bölüm); Gazali, İhyâ, 3/279. Muharrem Tan'ın Kûtü'l-Kulûb çevirisinde (1/220) ise 'Ramazan'ın 17'si yerine 27'si geçmektedir; ya ellerindeki nüshada böyledir, ya da ihtimal ki bir sehiv olmuş.

110 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.269-270.

111 Abdürreşîd Avanoğlu, Vesîletü'n-Necat, s.207.

112 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.117-119

verilmesidir." derler. Allah Teala yine: "Ey meleklerim! Bay-bayan kullarım, üzerlerine farz kıldığım vazifeleri yerine getirdiler ve sonra yüksek sesle bana dua ederek (dua dua haykırarak) dışarı çıktılar. İzzetime, celalime, keremime, ulviyetime ve mekanımın yüksekliğine yemin olsun ki, ben de onlara mutlaka icabet edeceğim (taleplerini yerine getireceğim)." (Ve yine Allah Teala) şöyle der: "Haydi dönün şimdi (evlerinize)! Hepinizi bağışladım ve sizin seyyiatınızı hasenata tebdil eyledim." Neticede o kullar, bağışlanmışlar olarak (evlerine) geri dönerler."[113]

Kadir Gecesi'ni ihya edenin geçmiş-gelecek bütün günahları affolunur. Şah Veliyyullah Dihlevî der ki: "Ramazan ayı, büyük bir ihtimalle (Duhan sûresinde haber verilen) her hikmetli işin karara bağlandığı mübarek bir geceyi (Kadir Gecesi'ni) içinde bulunduruyor. Bu durumda misal ve melekut âlemine ait nurların parıldaması ve yeryüzüne yayılması; bunların zıddı olan zulmetlerin de dağıtılması hiç kuşkusuz söz konusu olacaktır… Hz. Rasulullah: "Her kim iman ederek ve mükâfatını sadece Allah Teâlâ'dan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları mağfiret olunur. Kim, (faziletine) inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesi'ni (ihlaslı biçimde ibadetle) ihya ederse, geçmiş günahları affolunur." buyurmuştur.[114] Çünkü tâatin, ruhaniyetin yayılması, misal âleminin hükümranlığının ortalığı kaplaması anında meydana gelmesi, başka zamanlarda olmadık biçimde nefsin üzerinde derin etki yapar."[115]

Yine Efendimiz: "… Kim Allah'ın rızasını isteyerek ve sevabını Allah'tan umarak o geceyi ikame (ibadetle ihya) eder ise, sonra başına (günaha dair) bir şey gelse, (yine de) geçmiş günahları ve gelecek günahları affolunur..."[116] buyurmuşlardır. "Bu hadisteki 'kàme leyletel-kadri'den

---

[113] Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

[114] Buhari, Kadr 1, Terâvih 1, 2, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn, 173, 174, 175; Ebû Dâvud, Salât 318; Tirmizî, Savm 83; Nesâî, Siyam 39; Muvatta, Salât fi Ramazan 2; Ahmed b. Hanbel; Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.436; Buharî, Ramazan kıyamı ile, Kadir Gecesi kıyamı üzerine ondan merfu rivâyet kaydeder. Hadisi ayrıca Beyhaki de Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/581-582. Bu mealde iki ayrı rivayet de Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edilmiştir ki, birisini Ahmed b. Hanbel (5/324), İbnü Cerir, Muhammed b. Nasr, Beyhaki ve İbnü Merduyeh tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/571; diğer rivayeti ise İmam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle İmam Ahmed b. Hanbel (5/318) hasen bir isnadla tahriç etmiştir. Hadis, Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de geçmektedir. Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

[115] Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 2/156

[116] Ubâde b. Sâmit'ten gelen bu hadis İmam Müslim'in sıhhat şartlarına uygun biçimde sahih bir senetle rivayet edilmiştir. Hadis, İmam Ahmed b. Hanbel'de (5/318) hasen bir isnadla mevcuttur. Hayve b. Şüreyh kanalıyla gelmiştir. Keza Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde de geçmektedir.

maksat, kàme; kalkmak, ayağa kalkmak demektir; ama bu niçin geceleyin kalkmak oluyor? Namaz kılmak için kalkmak oluyor. Kim Kadir Gecesi'ne kalkar, çok namaz kılar; kaza namazı, nafile namaz, teheccüd namazı.. çok namaz kılarak ihyâ ederse..." mânâsına geliyor."

İbnü'l-Münzir, Kadir Gecesi'ni kıyamla geçirme mevzuunda şöyle demiştir: "O kıyamla, günahların, büyüğünün de küçüğünün de bağışlanması ümit edilir." Ne var ki Cumhur-u ulema, büyük günahlar için ancak kesin bir tevbenin şart olduğu görüşündedir.[117] Kadir Gecesi'ni ikame etmek ise mücerret olarak (tek başına) daha önce vâki olmuş günahlara keffaret olur. Bu günahlar ister Ramazan'ın ilk onunda, ortasındaki on günde, yahut son on gününde işlenmiş olsun; isterse kişi o günahları hissetmiş, yahut hissetmemiş olsun, fark etmez.[118]

İbn-i Receb'in bu "hissetmiş olsun veya olmasın, farketmez, affolunur." ifadesi, gerçekten her mücrim ve müznibin gönlüne su serpmektedir. Çünkü insan yapmış olduğu hata veya günahı bilir, bilir de, her zaman o günahın pişmanlığını vicdanında hissedemeyebilir. Demek ki böyle bir hissetme olmaksızın da olsa, Kadir Gecesi'nde yapılan tevbe ve istiğfarlar, eğer kul hakkına girmeyen bir günaha dair ise, büyük affın kapsama alanına giriyor.

Ka'bü'l-Ahbar, Kadir Gecesi'ni kastederek: "Biz kitaplarda bu geceyi tıpkı soylu ve süratli bir deve gibi buluruz, günahları yüklenir, alır götürür." buyurur.[119]

F. KADİR GECESİ GUSLEDİLİR, GÜZEL ELBİSE GİYİLİR VE KOKULANILIR

Kandil gecelerinde gusledilmesi, güzel elbiseler giyilip hoş kokular sürünülmesi isabetli bir davranış olur. Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde Rasul-i Ekrem başta olmak üzere, sahabe ve tâbiinin ileri gelenleri akşam ile yatsı arasında gusletmişlerdir. Hz. Cabir'den rivayet edilen hadis-i şerife göre ilk vahiy: "Ey örtüsüne bürünen! Kalk! (İnsanları ahiretle) korkut! Rabbini büyükle, elbiseni temizle. Pislikten kaçın.."[120]

Ayrıca bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8542.

117 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.372

118 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.373

119 Bu sözü, İbnü Zencuyeh ve Muhammed b. Nasr kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

120 Buhari, Bed'ü'l-Vahy, Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir, Tefsir, Alak, Edeh 118; Müslim, İman 257

âyetleridir. Kadir Gecesi indirilen bu ilk âyetlerde "Elbiseni temizle, pislikten kaçın!" emri verilmiştir ki, bu emrin en titizlik içinde uygulandığı zaman dilimi de, öncelikle bu emrin verildiği Kadir Gecesi olmuştur.

Şöyle ki: Rasul-i Ekrem, Ramazan'ın son on gününde iftarları bile sahur vaktinde yapar, iftar ile sahuru bitiştirirlerdi, her akşam ile yatsı namazı arasında yıkanırlardı.[121] İbn-i Cerir: "Onlar Ramazan'ın son onunda her gece yıkanmayı müstehap görüyorlardı." demiştir. İbrahim en-Nehaî de son ondaki her gece yıkanırdı. Onlardan öyle kimseler vardı ki, Kadir Gecesi olması ümit edilen her gecede yıkanır, güzel kokular sürünürlerdi.[122]

Zirr b. Hubeyş, Ramazan'ın 27. gecesi yıkanmayı (gusletmeyi) tavsiye etmiştir.[123]

Enes b. Malik de Ramazan'ın 24. gecesi geldiği zaman, gusleder, hoş kokular sürünür ve hulle, izar ve rida giyerlerdi. Sabah olunca da onları katlar, ertesi seneki Kadir Gecesi'ne kadar onları giymezdi.[124]

Rasul-i Ekrem'in Ramazan'ın son on gecesinde her akşam ile yatsı arasında yıkanması sebebiyle, Eyyûb es-Sahtiyânî de 23. ve 24. gecelerde guslederdi, yeni elbileseler giyerdi, buhur yakardı ve derdi ki: "Ramazan'ın 23. gecesi, Medine ehlinin (ümit ettiği Kadir) gecesidir ki onu bizim (24.) gecemiz takip etmektedir. (Bizim, yani Basralıların)." Hammâd İbnü Seleme şöyle demiştir: "Sâbit el-Bünânî ve Humeyd et-Tavîl, Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde, en güzel elbiselerini giyerler, hoş kokular sürünürler, buhur yaparlar, tütsülerlerdi. Sâbit derdi ki: "Temîm ed-Dârî, bin dirheme bir hulle (elbise) satın almıştı ve onu Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde giyiyordu."[125] Yine hiç kimseden bir hediye kabul etmeyen Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Kadir Gecesi'ne has olmak üzere cübbe ve yelek hediyesini kabul edip o gece giymiştir.[126]

"Tebeyyün etmiştir ki: Kadir Gecesi olduğu ümit edilen gecelerde güzel koku, elbise ve gusl temizlenme, süslenme ve kokulanma müstehap görülmüştür, tıpkı cumalarda ve bayramlarda meşru kılındığı gibi. Aynı

---

[121] Hadis, Hz. Aişe'den ve daha başkalarından rivayet edilmiştir. İbnü Ebi Asım bu hadisi tahriç etmiştir. Ebû Bekir el-Hatib'in de bir tahrici vardır. Bkz. İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.343-344

[122] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

[123] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

[124] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346

[125] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.346-347

[126] Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 123 -s.1752.

şekilde sair namazlarda da elbiseler ile süslenmek meşru kılınmıştır, şu âyet-i kerimede Allah Teala'ın bildirdiği üzere: "Ey Âdem'in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin!"[127] İbnü Ömer: "Allah kendisi için süslenilmeye herkesten daha çok hak sahibidir" demiştir. Bu söz ondan merfu olarak rivayet edilmiştir. Zahirî süslenme ise ancak bâtının (iç dünyanın) süslenmesi ile tamam olur, kemale erer. (Neyle süslenmesi?) Allah'a tevbe, inâbe ile, günahların pisliklerinden ve kirlerinden temizlik ile. Çünkü bâtın harab bir vaziyette iken zahirin süslenmesi hiçbir şey ifade etmez, değersizdir. Allah Teala: "Ey Âdem'in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir."[128]

"İze'l-mer'ü lem yelbes siyâben mine't-tükâ / tekallebe üryânen ve in kâne kâsiyâ" Kişi takva elbisesi giymemiş ise şayet, giyinik de olsa üryana dönmüş demektir. Halvetlerde zahirini ve bâtınını süsleyen kişinin ancak o gizliyi ve en gizliyi bilen melikler melikine münacaat etmesi uygun düşer. O ki sizlerin sûretlerine bakmaz, kalplerinize ve amellerinize bakar. Kim onun huzurunda/önünde durursa, Onun için elbesisi ile zahirini süslesin, takva elbisesi ile de bâtınını süslesin."[129]

KADİR GECESİ

Ne hayırlı gecedir bu ne mu'azzam bir an
Bu gece başladı izzetle tulûa Kur'ân
Beşerin rûhuna bir feyz-meâbı kattı
Açtı zulmetleri dünyaları aydınlattı
Ne şereftir ki semâ-pânâ melekler bi'l-ikrâm
Sana vermektedir ümmet-i merhûme selâm
Sen de ey şanlı şerefli mu'azzez ümmet
Eyle ma'bûdunu bir vecd ile zikre gayret
Pertev-i zikr ile şu mâbed-i akdes dolsun
En mukaddes emelin Hazret-i Allah olsun[130]

---

127 A'raf, 7/31
128 A'raf, 7/26
129 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.347
130 http://www.somuncubaba.net/icerik/edebiyat/edebiyat07201.html
http://www.sanatalemi.net/yazdir.asp?ID=3322

G. KADİR GECESİ'NİN KADRİ İBADETLE BİLİNİR

Kadir Gecesi bolca namaz ve ibadetle geçirilmelidir. Peygamberimiz: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesi'nde namaz kılarsa, geçmiş günahları affolunur." buyurmuştur.[131] "Çünkü taatin, ruhaniyetin yayılması, misal âleminin hükümranlığının ortalığı kaplaması anında meydana gelmesi, başka zamanlarda olmadık biçimde nefsin üzerinde derin etkiler yapar."[132] diyor Şah Veliyyullah Dihlevi Hazretleri. Kadir Gecesi demek ki nefsin ıslahı da daha bir mümkün ve müsait oluyor. İnsan nefsi üzerinde derin etkiler yapabilen böyle bir ruhaniyetten bol bol istifade edebilmek için, sağlam bir niyet ile, konsantre bir hazırbulunuşluluk içinde geceyi üzerimize bir yağmur gibi boşaltmalı, daha doğrusu gecenin ruhaniyetinin, füyuzat ve nuraniyatının ruhumuzun, letaif ve hissiyatımızın, kalb ü vicdanımızın üzerine yağanaklar halinde yağmasına engel olacak bütün zihnî-bedenî meşguliyetlerden sıyrılarak tüm benliğimizle ona açılmalıyız.

"Aynı şekilde namaz ve diğer ibadet şekilleri ile gayret ederek çalışmak da sünnettir. Süfyan-ı Sevrî demiştir ki, o gece dua etmek, namaz kılmaktan daha sevaptır. Kur'ân okuyup da dua ederse güzel olur. Rasul-i Ekrem hazretleri Ramazan geceleri gayretle çalışır ve tertîl ile Kur'ân okurdu. Rahmet âyeti geçtikçe ister, azap âyeti geçtikçe Allah'a sığınırdı. İbnü Receb de demiştir ki: En mükemmel olan namaz, Kur'ân kırâeti, dua, tefekkürü toplamaktır. Hz. Peygamber bunların hepsini yapardı. Özellikle son onunda daha çok yapardı. Bazıları demişlerdir ki: "Teravih ile kıyam meydana gelir."[133] Hadislerde ise akşam, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılanın Kadir Gecesi'ni ihya etmiş gibi olacağı veya ondan nasibini alacağı, hatta fazladan bir hisse elde edeceği müjdesi verilmiştir."[134]

Bu geceyi ibadetle geçirmenin sevabı çoktur. Bu kutsal gecede elden geldiği kadar, diğer nafile namazlar gibi namazlar kılınabilir. Bununla beraber ağır ve zor davranışlardan kaçınılması daha faziletlidir. Bu şerefli

---

131 Buhari, Sıyam, 71

132 Dihlevî, Huccetullah'il-Bâliğa, 2/156

133 Yazır, Hak Dini, 9/348

134 Beyhaki, Şuabü'l-İman, 3/61, Hadis no: 3707 (Enes b. Malik'ten rivayetle); İmam Malik, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencûyeh ve Beyhaki Said b. Müseyyeb'den tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582; Canan, Kütüb-ü Sitte, 3/289; Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.139; Kurtubî, XX/138; Yazır, Hak Dini, 9/348.

gecede, teravihten sonra bir müddet daha ibadette bulunulması, nafile namaz kılınması, bu geceyi ibadetle geçirmek demektir.[135]

Kadir Gecesi, akşamdan sonra nafile namaz kılınabilir. Ezvac-ı Tahirattan Ümmü Seleme'den rivayetle, Rasulullah'ın şöyle demiştir: "Akşamın farzından sonra altı rek'at namaz kılan kimse, tam bir sene nâfile ibâdet etmiş sevâbını alır veya Kadir Gecesi'ni ihyâ etmiş sayılır."[136] Normal zamanlarda bile kılınabilen bu vâridatı bol namaz, eğer bizzat Kadir Gecesi'nde kılınır ise, ecr ü mükâfatı bin kat daha fazla olmaz mı?

"**Bir kimse, yatsı namazından sonra dört rek'at namaz kılarsa, bu onun için Kadir Gecesi menzilesinde olur**."[137] Ka'b (radıyallahu anh)'den rivayet edilen bu hadisle, hiç olmazsa Ramazan'da veya ikici yarısındaki tekli gecelerde amel etmek akl-ı meadın kârı olacaktır.

Tesbih ve kaza namazları kılınabilir. Teheccüt namazı ise her gecenin sünneti… Hüseyin Vassaf Efendi, Kadir Gecesi'nde "Tesbîh namazı edâ ve geçmiş namazı var ise kaza etmenin de fezâ'il-i bî-nihâyesi zuhur eder." [138] demektedir.

Mazeretli hanımlar, namaz kılamamak ve Kur'ân okuyamamakla beraber, teyp veya bilgisayardan Kur'ân dinleyebilir, dinî eserler okuyabilir, dua, zikir, tevbe ve istiğfarla geceyi ihya etme yoluna gidebilirler, bu şekilde gecenin füyûzât, berekât ve vâridâtından hissedâr olabilirler.

روي انه عليه الصلاة والسلام قال: أبواب السماوات مفتوحة في ليلة القدر .ما من عبد يصلي فيها إلا جعل الله تعالى بكل تكبيرة غرس شجرة في الجنة لو صار الراكب في ظلها مائة عام لا يقطعها. وبكل ركعة بيتا في الجنة من در وياقوت وزبرجد ولؤلؤ وبكل آية من قراءة في الصلاة تاجا في الجنة وبكل جلسة درجة من درجات الجنة وبكل تسليمة حلة من حلل الجنة.

"Rasulullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kadir Gecesi göklerin kapıları açık olur. O gece namaz kılan hiçbir kul yoktur ki, Allah Teâlâ onun her bir tekbirine karşılık Cennet'te bir ağaç dikmiş olmasın; öyle bir ağaç ki, eğer binekli bir kişi yüz sene o ağacın gölgesinde (at koştursa) yine de kat' edemez.. kıldığı her bir rek'ata mukabil de Cennet'te, inci, yakut, zebercet ve sair mücevherattan yapılmış evler lutfeder.. namazda okuduğu

[135] Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, s.188; Dikmen, İslâm İlmihali, 3/7-308.
[136]
[137] Kurtubî, 3/312, 14/101. Kadir sûresi ve Nur sûresi tefsiri.
[138] Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457

her bir âyete karşılık Cennet'te bir taç ihsan eder.. ve (namazdaki) her bir celseye bedel olarak da Cennet derecelerinden bir derece verir.. ve her bir selâmına mukabil olarak da Cennet hullelerinden bir hulle (kadınlarından bir kadın veya elbiselerinden bir elbise) ikram eder."

H. KADİR GECESİ NAMAZI KILINABİLİR

İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-Beyân'ında ve ondan Seyyit Muhammet Hakkı Efendi'nin "Kenzü'l-Esrâr"ında kaydettikleri şöyle bir hadis-i şerif vardır.

عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه واله انه قال :من صلى ليلة القدر ركعتين يقرأ في كل ركعة فاتحة الكتاب مرة والاخلاص سبع مرات فاذا سلم يقول استغفر الله واتوب اليه سبعين مرة فلا يقوم من مقامه حتى يغفر الله له ولأبويه ويبعث الله تعالى ملائكة الى الجنان يغرسون له الاشجار ويبنون له القصور ويجرون الانهار ولايخرج من الدنيا حتى يرى ذلك كله .

Abdullah İbn-i Abbas (radıyallahü anhümâ)'dan nakledildiğine göre: Nebi (sallallahü aleyhi ve âlihî) şöyle buyurmuştur: "Kim Kadir Gecesi iki rek'at namaz kılar ise (ki şöyle kılar;) her rek'atinde bir kere Fatiha sûresini, 7 kere İhlas sûresini okur, selam verdiği zaman da 70 defa "Estağfirullahe ve etûbü ileyhi" derse, bu kişi daha yerinden kalkmadan Allah onu ve anne-babasını mağfiret eder ve Allah Teala meleklerini Cennetlere gönderir ve o melekler bu kişi için ağaçlar dikerler, saraylar bina ederler, nehirler akıtırlar. Ve bu kişi, bütün bunları görmeden bu dünyadan çıkmaz."[139]

قال موسى عليه السلام في مناجاته:الهي أريد قربك، فقال تعالى قربي لمن استيقظ ليلة القدر، وقال الهي أريد رحمتك، فقال الله تعالى رحمتي لمن يرحم المسكين في ليلة القدر، وقال الهي أريد الجواز على الصراط كالبرق، فقال الله تعالى ذلك لمن تصدق ليلة القدر، وقال الهي أريد أن اقعد تحت ظل أشجار الجنة وآكل من ثمارها، فقال الله تعالى ذلك لمن سبح تسبيحة ليلة القدر، وقال الهي أريد النجاة من النار، فقال الله تعالى ذلك لمن استغفر الله تعالى ليلة القدر إلى الصبح، وقال الهي أريد رضاك، فقال الله تعالى رضاي لمن صلى ركعتين ليلة القدر.

---

139 Gazalî'nin bu rivayeti İbn-i Abbas'tan rivayetle İhyâ'sında kaydettiği belirtilmiştir. Bkz. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.132. Bu hadisin, zayıf olduğu da ifade edilmiştir.

Rivayete göre:

Musa aleyhisselam münâcâtında: "İlâhî! Sana yakınlık (kurb) istiyorum." der.

Allah Teala: "Kurbum, Kadir Gecesi (ibadet için) uykusundan uyanan kimseyedir." buyurur.

"İlâhî! Rahmetini istiyorum."

"Rahmetim, Kadir Gecesi miskine merhamet edenedir."

"İlahî! Sırat köprüsünü şimşek gibi geçmeyi istiyorum."

"Bu, Kadir Gecesi tasaddukta bulunan kimseye (ait bir nâiliyet)tir."

"İlâhî! Cennet ağaçlarının gölgesinde oturup meyvelerinden yemek istiyorum."

"Bu, Kadir Gecesi tesbih getiren kimseye (verilecek)tir."

"İlahî! Cehennem'ten kurtuluş istiyorum."

"Kurtuluş, Kadir Gecesi sabaha kadar Allah'a istiğfarda bulunanındır."

"İlahî! Senden rızanı istiyorum."

"Rızam, Kadir Gecesi iki rek'at namaz kılanadır."[140] buyurur.

İslâm tarihinde bazı salih zâtlar, Ramazan'ın son 10 gecesinde Kadir Gecesi'ni kıyam niyetiyle (yukarıdaki şekilde nafile) iki rek'at namaz kılarlardı…

قال الامام أبو الليث رحمه الله :« اقل صلاة ليلة القدر ركعتان واكثرها ألف ركعة واوسطها مائة ركعة واوسط القرآءة فى كل ركعة أن يقرأ بعد الفاتحة انا انزلناه مرة وقل هو الله احد ثلاث مرات ويسلم على كل ركعتين ويصلى على النبى عليه السلم بعد التسليم ويقوم حتى يتم ما اراد من مائة او اقل او اكثر ويكفى فى فضل صلاتها ما بين الله من جلالة قدرها وما اخبر به الرسول عليه السلام من فضيلة قيامه.

"İmam Ebu'l-Leys (rahimehullahi teâlâ) demiştir ki: "Kadir Gecesi namazının en azı iki rek'attir. En çoğu 1000 rek'attir. Ortası 100 rek'attir. Her rek'atte vasat okuyuş, Fatiha'dan sonra "İnnâ enzelnâhü fî leyleti'l-Kadr"i bir kere okumak (Hazînetü'l-Esrâr'da 3 kere diye geçmektedir) ve "Kul hüvellahü ehad"i üçer kere okumaktır. Her iki rek'atte bir selam

140 İbn-i Abbas'tan nakledilen mezkur hadis-i şerifin manasına münasib bir "menkıbe" türünde olan bu rivayet, Zübdetü'l-Vâizîn'de ve benzeri "vaaz, nasihat ve sohbet" kitaplarında "manayı fehme takrib için ve "kıymetine vurgu yapabilmek noktasında yardımcı misal" olarak geçmektedir. Yoksa Kadir Gecesi'nin faziletinin Ümmet-i Muhammed'e mahsus olduğu gerçeğini cerh veya iptal edebilecek bir güvenirliliği bulunmamaktadır.

verir ve selamdan sonra Nebi (sallallahü aleyh)'e salât okur ve ayağa kalkarak, 100 rek'at mi kılacak, yoksa daha az mı veya daha fazlası mı, hangisini istiyorsa, onu tamamlar. Bu Kadir Gecesi namazının kıymeti mevzuunda, Allah'ın bu gecenin kadrinin büyüklüğüne dair açıkladıkları ve Rasul sallallahü aleyhi ve âlihî ve sellem'in de bu geceyi ikâme (ihya) etmenin fazileti hakkında haber verdikleri şeyler kâfidir, vâfîdir."[141]

Kadir namazının rek'at sayısı ve okunacak Kadr ve İhlas sûrelerinin rakamları bazı eserlerde değişiklik arzetmektedir.

Mesela; Hüseyin Vassaf Efendi'nin kaydı şöyledir: "Bu leyle-i mukaddesede iki rek'attan yüz rek'ata kadar nafile namaz kılınır ki Kadr namazı nâmı verilir. Her rek'atta bir Fatiha, yedi "innâ enzelnâhu" sûresi okunur. *Tahkîkü's-Salât'ta* gördüm. Mefâtîh'de mesturdur. Kadir gece namazının ekalli iki rek'at, ekseri bin rek'attir. Evsatı olan yüz rek'atta ba'de'l-fatiha sûre-i kadr ve ihlâs, her biri üç defa hatm olunur. İkide bir selâm verilir."[142]

Ömer Nasûhi Bilmen Hoca'nın İlmihal'inde ise şöyle geçiyor: "Kadir namazının en azı 2 rek'at,[143] normali 100 rek'at, en çoğu da 1000 rek'at olarak kılınır. Bu namaz iki rek'at kılındığı takdirde her rek'atinde 200 âyet okunmalıdır. 100 rek'ate kadar kılındığı takdirde her rek'atinde Fatiha'dan sonra Kadr sûresiyle 3 kerre de İhlas sûresi okunup her iki rek'atte bir selam verilmelidir. "Allahümme inneke afüvvün tühibbu'l-afve fa'fü annî. Allah'ım! Sen affedicisin, bağışlamayı seversin; beni affet."[144] duası da tekrarlanma-

---

141 Bursevî, Ruhu'l-Beyân (Tefsir-i Hakkı), 17/367, Bkz. Kadir sûresi tefsiri. en-Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.132 (Arapçası: en-Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.34, trc ve thk: Ahmet Ca'yed).
İmam Ebu'l-Leys'in sözünü, Muhyissünne (sünneti ihya eden) lakabıyla meşhur hadis âlimi İmam Beğavî'nin "Mesâbîhu's-Sünne" isimli eserinden yüz hadis-i şerifi seçerek şerheden Ahmet b. Muhammed el-Hanefî en-Nâzilî (v.1285m.), yani Nazillili Seyyit Muhammet Hakkı Efendi, "Mecâlisu'l-Ebrâr ve "Mesâliku'l-Ahyar fî Şerhi Mieti Hadîsin mine'l-Mesâbîh" kitabında zikretmektedir. Türkçesi: "Mesâbih'ten 100 hadisin şerhinde İyilerin Meclisleri ve Hayırlıların Yolları" olan bu eseri Şeyh Sübhan Bahş el-Hindî Urduca'ya çevirmiş ve ismini de "Hazînetü'l-Esrâr" koymuştur. Oldukça eskiden yapılmış bir taş basımı hâlen bulunmaktadır. Aynı eseri yine Urduca'ya Şeyh Muhammed İbrahim er-Rândirî es-Suretî el-Hindî de tercüme etmiş ve bu tercümesine "Nefâisü'l-Ezhar" adını vermiştir. Hanefî âlimleri bu kitabı önemsemişler ve gerek eserden, gerek müelliften övgü ile söz etmişlerdir. Şah Abdülaziz ed-Dihlevî ile Müftü Kifayetullah el-Hanefî ve başkaları bunlar arasında sayılabilir. Bkz. Ahmet b. Muhammed er-Rûmî el-Hanefî, Akaid Risaleleri, "Takdim". Tahkik ve Dipnot: Prof.Dr. Muhammed el-Humeyyis, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy, Guraba Yayınları, İstanbul.

142 Hüseyin Vassaf, Gülzar-ı Aşk, s.457

143 En azı 12 rek'at olarak da zikredilmiştir. Bu namazdan sonra 70 defa "estağfirullahe'l-azim" denilip sonrasında 70 salavat-ı şerife getirip, nihayet "Allahümme inneke afüvvün tühıbbü'l-afve fa'fu annî" denilmesi söylenmiştir. Bkz. Abdullah b. Eyyub, Mübarek Günlerin Gecelerin Fazileti, s.92

144 Tirmizi, Deavât, 89; İbn Mâce, Duâ, 5; Ahmed b. Hanbel, 1/419, 438, 6/171, 182, 183, 258. Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548-8549.

lıdır. Bu namazın bu şekilde kılınacağına dair rivayetler pek kuvvetli değildir. Asıl maksad, bu geceyi mümkün olduğu kadar ibadetle geçirmektir."[145]

Eğer bu "pek kuvvetli olmayan rivayetler", zayıf değil de, mevzu (uydurma) olsaydı, müdakkik ulemamızdan Ömer Nasuhi Hoca böyle bir namazı ilmihalinde zaten zikretmezdi. Kaldı ki Büyük Osmanlı Devleti Şeyhu'l-İslâm'ı Ebussuud Efendi, Kadir namazının cemaatle bile kılınabileceğine fetva vermiştir ki, detayları zikredilecektir. Tamamen yalan olan bir sözü, dinmiş gibi İslâm ümmeti içinde yaygınlaşmasına koskoca İslâm şeyhu'l-İslâmı ve ondan sonra gelen şeyhu'l-İslâmlar tecviz etmezlerdi, buna ne ilimleri, ne de devrin diğer âlimleri müsaade ederlerdi. Dolayısıyla: "Kadir Gecesi'ne ait de bir namaz veya başka bir belli ibadet yoktur." sözü, biraz keskin bir sözdür. Bu hususta mezkur zayıf hadis-i şerif bilinmediğinden, ya da bilinse bile "tamamen uydurma olduğu" kanaatiyle bilerek görmezlikten gelinerek söylenmiş olsa gerektir. Fezâil dediğimiz faziletlere dair hususlarda fıkhen zayıf hadislerle dahi amel edebilir kâidesini, ortada mevcut bir başka şer'î nassa muhalif olmamak kaydı ile işleterek amel eden mü'minleri ve tarihte bu kabil amelleri tecviz veya istihsan eden âlimleri tamamen reddetmek ve "Bâtıldır, bid'attır!" hükmünü yapıştırıvermek, hiçbir zaman dabul edilebilir olamaz.

"Kadir namazı yoktur!" demek başkadır, "Kadir namazı hakkındaki rivayet, zayıf bir hadise isnat etmektedir." demek başkadır. Külliyyen reddiyeci/inkarcı bir üslub, sadece ümmetin avâmını bölmekle kalmaz, aynı zamanda İslâm ulema tarihinde de kopukluklar meydana getirir. Nasıl ki bir devlette "devamiyet" esastır; öyle de Müslümanların dinî hayatlarının hükümlerini asırlara göre takip eden müçtehit ve fakihler, âdeta bir zincirin halkaları gibidirler, geçişler "ara halka"larla yapılmalıdır ki, kopukluk yaşanmasın, geçmiş dalalet veya bid'at üzere olmakla yaftalanmasın. Yaftalanmasın diye değil, belki hakikat nokta-i nazarından istinat ettikleri hadis-i şerifler görülsün ve o hadislerle amelde işletilen fıkhî kâideler gözardı edilmesin. İşte sorumluluk sahibi bir üslupla, geçmişi şimdiden, şimdiyi de gelecekten koparmadan bir bütünlük içinde dini yorumlama, yaşama ve yaşatmaya çalışma metodu takip edilmelidir.

Beri taraftan, hadiste Kadir Gecesi namazının 2 rek'at olarak geçtiği, bu sebeple 100, 200 veya 1000 rek'at kılınması meselesi sorulacak olursa, bu kabil nafile namazlarda sünnetin alt limit belirlediğini, üst sınır koyma-

[145] Bilmen, B. İslâm İlmihali, s.188; Dikmen, İslâm İlmihali, 3/7-308; Ateş, Yeni İslâm İlmihali, s.217.

mış olduğunu bir hadis ile hatırlatmak isteriz: İbnü'l-Mübârek anlatmıştır: Bize Yahya b. Eyyub dedi ki: "Bana Muhammed b. el-Haccac veya İbnü Ebi'l-Haccac tahdis etti ki, kendisi Abdülkerim'in şöyle bir hadis aktardığını işitmiş: Rasulullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: Kim akşam ile yatsı namazı arasında dört rek'at namaz kılarsa, o kişiye Cennet'te bir saray bina olunur. Ömer b. Hattap dedi ki: « Eğer saraylarımız ve evlerimiz çok olursa (yani daha çok kılarsak, bu durumda ne dersiniz) ya Rasulallah? » Allah Rasulü: «Tabii o zaman daha büyük ve daha faziletli olur » veya «Daha hoş olur. » buyurdular.[146] Görüldüğü üzere, hadislerde belirtilenden daha çok nafile namaz kılınabilir.

Binâenaleyh elbette kişi, varsa kaza namazları, teheccüt, tesbih namazları kılmakla beraber, dilerse Kadir namazını da kılabilir. Bu noktada nafileler arası tercihlerde zorlama olamaz. Bilhassa çoğunluk avam mü'minler için birinci dereceden kaynak sayılan "ilmihal" kitaplarımızda bu namazın zikredilmesi, caiz, hatta müstahsen oluşunun bir göstergesidir. Biz kılınmasını terğîb için değil, kılanların "tadlil edilmesi"nin ve "bid'atçılık suçlanmaları"nın yanlışlığını ifade bakımından bunları serdediyoruz. Hiç şüphesiz sâir sünnet namazların önceliği olduğu muhakkaktır.

TDV İslâm Ansiklopedisi'nde Kadir namazı, "Kadir Gecesi" maddesinin birinci bölümünde değil, "edebiyat ve sosyal hayat" bölümünde dolaylı olarak zikredilmektedir: "Kadir Gecesi'nden nasibini almak isteyenlerin yatsı namazını cemaatle kılmalarının yeterli olduğuna dair rivayetler, padişahların bu gece yatsı ve teravih namazlarıyla Osmanlı kroniklerinde "Kadir namazı" adıyla anılan tesbih namazını selâtin camilerinden birinde halkla beraber kılmalarına vesile olmuştur... Büyük kalabalıkların katılımıyla gerçekleşen bu merasimler, güzel sesli imamların her rek'atı farklı bir makamda kıldırdıkları teravih ve Kadir namazları, müezzinlerin cumhur müezzinliği tarzıyla ve rek'at aralarında okudukları "elveda" nakaratlı Ramazan ve Kadir Gecesi ilâhileriyle bir mûsiki ziyafetine dönüşürdü."[147]

Bu bölümü kaleme alan Mustafa Uzun, "Kadir namazı"nın esasen bir "Tesbih namazı" olduğunu söylemektedir. Bildiğimiz Tesbih namazı ile Kadir namazının rek'at sayıları da, kılınışları da birbirinden farklıdır. "Kadir namazı diye anılan Tesbih namazı." diyor. Nerede, hangi eserde böyle anıldığını kaynakta açıkça vermiş olsaydı. Diğer bir ihtimal de, acaba

---

[146] Kurtubî, 3/312, 14/101. Kadir sûresi ve Nur sûresi tefsiri.
[147] TDV İslâm Ansiklopedisi, "Kadir Gecesi" md., c.24, s.126.

o zaman kılınan Kadir namazları, bizim ilmihal kitaplarımızda bulunan Kadir namazlarından farklı olarak, gerçekten bir tesbih namazı tarzında mıydı? Bu niçin önemli? Çünkü eğer kılınan tesbih namazı idiyse, bunun sünnetteki yeri kesindir, bellidir. Kadir namazı ile alâkalı ise rivayetin zayıf olduğu ilmihal kitaplarımızda belirtilmekle beraber, hangi hadis olduğu ve nerede geçtiği bildirilmemektedir.

Elbette Namaz borcu olanlar kaza namazı kılmalıdırlar; bununla beraber tesbih, teheccüt namazları ikinci-üçüncü sırada kılınabilir. Sayıca çok az da olsa, nâdiren birileri Kadir namazı da kılmak isterlerse, niyetlerine göre sevabına erişirler. 1000 rek'at çoktur. Fakat "zâhidlerden eski Belh hükümdârı İbrahim Ethem, Şeyh Hasan el-Basri zamanında Rabiatü'l-Adeviyye isimli meşhur saliha kadın, her gece nafile olarak bin rek'at namaz kılardı. Bunları düşünerek gayrete gelip o mübarek gecede bin, olmazsa yüz, hiç olmazsa on iki rek'at nafile namaz kılıp geceyi ihyaya çalışmalıyız. Ne yazık o geceleri gaflet ve uyku ile geçirenlere!"[148]

I. KADİR NAMAZI CEMAATLE KILINABİLİR; OSMANLI ULEMASI CEVAZ VERMİŞTİR

Bazıları "Reğâib, Berât ve Kadr namazlarını cemaat ile kılmak mekruhtur."[149] demişlerse de, bunun manası, cemaat oluşturmak için ezan ve kamet getirilerek kılmak mekruhtur demektir. Nitekim pek çok âlime göre: "Tatavvu' (nafile) namazları cemaatle kılmak câizdir, hiçbir kerahet söz konusu değildir; eğer, farz namazlarda olduğu gibi biri birini namaza çağırma -ki o da ezan ve kâmettir- olmaksızın kılarlar ise. (Eğer ezan veya kamet getirilirse, bu mekruh olur, demektir. M.H.) Bu hususları çoğu âlimler açıklamışlardır. En-Nikâye Şerhi'nde, el-Muhît'ta ve daha başka eserlerde geçtiği üzere: Nâfilelerde imama iktida etmek, mutlak olarak mehruh değildir; tıpkı Kadir namazı, Reğâib namazı ve Şaban'ın orta gecesi namazı ve benzerlerinde olduğu gibi. Çünkü mü'minlerin güzel gördüğü bir şey, Allah katında da güzeldir. Bu hususta ta'n edenlerden zevki olmayanların söyledikleri sözlere iltifat edilmez. Çünkü onlar, münacâtın zevkini ve tââtin halâvetini bilmeyen "cinsî iktidârı olmayan kimseler" menzilesindedirler."[150]

---

148 Abdullah b. Eyyub, Mübarek Günlerin Gecelerin Fazileti, s.92

149 Gümüş, Saadet-i Ebediye, s.247

150 Bursevî, Ruhu'l-Beyân (Tefsir-i Hakkı), 17/367-368, Bkz. Kadir sûresi tefsiri. en-Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.132-133.

Büyük Osmanlı Devleti Şeyhu'l-İslâm'ı Ebussuud Efendi, kandil gecelerinde o gecelere dair rivayet edilen nâfile namazları değil ferdî olarak, cemaat halinde dahi kılınmasının hiçbir mahzuru olmadığına dair fetva vermiştir.

Bu husus Ebussuud Fetvaları'nda şöyle geçer: "Mesele: Receb ayının ilk Cuma gecesi olan Reğâib kandilinde Reğâib namazı, Şaban ayının on beşinci gecesi olan Beraat kandilinde Beraat namazı ve Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi olan Kadir Gecesi'nde Kadir namazı veya Tesbih namazını, cemaatle kılmak caiz midir?

Cevap: Caizdir. Lakin her zaman kılındığı hal üzere kılmak gerekir. (Yani ne çok yavaş, ne de çok hızlı kılınmamalıdır.) Secdede iken tesbihi çok zikretmek cemaati sıkabilir. Böyle yapılmaması daha iyidir."[151]

"Osmanlı'nın en muhteşem devirlerinde herkes aynı şekilde bu mübarek geceleri ihya edemez düşüncesiyle (ve edebilsin diye) olsa gerek, camilerde veya mescidlerde topluca namaz kılındığı da bir vakıadır. Bu geceleri topluca değerlendirmekte Ramazan gecelerinde cemaatle kılınan teravih namazı emsal alınmış olmalıdır."[152]

Yine Şeyhü'l-İslâm Ebussud Efendi'ye kandil gecelerinde kılınan 12 rek'atlik namazla alâkalı yöneltilen suale "ilgi çekici ve önemsenmesi gereken bir gerekçe" ile fetva vermiştir.

Mesele: "Reğâib, Berât ve Kadir gecelerinde yatsı namazı ile vitir namazı arasında 12 rek'atlik namazı, her rek'atte bir Kadir sûresi ve üç İhlas sûresi okuyarak kılmak caiz olur mu, yoksa bunun yerine Tesbih namazı mı kılmak daha evlâ olur?

Cevap: İnsanların umumu zikredilen şekliyle cemaat halinde kılmaya itibar etmektedirler, dolayısıyla yasaklamak doğru olmaz. İkinci vecihte (cemaatle tesbih namazı kılmakta) hâricî meşakkat vardır. Allah daha iyisini bilir."[153]

Burada Şeyhü'l-İslâm Ebussuud Efendi'nin, Müslümanların umumi kabulü haline geldiği için böyle bir örfî âdeti onaylaması, İslâm hukukunun "Müslümanların örfü"nü de dinî bir kaynak kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde de kandil geceleriyle alâkalı toplu nafile

---

[151] Düzdağ, Şeyhü'l-İslâm Ebussuud Efendi'nin Fetvalarına Göre "Kanuni Devrinde Osmanlı Hayatı", s.71.

[152] Zühdü Mercan, "Ebussuud Fetvalarında Ramazan" makalesi, Tarihte Ramazan, s.90.

[153] Düzdağ, Şeyhü'l-İslâm Ebussuud Efendi'nin Fetvalarına Göre "Kanuni Devrinde Osmanlı Hayatı", s.71.

namazları ve ihya etme programlarını işbu bağlamda değerlendirmek icap etmektedir. Mesele hadisçilerin o rivayetlere verdiği "hadis ilmi açısından değer hükmü"ne bağlı değildir, belki fıkıhçıların ve müftülerin "fıkıh ilmi açısından verdikleri hükme" bağlıdır.

J. AKŞAM, YATSI VE SABAH NAMAZI CEMAATLE CAMİDE KILINMALIDIR

Kadir Gecesi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmak, geceyi ihya etmek demektir. Hadiste "Kim inanarak ve sırf Allah rızası için Kadir Gecesi'nde kalkarsa…"[154] buyruluyor. Demek ki Kadir Gecesi'ni değerlendirmenin temel şartı, gece kalkmaktır; bu da öncelikle sabah namazı için, ve dahası teheccüt için kalkmayı akla getirmektedir. Bununla beraber Allah Rasulü, akşam, yatsı ve sabah namazı cemaate iştirakle asgarî istifadenin elde edilebileceği müjdesini vermiştir:

"Kim (Ramazan'da bütün) yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılarsa, sanki geceyi ihya ederek geçirmiş gibidir."[155] –bir rivayette- "mutlaka Kadir Gecesi'ne isabet eder."[156] –diğer rivayette "Kadir Gecesi'nden birçok haz/pay (fazladan bir hisse) alır."[157] "Kadir Gecesi'nden nasibini almış olur. Bir kimse Kadir sûresini okur ise, Kur'ân'ın dörtte birini okumuş olur."[158] "Kadir Gecesi yatsı namazında cemaatte hayır bulunan ondan nasibini almış olur."[159] Hz. Ali'nin de "Kim Ramazan'da, ay çıkıncaya kadar bütün gecelerde yatsı namazını (cemaatle) kılar ise (bütün Ramazan'ı ve dolayısıyla Kadir Gecesi'ni de) kıyamla geçirmiş (ihya etmiş) olur." dediği nakledilmiştir.[160] Yine bir hadiste "Kim (Ramazan'da) son yatsı namazını cemaatle kılar ise Kadir Gecesi'ni idrak etmiş olur."[161] buyrulmuştur ki, bu, Abdullah b. Ömer'den de nakledilmiştir.[162]

---

154 Buhari, Kadr 1, Terâvih 1, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn, 173, 174, 175.
155 Beyhaki, Şuabü'l-İman, 3/61
156 Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582. Enes b. Malik'ten rivayetle.
157 Beyhaki, Şuabü'l-İman, Hadis no: 3707; Canan, Kütüb-ü Sitte, 3/289. (Enes b. Malik'ten rivayetle).
158 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.139
159 Bu hadisi, İmam Malik, İbnü Ebi Şeybe, İbnü Zencûyeh ve Beyhaki Said b. Müseyyeb'den tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582; Kurtubî, XX/138; Yazır, Hak Dini, 9/348; *Canan, Kütüb–ü Sitte, 3/289.*
160 Hadisi Beyhaki tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.
161 Hadisi, Ebû Hureyre'den İbnü Huzeyme ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.
162 Hadisi, İbnü Zencûyeh kaydetmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/582.

İmam mescidden ayrılıncaya kadar namaz kılan kimse, gecenin tümünü kıyamla geçirmiş olarak yazılır. Kadir Gecesi'nden asgarî nasiplenmenin şartı budur. Ebû Zerr-i Gıfârî şöyle anlatmıştır: "Rasulullah şöyle buyurdu: "...Kişi eğer (geceleyin) imam ayrılıncaya kadar onunla birlikte namaz kılar ise, kendisine gecenin tümünü kıyamla geçirmiş olma (ecri) yazılır."[163] Gecenin bütününü ibadetle geçiremeyenler en azından teravihten sonra bir miktar oturup dua etmelidirler.

Vitr namazını Kadir sûresi ile kılma sünneti işlenebilir. Hz. Ali'den, şöyle demiştir: Allah Rasulü, üç rek'atte dokuz sûre ile vitr kılardı: Birinci rek'atte, "Elhêkümü't-tekâsür", "İnnê enzelnêhü fî leyleti'l-kadr" ve "İzê zülzileti'l-ardu zilzêlehê"yi okurdu. İkinci rek'atte, "Ve'l-asr", "İzê câe nasrullah" ve "İnnê e'taynêke'l-kevser" (sureleri)i okurdu. Üçüncü rek'atte ise "Kul yê eyyühe'l-kâfirûn", "Tebbet yedê ebî leheb" ve "Kul hüve'llâhü ehad" (surelerin)i okurdu."[164]

K. TV SEYREDEREK KADİR GECESİ İHYA EDİLMEZ

Prof. Dr. Esad Coşan, bir Kadir Gecesi konuşmasında "Gecenin ihyâ edilmesi için tecrübelerime dayanarak bazı tavsiyelerde bulunmak istiyorum." diyerek iki hususa dikkat çekmiştir: "1. Geceleyin uykusuz geçirileceği için, çok ibadet edileceği için, gündüz bir miktar uyunursa geceye takviye olur. Onun için Kadir Gecesi olmadan önceki gündüzde, şöyle kendimizi ibadete daha iyi hazırlamak için uyumanızı tavsiye ederim; bu bir...

2. Kadir Gecesi'nde, "Radyo, televizyon seyredeceğim, evde takip edeceğim." filân diye düşünmeyin, mutlaka bir camide olun! Çünkü camide olmak ile evde olmak arasında çok büyük farklar var... Camide kılınan namaz, evde kılınan namazdan yirmi yedi kat daha sevaplı, eğer mescid ise... Cuma namazı kılınan büyük cami ise, elli kat sevaplı... Bir de camiye giderken, gelirken attığı her adımdan insanın bir günahı affoluyor, bir hasene kazanıyor, bir derece de terfi ediyor, rütbesi yükseliyor.

Yâni şöyle olabiliyor bazen: Kadir Gecesi'ni ihyâ edeceğim diye uykusuz kaldığı için sahur olur olmaz yemeğini yiyor. Ondan sonra da evinde namazı kılıp yatıyor. Bu yanlış... Sabah namazını camide kılmaya dikkat edin, Kadir Gecesi'nde ve her zaman... Ama Kadir Gecesi'nde

---

[163] Hadisi, Tayalisî, İbnü Zencuyeh, İbnü Hibban ve Beyhaki tahriç etmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/575.

[164] Hadisi Ahmed b. Hanbel, Tirmizi, Muhammed b. Nasr ve Taberani kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/584

özellikle bunu kaçırmamaya dikkat edin! Yatsı namazı ve sabah namazı camide olacak. Ondan sonraki zamanınızın bir kısmı camide olabilir, bir kısmı evinizde, kendi özel mekânınızda ibadet etmek tarzında olabilir. O geceyi ibadetle, zikirle, "Lâ ilâhe illallah" diyerek, salât ü selâm getirerek, "Estağfirullah" diyerek, tevbe ederek, namazlar kılarak, tesbih namazı kılarak, Kur'ân-ı Kerîm okuyarak güzel geçirmeye, ihyâ etmeye gayret edin!.. Çoluk çocuğunuzu da ona göre hazırlayın!"[165]

L. KADİR GECESİ UYANIK GEÇİRİLEBİLİR

Muhtemel Kadir gecelerini uyanık geçirmek bir Peygamber sünneti, bir selef-i sâlihîn âdetidir. Allah Rasûlü: "Kim (faziletine) inanarak ve (alacağı sevabı Allah'tan bekleyerek) sırf Allah rızası için Kadir Gecesi'nde kalkarsa geçmiş günahları bağışlanır."[166] buyurur. Demek ki, bu geceyi değerlendirmenin birinci şartı kalkmak, yani uyumamaktır. Kalkılıp ne yapılacağı konusunda bir tahsis yapılmamıştır. Namaz kılmak, Kur'ân okumak, dua etmek ve tefekkürde bulunmak sünnetle sabit olan salih amellerdir. Allah Rasulü bunların hepsini yapmıştır.

Üstad Bediüzzaman'ın talebelerinden Bayram Yüksel şöyle diyor: "Üstadımız Ramazan'ın on beşinden sonra kendisi yatmazdı, bizi de yatırmazdı. Hatta çok geceler kontrol ederdi. Eğer uyurken yakalarsa, bize su döker, uyandırırdı. Bizleri uyumamaya alıştırırdı. Mübarek geceleri ihya ettiğimiz zaman, sabah namazı olduğunda, namazı kılar yatardık... Üstadımız, Mübarek Ramazan'da daima evrad ve ezkarıyla meşgul olurdu. Her gün Kur'ân'dan bir cüz okurdu. Bizleri de teşvik ederdi. Biz Ramazan'da muhakkak cüz'lerimizi okurduk."[167]

M. Zekeriya Kandehlevî: "Kadir Gecesi'ni aramak için Ramazan'ın 20. gecesinden başlayıp bayram gecesine kadar her geceyi ibadetle geçirmeli ve Kadir Gecesi olabileceğini düşünmelidir. 10 veya 11 gece uyanık kalmak, öyle büyük ve zor bir şey değildir. Sevabını uman birine bu geceleri uyanık geçirmek hiç ağır gelmez."[168] der.

---

165 23.01.1998 tarihinde Avustralya'nın Sydney ilinde bir camide verilmiş olan bu vaaz, radyoda da yayınlanmıştır.

166 Buhari, Kadr 1, Terâvih 1, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn, 173, 174, 175.

167 Şahiner, Son Şahitler-3; Bkz. Aymaz, Kastamonu Lahikası Üzerine, 96. Mektup, s.247.

168 Kandehlevi, Fezailü'l-A'mâl, s.599

Fakat yine de, her bünyenin sıhhat derecesi gece boyu uyanık kalmayı kaldıramayabilir. Bu sebeple, Kadir Gecesi'ni dinç olarak ihya edebilmek için, bir miktar istirahat etmeye vücut ihtiyaç hisseder. Bu istirahat öncesinde de, abdest alıp, yatakta dizleri karna çekerek ve avuçları da birleştirerek âyete'l-kürsî, felak ve nas sûreleri okuyup, akabinde de "üç ihlas, salât ü selâm, mü'minlere dua ve istiğfar ve bir tesbih duası okumak ve bütün vücudu o ellerle meshetmek çok büyük bir ecir vesilesidir.

Efendimiz aleyhisselam Kadir Gecesi'nde neler yapılacağını, zaman zaman ümmetine ve özellikle mü'minlerin anneleri olan hanımlarına söylemiştir.

M. GÜNAHLARA KEFARET OLACAK NAMAZI KADİR GECESİ KILABİLİRİZ

"Günaha kefaret olacak namazın Kadir Gecesi ile bağlantısı nedir? Cenab-ı Hakk dilerse her namazda günahları affedebilir. Ancak kul, günahının ıstırabını, yirmi dört saat gönlünde duymalıdır ki, bu, o günahların affına ciddi bir davetiye olsun ve o gün işlenen günahlara mukabil, yine o gün dolu dolu tevbeyle geçsin.. ve kul, bu tevbenin kabulünü o günün bütün namazlarında arasın; arasın ve bulmaya çalışsın. Her gününü böyle geçirenler için, bu şuurla namazın eda edilmesi de ayrı bir lütuf olsa gerek. İşte namazın bizzat isimlendirilerek söylenmemesinde bir de böyle bir nükte var! Nasıl ki, Ramazan içinde Kadir Gecesi, cuma içinde duâların makbul olduğu vakit gizlidir ve bununla da bütün Ramazan ayının ve bütün cuma gününün değerlendirilmesi hikmeti gözetilmiştir. Bunun gibi, günaha kefaret olacak namaz da gizli tutulmuştur ki, insan her namazında bunu arasın ve namazını bu duygularla eda etsin. Neticede de, namazlarından herhangi birinde kefaret meyvesini devşirmiş olsun."[169]

N. KADİR GECESİ İTİKAFA GİRİLEBİLİR

Kadir Gecesi'nin itikafta geçirilmesi sünnettir; bunun için ise itikafa ihtiyaç duyulur. Rasulullah'ın Ramazan'ın son on gününde itikafa girme-

---

169 http://arsiv.zaman.com.tr/2001/12/11/haberler/h2.htm
Not: 2001'de imzasız olarak yayınlanan bu yazı, M. Fethullah Gülen'in soru-cevap konuşmalarından derlendiği izlenimi vermektedir.

si de Kadir Gecesi'ni bulmaya ve ihya etmeye yönelik bir sünnettir. Bu sebeple Kadir Gecesi, en güzel Ramazan'ın son on gecelerin her birinde takip edilerek yakalanır. İtikaf, Ramazan'ın son on gününü bir camide veya cami hükmündeki başka bir ibadet mahallinde inzivaya çekilerek kendisini ibadete ayırmak demektir. Günümüzde bu itikaf sünneti çok az mü'min tarafından yapılan, unutulmakta olan sünnetler cümlesindendir. Üstelik genellikle camilerimiz de itikafa müsait halde değildir. Hem de 10 gün, modern çağın mü'minlerine çok uzun bir süre geliyor.

Tam bu bağlamda İslâm'ın evrenselliği ve herkese kolaylık dini oluşu, imdada yetişiyor ve gönlünde itikaf niyeti olan her mü'mine cüz'î de olsa itikaf sevabı kazanma imkânı sağlıyor. Şöyle ki: "İtikaf, cuma namazı kılınan bir mescitte ibadet kasdıyla "belli bir süre" bulunmak demektir. Vacip, sünnet ve müstehap olmak üzere üç tür itikaf vardır. Vacip olanı, adak yoluyla olanıdır. Sünnet olanı Ramazan'ın son on gününde yapılanıdır. Müstehap olanı ise cuma namazı kılınan bir camide itikaf niyetiyle en az "Sübhanallah" diyecek zamandan biraz daha fazla bulunmaktır. Durum böyle olunca velev "birkaç dakikalığına"da olsa itikafa girme ve sevabına nail olma şansımız var. Yeter ki, camiye girerken 'Allah rızası için itikafa niyet ettim.' diyelim."

Kadir Gecesi'nin gizli olmasının hikmetlerinden birisi de "itikaf"tır. Şah Veliyyullah Dihlevî: "İnsan zaman olur Kadir Gecesi'ni idrak etmeyi ve meleklerle temas kurmayı arzular. Bu amacına ulaşabilmesi için ise mutlaka itikafa girmesi gerekir."[170] der. Kadir Gecesi'nin son on günde gizli bulunması, mü'minleri son on günde itikafa girmeye sevkedici bir arzu, bir iştiyak hâsıl etmekte, derinden derine onları itikafla melekleşmeye doğru terğîb ü teşvik etmektedir. Her ne kadar mutlak manada itikafın süresi 10 gün olarak kabul edilmişse de, bazı İslâm âlimleri itikafın bir gün, hatta birkaç saat şeklinde de olabileceğine cevaz vermişlerdir. "Mâ lâ yüdrikü küllühû, lâ yutrakü küllühû. Bütünüyle yapılamayan bir (salih amel) bütün bütün de terk edilmez." fehvasınca, birkaç saatlik de olsa itikafın yapılabileceğini bildirmişlerdir. Dolayısıyla Kadir Gecesi, gece boyu bir cami veya mescide itikafa girilebilir.

Hâsılı: Hiç olmazsa, Kadir Gecesi'ni itikafla geçirmek veya birkaç saatinde itikaf yapmak lazımdır. Esasen en güzeli, Ramazan'ın son 10 günün-

---

[170] Dihlevi, Huccetullahi'l-Baliğa, 1/279

de yıllık tatilimizi kullanmak olsa gerek. Allah için tatile çıkıp, ailecek ideal bir itikaf zamanı yaşamak! Tatilleri hep yaz mevsiminde, dağlara veya deniz kenarlarına ayırmak alışkanlığına "aykırı bir hareket"le, Ramazan Bayramı'nı da içine alacak şekilde 2 haftalık tatil hakkını bu zaman diliminde kullanmayı tercih edebiliriz.

O. KADİR GECESİ AİLECEK, TOPLUCA DEĞERLENDİRİLEBİLİR

Her mübarek gün ve gecede olduğu gibi Kadir Gecesi'nde de nefsimizden başlayarak öncelik sırasına eşimizi ve çocuklarımızı koymalıyız. Çocuklarımızı geceyle alâkalı bilgilendirmeli, şevklendirmeli ve önemini benimsetmeliyiz. Ehlinden sorumlu bir râî olarak bu geceyi hep beraber ihya etmenin çâresine bakmalıyız. Mesela ailecek o akşam namazına büyük bir camiye gidilebilir, yatsıya kadar camide kalınabilir, teravihi de eda ettikten sonra hep birlikte eve dönülebilir.

Kadir Gecesi topluca ihya edilebilir ve edilmelidir. Mü'min, Kadir Gecesi ibadetini öncelikle ferdî ve ailevî çerçevede ikame etme, sorumlusu olduğu kişileri geceyi ihyaya kaldırma, yönlendirme, takip etme mükellefiyetindedir, ödevindedir. Hazreti Aişe Validemiz anlatıyor: "Rasulullah Efendimiz, Ramazan ayında, diğer aylarda görülmeyen bir gayrete girerdi. Ramazan'ın son on günü girince ise çok daha şiddetli bir gayrete geçerdi. Son on günde geceleri ibadetle ihya ederdi. Ailesini de (gece ibadet için) uyandırırdı, izârını da bağlardı."[171]

Ramazan'ın son 10 günü veya tekli geceleri, yahut bir günü ailecek itikafla ihya edilebilir. "Rasûlullah, vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikafa girer ve derdi ki: "Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde arayın." Rasûlullah'tan sonra, zevceleri de itikafa girmeye devam ettiler."[172] Rivayete göre; Rasûlullah her Ramazan'da itikafa girerdi. Akşam namazını kılar kılmaz itikaf mahaline gelirdi. Râvi der ki: Bir gün Hz. Aişe de itikaf için izin istedi. Rasûlullah izin verdi. Mescidin içinde itikaf için bir çadır kuruldu. Bunu Hafsa Validemiz işitti, O'nun için de

---

171 Buharî, Fadlu Leyleti'l-Kadir 5, İtikaf, 1, 6; Müslim, î'tikâf 2, 7, 8, (1175); Ebû Dâvud, Salât 318; (1376); Tirmizî, Savm 71, 73, (796); Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 17, (3, 218).

172 Buhârî, Fadlu Leyletü'l-Kadr 3, İtikâf 1,14; Müslim, İtikaf 5, (1172); Muvatta, İtikaf 7, (1, 316); Tirmizî, Savm 71, (790); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 44); Ebû Dâvud, Sıyâm 77, (2462, 2464); İbnu Mâce, Sıyâm 59; (1771).

bir çadır kuruldu. Arkadan Zeyneb Validemiz için de bir çadır kuruldu. Sabah olup da Rasûlullah hücresinden çıkınca dört çadır kurulduğunu görür ve "Bunlar da ne?" diye sorar. Durum haber verilince: "Onları bu işe sevkeden şey nedir, Allah'ın rızasını kazandıracak bir amel düşüncesi mi? Hayır! Derhal kaldırın, gözüm görmesin!" diye emretti. Çadırlar kaldırıldı. O Ramazan Rasûlullah da itikafı terk etti. Şevvâl'in son onunda itikafa girdi." Bir diğer rivayette şöyle denir: "Rasûlullah çadırların kaldırılmasını emretti. Derhal yıkıldılar. O yıl itikafa girmeyi Ramazan'da terketti, Şevvâl ayının ilk onunda yerine getirdi."[173]

Efendimiz, bir başka sene de seferde bulundukları için i'tikafa girmedi; bunun yerine ertesi yıl yirmi gün i'tikaf yaptı.[174] "Vefat ettiği yılda da yirmi gün i'tikafa girdi."[175] Hiç Kadir Gecesi'ni ihyâ etmenin, yakalamanın en akıllıca şekli, i'tikâfa girmektir; Ramazan'ın son on gününü camide geçirmek, geceleri uyumamak, ibadet etmek, evrâd ü ezkârla meşgul olmak, dua ve münacâatta bulunmaktır. Bu halde iken Kadir Gecesi'ne rastlamaktır. Kişi, tam olarak hangi gece olduğunu bilmese bile, en akıllıca davranış bu olur. Bu sebepledir ki Allah Rasulü, dâima itikaf yapmıştır; yapamadığı zaman ise bunu iki katıyla kaza etmiştir.

Hanımlar evlerinde itikaf yapabilirler. Saadet asrında sahabi evlerinde bir oda veya odanın bir köşesi namazgâh edinilirdi. Rasul-i Ekrem'i evlerine davet ederler, ona evde namaz kılacak bir yer gösterir, onun namaz kıldığı odayı veya köşeyi ibadetgâh edinirlerdi. Bu bakımdan günümüzde de evlerde bir oda veya bir bölme mescid olarak tefriş ederek ibadethâne haline getirilebilir. Hanımlar da böylece kendi evlerinde itikaf yapabilirler. Rasulullah'ın, kendi hanımlarını da itikafa soktuğu ve hep beraber ailecek Kadir Gecesi'ni talep ettikleri bilinmektedir. Bir mana büyüğü itikaf yapan kişiyi şöyle resmetmektedir: "İtikaf yapan, ihtiyacından dolayı büyük bir zâtın kapısında oturup dilediğini elde etmedikçe 'Buradan ayrılıp gitmem.' diye yalvaran bir kimseye benzer ki, Allah'ın bir mabedine sokulmuş, 'Beni bağışlamadıkça buradan gitmem.' demektedir."

173

174 İbn-i Mace, Sıyam, 58, H. No: 1770.

175 Buhârî, İ'tikaf 17; Ebû Dâvud, Savm 78

P. KUR'ÂN'IN İNDİRİLDİĞİ KADİR GECESİ'NDE ÇOK KUR'ÂN OKUMAK İSABETLİDİR.

Kadir Gecesi

Bu gece nâzil oldu,
Yüce nur, yüce Kur'ân.
Bu gece zâil oldu,
Gönül ufkundan duman.

Arza iner bu gece
Melâike binlerce,
Bu gece nice nice
Af olur Hakk'ı anan.

BMü'min, hüsn-ü kelâm et,
Gözden yaşı revan et,
Zikrullaha devam et,
Af olur ayık olan.

Tekbir okusun dilin,
Nurlansın gönül evin,
İşte bu gece bilin,
Bin aya bedel olan.

Kur'ân-ı Kerîm'in inmeye başladığı böyle mübarek bir gecede yapılacak ibadetlerin en önemlisi Kur'ân okumak, dinlemek ve manası üzerinde düşünmektir. Kur'ân ki, Cennet'in dereceleri onun âyetleri sayısıncadır. Cennetin derecelerinin adedi, Kur'ân âyetleri sayınsıncadır. Kur'ân okuyan bir kimse, Cennet'e girdiğinde, ondan üstün hiç kimse olmayacaktır.[176] İbn Mes'ûd'dan rivayete göre, Rasûlullah, "Kur'ân-ı Azimü'ş-şân bazılarına şefaat edici ve şefaati makbuldür. Bazılarına karşı haklı bir davacıdır. Her kim onu önüne koyarsa (ona uyarsa), Kur'ân onu Cennet'e götürür. Her kim onu arkasına koyarsa (onunla amel etmezse), onu da Cehennem'e sevk eder." buyuruyor.[177]

---

176 Münavî, Feyz'ul-Kadir, 5/285
177

Kadir Gecesi Kur'ân okunmasını önceletenlerden birisi olarak Bediüzzaman Hazretleri şöyle terğîbde bulunmuştur: "Kur'ân-ı Hakîmin, nass-ı hadisle, herbir harfinin on sevabı var; on hasene sayılır, on meyve-i Cennet getirir. Ramazan-ı Şerifte herbir harfin on değil, bin; ve Âyetü'l-Kürsî gibi âyetlerin herbir harfi binler; ve Ramazan-ı Şerifin Cumalarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadirde otuz bin hasene sayılır. Evet, herbir harfi otuz bin bâki meyveler veren Kur'ân-ı Hakîm, öyle bir nuranî şecere-i tûbâ hükmüne geçiyor ki, milyonlarla o bâki meyveleri Ramazan-ı Şerifte mü'minlere kazandırır. İşte, gel, bu kudsî, ebedî, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki, bu hurufâtın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasârette olduğunu anla."[178]

Kadir Gecesi tek başına bin aya bedel olduğu gibi, o gece okunan Kur'ân'ın her bir harfine otuz bin sevap yazılır. "Bu dünyayı en mükemmel ve muntazam bir şehir, bir saray hükmünde halk eden bir Sâni-i Zülcelâl, mümkün müdür ki, o şehirde, o sarayda, en ehemmiyetli misafirleriyle ve dostlarıyla konuşmasın, görüşmesin? Madem bilerek bu sarayı yapmış ve irade ve ihtiyar ile tanzim ve tezyin etmiş; elbette nasıl ki yapan bilir, öyle de bilen konuşur. Madem bu sarayı, bu şehri bize güzel bir misafirhane ve ticaretgâh yapmış; elbette bize karşı münasebâtını ve bizden arzularını gösterecek bir defteri, bir kitabı bulunacaktır.

İşte o kudsî defterin en mükemmeli, kırk vecihle mucize ve her dakikada hiç olmazsa yüz milyonun dillerinde gezen, nur serpen ve herbir harfinde asgarî olarak on sevap ve on hasene ve bazan on bin ve bazan da -Leyle-i Kadir sırrıyla-bir harfine otuz bin hasene ve meyve-i Cennet ve nur-u berzah veren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyandır. Bu makamda ona rekabet edecek, kâinatta hiçbir kitap yoktur ve hiçbir kimse gösteremez. Madem bu elimizdeki Kur'ân, semâvat ve arzın Hâlık-ı Zülcelâlinin rububiyet-i mutlakası noktasından ve azamet-i ulûhiyeti cihetinden ve ihata-i rahmeti cânibinden gelen kelâmıdır, fermanıdır, bir maden-i rahmetidir. Ona yapış; her derde bir deva, her zulmete bir ziya, her ye'se bir rica, içinde vardır. İşte bu ebedî hazinenin anahtarı imandır ve teslimdir ve onu dinleyip kabul etmektir ve okumaktır."[179]

"Kur'ân-ı Hakîmin her bir harfinin bir sevabı var, bir hasenedir. Fazl-ı

---

178 Nursi, Mektubat, -Yirmi Dokuzuncu Mektup - s.540-541

179 Nursi, Lem'alar, -Yirmi Altıncı Lem'a - s.703

İlâhîden, o harflerin sevabı sünbüllenir, bazan on tane verir, bazan yetmiş, bazan yedi yüz (Âyetü'l-Kürsî harfleri gibi), bazan bin beş yüz (Sûre-i İhlâsın harfleri gibi), bazan on bin (Leyle-i Beratta okunan âyetler ve makbul vakitlere tesadüf edenler gibi) ve bazan otuz bin (meselâ, haşhaş tohumunun kesreti misilli, Leyle-i Kadirde okunan âyetler gibi). Ve "O gece bin aya mukabil" işaretiyle, bir harfinin o gecede otuz bin sevabı olur, anlaşılır. İşte, Kur'ân-ı Hakîm, tezâuf-u sevabıyla beraber, elbette muvazeneye gelmez ve gelemiyor. Belki asıl sevabıyla, bazı sûrelerle muvazeneye gelebilir.

Meselâ, içinde mısır ekilmiş bir tarla farz edelim ki, bin tane ekilmiş. Bazı habbeleri yedi sünbül vermiş farz etsek, herbir sünbülde yüzer dane olmuşsa, o vakit tek bir habbe, bütün tarlanın iki sülüsüne mukabil oluyor. Meselâ birisi de on sünbül vermiş, her birinde iki yüz dane vermiş. O vakit bir tek habbe, asıl tarladaki habbelerin iki misli kadardır. Ve hâkezâ, kıyas et. Kur'ân-ı Hakîmi, nuranî, mukaddes bir mezraa-i semâviye tasavvur ediyoruz. İşte, herbir harfi, asıl sevabıyla birer habbe hükmündedir. Onların sünbülleri nazara alınmayacak."[180]

Abdülkadir Geylani: "Bize, Ebü'l-Berekat Sakatî haber verdi, o da Yezid b. Harun'dan almış. Dediğine göre; Mes'ûdî kendisine şöyle demiş: Bana ulaşan habere göre: "Bir kimse, Ramazan gecelerinden birinde Fetih sûresini okursa o senenin tümünde kötülüklerden korunur."[181] Bir rivayette: "Kadir Gecesi'nde bir defa Kadr sûresini okumak, Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmekten daha sevabdır. Bu gece bir koyun sağma müddeti kadar namaz kılmak, ibâdet etmek, bir ay her geceyi ibâdetle geçirmekten daha kıymetlidir." denilmiştir.[182]

"Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimiz'e, Cenâbı Hak tarafından verilmiş ebedi bir mucizedir. İnsan yüreği Kur'ân'la şenlenir, kalbi Kur'ân'ın ince ve yüksek mânâları ile kuvvetlenir, zekası keskinleşir. Kur'ân'dan nasibi olmayan bir insanın kalbi harabeye dönmüş bir eve benzer."[183]

"Kim Kadir (tam bir ihlasla) sûresini okursa, ona ecir olarak (ekstradan) Ramazan orucu ve Kadir Gecesi'ni ihya etmiş kişi gibi ecir/sevap verilir."[184] Bu hadis-i şerifin, ancak kâmil ihlasla okunursa bu

---

180 Nursî, Sözler, -Yirmi Dördüncü Söz-, s.150-151

181 Geylânî, Gunyetü't-Tâlibîn, s.121

182 http://www.kelamullah.com/b14199.html

183 Algül, Mübarek Gün ve Geceler, s.23-24

184 Ebussuud, İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm, Kadir Suresi Tefsiri. Ruhu'l-Beyan Tef-

neticeyi vereceği; bu kâmil ihlas ufkunun ise ancak bütün bir Ramazan'ı ve hatta seneyi ihya ederek veya etmeye çalışırken tutulabileceği unutulmamalıdır. Bütün sene gâfilâne yaşayıp, bir an Kadir sûresini ihlas sûresindeki hakiki itikat ve tevhîdî imanla okuyabilmek mümkün olmasa gerektir.

"**Kim Kadir Gecesi'ni ikame adına (Ramazan'ın son on günündeki) her gece 10 âyet okursa, Kadir Gecesi'nin bereketinden ve sevabından mahrum olmaz.**"[185] diyen bazı büyük zatlardan nakledilen bu sözü de ihlas ve samimiyet ön şartı ile anlamak daha doğru olacaktır.

R. KUR'ÂN'I TEFEKKÜR VE MUHASEBEYLE KIRAAT EDİLMELİDİR

Kadir Gecesi, aynı zamanda tefekkür ve muhasebe gecesidir ve bu ameliye-i fikriye ve kalbiye, en güzel Kur'ân okunurken yaşanır. Bu gecede derin ve geniş bir tefekkür yağmuru yağış halindedir.

Bu gece Kur'ân'ın inzal tarihçesi ve keyfiyeti tefekkür edilir; o tefekkürle hâl-i hazırdaki durumumuza ışık yakılır. Kur'ân'la özel bir halvet yaşanır ve yaşanmalıdır. Evet, bu gece Kur'ân'la özel bir halvetiniz olsun. Şöyle güzelce, özene-bezene bir abdest alın. Evlerinizdeki Kur'ân-ı Kerîm'lerinizi çıkarınız o mutena sandukçalarından. Büyük bir itina ile o Kitab-ı mukaddesi tutun, parmaklarınız dokunurken hissedin, sonra derin bir saygıyla öpün, sonra alnınıza götürün ve bağrınıza basın, sımsıkı göğsünüze bastırın. Manasından uzak kaldığımız, ruhundan uzaklarda dolaştığımız o Semavî Armağan'ın hiç olmazsa maddesine öyle can ü gönülden sarılınız ki, manasına olan aşkınız tebellur etsin ondan.

Diğer taraftan şahsî muhasebelerimiz içerisinde gelecek bir yıla dönük salih amel planları yapabiliriz. İlim adına, infâk bağlamında veya ziyaret olarak. Bir yıllık beşer takdirâtının yapıldığı gökler ötesinin bir izdüşüm çalışması olarak, sahih bir niyetle önümüzdeki seneyi daha bereketli biçimde geçirebilmek için kararlar alabiliriz.

Kadir Gecesi'nde en efdal şeylerle meşgul olmak lazımdır. **Kadir Gecesi, Kur'ân meseleleri ile iştigal, mütefekkirane Kur'ân okumak**

---

siri'de geçmektedir. Bkz. Nâzilî, Hazînetü'l-Esrâr, s.599.

185 Bursevî, Ruhu'l-Beyân, (Tefsîru Hakkî), 17/367, Bkz. Kadir sûresi tefsiri.

hükmündedir. Bediüzzaman Hazretleri şöyle demiştir: "Bu şuhûr-u selâse çok kıymettardır; Leyle-i Kadr'in sırrıyla seksen sene bir ömrü kazandıracak bir vakitte, en iyi, en efdal şeylerle meşgul olmak lazım geliyor. İnşaallah Kur'ân'a ait mesâille iştigal, bir nevî mânevî mütefekkirâne Kur'ân okumak hükmündedir. Hem ibadet, hem ilim, hem mârifet, hem tefekkür, hem kırâet-i Kur'ân manaları Risâlelerin [Nur Tefsirlerinin] istinsah ve mütalâalarında vardır itikadındayız. Zaten bu ciheti siz takdir etmişsiniz."[186]

S. KADİR GECESİ, KUR'ÂN SONRASI BOLCA DUA EDİLMELİDİR

Kadir Gecesiyle alâkalı bazı çağdaş kitaplarda ve hatta ansiklopedilerde: "Bu gecenin öyle bir anı vardır ki o anda yapılan ibadet ve dualar mutlaka makbul olur." denilmektedir ki, bu çok çok çok eksik bir ifadedir. Çünkü Kadir Gecesi, bütün bir gece olarak, tâ fecre kadar duaların kabul olduğu bir gecedir. Yoksa cuma gecesi veya başka bazı mübarek gecelerde olduğu gibi, içinde "duaların kabul olduğu bir ân" bulunmakla sınırlı bir gece değildir. Bütün gece boyu, dualar makbuldür. Bu önemli farkı ve fâikiyetini akıldan dûr etmemek lazım. "Fecr'e kadar selam vardır." âyetinin tefsirinde Kandehlevî de: "Bu hayırlar, bereketler, Kadir Gecesi'nin belli bir saatine ait olmayıp bütün gece sabaha kadar devam eder."[187] demiştir.

Hiç şüphe yoktur ki Kadir Gecesi'nde can ü gönülden yakarış, dua, tazarru ve niyazda bulunmak en mühim ameldir. Süfyan-ı Sevrî şöyle demiştir: "Kadir Gecesi dua ve istiğfar etmek bana namazdan daha sevimli geliyor. Kur'ân okuyup sonra dua etmek daha güzeldir."[188] Yine demiştir ki: "Kişi Kur'ân okur, dua eder ve duasında Allah'a rağbet eder. Mesele umulur ki muvafık olur, uygun düşer." Sevrî'nin bu sözünden muradı şudur: Kadir Gecesi'nde çok dua etmek, içinde çokça dua bulunmayan namazdan daha faziletlidir. Eğer hem Kur'ân okur, hem de dua ederse, daha güzel olur." Nebiy-yi Zîşân, Ramazan gecelerinde teheccüt namazları kılardı. Tertil üzere Kur'ân okurdu. Rahmet âyetleri geldiğinde, Allah'tan

---

[186] Nursi, Barla Lâhikası - Mektup No: 255 - s.1546

[187] Kandehlevî, Fezâilü'l-A'mâl, s.595

[188] Tecrid-i Sarih Tercemesi, VI, 313; İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367.

onu ister; azab âyetleri geldiğinde ise Allah'a sığınırdı. Hem namaz, hem kıraat, hem dua ve hem de tefekkürü birleştirirdi. İşte bu, Ramazan'ın son on günü ve diğer bütün gecelerde yapılacak amellerin en faziletlisi ve en mükemmeli olmaktadır. Allahü a'lem."[189]

Bir yaratılmışın Yaratan'a sunabileceği en değerli şey, onun duasıdır. Bir insanın Allah'a takdim edebileceği en değerli ameli, duasıdır. Öyle olmasaydı, hiç şöyle buyurur muydu Hak Teala: "De ki: Duanız olmasa, Rabbim size ne diye ehemmiyet versin?"[190] Hayiyy ism-i ilâhisinin sahibi Cenâb-ı Mevlâ, dergâhına yapılan hiçbir duayı icabetsiz bırakmayacaktır. İlahî haya, kendisine açılan elleri boş çevirmekten münezzehtir. "Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin ki size karşılık vereyim. Zira Bana ibadet, yani dua etmeyi kibirlerine yediremeyenler, zelil ve rezil olarak cehenneme gireceklerdir."[191] "Bu âyetten "Duanın ibadetin rûhu" olduğu anlaşılmaktadır. Dua etmek, Allah'a yönelmenin ta kendisidir. Nitekim Hz. Peygamber: "Dua, tam tamına ibadettir.", "Dua, ibadetin başıdır.", "Dua, ibadetin özüdür.", "Allah, kendisine dua etmeyen kuluna azap eder.", "Dua, başınıza gelmiş ve gelecek olan musîbetlerden sizi korur. Ey Allah'ın kulları, dua ediniz!" buyurmuştur. Çünkü Allah'ın yardımı olmaksızın, bizim tedbirimiz fayda sağlamaz."

Evet: "Ramazan'da, hususan Leyle-i Kadir'de dua etmek, kabule karin olması rahmet-i İlâhiyeden kaviyen me'muldür. O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür; veyahut dua olunanın âhiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek, aynı maksat yerine gelmezse, dua kabul olmadı denilmez, belki daha iyi bir sûrette kabul edilmiş denilir."[192]

Kadir Gecesi ve bütün mübarek geceler için şahsî dua listesi oluşturabiliriz. Peygamberler Peygamberi başta olmak üzere, enbiya, ulema, evliya, ehibbâ ve akrabâdan oluşan bu özel listemizdeki isimlere dua ederken, aynı zamanda dualarımızın kabulüne de onları şefaatçi yaparız. Bununla beraber genel manada bütün mü'minlere, bilhassa günahkârların affedilmesi, semavî ve arzî belalardan muhafaza olması, dünyevî ve uhrevî fitnelerden masûn kalınması ve maddi-manevî yümün ve bereketlere nâil olunması için niyazda bulunmayı ihmal etmemeliyiz. Unutmamalıyız

189 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.367-368.
190 Furkan, 25/77
191 Mü'min 40/60
192 Nursi, Mektubat / Yirmi Üçüncü Mektup - s.477

ki müstecab vakitlerden olması sebebiyle bu gece dua etmek dinimizce sünnettir.[193] Zira bu gece icabet vakitlerinden birisidir.[194] Ö. Nasuhi Bilmen Hoca "Kadir Gecesi'nde bir an vardır ki, o ana rastlayan bir dua her hal ü kârda kabul olunur."[195] demişse de, esasen Kadir Gecesi ve gündüzü bütün anlarıyla ve saatleriyle icabet vaktidir. Bu sebepledir ki Allâme Yazır der ki: "Şu da bilinmiş olsun ki, bu mübarek gecede dua sünnettir. O icabet vakitlerinden birisidir."[196]

İbn-i Cerîr et-Taberî, tefsirinde "İbn-ü Humeyd, Cerir, Mansur ve Mücahid" senediyle nakleder ki: Mansur, şöyle anlatmıştır: Mücahid'e sordum, dedim ki: "Bizden birinin şöyle bir duası var: "Allah'ım! Eğer ismim saidler arasında (yazılmış) ise, onu onlar arasında sabit kıl. Eğer ismim şakiler arasında ise, onu onların arasından sil ve onu saidlerle birlikte yaz!" Bu dua hakkında ne dersin?" Mücahid: "Güzel!" cevabını vermekle yetindi. Bu olaydan bir müddet (yıl?) sonra, yahut biraz daha fazla olabilir, ona yine bu duayı sordum. Cevaben: "Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Muhakkak biz uyarıcılarız. O gece ki her hikmetli iş birbirinden tefrik olunur." (ayetini) okudu ve "Bir sene içindeki her türlü rızık yahut musibet işlerinin hepsi Kadir Gecesi'nde hükme bağlanır; daha sonra bunlar öne alınabilir, yahut geciktirilebilir. Ancak saidler ve şakiler kitabına gelince, o sabittir, asla değiştirilmez (içinde hiçbir değişiklik yapılmaz)." dedi.[197]

Üstad Bediüzzaman Hazretleri bir mektubunda: "Kadir Gecesi'nin hakkımızda seksen üç sene ibadetle geçmiş bir ömür hükmüne geçmesini, hakikat-ı Leyle-i Kadri şefaatçi ederek rahmet-i İlâhiyye'den niyaz etmeliyiz."[198] diyerek, Kadir Gecesi yapılması uygun olan bir duayı tavsiye etmiştir. Yine onun terğîbleriyle talebeleri Kadir Gecesi Cevşenü'l-Kebir isimli dua kitabını okuyorlardı. Bir mektupta bunu açıkça okuyoruz: "Üstadımız, Nur talebelerinin okudukları bir eşi, bir benzeri daha dünyada olmayan *Cevşenü'l-Kebir* isimli Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz Hazretlerinin duasını ve çok sevaplı, çok nurlu, çok faziletli salâvat-ı şerifelerinizi elde ettik, okumaya başladık. Sizin devam ettiğiniz

---

193 Canan, Kütüb-i Sitte, 3/287

194 Nursi, Mektubat, 279

195 Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, s.188

196 Yazır, Hak Dini, 9/348

197 Tefsir-i Taberi, 13/109

198 Nursi, Tarihçe-i Hayat, s.516

bu pek kıymettar, çok mübarek evradlar; bizim zikrimiz, bizim virdimiz oldu, elhamdülillâh. Fakat en ziyade, Risaleleri okumaya gayret ediyoruz, ehemmiyet veriyoruz. Çünkü, Nur Risalelerini ne kadar sık sık okursak, bu dualardan daha ziyade feyz alıyoruz. Duaları, evradları mübarek gecelerde, hususen Leyle-i Regaib ve Leyle-i Berat, Leyle-i Kadir ve Cuma geceleri gibi vakitlerde okuyoruz."[199]

Beraat Gecesi'nden Ramazan Bayramı'na kadar belli bir dua vird edinilebilir. Üstad Bediüzzaman talebelerine yazdığı bir Beraat Kandili tebriğinde şöyle der: "Sizin Leyle-i Berat'ınızı ve gelecek Ramazanınızı tebrik eder ve bu gelecek Leyle-i Kadr'i hakkınızda ve hakkımızda bin aydan daha hayırlı olmasını ve defter-i a'malimize böyle geçmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz ve böylece, bayrama kadar ‚Allâhümme'c'al leylete Kadrinâ fî hêze'r-Ramazâne hayran min elfi şehrin lenâ ve litalebeti'r-Resâili'n-Nuri's-Sâdıkîn. [Allahım, bu Ramazan'da Kadir Gecesi'ni biz ve sâdık Nur Talebeleri için bin aydan hayırlı kıl.]' duasını etmeye niyet ettik. Hem sizin iki mucizeli Kur'ân'ı bizlere bu mübarek aylarda göndermeniz, inşaallah o derece medâr-ı bereket ve sevap ve hasenat ve fütuhat olacak ki, hakkımızda bu Ramazanın herbir günü bir leyle-i Kadir hükmüne geçeceğini rahmet-i İlâhiyeden ümit ederiz."[200]

Süleyman Ata Hazretleri, "Her gördüğünü Hızır bil, her geceyi kadir bil." demiştir. Bu söz, daha sonra atasözü olarak yaygınlaşmıştır. Bu söz muvacehesinde, her zaman olduğundan daha da hassas, titiz ve duyarlı olarak Ramazan günlerinde ve bilhassa son on günde her geceyi Kadir bilerek, ağzı dualı temiz gönüllülere, masum dillere dualar ettirmeli, vesilelikleriyle affımızı talep etmeliyiz. Hoca Ubeydullah Hazretleri (d.806) kendisi anlatıyor: "Başlangıç zamanındaydım. Validemin bir tarafta ziraatı vardı. Bana çöl adamı bir Türk ile bir miktar buğday gönderdi. Ben buğdayı ambarlamak üzere meşgul olurken o Türk, çuvallarını alıp gitti. Nereye gittiği, hangi yolu tuttuğu belli değildi. O anda içimde müthiş bir istifham ve ıstırap düğümlendi. Niçin bu basit adamdan himmet istemediğim için kendimi suçlandırdım. Sanki o, kaçırdığım, elden çıkardığım bir fırsattı. Buğdayları kendi hâline bırakarak o Türk'ün yoluna düştüm. Şehrin yan yolunda kendisine yetiştim. Yalvardım: «Beni gönlünüze alın!

199 Bu mektubu "İst.'da, duânıza muhtaç talebeleriniz ve mânevî evlâtlarınız" diyerek "Hayrünnisâ, Seyyide, Emine, Fatma" hanımlar yazmışlardır. Nursi, Hanımlar Rehberi, s.2285.

200 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 59 - s.1606

Hâlime bir inayet nazarı atın! Belki himmetiniz bereketiyle Allah beni bağışlar, esirger de düğümlü yollarım çözülür!» Adam hayretle yüzüme baktı: «Galiba siz Türk şeyhlerinin sözüyle amel ediyorsunuz! Her kimi görsen Hızır bil, her geceyi Kadir bil! Ama ben çölde yaşayan bir Türk'üm ki, elimi yüzümü yıkamayı bile lâyıkiyle bilmem. Senin istediğin şeyden bende ne olabilir?» Yalvarışlarımdan o Türk'te öyle bir teessür doğdu ki, ellerini kaldırıp benim için dua etti. Ben de o duanın bereketiyle bâtınımda fetihler ve inkişaflar gördüm."

Allah'ın hangi duayı ve hangi şartlar altında kabul ettiği bilinmez. Sır...

"Ey âbidlerin Kadir Gecesi, sen şahit ol! Ey kânitînin ayakları, Rabbin için ruku et, secdeye kapan! Ey soru soranların dilleri, (bu) meselede büyük çaba sarfet ve çalış!"

Kadir Gecesi, muhibbînin (Allah'ı sevenlerin) nezdinde Mevlâ'larının ünsü ve yakınlığı ile saygın/itibarlı bir gecedir. Onlar uzaklık ve ayrılık gecelerinden firar ederler. (Anlatıldığına göre: Bağdat'ta iki yer vardı ki birinin adı Dârü'l-Mülk, diğerinin el-Katîa idi. Bir gün ariflerden birisi bir gemide denizciye (gemiciye) ücretini ödedi ve ona "Beni beraberinde Dârü'l-Mülk'e götür!" dedi. Denizci: "Ben başka bir yere değil, ancak el-katîa'ya gidiyorum." deyince arif birden bağırdı: "Lâ billah, lâ billah, ben ise ondan firar ederim!" dedi.[201] (Katîa, kopma, ayrılma, yabancılaşma, husumet ve düşmanlık manalarına gelmektedir.)

Ey ömrünü bir hiç uğruna boşa harcamış kişi! Kaçırdığın şeyleri Kadir Gecesi'nde yakala! Çünkü o ömürle birlikte sayılır."[202]

Ş. "KADİR DUASI"NI ÇOKCA YAPMALIYIZ

Kadir Gecesi, "Allah'ım sen affedicisin, affı seversin; beni de affet!" diye dua etmek Peygamber tavsiyesidir. Kadir Gecesi yapılacak duaların en güzeli bağışlanma isteğidir. Hz. Aişe validemiz «Ya Rasullah! Şayet Kadir Gecesi'ne tevafuk edersem (rastlarsam) nasıl dua edeyim?» diye sorduğu zaman Allah Rasulü: "Allahümme inneke afüvvün kerîmün tühibbü-'l-afve fa'fü annî. Allah'ım sen çok affedicisin, kerem sahibisin; affetmeyi

[201] İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.349
[202] İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.350

seversin; beni de affeyle!" diye dua et!» buyurdu.[203] [Bu hadisin rivayetlerinden bir kısmında "kerîm" kaydı bulunmamaktadır.]

Yine Hz. Aişe demiştir ki: "Eğer Kadir Gecesi'ni bilmiş olsaydım, Allah'tan afiyet dışında hiçbir şey istemezdim."[204] Bir başka rivayetinde de: «Eğer hangi gecenin Kadir Gecesi olduğunu bilebilmiş olsaydım, Allah'tan en çok duam şu olurdu; Ondan af ve afiyet dilerdim.» demiştir.[205]

Afüvv, Allah'ın isimlerinden birisidir. Kulların günahlarından geçen, günahların izlerini onlardan silip götüren manasına geliyor. Allahtır ki affı sever, kullarını affetmeyi sever, kulların birbirlerini affetmesini de sever. Eğer bir kul diğerini affeder ise, Allah da ona affıyla muamele eder. Affetmesi, cezalandırmasından daha sevimli gelir O'na.[206] Nitekim Rasul-i Ekrem: "Kızmandan rızana sığınırım. Cezalandırmandan affına (afiyet vermene) sığınırım." buyurur.[207]

Yahya b. Muaz: "Affetmek eşya içinde Allaha en sevimli gelen şey olmasa idi, insanların en kerimlerini bile bazı günahlarla mübtela kılmazdı." der. Bu söz işaret ediyor ki: Cenab-ı Mevla, evliyasından ve ehıbbâsından çoklarını günahlarla ibtila etmiştir, tâ ki onlara affı ile muamelede bulunsun; çünkü O Sübhan, affı pek sevmektedir. Selef-i Sâlihînden birisi şöyle demiştir: "Eğer amellerin Allah'a en sevimli gelenini bilseydim de nefsimi o işte çalıştırsaydım." Rüyasında birisi kendisine şöyle karşılık Verdi: "Sen, olmayan bir şeyi istiyorsun. Allah Teala affetmeyi ve bağışlamayı sever. Muhakkak ki O, affetmeyi sevmiştir; tâ bütün kulları affının altında olsunlar diye. Hiçbir kimse kendi ameliyle Ona karşı küstahlık/şımarıklık yapamaz."[208]

---

[203] Tirmizi, Deavât, 89; İbn Mâce, Duâ, 5; Ahmed b. Hanbel, 1/419, 438, 6/171, 182, 183, 258; Tecrîd-i Sarih Tercemesi, VI/314. Tirmizi bu hadis sahihtir demiştir. Bu hadisi ayrıca Nesai, Muhammed b. Nasr ve Beyhaki de Hz. Aişe'den kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583. Hadisi Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanalıyla Abdullah b. Büreyde'den nakleder. Tirmizi, Nesei ve İbn-i Mace de bu hadisi Kehmes İbn Hasan kanalıyla İbn-i Büreyde'den naklederler. Tirmizi, bu, hasen-sahih bir hadistir, der. Hâkim de Müstedrek'inde onu tahriç ederek; Buhari ve Mülim'in şartlarına göre sahih hadistir, der. Nesei de bu hadisi Süfyanü's-Sevrî kanalıyla Süleyman İbn-i Büreyde'den nakleder.

Bkz. Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8548-8549.

[204] İbnü Ebi Şeybe, Muhammed b. Nasr ve Beyhaki bu hadisi kaydetmişlerdir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

[205] İbnü Ebi Şeybe tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/583.

[206] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.369-370.

[207] Müslim, Salat, Hadis no: 486; Muvatta, 1/214; Ebû Davud, Salat, Hadis no: 879; Tirmizi, Daavat, Hadis no: 3491; Nesai, 2/225; İbn-i Mace, Hadis no: 3841.

[208] İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.370.

T. KELİME-İ TEVHİD, İSTİĞFAR, CENNETİ TALEP VE CEHENNEMDEN İSTİÂZE EDİLMELİ

Kadir Gecesi

Dağlar var içi oyuk,
Günah var sırtımızda yük,
Bin geceye bedeldir
Kadir'in kadri büyük.

Arif Nihat Asya

Peygamber Efendimiz buyurdular ki: "... Size (bu Ramazan ayında) dört şeyi tavsiye ediyorum ki bunlardan iki tanesini zaten yapmaya mecbursunuz, başka çareniz yok. İkisi: Kelime-i tevhid çekmek ve istiğfarda bulunmak. Yapmaktan başka çareniz olmayan iki şey ise: Allah'tan Cennet'ini istemek ve Cehennem'den Ona sığınmaktır." Bu hadisten yola çıkarak, Kadir Gecesi'nde yapılacak en hayati dört salih ameli öğrenmiş bulunmaktayız.

Kelime-i tevhid çekilmelidir. Yukarıda geçen hadis-i şeriften farklı olarak, Ka'bü'l-Ahbâr'ın dediğine göre: "…Kadir Gecesi'nde üç defa lâilâhe illallah diyenin, birincisinde bütün günahları affolur. İkincisinde Cehennemden kurtulur. Üçüncüsünde Cennete girer..."[209]

Bir Kadir Gecesi'nde iki Kadir Gecesi sevabı kazanılabilir. Kadir Gecesi'ne erişmiş gibi sevap kazandıran bir tesbih Kadir Gecesi'nde yapılırsa, herhalde iki Kadir Gecesi gibi mükâfata vesile olur. Zuhri (radıyallahu anh)'den Rasulullah: "Bir kimse üç kere, "La ilahe illallahü'l-halîmü'l-kerîm, sübhanellahi rabbi's-semâvâti's-seb'i ve rabbi'l-arşi'l-azîm" derse, Kadir Gecesi'ne erişmiş gibi olur." buyurur.[210]

Kadir Gecesi en ciddi şekilde tevbe ve istiğfarda bulunulmalıdır. İbn-i Abbas, Kadir sûresindeki "selam" kelimesi hakkında şu tefsiri yapmıştır: O (kadir) gecesi, cinlerin isyankârları, ifritleri ve şeytanlar, (göğe doğru) yükselirler. O gecede bütün sema kapıları açılır. Allah Teala, o gecede her tevbe edenin tevbesini kabul eder. Bu sebepledir ki Allah Teala: "O (kadir) gece(si), fecrin doğuşuna kadar tam bir selam vardır." buyurmuştur. Bu

---

[209] Tefsir-i İbn-i Kesir, 15/8549-8551; Razi, Mefatihü'l-Ğayb, 23/289-290.
[210] Gümüşhanevî, Râmûzu'l-Ehâdîs, s.434

(selam iklimi), güneşin batmasından, tanyerinin ağarmasına kadar devam eder."[211] Tevbe ve istiğfara ne kadar ihtiyacımızın olduğunu biz kendimizi herkesten ziyade bilenler olarak daha iyi biliriz…

"Bu gecenin öyle bir anı vardır ki o anda yapılan ibadet ve dualar mutlaka makbul olur. Bu önemli anı yakalamak için gecenin bütününü tevbe ve istiğfar ile geçirmek gerekir." diyenler olmuşsa da, hadis-i şeriflerde bu gecede bir eşref vakit sınırlaması ile karşılaşmıyoruz; bilakis o gece, gündüzüyle beraber bütün bir gün olarak tam bir icabet günü şeklinde karşımıza çıkıyor, bunu görüyoruz.

Tövbe demek, pişmanlık demektir, yapılan hatadan vazgeçip Hakk'a dönüştür. Kadir Gecesi olsun kendimizi kandırmamalıyız. Tevbelerimiz, gerçek olmalı. "Ümit âyeti" ünvanını başında bir taç gibi taşıyan, içinde ğufran ve merhameti en ziyade bulunan sözkonusu ilahî hitâpta Cenab-ı Mevlâmız şöyle seslenir: "De ki (Habibim): "Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah (dilerse) bütün günahları mağfiret eder. Çünkü O, gafur ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır."[212] İlahî rahmetten ümit kesmemek ise, günah işlemeye devamı hoş görmek değildir, belki hasbelkader günahtan sonra af ümidi ile tövbeyi geciktirmemek, ilahî kapıya avdete acele ettirmektir. "Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tövbe ediniz ki felaha eresiniz."[213]

Dualarda bolca cennet talep edilmelidir. Allah Teala, Kur'ân-ı Kerîm'e yüzlerce cennet âyetini, kulları ona şevklendirmek için, o şevkle isteyerek kullukta bulunmalarına katkı sağlamak üzere vaz' etmiştir. Eşref-i Kâinat aleyhi ekmeli't-tahiyyât Efendimiz bile her sabah dualarında Cennet'i isterken, bizim ondan müstağni kalmamız mümkün olamaz. Cennet ki, bir kamçılık yeri, bütün yeryüzünden daha değerlidir.

Dualarda Cehennem'den istiâze edilmelidir. Kur'ân'daki Cehennem âyetleri, kalplere korku salıp küfür ve isyana girmekten kulları alıkoymak içindir. Bu sebeple tıpkı Hz. Peygamber'in yaptığı gibi Cehennem'den Allah'a sığınmalı, bu gecenin yüzü suyu hürmetine bizi günahlarımız sebebiyle ateşte yakmamasını ondan talep etmeliyiz.

---

211 Bu nakilleri, Muhammed b. Nasr ve İbnü Merduyeh tahriç etmiştir. Bkz. Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 8/570.

212 Zümer, 39/53.

213 Nur, 24/31

U. KADİR GECESİ UMRE YAPILABİLİR

İbn-i Receb el-Hanbelî "Mekke ehli, Kadir Gecesi'nde uyumazlardı, umre yaparlardı."[214] demiştir. Bu âdet-i hasene, günümüzde de Ramazan ayı umreleri şeklinde hâlâ geniş katılımlarla yapılagelmektedir.

Ü. HASTALIĞI SEBEBİYLE KADİR GECESİ'Nİ BÜTÜNÜYLE İKAME EDEMEYENLERE BİR TESELLİ-İ HAK

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, şiddetli hastalandığı yıllar itibariyle Kadir Gecesi'ni önceden olduğu gibi yoğun biçimde ibadet, evrâd ezkârla geçirememe üzerine kaleme aldığı şu mektubunda, sâir hastalara da birer hakikat tesellisi vermektedir, sadece teselli değil, aynı zamanda geçerli bir çâre de göstermektedir.

"Aziz, sıddık kardeşlerim! Âlem-i İslâm'da Leyle-i Kadir telakki edilen bu Ramazan-ı Şerifin yirmi yedinci gecesinde bir nevi tesemmüm (zehirlenme) ile şiddetli bir mide hastalığı içinde sinirlerimi ve vicdan ve kalbimi istilâ eder gibi bir diğer dehşetli hastalık hissettim. Bu maddî ve manevî iki dehşetli hastalık içerisinde şefkat hissi ile bütün zîhayatların elemleri hatıra geldi. Şahsî hastalığımdan daha ziyade elîm bir halet-i ruhiyeyi hissettim. Bununla beraber seksen küsur seneye varan ömrümün sonunda seksen sene manevî bir ibadeti kazandıran en son Leyle-i Kadre lâyık çalışamıyacağım diye, sâbık iki dehşetli hastalıktan daha şiddetli hazîn bir me'yusiyet içinde asaba gelen ve nefs-i emmarenin vazifesini gören bir elîm his beni ezdiği aynı zamanda Âyet-i Hasbiyenin bir sırrı imdadıma yetişti. Bu üç hastalığı izale edip Cenab-ı Hakk'a hadsiz şükür olsun ki, hilaf-ı me'mul bir tarzda dayandım. Bu üç hastalığıma da böyle üç merhem sürüldü:

Maddî hastalığım -Hastalar Risalesi'nde isbat edildiği gibi- bir saat hastalık, sâbir ve mütevekkil insanlara, hiç olmazsa on saat ibadet ve Leyle-i Kadir'de ise daha ziyade ibadet hükmüne geçtiği gibi, benim de bu Leyle-i Kadir'deki hastalığım, iktidarsızlığımla yapamadığım Leyle-i Kadir'deki hizmetin yerine geçmesi ile, tam şifa verici bir merhem oldu. Ve bütün zîhayatın hastalık ve elemlerinden şefkat sırrı ile bana gelen teellüm marazını birden rahîmiyet-i İlahiyenin tecellisi ile yani mahlukları yaratanın şefkat ve rahîmiyeti ve rahmeti tam kâfi olmasından onların elemlerini, onlar için bir

---

214 İbn Receb, Letâifü'l-Meârif, s.328

nevi lezzete veya mükâfata çevirdiğinden o rahmet-i İlahiyeden daha ileri şefkati sürmek manasız ve haksız olduğundan ve şefkatten gelen elemi, bir manevî sürura ve lezzete çevirdi. Yalnız merhem değil, belki şifa da verdi.

[**Bir şahs-ı manevîye bağlı mü'minler, hastalık veya başka sebeplerle Kadir Gecesi'ni ihya edemezlerse, şirket-i maneviye sırrıyla kardeşlerinin o geceki amellerinden hissedâr olurlar.** M.H.] Ve en son ömrümde en ziyade kıymetdar manevî bir hazineyi kaybetmekteki manevî eleme karşı, Nur'un has şakirdlerinin her birisi "şirket-i maneviye sırrı" ile umum namına dahi "dua" ile ve "amel-i sâlih" ile çalıştıklarından hem El-Hüccet-üz Zehra'da, hem Nur Anahtarı'nda izah edilen teşehhüdde ve Fatiha'da bütün mevcudat ve zîhayat cemaatinin dualarına ve tevhiddeki davalarına iştirak sûretiyle, hususan toprak, hava, su ve nur unsurları birer dil olmasıyla topraktan çıkan bütün hayat hediyeleri ve sudan mübarekât ve tebrikât ve havadan şükür ve ibadetin temessülleri ve Nur unsurundan maddî ve manevî tayyibatlar, güzellikler tarzında, teşehhüdde ve Fatiha'da kâinattaki bütün nimetlerden gelen şükürler ve hamdler ve bütün mahlukatın hususan zîhayatların küllî ibadetleri ve bütün istianeleri ve doğru yolda giden bütün ehl-i hakikata ve ehl-i imanın yolundan gidenlere manevî refakat etmekle onların dualarına ve davalarına tasdik sûretinde âmînlerle iştirak ederek, âmîn demekle hissedar olmanın küllî sırrı o gece imdadıma geldi. Gayet hasta, zayıf, me'yus bir halde cüz'î bir hizmet edememekteki manevî elîm hastalığıma öyle bir tiryak oldu ki; ben hakikaten en sağlam hallerimde ve en genç zamanlarımda, en zevkli ve lezzetli evradımda bulamadığım bir manevî sürurü hissettim. Ve hadsiz şükür edip, o dehşetli hastalığıma razı oldum. «Elhamdülillahi bi adedi âşirati dekaik-ı şehr-i Ramazane fî külli zaman.»[215] dedim."[216]

Elbette küçük hastalıklar veya zorluklar karşısında hemen pes edip geceyi ihyadan vazgeçmek de doğru değildir.

İklim ve çevre şartlarının zorluğuna rağmen bir askerin Kadir Gecesi'ni idrak hâtırası... Üstad'ın talebelerinden Salahattin, askerde iken, Kadir Gecesi'nde yağmurlu ve soğuk hava şartlarına, çok zorluklara rağmen

[215] Her zamanda gelen bütün Ramazan aylarının âşireleri adedince Allah'a hamd olsun.

[216] Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 115 - s.1889-1890. Üstad'ın bu hastalığın rahmetle noktalandığını başka bir mektubunda haber vermiştir: "Bu defa motorlu kayık içinde Eğirdir'den Barla'ya giderken denizin dehşetli, emsalsiz fırtınası leyle-i Kadirdeki dehşetli hastalık gibi, zahmet noktasını kaldırıp büyük bir rahmete vesile olduğunu sizlere müjde veriyorum..." Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 120 -s.1893.

bir miktar su ile abdest alıyor, bir sandık kapağı üstünde ibadet ediyor, geceyi yük vagonları içinde acı bir vaziyette şükürle geçiriyor ve diğer neferlerdeki diyanet hissini heyecana getiriyor, onlara haliyle ders veriyor...[217]

İki cihan fahri Nebiyy-i Efhamımız Efendimiz Hazretleri'nin hayat-ı seniyyelerindeki bütün maddî zorluklar ve bedenî hastalıklara rağmen Kadir Gecesi'ni bir Ramazan boyu, bilhassa da son on gündeki itikafla geçirmesi, bize en güzel misaldir.

V. KADİR GECESİ TEBRİKLEŞMELERİ

Nasıl ki melekler o gece sabah tanyeri ağarıncaya kadar, etrafa "selam" dağıtırlar; öyle de Müslümanlar, meleklerin bu melekûtî davranışlarını kendi dünyalarında tebrikleşme ve dualaşma şeklinde tahakkuk ettirirler. Kandil gecelerini ve hususiyle Kadir Gecesi'ni tebrik etmeyi teberrük ufkunda tes'îd eden Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin mektuplarını mevzuda gerçekten o gecelerin ruhundaki cevherin kadr ü kıymetini bildirir mahiyet arzetmeleri sebebiyle bazılarını birer misal olarak paylaşmak isabetli olacaktır.

"Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü biaded-i hâsıl-ı darb-i aşarât-i dakâiki- Ramazan fî hurûf-i mâ ketebtüm mine'r-Resâil." [Her türlü noksandan uzak olan Allah'ın adıyla. «Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin.»[218] Ramazan dakikalarındaki âşirelerin, yazmış olduğunuz Risale-i Nur'ların harfleriyle çarpımı adedince Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.] Aziz, Sıddık Kardeşlerim! Hem mübarek Ramazanınızı, hem inşâallah hakkınızda bin ay kadar meyvedar Leyle-i Kadrinizi, hem saadetli bayramınızı, hem çok kıymetdar hizmetinizi bütün ruhumla tebrik ve tes'id ederim."[219]

"Umum kardeşlerimizin gelecek mübarek Ramazan-ı Şerifinizi bütün ruh u canımızla tebrik ediyoruz. Cenab-ı Hak, onların ve bizlerin hakkımızda bu Ramazan'daki Leyle-i Kadrimizi bin aydan hayırlı ve bin ay kadar medar-ı sevab eylesin, ümmet-i Muhammediyeye saadet ve selâmet versin, âmîn!"[220]

"Rivâyât-ı sahiha ile "Leyle-i Kadri nısf-ı âhirde, hususan aşr-ı âhir-

---

217 Bizi bu hadiseden bir mektubun hâşiyesi haberdar ediyor: Nursi, *Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 37 –s.1593.*

218 İsrâ 17/44.

219 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 28 - s.1584

220 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 26 - s.1696

de arayınız" ferman etmesiyle, bu gelecek geceler, seksen küsur sene bir ibadet ömrünü kazandıran Leyle-i Kadrin gelecek gecelerde ihtimali pek kavî olmasından istifadeye çalışmak, böyle sevaplı yerlerde bir saadettir."[221] "Sizin bayramınızı, leyle-i Kadrinizi, Ramazan-ı Şerifte makbul dualarınızı bütün ruh u canımla tebrik ve tes'id ediyorum. Cenab-ı Hak, bu bayramın sürurunu, hakikî ve geniş ve umumî sürura mukaddeme ve vesile eylesin. Âmin."[222]

"Cenâb-ı Hak bu Ramazan-ı Şerifin Leyle-i Kadrini umumunuza bin aydan hayırlı eylesin, âmin. Ve seksen sene bir ömr-ü makbul hükmünde hakkınızda kabul eylesin, âmin."[223] "Umum kardeşlerime birer birer selâm. Gelen veya geçen leyle-i Kadirlerinizi tebrik ederiz."[224]

"Hem sizin, hem bu memleketin, hem âlem-i İslâm'ın mühim bayramlarının mukaddemesi olan, bu memlekette şeair-i İslâmiyenin yeniden parlamasının bir müjdecisi olan Ezan-ı Muhammedî'nin kemal-i ferahla onbinler minarelerde okunmasını tebrik ediyoruz. Ve seksen küsur sene bir ibadet ömrünü kazandıran Ramazan-ı Şerif'teki ibadet ve dualarınızın makbuliyetine âmîn diyerek rahmet-i İlahiyeden herbir gece-i Ramazan bir Leyle-i Kadir hükmünde sizlere sevab kazandırmasını niyaz ediyoruz. Bu Ramazan'da şiddetli za'fiyet ve hastalığımdan tam çalışamadığıma, sizlerden manevî yardım rica ederim."[225]

"Geçen Leyle-i Kadrinizi ve gelen bayramınızı bütün mevcudiyetimle tebrik ve sizleri Cenâb-ı Erhamürrâhimînin birliğine ve rahmetine emanet ediyorum. "Men âmene bi'l-kader emine mine'l-keder. (Kadere iman eden, kederden emin olur)."[226] "Feyzi'nin mektubunda isimleri bulunan zatlara bilhassa birer birer selâm ve umumunun Ramazanlarını ve leyle-i Kadirlerini ruh u canımızla tebrik ediyoruz."[227]

"Sizin mübarek Ramazan'ınızı ve leyle-i Kadrinizi ve bayramınızı bütün ruh u canımızla tebrik ve tes'id ediyoruz. Cenab-ı Erhamürrâhimîn, emsâl-i kesiresiyle sizleri müşerref eylesin."[228] "Ve Nurun kahramanla-

---

221 Nursi, Şualar, On Dördüncü Şua - s.1086
222 Nursi, Kastamonu Lâhikası - Mektup No: 68 - s.1610
223 Nursi, Şuâlar / On Dördüncü Şuâ - s.1085
224 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 31 -s.1700
225 Nursi, Emirdağ Lâhikası-2, s.20
226 Nursi, Şuâlar / On Üçüncü Şuâ - s.998
227 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 31 -s.1700
228 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 38 -s.1705

rından Mustafa Osman'ın Karabük'te perde altında faaliyetle Nura hizmetini ve o havalideki ve Eflâni'deki şakirtlerin şevk ve gayretini Leyle-i Kadirleriyle beraber tebrik ediyoruz.(Haşiye)"[229]

"Bu aşr-i âhir-i Ramazan'da her gece, hususan tek gecelerde Leyle-i Kadrin bulunmak ihtimali kuvvetli olduğunu hadis-i şerif ferman ediyor. Onun için, Nurcular o nur-u âzamdan istifadeye çalışmak gerektir... Kardeşimiz Yâkup Cemal'in Denizli şakirtleri namına Ramazan ve Leyle-i Kadir tebrikine karşı bin bârekâllah ve nefsine karşı mücadelesi şüphe getirmez hadsiz hüccetlerle hayat-ı bâkiyeyi kat'iyetle müjde ve saadet-i ebediyeyi ders vermesi, elbette nev-i beşer bütün bütün aklını kaybetmezse ve maddî ve mânevî bir kıyamet başlarında kopmazsa, İsveç, Norveç, Finlandiya ve İngiltere'nin Kur'ân'ın kabulüne çalışan meşhur hatipleri ve din-i hakkı arayan Amerika'nın çok ehemmiyetli dinî cemiyeti gibi, rû-yi zeminin kıt'aları ve hükûmetleri, Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyânı arayacaklar ve hakikatlerini anladıktan sonra bütün ruh u canlarıyla sarılacaklar. Çünkü, bu hakikat noktasında kat'iyen Kur'ân'ın misli yoktur ve olamaz ve hiçbirşey bu mucize-i ekberin yerini tutamaz."[230]

"Nurun pek çalışkan kardeşlerimizin tebriklerini ruh u canımızla hem bayramlarını, hem Leyle-i Kadirlerini, hem harika ve kıymetli ve çok sevaplı hizmet-i Nuriyelerini tebrik ediyoruz ve muvaffakiyetlerine ve mahfuziyetlerine dua ediyoruz. Onlar, Nur dairesini ebede kadar bir cihette minnettar ettiler. Allah razı olsun, âmin."[231] "Leyle-i Kadrinizi tebrik eder, muvaffakiyetler dileriz. Üstadımız size hususî selâm ediyor."[232]

Nur talebelerinin de Üstad Bediüzzaman'a çok enfes Kadir Gecesi tebrikleri olmuştur, bazılarını kaydetmiş olalım:

"Kıymetli Üstadım, bayramda ziyaret ve arz-ı tâzim makamına kaim olmak üzere, bütün arkadaşlarımızla beraber hem Ramazan-ı Şerifi, hem leyle-i Kadri, hem mübarek Îd-i Saîd-i Fıtrı, Risaletü'n-Nur'un umum talebe ve şakirtleri ve Kur'ân'ın kıymetli hizmetçileri makamında ve hükmünde kıymetli Üstadımızı tebrik ederek, Cenab ı Haktan daha çok kardeş

---

229 Haşiye: "Siracü'n-Nur'u tashih ederken, bu Ramazanda ehemmiyetli virdlerime tam vakit bulamadığımdan müteessir oldum. Birden ihtar edildi ki: Okuduğun bu mebhaslar, bir cihetle ibadet olduğu gibi, hem ayn-ı mârifetullah ve zikrullah ve huzur-u kalbî ve muhabbet-i îmaniye olmasından, senin noksan bıraktığın virdlerinin yerini tam doldurur. Ben de elhamdü lillâh dedim." Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 186 -s.1784.

230 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 189 -s.1785

231 Nursi, Emirdağ Lâhikası (1) - Mektup No: 192 -s.1787

232 Nursi, Emirdağ Lâhikası (2) - Mektup No: 145 -s.1909

ve arkadaşlarımızla birlikte ve siz Üstadımız başımızda olarak, Ramazan ı Şerifin emsâl-i kesiresiyle müşerref olmaklığımızı niyaz ve tazarru eyleriz. Ve mübarek iki ellerinizden öperek, dua-i hayriyenizi ve kudsî irşadlarınızı istirham eyleriz, kıymetli Üstadımız."[233]

"Şimdi şu Risale-i Nur'un beraeti, başta siz sevgili Üstadımızı, sonra biz âciz kusurlu talebelerinizi, sonra âlem-i İslâmı sürura sevk ederek, ikinci büyük bir bayram yaptırdığından siz mübarek Üstadımızın bu büyük bayram-ı şerifinizi tebrik ile ve yine üçüncü bayram olan ramazan-ı şerifinizi ve leyle-i Kadrinizi tebrik, emsal-i kesîresiyle müşerref olmaklığımızı niyaz ve biz kusurluların kusurlarımızın affını rica ederek umumen selâm ile mübarek ellerinizden öper ve dualarınızı temenni ederiz, Efendimiz Hazretleri. Isparta ve havalisinde bulunan Nur Talebeleri."[234]

Y. ELVEDA RAMAZAN AYI, ELVEDA KADİR GECESİ!

Geçen sene Kadir gecesinde hayatta olan niceleri şimdi toprağın altında bulunuyorlar. Bu yılki Kadir gecesini idrak eden niceleri de seneye ulaşamayacaklar. Ve o ulaşamayacaklardan birisi de belki biziz. Hep başkalarının salâsı okunmaz ya! Musallâda yeşil örtünün altındaki tabutun içinde uzanan ceset, bizim vücudumuz da olabilir. Bu sebeple, her mübarek geceyi/kandili "Bu benim son gecem/kandilim olabilir; bir dahakine ömrüm kifayet etmeyebilir." duygu-düşüncesi ile karşılamak ve ihya etmek lazımdır. Elveda kandili yani. Seneye ömür takvimi bitebilir. Toprağın altında mübarek geceler nasıl idrak edilecek ki? Son nefesle birlikte bütün salih ameller de kapanıyor, defter dürülüyor çünkü. İşte elde bir, bir bu kandil var; sonrakiler muhtemel. Elde bir dedikse, o da kat'î değil aslında. Ne malum; şu satırları yazarken son noktayı koymadan, yahut okurken son noktaya gelmeden ölmeyeceğimiz? Dolayısıyla her an ölecekmiş gibi içinde bulunduğumuz "ân-ı seyyâle"nin hakkını vermeli, ödevini yerine getirmeli, sorumluluğunu ifa etmeliyiz.

Nasıl ki atletler yarışın bitiş çizgisine doğru yaklaştıklarında depara kalkarlar; birinci olabilmek için vargüçleri ile tam hız koşarlar. Öyle de Ramazan'ın son on gününde ve hiç olmazsa, evet hiç mi hiç olmazsa onun da bir gecesinde diğer gecelerde olmadık biçimde manen depara kalkmak, akl-ı meâdı en geride çalışanların kârı olsa gerektir. Bu kadarını da

[233] Nursi, Barla Lâhikası - Mektup No: 281 - s.1562
[234] Nursi, Şualar, On Birinci Şua - s.987

düşünemeyenlere, düşünüp de beceremeyenlere Allah hidayet nasip etsin, başka ne denir. Oysaki bu Kadir gecesi, idrak ettiğimiz ve edeceğimiz ilk veya son kadir gecesi de olabilir. Elveda ey şehr-i Ramazan! Elveda ey ley-i Kadr!...

Keşke'ler ise hiçbir fırsatı geri getirmiyor. Teessüfler, telehhüfler, teessürler, nedametler ve tevbeler, artık geçmiyor, hiçbir şeyi geri getirmiyor, telafi etmiyor. Bu bağlamda İbn-i Receb rahimehullah gayet içli, olabildiğine yürekten beyanları içerisinde meseleyi günahkâr aşıklara bakan yönü ile işleyerek hitâm-ı misk yapmıştır ve demiştir ki: "(Allah) aşıklarına geceler uzun gelir; çünkü her senede o son on günü intizar ederekten her geceyi saya saya geçirirler. Onu elde ettikleri zaman da matlublarına nail olurlar ve mahbublarına hizmet ederler.

Şair der ki:

"Gad mezzeka'l-hubbu gamîsa's-sabri ve gad ğadevtü hâiran fî emrî
Âhin alâ tilke'l-leyâli'l-ğurri mâ künne illâ ke leyâli'l-kadri
İn udne lî min ba'di hêze'l-hecri veffeytü lillâhi bi külli nezri"
Sevgi sabır gömleğini parça parça etti ve şaşkına döndüm işimde
Âh şu alnı ak gecelere ki başka değil, ancak Kadir geceleri gibidir
Eğer bu ayrılıştan sonra tekrar bana geri dönmüş olsalar idi
Her türlü nezirde bulunarak Allah için onlara karşılığını bihakkın verirdim...

Kadir Gecesi'nin seherleri günahkarların eninlerini, sevenlerin nefeslerini, tövbekârların kıssalarını sırtına yüklenir, taşır ve sonra da yazıya sığmayacak şekilde verilen (ilahî) bir cevap ile geri döner... Ey hecr Yakubu! Vuslat Yusuf'unun rüzgârı çoktan esti. Eğer kokusunu alabilmiş olsaydın muhakkak körlükten sonra gözlerin açılırdı ve kaybettiğin için fakirliğe dûçâr olduğun o şeyi yeniden bulurdun... Eğer günahkârlar, Kadir Gecesi'nin seherlerinde inkisar ayakları üzerine kıyam edebilmiş olsalardı ve "Onlar Mısır'a varıp Yusuf'un huzuruna girerek "Aziz vezir!" dediler, "biz de, ailemiz de yine darlık ve sıkıntıya düştük, biz bu sefer pek az bir meblağ getirebildik. Lütfen bize tahsisatımızı tam ölçek ver de, parasını veremediğimiz kısmı da sadakanız olsun. Şüphesiz ki Allah tasadduk edenleri fazlasıyla ödüllendirir."[235] mazmunu ile i'tizar kıssalarını yükseltseler idi, muhakkak ki kendilerine "Yusuf şöyle cevap verdi: "Bugün sizi kınayacak, serzenişte bulunacak

[235] Yusuf, 12/88

değilim! Ben hakkımı helâl ettim, Allah da sizi affetsin. Çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi O'dur."[236] fermanı tebârüz ederdi.[237]

Son not: Kandil gecelerini ve dolayısıyla da Kadir gecesini daha verimli biçimde ihya edebilme adına yapılabilecek salih ameller bağlamında "Kutsal Zaman Dilimleri" serimizdeki "İslam'da Kandil Geleneği ve Reğâib Kandili" isimli eserimizin son bölümünde 33 madde bulunmaktadır. Daha fazla pratik değerlendirme yolları talep edenler, oraya müracaat edebilirler.

Z. 1900-2008 YILLARI ARASINDAKİ KADİR GECESİ[238]

Kadir Gecesi Ramazan'ın 26'yı 27'e bağlayan gecedir.

HİCRİ YIL	MİLADİ YIL	AY	GÜN
1317	1900	28/29 OCAK	PAZAR / PAZARTESİ
1318	1901	17/18 OCAK	PERŞEMBE / CUMA
1319	1902	06/07 OCAK	PAZARTESİ / SALI
1320	1902	27/28 ARALIK	CUMARTESİ / PAZAR
1321	1903	16/17 ARALIK	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1322	1904	04/05 ARALIK	PAZAR / PAZARTESİ
1323	1905	24/25 KASIM	CUMA / CUMARTESİ
1324	1906	13/14 KASIM	SALI / ÇARŞAMBA
1325	1907	02/03 KASIM	CUMARTESİ / PAZAR
1326	1908	22/23 EKİM	PERŞEMBE / CUMA
1327	1909	11/12 EKİM	PAZARTESİ / SALI
1328	1910	01/02 EKİM	CUMARTESİ / PAZAR
1329	1911	20/21 EYLÜL	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1330	1912	08/09 EYLÜL	PAZAR / PAZARTESİ
1331	1913	29/30 AĞUSTOS	CUMA / CUMARTESİ

236 Yusuf, 12/92

237 İbn-i Receb, Letâifü'l-Meârif, s.368, 369.

238 http://www.diyanet.gov.tr/turkish/vakithes_kadir.asp
Not: T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği bu çizelge ışığında, Kamerî takvime göre 113 yılda Ramazan'ın 27. Gecesi; 18 defa Pazartesi, 16 defa Salı, 17 defa Çarşamba, 13 defa Perşembe, 19 defa Cuma, 13 defa Cumartesi ve 17 defa Pazar gününe tevafuk etmiş gözükmektedir.

1332	1914	18/19 AĞUSTOS	SALI / ÇARŞAMBA
1333	1915	07/08 AĞUSTOS	CUMARTESİ / PAZAR
1334	1916	27/28 TEMMUZ	PERŞEMBE / CUMA
1335	1917	16/17 TEMMUZ	PAZARTESİ / SALI
1336	1918	05/06 TEMMUZ	CUMA / CUMARTESİ
1337	1919	25/26 HAZİRAN	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1338	1920	13/14 HAZİRAN	PAZAR / PAZARTESİ
1339	1921	03/04 HAZİRAN	CUMA / CUMARTESİ
1340	1922	23/24 MAYIS	SALI / ÇARŞAMBA
1341	1923	12/13 MAYIS	CUMARTESİ / PAZAR
1342	1924	01/02 MAYIS	PERŞEMBE / CUMA
1343	1925	20/21 NİSAN	PAZARTESİ / SALI
1344	1926	09/10 NİSAN	CUMA / CUMARTESi
1345	1927	30/31 MART	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1346	1928	19/20 MART	PAZARTESİ / SALI
1347	1929	08/09 MART	CUMA / CUMARTESİ
1348	1930	25/26 ŞUBAT	SALI / ÇARŞAMBA
1349	1931	14/15 ŞUBAT	CUMARTESİ / PAZAR
1350	1932	03/04 ŞUBAT	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1351	1933	23/24 OCAK	PAZARTESİ / SALI
1352	1934	13/14 OCAK	CUMARTESİ / PAZAR
1353	1935	02/03 OCAK	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1354	1935	22/23 ARALIK	PAZAR / PAZARTESİ
1355	1936	11/12 ARALIK	CUMA / CUMARTESİ
1356	1937	30 KASIM / 01 ARALIK	SALI / ÇARŞAMBA
1357	1938	19/20 KASIM	CUMARTESİ / PAZAR
1358	1939	08/09 KASIM	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1359	1940	28/29 EKİM	PAZARTESİ / SALI
1360	1941	18/19 EKİM	CUMARTESİ / PAZAR
1361	1942	07/08 EKİM	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1362	1943	26/27 EYLÜL	PAZAR / PAZARTESİ
1363	1944	14/15 EYLÜL	PERŞEMBE / CUMA
1364	1945	03/04 EYLÜL	PAZARTESİ / SALI

1365	1946	24/25 AĞUSTOS	CUMARTESİ / PAZAR
1366	1947	13/14 AĞUSTOS	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1367	1948	02/03 AĞUSTOS	PAZARTESİ / SALI
1368	1949	23/24 TEMMUZ	CUMARTESİ / PAZAR
1369	1950	12/13 TEMMUZ	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1370	1951	01/02 TEMMUZ	PAZAR / PAZARTESİ
1371	1952	19/20 HAZİRAN	PERŞEMBE / CUMA
1372	1953	08/09 HAZİRAN	PAZARTESİ / SALI
1373	1954	29/30 MAYIS	CUMARTESİ / PAZAR
1374	1955	19/20 MAYIS	PERŞEMBE / CUMA
1375	1956	07/08 MAYIS	PAZARTESİ / SALI
1376	1957	27/28 NİSAN	CUMARTESİ / PAZAR
1377	1958	16/17 NİSAN	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1378	1959	05/06 NİSAN	PAZAR / PAZARTESİ
1379	1960	24/25 MART	PERŞEMBE / CUMA
1380	1961	14/15 MART	SALI / ÇARŞAMBA
1381	1962	03/04 MART	CUMARTESİ / PAZAR
1382	1963	21/22 ŞUBAT	PERŞEMBE / CUMA
1383	1964	10/11 ŞUBAT	PAZARTESİ / SALI
1384	1965	29/30 OCAK	CUMA / CUMARTESİ
1385	1966	18/19 OCAK	SALI / ÇARŞAMBA
1386	1967	08/09 OCAK	PAZAR / PAZARTESİ
1387	1967	28/29 ARALIK	PERŞEMBE / CUMA
1388	1968	17/18 ARALIK	SALI / ÇARŞAMBA
1389	1969	07/08 ARALIK	PAZAR / PAZARTESİ
1390	1970	26/27 KASIM	PERŞEMBE / CUMA
1391	1971	15/16 KASIM	PAZARTESİ / SALI
1392	1972	03/04 KASIM	CUMA / CUMARTESİ
1393	1973	23/24 EKİM	SALI / ÇARŞAMBA
1394	1974	13/14 EKİM	PAZAR / PAZARTESİ
1395	1975	02/03 EKİM	PERŞEMBE / CUMA
1396	1976	21/22 EYLÜL	SALI / ÇARŞAMBA
1397	1977	10/11 EYLÜL	CUMARTESİ / PAZAR

1398	1978	31 AĞUSTOS / 01 EYLÜL	PERŞEMBE / CUMA
1399	1979	20/21 AĞUSTOS	PAZARTESİ / SALI
1400	1980	07/08 AĞUSTOS	PERŞEMBE / CUMA
1401	1981	28/29 TEMMUZ	SALI / ÇARŞAMBA
1402	1982	18/19 TEMMUZ	PAZAR / PAZARTESİ
1403	1983	07/08 TEMMUZ	PERŞEMBE / CUMA
1404	1984	26/27 HAZİRAN	SALI / ÇARŞAMBA
1405	1985	15/16 HAZİRAN	CUMARTESİ / PAZAR
1406	1986	04/05 HAZİRAN	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1407	1987	24/25 MAYIS	PAZAR / PAZARTESİ
1408	1988	13/14 MAYIS	CUMA / CUMARTESİ
1409	1989	02/03 MAYIS	SALI / ÇARŞAMBA
1410	1990	22/23 NİSAN	PAZAR / PAZARTESİ
1411	1991	11/12 NİSAN	PERŞEMBE / CUMA
1412	1992	31 MART / 01 NİSAN	SALI / ÇARŞAMBA
1413	1993	20/21 MART	CUMARTESİ / PAZAR
1414	1994	09/10 MART	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE
1415	1995	26/27 ŞUBAT	PAZAR / PAZARTESİ
1416	1996	15/16 ŞUBAT	PERŞEMBE / CUMA
1417	1997	04/05 ŞUBAT	SALI / ÇARŞAMBA
1418	1998	25/26 OCAK	PAZAR / PAZARTESİ
1419	1999	14/15 OCAK	PERŞEMBE / CUMA
1420	2000	03/04 OCAK	PAZARTESİ / SALI
1421	2000	22/23 ARALIK	CUMA / CUMARTESİ
1422	2001	11/12 ARALIK	SALI / ÇARŞAMBA
1423	2002	01/02 ARALIK	PAZAR / PAZARTESİ
1424	2003	21/22 KASIM	CUMA / CUMARTESİ
1425	2004	09/10 KASIM	SALI / ÇARŞAMBA
1426	2005	30/31 EKİM	PAZAR / PAZARTESİ
1427	2006	19/20 EKİM	PERŞEMBE / CUMA
1428	2007	08/09 EKİM	PAZARTESİ / SALI
1429	2008	26/27 EYLÜL	CUMA / CUMARTESİ

... VE BİR RİCA

Ey dost!

Bir gece için bir kitap yazılır mı? Evet, yazılır. Bir ömre bedel bir gece için müstakil bir kitap yazılır. Hatta bir ansiklopedi yazılsa yine sezadır. Peki okunur mu? Ömrünü gafletle geçirenler için "Hayır!" Fakat ömrünü ibadetle geçirmek isteyenler için "Evet!" Eğer aratacaksa ve arayanlara bulduracaksa, niçin okunmasın!.. Bir ömürlük sevap kazandıran bir kutsî gece için yazılan bir kitap da bir ömre bedel olur ümidiyle yazılmalıydı ve yazıldı.

Ey vefâlı kâri'!

Beş saatte okunabilecek bu kitabı beş senelik emekle yazmış olmamın yüzü suyu hürmetine, beş vakit namazından birinde olsun, bu iman ve amel fakiri'ne de ismen dua etmeyi çok görmeyesin!.. Bir kandil gecesi karanlık dünyama bir dua kandili asan bütün din kardeşlerimin gecelerini Şems-i Ezel ve Ebed envâr-ı esmâ ve sıfâtıyla ışıklandırsın, nurlandırsın ve feyizlendirsin dilerim ve diledim…

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm ve Meal-i Hakim, Suat Yıldırım, Işık Yay., İst., 2002.

Elfiye Hadis Külliyatı CD'si (Kütüb-ü Sitte ve diğer bütün hadis kitapları).

Algül, Prof. Dr. Hüseyin, İslâm Tarihi, Gonca Yay., İst., 1997.

——; Mübarek Gün ve Geceler, Nil Yay., İzmir, 1991; Genişletilmiş 4. Baskısı, Işık Yay., İst., 2004.

Aliyyü'l-Kâri', Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeynü'l-Hilm, Daru'l-Ma'rifet, Beyrut/ Lübnan, Tarihsiz.

Aymaz, Abdullah, Kastamonu Lahikası Üzerine, Şahdamar Yay., İst., 2005.

el-Mekkî, Ali Talip, Kûtü'l-Kulûb, Prof. Dr. Yakup Çiçek, Dr. Dilaver Selvi, Semerkand Yay., İst.; (diğer tercüme ve tahriç: Muharrem Tan, İz Yayıncılık, 2. baskı, İst., 2004.)

Ateş, Prof.Dr. Süleyman, Yeni İslâm İlmihali, Kılıç Kitabevi Yay., Ankara, 1979.

Aslan, Hüseyin- Demir, İbrahim, Memba, Ankara, 2002.

Avanoğlu, Abdürreşîd, Vesîletü'n-Necat (Saadet Yolu), Berekât Yay., İst., 1972.

Aynî, İmam Bedrüddin, Umdetü'l-Kari li Şerh-i Sahihi'l-Buhari, İst., 1308.

Aydın, Hilmi, Hırka-i Saadet ve Mukaddes Emanetler, Kaynak Kitaplığı, 2. baskı, İst., 2004.

Beğavî, Muhyi's-Sünne Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ud, Meâlimü't-Tenzîl, Thk ve Thrc. Muhammed Abdullah en-Nemir, Osman Cum'a Dumeyriyye, Süleyman Müslim el-Harş, Dâru Tayyibe li'n-Neşri ve't-Tevzî', 4. Baskı, 1417 h./1997m. Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (www.qurancomplex.com).

Bilmen, Ömer Nasûhî, Büyük İslâm İlmihali, Bilmen Yay., İst., 1990

Bursevî, İsmail Hakkı (v.1725m./1137h.), Tefsir-i Ruhu'l-Beyân (Tefsir-i Hakkı), 17/367. Bkz. Kadir sûresi tefsiri), Masdar : Mevkıu't-Tefâsîr, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden. (http://www.altafsir.com).

Canan, İbrahim, Kütüb-ü Sitte, Feza Yay. - Akçağ Yay., İst., 2003.

Debbağ, Şeyh Abdülaziz, el-İbriz, Mtc. Celal Yıldırım, Demir Kitabevi, İstanbul, 1979.

Duman, Prof.Dr. M. Zeki, Beyanü'l-Hak, Fecr Yayınları, Ankara, 2006.

Dihlevî, Şah Veliyyullah, Huccetullahi'l-Bâliğa, Çvr. Mehmet Erdoğan, İz Yay., İst., 1994.

Dikmen, Mehmet, İslâm İlmihali, Cihan Yay., İst., 2002.

Ebussuud Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-İmâdî, İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm, Masdar: Mevkıu't-Tefâsîr, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (http://www.altafsir.com).

Gazalî, Ebû Muhammed, İhyâu Ulûmiddin, Mtc. Ali Arslan, Arslan Yay. İst., 1981.

Geylanî, el-Ğunye li Tâlibî Tarîki'l-Hakki Azze ve Celle, Thk: Ferec Tevfik el-Velid, (3 cilt), Mektebetü'ş-Şarku'l-Cedîd, Bağdat, Tevzî: el-Merkezü'l-Arabiyy li's-Sekâfeti ve'l-Ulûm, Beyrut, Tarihsiz.

——; (Umdetü's-Sâlihîn fî Tercümeti) Ğunyeti't-Tâlibîn, Mtc: Süleyman Hasbi, Matbaa-i Osmaniye, İst., 1303 H.

——; Gunyetü't-Tâlibîn li Tarîki'l-Hak, Çvr. A. Faruk Meyan, 7. Baskı, Berekat Yay., İst., 1981;

——; Abdülkadir, Üç Aylar ve Faziletleri, (Gunyetü't-Tâlibîn'den iktibasla), Çvr. Abdülkadir Akçiçek, Alperen Yay., Ankara, 2000.

Gülen, M. Fethullah, Fasıldan Fasıla 1, Nil Yay., 3. Bsk., İzmir, 1995.

——; Fasıldan Fasıla 2, Nil Yay., İzmir, 1995

——; Fasıldan Fasıla 3, Nil Yay., İzmir, 1997.

——; Fikir Atlası (Fasıldan Fasıla 5), s.184, Nil Yay., İst., 2006.

Gümüş, M. Sıddık (Hüseyin Hilmi Işık), Saadet-i Ebediye, Hakikat Yayıncılık, İst., 1993.

Hakkı, Tefsîru Hakkî, Masdar: Mevkıu't-Tefâsîr, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (http://www.altafsir.com).

Hamidullah, Prof. Dr. Muhammed, The İslâmic Calender and its Historical Background, "al-İlm", Universty of Durban-Westeville, Cemaziyelevvel 1406/Ocak 1986 Çvr: Dr. Kasım Şulul, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, Cilt: 9, 2000).

Heyet, İslâm Ansiklopedisi, "Kadir" maddesi, Şamil Yay., İs.

Heyet, TDV İslâm Ansiklopedisi, "Kadir" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfi Yay., İst.

İzz b. İbn-i Abdisselam, Tefsir-i İbn-i Abdisselam, Masdarü'l-Kitâb: Mevkıut-Tefâsîr, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (http://www.altafsir.com).

İbn-i Abdi'l-berr, et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Esânîd, Thk. Mustafa b. Ahmed el-Ulvî – Muhammed Abdü'l-kebîr el-Bekrî, Dâru Vüzâratü Umûmi'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, el-Mağrib, 1387.

İbn-i Atıyye, el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Aziz, Tahkik ve Ta'lik: Abdullah İbn İbrahim el-Ensârî, Müessesetü Dâri'l-Ulûm, Katar, 1979.

İbn-i Eyyub, Abdullah, Mübarek Günlerin, Gecelerin, Ayların Fazileti, Esrarı ve Hikmeti, Terc. Rahmi Serin, Pamuk Yay., İst., 1997

İbn-i Hayyan, Tefsir-i Kebir, Kahire, 1328.

İbn-i Kesir, Tesiru'l-Kur'âni'l-Azim, Daru'l-Marifet, Beyrut.

——; (Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri), Çvr. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbu, 1992.

——; el-Bidaye ve'n-Nihaye, Beyrut, 1978.

İbn-i Receb el-Hanbelî, Zeynüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed, Letaifu'l-Ma'ârif fîma li Mevasimi'l-Âmi mine'l-Vezâif, Thk. Yasin Muhammed es-Sevvas, 5. baskı, Dâru İbn Kesir, Şam/Beyrut, 1999.

Kadıhan, el-Fetevâ, Kahire, H. 1282.

Kandehlevî, Muhammed Zekeriya, Fezâil-i A'mâl, çvr. Hayri Demirci, Gülistan Neşr., İst..

Kastalanî, İrşadü's-Sari li Şerh-i Sahihi'l-Buhari, Kahire, 1308.

el-Kattân, Mennâ Halil, Ulûmu'l-Kur'ân, Mtc. Arif Erkan, Timaş Yay., İst., 1997.

el-Kuleynî, Muhammad bin Ya'kûb, Furû-u Kâfî, Tahran, 1379.

Kutub, Seyyit, Fizilali'l-Kur'ân, Çvr: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, Hikmet Yay., İst., Tarihsiz.

el-Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habib el-Basrî el-Bağdâdî, en-Nüket ve'l-Uyûn, Masdarü'l-Kitâb: Mevkiu't-Tefâsîr, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (http://www.altafsir.com).

Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'ân, Çvr: Muhammed Han Kayanî ve diğerleri, İst., 1997.

Mercan, Zühdü, "Ebussuud Fetvalarında Ramazan" makalesi, Tarihte Ramazan, Yitik Hazine Yay., İst., 2006.

Mâtürîdî, Te'vîlâtü'l-Kur'ân, Hacı Selimağa Ktp., nr. 40, vr. 89.

en-Nâzilî, Seyyit Muhammed Hakkı (el-Hanefî er-Rûmî, v.1285m.), Hazînetü'l-Esrâr Celîletü'l-Ezkâr (Sırlar Hazinesi), Trc. Celal Yıldırım, Demir Kitabevî, 3. Baskı, İstanbul, 1981. (Arapça Tercüme ve Tahkik: Ahmet Ca'yed, Mektebetü'l-Asriyye, 2005.

Nursi, Bediüzzaman Said, Risale-i Nur Külliyatı (Sözler; Mektubat; Lem'alar; Şualar; Muhâkemât; Emirdağ Lâhikası 1, 2; Kastamonu Lâhikası; Sikke-i Tasdik-i Gaybi; Tarihçe-i Hayat), Nesil Yay., İst., 2001

Râzi, Fahruddin, Mefâtîhü'l-Ğayb (Tefsir-i Kebir), Çvr: Heyet, Akçağ Yay., Ankara, 1995.

es-Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır b. es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahman fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, Thk. Abdurrahman b. Mualla el-Lüveyhık, Müessesetü'r-Risale, H.1420/M.2000, Mektebetü'-Şâmile CD'sinden, (www.qurancomplex.com).

es-Semerkandî, Seyyit Alâeddin Ali b. Yahya, Bahru'l-Ulûm, Çvr. Ali Kara, Mutlu Ticaret ve Yayıncılık, İstanbul, Tarihsiz.

Şeyh Nizamüddin ve Heyeti, Feteva-yı Hindiyye, Beyrut, 1400.

Suyutî, Celalüddin, Dürrü'l-Mensûr, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1983.

——; Câmiu's-Sagîr, (Feyzü'l-Kadir'le birlikte), Beyrut, 1972.

Taberî, İbn Cerîr, Câmiu'l-Beyan, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1984.

Vassaf, Hüseyin, Mevlid Şerhi (Gülzâr-ı Aşk), Hazırlayanlar: Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Kaplan Üstüner, Dergah Yay., İst., 2006.

el-Yâfiî, Afîfüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemânî (v. 768/1366), Dürrü'n-Nazım fî Havâssı'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000/1420.

Yazır, Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'ân Dili, Sadeleştiren: Heyet (İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A Yücel), Feza Gazetecilik ve Azim Dağıtım, İst.; ayrıca Hak Dini (Orijinal), Eser Neşriyat, İst..

Zaman gazetesi, «Kürsü Sayfası», 11.08.2006.